

ΑΘΗΝΑΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΚΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΠΟΛΛΩΝ ΛΟΓΙΩΝ.

ΕΤΟΣ Θ' ΤΟΜΟΣ 9.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΡΜΟΥ.

Παρά τὴν ὁδὸν Μουσῶν ἀριθ. 2.

1880.

ΚΕΡΜΑΤΙΑ ΣΥΜΒΟΛΙΚΑ

ΕΝ ΤΩ ΑΘΗΝΗΣΙΝ ΕΘΝΙΚΩ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΩ
ΜΟΥΣΕΙΩ ΚΑΙ ΠΑΡ' ΙΔΙΩΤΑΙΣ.(^α)

Ἀπὸ τεσσάρων περίπου δεκαετηρίδων εὐρίσκονται ἐν Ἀθήναις καὶ ἐνίοτε ἐν Πειραιεῖ λίαν σμικρὰ χαλκᾶ κερμάτια σχήματος περιφεροῦς, οἷονεὶ νομίσματα, διαμέτρου 5—9 χιλιοστημορίων τοῦ Γαλλικοῦ μέτρου, πλὴν δύο, ὧν τὸ μὲν 10, τὸ δὲ 11, φέροντα γράμματα, μονογράμματα καὶ εὐτέχνους πολυποικίλους τύπους. Οὐ νομίζω δὲ ταῦτα νομίσματα, ἀλλὰ κερμάτια συμβολικά, δυσεξήγητα μὲν ἡμῖν σήμερον, πάντως ὅμως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις χρήσιμα εἰς ἀνάγκας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, καθάπερ, ὡς ἔοικε, τὰ παρὰ μὲν τοῖς Ῥωμαίοις tesserae, παρὰ δὲ Γάλλοις marques, méreaux καὶ jetons, καὶ παρ' Ἀγγλοῖς tokens. Ὅτι δὲ οὐ νομίσματα ταῦτα ἦσαν δῆλον καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἔνια αὐτῶν φέρουσι τύπους ὅλως ξένους τῶν ἐπὶ νομισμάτων ἀπαντώντων. Εἰσὶ μὲν ἅπαντα χαλκᾶ καὶ οὐδὲν ὀρειχάλκινον, ὡς ἀκριβῶς ἐξετάσας γινώσκω, καὶ τοῦτο ἔνεκα πλείονος, ὡς νομίζω, εὐχερείας ὡς πρὸς τὸ κόμμα τοιούτων σμικρῶν κερμα-

(α) Ἀσμένως ἢ τοῦ Ἀθηναίου διεύθυνσις δημοσιεύει τὴν διατριβὴν ταύτην τοῦ ἡμετέρου νομισματογνώμονος κ. Ἀχ. Ποστολάκα, νομίζουσα ὅτι παρέχει τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἄξιον μελέτης ἀνάγνωσμα, μάλιστα δὲ τοῖς ἐξ ἐπαγγέλματος ἀρχαιολόγοις, παρ' ὧν προσδοκᾶται ἢ τοῦ προτεινομένου προβλήματος λύσις. Ταύτης δὲ χάριν ἐξετυπώθησαν δι' ἀδράς δαπάνης καὶ οἱ προσαρτώμενοι ἑπτὰ πίνακες, οἱ περιέχοντες ἀκριβεστάτας ἀπεικονίσεις τῶν περιγραφομένων συμβολικῶν κερματίων.

E. K.

τίων, ἅτε δὴ τοῦ χαλκοῦ μαλακωτέρου ὄντος τοῦ ὀρει-
χάλκου. Εἰσὶ δὲ τὰ κερμάτια ταῦτα διάφορα τὸν σταθ-
μόν, ἥτοι ἀπὸ Γραμμαρίων 0,79—0,117, ἐν δ' ἐξ αὐτῶν
(τὸ ὑπ' ἀριθ. 230), τὸ πάντων ἐξαιρετικῶς βαρύτερον,
ἔλκει σταθμόν Γραμμ. 1,145. Τὸ δ' εἶδος τῶν γραμμά-
των καὶ ὁ τῆς τέχνης ρυθμὸς τῶν τύπων ἀνάγονται, ὡς
νομίζω, εἰς τὴν Δ' τελευτῶσαν καὶ τὴν Γ' π. Χ. ἑκα-
τονταετηρίδα, πλὴν ἐνός (ὑπ' ἀριθ. 45), οὗτινος ὁ χα-
ρακτήρ τοῦ γράμματος φαίνεται ἀρχαιότερος.

Περὶ τῶν κερματίων οὐδεὶς μέχρι τοῦ νῦν ἔγραψέ τι
πλὴν τοῦ Ἀθανασίου Σ. Ρουσοπούλου (Ἐγχειρίδ. τῆς
Ἑλλην. Ἀρχαιολ. Ἐκδόσις γ'. Τμῆμα α'. Ἐν Ἀθήναις.
1875. 8ον, σελ. 271), ὅστις νομίζει ὅτι ταῦτα ἴσως
*ἦσαν σύμβολα πρὸς χρῆσιν τινα, ἴσως καὶ νομισματικῆν
ἐν ἀνάγκῃ*, καὶ τοῦ ἐμπείρου περὶ τὴν νομισματικὴν
Ἀντωνίου Prokesch-Osten, τοῦ ἄλλοτε Ἀθήνησι πρε-
σβευτοῦ τῆς Αὐστρίας, δύο τοιαῦτα κερμάτια δημοσιεύ-
σαντος καὶ ἐν τοῖς ἀβεβαίοις κατατάξαντος*).

Τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἐθνικῷ Νομισματικῷ Μουσεῖῳ
κερματίων ἠρξάμην τῆς συλλογῆς ἀπὸ τοῦ 1861, οἱ δὲ
ιδιωταὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀποκειμένων ἄλλος ἄλλοτε.
Καίπερ δὲ τὴν χρῆσιν τῶν κερματίων τούτων, ὡς εἴρη-
ται, ἀγνοοῦντες, οὐχ ἤττον ἀπαραίτητον ἐνομίσαμεν
χάριν τῆς ἐπιστήμης ἵνα δημοσιεύσωμεν τὰ τ' ἐν τῷ
ἐθνικῷ Μουσεῖῳ καὶ τὰ παρ' ιδιώταις ἀποκείμενα, οὓς
παρακατιόντες ὀνομάζομεν, διότι οὐ μόνον ταῦτα πρω-
τοφανῆ καὶ περίεργά εἰσιν, ὡς δῆλον ἐκ τῶν νῦν δη-
μοσιευομένων, ὧν ὁ ἀριθμὸς οὐκ ἀσήμαντος, ἀλλὰ καὶ
διότι ἔνεκα τῆς αὐτῶν σμικρότητος ὑπόκεινται εἰς ἀ-

*) Ὅρα τὸ μετὰ τὸν ἀριθ. 6 περιγεγραμμένον κερμάτιον, καὶ τὸ δεύ-
τερον μετὰ τὸν ἀριθ. 35.

πώλειαν, ἥδη δὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 244 ἀπώλετο, ἅμα σχε-
διασθὲν παρεδόθη τῷ ἰδιοκτήτῃ. Διεῖλον δὲ τὰ νῦν ἐκ-
διδόμενα, εἰ δ' ὀρθῶς, ὁ χρόνος ἴσως διδάξῃ, εἰς ἕξ
τάξεις ὑποδιελὼν καὶ ταύτας, ὡς ἔμοι γε ὀρθότερον ἐ-
δόκει. Ἐχρησάμην δὲ μέτρῳ τῇ μείζονι διαμέτρῳ εἰς
χιλιοστημόρια τοῦ Γαλλικοῦ μέτρου, σταθμήσας ἀκρι-
βῶς ἕκαστον κατὰ τὸ Γαλλικὸν δεκαδικὸν σύστημα.
Ἀπεικάσθησαν δὲ μόνον τὰ ἀνόμοια ἀλλήλων· τὰ δὲ
ὅμοια, ὀλίγιστα ὄντα, συγκατέλεξα τοῖς ὁμοίοις ἐν τῷ
οἰκείῳ τόπῳ, ὅπως συμφανῆς γένηται ἡ πληθὺς τῶν
ὁμοίων.

Καὶ ἐκ μὲν τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ Νομισματικῷ Μου-
σεῖῳ ἀποκειμένων 43 κερματίων ἀπεικάσθησαν 37· ἐκ
δὲ τῶν 121 παρὰ τῷ Θεοδώρῳ Χέλδραϊχ, ἐπιμελητῇ
τοῦ ἐν Ἀθήναις βοτανικοῦ κήπου, 113, ἐξ ὧν ἀπώλετο
ἓν, ὡς εἴρηται· ἐκ δὲ τῶν 52 παρὰ Παύλῳ Λάμπρῳ, ἐμ-
πόρῳ ἀρχαίων νομισμάτων, 50· ἐκ δὲ τῶν 48 παρ' Ἀ-
θανασίῳ Σ. Ρουσοπούλῳ, καθηγητῇ τῆς Ἀρχαιολογίας
ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ, 43, τριῶν ἐκ τῶν ὑπο-
λοίπων μὴ ἀπεικασθέντων ὡς ὁμοίων ἄλλοις, δύο δ' ὡς
προσκτηθέντων μετὰ τὴν εἰς Βενετίαν ἀποστολὴν τῶν
ἀπεικαστέων σχεδίων· ἐκ δὲ τῶν 5 παρ' Ἀλεξάνδρῳ Ν.
Μελετοπούλῳ ἐν Πειραιεῖ 1, ἅτε τῶν ὑπολοίπων 4
γνωστῶν μοι καὶ αὐτῶν γενομένων, μετὰ τὴν τῶν ἀπει-
καστέων σχεδίων ἀποστολὴν εἰς Βενετίαν· ἐκ δὲ τῶν
13, ὧν 6 ἐν σχεδίοις, παρὰ Ἰωάννῃ Σ. Παλαιολόγῳ 7.
Ἀπεικάσθησαν δὲ τὰ 6 παρὰ τῷ Γεωργίῳ Ἰωαννίδῃ,
λοχαγῷ τοῦ μηχανικοῦ, καὶ τὰ 3 παρὰ τῇ Ἑλένῃ Ν.
Μαυροκορδάτου· οὐκ ἀπεικάσθησαν δὲ τὰ 2 ἄλλοτε παρὰ
τῷ Prokesch-Osten, νῦν δὲ πιθανῶς ἐν τῷ Νομισματικῷ
τοῦ Βερολίνου Μουσεῖῳ, ὅπερ τὴν συλλογὴν αὐτοῦ ἐ-

κτήσατο. Δῆλον δ' ἄρα ἐκ τῶν λεχθέντων ὅτι ἐν τῷ νῦν ἐκδιδομένῳ καταλόγῳ περιγράφονται κερμάτια 293, ὧν ἀπεικάζθησαν ἐν ἑπτὰ πίναξι 260 ὡς διαφέροντα ἀλλήλων κατὰ τε τοὺς τύπους καὶ τὴν τῶν αὐτῶν μετ' ἄλλοτ' ἄλλων συναρμογὴν· 27 δὲ οὐκ ἀπεικάζθησαν ὡς ὅμοια πρὸς ἄλλα τῶν ἀπεικασμένων, περιεγράφησαν δὲ μόνον.

Ἐν τέλει δὲ τῆς περιγραφῆς ἐκάστου κερματίου σημειώται τὸ ὄνομα τοῦ κατόχου διὰ τοῦ ἀρκτικοῦ γράμματος οὕτω·

M.	=	Ἐθνικὸν Νομισματικὸν Μουσεῖον.
E. Mr.	=	Ἑλένη Μαυροκορδάτου.
I.	=	Ἰωαννίδης.
Λ.	=	Λάμπρος.
Μλ.	=	Μελετόπουλος.
Π.	=	Παλαιολόγος.
P.	=	Ρουσόπουλος.
X.	=	Χέλδραϊχ.

Τούτοις δὲ πᾶσι πολλὰς τὰς χάριτας ὁμολογῶ προθύμως χορηγήσασι μοι, αἰτήσαντι, τὰ παρ' αὐτοῖς κερμάτια πρὸς μελέτην, περιγραφὴν καὶ δημοσίευσιν.

Ἐπὶ τέλει δὲ σημειωτέον, ὅτι τὰ ἐν ταῖς περιγραφαῖς ἀπαντῶντα πρ. δ. καὶ πρ. ἀ. σημαίνουσιν ὅτι τὸ παριστάμενον ἐστὶν ἐστραμμένον πρὸς δεξιὰν ἢ πρὸς ἀριστερὰν τῷ ὄρῳ.

Α'. ΓΡΑΜΜΑΤΑ Η ΜΟΝΟΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Α'. Γράμματα ἐφ' ἑνὸς μόνου μέρους ἢ ἑκατέρωθι τοῦ κερματίου.

1. Λ ἢ Σ) (Ἄνευ τύπου.
Διαμ. 5. Γραμμ. 0,137 X.
 2. Γ) (Ἄνευ τύπου.
Διαμ. 6. Γραμμ. 0,267 X.
-
3. A)(Γ Διαμ. 6. Γραμμ. 0,277 X.
 4. A)(P Διαμ. 6. Γραμμ. 0,25 M.
 5. B)(T Διαμ. 6. Γραμμ. 0,312 X.
 6. Γ)(Ψ Διαμ. 7. Γραμμ. 0,335 Λ.
Ορα καὶ ἀριθ. 3.)
 - E)(Λ Διαμ. 6. —
Εὑρεθὲν ἐν Ἀθήναις. (Prokesch-Osten, Inedita auctonom. altgr. Münzen, ἐν τοῖς Denkschriften der Akad. d. Wiss., philos. hist. Cl. IX. Bd. Wien. 1858. 4°. II. Asiat. Theil, σελ. 333, ἀρ. 5, Taf. II, ἀρ. 30. Ἐν τοῖς ἀβεβαίοις.)
 - E*)(Υ Διαμ. 7. —
Ἐκ σχεδίου Ἰωάννου Σ. Παλαιολόγου.
 7. \odot)(T Διαμ. 6. Γραμμ. 0,18 Λ.

*) Αἱ παραπομπαὶ γίνονται πρὸς εὐχερεστέραν ἐποπτεῖαν τῶν ἐν μέρει ἢ καθόλου ὁμοίων κερματίων καὶ πρὸς ἀντιπαραβολὴν τῶν ἐπ' αὐτῶν συμβόλων, ἵνα μηδὲν ἐξ αὐτῶν παρέλθῃ ἀπαρατήρητον.

- (Α'. Α'. Γράμματα ἐφ' ἑνὸς ἢ ἑκατέρωθι.)
 Ἐτερον ὅμοιον. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,3 X.
8. Ι)(N ἀντίστροφον.
 Διαμ. 5. Γραμμ. 0,13 X.
9. Ι)(Σ ἢ Μ
 Παχέος πετάλου.
 Διαμ. 7. Γραμμ. 0,395 P.
10. Κ· τὸ σφαιρίδιον λίαν ἀνάγλυφον.) (Υ
 Ἡκρωτηριασμένον.
 Διαμ. 7. Γραμμ. 0,255 X.
- Λ ὄρα ἐν Ε
 Ν ἀντίστροφον ὄρα ἀριθ. 8.
11. Ξ·)(Ω Διαμ. 6. Γραμμ. 0,26 Λ.
12. Π)(Υ Διαμ. 7. Γραμμ. 0,42 Μ.
 Ρ ὄρα ἀριθ. 4.
13. Σ μετὰ σφαιριδίου λίαν ἀναγλύφου ἐπὶ τῆς κάτω
 ἐξωτερικῆς τοῦ γράμματος γωνίας· ἐν δὲ
 τῷ πεδίῳ πρ. δ. μεταξὺ τῶν σκελῶν αὐτοῦ
 μηνίσκος ὀρθὸς πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμμένος.)
 (Τ περιβεβλημένον ὑπὸ σφαιριδίων παχέων
 τριγωνικῶς διατεθειμένων.
 Διαμ. 9. Γραμμ. 0,43 P.
14. Σ:)(Φ
 Παχέος πετάλου.
 Διαμ. 7. Γραμμ. 0,415 M.
15. Σ)(Χ
 Παχέος πετάλου.
 Διαμ. 8. Γραμμ. 0,702 Λ.
 Ὅρα καὶ ἀριθ. 1 καὶ 9.
 Τ ὄρα ἀριθ. 5 καὶ 7.

(Α'. Α'. Γράμματα ἐφ' ἑνὸς ἢ ἑκατέρωθι.)

- Υ ὄρα ἐν Ε καὶ ἀριθ. 10 καὶ 12.
 Φ ὄρα ἀριθ. 14.
 Χ ὄρα ἀριθ. 15.
 Ψ ὄρα ἀριθ. 6.
 Ω ὄρα ἀριθ. 11.

Β'. Γράμματα ἐφ' ἑνός, ἐφ' ἑτέρου δὲ
 μονογράμματα ἢ τύποι διάφοροι.

16. Μ ἢ Σ)(Μονόγραμμα συγκείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Δ καὶ Ι
 Παχέος πετάλου.
 Διαμ. 7. Γραμμ. 0,35 X.
 Σ ὄρα ἀριθ. 16.
17. Τ)(Μονόγραμμα συγκείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Ε καὶ Λ ἀντιστρόφου.
 Λεπτοῦ πετάλου.
 Διαμ. 7. Γραμμ. 0,12 M.
18. Χ)(Μονόγραμμα συγκείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Μ καὶ Υ
 Παχέος πετάλου.
 Διαμ. 7. Γραμμ. 0,5 X.
-
19. Α)(Κυνάριον Μελιταῖον ἰστάμενον πρ. δ.
 Διαμ. 7. Γραμμ. 0,26 X.
20. Α ἔχον μεταξὺ τῶν σκελῶν αὐτοῦ ἄνθος πλαγίως
 πρ. δ. κλίνον μετὰ δύο φύλλων.) (Πάγουρος.
 Διαμ. 7. Γραμμ. 0,35 Λ.
21. Α)(Φύλλον; . . Διαμ. 8. Γραμμ. 0,36 P.

(Α'. Β'. Γράμματα, ἐφ' ἑτέρου μονογρ. ἢ τύποι.)

22. Α)(Ἀμφορέως τὸ ἄνω μέρος.
Διαμ. 8. Γραμμ. 0,345 Ρ.
23. Α)(Ἀμφορεὺς μετ' εὐθείας ἐκ τοῦ μέσου αὐτοῦ
ἐκατέρωθεν προεκβαλλούσης γραμμῆς (εἶδος
ἀρυταίνης). Διαμ. 7. Γραμμ. 0,337 Χ.
24. Α)(Κρατήρ. . . . Διαμ. 7. Γραμμ. 0,355 Χ.
25. Α)(Ἀσράγαλος. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,225 Χ.
Ἔτερον ὁμοιον. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,28 Χ.
26. Α)(Προσωπεῖον Σιληνοῦ ἀντωπόν.
Διαμ. 6. Γραμμ. 0,22 Μ.
27. Β)(Κάνθαρος (ἀγγεῖον).
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,275 Μ.
28. Ε οὖ ἢ ἄνω γραμμὴ ἀόρατος ἔνεκα κόμματος ἀ-
τελοῦς.) (Βότρυς μετὰ μίσχου κλίνοντος ὀ-
λίγον πρ. ἄ. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,307 Ι.
29. Ε)(Φύλλον κισσοῦ μετὰ τοῦ μίσχου κεκαμμένου
πρ. ἄ. . . . Διαμ. 7. Γραμμ. 0,217 Χ.
30. Ε)(Ἀγγεῖον μόνωτον (πρόχους) πρ. δ.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,35 Χ.
31. Ξ ἢ Η)(Σῦς ἰσταμένη πρ. ἄ.
Διαμ. 8. Γραμμ. 0,465 Λ.
32. ⚡ ἢ •Η)(Μέλισσα.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,265 Λ.
33. Ξ ἢ Η)(Στέφανος.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,232 Λ.
Η ὄρα ἀριθ. 31, 32 καὶ 33.
34. ☉)(Κεφαλὴ βοῦς ἀντωπός.
Διαμ. 6. Γραμμ. 0,157 Χ.
35. ☉)(Βωμὸς περιφερῆς ἡμμένος.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,34 Χ.

(Α'. Β'. Γράμματα, ἐφ' ἑτέρου μονογρ. ἢ τύποι.)

- ☉ ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ.) (Προσωπεῖον Σιληνοῦ
ἀντωπόν.
Ἐκ σχεδίου Ἰωάννου Σ. Παλαιολόγου.
Διαμ. 7. —
- ☉ ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ.) (Προσωπεῖον μετὰ
πώγωνος ἀντωπόν.
Διαμ. 6. —
Εὑρεθὲν ἐν Ἀθήναις. (Prokesch-Osten, Inedita au-
tonom. altgr. Münzen, ἐν τοῖς Denkschriften
der Akad. d. Wiss., philos. hist. Cl. IX. Bd.
Wien. 1858. 4°. II. Asiat. Theil, σελ. 333, ἀρ. 6.
Taf. II, ἀρ. 31. Ἐν τοῖς ἀβεβαίαις σφαλερῶς δὲ
νομίζεται ὡς κεφαλὴ Πανός.)
36. Μ ἢ Σ)(Πτηνὸν ἰστάμενον πρ. δ.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,31 Χ.
37. Μ ἢ Σ)(Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας (στή-
λη) ἰθυφαλλικός ἐπὶ βάσεως πρ. ἄ. ἔμπροσθεν
δ' αὐτοῦ Α Διαμ. 8. Γραμμ. 0,505 Ρ.
38. Μ ἢ Σ)(Υπόδημα πρ. δ.
Διαμ. 6. Γραμμ. 0,205 Χ.
39. Ν)(Ἀνὴρ καθήμενος ἐπὶ βράχου πρ. δ. μεθ' ἱμα-
τίου ὀπισθεν κρεμαμένου, ὡς φαίνεται, κλί-
νων τὴν κεφαλὴν ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπισθεν,
κρατῶν τῇ δεξιᾷ ὑψουμένη δυσδιάκριτόν τι
ὄπερ προσεγγίζει τῷ στόματι αὐτοῦ οἶον ἐλ-
πίνων.
Παχέος πετάλου.
Διαμ. 8. Γραμμ. 0,775 Λ.
40. Ν)(Σφιγξ μετὰ πτερύγων κεκαμμένων πρὸς τὰ

(Α'. Β'. Γράμματα, ἐφ' ἑτέρου μονογρ. ἢ τύποι.)

ἔσω, καθημένη ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν πρ.
δ., ὀπισθεν δ' αὐτῆς Ε

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,335 X.

41. Ν) (Ἀστράγαλος.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,46 P.

42. Ν) (Πέλεκυς δίστομος μετὰ λίαν βραχέος στελεοῦ.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,28 M.

43. Ν) (Ἀβέβαιόν τι. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,289 M.

44. Π ἐντὸς τετραγώνου ἐμβαδοῦ ἐγκοίλου ἀβαθοῦς.)

(Στέφανος ἔχων ὀκτὼ ἀκάνθας ἢ ἀκτῖνας,
ἐν δὲ τῷ κέντρῳ αὐτοῦ σφαιρίδιον.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,54 X.

45. •Σ ἐν στεφάνῳ οὗ τὸ σύμπλεγμα κατὰ τὸ κάτω τοῦ
στεφάνου μέρος.) (Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου
ἐργασίας (στήλη) μετὰ πώγωνος, ἰθυφαλλι-
κὸς πρ. ἄ. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,28 X.

46. •Ξ) (Κεφαλὴ βοῶς ἀντωπός.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,395 Λ.

47. Σ:) (Ἵονος ἰστάμενος πρ. δ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,332 Λ.

48. Σ:) (Ἄροτρον πρ. δ.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,355 X.

49. Σ) (Ῥόπαλον ὀζῶδες ὀρθὸν πρὸς τὰ κάτω ἐστραμ-
μένον· ἄνω πρ. δ., παρὰ τῷ ῥοπάλῳ, σφαιρί-
διον. . . Διαμ. 7. Γραμμ. 0,31 Λ.

Ῥορα καὶ ἀριθ. 36, 37 καὶ 38.

50. Τ) (Κεφαλὴ Ἄραβος πρ. δ.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,38 X.

(Α'. Β'. Γράμματα, ἐφ' ἑτέρου μονογρ. ἢ τύποι.)

51. Τ) (Ἄνῆρ ἰστάμενος ἀντωπός, ἐνδεδυμένος χι-
τῶνα ποδήρη καὶ στρέφων τὴν κεφαλὴν πρ.
ἄ., κρατῶν τῆ μὲν δεξιᾷ ἐκτεινομένη δυσ-
διάκριτόν τι (πτηνὸν πρ. δ.), τῆ δ' ἀριστε-
ρᾷ βακτηρίαν καταβεβιβασμένην, ὡς φαίνε-
ται, καὶ πλαγίως πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμμένην,
ἧς ἡ πρὸς τὸ κάτω ἄκρον οὔσα ἀγκύλη κυρ-
τοῦται πρὸς τὰ ἄνω.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,45 Λ.

52. Τ, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πρ. ἄ. δυσδιάκριτόν τι.) (Χελώ-
νη χερσαία. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,2 P.

53. Τ) (Ἀμφορεὺς ἀπολήγων κατὰ τὸ κάτω μέρος εἰς
σφαιρίδιον. Διαμ. 6. Γραμμ. 0,28 P.

54. Τ) (Κάνθαρος (ἀγγεῖον).

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,407 M.

55. Τ) (Ἀγγεῖον δίωτον σφαιροειδὲς μετὰ πώματος.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,427 X.

Ἔτερον ὅμοιον. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,267 M.

56. Φ) (Φαλλός, ὡς φαίνεται, γυμνήν ἔχων τὴν βιά-
λανον. . . Διαμ. 7. Γραμμ. 0,25 P.

Φ) (Κεφαλὴ βοῶς ἀντωπός.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,315 Mλ.

Εὑρεθὲν ἐν Πειραιεῖ.

57. Χ) (Σῦς ἰσταμένη πρ. δ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,295 X.

58. Χ) (Ῥόδον μετὰ βραχέος καυλοῦ.

Διαμ. 6½. Γραμμ. 0,275 Mλ.

Εὑρεθὲν ἐν Πειραιεῖ.

(Α'. Β'. Γράμματα, ἐφ' ἑτέρου μονογρ. ἢ τύποι.)

59. Χ)(Κάνθαρος (ἀγγεῖον).
Διαμ. $6\frac{1}{2}$. Γραμμ. 0,285 Μ.
60. Χ)(Κάνθαρος διάφορος τοῦ προηγουμένου.
Παχέος πετάλου.
Διαμ. 6. Γραμμ. 0,292 Ρ.
61. Χ)(Κόσμημα ἀνθοειδές· ἄνω πρ. ἄ. μεταξύ τῶν φύλλων σφαιρίδιον.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,33 Ρ.
- Γ'. Δύο γράμματα ἐφ' ἑνός, ἐφ' ἑτέρου
δὲ τύποι διάφοροι.
62. ΑΙ, μεταξύ δὲ τῶν σκελῶν τοῦ Α σφαιρίδιον, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πρ. ἄ. αὐτοῦ ἄνω ἕτερον.) (Στέφανος. . . Διαμ. 6. Γραμμ. 0,28 Ρ.
63. ΑΦ)(Ἀγγεῖον μόνωτον, σχήματος εὐρέος, πρ. ἄ.
Διαμ. 6. Γραμμ. 0,225 Λ.
64. ΕΥ)(Βότρυς μετὰ μίσχου κεκαμμένου πρ. ἄ.
Παχέος πετάλου.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,355 Λ.
65. ΙΤ)(Κάνθαρος (ἀγγεῖον).
Διαμ. 6. Γραμμ. 0,295 Χ.
66. ΥΛ)(Γλαυξ ἰσταμένη πρ. δ., ἔχουσα τὴν κεφαλὴν ἀντωπόν.
Παχέος πετάλου.
Διαμ. 8. Γραμμ. 0,55 Λ.

Δ'. Μονογράμματα ἐφ' ἑνός, ἐφ' ἑτέρου
δὲ τύποι διάφοροι.

67. Μονόγραμμα συγκείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Α καὶ Ν ἀντιστρόφου.) (Ἀστράγαλος.
Διαμ. 8. Γραμμ. 0,295 Χ.
68. Μονόγραμμα συγκείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Α καὶ Υ ἀντιστρόφου.) (Κέρας Ἀμαλθείας πρ. ἄ. μεθ' ἑκατέρωθεν κρεμαμένης ταινίας.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,365 Χ.
69. Μονόγραμμα συγκείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Α καὶ Χ)(Νῆσσα βαδίζουσα πρ. ἄ., ἄνωθεν δ' αὐτῆς ἡμισφαιροειδές τι ὡς φαίνεται.
Ἰκρωτηριασμένον.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,182 Χ.
70. Μονόγραμμα διάφορον τοῦ προηγουμένου.) (Ἀσπὶς κυκλοτερῆς.
Διαμ. 6. Γραμμ. 0,14 Λ.
Ἔτερον ὅμοιον ἀλλὰ τὸ μονόγραμμα κατὰ τι διάφορον τοῦ προηγουμένου.
Διαμ. 6. Γραμμ. 0,287 Χ.
Μονόγραμμα συγκείμενον ἐκ δύο Δ ὧν τὸ μὲν, πρ. ἄ. τῷ ὀρθῶντι, ὀρθόν, τὸ δέ, πρ. δ., ἀνεστραμμένον, σχηματίζοντα ῥόμβον.) (Βαλανοειδές τι στενῶς περιβεβλημένον γραμμῆ.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,444 Μλ.
Εὑρεθὲν ἐν Πειραιεῖ.
71. Μονόγραμμα συγκείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Δ Τ καὶ Η)(Περικεφαλαία πρ. δ.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,207 Ρ.

(Α'. Δ'. Μονογράμματα, ἐφ' ἑτέρου τύποι.)

Μονόγραμμα συγχείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Δ
καὶ Ι ὄρα ἀριθ. 16.

Μονόγραμμα συγχείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Δ
καὶ Ρ ἀντιστρόφου.) (Κεφαλή κριοῦ μετὰ
μέρους τοῦ τραχήλου πρ. ἀ.
Διαμ. 7. —

Ἐκ σχεδίου Ἰωάννου Σ. Παλαιολόγου.

72. Μονόγραμμα ὁμοιον τῷ προηγουμένῳ.) (Προσω-
πεῖον Σιληνοῦ ἀντωπόν.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,27 Λ.

73. Μονόγραμμα συγχείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Ε
καὶ Λ ἀντιστρόφου.) (Ἴππος ἰστάμενος πρ. δ.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,31 Λ.

74. Μονόγραμμα ὁμοιον τῷ προηγουμένῳ.) (Καρκίνος.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,295 Χ.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 17.

Μονόγραμμα συγχείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Ε
καὶ Π ἀντιστρόφου.) (Σηπία.

Διαμ. 7. —

Ἐκ σχεδίου Ἰωάννου Σ. Παλαιολόγου.

75. Μονόγραμμα συγχείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Ε
καὶ Γ ἢ Τ ἀντιστρόφου.) (Κηρύκειον.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,535 Μ.

76. Μονόγραμμα συγχείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Ε,
Φ καὶ Γ ἀντιστρόφου.) (Ἀλεκτροῦν βαδίζων
πρ. δ. . . Διαμ. 8. Γραμμ. 0,23 Λ.

77. Μονόγραμμα συγχείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Ι
καὶ Ο) (Περικεφαλαία κωνοειδῆς μετ' αἰχμῆς
ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ μετὰ δύο δεσμῶν κε-
κομβωμένων καὶ κρεμαμένων.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,25 Ρ.

(Α'. Δ'. Μονογράμματα, ἐφ' ἑτέρου τύποι.)

78. Μονόγραμμα συγχείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Η
καὶ Κ) (Ἀγγεῖον μόνωτον (πρόχους) πρ. ἀ.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,442 Μ.

79. Μονόγραμμα συγχείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Η
καὶ Ρ) (Ἀγγεῖον μόνωτον ἀσκοειδῆς πρ. δ.
Διαμ. 6. Γραμμ. 0,205 Μ.

Μονόγραμμα συγχείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Μ
καὶ Υ ὄρα ἀριθ. 18.

80. Μονόγραμμα συγχείμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Φ
καὶ Ω) (Προσωπεῖον ἀνδρὸς ἀντωπόν, μετὰ
πώγωνος, ὡς φαίνεται.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,26 Χ.

Β'. ΚΕΦΑΛΑΙ ΚΑΙ ΣΧΗΜΑΤΑ ΘΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ἢ ΜΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΕΙΑ.

Α'. Κεφαλαί ἐφ' ἑνός, ἐφ' ἑτέρου δὲ
τύποι διάφοροι.

Α'. ΘΕΩΝ.

81. Κεφαλή Πανὸς κερασφόρος πρ. δ. ἔχουσα τὴν
κόμην ὀπισθεν δασεῖαν.) (Κεφαλή τράγου
μετὰ τοῦ τραχήλου πρ. ἀ., ὀπισθεν δ' αὐ-
τῆς Κ Διαμ. 6. Γραμμ. 0,227 Χ.

82. Κεφαλή Πανὸς κερασφόρος πρ. δ.) (Ἀστὴρ ἔχων
ὀκτὼ ἀκτῖνας.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,445 Χ.

(B'. A'. Κεφαλαί, ἐφ' ἑτέρου τύποι.)

B'. ΑΝΘΡΩΠΩΝ.

1. Ἀνδρῶν.

83. Κεφαλή Ἄραβος πρ. δ.) (Κάνθαρος (ἀγγεῖον).
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,33 Λ.

Ἔτερον ὅμοιον.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,195 X.

84. Ὅμοια κεφαλή πρ. δ.) (Κέρας Ἀμαλθείας ὀρθὸν
πρ. ἄ., ἔμπροσθεν δ' αὐτοῦ σφαιρίδιον ὀπι-
σθεν ἴσως ἕτερον ὡς ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 155
κερματίῳ. Διαμ. 6. Γραμμ. 0,19 X.

85. Ὅμοια κεφαλή πρ. δ.) (Τροχὸς ἔχων τέσσαρας
κνήμας. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,162 X.

ἽΟρα καὶ ἀριθ. 50.

85^α. Κεφαλή νέου πρ. δ., φοροῦσα πέτασον καὶ ἔχου-
σα τὴν κόμην ὀπισθεν βραχεῖαν καὶ πυκνήν.)
(Βάτραχος.

Διαμ. 7¹/₂. Γραμμ. 0,365 X.

86. Κεφαλή μετὰ πώγωνος πρ. δ.) (Κρατήρ.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,307 Π.

87. Κεφαλή ἀνδρὸς ἢ γυναικὸς πρ. δ.) (Ἀβέβαιόν τι.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,117 Ρ.

2. Γυναικῶν.

88. Κεφαλή γυναικὸς κεκοσμημένη διὰ πτερῶν πρ.
δ.) (Φαλλὸς ὀρθός, ὡς φαίνεται, μετὰ γυ-
μνῆς τῆς βαλάνου.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,342 X.

89. Κεφαλή γυναικὸς δάφνη ἐστεμμένη πρ. δ., ἔχου-

(B'. A'. Κεφαλαί (2. Γυναικῶν), ἐφ' ἑτέρου τύποι.)

σα τὴν κόμην ὀπισθεν εἰς δύο βοστρύχους
κρεμαμένην.) (Ἄετὸς μετ' ἀναπεπταμένων
πτερύγων πρ. δ., καταβιβρώσκων τὴν λείαν
αὐτοῦ. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,32 X.

90. Κεφαλή γυναικὸς πρ. δ., ἔχουσα τὴν κόμην ἀνα-
σεσυρμένην καὶ φοροῦσα ἐνώτιον σταγονοει-
δές.) (Κάνθαρος (ἀγγεῖον), παρ' αὐτῷ δὲ πρ.
ἄ. θύρσος. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,29 M.

Ἔτερον ὅμοιον.

Κόμματος ἀτελοῦς.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,194 Ρ.

91. Κεφαλή γυναικὸς πρ. δ., ἔχουσα τὴν κόμην ἀνα-
σεσυρμένην.) (Αἰχμὴ λόγχης.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,312 X.

92. Κεφαλή γυναικὸς πρ. δ., ἔχουσα τὴν κόμην ἀνα-
σεσυρμένην καὶ εἰς θύσανον ἐπὶ τῆς κορυ-
φῆς συνημμένην.) (Προσωπεῖον γέροντος σι-
μοῦ καὶ σφηνοπώγωνος (Σατύρου) πρ. δ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,292 X.

Ἔτερον ὅμοιον.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,347 M.

Ἔτερον ὅμοιον.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,33 Λ.

Κεφαλή γυναικὸς πρ. δ., ἔχουσα τὴν κόμην, ὡς
φαίνεται, ἀνασεσυρμένην.) (Τρίπους.

Εὐρεθὲν ἐν Πειραιεῖ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,385 Mλ.

93. Κεφαλή γυναικὸς πρ. δ., ἔχουσα τὴν κόμην ἀνα-
σεσυρμένην.) (Δυσδιάκριτόν τι.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,392 X.

Β'. Σχήματα.

Α'. ΘΕΩΝ.

94. Πᾶν ἰστάμενος πρ. δ. κρατῶν τῇ δεξιᾷ ἐκτεινομένη δυσδιάκριτόν τι· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ, ὀπισθεν τοῦ Πανός, σφαιρίδιον.) (Χελώνη χερσαία. . . . Διαμ. 8. Γραμμ. 0,44 X.

Ἔτερον ὅμοιον.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,507 I.

Ἔτερον ὅμοιον.

Διαμ. 6½. Γραμμ. 0,26 M.

95. Νίκη καθημένη πρ. δ., ἔχουσα τὸν δεξιὸν βραχίονα πρὸς τὰ ὀπισθεν καὶ κάτω τεταμένον.) (Οἰκοδόμημα περιφερὲς μετὰ στέγης πυραμοειδοῦς ἐχούσης ἐπὶ τῆς κορυφῆς μικρὰν ἐξοχὴν ἐφ' ἧς σφαιρίδιον· τὸ δὲ οἰκοδόμημα, ἐπὶ πέντε ὀρατῶν στηλῶν στηριζόμενον, ἔχει τὴν εἴσοδον αὐτοῦ κατὰ τὸ ἀριστερόν τῷ ὀρῶντι μέρος.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,322 Λ.

Τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 175 κερματίῳ.

Σημείωσις. Ὁ δ' Ἀθανάσιος Σ. Ρουσόπουλος*) νομίζει ὅτι τοῦτο τὸ οἰκοδόμημα παρίστησι τὸ ὠδεῖον τοῦ Περικλέους, καθάπερ αὐτὸ περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (ἐν Περικλ. XIII, 7—8.)

Ἄ τὸ δ' ὠδεῖον, τῇ μὲν ἐντὸς διαθέσει πολύεδρον καὶ πολύστυλον, τῇ δ' ἐρέψει περικλινὲς καὶ κά-

(B'. B'. Σχήματα.)

παντες ἐκ μιᾶς κορυφῆς πεποιημένον, εἰκόνα λέγουσι γενέσθαι καὶ μίμημα τῆς βασιλέως σκηνῆς, ἐπιστατοῦντος καὶ τούτῳ Περικλέους. Διὸ καὶ πάλιν Κρατῖνος ἐν Θράτταις παίζει πρὸς αὐτόν·

»Ὁ σχινοκέφαλος Ζεὺς ὄδε προσέρχεται
»Περικλέης τῷδεῖον ἐπὶ τοῦ κρανίου
»ἔχων, ἐπειδὴ τοῦστρακον παροίχεται.»

B'. ΑΝΘΡΩΠΩΝ.

96. Ἄνηρ ἰστάμενος πρ. δ., ἐνδεδυμένος χιτῶνα βραχύν, κρατῶν τῇ δεξιᾷ πλαγίως καταβεβασμένη δυσδιάκριτόν τι· ἢ δὲ κεφαλὴ ἀδρατος ἔνεκα ἀτελοῦς κόμματος.) (Προσωπεῖον γυναικὸς ἀντωπὸν περιβεβλημένον ταινία μετὰ κρεμαμένων ἑκατέρωθεν σφαιροειδῶν προσαρτημάτων.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,215 X.

Ἄνηρ ἰστάμενος ἀντωπός, ἐνδεδυμένος χιτῶνα ποδήρη καὶ στρέφων τὴν κεφαλὴν πρ. ἀ., κρατῶν τῇ μὲν δεξιᾷ ἐκτεινομένη δυσδιάκριτόν τι (πτηνὸν πρ. δ.), τῇ δ' ἀριστερᾷ βακτηρίαν καταβεβασμένην, ὡς φαίνεται, καὶ πλαγίως πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμμένην, ἧς ἢ πρὸς τὸ κάτω ἄκρον οὔσα ἀγκύλη κυρτοῦται πρὸς τὰ ἄνω. Ὅρα ἀριθ. 51.

Ἄνηρ καθήμενος ἐπὶ βράχου πρ. δ. μεθ' ἱματίου ὀπισθεν κρεμαμένου, ὡς φαίνεται, κλίνων τὴν κεφαλὴν ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπισθεν, κρατῶν τῇ δεξιᾷ ὑψουμένη δυσδιάκριτόν τι ὀπερ προσεγγίζει τῷ στόματι αὐτοῦ οἶονεὶ πίνων. Ὅρα ἀριθ. 39.

*) Ἐγχειρίδιον τῆς Ἑλλην. Ἀρχαιολ. Ἐκδόσις γ'. Τμῆμα ἀ. Ἐν Ἀθήναις. 1875. 8ον, σελ. 271 ἐν σημειώσει 219.

Γ'. Μόρια ἀνθρώπεια.

97. Ὀφθαλμὸς δεξιὸς μετὰ τῆς ὀφρύος, κάτω δύο σφαιρίδια.) (Ῥόπαλον ὀζῶδες.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,257 P.
98. Ὅμοιος τύπος.) (Ἀδιάγνωστόν τι.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,2 Λ.
99. Παλάμη δεξιᾶς χειρὸς μετὰ τοῦ καρποῦ.) (Κογχύλιον ἀκτινωτὸν τοῦ καλουμένου εἴδους πτερόκερω.
Παχέος πετάλου.
Διαμ. 6. Γραμμ. 0,3 X.
100. Παλάμη ἀριστερᾶς χειρὸς.) (Κυνάριον Μελιταῖον ἰστάμενον πρ. δ.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,302 X.
101. Παλάμη ἀριστερᾶς χειρὸς μετὰ τοῦ καρποῦ.) (Κεφαλή ἀλεκτρούονος πρ. δ.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,357 M.
102. Ὅμοιος τύπος, ἀλλ' ἐν τῷ πεδίῳ πρ. δ. /ι) (Ἀμφορεὺς μετ' εὐθείας ἐκ τοῦ μέσου αὐτοῦ ἐκατέρωθεν προεκβαλλούσης γραμμῆς ἀποληγούσης πρ. δ. μὲν σφαιροειδῶς, πρ. ἀ. δὲ ἀγκυλοειδῶς (εἶδος ἀρυταίνης).
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,36 Λ.
103. Φαλλὸς ἀντωπὸς ἐκ τοῦ κτενὸς λοξῶς πρ. δ. κρεμάμενος μετὰ τῶν ὄρχεων· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πρ. δ. σφαιρίδιον.) (Λαμπὰς μετὰ σκυφοειδοῦς χείλους, ἄνευ φαινομένης φλογός.
Διαμ. 6½. Γραμμ. 0,22 X.
104. Φαλλὸς ἀντωπὸς ἐκ τοῦ κτενὸς καθέτως κρεμά-

(B'. Γ'. Μόρια ἀνθρώπεια.)

- μενος μετὰ τῶν ὄρχεων.) (Ἀβέβαιόν τι.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,222 P.
Φαλλὸς γυμνήν ἔχων τὴν βάλανον.
Ὅρα ἀριθ. 56 καὶ 88.
105. Πούς πρ. δ. οὔτινος τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἀφανές ἐνεκα ἀμελοῦς κόμματος.) (Βότρυς μετὰ μίσχου κεκαμμένου πρ. δ.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,35 M.
Εὔρεθὲν ἐν Πειραιεῖ.
106. Πέλμα δεξιοῦ ποδός.) (Πάγουρος.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,185 X.

Γ'. ΖΩΙΑ Η ΜΟΡΙΑ ΑΥΤΩΝ ΕΦ' ΕΝΟΣ, ΕΦ' ΕΤΕΡΟΥ
ΔΕ ΑΝΕΥ ΤΥΠΟΥ Η ΜΕΤΑ ΤΥΠΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ.

Α'. Θηλαστικά.

107. Ἀλώπεκος κεφαλή πρ. δ.) (Πέλεκυς δίστομος μετὰ τοῦ στελεοῦ.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,435 P.
108. Βοὸς κεφαλή ἀντωπὸς, μεταξύ δὲ τῶν κεράτων αὐτῆς δυσδιάκριτόν τι.) (Πρόσθιον ἵππου τρέχοντος πρ. δ.
Διαμ. 8. Γραμμ. 0,34 P.
109. Ὅμοια κεφαλή.) (Λέων τρέχων πρ. δ.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,292 X.
110. Ὅμοια κεφαλή.) (Καρπὸς καρδιόμορφος μετὰ φυλλαρίων. . Διαμ. 8. Γραμμ. 0,347 M.
111. Ὅμοια κεφαλή.) (Φύλλον συκῆς.
Ὀλίγον ἠκρωτηριασμένον.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,28 X.

(Γ'. Α'. Θηλαστικά.)

112. Βοὺς κεφαλή ἀντωπός.) (Ἀγγεῖον ἄωτον ποτηρίῳ παρεμφερές.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,52 M.

113. Ὅμοια κεφαλή.) (Προσωπεῖον γέροντος μετὰ πώγωνος ἀντωπόν, ἔχον κέρατα καὶ ὦτα ταύρου ὡς ἀπεικάζεται ὁ Ἀχελῶος ποταμός.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,275 M.

114. Ὅμοια κεφαλή.) (Ῥόπαλον ὀζῶδες.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,355 P.

115. Ὅμοια κεφαλή.) (Τροχός ἔχων τέσσαρας κνήμας.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,245 P.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 34, 46, καὶ τὸ μετὰ τὸν ἀριθ. 56 περιγεγραμμένον κερμάτιον.

116. Ὅμοια κεφαλή μεθ' ἑκατέρωθεν κρεμαμένης ταινίας ἧς ἡ κάτω ἄκρα τρισχιδής.) (Κύων βαδίζων πρ. δ.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,61 E.Mp.

117. Ὅμοια κεφαλή ἀντωπός μετὰ τοῦ τραχήλου πρ. δ.) (Βοῦς βαδίζων πρ. δ.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,62 X.

Ὅμοιος τύπος.) (Ἀστράγαλος ἐντὸς κύκλου.

Διαμ. 8. —

Ἐκ σχεδίου Ἰωάννου Σ. Παλαιολόγου.

Βούκρανον ἀντωπόν.) (Δελφίς πρ. δ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,325 P.

118. Ὅμοιος τύπος.) (Περικεφαλαία κωνοειδής ἔχουσα κρικίσκον ἐπὶ τῆς κορυφῆς.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,445 P.

(Γ'. Α'. Θηλαστικά.)

119. Βούκρανον ἀντωπόν μεθ' ἑκατέρωθεν κρεμαμένης ταινίας.) (Πάγουρος.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,25 X.

120. Ὅμοιος τύπος ἀλλὰ μετὰ κρεμαμένης ταινίας ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ αὐτοῦ κέρατος καὶ ληγούσης εἰς θύσανον, τῆς τοῦ δεξιοῦ κέρατος ταινίας ἀοράτου ἔνεκα φθορᾶς.) (Μηλοπέπων μετὰ τοῦ μίσχου κεκαμμένου πρ. δ.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,597 Π.

121. Ὅμοιος τύπος μεθ' ἑκατέρωθεν κρεμαμένης ταινίας.) (Ἀστράγαλος.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,275 X.

122. Ὅμοιος τύπος ἀλλὰ καὶ μετὰ δίσκου ἐπὶ τῆς τοῦ βουκράνου κορυφῆς τεθειμένου.) (Φύλλον κισσοῦ μετὰ καθέτου μίσχου καὶ σμικροῦ μέρους τοῦ κλωνός λοξῶς πρ. δ. κλίνοντος ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πρ. ἀ. Η ἡμίφθαρτον, κάτω δ' αὐτοῦ λοξῶς πρ. δ. σφαιρίδιον, ἕτερον δὲ πρ. δ. ὡς φαίνεται.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,41 X.

123. Βοῦς ἰστάμενος πρ. δ. ἐπ' εὐθείας γραμμῆς σχηματιζούσης τὸ ἔδαφος.) (Κηρύκειον.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,365 Λ.

Βοῦς βαδίζων. Ὅρα ἀριθ. 117.

124. Δελφίς πρ. δ.) (Περιστερὰ βαδίζουσα πρ. δ., ἄνω δ' αὐτῆς Δ Διαμ. 6. Γραμμ. 0,19 M.

125. Ὅμοιος τύπος.) (Ἀγγεῖον μόνωτον πρ. δ., σχήματος εὐρέος καὶ καθέτως ραβδωτόν.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,262 X.

(Γ'. Α'. Θηλαστικά.)

126. Δελφίς πρ. δ. ὑφ' ὃν κύματα.) (Τὸ ἄνω μέρος ἀμφορέως.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,475 Λ.

Ἔτερον ὅμοιον. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,36 Χ.

127. Δελφίς πρ. ἄ. μεταξύ δύο σφαιριδίων λοξῶς πρ. δ. διατεθειμένων.) (Κογχύλιον ἀκτινωτὸν τοῦ καλουμένου εἶδους πτερόκερω.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,242 Μ.

128. Ὅμοιος τύπος.) (Φύλλον κισσοῦ μετὰ τοῦ μίσχου κεκαμμένου πρ. ἄ. καὶ σμικροῦ μέρους τοῦ κλωνὸς καθέτως.

Διαμ. $7\frac{1}{2}$. Γραμμ. 0,375 Χ.

Ὅρα καὶ τὸ μετὰ τὸν ἀριθ. 117 δεύτερον περιγεγραμμένον κερμάτιον.

Ἴππου κεφαλή μετὰ τοῦ τραχήλου πρ. δ.) (Πρόβατον ἰστάμενον πρ. δ.

Διαμ. 7. —

Ἐκ σχεδίου Ἰωάννου Σ. Παλαιολόγου.

129. Ὅμοια κεφαλή μετὰ μέρους τοῦ τραχήλου πρ. ἄ.) (Ἐσχάρα ἢ κιγκλῖς, ἐν τῷ μέσῳ σφαιρίδιον.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,22 Μ.

Εὑρεθὲν ἐν Πειραιεῖ.

130. Ἴππου ὀπλή προσθίου ποδὸς μετὰ μέρους τοῦ μεταταρσίου, πρ. ἄ.) (Ἀβέβαιόν τι.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,417 Χ.

131. Ἴππου τρέχοντος πρόσθιον πρ. δ.) (Χελώνη χερσαία. . . Διαμ. 7. Γραμμ. 0,312 Μ.

132. Ὅμοιος τύπος ἀλλὰ μετὰ μέρους τοῦ ἐνὸς τῶν ποδῶν μόνον ὄρατοῦ.) (Φύλλον συκῆς.

(Γ'. Α'. Θηλαστικά.)

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,43 Λ.

Ἔτερον ὅμοιον. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,255 Χ.

133. Ὅμοιος τύπος.) (Ἀστὴρ ἔχων ὀκτώ ἀκτῖνας.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,24 Π.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 108.

134. Ἴππος ἰστάμενος πρ. δ.) (Ἀμφορεὺς μετ' εὐθείας ἐκ τοῦ μέσου αὐτοῦ ἐκατέρωθεν προεκβαλλούσης γραμμῆς ἀποληγούσης πρ. δ. μὲν σφαιροειδῶς, πρ. ἄ. δὲ [ἀγκυλοειδῶς] (εἶδος ἀρυταίνης).

Διαμ. $6\frac{1}{2}$. Γραμμ. 0,325 Χ.

135. Ὅμοιος τύπος.) (Τρίαινα ἧς ὁ κοντὸς κοσμεῖται ἐκατέρωθεν δι' ἔλικος.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,33 Χ.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 73.

136. Ἴππος καλπάζων πρ. ἄ.) (Λύχνος ἐφ' ὑποστάτου τρίποδος. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,25 Χ.

137. Κάμηλος Βακτριανὴ ἰσταμένη πρ. δ.) (Λαμπὰς μετὰ σκυφοειδοῦς χεῖλους, ἡμμένη, ἧς ἡ φλόξ στρέφεται πρ. ἄ.

Ἠκρωτηριασμένον.

Διαμ. $6\frac{1}{2}$. Γραμμ. 0,24 Χ.

138. Κάμηλος δρομὰς βαδίζουσα πρ. δ.) (Τροχὸς ἔχων τέσσαρας κνήμας.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,532 Π.

139. Κάπρος ἰστάμενος πρ. ἄ., ἄνωθεν δ' αὐτοῦ σφαιρίδιον.) (Πέδιλον πρ. δ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,317 Χ.

(Γ'. Α'. Θηλαστικά.)

140. Κριοῦ κεφαλὴ μετὰ μέρους τοῦ τραχήλου πρ. δ.)
(Κάνθαρος (ἀγγεῖον).

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,292 P.

141. Ὅμοιος τύπος. πρ. ἀ.) (Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου
ἐργασίας (στήλη) μετὰ πώγωνος, ἰθυφαλ-
λικός, ἐπὶ βάσεως πρ. ἀ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,3 Λ.

Ὅρα καὶ τὸ μετὰ τὸν ἀριθ. 71 περιγεγραμμένον δεύτε-
ρον κερμάτιον.

142. Κριὸς ἰστάμενος πρ. ἀ. ὑψῶν τὸν πρόσθιον δεξιὸν
πόδα.) (Λύρα τρίχορδος.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,28 P.

143. Κυνάριον Μελιταῖον ἰστάμενον πρ. δ.) (Γλαῦξ
ἰσταμένη πρ. δ. ἔχουσα τὴν κεφαλὴν ἀντω-
πόν. . . . Διαμ. 7. Γραμμ. 0,175 Λ.

144. Ὅμοιος τύπος.) (Χελώνη χερσαία, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ
πρ. ἀ. σφαιρίδιον.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,27 M.

145. Ὅμοιον κυνάριον βαδίζον πρ. δ.) (Κόκκος κριθῆς.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,327 Π.

Ἐτερον ὅμοιον ἀλλὰ μετὰ τοῦ κυναρίου ἰσταμέ-
νου πρ. δ.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,504 M.

Ἐτερον ὅμοιον.

Καλῶς κατιωμένον.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,385 M.

Ὅμοιον κυνάριον, ὡς φαίνεται, ἰστάμενον πρ. ἀ.,
οὔτινος ἢ κεφαλὴ ἀφανῆς ἔνεκα κόμματος
ἐλλειποῦς.) (Ἀγγεῖον μόνωτον ἀσκοειδές

(Γ'. Α'. Θηλαστικά.)

πρ. δ. . . Διαμ. 7½. Γραμμ. 0,28 P.

146. Κυνάριον Μελιταῖον ἰστάμενον πρ. δ.) (Ἑρμῆς τῆς
τετραγώνου ἐργασίας (στήλη), ἐπὶ βάσεως,
πρ. ἀ., μετὰ πώλου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, κρατῶν
μὲν τῇ δεξιᾷ (ἦτις ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ
ἔρμου ἀφανῆς τῷ ὄρῳντι) σκῆπτρον μακρὸν
πλαγίως, ἔχων δὲ τὴν ἀριστερὰν πλαγίως
καταβεβιασμένην ἔμπροσθεν δὲ τοῦ ἔρμου Η

Διαμ. 9. Γραμμ. 0,79 Λ.

147. Ὅμοιος τύπος πρ. ἀ.) (Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου
ἐργασίας (στήλη) μετὰ πώγωνος, ἰθυφαλ-
λικός, ἐπὶ βάσεως μετὰ ποδῶν ὧν ὁ ἔμπρο-
σθεν μόνον ὄρατός, πρ. ἀ. ἐν δὲ τῷ πεδίῳ
ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν τοῦ ἔρμου σφαιρί-
διον. . . . Διαμ. 7. Γραμμ. 0,317 X.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 19 καὶ 100.

148. Κύων ἀντερείδων τοὺς προσθίους πόδας ἐπὶ [τοῦ
ἐδάφους] πρ. δ.) (Κάνθαρος (ἀγγεῖον).

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,295 Λ.

Κύων βαδίζων. Ὅρα ἀριθ. 116.

149. Κύων λαγωϊκός πρ. δ. ἀντερείδων τοὺς προσθί-
ους πόδας ἐπ' εὐθείας γραμμῆς παριστώσης
τὸ ἔδαφος.) (Περικεφαλαία κωνοειδῆς μετὰ
δύο δεμάτων κεκομβωμένων καὶ κρεμαμέ-
νων ἐκ τοῦ κάτω τῆς περικεφαλαίας μέρους.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,312 X.

150. Λέοντος κεφαλὴ πρ. δ., ἔχουσα τὸ χάσμα ἀνοι-
κτὸν καὶ ἐξεύρουσα τὴν γλῶσσαν ὑπὸ δὲ
τὴν κεφαλὴν \perp) (Πίθηκος ἰστάμενος ἐπὶ
τῶν ὀπισθίων ποδῶν πρ. δ., ἐνδεδυμένος

(Γ'. Α'. Θηλαστικά.)

χιτῶνα, ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάλυμμα
θυσανωτόν, ἐξ οὗ κρέμανται ὀπισθεν δύο
ταινίαι.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,55 X.

151. Λέοντος κεφαλή πρ. δ., ἔχουσα τὸ χάσμα ἀνοι-
κτόν.) (Τέττιξ οὗ ὁ τρίτος ἀριστερός ποῦς
παρελείφθη ὑπὸ τοῦ σφραγιδογλύπτου.

Διαμ. 9. Γραμμ. 0,31 Λ.

152. Λέων ἰστάμενος πρ. δ.) (Δυσδιάκριτόν τι ἔνεκα
φθορᾶς. . . Διαμ. 9. Γραμμ. 0,559 I.

153. Λέων βαδίζων πρ. δ.) (Ἐγχειρίδιον μεταξὺ δύο
σφαιριδίων. Διαμ. 8. Γραμμ. 0,32 X.

Λέων τρέχων.

Ὅρα ἀριθ. 109.

Ὄνος ἰστάμενος.

Ὅρα ἀριθ. 47.

154. Ὄνος βαδίζων πρ. δ.) (Κάνθαρος (ἀγγεῖον).

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,425 X.

155. Ὄνος βοσκόμενος πρ. δ.) (Κέρας Ἀμαλθείας ὀρ-
θὸν πρ. ἀ. μεταξὺ δύο σφαιριδίων.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,36 Λ.

Πίθηκος ἰστάμενος.

Ὅρα ἀριθ. 150.

156. Πίθηκος ὀκλάζων πρ. δ. ὑψῶν τὸν δεξιὸν βρα-
χίονα.) (Ἐρωδιὸς ἰστάμενος πρ. ἀ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,27 P.

157. Πρόβατον ἰστάμενον πρ. δ., ἔμπροσθεν δ' αὐτοῦ
δυσδιάκριτόν τι.) (Προσωπεῖον Σιληνοῦ ἀν-
τωπόν. . . Διαμ. 6. Γραμμ. 0,255 X.

Ὅρα καὶ τὸ μετὰ τὸν ἀριθ. 128 περιγεγραμμένον κερ-
μάτιον.

158. Σῦς ἰσταμένη πρ. δ.) (Ἀγγεῖον ἄωτον σχήματος

(Γ'. Α'. Θηλαστικά.)

ἰδιοτρόπου ἐξ οὗ ἐξέχουσι δύο κλῶνες· ἐν
δὲ τῷ πεδίῳ πρ. ἀ. E

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,35 X.

159. Σῦς ἰσταμένη πρ. δ.) (Βωμὸς περιφερῆς ἡμμέ-
νος.

Διαμ. 7¹. Γραμμ. 0,39 X.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 31 καὶ 57.

160. Σῦς βαδίζουσα πρ. δ.) (Κάνθαρος (ἀγγεῖον)· ἐν δὲ
τῷ πεδίῳ πρ. ἀ. θύρσος ὀρθός.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,265 X.

161. Τράγου κεφαλή μετὰ τοῦ τραχήλου πρ. ἀ. ὀπι-
σθεν K) (Τέττιξ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,35 Λ.

162. Ὅμοιος τύπος.) (Τὸ ἄνω μέρος ἀμφορέως.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,335 Λ.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 81.

163. Τράγου ποῦς πρ. δ.) (Προσωπεῖον γέροντος σιμοῦ
καὶ σφηνοπώγωνος (Σατύρου) πρ. δ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,375 X.

164. Τράγος ἰστάμενος πρ. δ.) (Ἀγγεῖον ἄωτον σχή-
ματος εὐρέος ἔχον βάσιν λίαν σμικράν.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,279 P.

165. Τράγος ἰστάμενος πρ. ἀ. ὑψῶνων τὸν πρόσθιον
δεξιὸν πόδα ὑφ' ὃν Λ ἀμυδρῶς φαινόμενον.)

(Τροχὸς ἔχων τέσσαρας κνήμας.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,31 Λ.

166. Τράγος βαδίζων πρ. δ.) (Βωμὸς περιφερῆς ἡμμέ-
νος. . . Διαμ. 7. Γραμμ. 0,312 P.

167. Ζῶον τετράπου ἀδιάγνωστον κατακείμενον πρ.
δ., ἔχον τοὺς πόδας πρὸς τὰ ἔσω κεκαμμέ-
νους.) (Κτεῖς (κόγχη).

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,215 X.

Β'. Πτηνά.

168. Ἄετός ἰστάμενος ἐπὶ βράχου πρ. δ., στρέφων τὴν κεφαλὴν.) (Πήγασος καλπάζων πρ. δ. ἐπὶ καμπύλης γραμμῆς παριστώσης τὸ ἔδαφος.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,41 P.

169. Ἄετός ἰστάμενος πρ. ἄ.) (Περικεφαλαία κωνοειδῆς ἔχουσα ἐπὶ τῆς κορυφῆς βρόχον κλίνοντα πρ. δ.· ἐκ δὲ τοῦ κάτω τῆς περικεφαλαίας μέρους δεσμός ἡμικυκλοτερῶς κρεμάμενος ἐν ᾧ ἕτερος βραχὺς λοξῶς πρ. ἄ. κλίνων.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,205 X.

Ἄετός μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων πρ. δ., καταβιβρώσκων τὴν λείαν αὐτοῦ.

᾽Ορα ἀριθ. 89.

170. Ἄλεκτρούνος κεφαλὴ πρ. δ.) (Χελώνη χερσαία.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,34 X.

171. Ὅμοιος τύπος.) (Φύλλον κισσοῦ μετὰ μίσχου καθέτου. . . Διαμ. 6. Γραμμ. 0,255 P.

172. Ὅμοιος τύπος.) (Ἄγγειον μόνωτον (πρόχοος) πρ. δ. . . . Διαμ. 7. Γραμμ. 0,309 M.

᾽Ορα καὶ ἀριθ. 101.

173. Ἄλεκτροῦν ἰστάμενος πρ. δ.) (Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας (στήλη) μετὰ πώγωνος, πρ. ἄ., ἐν στεφάνῳ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,305 X.

174. Ὅμοιος τύπος πρ. ἄ.) (Ἀμφορεύς ἀπολήγων εἰς ὄξύ. . . Διαμ. 11. Γραμμ. 0,682 I.

175. Ἄλεκτροῦν πρ. ἄ., ἔχων τὸν τράχηλον οἶονεὶ ἐμπροσθότονον, ὡς εἰς μάχην προπαρασκευαζόμενος.) (Οἰκοδόμημα περιφερὲς μετὰ στέ-

(Γ'. Β'. Πτηνά.)

γης πυραμοειδοῦς ἐχούσης ἐπὶ τῆς κορυφῆς μικρὰν ἐξοχὴν ἐφ' ἧς σφαιρίδιον· τὸ δὲ οἰκοδόμημα, ὑπὸ πέντε ὀρατῶν στηλῶν στηριζόμενον, ἔχει τὴν εἴσοδον αὐτοῦ κατὰ τὸ ἀριστερὸν τῷ ὀρῶντι μέρος.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,465 P.

Τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 95 κερματίῳ.

176. Ἄλεκτροῦν πρ. ἄ., ἔχων τὸν τράχηλον οἶονεὶ ἐμπροσθότονον, ὡς εἰς μάχην προπαρασκευαζόμενος.) (Ἀβέβαιόν τι.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,175 X.

177. Ἄλεκτροῦν βαδίζων πρ. δ.) (Προσωπεῖον ἀντωπόν.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,275 P.

᾽Ορα καὶ ἀριθ. 76.

178. Γλαῦξ ἰσταμένη πρ. δ. ἔχουσα τὴν κεφαλὴν ἀντωπόν.) (Λήκυθος πρ. ἄ.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,525 P.

᾽Ορα καὶ ἀριθ. 66 καὶ 143.

Ἑρωδιὸς ἰστάμενος. ᾽Ορα ἀριθ. 156.

179. Κόραξ ἰστάμενος πρ. δ., ὀπισθεν δ' αὐτοῦ A ἐν μέρει ὀρατὸν ἔνεκα κόμματος ἀτελοῦς.) (Γρύψ τρέγων πρ. δ.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,505 X.

Νῆσσα βαδίζουσα. ᾽Ορα ἀριθ. 69.

180. Πέρδιξ ἰσταμένη πρ. δ.) (Κάνθαρος (ἄγγειον).

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,23 M.

(Γ'. Β'. Πτηνά.)

181. Πέρδιξ ισταμένη πρ. δ.) ('Ασπίς Βοιωτιουργής.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,43 Λ.
182. Περιστερὰ βαδίζουσα πρ. δ., ἄνωθεν δ' αὐτῆς Δ)
(Κογχύλιον ἀκτινωτὸν τοῦ καλουμένου εἴ-
δους πτερόκερω.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,265 Λ.
Ἔτερον ὅμοιον. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,2 Ρ.
Ἦρα καὶ ἀριθ. 124.
183. Ταῶς βαδίζων πρ. ἄ.) ('Ανευ τύπου.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,38 Λ.
184. Ὅμοιος τύπος.) (Κάνθαρος (ἀγγεῖον), ἐν δὲ τῷ
πεδίῳ πρ. ἄ. θύρσος ὀρθός.
Διαμ. 8. Γραμμ. 0,435 Μ.
Πτηνὸν ιστάμενον. Ἦρα ἀριθ. 36.
185. Πτηνὸν ιστάμενον πρ. δ., ὡς φαίνεται, στρέφον
τὴν κεφαλὴν.) (Τρισκελές.
Διαμ. 6. Γραμμ. 0,26 Χ.
186. Πτηνὸν ἰπτάμενον πρ. δ.) ('Αστράγαλος.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,342 Μ.
187. Ὅμοιος τύπος πρ. ἄ., ὡς φαίνεται.) (Λαμπὰς μετὰ
σκυφοειδοῦς χεῖλους ἡμμένη, ἧς ἡ φλόξ ἀ-
μυδρῶς φαινομένη ἔνεκα κόμματος ἀτελοῦς,
στρέφεται πρ. δ.
Διαμ. 6. Γραμμ. 0,182 Ι.

Γ'. Ἐρπετά.

Βάτραχος. Ἦρα ἀριθ. 85².

188. Ὅφις ἐσπειραμένος ἀνορθούμενος πρ. δ.) ('Αγγεῖον
ἄωτον σχήματος εὐρέος ἀπολήγον εἰς ὄξύ.

(Γ'. Γ'. Ἐρπετά.)

- ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πρ. δ. σφαιρίδιον.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,305 Λ.
189. Ὅφις ἐσπειραμένος ἀνορθούμενος πρ. δ. μετὰ πω-
γωνοειδοῦς ἐξοχῆς κρεμαμένης λοξῶς πρ.
δ. ἐκ τῆς κάτω σιαγόνος.) ('Αγγεῖον δίωτον.
Παχέος πετάλου.
Διαμ. 6. Γραμμ. 0,35 Χ.
190. Ὅμοιος τύπος ἀλλ' ἀνευ τῆς πωγωνοειδοῦς ἐξο-
χῆς.) ('Ερμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας (στή-
λη) μετὰ πώγωνος δισχιδουῦς, ἐπὶ βάσεως
ἀντωπός· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πρ. ἄ. Χ
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,275 Ρ.
191. Σαῦρα.) ('Αγγεῖον μόνωτον, σφαιροειδές, βραχυ-
τράχηλον πρ. δ.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,35 Μ.
192. Χελώνη χερσαία.) (Κάψα φυτοῦ τινος (μελαμπύ-
ρου;) μετὰξὺ δύο προμήκων σπερμάτων.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,297 Χ.
193. Ὅμοιος τύπος.) (Φύλλον κισσοῦ κρεμάμενον ἐκ
μικροῦ τεμαχίου κλάδου μετὰ τοῦ μίσχου
κλίνοντος ὀλίγον πρ. ἄ.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,325 Ρ.
194. Ὅμοιος τύπος.) ('Ερμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας
(στήλη) ἀντωπός· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πρ. ἄ. Α
Παχέος πετάλου.
Διαμ. 7. Γραμμ. 0,385 Χ.
Ἦρα καὶ ἀριθ. 52, 94, 131, 144 καὶ 170.

Δ'. Ἐντομα.

195. Ἄκρῖς πρ. δ.) (Βότρυς κρεμάμενος ἐκ κλάδου ἔ-

(Γ'. Δ'. Ἔντομα.)

χοντος πρ. δ. μὲν τοῦ μίσχου ἔλικα, πρ. ἀ.
δὲ φύλλον. Διαμ. $7\frac{1}{2}$. Γραμμ. 0,56 Λ.

196. Μέλισσα ἧς οἱ ἀριστεροὶ τρεῖς πόδες παρελείφθη-
σαν ὑπὸ τοῦ σφραγιδογλύπτου.) (Ἑρμῆς τῆς
τετραγώνου ἐργασίας (στήλη) μετὰ πώγω-
νος, ἰθυφαλλικός πρ. δ.· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ ὀ-
πισθεν Α Διαμ. 7. Γραμμ. 0,24 Ε.Μρ.

197. Μέλισσα.) (Περικεφαλαία μετὰ λόφου καὶ παρα-
γναθίδων πρ. ἀ.

Διαμ. $7\frac{1}{2}$. Γραμμ. 0,289 Ι.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 32.

198. Μύρμηξ.) (Ἄγγειον ἄωτον σχήματος εὐρέος μετὰ
βραχέος καὶ στενοῦ τραχήλου καὶ πώματος
πυραμοειδοῦς.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,385 Λ.

199. Σφήξ βαδίζουσα πρ. δ.) (Τρισκελές, ἐν δὲ τῷ πε-
δίῳ σφαιρίδιον.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,24 Χ.

200. Τέττιξ.) (Ἄγγειον μόνωτον (οἰνοχόη) πρ. δ., ὀπι-
σθεν δ' αὐτοῦ σαῦρα πρὸς τὰ ἄνω.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,285 Χ.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 151 καὶ 161.

Ε'. Μαλακόστρακα.

Καρκῖνος. Ὅρα ἀριθ. 74.

201. Πάγουρος.) (Ἄγγειον σφαιροειδές μετὰ μακροῦ
καὶ στενοῦ τραχήλου, λαβῆς ἀψιδοειδοῦς
προσηλωμένης ἑκατέρωθεν καὶ κινητῆς· κα-
τὰ δὲ τὸ ὕστατον τοῦ ἀγγείου μέρος, οἶονεῖ

(Γ'. Ε'. Μαλακόστρακα.)

πόδες, δύο ἐξοχαὶ ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἔξω
ἔστραμμένοι.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,367 Χ.

202. Πάγουρος κρατῶν διὰ τῶν χηλῶν αὐτοῦ ἀγγεῖον
σχήματος εὐρέος οὔτινος τὸ ἀριστερόν τῶ
ὄρωντι οὐς μόνον ὄρατόν.) (Κόκκος κριθῆς.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,425 Λ.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 20, 106 καὶ 119.

203. Μαλακοστράκου εἶδος.) (Πόρπη ἡμικυκλοτερῆς
μετὰ τῆς κινητῆς γλώσσης καθέτως πρὸς
τὰ κάτω ἔστραμμένης.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,257 Χ.

Γ'. Μαλάκια.

Κτεῖς.

Ὅρα ἀριθ. 167.

Πτερόκερως.

Ὅρα ἀριθ. 99, 127 καὶ 182.

204. Σηπία.) (Ἀμφορεὺς ἀπολήγων εἰς δεξιό.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,167 Μ.

Ὅρα καὶ τὸ μετὰ τὸν ἀριθ. 74 περιγεγραμμένον κερ-
μάτιον.

Ζ'. Ζῶα μυθώδη.

205. Γρύψ μετὰ πτερύγων κεκαμμένων πρὸς τὰ ἔσω
ἔρπων πρ. δ.) (Ἀστράγαλος.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,23 Λ.

Ἔτερον ὅμοιον. Προϊὸν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς σφρα-
γίδος.

Ὅλίγον ἠκρωτηριασμένον.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,23 Λ.

(Γ'. Ζ'. Ζῶα μυθώδη.)

Γρύψ τρέχων. Ὅρα ἀριθ. 179.

Πήγασος καλπάζων. Ὅρα ἀριθ. 168.

206. Σφιγξ καθημένη ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν πρ. δ.)

('Αροτρον πρ. δ.)

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,225 Λ.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 40.

Δ'. ΦΥΤΑ ἢ ΜΕΡΗ ΑΥΤῶΝ ΕΦ'ΕΝΟΣ, ΕΦ'ΕΤΕΡΟΥ ΛΕ ΑΝΕΥ ΤΥΠΟΥ ἢ ΜΕΤΑ ΤΥΠῶΝ ΔΙΑΦΟΡῶΝ.

207. Φυτὸν ὁμοιάζον ἀνθοκράμβην (κωνοπίδι). ('Ανευ
τύπου. . . Διαμ. 8. Γραμμ. 0,485 Χ.208. Ἄνθος ἀδιάγνωστον. (Λύχνος ἐφ' ὑποστάτου τρί-
ποδος πρ. ἄ.)

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,2 Χ.

209. Βαλαύστιον. ('Ροιά.

λίαν παχέος πετάλου.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,505 Μ.

210. Ὅμοιος τύπος. (Λύρα τετράχορδος.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,315 Μ.

211. Βότρυς κρεμάμενος ἐκ κλάδου ἔχοντος πρ. ἄ.
φύλλον μετὰ μίσχου πρὸς τὰ ἄνω κεκαμ-
μένου. ('Ερμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας
(στήλη) μετὰ πώγωνος, ἰθυφαλλικός, ἐπὶ
βάσεως, πρ. ἄ.)

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,34 Χ.

212. Βότρυς μετὰ μίσχου κεκαμμένου πρ. ἄ.) ('Αβέ-
βαιόν τι, ἴσως φαρέτρα μετὰ τεσσάρων βε-
λῶν.

(Δ'. Φυτὰ ἢ μέρη αὐτῶν.)

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,362 Ρ.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 28, 64, 105 καὶ 195.

213. Δένδρον φοίνικος μεθ' ἑκατέρωθεν κρεμαμένου
καρποῦ (δακτύλου.) ('Αστράγαλος ἐντὸς
κύκλου. . Διαμ. 7. Γραμμ. 0,3 Ε.Μρ.214. Ὅμοιος τύπος ἀλλ' ἐκ τῶν δύο κλώνων κρέμαν-
ται ἑκατέρωθεν δύο καρποὶ (δάκτυλοι.)
(Τροχὸς ἔχων τέσσαρας κνήμας.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,217 Χ.

'Ετερον ὅμοιον.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,42 Χ.

'Ετερον ὅμοιον ἀλλὰ μεθ' ἑνὸς ἑκατέρωθεν κρε-
μαμένου καρποῦ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,34 Μ.

215. Καρπὸς καρδιόμορφος μετὰ πέντε φυλλαρίων
ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὧν τὸ μὲν μεσαῖον ὀρθόν,
τὰ δὲ ἕτερα ἀνὰ δύο ἀντιθέτως κυρτά.)
(Ἄγγειον μόνωτον (οἰνοχόη) πρ. ἄ.)

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,32 Χ.

'Ομοιος καρπὸς μετὰ τριῶν φυλλαρίων, ὡς φαί-
νεται, ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὧν τὸ μὲν μεσαῖον
ὀρθόν, τὰ δὲ ἕτερα δύο ἀντιθέτως κυρτά.)
(Προσωπεῖον Σιληνοῦ ἀντωπόν.

Εὑρεθὲν ἐν Πειραιεῖ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,417 Μλ.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 110.

Κάψα φυτοῦ τινος (μελαμπύρου;).

Ὅρα ἀριθ. 192.

Κόκκος κριθῆς.

Ὅρα ἀριθ. 145 καὶ 202.

(Δ'. Φυτὰ ἢ μέρη αὐτῶν.)

Μηλοπέπων. "Ορα ἀριθ. 120.

216. Ῥάπυς μετὰ τριῶν φυλλαρίων ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὧν τὸ μὲν μεσαῖον ὀρθόν, τὰ δὲ δύο ἀντιθέτως κυρτά.)(Στέφανος.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,307 X.

Ῥόδον. "Ορα ἀριθ. 58.

Ῥοιά. "Ορα ἀριθ. 209.

Στέφανος. "Ορα ἀριθ. 33, 44, 62 καὶ 216.

Φύλλον κισσοῦ.

"Ορα ἀριθ. 29, 122, 128, 171 καὶ 193.

217. Φύλλον πλατάνου.)(Ἄγγειον μόνωτον, σχήματος εὐρέος, (πρόχους), πρ. ἄ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,31 M.

218. Φύλλον συκῆς.)(Ἄγγειον ἄωτον σχήματος εὐρέος ἀποληγον εἰς ὄξύ· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πρ. δ. σφαιρίδιον.

Διαμ. 7½. Γραμμ. 0,354 Λ.

219. Ὅμοιος τύπος.)(Ἄγγειον μόνωτον (πρόχους) πρ. ἄ.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,167 X.

220. Ὅμοιος τύπος.)(Τὸ ἄνω μέρος ἀμφορέως.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,265 P.

221. Ὅμοιος τύπος.)(Ἐρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας (στήλη) ἀντωπός, μετὰ πώγωνος, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πρ. ἄ. τρίαίνα ὀρθία πρὸς τὰ ἄνω ἐστραμμένη ὡς φαίνεται.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,31 X.

"Ορα καὶ ἀριθ. 111 καὶ 132.

Φύλλον;

"Ορα ἀριθ. 21.

Ε'. ΑΓΓΕΙΑ ΕΚΑΤΕΡΩΘΙ Η ΕΦ' ΕΤΕΡΟΥ ΑΝΕΥ ΤΥΠΟΥ Η ΜΕΤΑ ΤΥΠΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ.**Α'. Ἄωτα.**

222. Ἄγγειον σχήματος εὐρέος ἀποληγον εἰς ὄξύ.)(Ἐρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας (στήλη) ἀντωπός καὶ ἰουφαλλικός ἐπὶ βάσεως· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πρ. ἄ. X

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,275 M.

"Ορα καὶ ἀριθ. 188 καὶ 218.

Ἄγγειον τοῦ αὐτοῦ σχήματος ἔχον βάσιν λίαν σμικρὰν. "Ορα ἀριθ. 164.

223. Ἄγγειον τοῦ αὐτοῦ σχήματος.)(Τροχὸς ἔχων τέσσαρας κνήμας.

Διαμ. 6½. Γραμμ. 0,297 X.

Ἄγγειον ποτηρίῳ παρεμφερές. "Ορα ἀριθ. 112.

Ἄγγειον σχήματος ἰδιοτρόπου. "Ορα ἀριθ. 158.

Ἄγγειον σχήματος εὐρέος μετὰ βραχέος καὶ στενοῦ τραχήλου καὶ πώματος πυραμοειδοῦς.

"Ορα ἀριθ. 198.

Β'. Μόνωτα.

224. Λήκυθος πρ. ἄ.)(Καθέδρα πρ. δ., ἀγκυλόπους πρὸς τὰ ἔξω, ἔχουσα τὰ νῶτα ἡμικυκλοτερῶς κεκαμμένα.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,37 M.

"Ορα καὶ ἀριθ. 178 καὶ 234.

Οἰνοχόη.

"Ορα ἀριθ. 200 καὶ 215.

(Ε'. Ἀγγεία. Β'. Μόνωτα)

225. Πρόχους πρ. α.) (Λυχνοῦχος ἢ ἴσως μᾶλλον κλί-
βανος κινητός.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,337 M.

᾽Ορα καὶ ἀριθ. 217.

226. ᾽Ομοιος σχεδὸν τύπος ὡς φαίνεται.) (Ταινία λυτὴ
ἐν σχήματι Ω, μετὰ σφαιριδίου κάτω ἐν
τῷ μέσῳ.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,175 X.

᾽Ορα καὶ ἀριθ. 219.

227. ᾽Ομοιος σχεδὸν τύπος.) (Ἀβέβαιόν τι.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,272 X.

᾽Ορα καὶ ἀριθ. 30, 78 καὶ 172.

228. Ἀγγεῖον ἀσκοειδές πρ. δ.) (Ἀστράγαλος.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,332 X.

229. ᾽Ομοιος τύπος.) (Σφύρα.

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,415 X.

᾽Ορα ἀριθ. 79 καὶ τὸ μετὰ τὸν ἀριθ. 145 τρίτον περι-
γεγραμμένον κερμάτιον.

Ἀγγεῖον σφαιροειδές. ᾽Ορα ἀριθ. 191.

Ἀγγεῖον σχήματος εὐρέος. ᾽Ορα ἀριθ. 63 καὶ 125.

Ἀγγεῖον σφαιροειδές μετὰ μακροῦ καὶ στενοῦ
τραχήλου, λαβῆς ἀψιδοειδοῦς προσηλωμέ-
νης ἐκατέρωθεν καὶ κινητῆς· κατὰ δὲ τὸ ὕ-
στατον τοῦ ἀγγείου μέρος, οἶονεὶ πόδες,
δύο ἐξοχαὶ ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμ-
μέναί. ᾽Ορα ἀριθ. 201.

(Ε'. Ἀγγεία.)

Γ'. Δίωτα.

230. Ἀγγεῖον σχήματος εὐρέος ἐπὶ βάσεως ἡμισφαι-
ροειδοῦς, ἧς πρ. α. τῷ ὀρῶντι ἄπτεται ὀρ-
θογώνιον τι ἐν σχήματι Γ) (Ἄνευ τύπου.

Διαμ. 10. Γραμμ. 1,145 I.

231. Ἀγγεῖον.) (Ἄνευ τύπου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,255 X.

232. Ἀμφορέως τὸ ἄνω μέρος.) (Ἐσχάρα ἢ κιγκλῖς.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,24 P.

᾽Ορα καὶ ἀριθ. 22, 126, 162 καὶ 220.

233. Ἀμφορεύς.) (Κάνθαρος.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,275 X.

234. ᾽Ομοιος σχεδὸν τύπος.) (Λήκυθος πρ. α.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,452 X.

235. Ἀμφορεύς μετ' εὐθείας ἐκ τοῦ μέσου αὐτοῦ ἐκα-
τέρωθεν προεκβαλλούσης γραμμῆς ἀπολη-
γούσης πρ. δ. μὲν ἐξημβλημένη, πρ. α. δὲ
ἀγκυλοειδῶς (εἶδος ἀρυταίνης.) (Δεξαμενὴ
λεκανοειδῆς ἐπὶ στήλης πυραμοειδοῦς μετὰ
βάσεως (λουτήρ).

Διαμ. 9. Γραμμ. 0,725 P.

᾽Ορα καὶ ἀριθ. 23, 102 καὶ 134.

236. Ἀμφορεύς.) (Πέλεκυς δίστομος μετὰ βραχέος
στελεοῦ. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,35 X.

237. ᾽Ομοιος σχεδὸν τύπος.) (Τρισκελές.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,22 Λ.

- (Ε'. Ἀγγεία. Γ'. Δίωτα.)
 Ἐτερον ὅμοιον. Διαμ. 7. Γραμμ. 0,407 Ρ.
 Ἀμφορεὺς ἀπολήγων εἰς ὄξύ.
 Ὅρα ἀριθ. 174 καὶ 204.
 Ὅμοίως ἀπολήγων εἰς σφαιρίδιον. Ὅρα ἀριθ. 53.
 238. Κάνθαρος.) (Πόρπη μετὰ περόνης διηκούσης ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστεράν οὕτως, ὥστε ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ κάμπτεται αὕτη, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ εἰσέρχεται ἐν ἀγκύλῃ.
 Διαμ. 7. Γραμμ. 0,18 Χ.
 Ὅρα καὶ ἀριθ. 27, 54, 59, 60, 65, 83, 90, 140, 148, 154, 160, 180, 184 καὶ 233.
 Κρατῆρ. Ὅρα ἀριθ. 24 καὶ 86.
 239. Ἀγγεῖον σχήματος εὐρέος.) (Περικεφαλαία πρ. δ.
 Διαμ. 7. Γραμμ. 0,22 Λ.
 240. Ὅμοιος τύπος.) (Περικεφαλαία κωνοειδῆς μετ' αἰχμῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς.
 Διαμ. 9. Γραμμ. 0,35 Χ.
 Ἀγγεῖον διάφορον τοῦ ἐν τῷ προηγουμένῳ κερματίῳ. Ὅρα ἀριθ. 189.
 Ἀγγεῖον σφαιροειδές μετὰ πώματος.
 Ὅρα ἀριθ. 55.

Γ'. ΤΥΠΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΕΦ' ΕΝΟΣ ΜΟΝΟΝ ΜΕΡΟΥΣ Η ΕΚΑΤΕΡΩΘΙ.

241. Ἀγκυρα.) (Ἀβέβαιόν τι.
 Διαμ. 9. Γραμμ. 0,627 Χ.
 Αἰχμὴ λόγχης. Ὅρα ἀριθ. 91.
 Ἀροτρον. Ὅρα ἀριθ. 48 καὶ 206.
 Ἀσπίς Βοιωτιουργῆς. Ὅρα ἀριθ. 181.

- (Γ'. Τύποι διάφοροι.)
 Ἀσπίς κυκλοτερῆς. Ὅρα ἀριθ. 70.
 242. Ἀστὴρ ἔχων ὀκτὼ ἀκτῖνας.) (Ἐρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας (στήλη) μετὰ πώγωνος, ἰθυφαλλικός ἐπὶ βάσεως πρ. ἄ.
 Διαμ. 8. Γραμμ. 0,377 Λ.
 243. Ὅμοιος τύπος.) (Περικεφαλαία πρ. δ. μετὰ λόφου μακροῦ ὀπισθεν κρεμαμένου.
 Διαμ. 7½. Γραμμ. 0,492 Χ.
 Ὅρα καὶ ἀριθ. 82 καὶ 133.
 Ἀστράγαλος.
 Ὅρα ἀριθ. 25, 41, 67, τὸ μετὰ τὸν ἀριθ. 117 περιγεγραμμένον κερμάτιον, ἀριθ. 121, 186, 205, 213 καὶ 228.
 Βαλανοειδές τι.
 Ὅρα τὸ μετὰ τὸν ἀριθ. 70 δεύτερον περιγεγραμμένον κερμάτιον.
 Βωμὸς περιφερῆς. Ὅρα ἀριθ. 35, 159 καὶ 166.
 244. Δεξαμενὴ λεκανοειδῆς ἐπὶ στήλης πυραμοειδοῦς μετὰ βάσεως (λουτήρ.) (Ἄνευ τύπου.
 Διαμ. 8. Γραμμ. 0,55 Χ.
 Ὅρα καὶ ἀριθ. 235.
 Ἐγχειρίδιον. Ὅρα ἀριθ. 153.
 Ἐρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας (στήλη, κατὰ Θουκυδ. Ζ', 27.) ἀντωπός.
 Ὅρα ἀριθ. 190, 194, 221 καὶ 222.
 Ὅμοίως πρ. δ. Ὅρα ἀριθ. 196.
 Ὅμοίως πρ. ἄ. Ὅρα ἀριθ. 37, 45, 141, 146, 147, 173, 211 καὶ 242.
 Ἐσχάρα ἢ κιγκλῖς. Ὅρα ἀριθ. 129 καὶ 232.
 Καθέδρα. Ὅρα ἀριθ. 224.
 Κέρας Ἀμαλθείας. Ὅρα ἀριθ. 68, 84 καὶ 155.

(Σ'. Τύποι διάφοροι.)

245. Κέρατα δύο ἐπὶ βάσεως, μεταξύ δ' αὐτῶν δυσδιάκριτόν τι.*)(Τύπος κατεστραμμένος.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,415 P.

246. Κηρύκειον.)(Προσωπεῖον γυναικὸς ἀντωπὸν.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,227 X.

247. Ὅμοιος τύπος.)(Τρίαινα ὑφ' ἣν δύο σφαιρίδια. Παχέος πετάλου.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,72 P.

248. Ὅμοιος τύπος, ἀλλ' ἐν τῷ πεδίῳ πρ. ἀ. σφαιρίδιον.)(Ἐλλιπές τι καὶ ἀβέβαιον ἔνεκα ἀτελοῦς κόμματος.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,232 X.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 75 καὶ 123.

Κιγκλῖς. Ὅρα ἐν «Ἐσχάρα».

Κλίβανος κινητός; Ὅρα ἐν «Λυχνούχος»

Κόσμημα ἀνθοειδές. Ὅρα ἀριθ. 61.

249. Λαμπὰς μετὰ σκυφοειδοῦς χεῖλους, ἡμμένη, ἧς ἡ φλόξ στρέφεται πρ. δ.)(Λαμπὰς ὁμοία ἧς ἡ φλόξ στρέφεται πρ. ἀ. κάτω δὲ πρ. ἀ. παρὰ τῆ λαβῆ τῆς λαμπάδος ≡

Παχέος πετάλου.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,525 P.

Ἐτερον ὁμοιον, ἀλλ' ἡ λαμπὰς τοῦ ὀπισθεν τοῦ κερματίου μέρους μεγαλητέρα· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ ἄνω πρ. δ. σφαιρίδιον.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,38 X.

250. Ὅμοιος τύπος.)(Ἀβέβαιόν τι.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,275 Π.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 103, 137 καὶ 187.

*) Ἐνώπιον κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἀθανασίου Σ. Ρουσοπούλου.

(Σ'. Τύποι διάφοροι.)

Λουτήρ. Ὅρα ἀριθ. 235 καὶ 244.

Λύρα τρίχορδος. Ὅρα ἀριθ. 142.

251. Ὅμοίως τετράχορδος.)(Στλεγγίς πρ. ἀ. Παχέος πετάλου.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,59 X.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 210.

Λύχνος ἐφ' ὑποστάτου τρίποδος.

Ὅρα ἀριθ. 136 καὶ 208.

Λυχνούχος; Ὅρα ἀριθ. 225.

Οἰκοδόμημα περιφερές μετὰ στέγης πυραμοειδοῦς ἐχούσης ἐπὶ τῆς κορυφῆς μικρὰν ἐξοχὴν ἐφ' ἧς σφαιρίδιον· τὸ δὲ οἰκοδόμημα, ἐπὶ πέντε ὀρατῶν στηλῶν στηριζόμενον, ἔχει τὴν εἴσοδον αὐτοῦ κατὰ τὸ ἀριστερὸν τῷ ὀρῶντι μέρος. Ὅρα ἀριθ. 95 καὶ 175.

Πέδιλον. Ὅρα ἀριθ. 139.

252. Πέλεκυς δίστομος μετὰ βραχέος στελεοῦ.)(Τρίαινα, ἧς τὸ κάτω μέρος κεκοσμημένον διὰ δύο ἀντιθέτων ἐλίκων.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,372 X.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 42, 107 καὶ 236.

Περικεφαλαία. Ὅρα ἀριθ. 71, 197, 239 καὶ 243.

Ὅμοίως κωνοειδῆς.

Ὅρα ἀριθ. 77, 118, 149, 169 καὶ 240.

253. Πῖλος κωνοειδῆς ἔχων ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφον ἀκτινοειδῆ.)(Ἀβέβαιόν τι κωνοειδές· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πρ. δ. Κ

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,225 Π.

Πόρπη ἡμικυκλοτερῆς μετὰ τῆς κινητῆς γλώσσης καθέτως πρὸς τὰ κάτω ἐστραμμένης.

Ὅρα ἀριθ. 203.

(Γ'. Τύποι διάφοροι.)

Πόρπη μετὰ περόνης διηκούσης ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερὰν οὕτως, ὥστε ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ κάμπτεται αὕτη, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ εἰσέρχεται ἐν ἀγκύλῃ. Ὅρα ἀριθ. 238.

Προσωπεῖον Σιληνοῦ ἀντωπὸν.

Ὅρα ἀριθ. 26, τὸ πρῶτον μετὰ τὸν ἀριθ. 35 περιγεγραμμένον κερμάτιον, ἀριθ. 72, 157 καὶ τὸ πρῶτον μετὰ τὸν ἀριθ. 215 περιγεγραμμένον.

Ὅμοίως γέροντος σιμοῦ καὶ σφηνοπώγωνος (Σατύρου) πρ. δ. Ὅρα ἀριθ. 92 καὶ 163.

Ὅμοίως γέροντος μετὰ πώγωνος ἀντωπὸν, ἔχον κέρατα καὶ ὦτα ταύρου ὡς ἀπεικάζεται ὁ Ἀχελῷος ποταμός. Ὅρα ἀριθ. 113.

Ὅμοίως μετὰ πώγωνος ἀντωπὸν.

Ὅρα τὸ δεύτερον μετὰ τὸν ἀριθ. 35 περιγεγραμμένον κερμάτιον, καὶ ἀριθ. 80.

Προσωπεῖον ἀντωπὸν. Ὅρα ἀριθ. 177.

Ὅμοίως γυναικὸς ἀντωπὸν. Ὅρα ἀριθ. 246.

254. Ῥόπαλον ὀζῶδες, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ ἄνω μὲν πρ. δ. σφαιρίδιον, κάτω δ' αὐτοῦ δυσδιάκριτόν τι καὶ τοιοῦτον ἐν τῷ πεδίῳ πρ. ἀ.) (Τόξον.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,2 P.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 49, 97 καὶ 114.

Στλεγγίς. Ὅρα ἀριθ. 251.

Σφύρα. Ὅρα ἀριθ. 229.

Ταινία λυτὴ ἐν σχήματι Ω Ὅρα ἀριθ. 226.

Τόξον. Ὅρα ἀριθ. 254.

Τρίαινα. Ὅρα ἀριθ. 135, 247 καὶ 252.

Τρίπους. Ὅρα τὸ μετὰ τὸν ἀριθ. 92 τρίτον περιγεγραμμένον κερμάτιον.

(Γ'. Τύποι διάφοροι.)

255. Τρισκελὲς συνδεδεμένον κατὰ τὸ κέντρον διὰ κρίκου ὠοειδοῦς.) (Ἀβέβαιόν τι.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,3 M.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 185, 199 καὶ 237.

Τροχός. Ὅρα ἀριθ. 85, 115, 138, 165, 214 καὶ 223.

256. Ὑπόδημα πρ. δ.) (Ἄνευ τύπου.

Διαμ. 8. Γραμμ. 0,322 X.

257. Ὅμοιος τύπος.) (Δυσδιάκριτόν τι.

Διαμ. 7. Γραμμ. 0,347 X.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 38.

Ἀβέβαιόν τι.

Ὅρα ἀριθ. 43, 87, 104, 130, 176, 212, 227, 241, 248, 250, 253, 255 καὶ 258.

258. Ἀδιάγνωστόν τι.) (Ἀβέβαιόν τι.

Διαμ. 6. Γραμμ. 0,22 P.

Ὅρα καὶ ἀριθ. 98 καὶ 259.

259. Ἀδιάκριτόν τι.) (Ἀδιάγνωστόν τι.

Διαμ. 6½. Γραμμ. 0,22 Λ.

Δυσδιάκριτόν τι. Ὅρα ἀριθ. 93, 152 καὶ 257.

Ἐγγραφον Ἀθήνησι μηνὶ Ἀπριλίῳ ἀωπ'.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΠΟΣΤΟΛΛΚΑΣ

Νομισματογνώμων τοῦ ἐν τῇ ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ
ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

—

Κηρύκειον.) (Ἄνευ τύπου.

Διαμ. 7. —

Εύρεθὲν ἐν Ἰθώμῃ.

Ἐκ σχεδίου προθύμως ἀνακοινωθέντος μοι παρὰ τοῦ Λουδοβίκου Viola, Ἰταλοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἀρχαιολογίας, ὅστις εἶδε τὸ χαλκοῦν τοῦτο κερμάτιον ἐν τῇ μικρᾷ συλλογῇ τοῦ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἰθώμην τῆς Μεσσηνίας χωρίου Βουλκάνου, ὅπου καὶ ἄλλα τοιαῦτα κερμάτια ἀνευρέθησαν, ἅτινα τῆς αὐτῶν σμικρότητος ἕνεκα ἀπερρίφθησαν ὡς οὐδεμιᾶς προσοχῆς ἄξια. Ἡ δὲ τοῦ εἰρημένου πολυμαθοῦς καθηγητοῦ περιοδία ἐγένετο κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ $\frac{16}{28}$ Μαΐου αὐπ'.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΠΟΣΤΟΛΑΚΑΣ.

—

ΠΙΝΑΞ ΕΠΙΟΠΤΙΚΟΣ

ΤΗΣ ΤΩΝ

ΚΕΡΜΑΤΙΩΝ ΚΑΤΑΤΑΞΕΩΣ.

—

Σελ.

Α'. ΓΡΑΜΜΑΤΑ Η ΜΟΝΟΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Α'. Γράμματα ἐφ' ἑνὸς μόνον μέρους ἢ ἐκατέρωθι τοῦ κερματίου.	7
Β'. Γράμματα ἐφ' ἑνός, ἐφ' ἑτέρου δὲ μονογράμματα ἢ τύποι διάφοροι.	9
Γ'. Δύο γράμματα ἐφ' ἑνός, ἐφ' ἑτέρου δὲ τύποι διάφοροι.	14
Δ'. Μονογράμματα ἐφ' ἑνός, ἐφ' ἑτέρου δὲ τύποι διάφοροι.	15

Β'. ΚΕΦΑΛΑΙ ΚΑΙ ΣΧΗΜΑΤΑ ΘΕΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΩΝ Η ΜΟΡΙΑ
ΑΝΘΡΩΠΕΙΑ.

Α'. Κεφαλαὶ ἐφ' ἑνός, ἐφ' ἑτέρου δὲ τύποι διάφοροι.	17
Α'. Θ Ε Ω Ν.	17
Β'. Α Ν Θ Ρ Ω Η Ω Ν.	
1. Ἀνδρῶν.	18
2. Γυναικῶν.	18
Β'. Σχήματα.	
Α'. Θ Ε Ω Ν.	20
Β'. Α Ν Θ Ρ Ω Η Ω Ν.	21
Γ'. Μόρια ἀνθρώπεια.	22

**Γ'. ΖΩΙΑ Η ΜΟΡΙΑ ΑΥΤΩΝ ΕΦ' ΕΝΟΣ,
ΕΦ' ΕΤΕΡΟΥ ΔΕ ΑΝΕΥ ΤΥΠΟΥ Η
ΜΕΤΑ ΤΥΠΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ.**

	Σελ.
Α'. Θηλαστικά.	23
Β'. Πτηνά.	32
Γ'. Έρπετά.	34
Δ'. Έντομα.	35
Ε'. Μαλακόστρακα.	36
Ϛ'. Μαλάκια.	37
Ζ'. Ζῶα μυθώδη.	37

**Δ'. ΦΥΤΑ Η ΜΕΡΗ ΑΥΤΩΝ ΕΦ' ΕΝΟΣ,
ΕΦ' ΕΤΕΡΟΥ ΔΕ ΑΝΕΥ ΤΥΠΟΥ Η
ΜΕΤΑ ΤΥΠΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ. 38**

**Ε'. ΑΓΓΕΙΑ ΕΚΑΤΕΡΩΘΙ Η ΕΦ' ΕΤΕ-
ΡΟΥ ΑΝΕΥ ΤΥΠΟΥ Η ΜΕΤΑ
ΤΥΠΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ.**

Α'. Άωτα.	41
Β'. Μόνωτα.	41
Γ'. Δίωτα.	43

**Ϛ'. ΤΥΠΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΕΦ' ΕΝΟΣ ΜΟΝΟΝ
ΜΕΡΟΥΣ Η ΕΚΑΤΕΡΩΘΙ. 44**

Π Ρ Ο Σ Θ Η Κ Η.

ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΑΤΤΙΚΟΥ ΑΓΓΕΙΟΥ.

Ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς ποτὲ πλατείας Λουδοβίκου, τῆς ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς νέας λειωφόρου Πειραιῶς, ἦτοι καταντικρὺ τοῦ ὄρφανοτροφείου Χατζῆ Κώστα, εἶχε γίνεи τῷ 1871 ἀνασκαφὴ τάφων παρὰ τινος ἀρχαιοπράτου, ἐξ ἧς ἀνελέχθησαν πολλὰ καὶ ποικίλα κτερίσματα τέχνης πάνυ ἀρχαίας, μάλιστα δὲ ἀγγεῖα πῆλινα μεγάλα καὶ μικρὰ καὶ χρυσαῖ ταινίαι κττ. ὧν πολλὰ τότε ἠγόρασεν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν Ἑταιρία καὶ κατέθεσεν εἰς τὸ Μουσεῖόν της τὸ ἐν τῷ Βαρβακείῳ. Οὐκ ὀλίγα δ' ἐκ τῶν ἀγγείων ἐκείνων ἐξέδωκε μετ' ἀπεικονίσεως καὶ ἀκριβοῦς διὰ λόγων περιγραφῆς ὁ Γερμανὸς G. Hirschfeld ἐν τοῖς *Annali dell' Instituto di Roma* τοῦ ἔτους 1872. Οὐδὲν δὲ ἐκ τῶν τότε γνωσθέντων ἀγγείων εἶχεν ἐπιγραφὴν, ἀλλὰ μόνον παραστάσεις πολυμόρφους ζῶων καὶ ἀνθρώπων, ἀλλοκοτωτάτας τὸ περίγραμμα, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ κοσμήματα ποικίλα, οἷα ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις πλέον δὲν ἐσυνειθίζοντο. Ἀλλὰ νῦν, πρὸ δύο περίπου μηνῶν, ὁ τὴν ἀνασκαφὴν ἐκείνην ποιήσας παρετήρησε μεταξὺ τῶν ἀπομεινάντων ἐν τῷ οἴκῳ του ἀπωλήτων ἀγγείων καὶ μίαν οἰνοχόην, εἰς πολλὰ μὲν τεθραυσμένην τεμάχια, δυναμένην δὲ νὰ ἀπαρτισθῆ ὀλόκληρον διὰ συγκολλήσεως, καὶ αὕτη οὔσα ἐκ τῶν ἀπλουστέρων, μετὰ κόσμου ζωνῶν πολλῶν κίρρου χρώματος περὶ τὴν κοιλίαν καὶ δύο ἵππων λαγαρῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λαιμοῦ(*), εἶχεν ἐπὶ τῆς μελανόχρου πλατείας

(*) Ὅποιοι φαίνονται οἱ ἵπποι ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ Hirschfeld *Tav. d' agg. I, 4 (24)*.

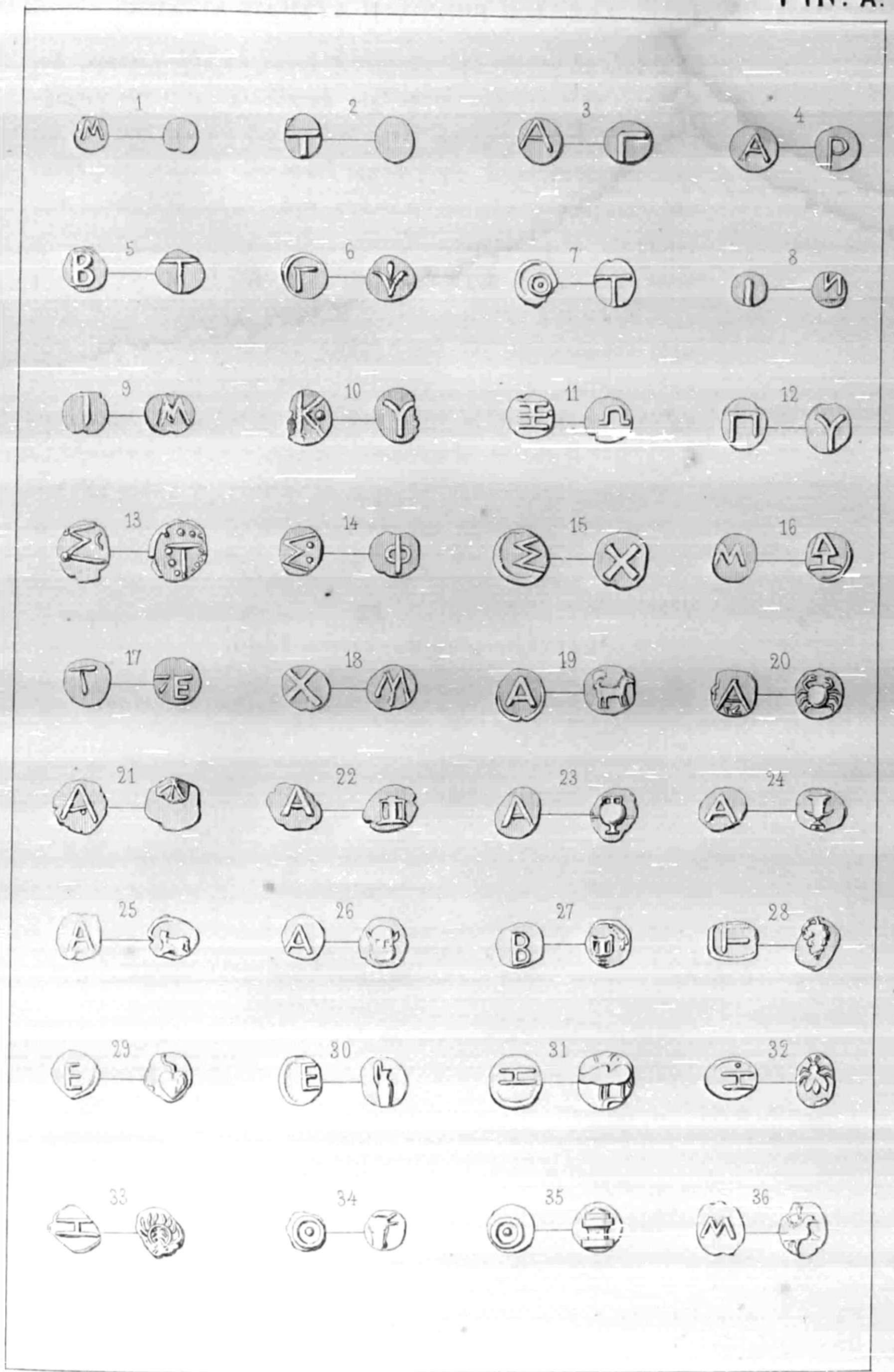
4 ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΑΤΤΙΚΟΥ ΑΓΓΕΙΟΥ.

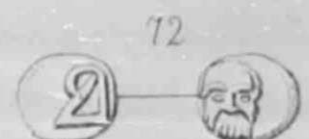
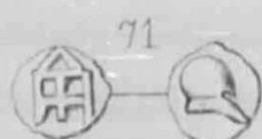
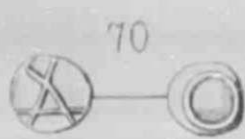
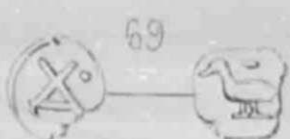
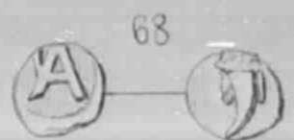
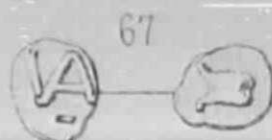
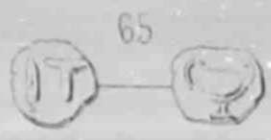
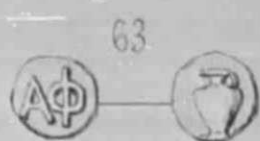
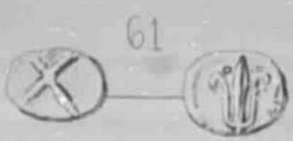
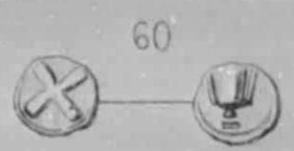
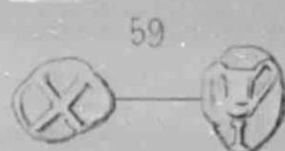
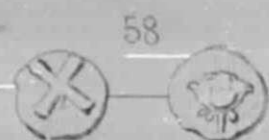
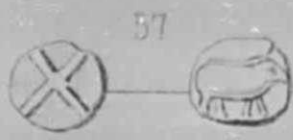
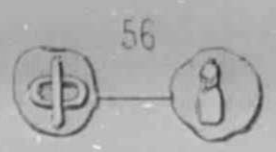
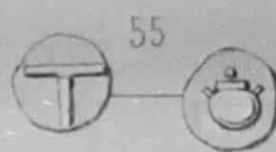
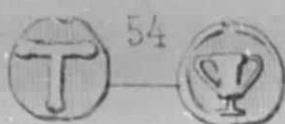
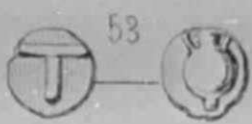
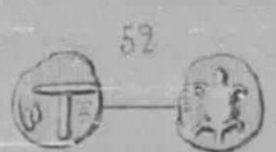
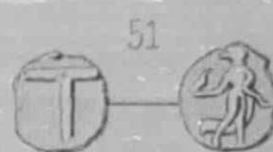
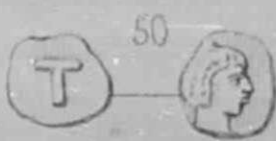
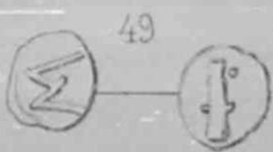
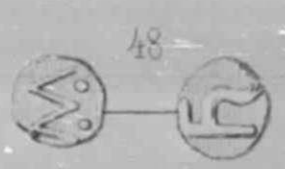
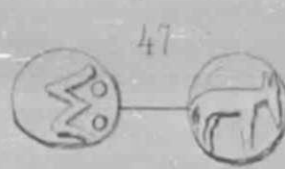
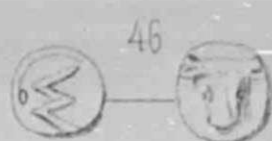
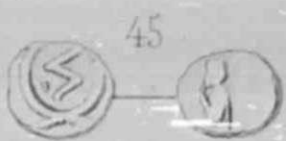
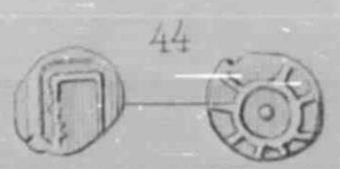
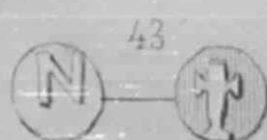
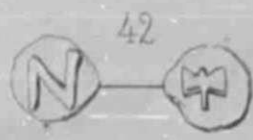
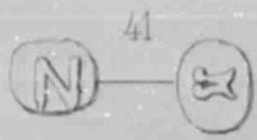
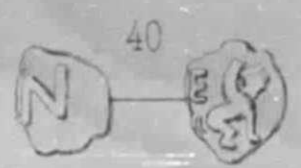
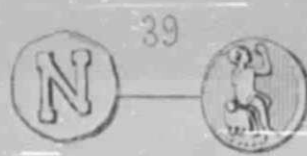
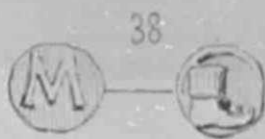
ἀλλ' ἐγὼ τό γε νῦν ἀφίσταμαι τοῦ ἔργου, ἐπιλέγων μόνον, ὅτι οὐδεμίαν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔχω ἀμφιβολίαν περὶ τῆς γνησιότητος τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ ἔνεκα τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος τοῦ εἰς ἡμᾶς πωλήσαντος τὸ ἀγγεῖον καὶ ἔνεκα τῶν ὑλικῶν τεκμηρίων τῆς χαράξεως αὐτῆς, ἣν μάλιστα πρὸ τῆς συγκαλλήσεως τῶν τεμαχίων ἐπιμελέστατα ἐξετάσας διέκρινα ἐν τοῖς χαράγμασι πῖνον λευκόχρουν ἀρχαιόθεν διατηρούμενον, ὅστις νῦν ἐξέλιπε σχεδόν, διότι ὁ ἡμέτερος κολλητῆς ἔκαμε χρῆσιν χυμικοῦ ὀξέος πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν ξένων ὑλῶν τῶν ἐν ταῖς γραμμαῖς τῶν καταγμάτων, αἵτινες γραμμαὶ εἰς δύο τρία μέρη συνεχέοντο ταῖς γραμμαῖς ταῖς ἐκ τῆς χαράξεως, ὡς τοῦτο πολλάκις συμβαίνει καὶ ἡξεύρουσιν οἱ ἔμπειροι τῶν τοιούτων.

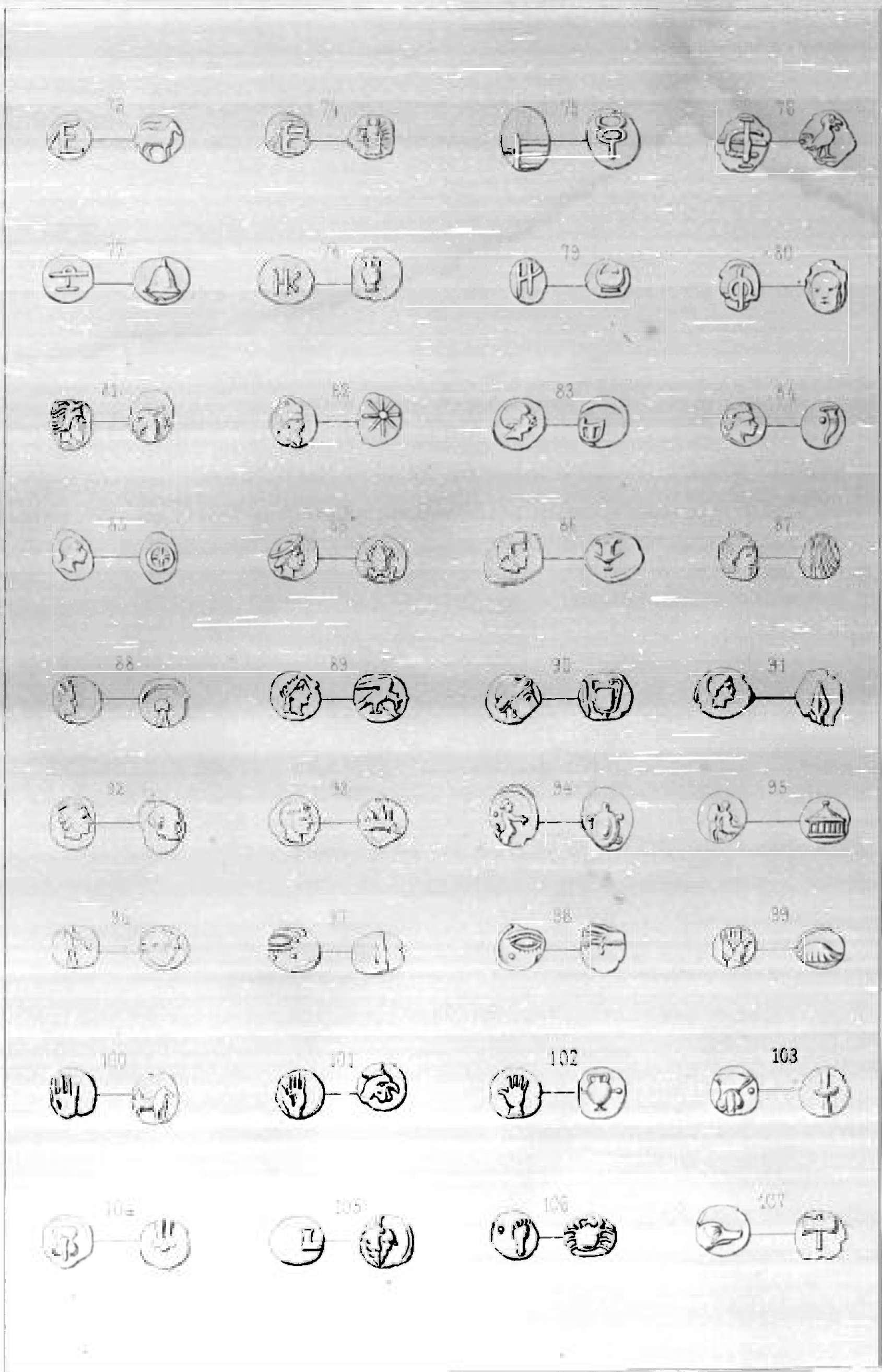
Τοσαῦτα ἀρκείωσαν. Εὐχομαι δὲ νὰ ἐπιτύχη ἄλλος κάλλιον ἐμοῦ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν γραμμάτων τούτων, ὀρίζων ἅμα, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἐγράφησαν.

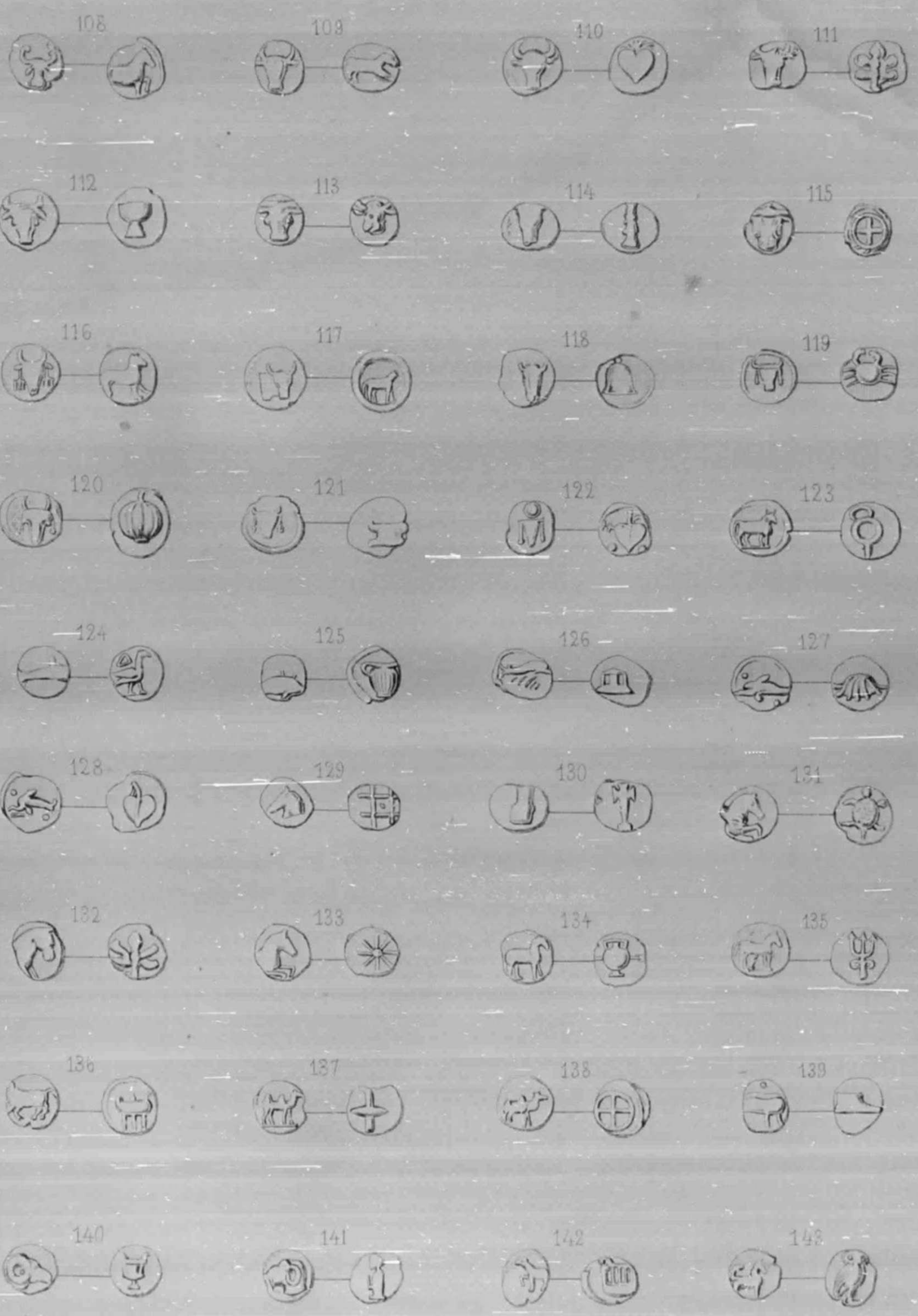
Ἐν Ἀθήναις, τῇ 27 Ἰουνίου 1880.

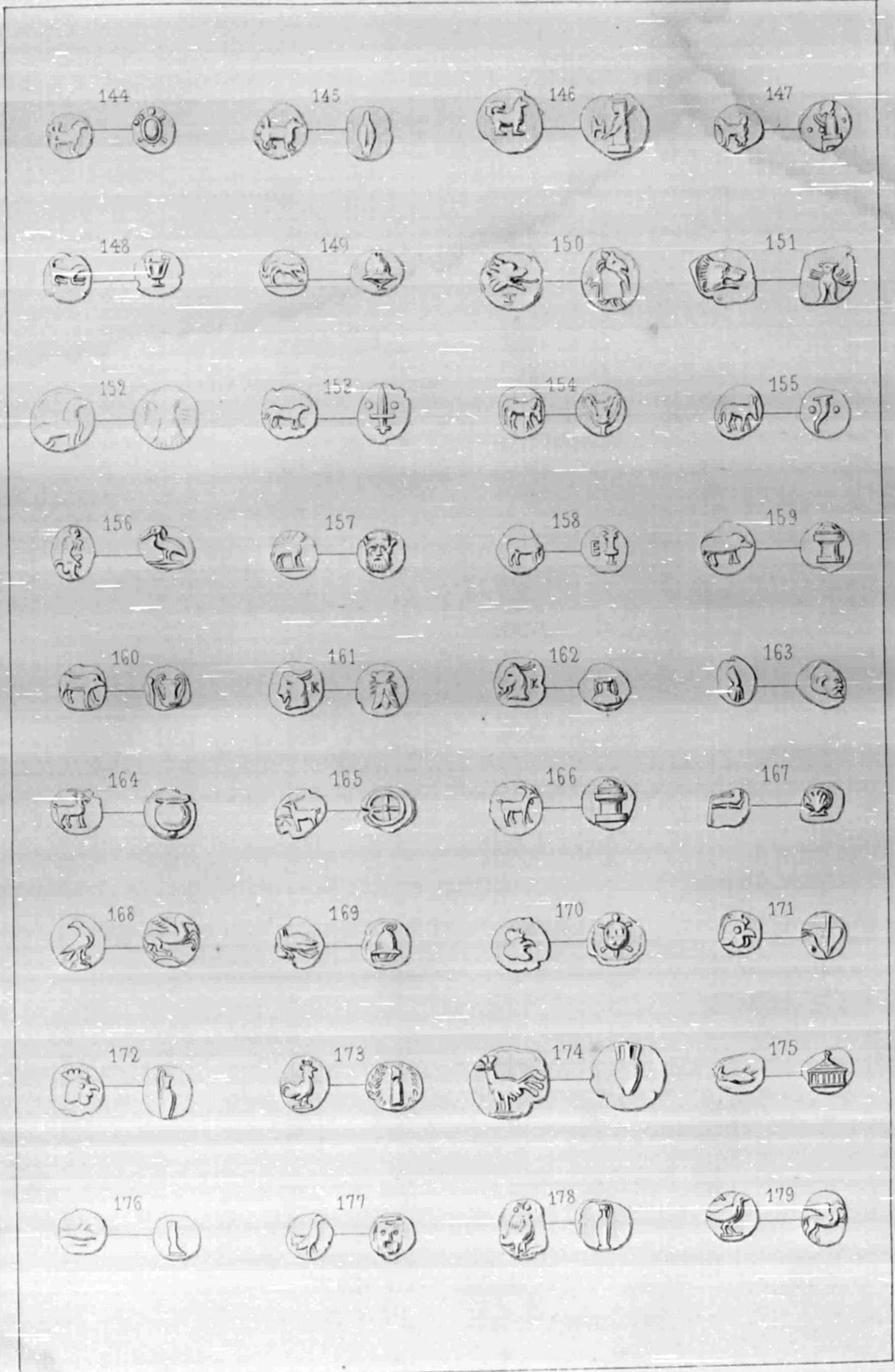
ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

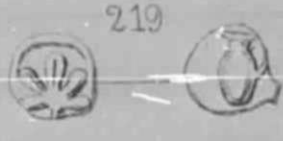
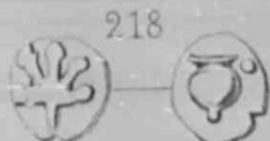
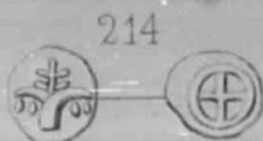
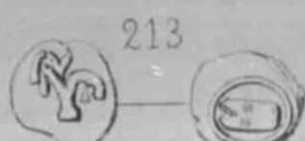
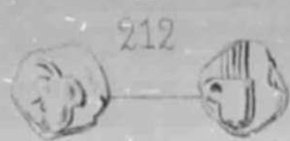
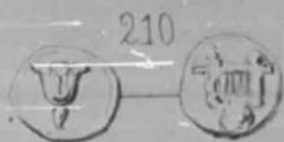
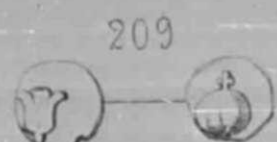
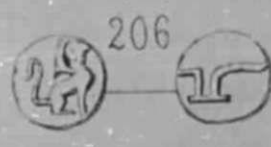
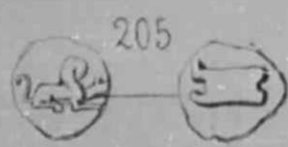
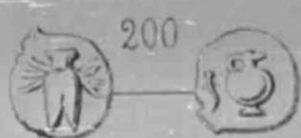
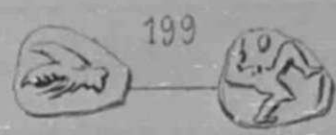
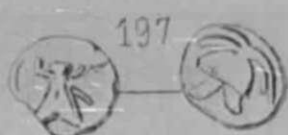
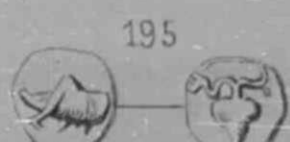
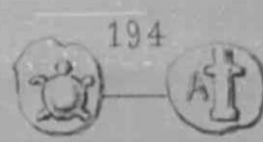
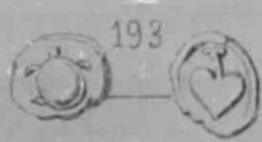
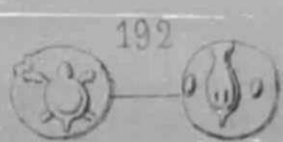
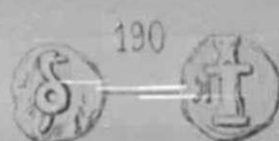
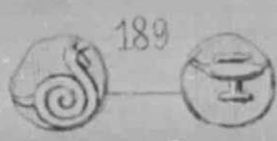
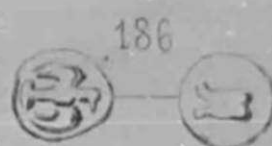
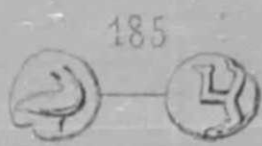
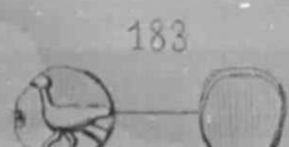
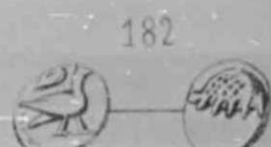
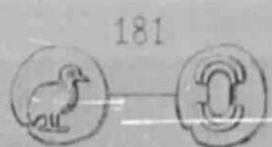
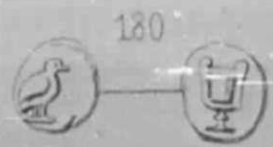

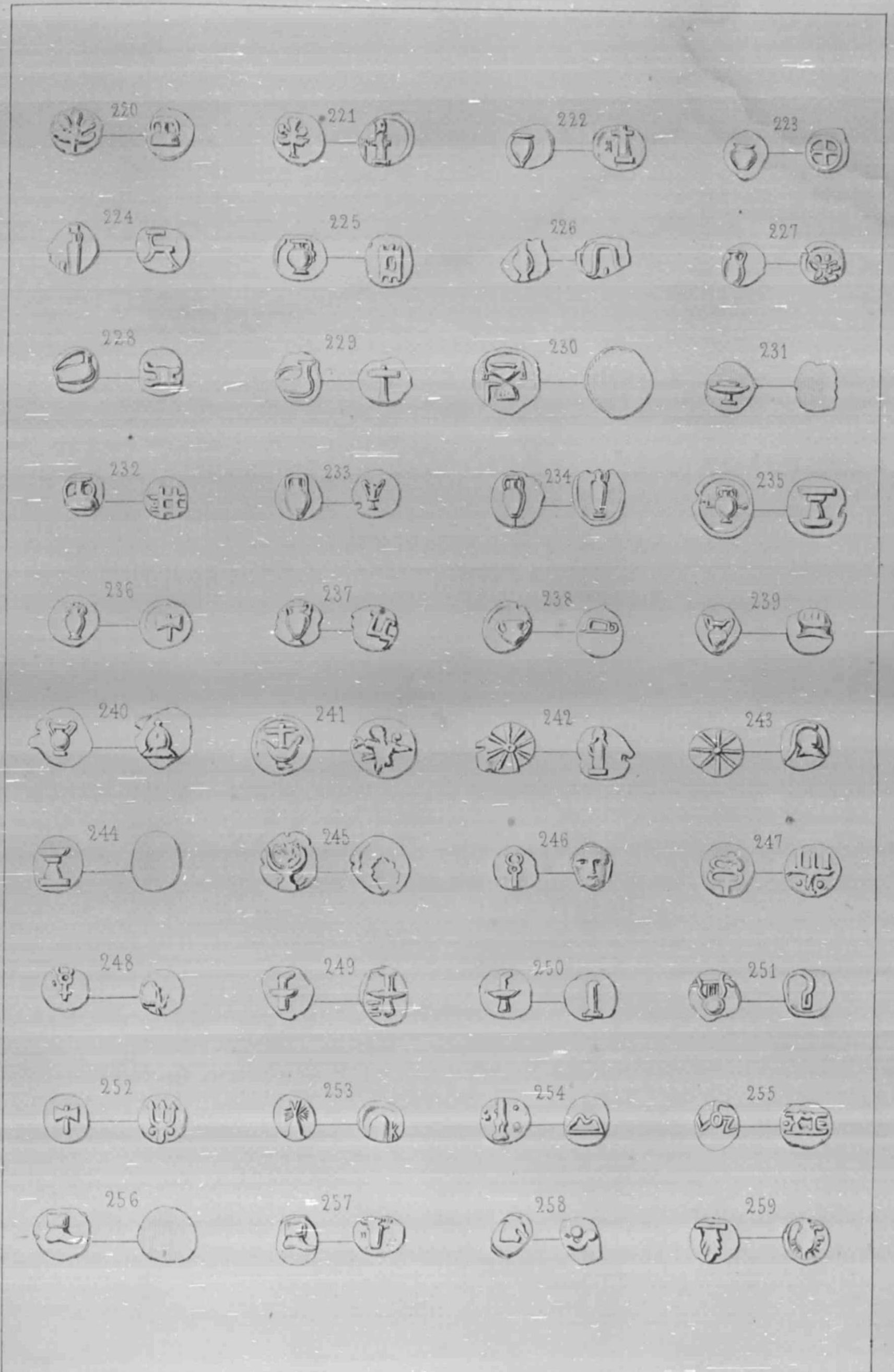

ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ*).

Ἦδη μὲν ὁ Πλάτων κατείδε τὴν ὁμοιότητα τοῦ ὀργανικοῦ σώματος πρὸς τὸ κοινωνικὸν καθόλου, βασίσας μάλιστα κυριωτάτους τῶν τῆς Πολιτείας θεσμῶν ἐπὶ ταύτης· γνωσταὶ δ' ἔπειτα εἶνε ἡ τοῦ Ὀββου (Hobbes) ἐνασμένισις εἰς τὴν λεπτομερεστέραν ἐρμηνείαν τῆς ὁμοιότητος ταύτης καὶ ἡ ἄλλων προτέρων τε καὶ ἐπιγενεστέρων φιλοσόφων, ὧν πάντων ἴσως ἐπιμελέστατα περὶ ταύτην διέτριψεν ὁ ὁμόχρονος ἡμῖν Ἀγγλος φιλόσοφος Herbert Spencer, ἐν τῷ περὶ κοινωνικῆς ὀργανώσεως δοκιμίῳ αὐτοῦ, πολλὰ καὶ μεγάλα καταδείξας τὰ ὅμοια καὶ παραπλήσια ἀμφοτέρων, τοῦ τε φυσικοῦ καὶ τοῦ τῆς κοινωνίας σώματος. Ἄλλ' ἂν ἡ συντεταγμένη καθόλου κοινωνία δύναται νὰ κληθῆ εὐλόγως τι ὀργανικόν, ὀργανισμός, τότε καὶ πᾶν ἐθνικὸν σῶμα εἶνε οἷον ὀργανικόν τι ὄλον.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ὡς πᾶς φυσικὸς ὀργανισμὸς παρ' ἀπάσας τὰς ὁμοιότητας πρὸς τοὺς ἄλλους οὐχ ἧττον διαφέρει ἐν συνόλῳ αὐτῶν, οὕτω καὶ πᾶς ἐθνικὸς ὀργανισμὸς, πᾶν ἔθνος, ἔχει χαρακτῆράς τινας, ἔχει ἰδιόρρυθμόν τινα φυσιογνωμίαν, διαστέλλουσιν αὐτὸν τῶν ἄλλων ὁμωνύμων ὀργανισμῶν, τοῦθ' ὅπερ δηλοῦμεν λόγον ποιούμενοι περὶ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, πνεύματος, περὶ ἐθνικῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν καὶ καθόλου τῶν τοιούτων. Μαρτυρεῖ δὲ ταῦτα τρανῶς ἢ τε ἱστορία καὶ ἡ καθ' ἐκάστην πειρα. Τοῦτον λοιπὸν τὸν ἰδιόρρυθμον ἐθνικὸν χαρακτῆρα βλέπομεν ἀποτυπούμενον πρὸς τοῖς ἄλλοις οὐ μόνον ἐν τῷ κοινωνικῷ καὶ πολιτικῷ βίῳ τῶν ἐθνῶν ἐκάστων, ἀλλὰ καθόλου εἰπεῖν καὶ ἐν τῇ πνευματικωτέρᾳ αὐτῶν σφαίρᾳ, οἷον ἐν τῇ τέχνῃ καὶ δὴ καὶ ἐν αὐτῇ ἐκείνῃ τῇ μοίρᾳ τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐνεργείας, περὶ ἧς πρόκειται κυριώτατα ἐνταῦθα, λέγω, ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Ὡς τε, ἂν ταῦτα εἶνε ὀρθά, ἔχομεν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἐθνικὴν ἀπόχρωσιν τῆς φιλοσοφίας, ἥτοι ἐθνικὴν φιλο-

(*) Συνέχεια καὶ τέλος· ἰδὲ σελ. 187 τοῦ Η'. τόμου.

σοφίαν. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἤχει ἴσως παραδόξως· καὶ δύναται τις νὰ ἐρωτήσῃ, πῶς ποτε δύναται τοῦτο νὰ εἶνε ἀληθές; Καὶ δὲν εἶνε, ἴσως ἐρωτήσῃ τις, ἡ φιλοσοφία ἢ καθολικωτάτη τῶν ἐπιστημῶν, ἢ μηδένα ἄρα ὀφείλουσα νὰ γινώσκῃ τοιοῦτον φραγμὸν ἐθνικῆς μερικεύσεως, γεωγραφικῶν ὁρίων, αὐτὴ ἢ φύσει περὶ τὴν κατανόησιν πραγματευομένη τοῦ Παντός; Ὑπῆρξαν μάλιστα χρόνοι καθ' οὓς ἡ ἔκφρασις *ἐθνικὴ φιλοσοφία*, ἠκούσθη οὐχὶ ἄνευ τινὸς φρίκης καὶ ἀπεβλήθη μετ' ἀγανακτήσεως. Καὶ ὅμως ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας διδάσκει διαρρήδην, ὅτι τὸ δηλούμενον ὑπὸ τῆς ἐπωνυμίας ταύτης εἶνε ἀλήθεια ἱστορικὴ καὶ ψυχολογική· διότι ἰδιόρρυθμα τὰ φιλοσοφήσαντα ἔθνη ὄντα δὲν ἀντελήφθησαν οὔτε ὁμοτρόπως κατὰ πάντα, οὔτε ἰσοδυνάμως τῶν αἰώνιων προβλημάτων τῆς φιλοσοφίας. Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν ἐπὶ τὰ γεγονότα καὶ ἄς λάβωμεν παράδειγμα τὴν φιλοσοφίαν τῶν τριῶν κρατίστων ἐν αὐτῇ σημερινῶν ἐθνῶν, τοῦ γαλλικοῦ, γερμανικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ, πειρώμενοι ὅσον τὸ δυνατόν βραχύτατα νὰ εὔρωμεν καὶ ὀρίσωμεν τὰ εἰδοποιὰ γνωρίσματα τῆς φιλοσοφίας ἐκάστου τούτων.

Πολυθρύλητος εἶνε ἐν πρώτοις ἡ σαφήνεια καὶ ἀπλότης καὶ τὸ εὐπερίγραφον καθόλου τῶν ἔργων τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος· οὐδ' ἔχει ἴσως ἄλλος λαὸς τὴν ὄρεξιν καὶ ἀρετὴν ταύτην τῆς σαφηνείας καὶ ἀπλότητος τοσοῦτον μεγάλην τε καὶ λεπτοφυᾶ ὅσον ὁ γαλλικός· τὸ ρηθὲν ἄρα, ὅτι τὸ μὴ σαφές οὐδὲ γαλλικόν εἶνε, ἐρμηνεύει λίαν ἐκφραστικῶς ἐν τῶν κυριωτάτων γνωρισμάτων τῆς διανοίας τοῦ ἔθνους τούτου, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Καὶ ἀληθῶς, πάντα, καθόλου θεωρουμένου τοῦ πράγματος, τὰ κυριώτατα τῶν γαλλικῶν φιλοσοφημάτων ἀπὸ τοῦ πνευματισμοῦ τοῦ Καρτεσίου μέχρι τῆς θετικῆς φιλοσοφίας τοῦ Αὐγούστου Κόμητος (Auguste Comte) εὐμοιροῦσι θαυμαστῶς τῆς σαφηνείας ἅμα καὶ ἀπλότητος. Καθόλου δ' εἰπεῖν τὰ ἔργα τῆς φιλοσοφικῆς διανοίας τοῦ ἔθνους τούτου ἴστανται, ὡς κομψὰ μὲν τινα καὶ ἐμμελῆ, ἀπλᾶ δὲ καὶ εὐσύνοπτα μέγαρα, ἐφ' ἃ πανταχόθεν διαχεῖται τὸ φῶς καὶ ἀφ' ὧν γεννᾶται ραδίᾳ καὶ σαφῆς ἐντύπωσις τοῦ ὅλου.

Πολλῷ ὅμως τούτου διάφορον ὄψιν παρέχει ἡ ἐπίσκεψις τῶν γερμανικῶν φιλοσοφημάτων, ἐνθα ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ καὶ εὐσυνόπτου τῶν γαλλικῶν δημιουργημάτων κρατεῖ, ὡς τὰ πολλά, λαβυρινθῶδες τι, ἀντὶ δὲ τῆς φωτεινότητος ἐκείνων ἐπιπολάζουσά τις σκοτεινότης καὶ ἀσάφεια. Διότι ὁ γερμανὸς φιλόσοφος δὲν ἀρκεῖται συνήθως εἰς ζήτησιν καὶ εὔρεσιν μιᾶς πρωτευσούσης μόνον ἀληθείας καὶ εἰς τὴν δι' αὐτῆς καὶ ἀπ' αὐτῆς φιλοτέχνησιν τῆς ὅλης φιλοσοφικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ ἐπιληφθῇ ἅμα πολλῶν, εἰ δυνατόν, πάντων τῶν λόγων τῶν ὄντων, καὶ τῆς ἐρεῦνης τῆς ποικίλης αὐτῶν φύσεως, ἵνα ἔπειτα συνενώσας τὴν πολυσχιδῆ ταύτην ζήτησιν, ὡς ἄλλα νήματα, συνυφάνῃ οὕτω τὸ πολυδαίδαλον τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ ὕφασμα. Ἡ διάνοια καὶ καρδία τούτου ἐγείρεται συγχρόνως ἐκ τῆς ποικίλης ἐντυπώσεως πολλῶν καὶ διαφόρων ὄψεων τοῦ ἐσωτερικοῦ ἅμα καὶ ἐξωτερικοῦ κόσμου, καὶ μάλιστα τοῦ πρώτου, εἰς ὧν τὰ μυστήρια ζητεῖ ἄρα νὰ εἰσέλθῃ διὰ πάσης δυνατῆς ὁδοῦ καὶ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν φύσιν αὐτῶν. Τούτου ἕνεκα ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ἀποβαίνει ἰδιαζόντως δύσκολος καὶ ἐνίοτε τοῦτ' αὐτὸ αἰνιγματώδης. Τὰ συστήματα τοῦ Λεϊβνιτίου καὶ τοῦ Καντίου, ἵνα παραλίπω ἄλλα, πρόκεινται σαφῆ τῆς ἀληθείας ταύτης μαρτύρια καὶ κάλλιστα παραδείγματα· ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνοις τοῖς φιλοσοφήμασι τῆς Γερμανίας, ἅτινα ὀρμῶνται ἀπὸ μιᾶς ἀπλῆς κατὰ τὸ φαινόμενον προτάσεως, καὶ βαίνουσι καθ' ἀπλοῦν τι σχῆμα, οἷον τὸ τοῦ Ἐγέλου, ἡ ἀπλότης αὕτη εἶνε μὲν βραχεῖά τις καὶ εὐχερῆς εἰσοδος, εἰσοδος ὅμως φέρουσα εἰς λαβύρινθον ἐρεῦνης καὶ παραστάσεως τῆς μυστηριώδους χώρας τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φύσεως.

Ἐν τέλει, διάφορος ἀμφοτέρων τούτων εἶνε ὁ χαρακτήρ τῆς ἀγγλικῆς φιλοσοφίας, κατόπτρου οὔσης αὐτοῦ τοῦ πνεύματος ἐν γένει τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ, ὃν κατ' ἐξοχὴν διακρίνει ὁ πρακτικὸς νοῦς, ἡ πρακτικὴ αὐτοῦ τάσις καὶ εὐφυΐα, ἡ καὶ αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν ἀναγκάσασα νὰ τραπῇ, καθόλου εἰπεῖν, ἐπὶ τὴν θητικωτέραν ἐργασίαν τῆς πράξεως. Ἴσως δὲν εἶνε ἄμοιρον πάσης σημαντικότητος καὶ σχέσεως πρὸς ταῦτα ἡ ὑπὸ ἀγγλοῦ φιλοσόφου ἐξενεχθεῖσα τὸ πρῶτον πολυθρύλητος νῦν ρήτρα, ὅτι τὸ ἐπίστασθαι ἐστὶ δύνα-

σῆαι· οὐδ' ἀμαρτάνει, νομίζω, πολὺ ἐάν τις εἴπῃ, ὅτι οὐδαμοῦ τῶν ἐθνῶν ἢ πρώτη τῶν δύο τούτων ἀπαρεμφάτων ἐπιδιώκεται τόσον χάριν τῆς δευτέρας, ὅσον παρὰ τοῖς Βρετανοῖς· τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ τόσον τρανῶς ἢ φιλοσοφία τοῦ ἔθνους τούτου, οὔσα κατ' ἐξοχὴν φιλοσοφία τοῦ *Challenged*, ὥστε δὲν εἶνε ἴσως ἄτοπον τὸ λεχθέν, ὅτι οὐδὲν ἀγγλικώτερον τῆς ἀγγλικῆς φιλοσοφίας. (P. Challenged-lacour, Hist. d. l. philos. moderne par H. Ritter. Tome I. Introduction p. XX—XXX.)

Ἐκ τῶν βραχέως ἐκτεθέντων ἐξωτερικωτέρων τούτων γνωρισμάτων τῆς φιλοσοφίας τῶν τριῶν κρατίστων ἐν αὐτῇ σημερινῶν ἐθνῶν προκύπτουσιν ἄλλαι τινὲς ἐσωτερικώτεροι αὐτῶν διαφοραί. Διότι οἱ μὲν ἄγγλοι δὲν ἐκαλλιέργησαν κυρίως εἰπεῖν ὀλόκληρον τὴν φιλοσοφίαν σημαντικῶς, ἀλλὰ μᾶλλον ἠσχολήθησαν ἰδίᾳ περὶ τὴν φυσικομαθηματικὴν μέθοδον, τὴν ἐμπειρικὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν κοινωνιολογικῶν ἐπιστημῶν, ἤτοι περὶ τὰ προδήλως μείζονα τὴν ἀναφορὰν ἔχοντα πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον. Παραδείγματα τούτου εἶνε μάλιστα ἡ φιλοσοφία τοῦ Βάκωνος, Ὁββου καὶ Λοκίου ἐκ τῶν παλαιότερων, ἐκ δὲ τῶν ὁμοχρόνων ἢ περὶ τὴν λογικὴν ἅμα καὶ τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν ἐνασχόλησις τῶν φιλοσόφων Μιλλίου καὶ Ἰέδωνος (Jevons) καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς *συνειρμολογικῆς* ψυχολογίας ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν δοκιμωτάτων ἐν τοῖς νεωτέροις ἄγγλοις φιλοσόφοις, τῶν δύο Mill, τοῦ Spencer, Bain, Lewes καὶ ἄλλων. Ἡ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δηλωθεῖσα τάσις τοῦ ἀγγλικοῦ πνεύματος ἐξηγεῖ καὶ τὴν κρατοῦσαν ταύτην ἀπὸ τῆς μεταφυσικῆς ἀποχῆς τῶν ἀγγλικῶν φιλοσοφημάτων, ὡς αὐθις ἐκ τοῦ χαρακτηριστοῦ πνεύματος τῶν γάλλων ἐξηγεῖται ὅτι, οὗτοι ἢ θεμελιούσι τὴν ἑαυτῶν φιλοσοφίαν ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν, ὡς ὁ Καρτέσιος, ἢ διδάσκουσιν αἰσθητισμὸν, ὡς τοῦτο συμβαίνει ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῶν φώτων, ἢ συνενοῦσιν ἀμφοτέρωτα ταῦτα, ὡς ἔπραξεν ὁ Λύγουστος Κόμης. Ἀμφοτέρων ἄρα τῶν ἐθνῶν τούτων ἢ φιλοσοφία ἀποκλίνει τῆς περιφανῶς χαρακτηριζούσης τὸ γερμανικὸν πνεῦμα μεταφυσικῆς τάσεως, ἐν ἣ ἄρχει ἢ πρὸς τὸν ἰδανισμὸν ροπὴ, ἢ προδήλως ἐκ τῆς παρὰ τῷ ἔθνει τούτῳ ὑπερισχυ-

αῦσης μελέτης καὶ θεωρίας τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου γεννωμένη. Ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ ἱστορία τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τοῦ Δεϊβνιτίου μέχρι τοῦ Ἐγέλου μαρτυρεῖ τὸν ἐναργῶς ἄρχοντα ἐν ταύτῃ ἰδανιστικὸν τοῦτον χαρακτήρα. Διότι, ἵνα ἐπὶ παραδειγμάτων εἴπω, ὁ μὲν Δεϊβνίτιος ἀνεύρισκε τὰς πρώτας αἰτίας τοῦ κόσμου ἐν τοῖς πνευματικοῖς οὐσιν, ὡν τὴν ἔννοιαν ἐπορίζετο ἐκ τῆς αὐτοσυνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου· ὁ δὲ Κάντιος καὶ πολλῶν τούτου μᾶλλον ὁ Φίχτιος ἐκήρυξαν τὸν ἔξω κόσμον οἷον ψιλὴν τινα ἔμφασιν τοῦ ἐσωτερικοῦ· ὁ δὲ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελος ἐπειράθησαν νὰ νοήσωσι τὸ μὲν πνεῦμα ὡς δημιουργὸν τοῦ κόσμου, τὴν δὲ φύσιν ὡς ἔλυτρον καὶ ὄργανον τῆς βαθμιδικῆς ἐφ' ἑαυτὸ ἐπανόδου ἐκείνου. Τοῦ ἰδανισμοῦ δὲν κατισχύουσι νὰ ἀπαλλαγῶσι παρὰ τοῖς γερμανοῖς ἐντελῶς οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἀναλαβόντες νὰ καταπολεμήσωσιν αὐτόν, ὡς ὁ Ἰακώβης καὶ ὁ Ἐρβαρτος (Zeller, Geschichte der deutschen Philos s. 739). Ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς σημερινῆς ἐν Γερμανίᾳ φιλοσοφίας ἐπικρατῶν χαρακτήρ εἶνε πάλιν ποιός τις ἰδανισμὸς (Wundt, Ueber die Aufgabe der Philosophie in der Gegenwart, s. 14.). Πρὸς τὴν ἰδανιστικὴν ταύτην ροπὴν τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας παραβάλλων τις τὴν τῶν δύο ἄλλων ἐθνῶν βλέπει ραδίως, ὅτι αὕτη δὲν δύναται νὰ εἶνε κυρίως ἰδανιστικὴ, ἀλλὰ μᾶλλον ρέπουσα πρὸς τὸν πραγματισμὸν, ἐμπειρισμὸν, αἰσθητισμὸν καὶ τὰ τούτοις συνακόλουθα συστήματα. Ἄν δὲ καὶ ἄλλως παραβάλωμεν πρὸς ἀλλήλας τὰς φιλοσοφίας τῶν τριῶν τούτων ἐθνῶν, δυνάμεθα καὶ τοῦτο εὐχερῶς νὰ κατίδωμεν, ὅτι ἀμφοτέρωτα τᾶλλα ἀπολείπονται τοῦ γερμανικοῦ περὶ τὴν ἴδανιστικῶν περιεκτικῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ἐχομένων πάντων τῶν μαθημάτων τῆς φιλοσοφίας καὶ τεινόντων νὰ συγκορυφώσωσι καὶ ἐρμηνεύσωσι φιλοσοφικῶς τὴν omnitudinem scientiarum. Τὰ τῶν γερμανῶν ἄρα φιλοσοφήματα εἶνε κατὰ τὴν ἔποψιν ταύτην φιλοσοφικώτερα τῶν ἄλλων. Οὕτω λοιπὸν καὶ αὕτη ἢ ἐθνότης ἀπεδείχθη εἰς ἡμᾶς συντελοῦσα εἰς διαφόρων συστημάτων γένεσιν.

Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐθνικοὶ φραγμοὶ· ἀλλ' οὐχ

ἤττον δὲν πρέπει νὰ λάθῃ ἡμᾶς ἡ ἐργασία τῆς ἰσοπεδωτικῆς τῶν διαφορῶν τούτων σκαπάνης τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ τῶν ἐπισημῶν αὐτῶν. Ἡ καταπληκτικὴ δὴλον ὅτι εὐκολία τῆς παρ' ἀλλήλους τῶν λαῶν ἐπιμιξίας, ἢ εἰς τὴν κολοσσιαίαν ἀνάπτυξιν τῶν τῆς συγκοινωνίας μέσων ὀφειλομένη, ἢ τείνουσα νὰ καταστήσῃ κοσμοπολίτην τὸν ἄνθρωπον, ἀπαμβλύνει φανερῶς πολλὰς τῶν ἐθνικῶν διαφορῶν. Τὰ πνευματικὰ ἔργα τῶν λαῶν ἐκάστων ἐκβαίνουν ταχυπετῶς τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων τοῦ παραγαγόντος αὐτὰ λαοῦ. Καὶ μυριοὶ μὲν ἐκμανθάνουσι καθ' ἐκάστην ξένας γλώσσας, μυρία δὲ συγγράμματα μεταφράζονται χάριν ἀλλογλώσσων ἀναγνωστῶν. Οἱ δοκιμώτεροι λοιπὸν τῶν τε προτέρων καὶ συγχρόνων φιλοσόφων ἐκάστου ἔθνους ἀναγινώσκονται καὶ ὑπὸ ἀλλογενῶν ἔραστῶν τε τῆς φιλοσοφίας καὶ φιλοσόφων· ἢ δὲ ἀνάγνωσις αὐτῶν ἐπενεργεῖ διὰ τῆς μεθόδου καὶ τῶν ἰδεῶν αὐτῶν ὁμοιομόρφως παρ' ἀναγνώσταις συγχρόνως διαφόρων ἐθνῶν· καὶ εἰσέρχονται ἄρα τούτων ἕνεκα εἰς τὸ κύριον ρεῦμα τῆς ἐθνικῆς φιλοσοφίας καὶ ἄλλα ρυάκια ἐξῶθεν πηγάζοντα. Τούτου δ' ἕνεκα ὑπάρχει πλήν ἄλλων ἐν μὲν Γαλλίᾳ ἢ Νεοκαντιακὴ καλουμένη τῶν γερμανῶν φιλοσοφία, ἐν δ' Ἀγγλίᾳ ἢ Θετικὴ φιλοσοφία, ἐκ τῆς τοῦ Λυγούστου Κόμητος προελθοῦσα, καὶ τέλος ἐν Γερμανίᾳ ζῶσιν οὐκ ὀλίγοι θαυμασταὶ τῶν Mill καὶ Spenser. Καὶ τσαῦτα μὲν περὶ τούτου.

Ἄλλ' ἄς μεταβῶμεν νῦν ἐπὶ τὸ τρίτον ἐξωτερικόν, καθ' ἡμᾶς, αἴτιον τῆς γενέσεως καὶ ὑπάρξεως διαφόρων φιλοσοφικῶν συστημάτων, τὸ τῆς φιλοσοφικῆς δὴλον ὅτι παιδείας καὶ καθόλου τῆς ἐπισημονικῆς παιδείσεως τῶν φιλοσοφούντων. Καὶ ὅτι μὲν ἡ παιδεία καὶ ἀγωγή καθόλου πλεῖστα δύναται ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἐκάστων πάντες ὁμολογοῦσιν· ὅτι δὲ καὶ περὶ τῆς φιλοσοφικῆς ἰδίᾳ ταῦτὸ λεκτέον, οὐδεὶς οὐδὲ τοῦτο ἀγνοεῖ. Καλοῦμεν δ' ἐνταῦθα φιλοσοφικὴν παιδείαν καὶ ἀγωγήν τὴν τε ζῶσαν ὑπ' ἄλλων ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ παίδευσιν καὶ διδασκαλίαν καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως καὶ σπουδῆς τῶν συγγραμμάτων ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων φιλοσόφων προσγινομένην· εἰς ταύτην ὅμως τὴν εἰδικωτέραν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐνάσκησιν καὶ ἀγωγήν συντελεῖ καὶ

ἢ περὶ τὰς ἄλλας ἐπιστήμας τριβὴ τοῦ φιλοσοφοῦντος. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὅσον μὲν τείνει νῦν εἰς τὴν ζῶσαν διδασκαλίαν, τὴν ὑπὸ φιλοσόφων γινομένην, ὑπάρχει γενικὸς σχεδὸν κανὼν τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, ὅτι πᾶς πρῶτον φιλοσοφῶν φιλοσοφεῖ κατὰ τὸ σύστημα τῶν διδασκάλων αὐτοῦ, ὧν οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὴν δύναμιν καὶ ροπὴν πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν διεύθυνσιν τῶν ὑπ' αὐτῶν διδασκομένων. Καὶ γνωστὸν εἶνε, ὅτι ὁ Πλάτων λέγεται, (Πλουτ. Β. Μαρίου 46 πρβλ. καὶ Lactant. 3, 917), ὅτι ὕμνει τὸν δασίμονα αὐτοῦ καὶ τὴν τύχην πλήν ἄλλων καὶ διότι αὐτοῖς Σωκράτους χρόνοις ἀπήνητησεν ἢ γένεσις αὐτοῦ. » Καὶ τίς ἀγνοεῖ ὅποσα ὀφείλει ὁ Πλάτων ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Σωφρονίσκου; ἢ, πόσα πάλιν παρὰ τοῦ Πλάτωνος, ὡς διδασκάλου αὐτοῦ, παρέλαβεν ὁ Ἀριστοτέλης; Πλὴν οὐ μόνον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ, τῇ μετὰ ταῦτα, φιλοσοφίᾳ πολλὰ πρόκεινται παραδείγματα τούτου. Διότι ὁ μὲν Κάντιος, ἐπὶ παραδείγματος, ὑπνωττε τὸ πρῶτον τὸν δογματικὸν ὕπνον τῶν Οὐολφιακῶν διδασκάλων αὐτοῦ, ἕως ἔπειτα διέκοψε τοῦτον ἢ σκεπτικότης τοῦ Οὔμου, παρασκευάσασα τὴν πρὸς τὴν κριτικὴν φιλοσοφίαν ὁδὸν τοῦ ὑπάτου τῶν γερμανῶν φιλοσόφων. Εἰς δ' ἔπειτα τῶν συστηματικωτάτων καὶ νηφλιωτάτων ἐν τοῖς νῦν φιλοσόφοις τῆς Γερμανίας, ὁ Ἑρμάννος Λόζιος (Lotze) εὐγνωμόνως ἀναμιμνήσκειται τῶν ἰδίων νεαρωτέρων χρόνων, ὅτε ὁ διδάσκαλος καὶ φίλος αὐτοῦ Weisse ἐδίδαξε καὶ ἐστήριξεν αὐτὸν πρὸς τινὰς φιλοσοφικὰς ὑπολήψεις τόσοσιν στερεῶς καὶ μονίμως, ὡς τε αὐταὶ ἀπέβησαν κτῆμα πολυτίμητον καὶ ἀναφαίρετον τοῦ ὅλου μετὰ ταῦτα πλουσιωτάτου πνευματικοῦ αὐτοῦ βίου (Streitschriften I, 5). Ἡ τοῦ διδασκάλου ἐπιρροὴ ἐπὶ τὸν μαθητὴν εἶνε, ἂν μοι ἐπιτρέπεται ἢ ἔκφρασις αὕτη τῶν μαθηματικῶν, ἀντιστρόφως μὲν ἀνάλογος πρὸς τὴν πνευματικὴν πρωτοτυπίαν τοῦ μαθητοῦ, εὐθέως δὲ πρὸς τὴν πνευματικὴν συγγένειαν ἀμφοτέρων.

Ἄλλὰ πλὴν τῆς ζώσης διδασκαλίας καὶ ἡ ἄλλη πρὸς ὁμοχρόνους τε καὶ προτέρους φιλοσόφους ὁμιλία συντελεῖ εἰς ρύθμισιν καὶ μόρφωσιν ἄλλων παρ' ἄλλοις φιλοσοφικῶν πεποιθήσεων· τοῦτο

δὲ καὶ καθ' ἑαυτὸ ἤδη σαφὲς ὄν καὶ γνώριμον ἔτι μᾶλλον φωτίζει τὸ διδασκτικώτατον παράδειγμα τοῦ Σχελλιγγίου, αὐτίνος ἡ φιλοσοφία ἦν ἀπ' ἀρχῆς ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ ἐκάστοις οὐχὶ διαμόρφωσίς τις συστήματος ἐρειδομένη ἐπὶ κτηθείσης ἐπαρκούς γνώσεως τοῦ συνόλου τῶν προτέρων φιλοσοφικῶν ἐργασιῶν, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτοσχέδιός τις οἰκείωσις διδασκαλιῶν φιλοσόφων τινῶν μόνον· διὸ ὕψω μᾶλλον ἐξετείνοντο αἱ σπουδαὶ αὐτοῦ, τοσούτῳ ἀπέλειπε τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ ἀρχὴ καὶ σύστημα» (Ueberweg). Τούτου δ' ἕνεκα τὴν πρωτοτυπωτέραν αὐτοῦ φιλοσοφίαν τῆς ταυτότητος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξέβαλεν ἐπελθοῦσα συγκραματικὴ τις καὶ μυστικὴ φιλοσοφία· ὥστε ὁ ποικίλος *Globus intellectualis* τοῦ φιλοσόφου ἐπήνεγκε τὰς γνωστάς φάσεις τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ. Ἄλλ', ὡς εἶπομεν ἀρτίως, καὶ ἡ πρὸς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας σχέσις τοῦ φιλοσοφοῦντος οὐχὶ σμικρὰν φέρει ροπὴν εἰς τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ διδασκαλίας· διότι ἡ ἐνδιατριβὴ καὶ γνῶσις τούτων ἐξοικειοῖ τὸν νοῦν πρὸς τὴν μέθοδον αὐτῶν· ἀνοίγει νέων γνώσεων ὀρίζοντα ἐνώπιον αὐτοῦ· ἐγείρει ἀγάπην πρὸς τὰ διδάγματα αὐτῶν καὶ εὐχερῶς ἐντυποῖ, ἵνα εἶπω οὕτω, ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ περὶ αὐτὰς ἐνδιατρίψαντος, ὅτε μὲν μᾶλλον, ἄλλοτε δ' ἦττον, τὴν ἰδιόρρυθμον αὐτῶν σφραγίδα. Καὶ τούτου πολλὰ παρέχει μαρτύρια ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, ἐν ἧ ἤδη οἱ Πυθαγόρειοι πρόκεινται παράδειγμα προσφυσέστατον, περὶ ὧν λέγει ψυχολογικώτατα ὁ Ἀριστοτέλης (Μετὰ φυσ. I, 5.), ὅτι αἱ καλούμενοι Πυθαγόρειοι τῶν μαθημάτων (τῶν μαθηματικῶν) ἀψάμενοι πρῶτοι ταῦτα προήγαγον καὶ ἐντραφέντες ἐν αὐτοῖς τὰς τούτων ἀρχὰς τῶν ὄντων ἀρχὰς ὠήθησαν εἶναι πάντων» καὶ αὐτὰ τῶν ἀριθμῶν στοιχεῖα τῶν ὄντων στοιχεῖα πάντων εἶναι ὑπέλαβον καὶ τὸν ὅλον οὐρανὸν ἀρμονίαν εἶναι καὶ ἀριθμὸν». Καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς δὲ χρόνοι βρῖθουσι τοιούτων παραδειγμάτων, ὅπου πολλοί, λόγου χάριν, τοῦτ' αὐτὸ ἐντραφέντες ἐν ταῖς φυσικαῖς καὶ μαθηματικαῖς ἐπιστήμαις ἀπορρίπτουσι τὴν φιλοσοφίαν σχεδὸν εἰς τὸ μηδὲν καὶ τὴν ταύτης μέθοδον, ἀξιοῦντες, ὅτι μόνη ἡ μέθοδος καὶ τὰ διδάγματα τῶν ἑαυτῶν ἐπιστημῶν δύνανται νὰ ἐκζητήσωσι καὶ εὕρωσι τὴν ἀλήθειαν, ἧς ἐφίεται ἡ φιλοσοφία· διὸ

καὶ ἂν φιλοσοφήσωσί πως, διδάσκουσιν, ὡς τὰ πολλά, Θετικὴν τινὰ φιλοσοφίαν, ἢ ἄλλο τι παραπλήσιον.

Μετὰ τὰ εἰρημένα πάντα ὑπολείπεται νῦν τὸ τέταρτον τῶν ἐξωτερικῶν αἰτίων τῶν συστημάτων πρὸς ἐξέτασιν, ἧτοι ὁ προσωπικὸς παράγων, ὁ ἀτομικὸς χαρακτήρ. Ἄλλ' ἴσως ἐρωτήσῃ τις, ἄρα γε δύναται νὰ γείνη λόγος πλεον περὶ προσωπικοῦ παράγοντος, μεθ' ὅσα ἐλέχθησαν μάλιστα περὶ ἐποχῆς καὶ ἔθνους, τῶν δύο μεγίστων περιεχόντων, οὕτως εἰπεῖν, ἐν οἷς πᾶς, καὶ αὐτὸς ὁ φιλοσοφῶν, ζῆ καὶ κινεῖται καὶ ὑπάρχει; ἄρα γε ἀπολείπεται χώρα ἐνεργείας εἰς τὸ ἄτομον, ἧτις δὲν εἶνε ἅμα καὶ ἡ τῶν δύο ἐκείνων; Ἡ ἐρώτησις αὕτη ἐπεγείρει ἐν τῶν δυσχερεστάτων ζητημάτων, τό, τίς ἡ σχέσις τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ ὅλον ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τῇ ἐκτυλίξει αὐτῆς; Τὴν σχέσιν δὲ ταύτην δὲν ὠρίσαν ὁμοφωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους οἱ περὶ αὐτὴν ἐνδιατρίψαντες φιλόσοφοί τε καὶ ἄλλοι τῶν συγγραφέων· ἀλλ' ἄλλοι μὲν ἐθυσίασαν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ἄτομον εἰς τὸ ὅλον, οἱ δὲ πάνταπαλιν ἐξήρτησαν τοῦτο σχεδὸν παντάπασιν ἐκ τῶν μεγάλων ἀτόμων, καὶ τέλος τρίτοι ἐπελθόντες ἐπειράθησαν, ἀποτρεπόμενοι τῶν ἀκροτήτων τῶν τε πρώτων καὶ δευτέρων, νὰ τέμωσιν οἷον μέσην τινὰ περὶ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου ὁδόν. Καὶ τὰς τρεῖς ταύτας λύσεις ἐπεῖδεν αὐτὸς ὁ ἡμέτερος αἰὼν δοθείσας, καὶ ἡ φιλοσοφικὴ τῆς ἱστορίας ἐπίσκεψις καὶ ἀντίληψις ἐγένετο ἄρα ἐναλλάξ ἀπὸ τῆς τριττῆς ταύτης περιωπῆς. Εἰς τῶν μεγίστων ἐν τοῖς νεωτέροις θεωρητικοῖς φιλοσόφοις, καὶ εἰς τῶν κρατίστων ἱστορικῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, ὁ Ἐγγελοσ καὶ ὁ λόρδος Macaulay, ἐτράπησαν μετ' ἄλλων πολλῶν μάλιστα ἐπὶ τὴν πρώτην τῶν λύσεων τούτων, ἧτις διδάσκει ἐν κεφαλαίῳ, ὅτι τὰ ἄτομα καὶ αὐτὰ τὰ ἐπιφανεστατάτης εὐμοιρήσαντα μεγαλονοίας, οὐδὲν εἶνε ἄλλ' ἢ τέκνα καὶ ἔκφρασις ψιλῆ τῶν χρόνων αὐτῶν. Ἴνα δὲ παραλίπω τὰ λεπτομερέστερα τῆς τοῦ Ἐγγέλου γνώμης, δεικνύω ἀσμενέστερον εἰς Ἰμᾶς τὴν ἐξῆς πολυθρύλητον εἰκόνα τῶν μεγάλων πνευμάτων, ἣν ἔγραψεν ὁ βρετανὸς ἱστορικός. «Ὅπως (λέγει) ὁ ἥλιος φωτίζει ἤδη τοὺς λόφους, ἔτι ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα ὑπάρχων, οὕτω καὶ ἡ ἀλήθεια ἀνακαλύπτεται ὀλίγω πρότερον ὑπὸ

τῶν ὑψιλονουστάτων ἀνδρῶν, πρὶν ἀποκαλυφθῆ εἰς τοὺς πολλούς. Τοῦτο εἶνε τὸ μέτρον τῆς ὑπεροχῆς ἐκείνων, ὅτι τὸ φῶς, ὕπερ καὶ ἄνευ τῆς βοήθειας αὐτῶν ἐν βραχεῖ χρόνῳ θὰ ἀποβῆ κατ' ἀνάγκην ὄρατὸν καὶ εἰς τοὺς πολὺ κατωτέρω αὐτῶν ἱσταμένους, δέχονται αὐτοὶ πρῶτον καὶ εἶτα ἀνακλῶσιν» εἰς ἐκείνους (Essay on Dryden, ἐν Miscellaneous Writings I, 186). Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ (ὑπερ ὅμως δὲν ἀνετυπώθη εἰς τὰς κατόπιν ἐκδόσεις) πρόκειται, ὡς παρατηρεῖ ὁ I. Σ. Μίλλιος, ἡ ἐντονωτάτη διδασκαλία περὶ τοῦ ἀνεπηρέαστου τῆς ἱστορίας ὑπὸ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν· ἂν μάλιστα διεξαχθῆ συνακολούθως ἢ ἐν αὐτῷ μεταφορά, τότε διδάσκει, ὡς ὁ αὐτὸς Μίλλιος εὐφυῶς παρατηρεῖ, ὅτι καὶ ἂν, παραδείγματος χάριν, μὴ ἐγεννᾶτο ὁ Νεύτων, οὐ μόνον θὰ ἀπελάμβανεν ἡ ἀνθρωπότης τὸ φερόνυμον αὐτοῦ σύστημα, ἀλλὰ θὰ ἐκτᾶτο αὐτὸ ἐπίσης πρῶίμως, ὡς καὶ διὰ τοῦ Νεύτωνος· διότι, ἂν μὴ παρενέκειτο τὸ ὄρος, θὰ ἐπεφαίνετο ὁ ἥλιος εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πεδιάδος καθ' ὃν χρόνον ἐφώτισε τὴν κορυφὴν ἐκείνου. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Μίλλιος (System der Logik γερμ. μεταφ. Schiel 1877 II, 578). Προάγων τις ὅμως ἔτι προςωτέρω τούτου τὴν τῆς προκειμένης μεταφορᾶς διεξαγωγὴν ἠδύνατο, νομιζῶ, νὰ εἶπη, ὅτι κατ' αὐτὴν οὐ μόνον δὲν ἐπιταχύνουσι τὰ μεγάλα πνεύματα τὸν φωτισμὸν τῶν πολλῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνακόπτουσιν αὐτὸν ἐπιπροσθοῦντα ὡς τὰ ὄρη, καὶ δὴ τοσούτῳ μακρότερον χρόνον ἀναστέλλουσι τοῦτον, ὅσῳ ἐξοχώτερα εἶνε, βλάπτοντα ἄρα μᾶλλον, ἢ ὠφελοῦντα τὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ πρόοδον. Ἄλλ' εἶνε φανερόν, ὅτι ὁ Μακώλαϋ οὐδὲν τῶν τελευταίων τούτων ἐνόει, ἀλλὰ μᾶλλον ἐδίδαξε μόνον, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ὅλου θὰ ἦτο ἢ αὐτὴ σχεδὸν καὶ ἄνευ τῶν ἐξόχων διανοιῶν, ὅτι τῆς ἱστορίας δὲν εἶνε ἄρα αὐταὶ οὔτε ἀπαραίτητοί τινες μοχλοί, οὔτε σημαντικώτατοι παράγοντες.

Ἡ περὶ τῶν ἐξόχων πνευμάτων ὑπόληψις αὕτη δὲν εἶνε παντάπασι ψευδής, ἀλλ' ἔχεται πολλῆς ἀληθείας· ἤδη δὲ εἶπομεν ἀνωτέρω, περὶ ἐποχῆς ὄντος τοῦ λόγου, πόσον τὸ καθόλου πνεῦμα τῶν ἐκάστοτε χρόνων ἰσχύει ὡς πρὸς τὰ φιλοσοφήματα αὐτοῦ, ἅτινα εἶνε ἔργα μεγίστων ἀνδρῶν. Οὐδεὶς ἀληθῶς δύναται

νὰ ἀπαλλαγῆ παντάπασι τοῦ κράτους τῶν τε χρόνων καὶ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ· ἀλλ' οὔτε πρέπει νὰ θελήσῃ τοῦτο ἂν μέλλει νὰ ἀσκήσῃ μόνιμον δύναμιν· εἰσπνέει ἄρα καὶ πρέπει νὰ εἰσπνεύσῃ καὶ ὁ μέγιστος τῶν ἀνδρῶν τὸν ἀέρα τοῦ περιέχοντος αὐτόν. Τὰ μεγάλα πνεύματα δρῶσιν οὐχὶ παντάπασι ἀσχέτως τοῦ ὅλου ἀλλὰ καὶ χάριν αὐτοῦ· ἀλλὰ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ εἶνε τὸ ὅλον δεκτικὸν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς δράσεως ταύτης· τὸ ὅλον ἀνάγκη νὰ αἰσθανθῆ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, νὰ δηλώσῃ πόθον· ἡ ἐποχὴ πρέπει νὰ προτείνῃ πρῶτον τὰ ἐαυτῆς προβλήματα, ἅτινα οὕτω μόνον δύναται νὰ λύσῃ ἐξεργώμενος ἐκ τοῦ ὅλου μέγας τις νοῦς, μέγας τις χαρακτήρ, καθόλου εἰπεῖν, ἀνὴρ τις μέγας· ἀλλ' ἕκαστον ὅλον, ἐκάστη ἐποχὴ, εἶνε προῖον ἱστορικῆς ἀναπτύξεως· τὸ ἔργον ἄρα τοῦ ἀτόμου κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶνε τέκνον τῶν χρόνων αὐτοῦ. Ἐνὶ λόγῳ καὶ αὐτοὶ οἱ μέγιστοι τῶν ἀνδρῶν ἔχουσιν ἀνάγκην γενικῶν ὄρων πρὸς τε τὴν ὑπαρξιν καὶ εὐδοκίμησιν αὐτῶν, ὄρων τῆς τε δράσεως καὶ τῆς δημιουργίας αὐτῶν, οὓς οὐδεὶς παρέχει ἄλλος, ἢ τὸ ὅλον. Αὕτη εἶνε ἢ ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ λύσει ἀλήθεια, ἢ παρεῖδεν ἢ δευτέρα, ἢ τὴν ἱστορίαν ποιοῦσα ἀποθέωσιν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν μεγάλων ἀνδρῶν. Διότι πάλιν οἱ μεγάλοι ἄνδρες, ἂν εἶνε μέχρι τινὸς τέκνα τῶν χρόνων αὐτῶν, δὲν εἶνε ὅμως καὶ ἀπλοῖ τινες τούτων ἐρμηνεῖς· διότι δὲν παραλαμβάνουσι καὶ ἐνοῦσι τὰ αἰτήματα τῶν ἐαυτῶν χρόνων, ἀλλὰ συνεχίζουσι καὶ προάγουσι τὸ ἔργον τούτων. Καὶ ἂν πρέπει νὰ εἴπωμεν μετὰ τοῦ Ἐγέλου, ὅτι ἡ πρόοδος τοῦ καθολικοῦ πορεύεται ἐξ αὐτῶν, πρέπει νὰ ἐπέπωμεν πρὸς τούτοις ὅτι ἐπὶ τοῦ καθολικοῦ ἀποτυποῦσιν οἱ μεγάλοι ἄνδρες τὴν σφραγίδα τοῦ πνεύματος αὐτῶν. Ἴνα τὸ καθολικὸν πραγματωθῆ, ἀνάγκη νὰ ἐμφυσηθῆ εἰς αὐτὸ ἀτομικὴ ζωὴ, ζωὴ δὲ μεγαλοφυῶν μάλιστα ἀτόμων, ὧν ἄρα ἡ ἀτομικὴ ἰδιορρυθμία, τὸ προσωπικὸν ἔργον, ἢ ἰδιότροπος μεγαλειότης, δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ ἐπαρκῶς ἐκ τῆς καθολικότητος τοῦ ὅλου, παρ' οὗ δὲν παραλαμβάνουσι μόνον, ὡς εἶπον ἀρτίως, ἀλλὰ καὶ συνεισφέρουσι πολυτρόπως πράγοντα αὐτὸ τε καὶ τὴν ἱστορίαν. Εἶνε λοιπὸν οἱ μεγάλοι ἄνδρες παραέλητοι πρὸς τοὺς καρπούς τῶν δένδρων· διότι

ὡς οὗτοι δὲν εἶνε μόνον ἐπιγέννημα τῆς ὅλης ὀργανικῆς ζωῆς τοῦ δένδρου, ἀλλὰ αὖθις πυρὴν καὶ ἀφετηρία νέας ἀναπτύξεως καὶ ζωῆς, οὕτω καὶ ἐκεῖνοι οὐ μόνον συγκεφαλαιοῦσι τὴν μορφωτικὴν δύναμιν τοῦ ὅλου εἴτε ἐποχῆς, εἴτε ἔθνους, ἀλλὰ καὶ νέας μορφώσεως καὶ ἱστορικῆς προόδου γίνονται ἀφετηρία καὶ πηγὴ. Αὕτη δ' εἶνε πάλιν ἡ ἀλήθεια τῆς δευτέρας λύσεως, ἧς αὖθις ὠλιγόρησεν ἡ πρώτη. Ὡς τε κατὰ τὰ εἰρημένα ἐκ τῆς ἀλληλεπιδράσεως καθολικοῦ καὶ μερικοῦ, γονίμου ἐποχῆς καὶ σφριγῶντος ἔθνους καὶ γονίμων διανοιῶν, προάγεται ἡ ἱστορικὴ κίνησις ἀξιολόγως καὶ αἱ μεγάλαι ἀλήθειαι γίνονται δύναμις ἱστορικῆ καὶ ἀπολαμβάνουσι καθολικὴν ἀναγνώρισιν. Καὶ ταῦτα περίπου διδάσκει ἡ τρίτη τῶν λύσεων.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων δὲν γίνεται ἄρα τὸ ἄτομον ἄφαντον, ὡς σταλαγμός τις ἐν τῷ μεγάλῳ ὠκεανῷ τοῦ ὅλου, τῆς ἐποχῆς, λέγω, καὶ τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ τὸναντίον ὅσω μείζων καὶ ἐξοχώτερος εἶνε ἀνὴρ τις, τόσω καὶ ἀκραιότερον σώζει τὸν προσωπικὸν αὐτοῦ παράγοντα καὶ ἀτομικὸν χαρακτῆρα, τόσω εὐρύτερον ἔχει τὸν κύκλον τῆς ἰδίας ἐνεργείας ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὅλου. Καὶ οἱ ἄνδρες ἄρα περὶ ὧν τὰς διδασκαλίας πραγματεύεται ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας σώζουσι τὸν ἀτομικὸν χαρακτῆρα, προέχοντες ἰδιορρυθμῶς ἕκαστος ἐν τῷ ὅλῳ· διότι οἱ ἄνδρες οὗτοι, ὧν πολλοὶ ἐπὶ δεκάδας ἡδὴ αἰῶνων ζωपुरοῦσι τὸν πνευματικὸν τῆς ἀνθρωπότητος βίον, εἶνε ἀστέρες πρώτων μεγεθῶν, ἀρίδηλοι λάμποντες ἐν τῷ στερεώματι τῆς ἀνθρωπίνης μεγαλονοίας, εἶνε ἥρωες τοῦ λόγου, ἵνα καθ' Ἐγγελον εἶπω. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τὸ εἰσαγωγικώτερον, ἃς ἴδωμεν δὲ νῦν αὐτὰ τὰ τῆς κυρίας ὑποθέσεως.

«Ὅτις ὁ ἄνθρωπος, λέγει ὁ Φίχτιος, τοιαύτη καὶ ἡ φιλοσοφία, ἣν ἐκλέγει· διότι τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα δὲν εἶνε νεκρὸν τι σύνολον σκευῶν, ἀλλ' ἐμψυχοῦται ὑπὸ τῆς ψυχῆς τοῦ ἔχοντος αὐτό.» Οὐδὲν ἀληθέστερον τῶν λόγων τούτων. Ἄν λοιπὸν ἀληθεύει τὸ τοῦ Βυφφῶνος ἐκεῖνο, *le style c'est l'homme*, ἡδύνατό τις μετ' ἴσης ἀληθείας νὰ εἶπη κατ' αὐτὸ, ὅτι *la philosophie c'est l'homme même*. Ἡ φιλοσοφία ἐκάστου ἀνθρώπου εἶνε ἡ ἔκφρασις

τῶν γνώσεων, συναισθημάτων καὶ ὀρέξεων αὐτοῦ· εἶνε ἡ ἔκφρασις τῆς ἐπ' αὐτὸν ἐπιρροῆς τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ ἔθνους, τῆς φιλοσοφικῆς καὶ τῆς ἄλλης αὐτοῦ παιδείας, τοῦ πνευματικοῦ καὶ σωματικοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ· ἐνὶ λόγῳ εἶνε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ὁ φιλοσοφῶν. Διότι οὗτος δὲν εἶνε οἷον ἡ μεταλλικὴ πλάξ τῶν φωτογράφων, ἡ ἀκριβῶς ἀναπαριστῶσα τὴν φωτεινὴν εἰκόνα τῶν ἀντικειμένων ἐκάστων· τὸ πνεῦμα αὐτοῦ δὲν εἶνε ἐπίπεδον κάτοπτρον, ἵνα εἶπω κατὰ Βάκωνα, ὅπερ ἀνακλᾷ τὰ ἐξω πράγματα ἀπαραλλάκτως ὡς εἶνε, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνεπίπεδόν τι, ὅπερ συνδυάζει τὸ ἴδιον σχῆμα μετὰ τῶν σχημάτων ὧν ἐμφαίνει πραγμάτων. Καὶ ἵνα ἐπ' ἄλλης παρομοιώσεως δηλώσω τὸ πρᾶγμα, ὡς ὁ ὀρίζων ἐκάστου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς περιωπῆς αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ φιλοσοφικὸς ὀρίζων παντὸς φιλοσοφοῦντος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θέσεως, ἀφ' ἧς ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξετάσῃ τὰ τῆς φιλοσοφίας προβλήματα, ἡ δὲ θέσις αὕτη εἶνε αὕτη ἡ φύσις καὶ ἡ ἄλλη τοῦ φιλοσοφοῦντος κατάστασις, ἥτοι αὐτὸς ὁ φιλοσοφῶν. Ἄλλ' ἐξ ἀπάντων, ὅσα δύνανται νὰ ἐπηρεάζωσι τὸν ἄνθρωπον, οὐδέν, ὡς τὰ πολλά, ἔχει τόσην δύναμιν πρὸς τὸ εἶδος τοῦ φιλοσοφήματος αὐτοῦ, ὅσην ὁ ἀτομικὸς χαρακτῆρ αὐτοῦ, ὅστις τοσοῦτω ἰδιορρυθμότερος καὶ ἀνεξαρτητότερος ἐκδηλοῦται ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐκάστου, ὅσω μείζων εἶνε καὶ ἐξοχώτερος ὁ φιλοσοφῶν. Τούτων οὕτως ἐχόντων οὐδὲν παράδοξον ἂν διαφόρως ἀντιλαμβάνονται ὡς ἕκαστοι τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων καὶ τῆς φύσεως τοῦ παντός. Δὲν πλήττουσι πάντας τὰ αὐτὰ πράγματα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ κατ' ἴσον μέτρον· τὰς δυσκολίας τῶν αὐτῶν πραγμάτων δὲν εὐρίσκουσιν οἱ πάντες ἴσας τὴν δύναμιν· τὸ τῶν αὐτῶν ἀληθειῶν κῦρος δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἐπὶ πάντων ἰσχύν· ἀλλ' οὔτε τὰ αὐτὰ θορυβοῦσι καὶ κινοῦσι πάντας ὁμοιῶρως καὶ ὁμοδυνάμως. Καὶ τίς ἀγνοεῖ, φέρ' εἰπεῖν, ὅτι ὑπάρχουσιν οἱ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ θρησκευτικοί, ὑπάρχουσιν δὲ καὶ οἱ φύσει ψυχροὶ πρὸς πᾶσαν θεοδικίαν; ἔχει καὶ ἡ φιλολογία τοὺς πεζοὺς αὐτῆς, ἔχει δὲ καὶ τοὺς ποιητὰς αὐτῆς, οἵτινες διαφέρουσιν ἀλλήλων ὡς ἀλλήλων διίστανται οἱ ποιητικώτεροι τὴν φύσιν καὶ πεζολογώτεροι τὴν διάνοιαν ἐν τῇ κυρίως φιλολογίᾳ. Ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας

γνωρίζει πρὸς τούτοις πολλοὺς μὲν ἄνδρας κατ' ἐξοχὴν πρακτικούς, καὶ αὐθις δ' ἄλλους κατ' ἐξοχὴν θεωρητικούς, ἀφ' οὗ δὴ καὶ ἔθνη ὅλα διαφέρουσιν οὕτω σχεδὸν ἀλλήλων· οὐδεὶς δ' ἔπειτα ἀγνοεῖ, ὅτι ὁ μὲν βλέπει τὰ πάντα σχεδὸν ὀρθὰ καὶ θυμηδῆ, ὁ δὲ ἄλλος ἀνεστραμμένα καὶ ἀπαίσια, καὶ ἔχομεν ἄρα αἰσιοδοξοῦσαν (optimismus) καὶ ἀπαισιοδοξοῦσαν (pessimismus) ἀντίληψιν τοῦ κόσμου· ἀλλὰ καὶ τοῦτο γνωστόν, ὅτι ἄλλοι μὲν τῶν ἀνθρώπων ἀπαιτοῦσιν ἐνάργειαν, εὐεπίφοροι πρὸς τὸ ἀμφιβάλλειν, ἐφεκτικοὶ ὄντες, ἄλλοι δὲ πάλιν εἶνε δογματικώτατοι τὴν φύσιν, καὶ τούτων πάλιν τινὲς ἀπιστεύουσιν οὐδὲν ἦττον οἷς δοξάζουσιν, ἢ ἕτεροι οἷς ἐπίστανται· ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης περὶ Πρακλείτου ἐκ τῶν ἀρχαίων (Ἠθ. Νικ. VII, 5), καὶ ὡς ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ἀποβλέπων πρὸς τὸν Φίχτιον ἐν τοῖς νεωτέροις. Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον πόσον συμβάλλεται ἡ ἀτομικότης ἐκάστου φιλοσοφοῦντος εἰς τὴν φύσιν τοῦ φιλοσοφήματος αὐτοῦ, ὅπερ εἶνε ἄρα ἐκ τῶν ἀτομικωτάτων ἔργων παρὰ τοῖς ἀνθρώποις· διότι ἐκαστον φιλοσοφικὸν σύστημα εἶνε μόνον τοιοῦτο κατὰ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ φύσιν, ὁποῖον συνέλαβε καὶ ἐνόησεν αὐτὸ ὁ πατὴρ αὐτοῦ· ὅπως ἐζωπύρησεν αὐτὸ ἡ ψυχὴ ἐκείνου, ὅπως ἔπεισεν αὐτοῦ τὸν νοῦν καὶ ἐπήρκεσεν εἰς τὰς φιλοσοφικὰς καὶ ἄλλας αὐτοῦ εὐχὰς. Ὅσῳ δὲ μεγαλοφυέστερος εἶνε ὁ πατὴρ αὐτοῦ, τόσῳ καὶ ἰδιορρυθμότερον πλάττεται τὸ σύστημα ἐκάστου καὶ τόσῳ ἄρα δυσχερέστερον ἀποβαίνει νὰ νοήσῃ τις καὶ αἰσθανθῇ αὐτό, ἵνα εἴπω οὕτω, πρωτοτύπως, ἦτοι ὡς ἐνόησεν καὶ ἠσθάνετο αὐτὸ ὁ μεγαλοφυῆς αὐτοῦ ἰδρυτής· διότι, ὡς ὀρθότατα ἐλέχθη, τὰ ἔργα τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τὰ ἔργα τῆς φύσεως οὐδέποτε κατανοοῦνται μέχρις ἐξαντλήσεως τῶν ἐν αὐτοῖς θαυμασιῶν. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ παρ' ἄλλων ὀξύμωρος πως λεχθὲν εἶνε ἄτοπον, ὅτι δῆλον ὅτι τὰ μέγιστα τῶν συστημάτων συγκαταβιβάζονται μετὰ τῶν ἐπιφανῶν ἰδρυτῶν αὐτῶν εἰς τὸν τάφον, καὶ ὅτι πάλιν οὐδὲν ἦττον ταῦτα ζῶσι πάλιν ἀθάνατα παρὰ τοῖς ἔπειτα, μόνιμον δύναμιν κτώμενα ἐν τῇ ἱστορίᾳ· διότι ζῶσι μὲν αἱ διδασκαλῆς ὑπ' αὐτῶν μεγάλαι ἀλήθειαι, συνθνήσκει ὅμως μετ' αὐτῶν ἡ ἀτομικὴ ἐν τῷ συστήματι μορφή καὶ τὸ πρωτότυπον

πνεῦμα τοῦ φιλοσόφου, τὸ οἶον ἐμψυχον αὐτὸ ἀπεργαζόμενον· διὸ καὶ τὸ τοῦ Ἐγέλου ἐκεῖνο, ὅστις μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐδεινολογεῖτο πρὸς τοὺς οἰκειότερους, ὅτι ἐκ πάντων τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς μόνος ἐνόησεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς παρενόησεν αὐτόν, ἠδύνατο νὰ λεχθῆ ὑπὸ παντός μεγάλου φιλοσόφου. Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι οὕτω κατηντήσαμεν εἰς τὸ τέλος τῆς ἐξ ἀρχῆς τοῦ λόγου ὑποθέσεως, περὶ τῆς γενέσεως τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων.

Συγκεφαλαιούμενοι λοιπὸν τὰ ἐμπροσθεν ταῦτα δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὡς ἐν τύπῳ, ὅτι αἴτιον τῆς γενέσεως ταύτης εἶνε τοῦτο μὲν αὐτὴ ἡ φύσις τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης, τοῦτο δ' οἱ ἐκάστοτε χρόνοι, τὸ ἔθνος, ἡ φιλοσοφικὴ καὶ ἡ ἄλλη ἐπιστημονικὴ παιδείσις, καὶ τέλος ὁ ἀτομικὸς χαρακτήρ τῶν φιλοσοφούντων ἐκάστων. Ἐφ' ὅσον δ' ἄρα χρόνον ἂν ὑπάρχωσι τὰ αἴτια ταῦτα, θὰ γεννῶνται καὶ διάφορα ἀλλήλων φιλοσοφικὰ συστήματα· διότι τὰ φιλοσοφήματα ὡς ἕκαστα δὲν εἶνε μόνον ἔργον τῆς διανοίας ἀλλὰ καὶ τῆς καρδίας, οὕτως εἰπεῖν, καὶ τῆς ἄλλης τοῦ φιλοσοφοῦντος φύσεως καὶ πνευματικῆς καταστάσεως· τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα εἶνε οἶον ἡ προκύπτουσα (resultante), νὰ εἴπω κατὰ τοὺς μηχανικούς, ἐκ τῶν ποικίλων μορφωτικῶν τούτων δυνάμεων ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ φιλοσοφοῦντος, ἄλλων ἐξ αὐτῶν ἄλλην παρ' ἐκάστῳ ἐχουσῶν ροπὴν πρὸς τὴν προκύπτουσαν ταύτην· διότι παρ' ἄλλοις μὲν ἐκδηλοῖ μείζονα ἰσχὺν ἡ ἐποχή, παρ' ἄλλοις δὲ πάλιν ἐλάσσονα μὲν αὕτη μείζονα δὲ ἡ τῶν διδασκάλων αὐτοῦ ἐπιρροή· παρὰ τοῖς πλείστοις δ' αὐθις πάντων ὑπερισχύει ὁ ἰδιορρυθμὸς χαρακτήρ, καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν λοιπῶν αἰτίων καὶ τῶν τούτων σχέσεων πρὸς ἀλλήλα. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ τῆς κυρίας ὑποθέσεως τοῦ λόγου.

Ἀλλὰ τὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης διὰ βραχέων ἐν τοῖς ἐμπροσθεν διεξελθόντες, διεξήλθομεν λεληθότως σχεδὸν ἅμα καὶ τὰ κυριώτατα τῶν εἰς ἐξέτασιν καὶ λύσιν ἐτέρου σπουδαίου ζητήματος συμβαλλομένων, τοῦ περὶ τῆς μεθόδου τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Διότι οἱ μὲν ἠξίωσαν, ὅτι ἡ φιλοσοφία καὶ ἱστορία αὐτῆς εἶνε οὐσιωδῶς ταῦτά, ὅτι ἔχουσιν ἄρα τὴν αὐτὴν μέθοδον, τὴν διαλεκτικὴν· οἱ δὲ τάνάπαλιν ἀποφαίνονται,

ὅτι, ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ὀφείλει κατ' ἄλλην νὰ βαίνει μέθο-
 δον, ἢ ἡ φιλοσοφία, τὴν ἱστορικὴν δὴλον ὅτι καθόλου λέγοντες.
 Κυριώτατος ἀρχηγὸς τῆς πρώτης διδασκαλίας εἶνε ὁ Ἑγελος,
 ὅστις ἀπεφαίνεται οὕτω, διότι ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ ἱστορία τῆς φιλο-
 σοφίας ἐκτυλίσσει τὴν ἀναγκαίως ἐπὶ τὴν αὐθεύρεσιν (Sich-
 selbst-finden) τῆς ἀπολύτου ιδέας βαίνουσαν πρόοδον ἐν αὐτῇ
 ὅτι καὶ ἔθνη καὶ ἄτομα ὑπηρετοῦσιν ἀσυνειδήτως σχεδὸν τὸ
 παγκόσμιον πνεῦμα· ὅτι ἡ ἱστορικὴ τῶν φιλοσοφικῶν συστημά-
 των διαδοχὴ εἶνε ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ἀλληλοδιαδοχὴν περὶ τὴν λο-
 γικὴν παραγωγὴν τῶν ὀρισμῶν τῆς ιδέας. «(Nach dieser Idee
 behaupte ich nun, dass die Aufeinanderfolge der Sy-
 steme der Philosophie in der Geschichte dieselbe ist,
 als die Aufeinanderfolge in der logischen Ableitung der
 Begriffsbestimmungen der Idee.» *Geschichte der Philos.*
 I. 43). Αὕτη εἶνε ἡ μεγαλειοτάτη καὶ γενναία τὸ βάθος διδα-
 σκαλία τοῦ Ἑγέλου περὶ τε τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς
 φιλοσοφίας, εἰς ἣν ἀναντιρρήτως προσήκει ἡ μεγάλη δόξα, ὅτι
 αὕτη πρώτη ἰσχυσε νὰ ὑψώσῃ τὴν πρῶτην χαμαίζηλον καὶ μι-
 κροχαρῆ ἀπλὴν συλλογὴν τε καὶ κατὰταξιν τῶν ἱστορικῶς πα-
 ραδεδομένων εἰς ἐπιστημονικὴν παράστασιν τῶν ἱστορικῶν γεγο-
 νότων καὶ εἰς τὸν αἰτιώδη αὐτῶν λόγον ἐν τε τῇ καθόλου ἱστορίᾳ
 καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ. Ἡ διδασκαλία αὕτη, παραβαλλομένη
 πρὸς τὴν μικρολόγον ψιλὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐμπειρίαν, ἔχει ὑπερέ-
 χον τὸ μεγαλόνοον τοῦτο νόημα, ὅτι τὸ σύμπαν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ
 συμβαίνοντα δὲν εἶνε χάος τις ἄκριτον καὶ ἀφιλόσοφον, ἀλλὰ τι
 κατὰ νόμους καὶ λόγους ἀκριβεῖς ὑφιστάμενόν τε καὶ προῖόν, ἐφ'
 ὧν βασιίζεται τὸ δυνατόν πάσης ἐπιστήμης καὶ ἡ ἐν αὐτῇ ἐγκει-
 μένη σπουδὴ πρὸς κατανόησιν τοῦ ὅλου τῶν ὄντων. Καὶ ὅμως
 παρ' ἀπάσας ταύτας τὰς ἀρετὰς τῆς Ἑγελικῆς ταύτης διδα-
 σκαλίας ἐπιφαίνεται εὐχερέστατα τὸ ἐν αὐτῇ ψευδές. Ἦδη αὕτη
 ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἐλέγχει τὴν πλημμύειαν τοῦ παραλ-
 ληλισμοῦ ἱστορικῆς καὶ λογικῆς καθ' Ἑγελον προόδου τε καὶ δια-
 δοχῆς· ἔπειτα δ' ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ προκειμένη πραγματεία ἀπο-
 δεικνύει, ὅτι εἶνε φύσει ἀδύνατος ἡ καθ' Ἑγελον ἐκ τῶν προε-

ρων κατασκευὴ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Διότι τὰ φιλοσο-
 φικά συστήματα ἐφάνησαν εἰς ἡμᾶς ὄντα ἐν τέλει πρὸ παντὸς
 ἀτομικὰ ἔργα, ἔργα προσωποποιήτων. Τότε δὲ θὰ ἐνεχώρει ἡ
 τούτων ἐκ τῶν προτέρων κατασκευὴ περὶ τὴν ἀκολουθίαν, ἂν αἱ
 προσωπικότητες αὗται ἦσαν ἀπλοὶ ἐρμηνεῖς καὶ ἀντιπρόσωποι
 μιᾶς ἐκάστοτε ιδέας, διηκούσης δι' αὐτῶν καθαρῶς ἀπ' αὐτῶν ὡς
 τὸ ὕδωρ τὸ διερχόμενον δι' ὑαλίνου σωλῆνος. Ἦν ὅμως πόση
 μὲν εἶνε ἡ δύναμις καὶ σημαντικότης ἐν τῇ ἱστορικῇ κινήσει τῆς
 φύσεως τῶν ἀτόμων ἐκάστων· ἡλικία δ' αὖθις ἡ ἐπὶ ταύτην
 ἰσχὺς χρόνων, ἐθνότητος καὶ φιλοσοφικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς κα-
 θόλου παιδείας· πόσαι δὲ νέαι ἐμφανίσεις ὁμοταγῶν συστημά-
 των καὶ πόσαι ἀναδρομαὶ εἰς τὴν κυρίαν φιλοσοφίαν παρωχημέ-
 νων χρόνων! Οὐδ' ἐσφάλησαν οἱ παρεικάσαντες τὴν τῆς ἱστορίας
 ἐξέλιξιν οὐχὶ πρὸς εὐθείαν, ἀλλὰ πρὸς ἐλικτηδὸν βαίνουσαν γραμ-
 μὴν! Ἐκ τούτων δ' ἄρα δὴλον καθίσταται, ὅτι ἡ ἱστορία τῆς
 φιλοσοφίας πρῆκειται τοιαύτη, οἷα καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν ἱστορία,
 διὸ καὶ οὐσιωδῶς τὴν αὐτὴν ὀφείλει νὰ ἔχῃ μέθοδον.

Ἄλλ' ἐκ τῶν προηγουμένων ἀπάντων καὶ τοῦτο προκύπτει ἐν
 τέλει σαφές, ὅπόσον χρήσιμος καὶ προβιβαστικὴ εἶνε ἡ περὶ τὴν
 ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας σπουδὴ. Καὶ ἡ μὲν εἰς τοὺς εἰδικώτερον
 περὶ τὴν φιλοσοφίαν ἀσχολουμένους ὠφέλεια αὐτῆς εἶνε εὐνόητος·
 διότι τίς δὲν ἐννοεῖ πόσον ἐρρωμενέστερον καὶ τελεσφορότερον
 δύναται νὰ προβῇ ἐπὶ τὸ φιλοσοφικὸν ἔργον αὐτοῦ ὁ συγκεφα-
 λαιούμενος μὲν τρόπον τινὰ ἐν ἑαυτῷ πεῖραν εἴκοσι καὶ πέντε ὀ-
 λων αἰώνων, χειραγωγούμενος δὲ περὶ αὐτὸ ὑπὸ τῶν κορυφαίων ἐν
 τῇ ἀριστοκρατίᾳ τῆς διανοίας ἀνδρῶν; Ἡ δὲ εἰς τοὺς ἄλλων ἐπι-
 στημῶν θεράποντας ὠφέλεια τοῦ μαθήματος, οὐδ' αὐτὴ εἶνε ἀ-
 φανὴς τις, ἐὰν ἡ φιλοσοφία, ἥς τὴν ἱστορίαν διεξέρχεται τοῦτο,
 ἐπιζητεῖ τὴν λύσιν τῶν κοινῶν εἰς ἐκείνας προβλημάτων. Ἐὰν δ'
 ἔπειτα κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπίνῃ σπουδῇ εἶνε ἡ περὶ αὐτὸν τὸν ἄν-
 θρωπον γινομένη, κατὰ τὸ τοῦ Ἀγγλοῦ ποιητοῦ Pope πολυ-
 θρύλητον ἐκεῖνο the proper study of mankind is man, πόσα
 δύναται νὰ διδάξῃ τὸν ἄνθρωπον περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἱστορία
 τῆς φιλοσοφίας! Ναί! ἡ λιπαρὰ μελέτη τοῦ προκειμένου μαθήμα-

τος βοηθεῖ τὸν ἄνθρωπον νὰ εἰσέλθῃ εἰς πολλὰ μυστήρια τῶν αἰώνων, ὧν τὸ πνεῦμα ἐκφράζει, ὡς εἶδομεν, ἡ κυρία αὐτῶν φιλοσοφία. Ἡ περὶ τὰ μεγάλα πνεύματα, ἡ περὶ τὰς εὐγενεῖς μεγαλειότητας τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας σπουδὴ ὑψοῦ καὶ ἐπιρρωνύει τὸν νοῦν, ἐπαίρει τὸ φρόνημα, γεννᾷ βούλησιν ἰσχυρὰν καὶ καθόλου καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἄνθρωπον. Πλὴν οὐ μόνον τὸν ἰδιώτην, ἀλλὰ καὶ ἔθνη ὅλα ὠφελεῖ ἡ περὶ τὸ ὑψηλὸν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἔργον ἐνδιατριβῆς, ἡ φύσιν ἔχουσα νὰ ὑψοῦ αὐτὰ ἀπὸ τῶν μικρολόγων σκέψεων καὶ συναισθημάτων καὶ ὀρέξεων ἐπὶ τὴν ἐθνοσώτειραν τετρακτύν, τὴν σοφίαν καὶ ἀνδρείαν καὶ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην. Ὅσον τείνει νῦν ἰδίᾳ εἰς τὸ ἡμέτερον ἔθνος, ἃς ἐλπίζωμεν, ὅτι ἐν τῷ ἐναμίλλῳ φιλοσοφικῷ ἀγῶνι τῶν περωτισμένων λαῶν δὲν θὰ ὑστερήσωσι τὰ τέκνα τῆς κλασικῆς ταύτης πατρίδος τῆς φιλοσοφίας· οἱ νῦν ἀπόγονοι τοῦ Σωκράτους καὶ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους θὰ αἰσθανθῶσι βεβαίως διακαίοντα αὐτοὺς αὔθις τὸν ἐλληνοπρεπῆ ἐκεῖνον πρὸς τὴν ἀλήθειαν πόθον τῶν ἐνδόξων αὐτῶν προγόνων. Ἄς ἐλπίζωμεν, ὅτι εἰς τὸν ἱερώτατον ναόν, ὃν νῦν ἀμιλληθὲν πάντα τὰ φιλοσοφοῦντα ἔθνη παρασκευάζονται νὰ ἐγείρωσιν εἰς τὴν «ἐπιστήμην τῶν ἐπιστημῶν» θὰ προσενέγκῃ καὶ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος λίθους τινάς, ἐγκαινίζον νέαν σειρὰν λαμπρῶν ἐράνων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας. Ἄν σήμερον δόξαι ταπεινότεραι ἐπιπροσθοῦσαι δυσχεραίνουσι τὴν δαψιλῆ διόδον τῶν ζωπυρητικῶν ἀκτίων τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ νεαροῦ ἡμῶν ἔθνους, ἃς μὴ ἀθυμῶμεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἃς εἴπωμεν πρὸς τὸν νέον «Ἕλληνα τοὺς πρὸς τὸν νέον Σωκράτην λόγους ἐκεῖνους τοῦ Παρμενίδου α Νέος εἶ ἔτι... καὶ οὐπω σοῦ ἀντείληπται φιλοσοφία, ὡς ἔτι ἀντιλήφεται κατ' ἐμὴν δόξαν... νῦν δὲ ἔτι πρὸς ἀνθρώπων ἀποβλέπεις δόξας διὰ τὴν ἡλικίαν» (Πλάτωνος Παρμενίδ. 130).

Ἄς ἐλπίζωμεν λοιπόν! ἃς εὐχρηθῶμεν!

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ ΤΟΥ ΣΑΙΚΣΠΕΙΡΟΥ «ΜΑΚΒΕΘ»
ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ PAUL STAPFER.

Ὁ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γρενόβλης καθηγητῆς Κ^{ος} Paul Stapfer ἐδημοσίευσεν, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Shakespeare et l'Antiquité (Paris, Sandoz et Fischbacher, 1879—1880), δίτομον συγγραφὴν, ἐν ἣ ἐξετάζει ἐκ παραλλήλου τὰ ἔργα τοῦ Ἀγγλοῦ δραματουργοῦ καὶ τὰ τοῦ ἀρχαίου τῆς Ἑλλάδος θεάτρου, καθ' ὅσον ταῦτα συσχετίζονται. Τὸ σύγγραμμα τοῦ Κ^{ου} Stapfer, γνωστοῦ καὶ δι' ἐτέρων ἀξίων λόγου μελετῶν, ἐξετιμήθη καὶ ἐπηνέθη δεόντως ἐν Γαλλίᾳ τε καὶ ἀλλαχοῦ.

Τὰ τρία ἐν μεταφράσει δημοσιευόμενα ἐνταῦθα κεφάλαια, ἀποσπασθέντα ἐκ τοῦ ἄρτι ἐκδοθέντος δευτέρου τόμου, ἀποτελοῦσι πραγματείαν αὐτοτελῆ περὶ Μάκβεθ. Εὐχομαι ὅπως ἡ μετάφρασις αὐτῶν ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῶν καθ' ἡμᾶς φιλολογούντων νέων εἰς ὀλόκληρον τὸ βιβλίον τοῦ εὐπαιδέτου Γάλλου.

Τὰ παρενειρόμενα ἐκ τῆς τραγωδίας τοῦ Σαικσπέιρου ἀποσπάσματα παραθέτω ἐξ ἀνεκδότου εἰσέτι μεταφράσεώς μου.

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ.

Α.

Τὸ ὑπὲρ φύσιν ἐν τῷ Μάκβεθ καὶ ἐν τῇ τραγωδίᾳ
ἐν γένει.

Ἐξ ἀπασῶν τῶν τραγωδιῶν τοῦ Σαικσπέιρου ἡ μᾶλλον κατὰ τε τὴν μορφήν καὶ τὴν οὐσίαν προσομοιάζουσα πρὸς τὰ προϊόντα τῆς ἀρχαίας δραματουργίας εἶναι ἡ τοῦ Μάκβεθ. Ἐχει αὕτη τὴν ἐνότητα καὶ τὸ γοργόν τῶν κλασικῶν δραμάτων, ἀνευ εἴτε συγχύσεως εἴτε παρεμποδίσεώς τινος κατὰ τὴν διέλιξιν τῆς δράσεως, ἥτις ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας σκηνῆς βαίνει ταχέως πρὸς τὴν λύσιν. Ὁ δὲ πλαστικὸς τῆς ἀρχαίας τραγωδίας χαρακτήρ ἀνευρίσκεται ἐπίσης, μέχρι τινός, ἐν τῷ

Μάκβεθ, ἔνθα τὰ ἐξωτερικὰ συμβεβηκότα κινουῦσι τὸ ἐνδιαφέρον πλειότερον ἢ τὰ ἐνδόμυχα τῶν δρώντων προσώπων αἰσθήματα. Ἐν τῷ Μάκβεθ ἐνυπάρχει βεβαίως ψυχολογία πλειότερα ἢ εἰς οἰονδήποτε τοῦ Αἰσχύλου ἔργον, ἀλλ' ὅμως πολλῶ ὀλιγωτέρα ἢ ἐν τῷ Ὀθέλλῳ ἢ τῷ Ἀμλέτῳ. Τὸ ὕψος ἐν αὐτῷ ὑπερβαίνει τὸ πάθος, ὑπερέχει δ' ἐν συνόλῳ τὸ αἶσθημα τῆς φρίκης, — αἶσθημα παραπλήσιον τοῦ θάμβους, — καὶ τὸ ἐξεγειρόμενον ἔλεος δὲν πιέζει τὴν ψυχὴν ὅσον εἰς ἕτερα τοῦ Σαικσπέιρου ἔργα.

Ἀλλὰ τὸ πρὸ πάντων ἀνακαλοῦν τὴν ἀρχαιότητα ἐν τῇ τραγωδίᾳ ταύτῃ εἶναι ἢ ἐπίδρασις Δυνάμεων ὑπερφυσικῶν, περιστελλουσῶν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου. Ἐχομεν ἐν τῷ Μάκβεθ χρησμούς λοξοὺς οἴτινες, κατὰ γράμμα ἐκπληρούμενοι, ἐξάπατοῦσι οὐχ ἦττον τοὺς πρὸς οὓς ἐδόθησαν ἔχομεν πρὸ πάντων τὰς Μαγίσσας, τὰ σατανικὰ ἐκεῖνα ὄντα, τῶν ὑποίων ἢ ἅπαξ ἐπὶ τῆς ἐκθάμβου σκηνῆς ἐμφάνισις ἀρκεῖ, ὅπως ἐμφυσήσῃ εἰς ὀλοκλήρον τὸ δράμα τὸ δέος τῆς παρουσίας καὶ τῆς ἐπικρατήσεως αὐτῶν.

Οἱ περὶ τῶν ἐν Αἰσχύλῳ εἰδώλων γράψαντες κριτικοὶ ἠναγκάστησαν νὰ κατέλθωσι μέχρι τοῦ Σαικσπέιρου, ὅπως εὔρωσι ἀνταγωνιστήν, ἐφάμιλλον τοῦ Ἑλληνος ποιητοῦ, περὶ τὴν τέχνην τοῦ ἐπάγειν δαιμόνια ἢ φάσματα· πάντες δ' ὁμοφώνως ἀναγορεύουσι τοὺς δύο τούτους ὡς τοὺς μόνους μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας δυνηθέντας νὰ χρησιμοποιοῦσι τὸ ὑπὲρ φύσιν εἰς τὰ δράματα αὐτῶν. — Πόθεν τοῦτο; — Ἄρα γε διότι ἦσαν ἐντεχνότεροι τῶν λοιπῶν οὗτοι περὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς δεισιδαιμονίας, ἥτις ὑπολανθάνει αἰετοτε εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου; ἢ διότι αἱ ἐπικρατοῦσαι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκάστου αὐτῶν προλήψεις ἐχορήγησαν εἰς ἀμφοτέρους βάσιν, τῆς ὁποίας ἐστεροῦντο οἱ ποιηταὶ οἱ ζήσαντες εἰς ἐποχὰς μᾶλλον πεφωτισμένας; — Τὸ κατ' ἐμέ, παραδέχομαι ταυτοχρόνως ἀμφοτέρας ταύτας τὰς ἐξηγήσεις.

Ἐν τῷ μεσαιωνικῷ θεάτρῳ παρεισήγοντο ἐπίσης αἱ Δυνάμεις τοῦ Ἄδου καὶ τοῦ Οὐρανοῦ· καὶ ὑπῆρχε μὲν τότε ἡ πίστις, ὅπως

οἱ θεαταὶ παραδέχωνται ἀφελῶς τὰς τοιαύτας ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφανίσεις, δὲν ὑπῆρχεν ὅμως ἡ τέχνη, ὅπως ἀποδώσωμεν εἰς αὐτάς, καὶ σήμερον ἔτι, τὸν φόρον τοῦ ἡμετέρου θαυμασμοῦ.

Ὁ Γκαίτης καὶ ὁ Βύρων εἰσήγαγον ἐπίσης δαιμόνια καὶ φάσματα ἐν τῷ Φάυστῳ καὶ τῷ Μάμφρεδ, ἀμφοτέροι δ' οὗτοι οἱ ποιηταὶ εἶχον πλοῦτον καὶ φαντασίας καὶ τέχνης· ἀλλὰ τὸ ὑπερφυσικὸν αὐτῶν δὲν ἐμποιεῖ ἰσχυρὰν δραματικὴν ἐντύπωσιν, διὰ τὸν λόγον ὅτι διαφαίνεται τι τὸ ἐπιτετηδευμένον εἰς τὸ ὑπερφυσικὸν αὐτῶν τοῦτο, οὐδ' ἐνυπάρχει ἡ ἀπαιτούμενη ἀρμονία μετὰ τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ ποιητοῦ ἀφ' ἐνός καὶ τῆς ἐπικρατούσης ἀφ' ἑτέρου πίστεως.

Τὸν διπλοῦν τοῦτον ὄρον, τέχνης δηλονότι ἄκρας καὶ ἐμπνεύσεως συναδούσης μετὰ τῆς ἐθνικῆς πίστεως, μόνοι ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Σαικσπέιρος, ἐκ τε τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων ποιητῶν, ἐκπληροῦσι καθ' ὀλοκλήριαν.

Ὁ Αἰσχύλος ἐπίστευεν εἰς τοὺς δαίμονας. Αἱ Εὐμενίδες αὐτοῦ οὐδ' ἀλληγορία τις ἀπλῶς ἦτο, οὐδὲ ποιητικὴ προσωποποιήσις τῶν τύψεων τοῦ συνειδότος. Ἦσαν αὐταὶ δυνάμεις τοῦ Ἄδου, ἔχουσαι πράγματι ὑπαρξίν· ὁ δὲ προορισμὸς των, ἐκτελούμενος δι' ὑλικῶν μᾶλλον ἢ ἠθικῶν μέσων, ἦτο ἡ ποινὴ τῶν πατροκτόνων, τῶν καταπατησάντων τὸν πρώτιστον τῆς φύσεως νόμον. Ἐτιμῶρουν δὲ τὸν πταίστην σωματικῶς, εἴτε διὰ νόσου τινός, τῆς λέπρας λόγου χάριν, εἴτε ἐκμυζῶσαι τὸ αἷμα τοῦ φονέως:

ἀλλ' ἀντιδοῦναι δεῖ σ' ἀπὸ ζῶντος ροφεῖν

ἐρυθρὸν ἐκ μελέων πέλανον· ἀπὸ δὲ σοῦ

βοσκὰν φεροίμαν πώματος δυσπότου (στ. 264—267)

Ὁ Ὀρέστης, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν ἀγρίων τούτων καὶ αἰμοχαρῶν τιμωρῶν, πάσχει ὡς θῦμα καὶ ὡς παίγνιον τῶν Εὐμενίδων, οὐχὶ ὡς ἠθελε πάσχει ἐγκληματίας τις τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, βασανιζόμενος ὑπὸ τῶν τύψεων τῆς συνειδήσεως. Ἀκράδαντος ἐν τῇ θρησκευτικῇ αὐτοῦ πίστει, ἐπαναπαύεται εἰς τὴν ἀντίληψιν ἑτέρου θεοῦ, ἀντιμαχομένου πρὸς τὰς Εὐμενίδας, τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις τῷ ἐπέβαλε τὸν φόνον τῆς μητρὸς του. Τοι-

οὗτος ὁ χαρακτήρ τῆς δραματικῆς πάλης ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τραγωδίᾳ, πάλης ἐξωτερικῆς ὄλως καὶ θείας.

Ἄδύνατον νὰ φαντασθῇ τις μεταβολὴν ριζικωτέραν τῆς, κατὰ φυσικὴν διέλιξιν, γενομένης ἐν τῇ Ἑλληνικῇ τραγωδίᾳ, ὅποτε μετὰ τὸν Αἰσχύλον ἔφευρεν ὁ Εὐριπίδης ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν. Ποιητῆς οὗτος ἠθικός, φιλόσοφος πεφωτισμένος, καὶ σκεπτικὸς ὡς πρὸς τὰ τῆς θρησκείας, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ μεταλλάξῃ οὐσιωδῶς τὴν παράστασιν παραδόσεων θρησκευτικῶν, εἰς τὰς ὁποίας οἱ ἔκκριτοι τῶν συγχρόνων αὐτοῦ δὲν ἐπίστευον πλέον, ὡς οὐδ' αὐτὸς ἐπίστευεν εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν ὑπαρξίν τῶν Δυνάμεων τοῦ Οὐρανοῦ καὶ Ἄδου. Ὁ Εὐριπίδης δὲν παρέδχετο τὸ καταπληκτικὸν μυστήριον, τὸ ἀποτελοῦν τὴν θεολογίαν ἅπασαν τοῦ ἀρχαίου δράματος, τὴν ὄντοτητα δηλαδὴ προσώπων ὁσίως *πανουργούντων*, οἷος ὁ Ὀρέστης ἢ ἡ Ἀντιγόνη, καὶ προσκτωμένων τὸν τραγικὸν αὐτῶν χαρακτήρα δι' αὐτῆς ταύτης τῆς συνενώσεως τοῦ δικαίου μετὰ τοῦ ἀδικήματος, *facio pius et sceleratus eodem*.

Ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Εὐριπίδου οἱ θεοὶ δὲν κατέχουσι τὴν πρωτίστην θέσιν, τὸ δ' ὑπὲρ φύσιν ἐξαλείφεται, καὶ ἡ ἀνθρωπότης παρίσταται μετὰ τῶν ἀληθῶν παθημάτων καὶ παθῶν αὐτῆς. Ὁ Ὀρέστης αὐτοῦ εἶναι πταίστης ἐλεεινός, καταβιβρωσκόμενος ὑπὸ τῶν τύψεων τοῦ συνειδότος καὶ καταβεβλημένου ψυχῆ τε καὶ σώματι. Ὅτε ὁ Μενέλαος τὸν ἐρωτᾷ τί πάσχει, τίς ἡ νόσος του, ἀποκρίνεται :

Ἡ σύνεσις, ὅτι σύννοια δεῖν εἰργασμένος.

Πιεζόμενος ὑπὸ τῆς ιδέας, ὑφ' ἧς καὶ μόνῃς κατέχεται, περιπίπτει εἰς *μανίαν ἀληθῆ*. Ἡ λέξις αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται εἰς τὸ ἱερὸν θάμβος τοῦ Ὀρέστου ἐν τῇ τραγωδίᾳ τοῦ Αἰσχύλου· ἀλλ' ὁ τοῦ Εὐριπίδου Ὀρέστης ἔχει καθ' ἑαυτὸ φρενολήπτου ὀπτασίας.

Ἡ Ἥλέκτρα κάθηται παρὰ τὴν κοίτην τοῦ ἀσθενοῦς αὐτῆς ἀδελφοῦ :

Οἴμοι, κασίγνητ', ὄμμα σὸν ταρασσεται,
ταχὺς δὲ μετέθου λύσσαν, ἄρτι σωφρονῶν.

Ὁ ρ. Ὦ μῆτερ, ἱκετεύω σε, μὴ ἴσιε μοι τὰς αἱματωποὺς καὶ δρακοντώδεις κόρας· αὗται γὰρ αὗται πλησίον θρώσκουσί μου.

Ἡ λ. Μέν', ὦ ταλαίπωρ', ἀτρέμα σοῖς ἐν δεμνίοις. Ὀρᾶς γὰρ οὐδὲν ὧν δοκεῖς σάφ' εἰδέναι.

Ὁ ρ. Ὦ Φοῖβ', ἀποκτενοῦσί μ' αἱ κυνώπιδες γοργῶπες ἐνέρων ἱερίαι, δειναὶ θεαί.

Ἡ λ. Οὗτοι μεθίσσω, χεῖρα δ' ἐμπλέξασ' ἐμὴν στήσω σε πηδᾶν δυστυχῆ πηδήματα.

Ὁ ρ. Μέθεε' μί' οὔσα τῶν ἐμῶν Ἐρινύων, μέσον μ' ὀχμάζεις, ὡς βάλῃς ἐς Τάρταρον.

Ἡ λ. Οἶ' γὼ τάλαινα, τί'ν' ἐπικουρίαν λάβω, . . .

Ὁ ρ. Δὸς τόξα μοι κερουλκὰ, δῶρα Λοξίου, οἷς μ' εἶπ' Ἀπόλλων ἐξκμύνεσθαι θεὰς, εἴ μ' ἐκφοβοῖεν μανιάσιν λυσσήμασιν. . . . Οὐκ εἰσακούετ'; οὐχ ὀρᾶθ' ἐκρηδύλων τόξων πτερωτὰς γλυφίδας ἐξορμωμένας; Τί' δῆτα μέλλετ'; ἐξακρίζετ' αἰθέρα πτεροῖς· τὰ Φοῖβου δ' αἰτιᾶσθε θέσφατα . . . Τί' χρῆμ' ἀλύω, πνεῦμ' ἀνείς ἐκ πλευμόνων; Ποῖ ποῖ ποθ' ἠλάμεσθα δεμνίων ἄπο;

Ὁ Ὀρέστης οὗτος τοῦ Εὐριπίδου πάσχει τὰς φρένας, ὁ θεατῆς βλέπει ἐν αὐτῷ μανίαν ἀληθῆ, τὰ δὲ φάσματα, ἅτινα ὁ φιλόσοφος ποιητῆς παρεισάγει ἐν τῷ θεάτρῳ αὐτοῦ, οὐδαμῶς ἀντιβαίνουσιν εἰς τῆς ἐπιστήμης τοῦ ὀρισμοῦ· εἶναι φάσματα ὑποκειμενικά, πλάσματα νοσοῦσης φαντασίας.

Παρομοίως τὸ ἐν τῇ Ἑκάβῃ προλογίζον εἰδῶλον τοῦ Πολυδώρου οὐδεμίαν ἔχει δραματικὴν ἀξίωσιν, ἀλλ' ἀπλῶς μόνον χρησιμεύει εἰς προεισαγωγὴν τῆς τοῦ δράματος ὑποθέσεως.

Ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Σαικσπεῖρου τὰ φάσματα εἶναι ὅτε μὲν ἀντικειμενικά, ἔχουσι δηλαδὴ ὑπαρξίν πραγματικὴν, ἀνεξαρτήτως τῆς διανοητικῆς καταστάσεως τῶν βλεπόντων αὐτὰ προσώπων τοῦ δράματος, ὅτε δὲ ὑποκειμενικά, ἦτοι αἰσθητὰ εἰς τὴν ὄρασιν ἐνὸς μόνου προσώπου νοσοῦντος, μελονότι γίνονται καὶ πρὸς τοὺς θεατὰς ὀρατὰ, ὅποταν ὁ ποιητῆς θέλῃ νὰ ὑποκειμενίσῃ τὰς ὀπτασίας.

Παραδεχόμενος τὴν σωματικὴν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφάνισιν ὄν-

των υπερφυσικῶν, ὁ Σαικσπεῖρος ὑπεῖκεν ἐν πρώτοις εἰς τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ ἔμφυτον. Οἱ ἄνθρωποι, εἴτε φανερώς εἴτε λάθρα, πιστεύουσιν εἰς τὸ ὑπεράνθρωπον. Οἱ δ' ἔμφρονες δὲν καταδικάζουσι τὰς δεισιδαιμονίας τῶν ἀφρόνων, διότι, ἐὰν τῷ ὄντι ἔμφρονες, εἶναι καὶ μετριόφρονες, θὰ εἴπωσι δὲ μετὰ τοῦ Ἀμλέτου:

Ἔς στὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν τόσα καὶ τόσα ἔχει,
ποῦ ἡ φιλοσοφία σου δὲν βλέπει ἔς τ' ὄνειρόν της.

Ἴσως μάλιστα εἴπωσι μετὰ τοῦ γηραιοῦ Lafeu, ἐτέρου τοῦ Σαικσπεῖρου προσώπου (all's well that ends well):

«Λέγουν ὅτι θαύματα δὲν γίνονται πλέον, καὶ ἔχομεν τοὺς φιλοσόφους νὰ μᾶς κάμνουν ἀπλᾶ καὶ συνειθισμένα πράγματα, τὰ ὑπερφυσικά καὶ τὰ ἀνεξήγητα. Διὰ τοῦτο παίζομεν μὲ τὴν φρίκην καὶ προσποιούμεθα τοὺς γνωστικούς, ἀντὶ νὰ ὑποτασώμεθα εἰς τὸν φόβον τοῦ ἀγνώστου».

Δὲν ἔχουσι δεισιδαιμονίας οἱ ποιηταὶ μόνοι, οἱ κατεχόμενοι ὑπὸ τῆς φαντασίας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἄνδρες ψυχροὶ καὶ θετικοί, ἅμα ἐπὶ ὀλίγον παύσωσιν ἐπιβλέποντες ἐχυτούς. Ὁ μέγας Ἀγγλος ὑλιστῆς Hobbes ἐδειλία νὰ μένη μόνος τὰς νύκτας, φοβούμενος τὰς ὀπτασίας. Ὁ Malherbe, ἐν ἐπιστολῇ του τινί, περιγράφει ἀφελῶς ὑπερφυσικὸν φαινόμενον, ἐπισυμβάν κατὰ τὸν φόβον Ἑρρίκου τοῦ Δ', ἀλλαχοῦ δ' ἀφηγεῖται σπουδαίως τὴν ἐμφάνισιν τῆς σκιαῆς νεκροῦ τινος. Ὁ Γκαίτης καὶ ὁ Merimée εἶχον ἐπίσης στιγμὰς δεισιδαιμονίας, ὁ δὲ Σωκράτης ὁ σοφώτερος τῶν ἀνδρῶν ἦτο καὶ ὁ δεισιδαιμονέστερος· φρονῶ λοιπὸν ὅτι ὁ Σαικσπεῖρος παρεισάγων τὸ ὑπὲρ φύσιν ἐν τῷ θεάτρῳ αὐτοῦ, ἐξεμεταλλεύετο ἐν πρώτοις μετὰ μεγίστης ποιητικῆς τέχνης τὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνυπάρχουσαν πρὸς τοῦτο τάσιν.

Ἄλλ' εἰς τοῦτο μεγάλως ὠθεῖτο καὶ ὑπὸ τῶν ἐπικρατουσῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ προλήψεων. ἔχομεν ὡς πρὸς τοῦτο ἱστορικὰς μαρτυρίας περὶ πλείστων ἐξόχων ἀνδρῶν τῆς 16^{ης} ἑκατονταετηρίδος, οἵτινες ἦσαν πρᾶληπτικοὶ καὶ δεισιδαίμονες. . . .

Ἐὰν δὲ ἀπὸ τῶν ἐκκρίτων κατέλθωμεν εἰς τὸ πλῆθος, ἀνευρίσκομεν ἀπειρίαν τοιοῦτων συγχρόνων μαρτυριῶν, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν

πίστιν εἰς τὴν μαγείαν καὶ τὰς μαγίσσας. Ὁ Reginald Scott ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, ἡ *Μαγεία ἀποκαλυπτομένη*, περιγράφει λεπτομερῶς τὰς μαγίσσας, ἡ δὲ περιγραφή αὐτοῦ συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὰ ἐν τῷ Σαικσπεῖρῳ.

Αἱ ἐν τῷ Μάκβεθ μάγισσαι καὶ αἱ ἀλλόκοτοι συνδιαλέξεις περὶ τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν,—ἐν οἷς διαπρέπει ἡ σφαγὴ χοίρων,—καὶ οἱ λέβητες ἐντὸς τῶν ὀποίων μαγειρεύουσι τὰ ποικίλα καὶ ἐκλεκτὰ αὐτῶν καρκεύματα.

Πτερὸν φιδιοῦ τῆς λάσπης . . .
καὶ γουστερίτσας μάτι, πόδι βαθρακοῦ,
Πτερὸν τῆς κουκουβάγιας, σαυροπόδαρα, . . .
νεφρὶ βρωμο-Ἑβραίου, κατσικιου γολῆ, . . .
ὡς καὶ κομματιασμένα πριναρόκλαδα
ποῦ μ' ἔκλειψιν σελήνης ἐκλαδεύθησαν . . .
καὶ δακτυλάκι βρέφους, ποῦ τὸ γέννησε
μιὰ πόρνη ἔς ἕναν τράφον καὶ τὸ ἔπνιξε, . . .

Αἱ Μάγισσαι αὗται δὲν εἶναι βαρβαρικῆς φαντασίας γεννήματα ἀλλ' ἱστορικὰ, οὕτως εἰπεῖν, καὶ πραγματικὰ ὄντα. Πᾶν ὅ,τι λέγουσιν ἢ πράττουσιν, εὐρίσκεται ἐν τῇ *Δαιμονολογίᾳ* τοῦ βασιλέως Ἰακώβου τοῦ Δ' ἢ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν τότε δικαστηρίων, καὶ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ καὶ σχολιασθῇ διὰ μόνης τῆς ἐρεῦνης τῶν συγχρόνων μνημείων.

Ἐπὶ αἰσθητικῆν δ' ἔποψιν, ὁ Σαικσπεῖρος οὐδαμῶς ἔσφαλε διατηρήσας τὴν κατὰ παράδοσιν ἀπεχθῆ μορφήν τῶν τερατωδῶν τούτων ὄντων. Δὲν ἀρμόζει τὸ κάλλος εἰς τοῦ Ἄδου τὰ ὄργανα. Τοιαῦται ἦσαν καὶ αἱ ἀποτρόπαιοι Εὐμενίδες τοῦ Αἰσχύλου, αἱ «κατάπτυστοι κόραι», ὡς τὰς ἀποκαλεῖ ὁ Ἀπόλλων αἰεὶ οὐ μίγνυται θεῶν τις, οὐδ' ἄνθρωποι, οὐδὲ θῆρ ποτε».—Ὅτε, λέγει ὁ Πολυδεύκης, ἐνεφανίσθησαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, γυναῖκες ἐλειποθύμησαν καὶ παιδία ἀπεβίωσαν ἐκ τοῦ τρόμου. . . .

Ἄλλὰ δὲν περιωρίσθη ὁ Σαικσπεῖρος εἰς μόνην τὴν ἐγγώριον καὶ δημώδη τῆς πατρίδος αὐτοῦ παράδοσιν· παρεισάγων τὰς ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαιότητος, ἀναμιγνύει τὰ κλασικὰ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἑκάτης ὀνόματα μετὰ τῶν χυδαίων ὀνομασιῶν τῶν

Μαγισσῶν. Ἡ δὲ βροχὴ καὶ ὁ ἄνεμος, καὶ οἱ κεραυνοὶ, καὶ ἡ ἔρημος ἐξοχὴ, ὅπου συνέρχονται τὰ δαιμόνια τοῦ σκοτούς, ἀπαρτίζουσι: ἀτμοσφαῖραν συναρμοζομένην πρὸς τὰ σατανικά ὄντα, τὰ ὁποῖα ἐντὸς αὐτῆς παρουσιάζονται. Τὸ δράμα τοῦ Μάκβεθ ἀποτελεῖ ἐν συνόλῳ συμφωνίαν φαντασιώδη καὶ πένθιμον, τῆς ὁποίας τὴν διαπασῶν εὐθύς ἀπ' ἀρχῆς δίδει ὁ διάλογος τῶν τριῶν Μαγισσῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς περικυκλώσεως αὐτὰς τρικυμίας:

— Πότε θὰ ξαναἰδοῦμεν μιὰ τὴν ἄλλην μας;

μὲ τὴν ἀνεμοζάλην, μ' ἀστραπόδροντα;

— Ἀφοῦ ὁ κρότος παύσῃ κ' ἡ ὄχλοβοή,

κ' ἡ μάχη τελειώσῃ, χάσουν ἢ χαθοῦν.

— Ὁ ἥλιος πρὶν νὰ δύσῃ τοῦτο γίνεται.

— τὸ μέρος ποῦ;

— 'ς τὸν λόγγον.

— Θ' ἀπαντήσωμεν

τὸν Μάκβεθ ἐκεῖ πέρα...

— Νά με, ἔφθατα!

— Εἶν' τὰ ὠραῖα φρίκη, φρίκη τὰ καλά.

Πετοῦμεν 'ς τὴν ἀντάραν καὶ 'ς τὴν καταχνιά.

Αἱ δύο ἢ τρεῖς σκηναὶ, καθ' ἃς αἱ Μάγισσαι συνέρχονται μόναι, καὶ ἡ ἐμφάνισις αὐτῶν εἰς τὸν Μάκβεθ καὶ τὸν Βάγκον ταυτοχρόνως, ἐναργῶς ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ ποιητὴς παριστᾷ αὐτὰς ὡς ὄντα ὑπαρκτὰ καὶ ἀντικειμενικά. Ἐν τούτοις κριτικοὶ τινες ἀπεπειράθησαν νὰ ἐξώσωσι τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐκ τοῦ θεάτρου τοῦ Σαικσπέιρου, ἐξηγοῦντες αὐτὰ ὡς ἀπλᾶς δῆθεν φρεναπάτας, ὅπως ἐν τῷ Ὁρέστη τοῦ Εὐριπίδου... Θέλουσι, λόγου χάριν, ὅτι ἡ ἐμφάνισις καὶ αἱ προφητεῖαι τῶν Μαγισσῶν οὐδὲν ἄλλο παριστῶσιν, ἢ τὴν συσσωμάτωσιν τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Μάκβεθ κρυπτομένων πόθων, καὶ τὴν προσωποποίησιν τοῦ πειρασμοῦ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐνδομύχως οὗτος κατέχεται. Τοῦτο ἀποτελεῖ τῷ ὄντι μέρος τοῦ σκοποῦ τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ μέρος μόνον. Αἱ Μάγισσαι τοῦ ἐκπροσωποῦσι τὴν Εἰμαρμένην. Ἡ τραγωδία του αὕτη δὲν παριστᾷ ἄνδρα δοξομανῆ ἀδικοῦντα ἐξ ἐλευθέρως αὐτοῦ βουλήσεως μόνον, ἀλλὰ παριστᾷ προσέτι αὐτὸν ὡς θῦμα θεοτήτων κακεντρεχῶν, θῦμα δυστυχῆς καὶ ἄξιον οἴκτου, πα-

λαῖον κατὰ τῆς Τύχης του. Οὕτω δὲ προσλαμβάνει τὸ δράμα τύπον ἀρχαϊκόν· παρὰ τὸν τρόμον ἐνυπάρχει τὸ ἔλεος, ἀμφοτέρω δ' ἔχουσι θρησκευτικόν πως χαρακτῆρα. Ἐὰν ὁ Μάκβεθ δὲν συνητᾶτο μετὰ τῶν Μαγισσῶν, ἡ καρδία του ἤθελεν εἶσθαι οὐχ ἥττον μεμολυσμένη, ἀλλ' αἱ χεῖρές του ἤθελον ἴσως διαμείνει ἀγναί. Τὸ φιλοσοφικὸν ὕψος τῆς ποιητικῆς τοῦ Σαικσπέιρου συλλήψεως εἰς τοῦτο ἰδίως συνίσταται, εἰς τὴν συνάντησιν τῆς διεφθαρμένης τοῦ Μάκβεθ καρδίας μετὰ τοῦ ἔξωθεν πειρασμοῦ...

Αἱ τρεῖς Μάγισσαι εἶναι ὄντα ἀναντιρρήτως ἀντικειμενικά. Οὐχ ἥττον ὅμως αἱ ὑποκειμενικαὶ ὀπτασίαι εἶναι συνηθέστερα, ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Σαικσπέιρου, καὶ εἰς ταύτας φαίνεται προφανῶς δίδων τὴν προτίμησιν ὁ μέγας ποιητὴς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἡ ποιητικὴ τε καὶ ἠθικὴ αὐτῶν ἀξία ὑπερτερεῖ τὴν τῶν ἀντικειμενικῶν.

Ὅπως γείνη ἐπὶ τοῦ θεάτρου παραδεκτὴ ἡ ὄντοτης πλασμάτων ὑπερφυσικῶν, ἀπαιτεῖται τέχνη Δίσχύλειος ἢ Σαικσπέιρειος, ἀπαιτεῖται δὲ συγχρόνως καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ποιητικῆς ἐμπνεύσεως ἐπίδρασις τῶν συγχρόνων δοξασιῶν. Ἄλλως, ἀντὶ ὄντων προκαλούντων θάμβος καὶ φρίκην, ἤθελον κινεῖσθαι ἐπὶ τῆς σκηνῆς γελοῖαι μηχαναὶ μελοδράματος, διαβολίσκοι ἀντὶ δαιμόνων, καὶ ἀντὶ φαντασμάτων φαντασμαγορίαι. Αἱ ὑποκειμενικαὶ ὅμως ὀπτασίαι, τὰ πλάσματα δηλαδὴ τῆς φαντασίας ἐν παθολογικῇ εὐρισκομένης καταστάσει, ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν φυσικῶν φαινομένων, καὶ καθ' ὃ τοιαῦτα ἐφείλκυσαν ἰδίως τὴν περιέργειαν τοῦ Σαικσπέιρου.

Ἡ ἀπλουστέρα φάσις ὑποκειμενικῆς ὀπτασίας εἶναι τὸ ἐνύπνιον.

Κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς μάχης τοῦ Bosworth ὁ βασιλεὺς Ρικάρδος ὁ Γ^{ος} κοιμᾶται ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ. Ἐνώπιόν του παρίστανται αἰφνης αἱ σκιαὶ τῶν θυμάτων του, καὶ προλέγουσι τὴν ἥτταν καὶ τὸν θάνατόν του. Ἀφυπνίζεται διὰ μιᾶς ὁ Ρικάρδος καὶ ἀνακράζει: «Ἄ δειλὴ συνείδησις, πῶς μὲ βασανίζεις!»

Παρόμοια ἐνύπνια ἐτάρασσον τὸν ὕπνον ἐτέρου βασιλέως ἀσθενεστέρου τὴν ψυχὴν, Καρόλου τοῦ 9^{ου} τῆς Γαλλίας· ἀλλ' οὗτος, ἐκτὸς τῶν ἐνυπνίων, ἦτο ὑποκείμενος καὶ εἰς φρεναπάτας ἤδη.

«Ὁ βασιλεὺς Κάρολος ἔκραξε κατ' ἰδίαν τὸν ἰατρόν του καὶ τῷ
 »εἶπε : Ἰατρέ, δὲν ἤξεύρω τί ἔπαθα πρὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν
 »εἶμαι τεταραγμένος τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα· κοιμώμενος ἢ ἔξυ-
 »πνος, ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, μοὶ φαίνεται ὅτι βλέπω ἐμπρὸς μου
 »τὰ πτώματα τῶν φονευθέντων μὲ φρικτὸν καὶ αἱματοφурτον
 »τὸ πρόσωπον». Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Καρόλου ἐξάγεται ὅτι αἱ
 ὀπτασίαι του δὲν ἔχουσιν εἰσέτι τοσαύτην ζωηρότητα, ὥστε νὰ
 ἐξαπατῶσιν αὐτὸν ὡς πρὸς τὴν πραγματικότητά των. Τοιαύτη
 καὶ ἡ φαντασιώδης μάχαιρα, τὴν ὁποίαν ἐνώπιόν του βλέπει ὁ
 Μάκβεθ·

Τί εἶναι τοῦτο, μάχαιρα, ποῦ βλέπω ἀντικρὺ μου
 μὲ τὴν λαβὴν τῆς πρὸς ἐμέ; . . . ὦ! ἦλα νὰ σ' ἀρπάξω! . . .
 Δὲν σ' ἔχω; πλὴν τὰ μάτια μου ἐκεῖ ἐμπρὸς σὲ βλέπουν.
 ὦ φάντασμα ὀλέθριον, δὲν εἶσαι κ' εἰς τὸ χέρι
 καθὼς 'ς τὰ μάτια αἰσθητόν; ἢ μὴ δὲν εἶσαι ἄλλο
 παρὰ μαχαίρι νοερὸν, ἀπάτης μόνον πλάσμα,
 ὁποῦ γεννᾷ ἢ κεφαλὴ 'ς τὴν ἔξαψιν τῆς θερμῆς;
 Ἄλλὰ σὲ βλέπω πάντοτε, ψηλαφητὸν σὲ βλέπω
 καθὼς αὐτό, ποῦ τὸ τραβῶ ἀπὸ τὴν θήκην τώρα.
 Τὸν δρόμον ὅπου ἔμελλα νὰ πορευθῶ μοῦ δείχνεις,
 καὶ ὁμοίόν σου σύνεργον θὰ εἶχα εἰς τὸ χέρι.
 Τὰ μάτια μου αἱ ἄλλαι μου αἰσθήσεις τὰ ἐμπαίζουν,
 ἢ μήπως εἶν' τὰ μάτια μου τὰ μόνα 'ς τὰ σωστά των; . . .
 Σὲ βλέπω, νὰ ἴ κ' εἰς τὴν λαβὴν κ' ἐπάνω 'ς τὴν λεπίδα
 αἵματος εἶναι σταλαγμοὶ, ὅπου δὲν ἦσαν πρῶτα! . . .
 Δὲν ἔχει τίποτ' ἀπ' αὐτά! ὁ φονικὸς σκοπὸς μου
 τὸ σχῆμ' αὐτὸ τ' ἀνύπαρκτον 'ς τὰ μάτια μου λαμβάνει . . .

Ὁ Μάκβεθ ἔχει ἐνταῦθα τὴν συναίσθησιν τῆς φρεναπάτης του.
 Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνήκει καὶ ἡ ἐμφάνισις τῆς σκιᾶς
 τοῦ Καίσαρος εἰς τὸν Βροῦτον, κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἐν Φι-
 λίπποις μάχης.

Ἡ ἐντασις τῆς εὐαισθησίας τοῦ Βρούτου ἔχει αὐτὸν προπα-
 ρεσκευασμένον διὰ τὰς ἐπερχομένας ἐντυπώσεις. Εἶναι νύξ, νύξ
 ἐπακολουθοῦσα ἡμέραν ζοφεράν, καθ' ἣν ταυτόχρονως ἔμαθε καὶ
 τῆς εὐγενοῦς συζύγου του τὸν θάνατον καὶ τὴν προσέγγισιν τοῦ
 ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Εἶναι περίλυπος, πρὸς δὲ καὶ δυσηρεστημένος

καθ' ἑαυτοῦ, διότι ἀδίκως ἤρισε πρὸς τὸν φίλον του Κάσιον. Ἄ-
 γρυπνῶν ἐν τῇ σκηνῇ του, ἐν μέσῳ τῆς βαθείας πέριξ νυκτερινῆς
 σιγῆς, λαμβάνει βιβλίον εἰς χεῖρας, ἀλλὰ ματαίως προσπαθεῖ ν'
 ἀναγνώσῃ. Ὁ δοῦλός του, ὁ νεαρὸς Λούκιος, ἀνακρούει κατ' αἰτη-
 σίν του μέλος τι, ἀλλὰ κεκμηκῶς, κλείει ἐντὸς ὀλίγου τὰ βλέ-
 φρα καὶ ἀποκοιμᾶται. Τότε, εἰς τὴν τρέμουσαν λάμψιν τοῦ σβεν-
 νυμένου δαυλοῦ, ἐμφανίζεται τοῦ Καίσαρος ἡ σκιά·

Θαμπὰ ποῦ καίει ὁ δαυλός . . . Ποιὸς εἶναι ποῦ ἔμβαίνει; . . .
 Εἶναι τὰ μάτια μου θαρρῶ τὰ ἀδυνατισμένα
 ποῦ πλάττουν τοῦτο τὸ φρικτὸν τὸ φάντασμα ἐμπρὸς μου!
 Κατάντικρὺ μου ἔρχεται . . . Ἐσὺ, τί πρᾶγμα εἶσαι;
 Θεὸς μὴν εἶσαι; Ἄγγελος, ἢ Δαίμονας; Μὲ κάμνεις
 κ' αἱ τρίχες μου ὀρθώνονται, τὸ αἷμά μου παγώνει . . .
 Εἰπέ τί εἶσαι;

ἡ σκιά.

Ὁ κακὸς ὁ δαίμων σου, ὦ Βροῦτε.

Βροῦτος.

Τί θέλεις κ' ἤλθες;

ἡ σκιά.

Νὰ σοῦ 'πῶ πῶς θὰ μ' ἰδῆς καὶ πάλιν

εἰς τοὺς Φιλίππους.

Βροῦτος.

Ἄ! καλὰ! Λοιπὸν σὲ ξαναβλέπω;

ἡ σκιά.

Ναί· 'ς τοὺς Φιλίππους.

Βροῦτος.

Θὰ σ' ἰδῶ λοιπὸν εἰς τοὺς Φιλίππους.

Τώρα ποῦ ἔκαμα καρδιάν, μοῦ χάνεσ' ἀπ' ἐμπρὸς μου!

Κακέ μου Δαῖμον, ἤθελα κι' ἄλλα νὰ 'πῶ μαζῆ σου.—

Λούκιε! Βάρων! Κλαύδιε! Ἀκούσατε, ξυπνήστε!

Κλαύδιε!

Λούκιος.

Εἶναι ἡ χορδὴ, αὐθέντα χαλασμένη.

Βροῦτος.

Φαντάζεται πῶς τ' ὄργανον παίζει ἀκόμη.— Ξύπνα,
 αἰ, Λούκιε.

Λούκιος.

Αὐθέντα μου.

Βροῦτος.

Τί εἶδες 'ς τ' ὄνειρόν σου,

Καὶ τόσον ἐξεφώνησες;

Λούκιος.

Αὐθέντα, δὲν ἤξεύρω

Πῶς ἐφώνηξα.

Βροῦτος.

'Εφώνησες! Τί ἦτον ὁποῦ εἶδες;

Λούκιος.

Δὲν εἶδ', αὐθέντα, τίποτε.

Βροῦτος.

Καλά. Ξανακοιμήσου.

Αὐ Κλαύδιε! Σὺ, κύριε! Ξυπνήσατε!

Βάρων.

Αὐθέντα!

Κλαύδιος.

Αὐθέντα!

Βροῦτος.

Τί ἐπάθατε 'ς τὸν ὕπνον σας κ' οἱ δύο,
καὶ τόσον ἐφωνάζατε;

Κλαύδιος.

'φωνάζαμεν, αὐθέντα;

Βροῦτος.

'Φωνάζατε! — Τί εἶδατε;

Βάρων.

Τίποτ' ἐγὼ δὲν εἶδα.

Κλαύδιος.

Κ' ἐγὼ δὲν εἶδα τίποτε.

Τὰ ἐρωτήματα τοῦ Βρούτου μαρτυροῦσιν, ὅτι ἀμφιβάλλει περὶ τῆς πραγματικότητος τῆς ὄπτασις του, καὶ ὑποπτεύεται μὴ εὐρίσκειται ὑπὸ τὸ κράτος φρεναπάτης.

'Υπάρχουσι διάφοροι βαθμοὶ φρεναπάτης, ὁ δὲ Σαικσπεῖρος,

μετὰ πολλῆς ἐπιστασίας καὶ τέχνης, προσέχει περὶ τὴν διάκρυσίν των. Καθὼς ὁ Βροῦτος, καὶ ὁ 'Αμλέτος ἐπίσης εἶναι, ὡς ἐκ τῆς φυσιολογικῆς του καταστάσεως, προδιατεθειμένος διὰ τὴν ἐπερχομένην ὄπτασιαν. 'Απ' ἀρχῆς τοῦ δράματος κατέχεται ὑπὸ βαθείας μελαγχολίας. 'Αηδιάσας τὸν κόσμον καὶ τὰ τοῦ βίου, ἐπιζητεῖ τὴν ἐρημίαν, καὶ βλέπει τὸν νεκρὸν ἤδη πατέρα του μετὰ τῆς ψυχῆς τὰ μάτια.

'Αλλὰ δὲν τὸν ἐξαπατᾷ εἰσέτι ἡ φαντασία του καὶ γνωρίζει ὅτι τὸ ὄραμα ἐκεῖνο εἶναι τῆς ἐξημμένης κεφαλῆς του πλάσμα. Βαθμηδὸν ὅμως οἱ ὀνειροεμφανισμοὶ του μεταβάλλονται εἰς παράνοιαν, ἡ δὲ θλίψις του εἰς παραφροσύνην, καὶ τότε εἶναι ὅλως ὄριμος διὰ πλήρη φρεναπάτην. 'Εν τῇ σκηνῇ μεταξὺ τοῦ 'Αμλέτου καὶ τῆς μητρὸς του (Γ'. πράξις) τὸ φάσμα εἶναι μὲν ὄρατὸν πρὸς τοὺς θεατάς, ἀλλ' ὅμως διαμένει ὑποκειμενικόν, διότι ἡ μήτηρ του δὲν τὸ βλέπει.

'Αλλοίμονον! τί ἔχεις

ἐσὺ, ποῦ εἰς τὸ ἄπειρον τὸ μάτι προσηλώνεις,

καὶ κάμνεις μετὰ τὸν αἴθρον αἴρα ὁμιλίαν;

Πετιέται ἄγριος ὁ νοῦς μέσ' ἀπ' τὰ βλέμματά σου . . .

Τί βλέπεις; τί;

— 'Εκεῖνον, νά! ἐκεῖνον. Κύτταξέ τον'

ἀστράπτει ἡ χλωμάδα του . . .

— Πρὸς ποιὸν αὐτὰ τὰ λέγεις;

Καὶ ὁ Μάκβεθ ἐπίσης, κατ' ἀρχὰς βλέπων τὴν μάχαιραν, ἐννοεῖ ὅτι εἶναι ἀνύπαρκτος ἢ πλάνη, ἀλλὰ βαθμηδὸν ἐξαπτόμενος προβαίνει μέχρι τελείας φρεναπάτης.

'Ο Βάγκος δολοφονεῖται κατ' ἐντολήν του, τὸν δὲ φόνον αὐτοῦ πληροφορεῖται ἐν μέσῳ τοῦ συμποσίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο προσκεκλημένος καὶ ὁ φονευθεὶς. 'Ενῶ ἐτοιμάζεται νὰ παρακαθήσῃ εἰς τὴν τράπεζαν, ταράσσεται ἡ ὄρασις του, καὶ νομίζει ὅτι οὐδεμία θέσις ὑπάρχει κενή. Εἶναι τοῦτο ἡ ἀρχὴ τοῦ κακοῦ. Βαδίζει πρὸς τὴν ἔδραν του, ἀλλὰ κραυγὴ φρίκης ἐξέρχεται τοῦ στήθους του! Βλέπει ἐπ' αὐτῆς καθήμενον τὸν νεκρὸν Βάγκον! Οἱ συνδαιτυμῆνες ἀνεγείρονται ἔντρομοι, ἀλλ' οὐδὲν βλέπουσι,

διότι οὐδὲν ὑπάρχει. Ἡ Λαίδη Μάκβεθ προσπαθεῖ μετὰ μεγίστης παρρησίας πνεύματος νὰ καθησυχάσῃ τοὺς παρὰ τὴν τράπεζαν φίλους, ἐξηγοῦσα ὅτι ὁ Μάκβεθ ὑπόκειται εἰς τὸ πάθος τοῦτο ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας, ἀλλ' ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι σπουδαῖον, — καὶ ἀπευθυνομένη μετὰ ταῦτα κατ' ἰδίαν πρὸς τὸν σύζυγον θέλει νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὰς αἰσθήσεις του·

Ἄνοησται! Πλάσματα τοῦ φόβου σου εἰν' ὄλα!

Καὶ τοῦτο ἄν τὴν μάχαιραν θὰ εἶναι ἔς τὸν ἀέρα,
ποῦ ἔλεγες πῶς σ' ἔδειχνε τὸν δρόμον πρὸς τὸν Δῶγκαν. . .

Τί χάσκεις; τί; Εἶναι σκαμνὶ αὐτὸ ἐκεῖ ποῦ βλέπεις!

— Δὲν βλέπεις; Νά! Κύτταξ' ἐκεῖ, ἰδέ τον! — Τί μοῦ λέγεις. . .

Τὰ φαινόμενα ταῦτα εἶναι πάντα φυσικὰ καὶ γνωστὰ εἰς τὴν ἐπιστήμην, τὸ δὲ ἀληθὲς αὐτῶν τὰ ἀποκαθιστᾶ ἔτι μᾶλλον ἐνδιαφέροντα. Βλέποντες τὸ φάντασμα τοῦ Βάγκου ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ συμποσίου, ἐνθυμούμεθα παρόμοια πολλὰ γεγονότα τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ ἐν μέσῳ τῆς νοσοῦσης ἀνθρωπότητος, καθ' ἑκάστην συμβαίνοντα. . .

Εἴτε ἀντικειμενικὰ εἴτε ὑποκειμενικὰ τὰ φάσματα, ἀνάγκη πᾶσα νὰ ὑπάρχῃ ἢ ἀπαιτούμενη πρὸς ὄρασιν αὐτῶν ψυχολογικὴ προδιάθεσις ἐκ μέρους τῶν προσώπων τοῦ δράματος. Διὰ τί ἐν τῇ τραγωδίᾳ τοῦ Βολταίρου *Σεμίραμις*, οὐδεμίαν προξενεῖ ἐντύπωσιν ἢ ἐμφάνισιν τῆς σκιάς τοῦ Νίνου; Οὐχί, ὡς θέλει ὁ Λέσιγκ, διότι παρουσιάζεται ἀναιδῶς ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ, — ἐνῶ ἢ διακριτικὴ καὶ μυστηριώδης σκιά τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀμλέτου παρουσιάζεται κατὰ τὸ μεσονύκτιον, εἰς ὀλίγων μόνον ἀνδρῶν τοὺς ὀφθαλμούς. Εἰς τὴν λάμψιν τῆς ἡμέρας ἐμφανίζεται καὶ τοῦ Δαρείου τὸ εἶδωλον ἐνώπιον τῶν γερόντων Περσῶν, ἀλλ' ἢ νύξ ἐνυπάρχει ἐν τῇ τραγωδίᾳ αὐτῇ τοῦ Αἰσχύλου. Ὅτε ὁ βασιλεὺς τοῦ ἠττηθέντος ἐν Σαλαμῖνι κράτους ἐξέρχεται τοῦ τάφου του, ἢ ἐμφάνισις του εἶναι ἤδη προπαρασκευασμένη, περιμένεται, προκαλεῖται, — ὑπάρχει δὲ πλήρης ἄρμονία μεταξὺ τῆς ἐκ τοῦ Ἄδου προελεύσεως ταύτης, καὶ τῶν πενθίμων διανοημάτων τῶν τοῦ δράματος προσώπων. Τοῦ Βολταίρου ἀπ' ἐναντίας τὸ φᾶσμα εἶναι μηχανὴ θεατρικὴ, οὐδὲν ἄλλο σκοποῦσα ἢ κατορθοῦσα, ἢ

τὴν ἀνύψωσιν τῆς πομπῆς τοῦ θεάματος. Εἰς μάτην προαναγγέλλεται ἢ ἔλευσις του διὰ κεραυνῶν καὶ κρότων ἔσωθεν· οὐδὲν κατορθοῖ διὰ τῆς παρουσίας του.

Ἐνταῦθα παρουσιάζεται τὸ ζήτημα, ἐὰν ἐν τῇ δραματικῇ παραστάσει τῶν τοιούτων φαινομένων εἶναι προτιμητέα, ἢ μή, ἢ ἐπὶ τῆς σκηνῆς παρουσιάσις τῶν φασμάτων. Τῷ ὄντι, ὑπάρχει τι τὸ ἀντιφατικὸν εἰς τὴν πρὸς τοὺς θεατὰς ἐπίδειξιν ἀντικειμένων, τὰ ὅποια βλέπει ὁ νοσῶν μόνος, τὰ δὲ λοιπὰ τοῦ δράματος πρόσωπα δὲν βλέπουσι. Ἀλλ' ἐν τῷ θεάτρῳ τὰ πλεῖστα γίνονται κατὰ συνθήκην, τῆς δὲ συνθηείας ἢ ἰσχύς εἶναι τοσαύτη, ὥστε οἱ θεαταὶ εὐκόλως παραδέχονται τὰ μὴ πιθανά. Ὅθεν ἢ λύσις τοῦ ζητήματος ἐναπόκειται κυρίως εἰς τοὺς ἐργολάβους.

Ὅτε ἐδιδάχθη ἢ Ὁρέστεια τοῦ Αἰσχύλου, παρουσιάσθη ἢ ἐξῆς δυσκολία. Κατὰ τὸ τέλος τῆς τραγωδίας τῶν Χοιφόρων, δευτέρου τῆς τριλογίας μέρους, αἱ Εὐμενίδες, τῶν ὁποίων ἐπίκειται ἀκολούθως ἢ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφάνισις, ἐγείρονται βραδέως ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ τὰς βλέπει μὲν ὁ Ὁρέστης, ἀλλ' οὐχί καὶ ὁ Χορός. Ἦτο δ' ἐπάναγκες νὰ γείνη πρὸς τοὺς θεατὰς ὁρατὴ ἢ παρουσία των, διότι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ φρεναπάτης ὡς ἐν Εὐριπίδῃ, ἀλλὰ περὶ φρικώδους πραγματικότητος, ὁ δ' Αἰσχύλος ἤθελε τὴν τοιαύτην ἐμφάνισιν των ὡς σύνδεσμον μεγαλοπρεπῆ μεταξὺ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου μέρους τῆς τριλογίας αὐτοῦ. Ἡ διάταξις τοῦ ἐν Ἀθήναις θεάτρου ἐπέτρεψε τὴν ἀνύψωσιν τῶν Εὐμενίδων ἀπὸ τῆς ὀρχήστρας, ἐνθεν αἱ δρακοντόμαλλοι κεφαλαίων, προβάλλουσαι βαθμηδόν, ἦσαν ὁραταὶ εἰς μόνους τοὺς θεατὰς καὶ τὸν Ὁρέστην, οὐχί δὲ εἰς τὸν χορὸν·

Ἄ ἄ, δμωαὶ γυναῖκες, αἶδε Γοργόνων δίκην
φαιοχίτωνες καὶ πεπλεκτανημέναι
πυκνοῖς ὀράκουσιν! οὐκ ἔτ' ἂν μείναιμ' ἐγώ.
— Τίνες σὲ δόξαι, φίλτατ' ἀνθρώπων πατρί,
στροβοῦσιν; . . .

— Οὐκ εἰσὶ δόξαι τῶνδε πημάτων ἐμοί·
σαφῶς γὰρ αἶδε μητρὸς ἔγκοτοι κύνες. . .
Ἄναξ Ἀπολλον, αἶδε πληθούσι δῆ,
κᾶξ ὀμμάτων στάζουσιν αἶμα δυσφιλές. . .

ὁμοίως μὲν οὐχ ὄρατε τὰς δ', ἐγὼ δ' ὄρω.
ἐλαύνομαι δὲ, καὶ οὐκ ἔτ' ἂν μείναιμ' ἐγώ.

Νομίζω μοναδικὴν ἐν τῷ θεάτρῳ τὴν ἀντικειμενικὴν ταύτην παράστασιν ὄντων μὴ ὄρατῶν εἰς ἅπαντα τὰ δρῶντα πρόσωπα. Ἄλλ' ὅτε πρόκειται περὶ ὑποκειμενικῶν ὀπτασιῶν, αὐταὶ δύνανται κατ' ἀρέσκειαν νὰ γίνωσιν ὄραταί, ἢ μὴ, πρὸς τοὺς θεατάς. Ἐὰν τὰ μηχανήματα δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἐντελεστέρων, ὁ δὲ ἠθοποιὸς ἀπ' ἐναντίας ἔχη τὴν ἀπαιτουμένην ἰκανότητα, προτιμητέα ἢ ἀποφυγὴ μηχανῶν, αἵτινες ἀντὶ τρόμου ἐνδέχεται νὰ προξενήσωσι γέλωτα.

Ἐσπέραν τινὰ ὁ περιώνυμος Γάλλος ἠθοποιὸς Τάλμας, συνδειπνῶν μετὰ φίλων, παρεκλήθη ν' ἀπαγγεῖλῃ τὴν γνωστὴν σκηνὴν τῆς γ^{ης} πράξεως τοῦ Ἀμλέτου. Μόναί σκηνικαὶ προπαρασκευαί ἦσαν ἐξ ἀνάγκης τὰ ἐπιπλα τοῦ ἐστιατορίου, ὁ δὲ Τάλμας ἀπήγγειλε τοὺς Γαλλικοὺς στίχους τῆς ψυχρᾶς τοῦ Ducis παραφράσεως. Ἐν τούτοις οἱ ἀκροαταὶ κατελήφθησαν ὑπὸ φρίκης. Δὲν εἶχε χρεῖαν φάσματος ἀντικρῦ του. Οἱ ἰδόντες αὐτὸν ἔλεγον ὅτι ἔβλεπον τὸ φᾶσμα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἠθοποιοῦ.

Β'.

ὁ Μάκβεθ.

Χαῖρε, ὦ Μάκβεθ! Βασιλεὺς μετέπειτα θὰ γείνης.

Αἱ Δυνάμεις τοῦ Ἄδου ἐν τῇ τραγωδίᾳ τοῦ Σαικσπείρου ἐνεργοῦσιν ἀντιστρόφως ἢ ἐν τῇ τριλογίᾳ τοῦ Αἰσχύλου. Παρουσιάζονται ἐπὶ τῆς σκηνῆς οὐχὶ μετὰ τὸ ἐγκλημα, ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ, οὐχὶ πρὸς τιμωρίαν, ἀλλὰ πρὸς πειρασμόν.

Ἀπεδώκαμεν εἰς τὰς Μαγίσσας ὑπαρξίν πραγματικὴν, ἀντικειμενικὴν, παραβάλλοντες δὲ τὸν Μάκβεθ πρὸς τὰς ἀρχαίας τραγωδίας ὑπεδείξαμεν, ὅτι ἡ μεταξὺ αὐτῶν ὁμοιότης προέρχεται πρὸ πάντων ἐκ τῆς ἐνυπαρχούσης εἰς τὸ δράμα τοῦτο ἐπιδράσεως Δυνάμεων ὑπερφυσικῶν, αἰωρουμένων ὑπεράνω τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς προσώπων.

Ἄλλά, λέγοντες καὶ παραδεχόμενοι ταῦτα, οὔτε ἀποδίδομεν

μεγαλειτέραν τοῦ δέοντος ἀξίαν εἰς τὴν ἐνταῦθα ἐπικράτησιν τῆς Εἰμαρμένης, οὔτε παραβλέπομεν τὴν μεγίστην ἄλλως διαφορὰν μεταξὺ τοῦ νεωτέρου τούτου ἀριστουργήματος καὶ τῆς ἀρχαίας ἐν γένει τραγωδίας. Διότι, ἐπὶ τέλους, καὶ μεθ' ὅλα τὰ ἤδη λεχθέντα, τὸ ἐξέχον ἐν τῷ Μάκβεθ εἶναι ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία, ἐλευθερία σχετικὴ βεβαίως καὶ περιορισμένη, καθὼς ἀνθρωπίνη, ἀλλ' ὅπως δὴποτε περιέχουσα τὴν ἐλαστικότητα, τὴν ὁποίαν ἡ λέξις ἐμφαίνει, ὁπότε ἐφαρμόζεται εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Ἡ Εἰμαρμένη, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Μάκβεθ ὑπέκει, εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνον ὁ φυσικὸς νόμος, καθ' ἃν τὸ ἐγκλημα γεννᾷ τὸ ἐγκλημα, ἢ δὲ ἀνομία διαδέχεται τὴν ἀνομίαν. Ὁ ἄπαξ τολμήσας νὰ θέσῃ τὸν πόδα ἐπὶ τῆς ὀλισθηρᾶς κατωφερείας, κυλίεται μέχρι βάθους τοῦ βαράθρου, ἀλλ' ὅμως δὲν ἀπαλλάσσεται τῆς εὐθύνης τοῦ πρώτου τοῦλάχιστον βήματος· ἠδύνατο δὲ καὶ πίπτων εἶτι νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ νὰ εὕρῃ χεῖρα πρόθυμον βοήθειας. Τὰ δαιμόνια ἐν τῷ Σαικσπειρίῳ δράματι ἐκπροσωποῦσι τὸν πειρασμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ναὶ μὲν ὑποκύπτει ὁ ἀφρόνως προσηλῶν ἐπ' αὐτοῦ τὸν ὀφθαλμόν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ ἔχων τὴν γνῶσιν ν' ἀποστρέψῃ τὸ πρόσωπον. Αἱ Μαγίσσαι, διὰ τῆς ἐμφανίσεως καὶ τῶν προφητειῶν αὐτῶν, δὲν ἐξασκοῦσιν ἐπὶ τῆς θελήσεως τοῦ Μάκβεθ πίεσιν ἀναπόδραστον, οὐδ' ἀναγκάζουσιν αὐτὸν διὰ τῆς βίας, τρόπον τινά, νὰ πράξῃ τὸ κακόν. Μένει οὗτος μέχρι τέλους οἷος ὁ ἄνθρωπος παριστᾶται εἰς ἅπαντα τοῦ Σαικσπείρου τὰ ἔργα, καὶ ὁποῖος εἶναι πράγματι ἐν τῷ βίῳ, ὁ κύριος δηλαδὴ τῆς τύχης του ἐργάτης. Ἐὰν δὲ ἠδυνάμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν τὸν Μάκβεθ αὐτόν, τί περὶ τούτου φρονεῖ, ἤθελεν ὑπερηφάνως ἀρνηθῆ νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν εὐθύνην τῶν πράξεών του εἰς οἶον δὴποτε ἄλλον, ἔσω καὶ εἰς τὸν Σατανᾶν. Οὐδένα ποτὲ μέμφεται, οὐδὲ τὴν σύζυγόν του, οὐδὲ τὰς Μοίρας, οὐδ' ἀνακράζει οὗτος ὡς ὁ Ὀρέστης τοῦ Εὐριπίδου, ὅτι ὁ Ἀπέλλων πταίει.

Τούτῳ πιθόμενος τὴν τεκοῦσαν ἔκτανον.

Ἐκεῖνον ἠγείσθ' ἀνόσιον καὶ κτείνετα·
ἐκεῖνος ἤμαρτ', οὐκ ἐγώ.

Ὅθεν, ἐὰν σφάλλωσιν ὅσοι τῶν κριτικῶν θέλουσι νὰ σμικρύν-

νωσι τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πειρασμοῦ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ Μάκβεθ, σφάλλουσιν ὅμως ἔτι μᾶλλον οἱ παραγνωρίζοντες τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεώς του.

Ὁ Ἄγγλος χρονογράφος Holinshed, ἐξ οὗ ἠρύσθη τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος ὁ Σαικσπεῖρος, λέγει, ὅτι «ἡμέραν τινά, καθ' ἣν ὁ Μάκβεθ καὶ ὁ Βάγκος μετέβαινον εἰς Φόρες, ὅπου ὁ βασιλεὺς κατ' ἐκείνο τοῦ χρόνου διέμενε, ἐνῶ μόνοι οἱ δύο διέτρεχον πρὸς διασκέδασιν δάση καὶ ἀγρούς, συνήντησαν αἴφνης τρεῖς γυναῖκας ἀλλοκότως ἐνδεδυμένας, καὶ ὁμοιαζούσας πρὸς ἄλλης ἐπέποχῆς ὄντα.»

Ὁ ποιητὴς ἐτροποποίησεν οὐσιωδῶς τοῦ χρονογράφου τὴν περιγραφὴν. Ἐν τῇ τραγωδίᾳ δὲν συναντᾶ τυχαίως τὰς Μαγίσσας ὁ Μάκβεθ διατρέχων μετὰ τοῦ Βάγκου δάση καὶ ἀγρούς, ἀλλ' ἐπιστρέφων ἐκ τῆς μάχης, φόνου καὶ δόξης μεστός. Ἡ ἀνδρεία του ἔσωσε τὸν βασιλέα, τὸν χρηστὸν καὶ εἰρηνικὸν Δώγκαν, οὗτινος τὸν θρόνον ἐκλόνιζε φοβερὰ ἀποστασία. Ἄνευ τοῦ Μάκβεθ κατεστρέφετο ἡ βασιλεία. Χεῖμαρρος αἰσθημάτων συγκεχυμένων, στοχασμῶν ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους ὀνειρεύεται τις ἐξυπνος, πλημμυρεῖ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν του. «Ἄνευ ἐμοῦ, λέγει καθ' ἑαυτόν, τί θὰ ἐγίνετο ὁ Δώγκαν; Εἰς τὸν βραχιονά μου ὀφείλει καὶ θρόνον καὶ ζωὴν. Ἐὰν ἔπρεπε νὰ βασιλεύῃ ὁ ἰκανώτερος, ἤθελεν εἶσθαι οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς Σκωτίας;»

Ἀλλὰ τοιοῦτον μονόλογον ὁ Σαικσπεῖρος δὲν θέτει εἰς τὰ χεῖλη τοῦ ἥρωος του, οὐδὲ περιπίπτει εἰς τὸ λάθος τοῦ νὰ δώσῃ σῶμα καὶ μορφήν εἰς ὅ,τι ὤφειλε ν' ἀφήσῃ ἀόριστον καὶ ἀσαφές. Ἐξ αὐτῶν ὅμως τῶν πρώτων τοῦ Μάκβεθ λέξεων διαβλέπομεν, ὅτι ὑφίσταται μυστηριώδης τις σύνδεσμος μεταξὺ τῶν Δαιμονίων τοῦ σκότους καὶ τῶν μυχιῶν αὐτοῦ στοχασμῶν. Οἱ τελευταῖοι κατὰ τὴν πρώτην σκηνὴν λόγοι τῶν Μαγισσῶν ἦσαν:

Εἶν' τὰ ὠραῖα φρίκη, φρίκη τὰ καλά.

Ὁ δὲ Μάκβεθ μετ' ὀλίγον, εἰσερχόμενος ἐπὶ τῆς σκηνῆς, λέγει πρὸς τὸν Βάγκον:

Δὲν εἶδα ἡμέραν ὅταν αὐτὴν, τόσον φρικτὴν κι' ὠραίαν.

Ὅμιλεῖ περὶ τοῦ καιροῦ; ἢ περὶ τῆς μάχης; ὑπάρχει ὡς πρὸς τοῦτο ἀμφιβολία τις, ὡς ἐκ τοῦ διαφορουμένου τῶν λέξεων, ἀλλ' ἀδιάφορον τοῦτο. Τὸ πρᾶγμα ἔχει σημασίαν μεγάλην, καθὼς ὑποδεικνύον (ἐν ἐλλείψει μονολόγου) τὴν αἰσθητικὴν οὕτως εἶπεῖν ὑπόστασιν τοῦ Μάκβεθ, βσιζομένην ἐπὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἄδου.

Τοιαύτη ἡ ἠθικὴ τοῦ ἥρωος κατάστασις, καθ' ἣν στιγμὴν συναντᾶται μετὰ τῶν Μαγισσῶν, αἵτινες προσαγορεύουσι τὸν νικητὴν τῆς ἀποστασίας, ὡς μέλλοντα τῆς Σκωτίας βασιλέα. Ὁ Μάκβεθ ἐκθαμβος, καταλαμβάνεται ὑπὸ ρίγους, ὁ δὲ χρηστὸς Βάγκος ἐκπλήττεται:

ὦ φίλε, τί ἔξιπάζεσαι, ὡσὰν νὰ σὲ φοβίζουν
ἀκούσματα εὐχάριστα;

Οὐδ' ἔχει ἄδικον ἐκπληττόμενος ὁ Βάγκος. Ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ βασιλέως τῆς Σκωτίας, διαδέχεται αὐτόν, κατὰ νόμον, ὁ ἐγγύτερος συγγενῆς του. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ Δώγκαν οἱ υἱοὶ εἶναι ἀνήλικοι, ἀποθνήσκοντος αὐτοῦ δικαιούται νὰ καθέξῃ τὸν θρόνον ὁ νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος ἐξάδελφός του Μάκβεθ. Ἀλλὰ κατελήφθη οὗτος ὑπὸ ρίγους, διότι ἐπεχύθη αἴφνης φῶς ἀπαίσιον ἐντὸς τῆς ἀβύσσου τῆς καρδίας του. Οἱ λόγοι τῶν Μαγισσῶν ἔδωκαν διὰ μιᾶς σῶμα εἰς τοὺς συγκεχυμένους στοχασμούς, τοὺς ὁποίους ἠσχύνετο μέχρι τοῦδε ν' ἀποκαλύψῃ εἰς ἑαυτόν. «Βασιλεὺς τῆς Σκωτίας! . . . Πότε; Μετὰ χρόνον πολὺν ἴσως . . . Ἀλλ' ὁ Δώγκαν δύναται νὰ ζήσῃ ἐπὶ πολὺ ἔτι, οἱ δὲ υἱοὶ του ν' ἀνδρωθῶσιν ἐν τῷ μεταξὺ . . . ὦ! τὸ σκῆπτρον, τὸ σκῆπτρον! Μοὶ προφητεύουσιν ὅτι θὰ μοὶ δοθῇ . . . Διὰ τί νὰ μὴ τὸ ἀρπάσω; . . . Πόθεν ἔρχεται ὁ πειρασμός

ποῦ μοῦ ὀρθώνει τὰ μαλλιά μὲ τὴν ἐμφάνισίν του,
καὶ ἡ καρδιά μου, ἀπ' ἐκεῖ ποῦ εἶναι στηλωμένη,
ὡσὰν νὰ ξερρίζονεται, λακτίζει τὰ πλευρά μου;
ὦ! Κίνδυνοι χειροπιαστοὶ καλλίτερα καὶ φόβοι,
παρὰ διανοήματα φρικτά! Ὁ λογισμὸς μου
μὲ μόνον τώρα μέσα του τὸ φάντασμα τοῦ φόνου
τόσον μοῦ φέρνει κλονισμόν, ὥστε τὴν ὑπαρξίν μου

να σβύνη τὴν αἰσθάνομαι ἔς τὴν πλάνην τοῦ νοός μου,
κι' ἄλλο δὲν βλέπω, παρεκτός τὰ ὅσα δὲν ὑπάρχουν!

Ἄν ἡ Τύχη
θέλῃ νὰ γίνω βασιλεὺς, ἡ Τύχη ἄς μὲ στέψῃ,
χωρὶς ἐγὼ νὰ κινηθῶ.

Ἄλλ' ὁ Μάκβεθ δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἀφινόντων εἰς τὴν τύχην τὴν φροντίδα τοῦ νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἡ δὲ τύχη φαίνεται προδιατεθειμένη νὰ ἐξαπατήσῃ τὰς ἐλπίδας του, ἐὰν ἀφεθῇ εἰς αὐτὴν καὶ μόνην.

Ὁ βασιλεὺς ἀνταμείβων μεγαλοπρεπῶς αὐτόν τε καὶ τὸν Βάγκον, καὶ τοὺς λοιποὺς τοῦ θρόνου του ὑπερμάχους, ἀναγγέλλει τὰς διὰ τὸ μέλλον ἀποφάσεις του·

Ἀκούσατέ με, τέκνα μου, καὶ συγγενεῖς, καὶ θάνοι,
καὶ σεῖς οἱ πλέον ἀκριβοί. Εἰς τὸν πρωτότοκόν μου,
τὸν Μάλκολμ, τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου μου ἀφίνω.
Εἰς τὸ ἐξῆς εἶναι αὐτὸς τῆς Κουμπερλάνδης πρίγκηψ.
Ἄλλ' ἀσυντρόφευτον αὐτὸν δὲν τὸν τιμῶ καὶ μόνον.
Ἄστρα πολλὰ θὰ μοιρασθοῦν, σημεῖα εὐγενείας,
ἔς τὰ στήθη νὰ λαμποκοποῦν ἐκείνων ποῦ τ' ἀξίζουσιν.

Τότε πρῶτον ὁ Μάκβεθ συλλαμβάνει ὀριστικῶς, μετ' ἀποφάσεως σταθερᾶς ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ φρίκης, τὸν σκοπὸν τοῦ φόνου.

Τῆς Κουμπερλάνδης πρίγκηψ!

Ὡ! τοῦτο τὸ ἀνούψωμα νὰ πέσω θὰ μὲ κάμῃ,
ἐκτός ἂν ὑπεράνω του πηδήσω. Μ' ἐμποδίζει
τὸν δρόμον μου. — Σκεπάσατε, ὦ ἄστρα, τὴν φωτιάν σας,
κρυφθῆτε, φῶς νὰ μὴν ἰδῇ τὸν σκοτεινόν μου πόθον,
κι' οὔτε τὸ μάτι νὰ ἰδῇ τὸ χέρι! — Πλὴν νὰ γείνη
ὅ,τι τὸ μάτι νὰ ἰδῇ θὰ τρέμη, — ὅταν γείνη!

Ἐνίκησεν ὁ Ἄδης, διότι ὁ Μάκβεθ ἔχει τὴν καρδίαν διεστραμμένην. Ἐὰν ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία του δὲν ἔρρεπον πρὸς τὸ κακόν, οὐδέποτε ἤθελεν ἰσχύσει νὰ τὸν σπρώξῃ μέχρι τῆς διαπράξεως τοῦ ἐγκλήματος ὁ Σατανᾶς, ὑπὸ τὴν μορφήν παρουσιαζόμενος τῶν Μαγισσῶν, ἢ τῆς συζύγου του. Ὁ ἀγαθὸς Βάγκος εἶδεν ἐπίσης τὰς Μαγίσσας, ἀλλὰ τὰ πονηρὰ Δαιμόνια δὲν ἀπευθύνουσι πρὸς ἐκεῖνον τὸν λόγον, διότι γνωρίζουσιν ὅτι δὲν νικᾶται

ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ. Ὁ Βάγκος αὐτὸς τὰς προκαλεῖ νὰ τῷ λαλήσωσι·

Ἐ τὸν σύντροφόν μου εἶπατε τὴν τιμῆν του τίτλον
καὶ τοῦ ἐπρομαντεύσατε μὲ τοὺς χαιρετισμοὺς σας
καὶ μεγαλεῖα μέλλοντα, κ' ἐλπίδα βασιλείας,
τόσον ποῦ μένει ἔκθαμβος. — Ἐμένα δὲν λαλεῖτε;
Ἐὰν τοῦ χρόνου τὴν σπορὰν τὸ μάτι σας προβλέπη,
ἂν νὰ εἰπῆτε δύνασθε ποιὸς σπόρος θὰ φυτρώσῃ,
ποιὸς ὄχι, — ὀμιλήσετε κ' ἐμὲ, ποῦ δὲν γυρεύω
χάριν ἢ ἔχθραν ἀπὸ σᾶς, ἀλλ' οὔτε σᾶς φοβοῦμαι.

Αἱ Μάγισσαι προσέγουσι τότε εἰς τὸν Βάγκον, ὅτι τὰ τέκνα του θὰ καθέξωσι τὸν θρόνον, ἡ δὲ προφητεία τὸν ταρασσεῖ· συναισθάνεται ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ Ἄδου ἡ φωνὴ καὶ προτρέπει τὸν Μάκβεθ νὰ προφυλάττηται ἀπὸ τοῦ πονηροῦ·

Μὴ σοῦ ἀνάψῃ τὴν ψυχὴν τοῦ στέμματος ὁ πόθος . . .
Ἄλλὰ συμβαίνει κάποτε διὰ νὰ μᾶς κολάσουν
νὰ λέγουν τὴν ἀλήθειαν τὰ ὄργανα τοῦ σκοτούς,
καὶ μᾶς γελοῦν μὲ τὰ μικρὰ, διὰ νὰ μᾶς κρημνίσουν
εἰς συνεπείας φοβερὰς καὶ τρομερὰς κατόπιν.

Μετανοεῖ μάλιστα ὁ Βάγκος διὰ τὰς πρὸς τὰ δαιμόνια ἐρωτήσεις του, διότι ναὶ μὲν αἱ προφητεῖαι τῶν οὐδαμῶς ἰσχύουσιν ἐπὶ τῆς καρδίας του, ἀλλ' ὅμως ταραττοῦσι τὸν νοῦν καὶ ἀνησυχουσι τὸν ὕπνον του. Ἐξυπνος δὲν φοβεῖται, ἀλλὰ τὴν νύκτα κοιμώμενος δὲν εἶναι τις κύριος ἑαυτοῦ. Ὅθεν προσεύχεται πρὶν ἢ κατακλιθῆ·

Δυνάμεις θεῖαι, διώξατε τοὺς στοχασμοὺς τοὺς μαύρους,
ὅπου πλακόνουν τὴν ψυχὴν ἔς τοῦ ὕπνου τὴν γαλήνην.

Καρδία καθαρὰ καὶ προσευχὴ πρὸς τὸν Θεὸν, ἰδοὺ τὰ ὄπλα δι' ὧν ὁ Βάγκος παλαίει κατὰ τοῦ Σατανᾶ.

Ἐν τῇ ποιήσει τοῦ Σαικσπίρου ἀλλέως βλέπουσι τὴν φύσιν οἱ χρηστοί, ἀλλέως δ' οἱ κακοί. Ὁ τεταραγμένος τὴν ψυχὴν Μάκβεθ ἐλκύεται ὑπὸ τοῦ μεγαλείου τρικυμίας ζοφερᾶς, ἢ ὑπὸ τοῦ γοήτρου τῶν κεραυνῶν καὶ τῆς ἀνεμοζάλης, ἡ δὲ σκληροκάρδιος σύζυγός του προσέχει εἰς μόνον τῶν ὀρνέων τὸν κρωγμὸν·

ἐνῶ τὴν ψυχὴν τοῦ Βάγκου εὐφραίνουσιν αἱ χελιδόνες ἀγγέλλουσαι τὸ ἔαρ, καὶ ἡ γλυκύτης τοῦ ἀέρος·

Καὶ τὸ πετροχελιδόνον, ποῦ κάθε καλοκαίρι
μᾶς ἔρχεται, — ὁ ξένος μας, ποῦ ἔς τοὺς ναοὺς φωληάζει, —
κ' αὐτὸ ἀκόμη μαρτυρεῖ μὲ τὰ κτισίματά του,
ὅτ' ἡ πνοὴ τῶν οὐρανῶν, γλυκὰ ἐδῶ μυρίζει.
Δὲν ἔχει σκέπης ἐξοχήν, δὲν ἔχει κορωνίδα,
δὲν ἔχει τοίχου στήλωμα, γωνιὰν δὲν ἔχει, ὅπου
νὰ μὴ κρεμιέτ' ἡ κλίνη του καὶ κούνια τῶν παιδιῶν του.
"Ὅπου ἀρέσουν νὰ γεννοῦν αὐτὰ καὶ νὰ φωληάζουν,
ἐκεῖ νὰ πάντα καθαρὸς κ' εὐώδης ὁ ἀέρας.

Καὶ οὐδ' ἀρκεῖται ἡ ποίησις παριστῶσα τὸν ἄνθρωπον μόνον ἐπιρρεπῆ εἰς τὸ νὰ αἰσθάνεται τὰ τῆς φύσεως, ἀναλόγως τῶν ψυχικῶν αὐτοῦ διαθέσεων. Ἡ φύσις αὐτὴ συνταυτίζεται μετὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν πράξεών του. Καθ' ἣν νύκτα δολοφονεῖται ὁ Δώγκαν, ἡ γῆ τρέμει, γογγυσμοὶ ἀκούονται εἰς τὸν ἀέρα, τὴν δ' ἐπιούσαν οἱ ἵπποι τοῦ βασιλέως

ἀγρίευσαν καὶ ἔσπασαν τοὺς σταύλους των, κ' ἐβγήκαν,
κ' ἐχάθησαν ἀκράτητοι κ' ἐπαναστατημένοι,
ἴσαν νᾶθελαν τὸν πόλεμον νὰ κάμουν ἔς τοὺς ἀνθρώπους.

Αἱ τοιαῦται προσωποποιήσεις, τῶν ὁποίων ἀνέκαθεν ἡ ποίησις ποιεῖται χρῆσιν, δὲν εἶναι ἀπλῶς σχήματα ῥητορικά, ἀλλὰ ἐκφράζουσι τὴν θρησκευτικὴν συναίσθησιν τῆς ἐνότητος ἀπάσης τῆς πλάσεως, καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος, μεθ' οὗ οἱ οὐρανοὶ βλέπουσι τὰ ἐπὶ γῆς...

Ὁ Μάκβεθ δὲν εἶναι φύσει οὔτε τοσοῦτω μιὰρὸς κακοῦργος, ὥστε νὰ προκαλέσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ νὰ προλάβῃ τὸν πειρασμόν, οὔτε ἅγιός τις, ὅστις ὑποκύπτει ἄκων εἰς τὴν ἐκ τοῦ Ἄδου πίεσιν. Εἶναι ἄνθρωπος, ὃ ἐστὶ μίγμα ἀγαθοῦ καὶ πονηροῦ, τὸ δὲ πονηρὸν βαθμηδὸν νικᾷ ἐν αὐτῷ καὶ ὑπερέχει. Ἐνθεν ὁ μὲν χαρακτήρ αὐτοῦ παρίσταται φυσικὸς καὶ πλήρης ἀληθείας, ἡ δ' ἐξίστῃ τῶν πράξεών του ἐνδιαφέρει ἡμᾶς.

Ὅτε, ἀποφασίσας ἤδη τὸν φόνον τοῦ Δώγκαν, ξενίζει αὐτὸν ὑπὸ τὴν στέγην του καὶ ἔχει πρόχειρον τὸ θυμὰ, διστάζει, ἀνα-

χαιτιζόμενος ὑπὸ τῆς εὐκολίας αὐτῆς τοῦ πράγματος καὶ ὑπὸ τοῦ μὴ ἀποσβεσθέντος εἰσέτι αἰσθήματος τῆς τιμῆς·

Αὐτὸν ἐδῶ ἡ σκέπη μου διπλᾶ τὸν προστατεύει.
Ἐν πρώτοις εἶμαι συγγενής, κ' ὑπήκοός του εἶμαι·
δεσμοὶ μεγάλοι καὶ οἱ δύο. — Ἀλλὰ καὶ τὸν ξενίζω,
κ' ἐγὼ τὴν θύραν χρεωστῶ νὰ κλείσω ἔς τὸν φονέα,
ὄχι ἐπάνω του ἐγὼ μὴχαῖρι νὰ σηκώσω!
Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν θρόνον του ἐφάνη τόσον πρᾶος,
ἔς τὸ μέγα του ἀξίωμα τόσον ἄγνος κ' ἀθῶος...
Δὲν θέλω νὰ τὸ σπρώξωμεν μακρύτερα τὸ πρᾶγμα.
Τόσας τιμὰς τοῦ χρεωστῶ. Τὸν ἔπαινόν μου λέγει
ὁ κόσμος ὅλος. Τὴν χρυσὴν αὐτὴν ὑπόληψίν μου
ἐπιθυμῶ ἔς τὴν λάμψιν τῆς νὰ τὴν φορῶ, καὶ ὄχι
ἀμέσως ἀπ' ἐπάνω μου νὰ τὴν ἀποτινάξω.

Ἄλλο ὅμως ἡ τιμὴ καὶ ἄλλο ἡ φιλοτιμία). Τὴν φιλοτιμίαν, οὐχὶ τὴν τιμὴν τοῦ Μάκβεθ ἐξάπτει ἡ σύζυγός του, ὅτε ἐπιπλήττουσα αὐτὸν ὡς ἄνανδρον, καὶ ὡς μὴ τηροῦντα τὸν φρικτὸν ὄρκον του, ὠθεῖ αὐτὸν εἰς τὸ ἐγκλημα. Ὁ δὲ Μάκβεθ, μὴ φέρων τὴν ὕβριν, στερεοῦται εἰς τὴν φοβερὰν ἀπόφασίν του, μετὰ βίας ὅμως περιστέλλων τὰς διαμαρτυρήσεις τῆς συνειδήσεώς του·

Ἐπῆρα τὴν ἀπόφασιν καὶ πᾶσαν δυνάμιν μου
θ' ἀφιερῶσω εἰς αὐτὸ τὸ φοβερὸν τὸ ἔργον! —

Τὸ ἔκαμα! Δὲν ἤκουσες κανένα κρότον;

Λαίδη Μ.

Μόνον

τῆς κουκουβάγιας τῆς φωνὴν καὶ τὴν βοὴν τῶν γρύλλων.
Δὲν ἤσο σὺ ποῦ μίλησες;

Μακβ.

Αἶ; πότε;

Λαίδη Μ.

Τώρα.

Μακβ.

Τώρα

ποῦ γύριζα;

Λαίδη Μ.

Ναί.

Μακβ.

Ἄκουσε, ἔς τὸ πλάγι ποῖός κοιμᾶται;

Λαίδη Μ. Ὁ Δοναλδαιν.

Μακβ. (βλέπων τὰς χεῖράς του) ὦ! θέαμα φρικτόν!

1) Ἡ διάκρισις ἐν τῷ γαλλικῷ κειμένῳ γίνεται μετὰ τῶν λέξεων honneur καὶ point d'honneur.

οίκτου μᾶλλον ἢ ἀποστροφῆς. Θεωροῦμεν τιμωρίαν ἱκανὴν τὸν ἐνδόμυχον βασανισμόν του. Ὅτε δ' ἐπὶ τέλους ἀποθνήσκει ἡρωϊκῶς, θαυμάζομεν αὐτόν, καίτοι ἄκοντες, διότι ναὶ μὲν εἶναι κακοῦργος φρικτός, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εὐτελής. Ἄλλως τε, ἐν τῷ τραγικῷ ἐν γένει τοῦ Σαικσπείρου θεάτρῳ, οἱ φαῦλοι δὲν ἔχουσι ἄνανδρον καὶ χαμερπῆ τὴν κακίαν. Ἀληθῶς, ὁ δολοφονήσας τὸν Δώγκαν, ὅπως τυραννήσῃ ἐπὶ τῆς Σκωτίας, κινεῖται ὑπὸ σκοπῶν ἰδιοτελῶν, κατὰ τοῦτο ἰδίως διαφέρων τῶν ἡρώων τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, τῶν ὁποίων αἱ πράξεις ἀνυψοῦνται καὶ ἐξαγνίζονται διὰ τῆς θείας ἐξωθεν ἐπιδράσεως. Ἄλλ' ἡ φιλοδοξία, εἰ καὶ ἰδιοτελής, οὐδὲν ὅμως ἔχει τὸ ταπεινόν· τὸ δ' ἔγκλημα τοῦ Μάκβεθ δὲν ἐξευτελίζεται διὰ τοῦ στίγματος τῆς χαμερπείας. Πλήρης ἀνδρείας, μάχεται ὡς λέων, ὁπότε δέ, ἐκτελουμένης κατὰ γράμμα τῆς προφητείας, ἐκλείπει πᾶσα ἐλπίς, ὁπότε τὸ δάσος τῆς Βιρνάμης μετακινούμενον προχωρεῖ κατ' αὐτοῦ, ἀποθνήσκει μαχόμενος καὶ ἀψηφῶν τὴν τύχην.

Οὐδ' ἔχει μόνην τοῦ μαχητοῦ τὴν γενναιότητα. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου αὐτοῦ βήματος ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἀνομίας παλαίει τολμηρῶς κατὰ τῆς Βίμαρμένης. Αἱ Μοῖραι ὑπεσχέθησαν τὸν θρόνον εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Βάγκου· ὅθεν ἀποφασίζει τὸν φόνον τοῦ Βάγκου καὶ τοῦ υἱοῦ του, ἀλλὰ τὴν νέαν ταύτην πάλιν ἀναλαμβάνει μόνος, ἡ δὲ σύζυγος, ἣτις τὸν παρέσυρεν εἰς τὸ πρῶτον ἔγκλημα, μένει ἀμέτοχος τοῦ δευτέρου. Θέλει μόνος αὐτὸς νὰ φέρῃ τὴν εὐθύνην τούτου·

Ἀπόψε, πρὶν ἀρχίσῃ

μῆς' ἔς τὰς καμάραις νὰ πετᾷ τυφλὰ ἢ νυκτερίδα,
πρὶν κράξῃ τὸν ἀσκάθαρον ἢ σκοτεινὴ Ἐκάτη,
τὸ νυσταγμένον σήμαντρον τῆς Νύκτας νὰ βούσῃ,
πρᾶγμα φρικτὸν καὶ φοβερὸν θὰ γείνη!

Λαίδη Μ.

Τί θὰ γείνη;

Μάκβ. Καλλίτερα, πουλάκι μου, ἐσὺ νὰ μὴ τὸ 'ξεύρης,
ὡς ποῦ νὰ ἔχῃς νὰ χαρῆς πῶς ἔγεινε.

Παρεκτός τῆς τοιαύτης γενναιότητος, ὁ Μάκβεθ ἔχει τὴν εὐλικρίνειαν τοῦ νὰ μὴ ἐξαπατᾷ αὐτὸς ἑαυτὸν ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῶν ἀνομημάτων του. Συγαισθάνεται τὴν κακίαν του καὶ τὴν

ἀθιρότητα τῶν θυμάτων του. Ὅτε, περὶ τὸ τέλος τοῦ δράματος, μαυθάνει τὴν προσέγγισιν τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ἐν αὐτῷ παρουσίαν ἐνός τῶν υἱῶν τοῦ Δώγκαν, ἐννοεῖ ὅτι ἐπέρχεται ἡ ὥρα τοῦ ἀπολογισμοῦ:

Ἐπέρας' ἡ νεότης·

ἐγύρισε ἔς τὸ μάρμα οὐ δρόμος τῆς ζωῆς μου
τὸ φύλλον ἐκιτρίνισε. Κι' ἀπ' ὅλα ὅσα πρέπει
νὰ ἔχουν τὰ γηράματα, — τιμὴν, ἀγάπην, σέβας,
σωρὸν τοὺς φίλους, — τίποτε δὲν ἔχω νὰ προσμένω,
ἀλλ' ἀναθεματίσματα ἔς τὸν τόπον των θὰ ἔχω,
βαθειὰ ἂν ὄχι φανερά, — καὶ σέβας ἀπ' τὰ χεῖλη,
ἀχνόν, ποῦ ἤθελ' ἡ καρδιὰ νὰ τὸ ἀποκηρύξῃ,
πλὴν δὲν τολμᾷ.

Τὸ ἔγκλημα συνεπιφέρει ἄλλο μετ' αὐτὸ ἔγκλημα:

ἐκεῖνα ποῦ ριζόνουν

μὲ τὸ κακόν, μὲ τὸ κακόν ὡς τέλους δυναμόνουν.

Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Δώγκαν ὁ Μάκβεθ ἀναγορεύεται βασιλεύς, ἀλλὰ δὲν θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀσφαλῆ, ἐνόσω ὁ Βάγκος ζῇ. Ὁ Βάγκος, κοινωδὸς τῶν προφητικῶν ὑποσχέσεων τῶν Μαγισσῶν, ὑποπτεύεται βεβαίως τὸν Μάκβεθ ὡς ἐνοχον τοῦ φόνου· ἐκτὸς δὲ τούτου, ὁ Βάγκος εἶναι κατὰ τὸν χρησμὸν πατὴρ καὶ ρίζα τῶν διαδόχων τοῦ Μάκβεθ·

Νὰ ἦμ' αὐτὸ ποῦ εἶμαι

τί ὠφελεῖ, ἂν ἐν ταύτῳ καὶ ἀσφαλῆς δὲν εἶμαι!
Τοῦ Βάγκου μοῦ ἐρρίζωσε μῆς' ἔς τὴν καρδιάν ὁ φόβος!
Κᾶτι αὐτὸς βασιλικὸν ἔς τὸ φυσικόν του ἔχει,
ποῦ θέλει φόβον. — Ἦμπορεῖ τὰ πάντα νὰ τολμῆσῃ,
καὶ μέσα εἰς τὴν ἀφοβὴν τὴν τόλμην τῆς ψυχῆς του
ὕπάρχει καὶ ἡ φρόνησις, ποῦ ὁδηγεῖ τὸ χέρι
πῶς νὰ κτυπήσῃ ἀσφαλῶς. — Μόνον αὐτὸν φοβοῦμαι!
Αἰσθάνομαι τὴν τύχην μου αὐτὸς νὰ τὴν σκιάξῃ,
καθὼς καὶ τὸν Ἀντώνιον ἐσκίαζεν ὁ Καῖσαρ.
'Ἐθύμως' ὅταν ἤκουσεν αἱ τρεῖς των βαιοῖα
ἐμένα πρῶτον νὰ εἰποῦν, κ' ἐπρόσταξε κ' ἐκείνον
νὰ τοῦ λαλήσου. — Μὲ φωνὴν προφητικὴν κ' αἱ τρεῖς των
πατέρα τὸν ἐκήρυξαν ἐκείνον βασιλέων!
Μοῦ ἔβαλαν διάδημα ἔς τὴν κεφαλὴν μου στείρον,

μοῦ ἔδωκαν ἔς τὸ χέρι μου ἄκαρπον νάχῳ σκῆπτρον,
διὰ ν' ἀρπάξουν καὶ τὰ δυὸ ξένα κατόπιν χέρια...
Λοιπὸν πρὸς χάριν τῆς σπορᾶς τοῦ Βάγκου, τὴν ψυχὴν μου
ἐγὼ ἐκόλασα, ἐγὼ ἐσκοτώσα τὸν Δώγκαν;
ἔς τὸν κάλυκά μου ἔχουσα χολὴν ἀντὶ γαλήνης
μόνον καὶ μόνον δι' αὐτούς; Καὶ τὸ κειμήλιόν μου
τάθνατον, εἰς τὸν ἐχθρὸν τὸ δίδω τοῦ ἀνθρώπου
διὰ νὰ γείνουν βασιλεῖς μετέπειτα ἐκεῖνοι;
Οἱ υἱοὶ τοῦ Βάγκου βασιλεῖς! — Παρὰ νὰ γείνη τοῦτο,
ἔλα, ὦ Τύχη, πρόβαλε καλλίτερα ἐμπρὸς μου,
νὰ πολεμήσωμεν μαζῇ, ὅσον ζωὴ μου μένει.

Ὁ Μάκβεθ ἐκμισθοῖ δύο δολοφόνους, ὅπως φονεύσωσι τὸν
Πάγκον καὶ τὸν υἱὸν του·

Μὴ μείνη εἰς τὸ ἔργον μας ἡ βόζος ἢ σχισμάδα.
Κι' ὁ Φλῆγς, τὸ μόνον τέκνον του, ποῦ θὰ τὸν συνοδεύη,
μαζῇ μὲ τὸν πατέρα του θέλω κι' αὐτὸς νὰ πάγη.
Συγχρόνως ναῦρη καὶ αὐτὸν ἡ Μοῖρα ἢ κακὴ του.

Ἀναχωροῦσι λοιπὸν οἱ δολοφόνουι πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου,
καὶ μένει ὁ Μάκβεθ μόνος, βεβυθισμένος εἰς σκέψεις.

Ἐν μέσῳ τῆς ἠθικῆς τοῦ Μάκβεθ καταπτώσεως, εὐρισκόμεθα
ἐνταῦθα εἰς σημεῖον ἄξιον προσοχῆς, ὡς πρὸς τὴν ψυχολογικὴν
τοῦ ἥρωος μελέτην. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἔδρεψε τοὺς καρπούς τοῦ
πρώτου αὐτοῦ ἐγκλήματος, προβαίνει εἰς τὰ ἐμπρὸς μετὰ σατα-
νικῆς ὄντως εὐσταθείας, τὸ δὲ βαρύνον ἐφεξῆς αὐτὸν δὲν εἶναι ἡ
συνείδησίς του, — τὴν ὁποῖαν ἐφόνευσεν ἐντὸς τῆς καρδίας του,
— ἀλλ' ὁ φόβος, ἡ ἀνησυχία μὴ δὲν ἐξησφαλίσθῃ ἀρκούντως
τὸ ἐπιχείρημα, μὴ δὲν ἀρκεῖ τὸ μέχρι τοῦδε χυθὲν αἷμα. Ἡ σύ-
ζυγός του προσπαθεῖ νὰ τὸν καθησυχάσῃ·

Τί γίνεσαι, αὐθέντα μου; Κατάμονος τί μένεις,
μὲ συντροφίαν τὰ θλιβερὰ φαντάσματά σου μόνα,
καὶ τρέφεις μὲ στοχασμούς, ποῦ ἔπρεπε νὰ ἦσαν
μ' ἐκείνους ποῦ στοχάζεσαι μαζῇ κι' αὐτοὶ θαμμένοι;
Ὅσα δὲν ἔχουν ἰατρικόν, νὰ λησμονοῦνται πρέπει.
Τὸ ὅ,τι ἔγειν', ἔγεινε.

Μάκβεθ.

Ἐκούψαμεν τὸ φίλι,

πλὴν δὲν τὸ ἐσκοτώσαμεν. Θὰ κλείσῃ τὴν πληγὴν τοῦ,
θὰ στηλωθῇ, κ' ἡ παλαιὰ φοβέρα τοῦ δοντιοῦ του
τὴν ἔχθραν τὴν ματαίαν μας θὰ φοβερίσῃ πάλιν...
Ὁ νοῦς μου, ὦ γυναῖκά μου, εἶναι σκορπιούς γεμάτος!
Κι' ὁ Βάγκος καὶ τὸ τέκνον του ἀκόμη ζοῦν, — τὸ 'ξεύρεις;

Θεότης τοῦ Μάκβεθ εἶναι ἡ νύξ, ἡ προστάτις τῶν κακούργων·

ὦ Νύκτα,

ἔλα καὶ κλείσε τοῦ φωτός τὸ εὐσπλαγχνον τὸ 'μάτι,
ὦ, ἔλα μὲ ἀόρατον αἱματωμένον χέρι
νὰ κομματιάσῃς τὰ δεσμὰ ποῦ μ' ἔχουν χλωμιασμένον.

Ὁ Βάγκος δολοφονεῖται, ἀλλὰ χάρις εἰς ἓνα τῶν δολοφόνων,
σβύσαντα αἴφνης τοὺς δαυλοὺς, διασώζεται οὐδὲς του, τοῦ ὁποῖου
ἐπεζήτηε ὁ Μάκβεθ τὸν θάνατον, ὅσον καὶ τὸν τοῦ Βάγκου αὐ-
τοῦ α Μᾶς ἔφυγεν ὁ υἱὸς του! » ἀνακράζει εἰς τῶν φονέων·

Τότ' ἡ μισή μας ἡ δουλειὰ πηγαίνει ἔς τὰ χερμένα!
— Ἐκεῖνο τώρα πῶγεινε, ἄς πᾶμεν νὰ τὸ 'πούμεν.

Ἐπιστρέφουσιν ὅπως δώσωσι λόγον τῶν πράξεών των, καὶ
εἰσδύουσι μέχρι τῆς θύρας τῆς αἰθούσας, ὅπου, ἐν μέσῳ φωτοχυ-
σίας καὶ πομπῆς, οἱ ἄρχοντες συμποσιάζουσι μετὰ τοῦ βασι-
λέως. Ὁ Μάκβεθ, ἅμα ἰδὼν αὐτούς, ἀπομακρύνεται ἐν βίᾳ τῶν
συνδαιτυμόνων του, ὅπως πληροφορηθῇ τὰ γενόμενα·

— Γεμάτον αἷμα εἶναι

τὸ πρόσωπόν σου, ἄνθρωπε!

— Εἶναι τοῦ Βάγκου αἷμα.

— Καλλίτερα ἐπάνω σου ἢ μέσῳ ἔς τὸ κορμί του.

Τὸν ἐξεκάμετε;

— Νεκρός, μὲ τὸν λαιμὸν κομμένον.

Τ' ὄκαμα 'γώ.

— Καλλίτερον δὲν ἔχει λαιμοκόπον!

Καλὸς κ' ἐκεῖνος πῶκαμε καὶ εἰς τὸν Φλῆγς τὰ ἴδια.

Ἄν σὺ τὸ ἔκαμες κι' αὐτό, τότε δὲν ἔχεις ταῖρι.

— Ὁ Φλῆγς, αὐθέντα, 'ξέφυγε.

— Τότε λοιπὸν καὶ πάλιν

ἄρρωστος εἶμαι· εἶδεμὴ ἐξαίρετα θὰ ἦμουν,

'σὰν μάρμαρον ἀκέραιος, καὶ στερεὸς 'σὰν βράχος,

'σὰν τὸν ἀέρ' ἀδέσμευτος, ποῦ μὲ περικυκλόνει!

Πλὴν τώρα εἶμαι δέσμιος, κλεισμένος, πλακωμένος, δεμένος χειροπόδαρα μὲ φόβους κ' ὑποψίας.

Πλὴν ἔχομεν, εἰπῆτέ μου, τούλάχιστον τὸν Βάγκον;
— Αὐθέντα μου, τὸν ἔχομεν ἔνα χανδάκι μέσα, μὲ εἴκοσι ὀρθάνοικτας πληγαῖς ἔς τὴν κεφαλὴν του ἀπὸ αὐταῖς τοῦ ἔφθανε καὶ μιά!

— Καλὸν καὶ τοῦτο!

Νεκρὸν ἔς τὸ χῶμα κείτεται τὸ φίδι τὸ μεγάλον.

Ἄν τὸ σκουλήκι ἔξφυγε, θέλει καιρὸν ἀκόμη νὰ χύσῃ τὸ φαρμάκι του.

Οὐχὶ πλέον ἡ φρίκη τοῦ χυθέντος αἵματος, ἀλλ' ὁ φόβος μὴ δὲν ἐχύθη ἱκανὸν βασανίζει τὸν Μάκβεθ καὶ κλονίζει μέχρι φρενοβλαβείας τὸν ἐγκέφαλόν του. Ἀπέχομεν ἤδη πολὺ τῶν πρώτων τῆς ψυχῆς αὐτοῦ σπαραγμῶν. Τότε πῦχετο καὶ ἐπεθύμει ν' ἀναστήσῃ τὸν Δώγκαν ὁ κρότος τῆς κρουομένης θύρας. Ἦδη, ὅτε τὸ φάσμα τοῦ Βάγκου ἐμφανίζεται ἐνώπιόν του, τὴν φρεναπάτην προξενοῦσιν οὐχὶ αἱ τύψεις τῆς συνειδήσεως, ἀλλ' αἱ ἀδύμονοιαι τῆς ἐντρόμου φαντασίας του. Ἐν τῇ παραφροσύνῃ του νομίζει ὅτι ὁ Βάγκος ἀνεστήθη, διότι δὲν ἐφρονεύθη ἀρκούντως.

Ἄν εἶναι καὶ οἱ τάφοι μας ὀπίσω νὰ μᾶς στέλνουν ἐκείνους ποῦ ἐθάψαμεν ἔς τὸ χῶμα, — μνήματά μας εἰς τὸ ἐξῆς τῶν ἀετῶν ἃς γείνουν τὰ στομάχια!...

Ἦτο καιρὸς ποῦ ἔφθανε νὰ χύσῃς τὰ μυαλά του, κ' ὁ ἄνθρωπος ἀπέθνησκε, — ἔτελειοναν τὰ πάντα.

Πλὴν τώρα, — ἀνασταίνονται κ' ἐβγαίνουν ἀπ' τοὺς τάφους κ' ἀπ' τὰ σκαμνιά μας μᾶς σκουντοῦν...

Ἄφοῦ δέ, παρελθούσης τῆς φρεναπάτης, ἐπαναλάβῃ τὰς αἰσθήσεις, ὁποῖαι αἱ πρῶται τοῦ Μάκβεθ λέξεις;

Αἷμα ζητεῖ! Εἶναι γραπτόν: τὸ αἷμα θέλει αἷμα!

Τόσον βαθειὰ ἔς τὰ αἵματα ἐχώθηκα ὡς τώρα, ὥστε ἂν παύσω νὰ βουτῶ, τὸ νὰ γυρίσω ἴσως ὅα εἶν' ἐπίσης δύσκολον, καθὼς νὰ προχωρήσω.

Θὰ προχωρήσῃ! Σχεδιάζει τὸν φόνον καὶ τοῦ Μακδώφ. Ἦ Λαίδη Μάκβεθ ἐν τούτοις τὸν παρακινεῖ ν' ἀναπαυθῇ. «Ἄς πλαγιασώμεν», ἀποκρίνεται. Ἄλλ' ὄχι! ὁ Μάκβεθ ἐσκότωσε τὸν ὕπνον! Ὁ Μάκβεθ δὲν θὰ κοιμηθῇ εἰς τὸ ἐξῆς! Ἦ συνειδήσεις ἐνεκρῶθη

ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἡ φαντασία του ὕμωσ, ἄγρυπνος ἀείποτε καὶ ἐντρομος, διώκει καὶ ὕπνον καὶ ἡσυχίαν. Πορεύεται καὶ πάλιν πρὸς τὰς Μαγίσσας, αἵτινες παριστῶσιν ἐνώπιόν του ὀπτασίαν νέαν' ἀλλ' αὕτη οὐδὲν ἄλλο εἶναι, ἢ φαντασμαγορικὴ παράστασις τῶν σκέψεων ὑφ' ὧν πιέζεται ὁ νοῦς του:

ὦ Μάκβεθ, Μάκβεθ, Μάκβεθ!

Φυλάξου ἀπὸ τὸν Μακδώφ!...

— Ὅποιος κ' ἂν εἴσ', εὐχαριστῶ διὰ τὴν συμβουλήν σου. Ταιριάζει μὲ τοὺς φόβους μου.

Ἄλλ' ὁ Μακδώφ, προλαβὼν τὸν τύραννον, σώζεται ἐν Ἀγγλία, ὁ δὲ Μάκβεθ ἀπολέσας τὴν βοράν του ταύτην ἀνακράζει:

Τὸ κάθε πρῶτον γέννημα εἰς τὸ ἐξῆς τοῦ νοῦ μου πρῶτον θὰ εἶναι κάμωμα καὶ τοῦ χεριοῦ μου! — Τώρα μ' ἔργα ἐγὼ τοὺς στοχασμοὺς νὰ στέψω δὲν ὀ ἀργήσω. Τὸ εἶπα καὶ τὸ ἔκαμα! Εἰς τοῦ Μακδώφ τὸ κάστρον νὰ πέσω θέλω ἔξαφνα. Θὰ τοῦ τὸ κυριεύσω! Θὰ τοῦ περάσ' ἀπ' τὸ σπαθὶ γυναϊκά του, παιδιὰ του, κάθε κακότυχον κορμὶ ποῦ συγγενῆ τὸν ἔχει! Μεγάλα λόγια περιττά! Τὸ πρᾶγμα θὰ τελειώσῃ, πρὶν νὰ προφθάσῃ ὁ σκοπὸς αὐτὸς μου νὰ κρυώσῃ! Ἄλλ' ὄχι πλέον φάσματα!

Ἦ ἐσχάτη ψυχολογικὴ κατάστασις, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Μάκβεθ περιπίπτει, εἶναι ἡ ἀδιαφορία, ἡ ἀπονάρκωσις, γενικὴ τις ἀναισθησία, ἐξ ἧς ἐξέρχεται ὕπως ἀποθάνῃ γενναίως, ὅμοιος πρὸς λύχνον, ὅστις πρὶν ἢ ἀποσβεσθῇ ἀναδίδει τελευταίαν λάμψιν. Κραυγαὶ καὶ οἰμωγαὶ ἀντηχοῦσιν ἐντὸς τοῦ μεγάρου, ἀλλὰ μένει οὗτος ἀτάραχος.

Τὸ τί σημαίνει φόβος

σχεδὸν τὸ ἐλησμόνησα: ἦτο καιρὸς, ποῦ μόνον ν' ἀκούτῃς νύκτα μιὰν κραυγὴν, ἐκρύον' ἡ καρδιά μου, καὶ ποῦ μιὰ εἶδησις κακῆ τὰς τρίχας μου ἔμπορῶσε νὰ τὰς ὀρθώσῃ ἄν κ' αὐταὶ ζωὴν νὰ εἶχαν μέσα. Τὴν φρίκην τὴν ἐχώρτασα! Συνείθισαν ἔς τὸ αἷμα οἱ στοχασμοί μου. Δὲν ἔμπορεῖ νὰ μ' ἐξιππάσῃ τρόμος!

Μανθάνει ἀνάληγτος τῆς συζύγου του τὴν αὐτοχειρίαν, ἢ δὲ

μόνη τῆς θλίψεως αὐτοῦ ἔκφρασις εἶναι ὁ ἐξῆς ἀπελπιστικὸς τοῦ βίου ὄρισμός :

Δὲν εἶν' ὁ βίος ἄλλο,
παρὰ σκιὰ ποῦ περπατεῖ, παρὰ θεάτρου μῖμος
ὁποῦ πηγαίνει κ' ἔρχεται μὴν ὥραν ἔς τὴν σκηνὴν του,
καὶ πλέον δὲν ἀκούεται. Εἶν' ἓνα παραμῦθι
ποῦ λέγει ἓνας παλαδὸς — βοήν, θυμοὺς γεμάτων,
ἀλλὰ δὲν ἔχει νόημα !

Αἱ τύψεις τῆς συνειδήσεως, αἱ ἀνησυχίαι τῆς φαντασίας, ἡ μέ-
χρις ἡλιθιότητος ἀπόγνωσις, ἰδοὺ οἱ τρεῖς κύριοι σταθμοὶ ἐν τῇ
διελίξει τῆς ἠθικῆς τοῦ Μάκβεθ καταπτώσεως. Δὲν ἔστερεῖτο με-
γαλείου ὁ Μάκβεθ, ἢ εὐγενείας ἐμφύτου, ἠδύνατο δέ, καθὼς ὁ
Ἰώβ, ν' ἀντιπαλαίσῃ κατὰ τοῦ Διαβόλου καὶ νὰ νικήσῃ αὐτόν,
ἐὰν ἐν ἡμέρᾳ ἀλαζόφρονος μέθης δὲν συνηντᾶτο ἡ φιλοδοξία του
μετὰ τοῦ ἐξ Ἄδου πειρασμοῦ :

Χαῖρε, ὦ Μάκβεθ ! Βασιλεὺς μετέπειτα θὰ γείνης !

Γ.

Ἡ Λαίδη Μάκβεθ.

Ὁ χαρακτήρ τοῦ Μάκβεθ ἀποτελεῖ ἀξιόλογον ὑπόδειγμα τῆς
μεθόδου τοῦ Σαϊκσπεῖρου περὶ τὴν ἀπεικόνισιν τῶν τραγικῶν αὐ-
τοῦ προσώπων. Διασαφίζων τὴν πρώτην τοῦ πάθους ἀφειρησίαν,
παρακολουθεῖ τὴν βαθμιαίαν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν μέχρι τῆς κατα-
στροφῆς, εἰς τρόπον ὥστε ὁ θεατὴς ἔχει πρὸ αὐτοῦ, οὐχὶ μίαν
κρίσιμον στιγμὴν τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἥρωος, ὡς ἐν τῷ ἀρχαίῳ θεά-
τρῳ, ἀλλὰ τὴν ἱστορίαν ὁλόκληρον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς
μέχρι τέλους. Ὁ Μάκβεθ δὲν παρίσταται ἐν ἀρχῇ τοῦ δράματος
ὁποῖος φαίνεται ἐν τῇ δευτέρᾳ πράξει, οὐδὲ ἀποκαλύπτεται ὅλος
ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ πράξει, ἀλλ' ἐν τέλει μόνον τῆς τραγωδίας
γνωρίζομεν αὐτόν κατὰ βάθος. Οὕτω καὶ ὁ Ὁθέλλος δὲν παρίστα-
ται εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ζηλότυπος· ἀπ' ἐναντίας, κατ' ἀρχὰς ἔχομεν
ἐν αὐτῷ ἄνδρα εἰλικρινῆ καὶ εὐπιστον, οὐδὲν ἄλλο ποθοῦντα καὶ
ἀπολαμβάνοντα ἢ τοῦ ἔρωτος τὴν εὐτυχίαν. Τοιοῦτος καὶ Τίμων

ὁ Ἀθηναῖος, ὅστις, πρὶν ἢ καταλήξῃ εἰς μισανθρωπίαν, σπαταλεῖ
εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν τὴν φιλίαν καὶ τοὺς θησαυροὺς του.

Ἄλλ' ἐν τῷ προσώπῳ τῆς συζύγου τοῦ Μάκβεθ τολμῶ εἰ-
πεῖν, ὅτι ὁ ποιητὴς παραβαίνει τὴν τοιαύτην ψυχολογικὴν αὐτοῦ
μέθοδον. Ἄνευ οὐδεμιᾶς προπαρασκευῆς φέρει αἰφνης ἐνώπιον ἡ-
μῶν τέρας κακίας, μὴ προειδοποιήσας οὐδαμῶς τὸν θεατὴν πῶθεν
ἢ τοσαύτη κακία, ἢ τοῦλάχιστον διὰ τί ὑπὸ τὰς ὑπαρχούσας ἐν
τῷ δράματι περιστάσεις ἀναφαίνεται.

Δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ κακία τῶν γυναικῶν ὑπερ-
βαίνει τὴν τῶν ἀνδρῶν, ὡς καὶ ἡ Μήδεια ὁμολογεῖ ἐν Εὐριπίδῃ :

πεφύκαμεν

γυναῖκες εἰς μὲν ἔσθλ' ἀμηχανώταται,
κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται.

Δυνάμεθα δ', ὡς πρὸς τοῦτο, νὰ ἐπιφέρωμεν καὶ ἑτέραν ἱερωτέραν
μαρτυρίαν, τὴν τοῦ Εὐαγγελίου αὐτοῦ, ἐν ᾧ βλέπομεν τὸν Ἰη-
σοῦν καὶ τοὺς ἀποστόλους ἅπαξ μόνον ἐκβάλλοντας ἐξ ἀνδρῶς
πνεύματα ἀκάθαρτα πλείονα τοῦ ἐνός, ἐνῶ ἐκ μιᾶς καὶ μόνης γυ-
ναικῆς ἐπτά ὅλα δαιμόνια ἐξεβλήθησαν. Ταῦτα πάντα σημαίνου-
σιν, ὅτι ὁπότε τὸ φῦλον, τὸ παρὰ Θεοῦ πλασθὲν ἀσθενὲς καὶ εὐ-
αίσθητον, παρεκκλίνει τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἀπολήγει εἰς διαφθορὰν
ταχύτεραν καὶ πληρεστέραν ἢ τὸ ἀγροικότερον, συνάμα δὲ καὶ
ἰσχυρότερον, ἀνδρικὸν φῦλον· ὁ δὲ ποιητὴς δικαιουται ὅπωςδήπο-
τε ν' ἀπεικονίσῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐν ἀπάσῃ αὐτῆς τῇ μοχθη-
ρίᾳ. Ἀλλά, ὅσω μεγαλειτέρα ἡ παρεκτροπὴ τῆς γυναικειᾶς καρ-
δίας, τοσοῦτω ἀναγκαιοτέρα ἡ ἐπεξηγήσεις τοῦ πῶς προήχθη καὶ
ἀνεπτύχθη ἡ τοιαύτη παρεκτροπή. Ὁ δὲ Σαϊκσπεῖρος παρημέλησε
νὰ ἱκανοποιήσῃ ὡς πρὸς τοῦτο τὴν δικαίαν ἡμῶν περιέργειαν,
καθότι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ πρόοδος τῆς κακίας τῆς Λαίδης Μάκβεθ
μένουσι πρὸς ἡμᾶς ἄγνωστοι, τὸ δὲ ὑπὸ δραματικὴν ἔποψιν
σπουδαιότερον, οὐδὲ τῶν κινούντων αὐτὴν αἰτίων ἔχομεν σαφῆ
γνωσιν.

Παρίσταται κατὰ πρῶτον ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀναγινώσκουσα ἐπι-
στολὴν τοῦ συζύγου τῆς :

« Μὲ ἀπῆντησαν τὴν ἡμέραν τῆς νίκης, καὶ αἱ ἀσφαλέστεραι

ἀπυδείξεις μὲ πείθουν ὅτι γνωρίζουν περισσότερα παρὰ ὅσον φθάνει νοῦς ἀνθρώπου. Ἐνῶ μ' ἔκαιεν ἡ ἐπιθυμία νὰ τὰς ἐρωτήσω καὶ ἄλλα, ἔγειναν ἀέρας καὶ μέσα εἰς τὸν ἀέρα ἐχάθησαν. Ἐνῶ δὲ ἐκστατικὸς ἐθαύμαζα πῶς ἀνελήφθησαν, ἤλθε μῆνυμα τοῦ βασιλέως, ὅτι μὲ ἀναγορεύει θάνην τοῦ Καουδῶρ! Μὲ αὐτὸν τὸν τίτλον μὲ εἶχαν χαιρετίσει αἱ τρεῖς Μάγισσαι προτήτερα, καὶ μὲ παρέπεμψαν εἰς τὰ μέλλοντα νὰ γείνουν μὲ τὸ : «Χαῖρε σύ, ποῦ βασιλεὺς θὰ γείνης.» Αὐτὰ ἐνόμισα καλὸν νὰ τὰ γνωστοποιήσω εἰς ἐσὲ τὴν ἀγαπημένην σύντροφον τῶν μεγαλείων μου, διὰ νὰ μὴ στερηθῆς ὅ,τι σοῦ ἀνήκει ἀπὸ τὴν χαρὰν μου, μὴ γνωρίζουσα τί μεγαλεῖον ἀκόμη σὲ περιμένει.»

Γλάμης ἰδοῦ καὶ Καουδῶρ ποῦ εἶσαι, καὶ θὰ γείνης κ' ὅ,τι σοῦ ἔταξαν. Ἀλλὰ φοβοῦμαι τὴν ψυχὴν σου, μή, μὲ τῆς ἀγαθότητος τὸ γάλα ζυμωμένη, τὸν ὁρόμον τὸν σιμώτερον νὰ πάρης δὲν σ' ἀφήσῃ. Νὰ μεγαλώσῃς τὸ ποθεῖς, φιλοδοξίαν ἔχεις, ἀλλὰ δὲν ἔχεις καὶ τὸν νοῦν τὸν πονηρόν, ποῦ πρέπει αὐτὰ νὰ ἔχουν σύντροφον. Ὅ,τι ποθεῖς νὰ ἔχῃς, μὲ τὸ καλὸν τὸ ἤθελες. Τὸ ἀδίκον δὲν θέλεις, ἀλλ' ὅμως τὸ ὀρέγεσαι ἀδίκως νὰ κερδήσῃς.... Ἔλα ἐδῶ, τὸ θάρρος μου νὰ χύσω 'ς τὴν ψυχὴν σου, ὦ! ἔλα, ἔλα γλήγορα, ἡ ἀνδρική μου γλῶσσα νὰ κόψῃ τὰ ἐμπόδια ποῦ σὲ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν κύκλον τὸν χρυσόν, ποῦ φαίνεται κ' ἡ Τύχη καὶ μία ὑπερφυσικὴ βοήθεια τὸ θέλουν, νὰ σοῦ τὸ βάλουν στέφανον 'ς τὴν κεφαλὴν....

Ἐπιπρόκειν εἰσερχόμενος ἀναγγέλλει τὴν προσεχῆ ἀφιξίν τοῦ Μάκβεθ καὶ τοῦ βασιλέως Δώγκαν. «Ἐτρελλάθηκες!» ἀνακράζει ἡ Λαίδη Μάκβεθ, μόλις καὶ μετὰ βίας πειθομένη ὅτι ἡ Τύχη μετὰ τῆς προθυμίας ὑποβοηθεῖ τοὺς φονικοὺς σκοπούς της. Ἐπαναλαμβάνει δέ, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἀγγελιαφόρου, τὸν μονόλογον

Ὡς κ' ἡ φωνὴ ἐβράχυνε τοῦ κόρακος, ποῦ κράζει τὸν ἐρχομὸν τὸν μαῦρόν σου 'ς τοὺς πύργους μου, ὦ Δώγκαν! Ἐλάτε, ὦ Δαιμόνια, ποῦ παρακολουθεῖτε

τοὺς φονικοὺς συλλογισμοὺς! Ξεγυναικώσατέ με, ἀπὸ τὰ νύχια 'ς τὴν κορυφὴν γεμίσατέ με ἔλτην μ' ἀνήκουστην σκληρότητα! Τὸ αἷμα πήξατέ μου, τοὺς ὁρόμους ὅλους φράξατε εἰς τὴν συνείδησίν μου, ὥστε τῆς φύσεως φωνὴ εὐσπλαγχνικὴ καμμία νὰ μὴ ἔμπορῇ τὸν φοβερόν σκοπὸν μου νὰ κλονίσῃ.... Ἔσεῖς, τοῦ θρόνου ὄργανα ὅπου καὶ ἂν πλανᾶσθε ἀόρατα, κ' ἐργάζεσθε κακὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάτε, κάμετε χολὴν τὸ γάλα τῶν μαστῶν μου! Ἔλα καὶ σύ, Νύκτα βαθεία, σκεπάσου μὲ τοῦ Ἄδου τὸν σκοτεινότερον καπνόν, ὥστε ἡ μάχαιρά μου νὰ μὴ ἔμπορῃ τὴν πληγὴν νὰ βλέπῃ ποῦ θὰ κάμῃ, μήτ' ἀπ' ἐπὶ τὸν Οὐρανὸς νὰ μὲ παραμονεύῃ 'πίσ' ἀπ' τὸν πέπλον τῆς Νυκτός, καὶ νὰ φωνάζῃ : Στάσου!

Εἰς τῆς αὐτῆς ἀνεξήγητον ἔξαψιν καὶ ταραχὴν ρίπτει αὐτὴν διὰ μιᾶς ἢ ἀνάγνωσις ἐπιστολῆς, εὐάρεστα μόνον ἀγγέλματα περιεχοῦσης. Ἀλλὰ διὰ τί τοῦτο; Ὁ Μάκβεθ συνέλαβε μὲν αἰφνιδίως τὸν σκοπὸν νὰ φονεύσῃ τὸν βασιλέα, ἀλλὰ παρωρμήθη ὑπὸ τῶν λόγων τοῦ Δώγκαν, ἀναγορεύσαντος ὡς διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν υἱόν του, καὶ διαψεύσαντος οὕτω τῶν Μαγισσῶν τὰς προφητείας. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ἤδη ἡ Λαίδη Μάκβεθ πληροφορεῖται περὶ τῶν προφητειῶν καὶ μόνων, αὐταὶ δὲ χαρὰν μόνον καὶ ἀγαλλίασιν ἔπρεπε νὰ προξενήσωσιν, ὡς γράφει ἄλλως τε πρὸς αὐτὴν ὁ Μάκβεθ. Διὰ τί ἐπιφέρουσιν ἀντίθετον ὅλως ἀποτέλεσμα; Πρὸς δικαιολόγησιν τῆς τοιαύτης ἐκρήξεως αἰσθημάτων ἀγρίων ἀνάγκη νὰ προὑποθέσωμεν συνομιλίαν προγενεστέραν τῶν δύο συζύγων, καθ' ἣν ἀντηλλάγησαν πόθοι φιλόδοξοι καὶ σκοποὶ ἐγκληματικοί, ἢ προτροπὴν τινὰ τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν σύζυγον ὅπως καταλάβῃ διὰ τῆς βίας τὸν θρόνον. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη συνδιάλεξις ἐγένετο ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν εἰς τὰ παρασκήνια, πρὸ τῆς ἀνυψώσεως τῆς αὐλαίας. Ἦδη ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν γυναικῶν ἀναγινώσκουσιν ἐν ἐπιστολῇ πράγματα εὐχάριστα, καταλήγουσαν δὲ εἰς συμπεράσματα ἀντιφατικὰ ὅλως πρὸς τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἀναγνωσθέντα. Ἄντα ὑπερφυσικὰ προφητεύουσιν εἰς τὸν σύζυγόν μου τιμὰς καὶ μεγαλεῖα, δὲν φαίνονται δὲ ψευδόμενα, ἀφοῦ ἡ προφητεία ἐπληρώθη ἤδη κατὰ τὸ ἥμισυ. Θὰ

γίνωσι καὶ τὰ ἐπίλοιπα. Τὸ σκάφος ἡμῶν πλέει πλησίον πρὸς τὸν λιμένα, ὃ δ' ἄνεμος ἐπιπνέει οὐριος. Ἄρα λοιπόν, ἐκμανῆτε, ὦ θύελλαι, καὶ πληρώσατε τρόμου καὶ φρίκης τὸν αἴθριον οὐρανόν! » Τοιαύτη ἡ λογικὴ τῆς Λαίδης Μάκβεθ¹⁾. Ἀλλὰ τὸ ἔγκλημα, οἰαδήποτε ἡ ἐπιτυχία αὐτοῦ, εἶναι πράξις φοβερά, συναπογομένη τὴν βίαν καὶ τὴν ἀναστάτῳσιν, ὅπως δ' ἐν τῇ γαλήνῃ βίου εὐδαίμονος διαπράξῃ τις αἴφνης κακούργημα, ἀνάγκη νὰ ὑπάρχη, κατὰ τὸ φαινόμενον τούλάχιστον, λόγος ἰσχυρὸς πρὸς τοῦτο. Ἐν ἐλλείψει τοιούτου τινὸς ἐλατηρίου ἐν τῇ διαγωγῇ τῆς Λαίδης Μάκβεθ, ἀπορεῖ τις, ἐὰν ὁ Σαϊκσπεῖρος ἠθέλησεν ἐν τῷ προσώπῳ αὐτῆς νὰ παραστήσῃ γυναῖκα ἀληθῆ, ἢ τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ πονηροῦ, τὸν Διάβολον αὐτόν, ὅμοιον μὲν ἠθικῶς πρὸς τὰς δυσειδεῖς καὶ γενειούχους Μαγίσσας, ἀλλ' ὑπὸ μορφὴν εὐειδεστέραν.

Τὸ πρόσωπόν σου

βιβλίον εἶναι ἀνοικτόν, καλέ μου Μάκβεθ, ὅπου
πράγματ' ἀλλόκοτα ἔμπορεῖ καθέννας ν' ἀναγνώσῃ.

Θέλεις τὸν κόσμον νὰ γελᾷς; Καθὼς τὸν κόσμον κάμνε.

Χαρὰν νὰ λέγῃ ἡ γλῶσσά σου, τὸ μάτι σου, τὸ χέρι,
νὰ φαίνεσαι: ἄν τ' ἄκακον τὸ ἄνθος, πλὴν νὰ εἶσαι
τὸ φίδι ἀποκάτω του.

Πῶς ἄλλως ἠδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ ὁ πειρασμὸς αὐτός;

Ὅτε ὁ Μάκβεθ, πρὶν ἢ προβῆ εἰς τὸν φόνον τοῦ βασιλέως, τὸν ὁποῖον ξενίζει, καταλαμβάνεται ὑπὸ δισταγμοῦ ἐντίμου καὶ διακηρύττει ὅτι δὲν θέλει νὰ σπρώξῃ μακρύτερον τὸ πρᾶγμα, τότε πάλιν ὁ Σατανᾶς, ὃ ἐστὶν ἡ σύζυγός του, ἐνισχύει διὰ τῶν ἐξῆς τὴν κλονιζομένην ἀπόφασίν του:

Καὶ ἡ ἐλπίς ποῦ ἔτρεφε μὴ ἦτο μεθυσμένη;
ἢ μὴ ἀπεκοιμήθηκε ἔς τὸ μεταξύ, καὶ τώρα
ἔξυπνᾷ, καὶ βλέπει κίτρινη καὶ καταφοβισμένη
ἐκείνο, ποῦ ἔχαίρετο προτύτερα νὰ βλέπῃ;
τὸ μέτρον τῆς ἀγάπης σου μὲ τοῦτο μοῦ τὸ δίδεις.

1) Ὁ μεταφραστὴς ἀρκεῖται νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι δὲν παραδέχεται ἀπᾶσας ἐνταῦθα τοῦ συγγραφέως τὰς ἐνστάσεις.

Τὸ ὅτι ἔχεις ἔς τὴν καρδίαν, ὦ ἄνθρωπε, φοβεῖσαι
νὰ δείξῃς μὲ τὰ ἔργα σου, μὲ τὴν παλικαριάν σου;
Θέλεις αὐτό, ποῦ ἐκτιμᾷς ὡς στολισμὸν τοῦ βίου,
καὶ ἄνανδρος ἔς τὴν ἴδιαν σου ἐκτίμησιν νὰ εἶσαι;
Θέλεις ν' ἀφίνης πάντοτε κατόπιν ἀπ' τὸ θέλω
ν' ἀκολουθῇ τὸ δὲν το λμῶ;

Μάκβ.

Παρακαλῶ, σιώπα.

Τολμῶ νὰ κάμω κάθε τι ὅπου ἀρμύζει ἔς ἄνδρα.
Ὅποιος πλειότερα τολμᾷ, ἄνδρας δὲν εἶναι.

Λαίδη Μ.

Τότε,

τί ἦσουν ὅταν μ' ἔλεγες λοιπὸν τὸ σχέδιόν σου;
Τότε ποῦ εἶχες τὴν καρδίαν καὶ νὰ τὸ ἐκτελέσῃς,
τότ' ἦσουν ἄνδρας! Κι' ἂν μπορῆς νὰ εἶσαι κι' ἀπὸ τότε
ἀκόμη γενναιότερος, τόσον θὰ εἶσαι ἄνδρας!
Δὲν ἴσθουσ' οὔτ' ὁ καιρὸς οὔτε ὁ τόπος τότε,
καὶ ὅμως ἤθελες ἐσὺ νὰ φέρῃς καὶ τὰ δύο.
Ἰδοὺ ποῦ ἦλθαν μόνα των, ἀλλὰ, ἐνῶ τὰ ἡῦρες,
σύ χάνεσαι. — Τὸ γάλα μου τὸ ἔδωσα καὶ ἔξέρω
πόσον μιὰ μάνα τ' ἀγαπᾷ τὸ βρέφος ποῦ βυζάνει·
πλὴν κι' ἂν μ' ἐγλυκοκύταζε ἔς τὰ μάτια τὸ παιδί μου,
θὰ ἤρπαζα τὴν ρόγαν μου ἀπ' τ' ἀπαλά του γούλια
νὰ τοῦ συντρίψω τὰ μυαλά, ἐὰν τὸ εἶχα ὄρκον,
καθὼς ἐσὺ ὠρκίσθηκες ἔς αὐτὸ!

Ταῦτα εἶναι σατανικὰ ὄντως, ἂν δ' ἡ λέγουσα εἶναι οὐχὶ δαίμων ἀλλὰ γυνή, τὸ πρᾶγμα φαίνεται ὑπερβαῖνον τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν φύσιν. . .

Ἀλλ' ὅπωςδήποτε, ἡ τραγωδία αὕτη εἶναι ἀναντιρρήτως, ὡς σύνθεσις, τὸ ὠραιότερον τῶν ποιητικῶν τοῦ Σαϊκσπεῖρου ἔργων· ἐπειδὴ δ' ὁ χαρακτήρ τῆς Λαίδης Μάκβεθ, καίτοι προκαλῶν τὰς ὑποδειχθείσας ἐνστάσεις, συνέχεται ὅμως ἀδιάρρηκτως μετὰ τῆς ὅλης ἐν τῷ ποιήματι δράσεως (οὐχὶ ὡς τὸ ἄχαρι τοῦ θυρωροῦ ἐπεισόδιον ἐν τῇ γ'. σκηνῇ τῆς Β'. πράξεως, τὸ ὁποῖον δύναται ν' ἀπαλειφθῇ, θεωρούμενον καὶ ὡς ὑποβολιμαῖον), διὰ τοῦτο οἱ σχολιασταὶ ἀπεπειράθησαν παντοίοις τρόποις, ν' ἀνεύρωσι σύνδεσμόν τινα, συνέχοντα τὸ παρά φύσιν πρόσωπον τοῦτο μετὰ τῆς συνήθους καὶ πραγματικῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐπέτυχον δ' εὐ-

κόλως, καθότι ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Σαικσπεῖρος εἶναι ὅ,τι καὶ αἱ Ἱεραι Γραφαί : ὁ ζητῶν εὐρήσει.

Τὰ πρὸς ἀναστήλωσιν τῆς Λαίδης Μάκβεθ γραφέντα σχόλια ἀποτελοῦσι μνημεῖον Σαικσπειρείου ἐρμηνείας, πλήρες ἀφελοῦς σοφιστείας, ἥτις ἔστιν ὅτε ἐξελήφθη ἀντὶ ἐμβριθείας. Παρατηρήθη, λόγου χάριν, ὅτι ἡ Λαίδη ἠγάπα τὸν σύζυγόν της. — Ἀληθῶς, αὕτη παρίσταται ἀφωσιωμένη ὅλως εἰς τὸν Μάκβεθ, χάριν ἐκείνου ζητοῦσα τὴν δόξαν καὶ τὰ μεγαλεῖα, οὐχὶ δι' ἑαυτήν. — Παρατηρήθη προσέτι, ὅτι ὁ Μάκβεθ τὴν ὀνομάζει *πουλάκι μου*, καὶ ἠθέλησαν οἱ τοιοῦτοι σχολιασταὶ διὰ τῆς τρυφερότητος τοῦ θηριώδους ζεύγους τούτου νὰ μαλάξωσι τὴν καρδίαν ἡμῶν. Εἰς αὐτῶν δὲν ἔχει λόγους πρὸς ἔκφρασιν τῆς συγκινήσεως, ὑφ' ἧς καταλαμβάνεται, ἀναλογιζόμενος ὅτι μετὰ τὸ συμπόσιον, τοῦ ὑποίου τὴν εὐθυμίαν κατέστρεψεν ὁ Μάκβεθ διὰ τῆς φρεναπάτης του, ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἀντὶ πάσης ἐπιπλήξεως προτρέπει αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν κλίνην του ! Εἰς τὴν ῥωμαντικὴν ἐν Γερμανίᾳ σχολήν, προεξάρχοντος τοῦ Tieck, ὀφείλονται αἱ τοιαῦται ἀνακαλύψεις, δι' ὧν ἡ Λαίδη Μάκβεθ περιβάλλεται τὸν διπλοῦν στέφανον τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ μαρτυρίου !

Ταῦτα πάντα ἔχουσι πολὺ τὸ γελοῖον. Οὐδὲν ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Λαίδης Μάκβεθ τὸ ἀποδεικνύον τὴν ἐν αὐτῷ ὑπαρξίν τοῦ ἠθικοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Μάκβεθ κατέστρεψε, εἰ καὶ μετὰ κόπου, τὴν συνείδησιν ἐντὸς τῆς καρδίας του, ἀλλὰ συνείδησιν ἡ Λαίδη Μάκβεθ οὐδέποτε φαίνεται ἀποκτήσασα. Καὶ ὅμως ὑπάρχει τι τὸ συνδέον αὐτὴν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Καίτοι ξένη πρὸς ἡμᾶς ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν, ὡς πλάσμα ὅμως φυσικόν, διὰ τοῦ νευρικοῦ αὐτῆς ὀργανισμοῦ, ὑπάγεται εἰς τὸ γυναικεῖον φύλον. Ὁμιλεῖ που περὶ τῆς σμικρότητος τῶν χειρῶν αὐτῆς, ἐν συνόλῳ δὲ φανταζόμεθα αὐτὴν μικρόσωμον καὶ λεπτοφυῆ, οὐδὲ πρέπει νὰ παριστᾷ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἠθοποιὸς ῥωμαλέα, εὐσαρκος καὶ μεγαλόσωμος. Ἀπ' ἐναντίας, ἀνάγκη νὰ μεταδίδηται εἰς τὸν θεατὴν ἡ ἐντύπωσις τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ τῆς σωματικῆς ἀσθενείας τῆς ἠρωίδος καὶ τοῦ ἐμποροῦντος αὐτὴν μένους.

Οὐδὲν, λέγομεν, ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Λαίδης Μάκβεθ τὸ φυ-

σικὸν ἢ ἀνεπιτήδευτον. Κατὰ τὴν ὥραν τῆς δολοφονίας πίνει ποτὸν μεθυστικὸν ὅπως ἐξαφθῆ, ὅτε δὲ ὁ Μάκβεθ λέγει ὅτι ἐφόνευσε τοὺς δύο παρακοιμωμένους ὑπηρέτας τοῦ βασιλέως Δώγκαν, λειποθυμεῖ αὕτη. Παρ' ὀλίγον ἐφόνευεν αὐτὴ τὸν Δώγκαν, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε λέγει, διότι

μ' ἐφάνη

πῶς βλέπω τὸν πατέρα μου ἐκεῖ ποῦ κοιμᾶτο.

Μετὰ τὴν πρώτην ἐξαψιν καὶ κίνησιν ἐπέρχεται στάσις ἐντελής καὶ ἀδράνεια. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Δώγκαν, οὐδεμίαν, εἴτε πρωτοβουλίαν εἴτε μετοχὴν, λαμβάνει ἡ Λαίδη Μάκβεθ εἰς τὰ μετέπειτα κακουργήματα, οὐδὲ παρουσιάζεται σχεδόν, ἐκτὸς κατὰ τὴν περιβόητον σκηνὴν τῆς ὑπνοβασίας, ὁπότε φαίνεται ἡ πλήρης τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῆς κατάπτωσης.

Ὁ φόνος τοῦ Δώγκαν συνεπέφερε τὴν δολοφονίαν τοῦ Βάγκου, τὴν σφαγὴν τῆς οἰκογενείας τοῦ Μακδώφ, τίς οἶδεν ὅποσα εἰσέτι ἐγκλήματα, ἀλλ' οὐδὲν τούτων προέβλεπεν ἐκείνη, ὅτε, μεθ' ὅσης ἐκέκτητο δυνάμει, εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς θανατώσεως τοῦ γηραιοῦ βασιλέως. Μὴ φέρουσα ἤδη τοιοῦτου βάρους τὴν πίεσιν ἀποκάνει καὶ καταπίπτει. Δὲν μετανοεῖ, οὐδ' ἐκφράζει οὐδαμοῦ τὴν συναίσθησιν τῆς καταπατήσεως ἠθικοῦ τινος νόμου, ἀλλ' ἡ φρίκη τῶν γενομένων, — εἰ μὴ ὁ φόβος μελλούσης κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως, — κλονίζει τὰς φρένας αὐτῆς καὶ προκαλεῖ τὴν γνωστὴν ἐκείνην νόσον, καθ' ἣν ὁ πάσχων προδίδει ἐνῶ κοιμᾶται διὰ τῶν λόγων ἢ τῶν αὐτοματικῶν πράξεων του τὰ βαρύνοντα τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ.

Ὁ ἰατρός. Δύο νύκτας ἀγρύπνησα ἐδῶ μαζῆ σου, ἀλλὰ δὲν εἶδα ν' ἀληθεύσουν ὅσα μοῦ εἶπες. Ἀπὸ πότε περιπατεῖ 'ς τὸν ὕπνον της ;

Ἡ θαλαμηπόλος. Ἀφ' οἴτου ὁ βασιλεὺς ἐπῆγε 'ς τὸν πόλεμον. Πολλαῖς φοραῖς τὴν εἶδα νὰ σηκώνεται ἀπὸ τὸ στρῶμα, νὰ φορῆ τὰ νυκτικά της, ν' ἀνοίγῃ τὸ γραφεῖόν της, νὰ παίρῃ χαρτί, νὰ τὸ διπλόνῃ, νὰ γράφῃ, νὰ διαβάσῃ ὅσα ἔγραψε, καὶ ἔπειτα νὰ τὸ βουλόνῃ, καὶ νὰ ξαναγυρίζῃ εἰς τὸ κρεβάτι της· καὶ ὅλα αὐτὰ ἐνῶ ἦτο κοιμισμένη.

Ὁ ἰατρός. Μεγάλῃ τῆς φύσεως διατάραξις ! Ν' ἀπολαμβάνῃ τὰ ἀγαθὰ τοῦ ὕπνου, καὶ εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν νὰ κάμῃ ὡσὰν νὰ ἦτο ἐξυ-

πνη! Εἰς αὐτὰ τὰ κοιμισμένα πήγαινε κ' ἔλα της, ἐκτός τοῦ νὰ περιπατῇ καὶ νὰ κάμνη ὅσα μοῦ εἶπες, τὴν ἤκουσες ποτὲ νὰ λέγῃ τίποτε;

Θαλαμηπ. Τὴν ἤκουσα νὰ λέγῃ πράγματα, τὰ ὅποια δὲν ἤμπορῶ νὰ ἐπαναλάβω... Κύτταξε! Νά την! Ἔρχεται. Καθὼς πάντοτε, καὶ, μὰ τὴν ψυχὴν μου, κοιμᾶται 'ς τὰ βαθειά!

Ἰατρός. Ποῦ τῆρε τὸ φῶς;

Θαλαμ. Ἦτον 'ς τὸ πλάγι της. Ἔχει ἀκατάπαυστα τὸν λύχνον κοντά της καὶ καίει. Εἶναι ἡ θέλησίς της.

Ἰατρός. Ἰδέ, ἔχει τὰ μάτια ἀνοιχτά.

Θαλαμ. Ναι, ὅμως ὁ νοῦς των εἶναι κλεισμένος.

Ἰατρός. Τί κάμνει τώρα; Κύτταξε πῶς τρίβει τὰ χέρια της.

Θαλαμ. Τὸ ἔχει συνήθειαν ὡσὰν νὰ πλύνεται. Τὴν εἶδα νὰ τὸ κάμνη ἐν τέταρτον τῆς ὥρας, χωρὶς νὰ παύῃ.

Λαίδη Μ. Ἀκόμη ἔχει μίαν κηλίδα.

Ἰατρός. Ἄκουε! Ὅμιλεῖ. Θὰ γράψω ὅσα λέγει διὰ νὰ τὰ ἐνθυμοῦμαι καλλίτερα.

Λαίδη Μ. Ἔβγα, κηλὶς κατηραμένη! Ἔβγα, σοῦ λέγω... Μία! δύο! — Εἶναι ὥρα νὰ γείνη τὸ πρᾶγμα... Ἡ κόλασις εἶναι σκοτεινὴ!... Ἐντροπή, ἀνδρα μου, ἐντροπή! Στρατιώτης καὶ νὰ φοβῆται!... Τί σὲ μέλλει ἂν τὸ μάθουν, ἀφοῦ κανεὶς δὲν ἤμπορεῖ νὰ μᾶς ζητήσῃ λόγον. Ποῖος ὅμως ἤμποροῦσε νὰ τὸ φαντασθῇ, ὅτι ὁ γέρος εἶχε τόσον αἷμα μέσα του!... Ὁ θάνης τοῦ Φάυρ εἶχε γυναῖκα· ποῦ εἶναι τώρα!... Τί; δὲν θὰ παστρεύσουν ποτὲ αὐτὰ τὰ χέρια!... Φθάνει, ἀνδρα μου, φθάνει! Τὰ χαλνᾷς ὅλα μὲ τ' ἀνατριχιάσματά σου.

Ἰατρός. Νὰ δά! Νὰ δά! ἤκουσες ὅσα δὲν ἔπρεπε.

Θαλαμ. Αὐτὴ εἶπεν ὅσα δὲν ἔπρεπε! Τὰ ὅσα 'ξεύρει, ὁ Θεὸς τὸ γνωρίζει.

Λαίδη Μ. Μυρίζει ἀκόμη τὸ αἷμα. Ὅλα τ' ἀρώματα τῆς Ἀραβίας δὲν ἤμποροῦν πλέον νὰ μοσχομυρίσουν αὐτὸ τὸ χεράκι. Ὠχ! ὦχ! ὦχ!

Ἰατρός. Τί ἀναστεναγμός! Βαρειὰν καρδιὰν ποῦ ἔχει!...

Λαίδη Μ. Πλῦνε τὰ χέρια σου· βάλε τὸ νυκτικόν σου. Μὴν εἶσαι τόσον γλωμός! Σοῦ τὸ λέγω καὶ πάλιν· ὁ Βάγκος εἶναι 'ς τὸν τάφον του. Δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἔδῃ ἀπὸ τὸ μνήμα!... 'ς τὸ στρῶμα! 'ς τὸ στρῶμα! Κτυποῦν 'ς τὴν θύραν. — Ἐλα, ἔλα, ἔλα, ἔλα. Δός μου τὸ χέρι σου. Ὅ,τι ἔγεινε δὲν ξεγίνεται! 'ς τὸ στρῶμα! 'ς τὸ στρῶμα!

Ἰδοῦ ὅ,τι ἔχει ἀνθρώπινον ἡ γυνὴ αὕτη: ἀδυναμία σωματικὴ, διά-

νοια νοσοῦσα, καὶ ἐπὶ τέλους φρενοβλάβεια, — τοιοῦτος ὁ βίος της. — Ἐνῶ δ' ὁ σύζυγός της μάχεται καὶ ἀποθνήσκει ὡς ἥρωας, αὕτη, δαίμων ἀληθῆς ἐξελθὼν τοῦ Ἄδου ὅπως κολάσῃ τὸν Μάκβεθ, ἐπιστρέφει ἐκουσίως εἰς τὸν Ἄδην, ἀτοχειριαζομένη.

Ἡ Λαίδη Μάκβεθ παρεβλήθη συχνάκις πρὸς διαφόρους ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τραγωδίᾳ γυναῖκας, ἰδίως δὲ πρὸς τὴν Κλυταιμνήστραν, ἀλλ' αὕτη ὑπερτερεῖ μεγάλως κατὰ τὴν τραγικότητα, οὐδεμία δ' ἀληθῶς ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο σχέσις. Ἡ κινουσα τὸν Μάκβεθ καὶ τὴν σύζυγόν του φιλοδοξία φαίνεται ὅλως εὐτελής καὶ μηδαμινὴ, παραβαλλομένη πρὸς τὸ αἶσθημα, ὅπερ ἐξοπλίζει τὴν μητέρα τῆς Ἰφιγενείας κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος. Ὑπάρχει, ναὶ μὲν, ἐξωτερικὴ τις ὁμοιότης μεταξὺ τῆς ἡρωίδος τοῦ Αἰσχύλου καὶ τῆς τοῦ Σαϊκσπέιρου, καθ' ὅσον ἀμφοτέραι, ὑποκρύπτουσαι ἐπιδεξίως τοὺς σκοποὺς αὐτῶν, δολοφονοῦσιν, ἐξάπτονται δὲ ὡς θηρία αἰμομόρα ὑπὸ τῆς ὀρέξεως τοῦ φόνου καὶ τοῦ αἵματος. Ἀλλ' ὁ παραλληλισμὸς δὲν προβαίνει περαιτέρω, οἱ δὲ χαρακτῆρες διαφέρουσιν ὅσῳ καὶ τὰ κινουντα ἐκάστην αἷτια. Ἡ μὲν Κλυταιμνήστρα, γίγας τὴν τε ψυχὴν καὶ τὸ ἦθος, ὑπερβαίνει κατὰ τὴν δύναμιν ἀπάσας τὰς γυναῖκας τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νεωτέρου θεάτρου. Ἐπερειδομένη ἐπὶ τῆς ἰσχύος αὐτῆς, μένει ἀτάραχος καὶ κυρία ἀείποτε ἑαυτῆς. Ἡ δὲ Λαίδη Μάκβεθ διὰ τῆς παραφορᾶς αὐτῆς τῶν ἐκφράσεών της μαρτυρεῖ ὅτι συναισθάνεται τὴν ἀδυναμίαν της. Τῆς Ἑλληνίδος οἱ λόγοι συμφωνοῦσι μετὰ τῶν ἔργων, καὶ οἱ στοχασμοὶ μετὰ τῶν λόγων, πᾶσα δ' αὐτῆς λέξις πείθει ἡμᾶς, ὅτι ἡ λέγουσα δύναται καὶ νὰ πράξῃ ὅσα λέγει. Οὐδέποτε ἡ τέχνη παρήγαγεν ἰνδαλμα ἐξισούμενον μετὰ τῆς Κλυταιμνήστρας ταύτης ὡς πρὸς τὴν πλαστικότητα, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν καὶ τὸ κάλλος τῶν προσώπων τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Ἡ Κλυταιμνήστρα οὐδὲ λειποθυμεῖ ὡς ἡ Ἀγγλὶς, οὐδ' ἐξάπτει ἑαυτὴν διὰ μεθυστικῶν ποτῶν, οὐδ' ὑπὸ ἐφιάλτου ἐνοχλεῖται τὰς νύκτας, οὐδὲ κατέχεται ὑπὸ φόβου, ἢ αἰσχύνης, ἢ τύψεων τῆς συνειδήσεως. Ὁ φόνος τοῦ Ἀγαμέμνονος δὲν ἐπιφέρει κλονισμόν εἰς τὰ νεῦρα ἢ τὸν ἐγκέφαλόν της, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας εὐφραίνει καὶ ἐνισχύει αὐτήν.

Ἔμοι δ' ἀγών ὄδ' οὐκ ἀφρόντιστος πάλαι
 νίκης παλαιᾶς ἦλθε, σὺν χρόνῳ γέ μιν·
 ἔστηκα δ' ἐνθ' ἔπεσε ἐπ' ἐξαιργασμένοις.
 Οὕτω δ' ἔπραξα (καὶ τὰδ' οὐκ ἀρνύσομαι)
 ὡς μήτε φεύγειν μήτ' ἀμύνεσθαι μόρον.
 ἄπειρον ἀμφίβληστρον, ὡς περ ἰχθύων,
 περιστιχίζω, πλοῦτον εἵματος κακόν.
 Παίω δέ νιν δις· κὰν δυοῖν οἰμώγμασιν
 μεθῆκεν αὐτοῦ κῶλα· καὶ πεπτωκότι
 τρίτην ἐπενδίδωμι, τοῦ κατὰ χθονός
 Ἄδου νεκρῶν σωτήρος εὐκταίαν χάριν.
 Οὕτω τὸν αὐτοῦ θυμὸν ὀρμαίνει πεσών·
 κἀκφυσιῶν ὀξείαν αἵματος σφαγὴν
 βάλλει μ' ἐρεμνῆ ψεκᾶδι φοινίας δρόσου,
 χαίρουσαν οὐδὲν ἤτσον, ἢ Διὸς νότῳ
 γῆν, εἰ σπορητὸς κάλυκος ἐν λοχεύμασιν.
 ὡς ὠδ' ἐχόντων, πρέσβος Ἀργείων τόδε,
 χαίροιτ' ἄν, εἰ χαίροιτ', ἐγὼ δ' ἐπεύχομαι...
 Ἐγὼ δ' ἀτρέστῳ καρδίᾳ πρὸς εἰδότας
 λέγω. Σὺ δ' αἰνεῖν εἴτε με ψέγειν θέλεις,
 ὁμοιον. Οὗτός ἐστιν Ἀγαμέμνων, ἐμὸς
 πόσις, νεκρὸς δὲ τῆςδε δεξιᾶς χερός,
 ἔργον δικαίας τέκτονος. Τὰδ' ὠδ' ἔχει!

Ἐν τῇ τραγωδίᾳ τοῦ Σοφοκλέους ἡ Κλυταιμνήστρα ἀποβάλλει τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο ἦθος ἀγάλματος ὡσεὶ μαρμαρίνου, μεταβάλλεται δ' εἰς γυναῖκα ἠπιωτέραν καὶ χρηστοτέραν. Ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, ἡ Ἡλέκτρα, ἀνακαλεῖ πῶς τὴν Λαίδην Μάκβεθ.

Κατὰ τὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις θεῖον θεσμόν τῆς δίκης, ἡ Κλυταιμνήστρα λαμβάνει τὰ ἀντίποινα τοῦ φόνου τοῦ Ἀγαμέμνονος διὰ χερὸς τῶν τέκνων ἐκείνου, τοῦ Ὀρέστου καὶ τῆς Ἡλέκτρας. Κατὰ τὴν διάπραξιν τοῦ φόνου ἡ Ἡλέκτρα παροτρύνει τὸν Ὀρέστην καὶ «ἐφάπτεται τοῦ ξίφους του.» Σκληρὸν τοῦτο ὡς καὶ ἅπαντα ὅσα πρὸς τὴν μητέρα λέγει καὶ πράττει ἡ Ἡλέκτρα. Ἐν συνόλῳ δὲ αὕτη ἔχει τι τὸ καθ' ὑπερβολὴν ὠμὸν ὡς πρὸς ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους, ἐνῶ, ὡς πρὸς τοὺς ἀρχαίους, τῆς μητρὸς αὐτῆς ὁ χαρακτήρ φαίνεται ἠπιώτερος τοῦ δέοντος. Ἀλλ' ὁ Σοφο-

κλῆς ἐκπροσωπεῖ περίοδον μεταβάσεως μεταξὺ τοῦ ὄψους τοῦ Δισχύλου καὶ τοῦ πάθους τοῦ Εὐριπίδου.

Ἐν Εὐριπίδῃ ἡ τραχύτης τῶν ἀρχαίων ἠθῶν ἐξημεροῦται, οἱ δὲ χαρακτῆρες ἐν τῷ θεάτρῳ αὐτοῦ προσλαμβάνουσι τύπον ἀνθρώπινον ὅλως. Ἀληθῶς, ἡ Ἡλέκτρα του παρίσταται κατ' ἀρχὰς ἄκαμπτος καὶ ἀνάλγητος, ἐξαπατᾶ δ' ἡμᾶς ὡς πρὸς τῆς ψυχῆς αὐτῆς τὴν φύσιν, ὅτε βλέπουσα τὸν Ὀρέστην διστάζοντα, ὡς ὁ Μάκβεθ, πρὸ τοῦ φόνου, λέγει:

Μῶν σ' οἶκτος εἶχε, μητρὸς ὡς εἶδες δέμας;

Ο ρ. Φεῦ!

Πῶς γὰρ κτανῶ νιν, ἢ μ' ἔθρεψε κῶτεκεν;

Ἡ λ. Ὡς περ πατέρα σὸν ἦδε κάμὸν ὠλεσεν.

Ἀλλά, μετὰ τὸ ἔγκλημα, ἡ καρδία τῆς διαρρήγνυται ἐν σκηνῇ θαυμασία, τῆς ὁποίας παθητικώτερα δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ θεάτρῳ.

Ἡ λ. Δακρύτ' ἄγαν, ὦ σύγγον', αἰτία δ' ἐγώ·
 διὰ πυρὸς ἔμολον ἂ τάλαινα ματρὶ τᾶδ',
 ἃ μ' ἔτικτε κούραν.

Ο ρ. Ἴώ, Φοῖβ', ἀνύμνησας δίκαν,
 ἄφαντα φανερὰ δ' ἐξέπρα-
 ξας ἄχεα ἀπὸ γᾶς ἑλλανίδος.
 Τίνα δ' ἑτέραν μὸλω πόλιν; τίς ξένος,
 τίς εὐσεβῆς ἐμὸν κᾶρα
 προσόψεται ματέρα κτανόντος;

Ἡ λ. Ἴώ, ἰώ μοι. Ποῖ δ' ἐγώ, τίς εἰς χορὸν,
 τίνα γάμον εἶμι; τίς πόσις με δέξεται
 νυμφικᾶς εἰς εὐνάς;

Ο ρ. Κατεῖδες, οἶον ἂ τάλαινα' ἐὼν πέπλων
 ἐξέβαλ', ἔδειξε μαστὸν ἐν φοναῖσιν,
 ἰώ μοι, πρὸς πέδιφ
 τιθεῖσα γούνα μέλεα; ταχόμαν δ' ἐγώ.
 Βοᾶν δ' ἔλασκε τάνδε, πρὸς γένυν ἐμὸν
 τιθεῖσα χεῖρα: Τέκος ἐμὸν, λιταίνω·
 παρήδων τ' ἐξ ἐμᾶν
 ἐκρημναθ', ὥστε χέρας ἐμᾶς λιπεῖν βίλος...
 Ἐγὼ μὲν ἐπιβαλὼν φάρη κήραις ἐμαῖς
 φασγάνῳ κατηρξάμαν
 ματέρος ἔτω δέρας μεθ' ἑς.

αδρινά δ' εἰργάσω, φίλα, κασίγνητον οὐ θέλοντα.» Ὁ ἐστίν, ἡ Ἥλέκτρα φέρει εἰς πειρασμὸν τὸν Ὀρέστην, ὡς ἡ Λαίδη Μάκβεθ τὸν σύζυγόν της. Ἐν γένει δέ, καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ ἐν τῷ βίῳ, τὸν πειρασμὸν ἐκπροσωπεῖ, ἀπὸ τῆς Εὐας, ἡ γυνή· ἡ σὰρξ ἀσθενής, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα αὐτῆς πρόθυμον. Ἡ πρωτοβουλία ἀνήκει εἰς ταύτην, διότι ἔχει τὴν διάνοιαν ζωηροτέραν, εἰ καὶ ἦττον εὐρεῖαν, τοῦ ἀνδρός. Οὗτος κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκτελέσεως ἀναχαιτίζεται ὑπὸ σκέψεων παμπληθῶν, τῶν ὀπείων ἢ γυνή, καθ' ἃ εὐπαθεστέρα, μένει ἀπηλλαγμένη. Ἡ διάνοια αὐτῆς, μὴ διασπωμένη ἐνθεν κάκειθεν, δὲν ἀποπλανᾶται· βλέπουσα δ' εὐκρινῶς τὰ ἐνώπιον αὐτῆς κείμενα, δύναται, ἐν στιγμῇ κινδύνου ἢ κρίσεως, νὰ ἴδῃ διέξοδον ἢ ἀπαλλαγὴν, ὅπου ὁ νοῦς τοῦ ἰσχυροτέρου φύλου ἐκθαμβοῦται.

Οὕτως ἡ Λαίδη Μάκβεθ, οὐχὶ ὁ σύζυγος αὐτῆς, σχεδιάζει τὰ τῆς δολοφονίας τοῦ Δῶγκαν, οὗτος δ' ἐξίσταται καὶ θαυμάζει ἀκούων τὸ τέχνασμα, δι' οὗ ἡ Λαίδη προτίθεται νὰ ἐπιρρίψῃ ἐπὶ τῶν κοιμωμένων δούλων τὴν εὐθύνην τοῦ ἐγκλήματος, ἐξασφαλίζουσα τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ. Ὅτε δ' ἐν μέσῳ τοῦ συμποσίου ὁ Μάκβεθ, βλέπων τὸ φάσμα τοῦ Βάγκου, γίνεται ἄλλος ἐξ ἄλλου, αὕτη ἀναδεικνύει παρρησίαν πνεύματος ἔτι μᾶλλον ἀξιόθαύμαστον, συνάμα δὲ καὶ ἦττον ἀπεχθῆ. Ἐν τῇ σκηνῇ ταύτῃ ἡ Λαίδη Μάκβεθ ἀναφαίνεται ἀνωτέρα ἑαυτῆς. Οἱ συνευωχούμενοι ἐγείρονται ἐμβρόντητοι τῆς τραπέζης·

Καλὰ δὲν εἶν' ὁ βασιλεύς, αὐθένται· σηκωθῆτε.

Λαίδη Μ. Καθήσατε, αὐθένται μου· αὐτὸ συχνὰ τὸ ἔχει, ἀκόμη καὶ ἀπ' τὰ νειάτα του. Κανείς σας μὴ σαλεύσῃ· τὸ πρᾶγμα εἶναι τῆς στιγμῆς· θὰ τοῦ περάσῃ τώρα. Ἄνίσως τὸν προσέχετε καὶ τὸν παρατηρῆτε, θὰ πειραχθῆ, καὶ τὸ κακὸν χειρότερον θὰ γείνη. Ἄφῆτέ τον καὶ τρώγετε, ὦ φίλοι.

Στρεφομένη δὲ πρὸς τὸν Μάκβεθ·

Ἄνδρας εἶσαι!

Παρεβλήθη ἡ Λαίδη Μάκβεθ καὶ πρὸς ἑτέραν τῆς ἀρχαίας τραγωδίας ἡρωίδα, τὴν Μήδειαν τοῦ Εὐριπίδου. Τὴν πρώτην ἀ-

φορμὴν πρὸς τὴν τοιαύτην σύγκρισιν παρέσχεν ἴσως ἡ φρικώδης ἐκείνη τῆς Λαίδης Μάκβεθ ἔκφρασις·

Τὸ γάλα μου τὸ ἔδωκα, καὶ ἔξούρω
πῶς τάγαπᾷ τὸ βρέφος της μιὰ μάνα ποῦ βυζάνει.
Πλὴν, καὶ ἂν μ' ἐγλυκοκύταζε ἔς τὰ μάτια τὸ παιδί μου,
θὰ ἤρπαζα τὴν βόγαν μου ἀπ' τὰ παλά του γούλια
νὰ τοῦ συντρίψω τὰ μυαλά, ἐὰν τὸ εἶπα ὄρκον,
καθὼς ἐσὺ ὠρκίσθηκες εἰς αὐτό!

Ἄλλὰ τῆς Λαίδης Μάκβεθ οἱ λόγοι προξενοῦσι φρίκην μεγαλειότεραν ἢ τὰ ἔργα τῆς Μήδειας. Αὕτη φονεύει τὰ ἴδια τέκνα, τὰ τέκνα τοῦ Ἰάσονος, ὅπως ἐκδικηθῆ κατὰ τοῦ ἀπίστου πατρὸς αὐτῶν. Ἄλλὰ σφαγιάζουσα τὰ ἀθῶα ἐκεῖνα θύματα κατέχεται ὑπὸ τρόμου, ὑπὸ οἴκτου, καὶ ἐλεεινολογεῖ ἑαυτήν·

Φεῦ, φεῦ! τί προσδέρκεσθέ μ' ὄμμασιν, τέκνα,
τί προσγελάτε τὸν πανύστατον γέλων;
Αἰαί! τί δράσω; καρδία γὰρ οἴχεται,
γυναῖκες, ὄμμα φαιδρὸν ὡς εἶδον τέκνων.
Οὐκ ἂν δυναίμην. χαιρέτω βουλευμάτα
τὰ πρόσθεν....

Δότ', ὦ τέκνα,

δότ' ἀσπάσασθαι μητρὶ δεξιὰν χέρα.
Ἦ φιλότατη χεῖρ, φιλτατον δέ μοι κάρα
καὶ σχῆμα καὶ πρόσωπον εὐγενές τέκνων,
εὐδαιμονοῖτον, ἀλλ' ἐκεῖ· τὰ δ' ἐνθάδε
πατὴρ ἀφείλετ'· ὦ γλυκεῖα προσβολή,
ὦ μαλθακὸς χρῶς πνεῦμα θ' ἠδιστον τέκνων.
Χωρεῖτε χωρεῖτ'· οὐκέτ' εἰμὶ προσβλέπειν
οἷα τ' ἐς ὑμᾶς, ἀλλὰ νικῶμαι κακοῖς.

Ἐν τῷ νεωτέρῳ θεάτρῳ ἡδύνατό τις μετὰ πλείστων αἰμοβόρων καὶ δοξομανῶν ἡρωίδων νὰ παραλληλίσῃ τὴν Λαίδη Μάκβεθ. . . . ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι παραλληλισμοὶ δὲν ἐνδιαφέρουσιν ἡμᾶς ὅσον οἱ πρὸς τὰς τῆς ἀρχαιότητος.

Δ. Β.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΑΡΝΑΚΟΣ ΤΟΥ ΚΥΨΕΛΟΥ.

(μετὰ τριῶν πινάκων).

Ὁ Πρόδοτος διηγείται κατὰ πλάτος (Ε', 92) ὅτι οἱ ἐν Κορίνθῳ ἄρχοντες Βακχιάδαι, φοβούμενοι κατὰ χρησμόν τινα τὸν ἐκ τῆς Λάβδας τῆς γυναικὸς τοῦ Ἡετίωνος τεχνησόμενον ὡς μέλλοντα νὰ καταλύσῃ αὐτῶν τὴν ἀρχήν, ἀπεφάσισαν νὰ φονεύσωσι τὸν γόνον τοῦ Ἡετίωνος, καὶ ἀποστείλαντες ἐξ ἑαυτῶν ἄνδρας εὐθὺς μετὰ τὸν τυκετὸν τῆς Λάβδας ἐζήτουν τὸ παιδίον. Ἡ δὲ μήτηρ ἐννοήσασα τὴν ἐπιβουλὴν κατέκρυψεν αὐτὸ εἰς κιβωτόν, ἣν οἱ Κορίνθιοι *κυψέλην* ὠνόμαζον. Οὕτω δὲ σωθεὶς ἐπωνομάσθη ὁ υἱὸς αὐτῆς *Κύψελος*, καὶ οὗτος εἶνε ὁ μετέπειτα τυραννήσας ἐν Κορίνθῳ καὶ πατὴρ γενόμενος τοῦ Περιάνδρου. Καὶ ὁ μὲν Πρόδοτος οὐδὲν πλέον διηγείται περὶ τῆς σωτηριώδους ἐκείνης *κυψέλης*· ὁ δὲ Πausanίας (Ε', ιζ', 5) μνημονεύει μὲν συντομώτατα τὴν ἱστορίαν ταύτην, προσθέτει δὲ ὅτι «τῆς σωτηρίας ἕνεκα τοῦ Κυψέλου τὸ ἀπ' αὐτοῦ γένος οἱ ὀνομαζόμενοι Κυψελίδαί τὴν *λάρνακα* εἰς Ὀλυμπίαν ἀνέθεσαν.» Καὶ ταύτην τὴν *λάρνακα* ἔπειτα περιγράφει αὐτὸς μετὰ πολλῆς λεπτομερείας ἐν τρισὶ περίπου κεφαλαίοις.

Δυστυχῶς ὅμως εἶτε διὰ τὸ ἀναμφισβήτητον χάσμα τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ περὶ τῆς *λάρνακος* λόγου εἶτε δι' ἀμέλειαν ὁ Πausanίας οὐδεμίαν ἡμῖν παρέχει εἶδησιν οὔτε περὶ τοῦ σχήματος οὔτε περὶ τοῦ μεγέθους οὔτε περὶ τῆς ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τοῦ Ἡραίου, ὅπου ἀνέκειτο, τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἰδρύσεως τοῦ περιφανοῦς ἐκείνου μνημείου τῆς ἀρχαίας γλυπτικῆς. Ἡ δὲ περίστασις αὕτη παρήγαγε τὰς μεταξὺ φιλολόγων καὶ ἀρχαιολόγων διαφωνίας περὶ τῆς ἐρμηνείας τοῦ Πausanίου, τουτέστι περὶ τῆς ὀρθῆς ἐπὶ τῆς *λάρνακος* κατατάξεως τῶν παραστάσεων. Ἀπὸ τοῦ πρώτου περὶ τοῦ θέματος τούτου πραγματευθέντος Heyne (über den Kasten des Cypselus etc. Göttingen 1770) μέχρι τοῦ τελευταίου, ὅσον ἐμοὶ γνωστόν, J. Overbeck (über die Lade des Ky-

pselos, 1865) ἐξηνέχθησαν πολλαὶ καὶ διάφοροι γνώμαι. Μίαν ἐκάστην τούτων ἐνταῦθα νὰ μνημονεύσω κρίνω περιττόν, ἀφ' οὗ ἐν τῷ εἰρημένῳ συγγράμματι τοῦ Overbeck εὐρίσκονται ἅπασαι ἀκριβέστατα ἀναγεγραμμένα. Ὅτι πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν συντελεῖ εἶνε ὅτι αἱ ποικίλαι αὗται γνώμαι, πλὴν τῶν ἐκ πρώτης ὄψεως προφανῶς ἀνυποστάτων, δύνανται νὰ συγκεφαλαιωθῶσιν εἰς τὰς ἐξῆς δύο. Κατὰ τὴν μίαν, ἣν πρεσβεύουσι μάλιστα οἱ φιλόλογοι Heyne καὶ Schubart καὶ οἱ καλλιτεχνικοὶ Quatremère de Quincy καὶ Ruhl, ἡ *λάρναξ* εἶχε σχῆμα μὲν τὸ τῶν σαρκοφάγων ἢ τῶν γνωστῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ τετραγωνικῶν ἐπιμήκων κιβωτίων τῶν εἰς ἀπόθεσιν ἐνδυμάτων μάλιστα χρησίμων, τὰς δὲ παραστάσεις διατεθειμένας ἐπὶ τῶν πέντε ὀρατῶν αὐτῆς ἐπιφανειῶν ἢ ἐδρῶν (καὶ αὗται εἶνε αἱ πέντε χῶραι τοῦ Πausanίου). ἦτο δὲ ἰδρυμένη οὕτως, ὥστε νὰ εἶνε περίοπτος*). Κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν, ἣν ἐξήνεγκε μὲν ὁ O. Jahn, περαιτέρω δ' ἐπεξεργάσθη καὶ ἐπὶ πίνακος διέγραψεν ὁ J. Overbeck, τὸ μὲν σχῆμα εἶχε περίπου ὅμοιον ἦτο δὲ ἰδρυμένη πρὸς τῷ τοίχῳ τοῦ ναοῦ καὶ εἶχε τὰς παραστάσεις μόνον ἐπὶ τῶν τριῶν ὀρατῶν καθέτων ἐδρῶν, ἐν πέντε ἀλλεπαλλήλοις ζώναις (καὶ αὗται εἶνε κατ' αὐτοὺς αἱ πέντε χῶραι τοῦ Πausanίου)**).

Ἡμεῖς ἀναγνόντες τὸν Πausanίαν πρὶν ἢ γνωρίσωμεν τὰς διαφορὰς ταύτας ἐρμηνείας τοῦ καλλιτεχνήματος, ἐσχηματίσαμεν γνώμην, ἣτις ἐν πολλοῖς μὲν συμπίπτει πρὸς τὴν τῶν φιλολόγων, ἐν ἄλλοις δὲ διαφέρει· ἐκρίναμεν δὲ καλὸν νὰ δημοσιεύσωμεν αὐτήν, διότι νομίζομεν ὅτι ἀκριβῶς ἐκεῖνα καθ' ἃ ἡμεῖς διαφέρομεν τῶν ἄλλων***) συντελοῦσιν εἰς ὑποστήριξιν αὐτῆς, ὡς τῆς μόνης ὀρθῆς.

Ἀλλὰ πρὶν προβῶμεν εἰς τὴν κατανομήν καὶ διάθεσιν τῶν

*) Ἡ γνώμη αὕτη λέγεται καὶ ἐδρικὴ θεωρία (Scitentheorie).

**) Ἡ γνώμη αὕτη, ἣν μάλιστα οἱ ἀρχαιολόγοι πρεσβεύουσιν, ὀνομάζεται ζωνικὴ θεωρία (Streifentheorie, Zonentheorie).

***) Ἀγνοοῦμεν ἂν ἐδημοσιεύθη ποὺ τοῦ Ruhl ἡ ἀνάπλασις τῆς *λάρνακος*, ἣν ἰδῶν, φαίνεται, ἀνέκδοτον θαυμάζει ὁ Schubart.

παραστάσεων, προκαταρκτικῶς ἀνάγκη νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα, ἂν ἡ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνατεθεῖσα ὑπὸ τῶν Κυψελιδῶν λάρναξ ἦτο αὐτὴ ἐκείνη ἐν ἣ ἔκρυψεν ἡ Λάβδα τὸν Κύψελον, ἢ ἐπίτηδες παρηγγέλθη αὐτῆς ἡ κατασκευὴ μετέπειτα εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας τοῦ γενάρχου. Ὁ Πausanias εὐθύς ἐν ἀρχῇ τοῦ περὶ αὐτῆς λόγου γράφων ἀ λάρναξ κέδρου μὲν πεποιήται, ζώδια δὲ ἐλέφαντος ἐπ' αὐτῆς, τὰ δὲ χρυσοῦ, τὰ δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς ἐστὶν εἰργασμένα τῆς κέδρου· εἰς ταύτην τὴν λάρνακα Κύψελον ἀπέκρυψεν ἡ μήτηρ» προδήλως ἀπεδέχθη τὴν γνώμην τῶν ἐξηγητῶν, οἵτινες εἶνε γνωστὸν πόσον ἐφιλοτιμοῦντο νὰ περιάπτωσιν εἰς πολλὰ τῶν ἀναθημάτων μείζονα τῆς ἀληθοῦς δόξαν, ἀναφέροντες αὐτὰ εἰς παλαιούς καὶ ἐπιφανεῖς μύθους. Τῆς πίστεως τοῦ Πausanias μετέχει καὶ ὁ Quatremère de Quincy (Jupit. Olymp. σελ. 125) καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων. Ἄλλοι δέ, πιθανώτερα καθ' ἡμᾶς φρονοῦντες, νομίζουσιν ὅτι τὸ ἀνάθημα παρηγγέλθη ἐπίτηδες ὑπὸ τῶν Κυψελιδῶν καὶ κατεσκευάσθη μετὰ τσοαύτης πολυτελείας, οἷαν δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι ἐδύνατο νὰ ἔχη τῆς Λάβδας ἡ κυψέλη, ἐν ἣ κατέκρυψε τὸ παιδίον. Ἡ Λάβδα ἦτο βεβαίως ἐπιφανοῦς οἰκογενείας καὶ ὁ Ἡετίων δὲν ἦτο ἄνθρωπος μὴ δυνάμενος νὰ ἔχη πολυτελῆ τινα σκεύη ἐν τῷ οἴκῳ του· ἀλλ' ὅταν τις ἀναλογισθῇ ὁποίας τέχνης καὶ πολυτελείας ἔργον ἦτο ἐκείνη ἡ λάρναξ ἢ ἐν τῷ Ἡραίῳ, καὶ ὁποίου μεγέθους, ὡς θέλομεν ἰδῆ ἐν τοῖς ἐξῆς, θέλει δυσκολευθῆ νὰ πιστεύσῃ ὅτι τοιαύτη κιβωτός, ἥς ὁ τόπος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο οὐχὶ ἐν τῷ μεγάρῳ (ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ὑποδοχῆς, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον), ἀλλ' ἐν τῷ θαλάμῳ, ἐν τῷ κοιτῶνι, ἦν ἐκ τῶν συνήθων ἐπίπλων τῶν εὐγενῶν καὶ πλουσίων οἰκογενειῶν. Πιθανώτατον λοιπὸν φαίνεται ὅτι παρηγγέλθη ἐπίτηδες ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἀνάθημα. Τούτου δὲ τεθέντος, εἶνε ἀναμφίβολον ὅτι τὸ ἀνάθημα ἰδρύθη ἐπὶ βάρου καὶ ἐν τοιαύτῃ χώρᾳ ὥστε νὰ εἶνε περίοπτον, καὶ ἐπομένως πᾶσαι αὐτῆς αἰύραται ἔδραι ἦσαν ἐξ ἴσου κεκοσμημέναι δι' ἀναγλύφων. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ἐν τῷ Ἡραίῳ λάρναξ ἦτο αὐτὴ ἢ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἡετίωνος, νομίζω ὅτι δυσκόλως δύναται νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι κιβωτός μετὰ τσοαύτης τέχνης καὶ πολυτελείας ἐξ-

ειργασμένη, ἤθελεν ἔχη τὴν σπουδαίαν καλλιτεχνικὴν ἔλλειψιν, νὰ μὴ εἶνε περὶ πάσας τὰς ὀρατὰς ἔδρας, ἔστω καὶ τέσσαρας, κεκοσμημένον, ἀλλὰ μόνον περὶ τὰς τρεῖς. Ἐν τοῖς ἐξῆς θέλομεν ἰδῆ ὅτι δι' ἄλλους ἰσχυροὺς λόγους ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πausanias ἐξαγομένους εἶνε ἀπαράδεκτος ἡ κατὰ τὸν Jabn διακόσμησις τῆς λάρνακος καὶ ἡ πρὸς τῷ τοίχῳ τοῦ ναοῦ ἴδρυσις αὐτῆς.

Δεύτερον προκαταρκτικὸν ζήτημα προκείμενον εἰς λύσιν εἶνε τὸ περὶ τοῦ σχήματος καὶ μεγέθους αὐτῆς· διότι καὶ περὶ τούτων δὲν εἶνε ἐντελῶς σύμφωνοι οἱ φιλόλογοι καὶ ἀρχαιολόγοι. Καὶ περὶ μὲν τοῦ σχήματος ὀλιγωτέρα ἡ διχογνωμία, διότι ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη μεταξὺ αὐτῶν εἶνε ὅτι ἦτο τετράγωνος ἐπιμήκης κιβωτός μετὰ ἐπιθέματος ὀριζοντίου καθέτους ἐπ' ἀλλήλων ἔχουσα τὰς ἔδρας, ὁμοία δηλ. πρὸς τὰς κιβωτοὺς ἐκείνας τὰς ἐν χρήσει καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν σήμερον παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ πρὸς ἐναπόθεσιν ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων πολυτίμων κειμηλίων· ὡς τοιαύτη ἄρα δὲν ἐδύνατο οὔτε ὕψος νὰ ἔχη τοσοῦτον, ὥστε νὰ μὴ δύναται ἐξωθεν ἰστάμενός τις καὶ ἐγκύπτων νὰ φθάσῃ διὰ τῶν χειρῶν εἰς τὸν πυθμένα, οὔτε πλάτος τοσοῦτον, ὥστε νὰ κατέχη πολὺν χῶρον ἐν τῷ θαλάμῳ· μέγεθος ἐδύνατο νὰ λάβῃ μᾶλλον κατὰ μῆκος. Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὸ μὲν μέγεθος ὅπερ ὀρίζει αὐτῇ ὁ Quatremère de Quincy (μῆκος μὲν 6 ποδ. = 2 μ. περίπου· πλάτος τεσσάρων ποδ. = 1,33 μ. περίπου· καὶ ὕψος ἴσον τῷ πλάτει) εἶνε τοσοῦτον ὑπερβολικόν, ὥστε δὲν ἀρμόζει εἰς οὐδὲν τοιούτου εἶδους οἰκιακὸν σκεῦος, ἐκτός ἂν θεωρηθῇ ὡς παριστώμενον ὑπὲρ τὸ φυσικὸν καὶ σύνγθεσ μέγεθος, ὅπερ δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν γνώμην αὐτοῦ ὅτι τὸ ἀνάθημα τῶν Κυψελιδῶν ἦτο τῆς Λάβδας ἢ κυψέλης. Τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Overbeck ἀποδοθὲν εἰς τὴν λάρνακα σχῆμα καὶ μέγεθος φαίνεται ὡσαύτως ἀπομακρυνόμενον τοῦ συνήθους καὶ φυσικοῦ· διότι τὸ μὲν ὕψος εἶνε κατ' αὐτὸν 3 ποδῶν ὡς ἔγγιστα, ἦγουν 1 μέτρου· ἀλλὰ τίς ἄνθρωπος ἢ ποία γυνή, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ὑψηλή, δύναται ἐξωθεν ἰσταμένη καὶ ἐγκύπτουσα εἰς τὴν λάρνακα ὑπὲρ ὕψος ἐνός μέτρου νὰ φθάσῃ διὰ τῶν χειρῶν εἰς τὸν πυθμένα; Ἄφ' οὗ δὲ ἀπέδωκε τοσοῦτον ὕψος, ὥρισε τὸ μῆκος εἰς 3 πόδ. 9 δακτ., ἢ

γουν 1,25 μέτρ. περίπου καὶ τὸ πλάτος εἰς 2 πόδ. $8 \frac{1}{3}$ δακτ. ἤγουν 0,76 μέτρ. περίπου. Οὕτως ἔλαβεν ἡ λάρναξ σχῆμα καὶ μέγεθος οὐχὶ πολὺ διάφορον τοῦ τῶν προχείρων ἐκείνων καὶ προσωρινῶν κιβωτίων, δι' ὧν μεταφέρονται πραγματεῖαι ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν. Ὁ Schubart ὀρίζει τὸ ὕψος, ἀφθόνως λαμβανόμενον, εἰς 2 $\frac{1}{2}$ πόδας· ἀπορῶ δὲ πῶς μετὰ τοῦτο προσθέτει αὐτὸ πολὺ μέχρι 3 ποδῶν. Νομίζω ὅτι ἂν ὁ τεχνίτης δὲν ἤθελε νὰ παραβῆ τοὺς φυσικοὺς ὅρους τοιαύτης λάρνακος, οἷα ὑπολαμβάνεται ἡ τοῦ Κυψέλου, δὲν ἐδύνατο νὰ κατασκευάσῃ αὐτὴν οὐδὲ κατὰ ἓνα δάκτυλον ὑψηλοτέραν τῶν 2 $\frac{1}{2}$ ποδῶν. Τοσοῦτον ἴσως ἢ ὀλίγον τι μικρότερον (2 $\frac{1}{4}$ ποδ.) θὰ ἦτο τὸ πλάτος αὐτῆς· τὸ δὲ μῆκος οὐδὲν τὸ κωλύον νὰ παραδεχθῶμεν διπλάσιον τοῦ ὕψους, ἤγουν 5 ποδῶν*).

Τοιοῦτον σχῆμα καὶ τοσοῦτον μέγεθος ἔχουσα ἡ λάρναξ δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι ἰδρῦθη ἀμέσως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ναοῦ· διότι τοῦτο ἤθελε δυσχεράνη τὴν θέαν τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀναγλύφων παραστάσεων, καὶ μάλιστα τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐπιγραφῶν· ὁ δὲ καλλιτέχνης δὲν ἐμόχθησεν, ἵνα μένωσιν ἀπαρατήρητα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του. Εἶνε λοιπὸν πιθανώτατον ὅτι ἡ λάρναξ ἦτο ἰδρυμένη ἐπὶ τινος βάθρου, οὐχὶ μὲν τοσοῦτον ὑψηλοῦ, ὡς φαίνεται ἐν τῇ μικρᾷ ἀπεικονίσει τῇ παρὰ Heyne, ἀλλ' οὐδὲ τοσοῦτον χαμηλοῦ, ὡς παρὰ Quatremère de Quincy. Νομίζω ὅτι τὸ πρέπον ὕψος τοῦ ἐκ δύο βαθμίδων συνισταμένου βάθρου θὰ ἦτο 0,40—0,50 μέτρ. (ἴδε Πίν. Α', 1).

*) Χάριν τοῦ σχήματος παραπέμπομεν εἰς παράστασιν τινα ἐπὶ ἀγγείου, ἣν προχείρως εὔρομεν, τὴν ἐν τοῖς Opusc. τοῦ Ritschl: Pelops—Vase von Ruvo σελ. 795. Πίν. II, III. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε πλὴν τοῦ σχήματος τῶν 2 τούτων κύστεων καὶ ἡ τῶν καθέτων πλευρῶν διαίρεσις, τῆς μὲν εἰς δύο, τῆς δὲ εἰς τρεῖς ζώνας. Ὡσαύτως καὶ ἐν ἄλλῃ παραστάσει μούσης τινὸς φερούσης κύστιν αὕτη ἔχει οὐ μόνον τὸ σχῆμα τῆς ἡμετέρας λάρνακος, ἀλλὰ καὶ τὴν μακροτέραν αὐτῆς πλευρᾶν, τὴν μόνην ὀρατὴν, διηρημένην εἰς 2 ὀριζοντιοὺς ζώνας καὶ τέσσαρα κάθετα χωρία ἢ τὸ ὅλον εἰς 8 οἴκους· οὕτω δὲ παρέχει ὄψιν ἀκριβῶς ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ ἡμετέρου πίνακος Β'. (Lenormant et De Witte Elite d. Monum.céramograph. II. pl. LXX.)

Στερούμενοι πάσης μαρτυρίας καὶ εὐρισκόμενοι ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν ὑποθέσεων καὶ εἰκασίῶν, ἀναγκαζόμεθα μίαν ἔτι ὑπόθεσιν νὰ προτάξωμεν πρὶν μεταβῶμεν εἰς τὴν κατὰ τὸν Πausanίαν διάταξιν τῶν παραστάσεων. Ποῦ ἄρα γε τοῦ ναοῦ καὶ πῶς ἦτο ἰδρυμένη ἡ λάρναξ; Ὅτι ἦτο ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ καὶ καθ' ἑαυτὸ εὐλογον φαίνεται καὶ ῥητῶς μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ ἰδόντος αὐτὴν Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου ΙΑ', 163. Ἀλλὰ ποῦ τοῦ ὀπισθοδόμου; Κατὰ φυσικὸν λόγον δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ τοῦ εἰσερχομένου, καὶ πιθανώτατα οὕτως ὥστε ἡ μὲν βραχυτέρα πλευρὰ τῆς λάρνακος νὰ ἀντικρύζῃ πρὸς τὸν βραχύτερον τοῖχον τοῦ ὀπισθοδόμου, ἡ δὲ μακροτέρα πρὸς τὸν μακρότερον. Οὕτως ἐγένετο χώρου οἰκονομία, ἣτις φαίνεται ἦτο πολὺ ἀναγκαία ἐν τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ θησαυροφυλακείῳ τῆς Ὀλυμπίας, διότι πρὸς οἰκονομίαν χώρου δὲν εἶνε ἀδιάφορον τὸ νὰ τεθῆ οὕτως ἢ ἄλλως ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Ὁ εἰσερχόμενος λοιπὸν εἰς τὸν ὀπισθοδόμον τοῦ Ἡραίου εἶχε τὴν λάρνακα πρὸς δεξιὰν αὐτοῦ ἢ ἀριστερὰν (ἀκριβέστερος ὀρισμὸς ἀδύνατον νὰ γείνη δι' οὐδεμιᾶς εἰκασίας)· στρεφόμενος δὲ πρὸς αὐτὴν εἶχεν ἐνώπιόν του τὴν βραχεῖαν αὐτῆς πλευρᾶν.

Ταῦτα προκαταρκτικῶς ὀρίσαντες οὐχὶ μὲν μετὰ βεβαιότητος διὰ τὴν ἔλλειψιν μαρτυριῶν, ἀλλὰ μετὰ πλείστης πιθανότητος, μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς παρὰ Πausanίαν περιγραφῆς καὶ τὴν ἐπὶ τῆς λάρνακος διάταξιν τῶν ἀναγλύφων παραστάσεων. Ἀλλὰ καθ' ἃ προλαβόντες εἶπομεν, ἀπαντῶμεν περὶ τούτου δύο πάντη διαφόρους θεωρίας, τὴν τοῦ Jahn-Overbeck καὶ τὴν τοῦ Heyne-Schubart. Ἀκολουθοῦντες δὲ ἡμεῖς ἐν πολλοῖς τοὺς τελευταίους καὶ ἀσπαζόμενοι τὴν περὶ πέντε πλευρῶν θεωρίαν, ὀφείλομεν νὰ καταδείξωμεν τοὺς λόγους, δι' οὓς νομίζομεν ἀσύμφωνον πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς περιγραφῆς τοῦ Πausanίου καὶ ἐπομένως ἀπαράδεκτον τὴν θεωρίαν τοῦ Jahn, ἣν ἀπεδέχθη καὶ συνεπλήρωσεν ὁ Overbeck.

Καὶ πρῶτον μὲν, καθ' ἃ καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν εἶπομεν, τὸ σχῆμα καὶ αἱ διαστάσεις τῆς λάρνακος, ὅπως παρεδέχθη αὐτὰ ὁ Overbeck, εἶνε ἀσύμφωνον πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς λάρνακος τοῦ

Κυψέλου. Ἡ λάρναξ αὕτη, εἴτε ἦτο αὐτὴ ἐκείνη, ἐν ἣ κατέκρυψε τὸ παιδίον ἢ Λάβδα, καθ' ἃ πιστεύει ὁ Πausανίας καὶ τινες τῶν νεωτέρων, εἴτε ἦτο ἐπίτηδες κατασκευασμένον κατὰ μίμησιν ἐκείνης ἀνάθημα τῶν Κυψελιδῶν, καθ' ἃ φρονοῦσιν ἄλλοι τῶν νεωτέρων, εἴτε ἦτο, ἄγνωστον τίνος, πολυτελὲς ἀνάθημα, ὅπερ μόνον διὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος ἐσχέτισαν οἱ ἐξηγηταὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ Κυψέλου τὴν παρ' Ἡροδότῳ, ὡς νομίζει ὁ Welcker, ὡφείλε καὶ κατὰ τὰς τρεῖς ταύτας ὑποθέσεις νὰ ἔχη τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος τοῦ γνωστοῦ ἐπίπλου, νὰ εἴνε μᾶλλον ἐπιμήκης, ὀλιγώτερον δὲ πλατεῖα καὶ ὑψηλή, δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω εἶπομεν. Ἐπειτα δὲν ὑπάρχει λόγος, δι' ὃν ὁ τεχνίτης κοσμήσας τοσοῦτον πολυτελῶς διὰ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος καὶ τεχνικῶν ἀναγλύφων τὰς τρεῖς καθέτους πλευράς, κατέλιπεν ἀδιακόσμητον τὴν ἀνωτάτην καὶ τὰ μάλιστα ὄρατὴν χώραν, τὴν τοῦ ἐπιθέματος. Δὲν δύναται νὰ εἴπη τις ὅτι τοῦτο ἐγένετο ἐπίτηδες ὑπὸ τοῦ τεχνίτου, ἵνα χρησιμεύσῃ καὶ αὐτὴ, ὅπως πολλάκις αἱ λάρνακες ἐκεῖναι ἐχρησίμευσον ὡς καθίσματα ἢ ἔδρανα· διότι πρῶτον μὲν τοῦτο ἐγένετο, καὶ μέχρι τοῦ νῦν γίνεται παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ, μόνον ἐν ταῖς πτωχικωτέραις οἰκίαις καὶ ἐν ἐλλείψει ἰδίων ἐδρῶν· ἐν δὲ τῷ οἴκῳ τοῦ Ἡετίωνος δὲν ὑπῆρχε βεβαίως τοιαύτη ἔλλειψις· δεύτερον δὲ καὶ κυριώτερον διότι ὁ Overbeck ἀποδίδει τοσοῦτον ὕψος, ὥστε δὲν ἦτο εὐκολος ἢ ἐπικάθισις. Ἴνα καθίσῃ τις εἰς ὕψος ἐνός μέτρου, ἔχει χρεῖαν βαθμίδων.

Ἄλλ' ὁ κυριώτερος κατὰ τῆς θεωρίας ταύτης λόγος εἶνε ὁ ἐξῆς. Ὁ Πausανίας (Ε', ιζ', 6) ἀρχόμενος τῆς περιγραφῆς τῶν πέντε χωρῶν, ἐν αἷς περιελήφθησαν αἱ παραστάσεις αἱ ἐπὶ τῆς λάρνακος, λέγει «Ἀρξάμενθ δὲ ἀνασκοπεῖσθαι κάτωθεν τοσάδε ἐπὶ τῆς λάρνακος ἢ πρώτη παρέχεται χώρα. Οἰνόμαος κτλ.» μεταβαίνων δὲ κατωτέρω (ιη', 1) εἰς τὴν δευτέραν χώραν λέγει «τῆς χώρας δὲ ἐπὶ τῆς λάρνακος τῆς δευτέρας ἐξ ἀριστερῶν μὲν γίνοιτο ἂν ἢ ἀρχὴ τῆς περιόδου, πεποίηται δὲ γυνή κτλ.» ἔτι κατωτέρω (ιη', 6) «στρατιωτικὰ δὲ ἐπὶ τῇ τρίτῃ χώρῃ τῆς λάρνακος — τὸ μὲν πολὺ κτλ.» μεταβαίνων εἰς τὴν τετάρτην

(ιθ', 1) λέγει «Τέταρτα δὲ ἐπὶ τῇ λάρνακι ἐξ ἀριστερᾶς περιόντι Βορέας ἐστὶ κτλ.». Τέλος περὶ τῆς πέμπτης λέγει (ιθ', 7) «Ἡ δὲ ἀνωτάτω χώρα, πέντε γὰρ ἀριθμὸν εἰσι, παρέχεται μὲν κτλ.». Τὰς χώρας ταύτας τοῦ Πausανίου φαντάζεται ὁ Overbeck ὡς πέντε ζώνας ἀλλεπαλλήλους, καλυπτούσας τὰς τρεῖς καθέτους ὄρατὰς πλευράς τῆς λάρνακος, τὴν προσθίαν καὶ μακροτέραν καὶ τὰς δύο ἐκατέρωθεν αὐτῆς βραχυτέρας. Ἀρχεται δ' ἐκαστῇ ζώνῃ ἀπὸ τῆς βραχυτέρας πλευρᾶς, διέρχεται τὴν προσθίαν καὶ μακροτέραν καὶ ἀπολήγει εἰς τὴν ἑτέραν βραχυτέραν. Καὶ ὡς πρώτην μὲν χώραν θεωρεῖ τὴν κατωτάτην ζώνην τὴν ἐγγύτατα τοῦ ἐδάφους, ὡς δευτέραν τὴν ὑπεράνω αὐτῆς καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τῆς πέμπτης ζώνης, ἥτις εἶνε δῆθεν ἢ ἀνωτάτη χώρα τοῦ Πausανίου. Ἡ δὲ διαδοχὴ τῶν χωρῶν τούτων γίνεται, λέγει, κατὰ τὸν τρόπον τὸν λεγόμενον *βουοτροφηδόν*. (Ἴδε τὸν ἐν τέλει τῆς μνημονευθείσης πραγματείας τοῦ Overbeck προσηρητημένον πίνακα). Ἀρχεται δηλ., ὡς νομίζουσιν οἱ ὀπαδοὶ τῆς θεωρίας ταύτης, περιγράφων ὁ Πausανίας τὴν πρώτην χώραν ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, τὴν δὲ δευτέραν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, τὴν δὲ τρίτην ἐκ δεξιῶν πάλιν πρὸς τὰ ἀριστερά καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τῆς ἀνωτάτης. Ἀλλὰ πόθεν δῆλον ὅτι τοιαύτην ἔννοεῖ καὶ ὁ Πausανίας τὴν διάταξιν τῶν παραστάσεων; διότι τὸ μὲν πρῶτον τῶν παρατεθέντων αὐτοῦ χωρίων οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ σημαίῃ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ὀπαδῶν τῆς θεωρίας ταύτης εἰμὴ ὅτι ἢ πρώτη χώρα κατεῖχε τὰ κάτω τῆς λάρνακος· ἂν ὅμως ἢ περιγραφὴ τῆς χώρας ταύτης τῆς κατωτάτης καὶ ἐπομένως ἢ παρατήρησις τοῦ θεατοῦ πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἐκ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς πρὸς τὰ ἀριστερά, ἢ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς πρὸς τὰ δεξιὰ, τοῦτο οὐδαμῶς ἐξάγεται ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Πausανίου· καὶ ὁ Overbeck τοποθετῶν ἐν τῷ πίνακι αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν τῆς πρώτης χώρας, τὸν Οἰνόμαον διώκοντα τὸν Πέλοπα, εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τῆς λάρνακος, ἐνεργεῖ πάντῃ αὐθαίρετως. Νομίζει ὅτι δικαιούται νὰ πράξῃ οὕτως ὑπὸ τοῦ δευτέρου χωρίου, ἐν ᾧ λέγει ῥητῶς ὁ Πausανίας ὅτι «ἐξ ἀριστερῶν μὲν γίνοιτο ἂν ἢ ἀρχὴ τῆς περιόδου»· ἀλλὰ καὶ ἂν ἦτο ἀληθὴς ἢ κατ' αὐτὸν ἐρμηνεία

τοῦ χωρίου τούτου (τοῦ ὁποίου τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν θέλομεν ἰδῆ κατωτέρω), μένει πάντοτε ἀκέραιον τὸ ἄτοπον ὅτι ὁ Πausanias περιγράφων μὲν τὴν πρώτην χώραν δὲν ὑπέδειξεν, ἐν ᾧ ἦτο ἀπαραίτητος ἀνάγκη νὰ ὑποδειχθῆ, πόθεν γίνεται ἡ ἀρχὴ τῆς περιγραφῆς· μόνον δὲ κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς δευτέρας καὶ τετάρτης ὑποδεικνύει τὴν ἀρχήν. Ὡστε μόνον ἀφ' οὗ διέληται σχεδὸν ὅλην τὴν περιγραφὴν τῶν χωρῶν, δύναται νὰ εἰκάσῃ ὅτι αἱ παραστάσεις ἦσαν βουστροφηδὸν διατεταγμέναι ἐπὶ τῶν τριῶν πλευρῶν τῆς λάρνακος. Ἄλλ' ἂν τὸ πρᾶγμα εἶχεν οὕτως, ὁ Πausanias ἤθελε βεβαίως κάμῃ περὶ τούτου λόγον εὐθύς ἐν ἀρχῇ τῆς περιγραφῆς, ἵνα ὀδηγήσῃ τὸν παρακολουθοῦντα τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ. Ὅπως περὶ τῶν ἐπιγραμμάτων τῶν ἐπὶ τῆς λάρνακος σημειώνει ὅτι τὰ μὲν αὐτῶν ἦσαν «εἰς εὐθύ σχῆμα», τὰ δὲ βουστροφηδόν, ἵνα ὀδηγήσῃ τὸν ἀναγνώστην, οὕτως κατὰ πολὺ μείζονα λόγον ὤφειλε καὶ περὶ τῶν κατὰ τὰς χώρας παραστάσεων νὰ σημειώσῃ τι πρὸς ὀδηγίαν τοῦ παρατηρητοῦ. Ἡ ἀσάφεια αὕτη τοῦ Πausanias ἔπρεπε νὰ φωτίσῃ τοὺς ἐρμηνευτὰς αὐτοῦ εἰς ἀναζήτησιν ὀρθοτέρας ἐρμηνείας τοῦ πρώτου χωρίου. Ἄλλὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἐξῆς.

Ἄλλος λόγος, δι' ὃν ἡ ζωνικὴ αὕτη θεωρία εἶνε ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν τῶν λόγων τοῦ Πausanias εἶνε ὁ ἐξῆς, ὅστις ἤδη καὶ ὑπὸ τοῦ Schubart ὀρθότατα ἀντετάχθη εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Jahn (N. Jahrbücher für Phil. u. Pädagog. 1861, τεύχ. 5, σελ. 308) καὶ ὑπὸ τοῦ Overbeck ἀνεγνωρίσθη ὡς ὀρθὸς (Lade des Kypselos σελ. 35 καὶ 36): Ὅμιλῶν ὁ Πausanias περὶ τῆς δευτέρας καὶ τετάρτης χώρας μεταχειρίζεται τὰς φράσεις «γίνοιτο ἂν ἡ ἀρχὴ τῆς περιόδου» καὶ «περιμόντι». Αἱ λέξεις περίοδος καὶ περιμέναι ἀποδεικνύουσι προφανῶς ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ περιγραφῆς πραγμάτων, ἅπερ μόνον περίξ αὐτῶν βαδίζων τις δύναται νὰ ἴδῃ· καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ λάρναξ δύναται νὰ περιοδευθῆ, μόνον ἂν εἶνε περίοπτος. Τοῦτο αἰσθανόμενος ὁ O. Jahn ὅτι ἄρδην ἀναιρεῖ τὴν θεωρίαν αὐτοῦ, παρηρμήνευσε τὰς λέξεις ἐκλαβὼν αὐτὰς εἰς τὴν σημασίαν τῆς περιγραφῆς καὶ τοῦ περιγράφειν. Ἄλλὰ τὴν ἐρ-

μηνεῖαν ταύτην καὶ αὐτὸς ὁ θερμὸς αὐτοῦ ὀπαδὸς Overbeck κατακρίνει, εἰσάγει ὅμως ἄλλην, ἣτις ἐπίσης δὲν εἶνε ὀρθή. Νομίζει δηλ. ὅτι αἱ λέξεις αὗται σημαίνουσι τὴν πρὸς τὰς τρεῖς πλευρὰς κίνησιν τοῦ Πausanias, ὅτε μὲν ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, ὅτε δὲ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ (Lade d. Kypselos. σελ. 38, ἐνθα παραπέμπει εἰς O. Jahn Archaeol. Aufs. σελ. 5). Ἄλλ' ὁ Πausanias περὶ μιᾶς μόνης ὀριζοντείου διευθύνσεως ὁμιλεῖ, τῆς ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ· τὴν ἀντίθετον παραδέχεται ἐξ εἰκασίας ὁ Jahn, μόνον διότι συμφωνεῖ πρὸς τὴν θεωρίαν αὐτοῦ. Ἐρμηνεύεται λοιπὸν ἡ λέξις περίοδος ἐκ τινος κινήσεως ἣτις δὲν εἶνε ἀποδεδειγμένη· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ περίοδος καὶ τὸ περιμέναι δὲν δύναται ἀκριβῶς εἰπεῖν νὰ σημαίνῃ τὴν μερικὴν μόνον πρὸ τῶν τριῶν πλευρῶν περιοδείαν, ἀλλ' ἀπαιτεῖ τὴν περὶ ὅλην τὴν λάρνακα κίνησιν. Τὰ δὲ ἄτοπα ἐπακλόουθα, τὰ ὁποῖα ὁ Overbeck (L. d. K. σελ. 36) νομίζει ὅτι δύναται νὰ προέλθωσιν ἐκ ταύτης τῆς μόνης ὀρθῆς τῶν προκειμένων λέξεων ἐρμηνείας, θέλουσιν ἐκλίπη, ὅταν ἐν τοῖς ἐξῆς ἐκτεθῆ ἡ ἀληθῆς ἔννοια τῶν λόγων τοῦ Πausanias.

Εἰς τοὺς ἀνωτέρω λόγους δίκαιον εἶνε νὰ ἐπισυνάψωμεν καὶ τὸν ἐξῆς. Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν οἱ ὀπαδοὶ τῆς θεωρίας τοῦ Jahn, ἀπορρίψαντες τὴν καὶ παρ' αὐτῶν (Overbeck L. d. K. σελ. 9) ὡς φυσικωτέραν ὁμολογουμένην ἴδρυσιν καὶ διακόσμησιν τῆς λάρνακος, οἷαν πρῶτος ἐφαντάσθη ὁ Heyne, παρεδέχθησαν ἴδρυσιν μὲν πρὸς τῷ τοίχῳ, διακόσμησιν δὲ μόνον ἐπὶ τριῶν πλευρῶν, καὶ ζώνας παραστάσεων συνεχεῖς οὐχὶ ὀλοκλήρους ἐκ πρώτης ὄψεως ὀρατάς, ἀλλ' εἰς τρία μέρη κεκλασμένας; Βεβαίως διότι ὑπέλαβον ὅτι κατὰ μὲν τὴν θεωρίαν τοῦ Heyne δὲν εἶνε δυνατὴ ἡ ἀναπαράστασις τῶν ὑπὸ τοῦ Πausanias περιγραφόμενων ἀναγλύφων· κατὰ δὲ τὴν ἑαυτῶν θεωρίαν ὁπωσδήποτε εἶνε κατορθωτὴ ποιά τις ἀπεικόνισις τῆς λάρνακος καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς παραστάσεων. Ἄλλ' ὅταν ἀποδειχθῆ ὅτι κατὰ τὴν πρώτην θεωρίαν οὐ μόνον δυνατὴ, ἀλλὰ καὶ φυσικωτέρα καὶ καλλιτεχνικωτέρα καὶ πρὸς τὸ κείμενον τοῦ Πausanias συμφωνοτέρα εἶνε ἡ ἀνάπλασις τοῦ ἀναθήματος τῶν Κυψελιδῶν, οὐδὲν δύνα-

ται νὰ πείσῃ ἡμᾶς νὰ ἐμμείνωμεν εἰς τὴν ζωνικὴν θεωρίαν, ὅσον δήποτε καὶ ἂν τιμῶμεν τὸ κῦρος τοῦ O. Jahn καὶ τὴν πολυμάθειαν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ Overbeck.

Ἴδου πῶς ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι εἶχον τὰ κατὰ τὴν λάρνακα.

Ἐὰν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶνε ἀληθῆ ὅσα εἶπομεν ἀνωτέρω περὶ τοῦ σχήματος, τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ιδρύσεως αὐτῆς ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ, ὁ προσερχόμενος εἰς αὐτὴν θεατῆς εἶχεν ἐνώπιόν του τὴν βραχυτέραν πλευρὰν (2 1/2 ποδ. ὕψους καὶ ἄλλων περιπίου τόσων πλάτους). Αὕτη δὲ εἶνε ἡ πρώτη χώρα τοῦ Πausανίου, καὶ ἐν αὐτῇ ἐγλυψεν ὁ τεχνίτης πάσας ἐκεῖνας τὰς παραστάσεις ἀπὸ τοῦ Οἰνομάου διώκοντος τὸν Πέλοπα μέχρι τοῦ Φινέως καὶ τῶν παίδων τοῦ Βορέου. Ἀλλὰ πῶς ἄρά γε ἦσαν διατεθειμένα; αἱ παραστάσεις αὗται ἐπὶ τῆς τετραγώνου περιπίου ἐπιφανείας τῆς πρώτης χώρας; Καὶ ἐκ πρώτης ἀναγνώσεως καταφαίνεται, καὶ ὁ Welcker διεΐδε καὶ κατέδειξεν ὅτι αἱ παραστάσεις αὗται διαιροῦνται εἰς πέντε συμπλέγματα, δύο μὲν μικρότερα ἐν ἀρχῇ: Οἰνόμαος διώκων Πέλοπα κτλ. καὶ Ἀμφιαράου ἢ οἰκία κτλ., δύο δὲ ἄλλα ἐπίσης μικρὰ ἐν τέλει: Ἡρακλῆς τοξεύων τὴν Ὑδραν κτλ. καὶ ὁ Φινεὺς καὶ οἱ παῖδες τοῦ Βορέου διώκοντες τὰς Ἀρπυίας. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο πρώτων καὶ δύο τελευταίων συμπλεγμάτων ὑπάρχει πέμπτον τι πολὺ μεῖζον, ἐκ πολλῶν συγκείμενον προσώπων, ὁ ἀγὼν ἐπὶ Πελία. Ἦσαν δὲ τὰ συμπλέγματα ταῦτα καθ' ἡμᾶς εἰς τρεῖς ζώνας ὀριζοντεῖους διανενημένα· καὶ ἡ μὲν πρώτη καὶ κατωτάτη ζώνη περιεῖχε τὰ δύο πρῶτα συμπλέγματα· ἡ δὲ ἐν τῷ μέσῳ δευτέρα τὸν ἐπὶ Πελία ἀγῶνα καὶ ἡ τρίτη καὶ ἀνωτάτη τὰ δύο τελευταῖα συμπλέγματα (ἴδ. Πίν. Α', II). Ἡ διάθεσις αὕτη τῶν παραστάσεων συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὸ κείμενον τοῦ Πausανίου, ὅταν τις ἐρμηνεύσῃ ὀρθῶς τὸ χωρίον ἐκεῖνο, ὅπερ διὰ τὴν ὑπερβατικὴν αὐτοῦ σύνταξιν, ἦν ὡς γνωστὸν κατὰ κόρον ἀγαπᾷ ὁ Πausανίας, ἐγένετο αἷτιον τῆς παρρησιᾶς ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς θεωρίας τοῦ Jahn. Τὸ χωρίον εἶνε ἰζ', 6 ἀρξάμενῳ δὲ ἀνασκοπεῖσθαι κάτωθεν τὸσάδε ἐπὶ τῆς λάρνακος ἡ πρώτη παρέχεται χώρα· ἡ δὲ παρεξήγησις αὐτοῦ προῆλθεν ἐκ τούτου ὅτι εἰς τὸ

ἀνασκοπεῖσθαι κάτωθεν ἐξυπήκουσαν ὡς ἀντικείμενον τὴν λάρνακα, ἐν ᾧ φυσικώτατον εἶνε νὰ συνταχθῇ τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς· ἡ πρώτη χώρα (ὁ ἐ. ἢ κατὰ πρῶτον τῷ προσιόντι ἐμφανιζομένη), εἴαν τις ἄρξῃται ἀνασκοπεῖσθαι αὐτὴν κάτωθεν, τὸσάδε παρέχεται*). Διότι ἔχων τις νὰ περιγράψῃ λάρνακα καὶ κατὰ τὰς πέντε αὐτῆς πλευρᾶς, φυσικώτατα θέλει ἀρχίσῃ ἐκ τῆς πλευρᾶς ἐκείνης, ἥτις πρώτη ἐμφανίζεται εἰς τὸν προσερχόμενον· ταύτης δὲ πάλιν τὴν περιγραφὴν θέλει ἀρχίσῃ ἐκ δεξιῶν ἢ ἐξ ἀριστερῶν, ἐκ τῶν ἄνω ἢ ἐκ τῶν κάτω κατὰ τὰς ἐκάστοτε εὐκολίας τοῦ περιγράφοντος. Ἐνταῦθα ἤρχισε κάτωθεν, διότι ἡ χώρα ἦτο διηρημένη, ὡς εἶπομεν, εἰς 3 ὀριζοντεῖους ζώνας· διὰ τί δὲ δὲν ἤρχισεν ἀνωθεν, ὅπερ ἐπίσης ἐδύνατο νὰ πράξῃ, τοῦτο οὐδεὶς δύναται νὰ ἐξακριβώσῃ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ κάτω ζώνη περιελάμβανεν, ὡς εἶπομεν, τὰ δύο μικρότερα συμπλέγματα, διὰ τί δὲν ὤρισε τοῦλάχιστον ἀπὸ ποτέρου τούτων ἔμελλε ν' ἀρχίσῃ τὴν περιγραφὴν, τοῦ πρὸς δεξιὰν ἢ τοῦ πρὸς ἀριστεράν; Ὁ ὀρισμὸς οὗτος δὲν φαίνεται πολὺ ἀναγκαῖος, τὸ μὲν διότι εὐκόλως δύναται νὰ διακριθῇ ὁ διώκων τὸν Πέλοπα Οἰνόμαος ἀπὸ τῆς οἰκίας τοῦ Ἀμφιαράου· τὸ δὲ διότι ἐθεώρησε λίαν φυσικὸν ὁ Πausανίας ὅτι ὁ παρατηρητῆς ἤθελεν οἰκοθεν ἀκολουθήσῃ τὴν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ διεύθυνσιν, ἥτις φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ ἐπικρατοῦσα καθ' ὅλην τὴν περιγραφὴν τῶν καθέτων πλευρῶν.

Γενομένης οὕτω τῆς περιγραφῆς τῆς πρώτης πλευρᾶς ἢ πρώτης χώρας, οὐδὲν ἄλλο φυσικώτερον ἢ νὰ κάμψῃ ὁ περιηγητῆς τὴν δεξιὰν γωνίαν καὶ νὰ εὐρεθῇ ἀπέναντι τῆς μακρᾶς πλευρᾶς, τῆς πρὸς δεξιὰν, ἥγουν ἀπέναντι τῆς δευτέρας χώρας (ἴδ. Πίν. Β'). Ἡ πλευρὰ αὕτη εἶνε διπλασία τὸ μῆκος τῆς πρώτης· περιέχει δὲ δώδεκα παραστάσεις· ἀρχὴ τῆς περιγραφῆς τούτων, ἢ κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Πausανίου ἡ ἀρχὴ τῆς περιόδου, ἥγουν τῆς περιόδου τῆς χώρας ταύτης ἀγίνοιτο ἂν ἐξ ἀριστερῶν».

*) Οὕτως ἐνόησε τὸ χωρίον καὶ ὁ Quatremère de Quincy (Jur. Olymp. σελ. 131), ἂν καὶ ἄλλην διάθεσιν αὐτὸς παραδέχεται τῶν παραστάσεων τῆς πρώτης χώρας, καὶ ὡς τοιαύτην ὑπολαμβάνει τὴν μακρὰν πλευρὰν τῆς λάρνακος.

Ἐνταῦθα σημειωτέον ὅτι ὁ Πausanίας μεταχειρίζεται περὶ τῆς περιγραφῆς τῆς μὲν β' καὶ δ' χώρας τὴν λέξιν *περίοδον* καὶ τὸ ῥῆμα *περιόρντι*, τῆς δὲ πρώτης τὸ ῥῆμα *ἀνασκοπεῖσθαι*· περὶ τῆς γ' οὐδὲν τοιοῦτον εἶπε, διότι οὐδὲ περιέγραψε τὸ παράπαν τὴν χώραν ταύτην, ὡς ἀγνοῶν ἀκριβῶς τὰ κατ' αὐτήν· περὶ δὲ τῆς ἀνωτάτω χώρας τῆς τοῦ ἐπιθέματος οὐδὲν ὡσαύτως τοιοῦτον ῥῆμα μετεχειρίσθη δεικνύον τὴν διεύθυνσιν τῆς περιγραφῆς. Ταῦτα δὲν εἶνε τυχαῖα· ἀλλ' ἀποδεικνύουσι λίαν σαφῶς ὅτι αἱ πέντε χῶραι τοῦ Πausanίου συμπίπτουσι πρὸς τὰς πέντε πλευρὰς τῆς λάρνακος. Καὶ ἰδοὺ πῶς· περὶ μὲν τῆς πρώτης χώρας μετεχειρίσθη ἀπλῶς τὸ *ἀνασκοπεῖσθαι*, διότι γίνεται ἡ περιγραφή αὐτῆς ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ἰσταμένου τοῦ θεατοῦ*). Περὶ δὲ τῆς δευτέρας καὶ τετάρτης ἔθεσε τὴν *περίοδον*, καὶ τὸ περιμέναι, διότι τούτων ἡ περιγραφή ἀνάγκη νὰ γίνηται διὰ τὸ ἐπίμηκες τῶν δύο πλευρῶν, βαδίζοντος τοῦ παρατηρητοῦ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ οὕτω *περιόρντος* ἢ *περιοδεύοντος* τὴν λάρνακα. Τὴν τρίτην, ἣτις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν πρώτην, κυρίως εἰπεῖν δὲν περιέγραψεν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐχαρακτήρισεν ἐν τῷ συνόλω αὐτῆς ἀστρατιωτικὰ δὲ ἐπὶ τῇ τρίτῃ χῶρᾳ τῆς λάρνακος· «τὰ δὲ ἐπόμενα εἶνε εἰκασίαι τοῦ συγγραφέως· ἂν ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς τὰς παραστάσεις καὶ ἦσαν αὐταὶ διατεθειμέναι ὅπως αἱ τῆς πρώτης χώρας, ἤθελε μεταχειρισθῆ ὁμοίαν φράσιν πρὸς τὸ *ἀνασκοπεῖσθαι κάτωθεν*· περὶ τῆς πέμπτης τέλος, ἤγουν τῆς ἀνωτάτω χώρας, ὀρθῶς δὲν ὥρισε διὰ τινος ῥήματος τὴν περιγραφὴν τῶν παραστάσεων· διότι ταύτας οὔτε κάτωθεν ἀνασκοπούμενος ἐδύνατό τις νὰ διέλθῃ, ὅπως τὰς τῆς πρώτης καὶ (πιθανῶς) τῆς τρίτης, αἵτινες ἀμφότεραι ἦσαν κάθετοι, οὔτε περιερχόμενος, ὡς τὰς τῆς δευτέρας καὶ τετάρτης, αἵτινες ἦσαν κάθετοι ἅμα καὶ ἐπιμήκεις, ἀλλ' ἐξ οἷας δὴποτε ἀπόψεως ἐδύνατο νὰ καθορᾷ τὴν ὀριζοντεῖως ἐκτεινομένην πέμπτην πλευράν. Ἄλλως δὲ καὶ ἐν-

*) Δὲν ἐννοοῦμεν διὰ τούτων ὅτι τὸ ἀνασκοποῦμαι σημ. τὸ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω σκοποῦμαι, ἀλλ' ἀπλῶς τὸ παρατηρῶ, ἐπιμελῶς θεωρῶ.

ταῦθα, δι' ἔλλειψιν τῶν ἐπιγραμμάτων, εἰκάζει καὶ τεκμαίρεται καὶ δοξάζει καὶ νομίζει ὁ περιηγητὴς μετὰ τῶν ἐξηγητῶν.

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν δευτέραν χώραν, ὅθεν παρεξέβημεν ἵνα ἐρμηνεύσωμεν τὸ λεκτικὸν τοῦ Πausanίου. Εἶπομεν ὅτι ἡ χώρα αὕτη περιελάμβανε δώδεκα παραστάσεις. Ἄλλὰ πῶς ἦσαν αὐταὶ διατεταγμέναι ἐπὶ τῆς μακρᾶς ἐκείνης πλευρᾶς; Εἰς μίαν μακρὰν σειρὰν οὐδεὶς καλλιτέχνης ἤθελε στενοχωρήσῃ τὰς δώδεκα ἐκεῖνας διαφόρους παραστάσεις, ὅχι διότι τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο ἀδύνατον, διότι ἐπὶ μήκους 5 ποδῶν = 60 δακτύλων δὲν εἶνε δύσκολον νὰ γλυφῶσι δώδεκα παραστάσεις, ἐκ δύο ἐκάστη προσώπων αἱ πλείσται συγκείμεναι, ἀλλὰ διότι φυλαττομένης τῆς προσηκούσης συμμετρίας, τὰ πρόσωπα θὰ κατεῖχον ἐξ ἀνάγκης ὅλον μὲν τὸ μῆκος, μόνον δὲ τὸ ἐν περίπου τρίτον τοῦ ὕψους τῆς πλευρᾶς, ὅπερ καὶ ἄσχημον καὶ ἀσύμμετρον πρὸς τὰς βραχεῖας πλευρὰς. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ὁ καλλιτέχνης τῆς λάρνακος διήρесе τὴν χώραν ταύτην κατὰ μῆκος εἰς δύο ζώνας ὀριζοντεῖους, διὰ ἰσχυρῶν δὲ διαιρέσεων οἷας μετεχειρίζετο ἢ τότε τέχνη, ἐχώρισεν αὐτὴν εἰς ἕξ χωρία, ὧν ἕκασον εὑρέθη οὕτως ὑποδιηρημένον εἰς δύο οἴκους. Ἐν ἐκάστῳ δὲ τῶν δώδεκα τούτων οἰκῶν ἐνέγλυψε μίαν παράστασιν. Ὅταν λοιπὸν ὁ Πausanίας λέγει ὅτι ατῆς χώρας τῆς δευτέρας ἐξ ἀριστερῶν γίνοιτο ἂν ἡ ἀρχὴ τῆς περιόδου», ἐννοεῖ ὅτι ἡ περιγραφή θὰ γείνη ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ κατὰ χωρία, ὃ εἶ. κατὰ ζεύγη τῶν παραστάσεων. Τοῦτο δὲ καὶ φυσικώτερον καὶ εὐκολώτερον ἦτο παρά τὴν περιγραφὴν τῶν ἐξ παραστάσεων τῶν ἐπὶ τῆς πρώτης ζώνης καὶ ἔπειτα τῶν ἄλλων ἐξ τῶν ἐπὶ τῆς δευτέρας, διότι αὕτη ἡ κατὰ ζώνας περιγραφή ἤθελεν ἀπαιτήσῃ διπλὴν ὁδὸν πρὸ τῆς μακρᾶς πλευρᾶς· ἐν ᾗ ἢ κατὰ χωρία θὰ ἐγίνετο διὰ μιᾶς μόνης, ὅπερ εὐκολώτερον. Ἐπὶ δύο δὲ μόνον παραστάσεων τῶν ἐν ἐκάστῳ χωρίῳ καὶ ἐνταῦθα δὲν θὰ ἐγίνετο σύγχυσις, ὅπως οὐδ' ἐν τῇ πρώτῃ καὶ τρίτῃ ζώνῃ τῆς πρώτης χώρας, ἄλλως τε καὶ τῶν ἐπιγραμμάτων ὑποβηθούτων, τὰ ὅποια ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μακρῶν πλευρῶν ὑπάρχουσιν ἄφθονα· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πausanίας λέγει περὶ ἐνὸς συμπλέγματος ἀδηλοῖ μὲν δὴ

καὶ τὰ ἐπιγράμματα, συνεῖναι δὲ καὶ ἄνευ τῶν ἐπιγραμμάτων ἔστιν.

Μία ἔνστασις δύναται νὰ γείνη κατὰ τῆς εἰς δύο μόνον ζώνας διαιρέσεως τῆς δευτέρας (καὶ τετάρτης) πλευρᾶς, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ ὕψος τῶν πλευρῶν τῆς λάρνακος πασῶν εἶνε τὸ αὐτό, αἱ ζῶναι αὗται θὰ εἶνε πλατύτεροι τῶν τῆς πρώτης χώρας, καὶ ἐπομένως τὰ ἐν αὐταῖς ζῶδια μεγαλείτερα παρὰ τὰ τῶν βραχυτέρων πλευρῶν. Μεγαλείτερα θὰ εἶνε βεβαίως· ἀλλ' ὄχι καὶ τόσον ὥστε ἡ διαφορὰ νὰ εἶνε λίαν καταφανής καὶ νὰ προσβάλλῃ τὸ αἶσθημα τῆς συμμετρίας· διότι ὁ τεχνίτης θὰ ἐκάλυψε τὸ ἄνω καὶ κάτω τῶν δύο ζωνῶν διὰ πλατυτέρων τινῶν κοσμημάτων καὶ ἠλάττωσεν οὕτως τὸ πλάτος τῶν ζωνῶν ἄν ὄχι μέχρι τοῦ πλάτους τῶν τῆς πρώτης πλευρᾶς, ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ μὴ εἶνε πολὺ ἐπαισθητὴ ἡ διαφορὰ. Διὰ ταῦτα λοιπὸν πιστεύω ὅτι οὐδεὶς θὰ κάμῃ τοιαύτην ἔνστασιν, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον οἱ ὀπαδοὶ τῆς ζωνικῆς θεωρίας· διότι ἐπὶ τοῦ πίνακος τοῦ Overbeck παρατηροῦμεν ὅτι αἱ πέντε αὐτοῦ ζῶναι, αἵτινες καθ' ὃ συνεχῶς διήκουσαι διὰ τῶν τριῶν πλευρῶν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐπὶ μιᾶς ἐπιφανείας κείμεναι, δὲν ἔχουσιν ὅμως τὸ αὐτὸ πλάτος· ἀλλ' ἡ μὲν κατωτάτη καὶ ἀνωτάτη εἶνε 4 δακτύλων· ἡ δὲ μεσαιτάτη, ἣτις εἶνε ἡ τρίτη κάτωθεν, 6 1/4· αἱ δὲ ἑκατέρωθεν ταύτης πάλιν διαφόρου πλάτους καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς καὶ πρὸς ἀλλήλας, 4 3/4 καὶ 5 1/2 δακτ. — Παραδείγματα ἀρχαῖα περὶ τῆς εἰς 2 ἢ 3 ζώνας διαιρέσεως τῶν πλευρῶν παρεθέσαμεν ἀνωτέρω, τὸ παρὰ Ritschl ἐκ τοῦ ἀγγείου τοῦ Πέλοπος καὶ τὸ παρὰ Lenormant καὶ De Witte.

Μετὰ τὴν δευτέραν πλευρὰν καὶ χώραν τὴν ἤδη περιγραφείσαν ὁ περιηγητὴς, ἐξακολουθῶν τὴν περίοδον τῆς λάρνακος πάντοτε ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, κάμπει τὴν δεξιὰν γωνίαν αὐτῆς καὶ εὐρίσκεται ἀπέναντι τῆς τρίτης πλευρᾶς τῆς ἀντιστοιχοῦσης εἰς τὴν πρώτην, περὶ ἧς λίαν ἀορίστως ἐκφράζεται ὁ Πausanias ἀστρατιωτικᾶ ἐπὶ τῇ τρίτῃ χώρᾳ τῆς λάρνακος· τὸ μὲν πολὺ εἰσὶν ἐν αὐτοῖς οἱ πεζοί, πεποίηνται δὲ καὶ ἐπὶ συνωρίδων ἵππεις· ἐπὶ δὲ τοῖς στρατιώταις ἔστιν εἰκάζειν συνιέναι μὲν σφᾶς

εἰς μάχην, συνιέναι δὲ καὶ ἀσπασομένους τε καὶ ἀναγνωριούντας ἀλλήλους. » Ἀλλὰ τίνες οὗτοι οἱ στρατιῶται καὶ τίς οὗτος ὁ πόλεμος καὶ ἔπειτα ἡ ἀναγνώρισις, περὶ τούτων διάφορα μὲν ἤκουσε παρὰ τῶν ἐξηγητῶν, διάφορα δὲ καὶ αὐτὸς εἰκάζει. Οὗτος εἶνε ὁ λόγος δι' ὃν δὲν ἐδύνατο νὰ περιγράψῃ τὴν χώραν ταύτην ὠρισμένως καὶ λεπτομερῶς, ὅπως τὴν πρώτην, οὐδὲ νὰ ὀρίσῃ ἐπομένως πόθεν ἔμελλε νὰ γείνη ἡ ἀρχὴ τῆς περιγραφῆς. Δὲν ὑπάρχει ὅμως οὐδεὶς λόγος ἀποχρῶν, ὥστε νὰ μὴ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ τεχνίτης διεκόσμησε τὴν χώραν ταύτην ἀπαραλλάκτως ὅπως καὶ τὴν πρώτην. Ἴσως οἱ ἵππεις καὶ ἡ μάχη κατεῖχον ὀλόκληρον τὴν μέσην ζώνην, ἀντιστοιχοῦντες πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐπὶ Πελίας· σκηναὶ δὲ ἀναγνωρίσεως ἢ ἄγνωστον ποῖαι ἄλλαι τέσσαρες κατεῖχον ἀνὰ δύο τὴν ἀνωτάτην καὶ κατωτάτην ζώνην.

Ἀπὸ τῆς τρίτης ταύτης πλευρᾶς καὶ χώρας μεταβαίνει ὁ περιηγητὴς κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε διεύθυνσιν τὴν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ εἰς τὴν τετάρτην χώραν, ἣτις εἶνε ἡ ἑτέρα μακρὰ πλευρὰ τῆς λάρνακος, διὰ τῆς ἐξῆς φράσεως: «τέταρτα δὲ ἐπὶ τῇ λάρνακι ἐξ ἀριστερᾶς περιμόντι Βορέας ἐστὶν ἠρπακῶς Ὀρείθυιαν κτλ.». Ἡ φράσις αὕτη ἔχει τὴν ἐξῆς ἔννοιαν *τέταρται παραστάσεις (ἢ τέταρτα ἀνάγλυφα) ἐπὶ τῆς λάρνακος, ἐάν τις περιέρχεται (ἢ περιερχόμενος ἐπισκοπῇ) αὐτήν, εἶνε ὁ Βορέας κτλ.* Τὴν χώραν ταύτην φανταζόμεθα ἀπαραλλάκτως διακεκοσμημένην ὅπως καὶ τὴν δευτέραν, πρὸς ἣν ἀντιστοιχεῖ πληρέστατα· ἔχομεν δηλ. καὶ ἐπὶ ταύτης τῆς πλευρᾶς δύο ζώνας ὀριζοντείους, ἐξ χωρία καὶ δώδεκα οἴκους, διότι δώδεκα εἶνε αἱ παραστάσεις καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἑτέρας· αἱ πλεῖσται δὲ αὐτῶν ἐφ' ἑκατέρας σύγκεινται ἐκ δύο προσώπων, ἢ αὐτῶν καθ' ἑαυτὰ ἢ καὶ μετ' ἄλλων μὲν, ἀλλὰ μικροτέρων, δευτερευόντων, ἀφανεστέρων ἢ οὕτω διακειμένων, ὥστε νὰ μὴ καταλαμβάνωσι πολὺν χώρον. Δύο μόνον οἴκοι κατ' ἐξαιρέσειν ἔχουσιν ἀνὰ ἓν πρόσωπον, εἶνε δὲ οὗτοι ὁ πρῶτος τῆς δευτέρας πλευρᾶς καὶ ὁ τελευταῖος τῆς τετάρτης· καὶ ὁ μὲν πρῶτος περιλαμβάνει τὴν Νύκτα κρατοῦσαν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τοὺς δύο αὐτῆς τροφίμους τὸν Ἴπνον καὶ τὸν Θάνατον· ὁ δὲ δεύτερος τὸν Διόνυσον ἐν ἄν-

τρω κατακείμενον καὶ περίξ τοῦ ἀντροῦ ἀμπέλους, μηλέας καὶ ροιάς. Ἡ ἐξάιρεσις αὕτη περὶ τὰ πρόσωπα δὲν πιστεύω ὅτι ἔγινεν ἐκ προμελέτης πρὸς ἰδιαίτερόν τινα σκοπόν, ἀλλὰ διότι οὕτως ἀπῆται ἡ ὑπόθεσις, ἣν ἀπαξ ὁ τεχνίτης ἐξέλεξεν· ἄλλως δὲ καὶ οὗτοι οἱ οἴκοι ἱκανῶς πληροῦνται διὰ τῶν ἐν αὐτοῖς παραστάσεων.

Μετὰ ταῦτα μεταβαίνει ὁ Πausanίας εἰς τὴν πέμπτην πλευρὰν τὴν τοῦ ἐπιθέματος διὰ τῆς ἐξῆς φράσεως· «ἡ δὲ ἀνωτάτω χώρα, πέντε γὰρ ἀριθμὸν εἰσι, παρέχεται μὲν ἐπίγραμμα οὐδὲν κτλ.» Εἰς τοῦτο τὸ χωρίον, ὡς καὶ εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ τῆς περιγραφῆς «ἀρξαμένω ἀνασκοπεῖσθαι κάτωθεν» ἐστήριξαν οἱ περὶ τὸν Jahn τὴν ἑαυτῶν θεωρίαν· καὶ τὸ μὲν πρῶτον χωρίον, ἐρμηνευόμενον ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ διελάβομεν, δὲν παρέχει πλέον στήριγμα ἰσχυρόν· τὸ δὲ παρὸν, ὅπερ καὶ αὐτοῦ τοῦ Schubart ἐκλόπισε τὴν πεποιθήσιν, θαυμάζω πῶς δύναται νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς ζωνικῆς θεωρίας. Νομίζω ὅτι ἡ ἐπομένη ἐξήγησις θέλει καταδείξῃ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἔννοιαν καὶ θέλει μετατρέψῃ αὐτὸ εἰς συνηγόρον τῆς ἀντιπάλου θεωρίας. — Ὁ Pausanίας, περιγράφας τὰς τέσσαρας καθέτους πλευρὰς ἢ χώρας τῆς λάρνακος, ἐδύνατο κάλλιστα, μεταβαίνων εἰς τὴν πέμπτην τὴν τοῦ ἐπιθέματος, νὰ ὀνομάσῃ αὐτὴν ἀνωτάτω χώραν (ὅπερ ἀρνεῖται ὁ Overbeck L. d. K. σελ. 36, ἀλλὰ δὲν ἔχει δίκαιον)· διότι τῷ ὄντι ἡ χώρα τοῦ ἐπιθέματος παραβαλλομένη πρὸς τὰς ἄλλας τέσσαρας τὰς ἐπὶ τῶν καθέτων πλευρῶν καὶ πρὸς ὅλην ἐν γένει τὴν λάρνακα, εἶνε ἡ ἀνωτάτη· οὐδεμίαν ἄλλην αὐτῆς ἀνωτέρα ὑπάρχει· ὥστε ἡ κατὰ ταύτην τὴν ἔννοιαν ἐρμηνεία τῆς φράσεως καὶ λογικῶς καὶ γλωσσικῶς εἶνε ὀρθοτάτη. Δὲν ἀρνοῦμαι μετὰ τοῦ Schubart (ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 308) ὅτι ἂν ἡ θεωρία τοῦ Jahn ἦτο ἡ μόνη ὀρθή, θὰ ἤρμοζε καὶ εἰς αὐτὴν ἐπίσης ἡ φράσις ἀνωτάτω χώρα περὶ τῆς ἀνωτάτης ζώνης λεγομένη· ἀλλ' ἀποδειχθείσης ἀνυποστάτου τῆς θεωρίας ἐκείνης, ἀνάγκη νὰ ἐκληφθῇ ἡ ἀνωτάτω χώρα ὡς ἡ τοῦ ἐπιθέματος, ὅπερ λογικώτατον καὶ γλωσσικῶς ὀρθότατον. Ἀλλὰ διὰ τί ὁ Pausanίας δὲν μετεχειρίσθη ἐνταῦθα τὴν λέξιν ἐπίθημα, ἐὰν τῷ ὄντι ἐπ' αὐτοῦ ἦτο ἡ πέμπτη χώρα; Ὁ Sie-

belis παρετήρησεν ἀπλῶς ὅτι, περὶ τῆς τοῦ ἐπιθέματος χώρας προκειμένου, ὁ Pausanίας ἐνταῦθα μὲν μετεχειρίσθη τὴν φράσιν «ἡ ἀνωτάτω χώρα», ἐν δὲ Σ', Θ', 3 τὴν λέξιν «ἐπίθημα»· ὁ δὲ Overbeck, θεωρῶν σπουδαίαν τὴν διαφορὰν ταύτην, ἐπιφωνεῖ (Lade d. K. σελ. 13· ἴδ. καὶ σελ. 37 σημ.) So nahe war man der Entdeckung dass die fünfte oberste χώρα nicht der Deckel sein konnte! Καὶ ἐνταῦθα δὲν εἰσέδυσεν ἱκανῶς εἰς τὸν νοῦν τοῦ Pausanίου ὁ Overbeck. Κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ Schubart (ἐνθ. ἀν. σελ. 305 σημ.) εἰς δύο σημασίας μεταχειρίζεται τὸ ἐπίθημα ὁ Pausanίας· τὴν τοῦ πώματος ἢ σκεπάσματος οἰαςδήποτε λάρνακος ἢ κιβωτίου (Deckel), ἴδ. Σ', Θ', 3, ὅπου Κλεομήδης τις εἰσελθὼν εἰς κιβώτιον ἀφειλκύσατο τὸ ἐπίθημα, καὶ τὴν τοῦ οἰουδήποτε πράγματος τοῦ ἐπὶ τάφων ἢ ἄλλων μνημείων ἐπιτιθεμένου (Aufsatz), ἴδ. Α'. Β', 3. Β', Β', 4. κ. ἀ. Ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ Pausanίας οὐδεμίαν εἶχεν ἀφορμὴν νὰ μεταχειρισθῇ τὴν λ. ἐπίθημα· διότι περὶ μὲν τῆς δευτέρας αὐτῆς σημασίας οὐδεὶς λόγος· εἰς δὲ τὴν πρώτην θὰ ἐδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν, ἂν προέκειτο περὶ κοινῆς τινος λάρνακος ἢ κιβωτίου, τοῦ οἰκιακοῦ ἐπίπλου, ὅπερ ἔχει ἐπίθημα ἀνοιγόμενον καὶ κλειόμενον κατὰ τὴν ἐκάστοτε χρείαν. Ἀλλὰ προκειμένου περὶ πολυτελοῦς ἀπομιμήματος λάρνακος ἰδρυμένου εἰς ἀνάμνησιν καὶ μὴ προωρισμένου εἰς χρῆσιν οἰκιακὴν, ἡ ἀνωτάτη αὐτῆς ἐπιφάνεια ὤφειλε κατ' ἀκριβολογίαν νὰ ὀνομασθῇ ἢ ἀνωτάτω χώρα, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπίθημα· διότι οὐδεὶς ποτε, πιστεύω, εἶδεν αὐτὴν ἀνοιγομένην καὶ κλειομένην, ὡς τὸ ἐπίθημα τῶν κοινῶν κιβωτίων. Δὲν ἐννοοῦμεν διὰ τούτων ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ ὀνομάσῃ αὐτὴν καὶ ἐπίθημα· ἀλλ' ἀνάγκη τῆς τοιαύτης ὀνομασίας δὲν ὑπῆρχε.

Μεταβαίνομεν εἰς τὴν παρένθεσιν «πέντε γὰρ ἀριθμὸν εἰσι». Ὁ Schubart, ὁ κλονισθεὶς πρότερον ὑπὸ τοῦ χωρίου τούτου ἐν τῇ πεποιθήσει αὐτοῦ, ἔπειτα νομίζει ὅτι ἡ προσθήκη αὕτη κατὰ τὴν ζωνικὴν θεωρίαν τοῦ Jahn εἶνε ὅλως περιττή· ὁ δὲ Overbeck (L. d. K. σελ. 38) νομίζει ὅτι μάλιστα κατ' αὐτὴν ἔχει λόγον ἢ προσθήκη, διότι ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Pausanίας ὀμιλεῖ περὶ πέντε

ὁμοειδῶν ἐπιφανειῶν. Περὶ ὁμοειδῶν ἐπιφανειῶν νομίζω ὅτι ἢ προσθήκη οὐδὲ ὑπόνοιαν παρέχει ὅ,τι σημαίνει εἶνε οὐδὲν ἄλλο ἢ ὁ ἀριθμὸς τῶν χωρῶν, εἴτε αὐταὶ εἶνε ὁμοειδεῖς εἴτε ἑτεροειδεῖς. Ἀλλὰ τίνα σκοπὸν ἔχει ἡ προσθήκη τοῦ ἀριθμοῦ; Ἐπειδὴ ὁ Πausanias δὲν προέλαβε νὰ εἶπῃ ἐν ἀρχῇ τὸν ἀριθμὸν τῶν χωρῶν, ἀλλὰ περιγράφων αὐτὰς ἠρίθμησε πρώτην, δευτέραν, τρίτην, τετάρτην, «ἐπὶ τῆς λάρνακος, ἐπὶ τῆς λάρνακι, τῆς λάρνακος, ἐπὶ τῆς λάρνακι», διὰ τούτων ἐδύνατο νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ νομίσῃ ὅτι, ἀφ' οὗ περιεγράφησαν αἱ τέσσαρες πλευραὶ τῆς λάρνακος, αἱ περιοδευθεῖσαι, δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη πλέον χώρα πρὸς περιγραφὴν. Ὁ συγγραφεὺς λοιπὸν, ἵνα μὴ δώσῃ χώραν εἰς τοιαύτην ἔννοιαν, λέγει ὅτι ὑπῆρχε καὶ πέμπτη χώρα—πέντε γὰρ ἀριθμὸν εἰσιν—ἡ ἀνωτάτω πασῶν τῶν ἄλλων κειμένη.

Ἀλλὰ πῶς ἡ ἀνωτάτω αὕτη χώρα εἶχε διατεθειμένας τὰς ἐπ' αὐτῆς παραστάσεις, περὶ τούτου ὁ Pausanias δὲν παρέχει ἡμῖν οὐδεμίαν εἰδήσιν. Λέγει μόνον ὅτι ἀλείπεται εἰκάζειν ἐς τὰ ἐπιειργασμένα» καὶ τῷ ὄντι κατ' εἰκασίαν μόνον ἰδίαν τε ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐξηγητῶν (διότι μεταχειρίζεται τὰ ῥήματα «δοξάζομεν—τεκμαίρονται—λέγεται—νομίζουσι) ὀρίζει τὰς παραστάσεις. Εἶνε δὲ αἱ παραστάσεις αὐταὶ οὐχὶ πέντε, ὡς ἐνόμισεν ὁ Heyne καὶ ἄλλοι τινές, ἀλλὰ τέσσαρες· διότι ὁ Κένταυρος Χείρων, ἂν καὶ ἐν τέλει τῆς § 7 μνημονεύεται καθ' ἑαυτὸν «ὡς ἔχων οὐ τοὺς πάντας ἵππου πόδας, τοὺς δὲ ἔμπροσθεν αὐτῶν ἀνδρός», παραλαμβάνεται κατωτέρω § 9 εἰς τὸ σύμπλεγμα τῆς Θέτιδος καὶ τῶν Νηρηίδων αὖς ῥαστώνην τινὰ τοῦ πένθους Ἀχιλλεῖ παρασκευάσων. Αἱ τέσσαρες λοιπὸν αὐταὶ παραστάσεις (κατὰ τὴν παρὰ Pausanias τάξιν: Ὀδυσσεὺς καὶ Κίρκη—Θέτις μετὰ Νηρηίδων λαμβάνουσα τὰ ὄπλα παρὰ Ἰφαιστοῦ καὶ Χείρων—Ναυσικᾶ ἐλαύνουσα ἐπὶ τοὺς πλυνοὺς—Ἰπρακλῆς τοξεύων Κενταύρους) εἶνε ἀνάγκη νὰ τοποθετηθῶσιν ἐν τῇ ἀνωτάτω χώρᾳ κατ' εἰκασίαν. Ἡ δὲ πιθανωτάτη τοποθέτησις φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἐκεῖνη, καθ' ἣν ἐκάστη παράστασις ἀντιστοιχεῖ εἰς τινὰ τῶν τεσσάρων πλευρῶν τῆς ἀνωτάτης χώρας· οὕτως ὥστε ὁ θεατὴς πρὸ οἴας—δῆποτε πλευρᾶς τῆς λάρνακος ἰστάμενος ἐπὶ τῶν βαθμίδων νὰ

ἔχη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ μίαν τῶν τεσσάρων παραστάσεων. Εἰς ποῖον δὲ τῶν οὕτω σχηματισθησομένων τεσσάρων χωρίων ἦτο ἐγγεγλυμμένη ἐκάστη παράστασις ἀδύνατον εἶνε νὰ ὀρισθῇ, ἀφ' οὗ κατὰ τὴν περιγραφὴν αὐτῶν ὁ Pausanias οὐδεμίαν ἠκολούθησε τάξιν, ὡς ἐν ταῖς προηγηθείσαις τρισὶ τοῦλάχιστον χώραις ἡμεῖς ἀμυδρῶς μόνον εἰκάζοντες ὀρίζομεν ὡς ἐξῆς τὰς τέσσαρας παραστάσεις· ὑπεράνω μὲν τῆς τετάρτης χώρας Ὀδυσσεὺς καὶ Κίρκη μετὰ τῶν τεσσάρων θεραπαινῶν· ὑπεράνω δὲ τῆς πρώτης χώρας Θέτις, Νηρηίδες καὶ Χείρων· ὑπεράνω δὲ τῆς δευτέρας χώρας καὶ ἀπέναντι τοῦ πρώτου χωρίου τῆς ἀνωτάτω χώρας ἡ Ναυσικᾶ καὶ τέλος ὑπεράνω τῆς τρίτης χώρας καὶ ἀπέναντι τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ Χείρωνος ὁ Ἰπρακλῆς τοξεύων τοὺς Κενταύρους. (ἴδ. Πίν. Γ'). Ὁ λόγος ὁ περὶ τῶν ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν τοιαύτην τὴν διάθεσιν τῶν παραστάσεων, εἶνε ὅτι ὁ Pausanias, περατώσας τὴν περιγραφὴν τῶν τεσσάρων καθέτων πλευρῶν, εὐρίσκειται πρὸ τῆς τετάρτης χώρας. Ἐκεῖθεν λοιπὸν καθορᾷ τὴν ἀνωτάτην χώραν καὶ ἄρχεται φυσικῶς τῷ λόγῳ τῆς περιγραφῆς ἀπὸ τοῦ πρὸ αὐτοῦ χωρίου. Τοῦτο λοιπὸν ἀνάγκη νὰ περιέχῃ τὴν πρώτην παρ' αὐτῷ μνημονευομένην παράστασιν· καὶ αὕτη εἶνε ἡ τοῦ Ὀδυσσεὺς καὶ τῆς Κίρκης· εἶτα δὲ ἐξακολουθῶν τὴν περίοδον ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ διέρχεται καὶ τὰ ἄλλα χωρία, καθ' ἣν πρὸ μικροῦ εἶπομεν τάξιν, ἣτις δὲν εἶνε διάφορος τῆς παρὰ Pausanias.

Πρὸς διαφώτισιν τῶν εἰρημένων ἐπισυνήψαμεν εἰς τὴν παροῦσαν πραγματείαν καὶ τρεῖς πίνακας, τὸν μὲν παριστῶντα τὴν πρώτην χώραν μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ παραστάσεων, τὸν δὲ τὴν δευτέραν μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῆς δώδεκα παραστάσεων· καὶ τρίτον τὸν παριστῶντα τὴν ἀνωτάτην ἢ πέμπτην χώραν, τὴν τοῦ ἐπιθέματος μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῆς τεσσάρων παραστάσεων. Τὰς ἀπεικονίσεις ἐδανείσθημεν ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Overbeck, ὅστις μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας μελετήσας τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα ὠφελήθη ἐξ αὐτῶν κατὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ ἑαυτοῦ πίνακος. Ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ διαβεβαιώσωμεν, ὅπερ καὶ οἶκοθεν εἶνε φανερόν, ὅτι ἡμεῖς δὲν ἀπεβλέψαμεν εἰς καλλιτεχνικὴν ἀνάπλασιν τῆς λάρνακος τοῦ

Κυψέλου. Τοῦτο εἶνε ἔργον καλλιτέχνου καὶ οὐχὶ φιλολόγου· ἡμεῖς ἠθελήσαμεν διὰ τῶν ἡμετέρων ἀπεικονίσεων ἀπλῶς νὰ διασαφήσωμεν τὰ ἐν τῇ πραγματείᾳ καὶ νὰ ὑποβοηθήσωμεν τὴν φαντασίαν τοῦ ἀναγνώστου· ὅθεν ἐν ταῖς λεπτομερείαις δυνατὸν νὰ ἐπενεχθῶσι πολλαὶ τροποποιήσεις, ἐὰν καλλιτέχνης τις ἐπιχειρήσῃ τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ἀρχαίου μνημείου. Ἰδίως ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι Α φαίνεται ἡμῖν ὀλίγον ἐστενοχωρημένος ὁ ἄγων ἐπὶ Περίᾳ· διότι τὰ μὲν ζώδια κατ' ἀνάγκην ἀπέβησαν μικρότερα τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις παραστάσεσιν, ἢ δὲ διάθεσις αὐτοῦ ἴσως ἦττον καλλιτεχνική· ἀλλ' εἶνε ὅμως παρ' ἡμῖν συμφωνοτέρα πρὸς τὴν παρὰ Πausανίᾳ περιγραφὴν καὶ παρέχει πλειοτέραν ἀγωνιστικὴν ἐνότητα ἢ παρὰ τῷ Overbeck.

Ἀσχοληθέντες ἐν τοῖς ἔμπροσθεν περὶ τὴν ἐρμηνείαν χωρίων τινῶν τοῦ Πausανίου, δὲν νομίζομεν ἄκαιρον νὰ διαφωτίσωμεν καὶ διορθώσωμεν ἄλλο τι χωρίον περιλαμβανόμενον μὲν ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς λάρνακος, ἀλλ' ἀδιάφορον πρὸς τὸ ζήτημα, περὶ οὗ ὁ μέχρι τοῦδε λόγος. Τὸ χωρίον εἶνε ἡ περιγραφὴ μιᾶς τῶν ἐπὶ τῆς β' χώρας δώδεκα παραστάσεων :

Ε', ιζ', 12. Δύο δὲ ἄλλας γυναῖκας ἐς ὄλμους καθικνουμένας ὑπέροις, φάρμακα εἶδέναι σφᾶς νομίζουσιν, ἐπεὶ ἄλλως γε οὐδὲν ἐς αὐτάς ἐστιν ἐπίγραμμα.

Ἐὰν ἐρμηνεύσῃ τις τὸ χωρίον τοῦτο ἀκριβῶς κατὰ τὴν παραδεδομένην αὐτοῦ γραφὴν, θέλει λάβῃ ἔννοιαν οὐχὶ ὀρθήν, νομίζομεν, τὴν ἐξῆς: δύο ἄλλας γυναῖκας, αἵτινες εἰς ὄλμους καθικνοῦνται ὑπέροις (εἰς ἰγδία κοπανίζουσι) ταύτας (οἱ ἐξηγηταὶ) νομίζουσιν ὅτι ἴσασι φάρμακα. Οὐδεμία εἰκὼν γλυπτικὴ εἶνε ἱκανὴ νὰ παραστήσῃ τὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας ἔχει τις· δύναται νὰ ὑποδείξῃ τὸ τί εἶνέ τις, ἢ τί πράττει, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ τί εἰξεύρει· δύναται διὰ τινος εἰκόνοσ νὰ παρασταθῇ ἡ διάνοια ἢ πρόθεσις τινος, ἅπερ ἐκδηλοῦνται δι' ἐξωτερικῶν σχημάτων, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ καθαρῶς ἐπιστημονικὴ ἢ τεχνικὴ γνῶσις, οἷον τὸ φάρ-

μακα εἶδέναι. Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι τὸ χωρίον εἶνε ἐφθαρμένον καὶ προῆλθεν ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως τῆς γνησίας γραφῆς: φαρμακίδας εἶναι· διότι τὸ φαρμακίδας εἶναι· γραφόμενον παλαιογραφικῶς καὶ κατὰ τὸ σύνθημα ἀμάρτημα τῶν παλαιῶν ἀντιγράφων, ἐν οἷς τὸ ε γράφεται διὰ τοῦ ει, δὲν φαίνεται πολὺ ἀπέχον τοῦ φάρμακα εἶδέναι :

ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ' ΕΙΝΑΙ = φαρμακίδας εἶναι

ΦΑΡΜΑΚ' ΕΙΔΕΝΑΙ = φάρμακα εἶδέναι.

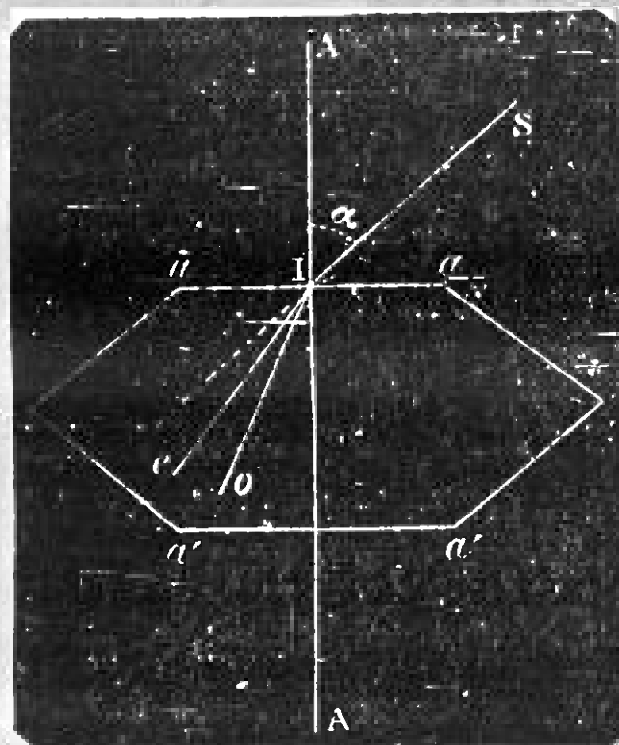
Διὰ τῆς διορθώσεως ταύτης λαμβάνει τὸ χωρίον ἔννοιαν λογικωτάτην: νομίζουσιν ὅτι αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι αἱ εἰς ἰγδία κοπανίζουσαι εἶνε φαρμακίδες ἢ γουν φαρμακεύτριαι (μάγισσαι). Ὁ τύπος φαρμακίς θηλ. τοῦ φαρμακεύς, εἶνε εὐχρηστότερος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ δοκιμώτερος, ἢ ὁ ἕτερος φαρμακεύτρια, (θηλ. τοῦ φαρμακευτής), ὅστις μόνον παρὰ τῷ Εὐσταθίῳ εὑρίσκειται καὶ ὡς ἐπιγραφὴ τοῦ β'. εἰδυλλίου τοῦ Θεοκρίτου. Πρὸς τὸ ἡμέτερον χωρίον παραβλητέον τὸ παρὰ τῷ αὐτῷ Πausανίᾳ Θ', ια', β. α' Ἐνταῦθά εἰσιν ἐπὶ τύπου γυναικῶν εἰκόνες· ἀμυδρότερα ἤδη τὰ ἀγάλματα· ταύτας καλοῦσιν οἱ Θηβαῖοι Φαρμακίδας, πεμφθῆναι δὲ ὑπὸ τῆς Ἡρας φάσιν ἐμπόδια εἶναι ταῖς ὠδίαισιν Ἀλκμήνης. »

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΝΤΑΖΙΑΗΣ.

ΟΠΤΙΚΗ ΑΝΩΤΕΡΑ.

(διπλή διάθλασις.)

1. Γνωστόν ὑπάρχει ὅτι, ἂν εἰς τὰ πέρατα τοῦ κρυσταλλογραφικοῦ ἄξονος τοῦ κρυστάλλου Ἰσλανδίας (ἀνθρακικῆς τιτάνου) κόψωμεν δύο ἔδρας αα, ἀά καθέτως τῷ κρυσταλλογραφικῷ ἄξονι ΔΙΑ, πᾶσα ἀκτὶς φωτὸς παράλληλος τῷ ἄξονι καὶ ἐπομένως κάθετος τῇ τεχνητῇ ἔδρᾳ αα, οἷα ἡ ἀκτὶς ΔΙ, εἰσερχομένη ἐν τῷ κρυστάλλῳ δὲν διχάζεται, οὐδὲ παρεκτρέπεται τῆς ἀρχικῆς ὁδοῦ, ἐξέρχεται δὲ ἀκολουθοῦσα τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς διεύθυνσιν ΔΙ, σχ. 1.

σχ. 1.

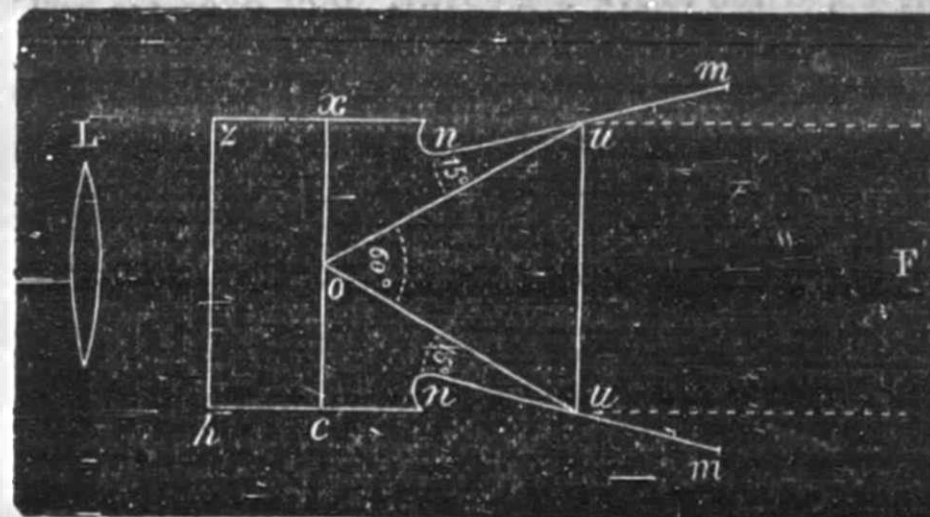
2. Ὄταν δὲ προσπίπτουσα ἀκτὶς, οἷα ἡ SI, σχηματίζῃ μετὰ τὸν ἄξονα ΔΙΑ γωνίαν τινὰ α, τὸ δὲ ἐπίπεδον προσπτώσεως συμπίπτῃ μετὰ κυρίᾳ ἢτοι πρωτεύουσαν (principale) τομῆν τοῦ κρυστάλλου, τὴν αα', τότε ἡ ἀκτὶς αὕτη SI διχάζεται εἰς κοινὴν ἀκτῖνα (ordinaire) Ιο καὶ εἰς ἔκτακτον Ιε, ἢτοι ἀσυνήθη (extraordinaire), ἑκατέρα δὲ τούτων κεῖται ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου προσπτώσεως, ὅπερ καὶ κυρία τομὴ τοῦ κρυστάλλου.

3. Ἐὰν ἤδη ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ μὲν γωνία προσπτώσεως α τηρεῖται ἀμετάβλητος, ἡ δὲ προσπίπτουσα ἀκτὶς διαγράφει κῶνον ὀρθὸν περὶ τὸν ἄξονα ΔΙ, τότε, ὡς πειραματικῶς δεικνύομεν, αἱ ἀκτῖνες διαθλάσεως Ιο, Ιε διαγράφουσιν ἑκάστη κατ' ἰδίαν ἐντὸς τοῦ κρυστάλλου κῶνον ὀρθὸν περὶ τὸν αὐτὸν ἄξονα ΔΙΑ.

Βλέπομεν οὕτως, ὅτι ἐξωτερικῇ δεσμὶς φωτὸς κωνικὴ δίδει χώραν εἰς δύο δεσμίδας διαθλάσεως κωνικᾶς ἐντὸς τοῦ κρυστάλλου, τὴν κοινὴν καὶ τὴν ἔκτακτον, ἐχούσας ἄξονα τὸν αὐτὸν ΔΙΑ.

4. Οἱ δύο οὗτοι φωτεινοὶ κῶνοι, ἀφικνούμενοι εἰς τὴν κάτω ἔδραν ἀά τὴν παράλληλον τῇ αα, τέμνονται ὑπὸ ταύτης καθέτως τῷ ἄξονι αὐτῶν, αἱ δὲ προκύπτουσαι δύο τομαὶ εἰσὶν ἐπὶ τῆς ἔδρας ἀά κυκλικαί. Ταύτας προτιθέμεθα νῦν νὰ προβάλωμεν διὰ φακοῦ ἐπὶ διαφράγματος καὶ οὕτω νὰ δείξωμεν πειραματικῶς τοὺς εἰρημένους δύο ἐν τῷ κρυστάλλῳ κῶνους διαθλάσεως.

5. Διὰ πειράματος ἀπλοῦ καὶ εὐκόλως ἐκτελουμένου ἀποδεικνύομεν τὴν εἰρημένην ιδιότητα τῆς διπλῆς διαθλάσεως, οἷαν περιεγράψαμεν, χρώμενοι τῷ ἐξῆς ὄργανῳ (α).

σχ. 2.

σχ. 3.

Τὸ ὄργανον σύγκειται ἐκ χώνης, ἢτοι ἐκ κῶνου μεταλλικοῦ κεκομμένου (σχ. 2) ἔχοντος δύο βάσεις mm, nn, ἐπηργυρωμένην δὲ καὶ στιλπνὴν τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν.

Δεσμὶς ἀκτίνων φωτεινῶν ὀριζόντιος, προσπίπτουσα ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ κῶνου, ἀντανακλᾶται κωνικῶς.

6. Θεωρήσωμεν τὸν φωτεινὸν κῶνον uuo, οὔτινος ἡ κορυφή κεῖται ἐπὶ τῆς μικρᾶς ὀπῆς O, ἡ δὲ βάση εἰς τὴν ἀντανεκλαστικὴν κυκλικὴν ζώνην uu τῆς χώνης, ἧς ἡ γεννήτρια εἶναι κεκλιμένη κατὰ 15° ὡς πρὸς τὰς ὀριζοντίους ἀκτῖνας, τότε βλέπομεν, ὅτι αἱ ἐκ τῆς ὀπῆς O, ἧς ἡ διάμετρος ἴση πρὸς ἓν χιλιοστόμετρον, ἐξερχόμεναι ἀκτῖνες εἰσέρχονται ἐν τῷ κρυστάλλῳ Ἰσλανδίας

(α) Τὸ ὄργανον τοῦτο κατασκεύασεν ὁ ἐν Παρισίοις J. Duboscq, γνωστός ἐπὶ ἀκριβεῖα κατασκευῆς.

zc, τῷ καθέτως τῷ ἄξονι αὐτοῦ τμηθέντι, εἰς ἐπαφὴν δὲ μὲ τὴν ὀπὴν O τεθέντι καὶ ἔχοντι πάχος ch ἴσον πρὸς 2 ἑκατοστόμετρα καὶ ἔτι πλέον.

Αἱ ἀκτῖνες αὗται, ἅμα εἰσερχόμεναι ἐν τῷ κρυστάλλῳ zc, διχάζονται καὶ σχηματίζουν δύο κώνους ὀρθούς, ἔχοντας τὴν μὲν κορυφὴν αὐτῶν εἰς τὸ σημεῖον O, τὰς δὲ συγκεντρικὰς βάσεις ἐπὶ τῆς ἑδρᾶς zh τοῦ κρυστάλλου λίαν ὑρατάς.

Φακὸς L, τεθείς ἐνώπιον τοῦ κρυστάλλου zc ὥστε νὰ δεχθῆ τὰς ἐξερχομένας ἀκτῖνας τῶν δύο κώνων, προβάλλει ἐπὶ διαφράγματος, τεθέντος εἰς ἀπόστασιν ἀρμοδίαν, δύο κύκλους φωτεινοῦς, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐξωτερικὸς σχηματίζεται ὑπὸ τῶν ἐκτάκτων ἀκτίνων, ὁ δὲ ἐσωτερικὸς ὑπὸ τῶν κοινῶν.

Ἄμα ἐφαρμόσωμεν τὴν περιφέρειαν mm τῆς χώνης εἰς δεσμίδα ἀκτίνων ἡλίου, διερχομένων διὰ σωλῆνος ἑριζοντίου, ὅστις περατοῦται ἐν σκοτεινῷ θαλάμῳ, τὸ φαινόμενον παρίσταται ἀφ' ἑαυτοῦ, παρεντεθέντος τοῦ φακοῦ L· βλέπομεν τότε ἐπὶ διαφράγματος τοὺς δύο φωτεινοὺς κύκλους τὸσφ' ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχοντας, ὅσφ' ὁ κρυστάλλος zc παχύτερος.

Ἐν τῷ κέντρῳ τῶν δύο κύκλων προβάλλεται ἡ φωτεινὴ δεσμὴς, ἡ διενθυνομένη κατὰ τὸν ἄξονα τῆς χώνης καὶ διερχομένη διὰ τῆς ὀπῆς O· αὕτη δὲν θλάται ὑπὸ τοῦ κρυστάλλου, διότι φέρεται καθέτως τῇ ἑδρᾷ αὐτοῦ καὶ παραλλήλως τῷ κρυσταλλογραφικῷ ἄξονι.

Δ. Σ. ΣΤΡΟΥΜΠΟΣ.

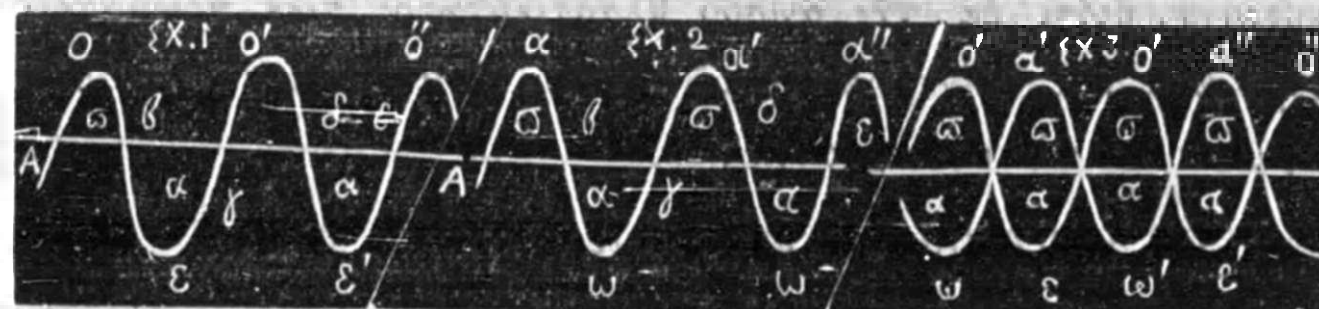
(κατεχωρήθη ἐν τῇ Revue des Sciences Les Mondes.

p. 204. T. XLI Paris.)

ΠΕΡΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΟΡΩΝ(α).

Α'. Interférence.

Οἱ Γάλλοι καλοῦσιν interference τὸ φυσικὸν φαινόμενον, ὅπερ παράγεται ἐκ τῆς ἐπιθέσεως δύο φωτοφόρων κυματοειδῶν κινήσεων τοῦ αἰθέρος (σχ. 1, σχ. 2), γινομένης οὕτως ὥστε ἡ παλμικὴ κίνησις τούτου νὰ μηδενίζεται (σχ. 3), ἤτοι νὰ μεταβαίη ὁ αἰθὴρ ἐκ τῆς κινήσεως εἰς τὴν ἠρεμίαν, καὶ ἐπομένως ἐκ τῆς συμβολῆς δύο φωτοφόρων ἀκτίνων νὰ παράγεται σκότος.

Ἐπειδὴ περὶ τοιοῦτου φαινομένου πρόκειται, γνώρισμα δὲ οὐσιῶδες τούτου εἶναι ἡ οὐδετέρωσις δύο ἐνεργειῶν, τῆς κυματώσεως σχ. 1, καὶ τῆς ἐντελῶς ὁμοίας μὲν κυματώσεως, σχ. 2*), ἀντιθέτως δὲ ἐφαρμοζομένης ἐπὶ τῆς πρώτης, ὅπως ἀμοιβαίως μηδενίζονται καὶ ἐξουδετερῶνται ἐν τῇ ἑαυτῶν συναντήσῃ, σχ. 3, φρονοῦμεν ὅτι τῆς λέξεως κυμάτωσις δηλοῦσης ἀσῆκωσιν τῶν κυμάτων (Λεξικὸν Γαζῆ), soulèvement des flots (Λεξ. Βυζαντίου. σ. 152), καταφανῶς ἀντικυμάτωσις σημαίνει ἐνέργειαν δύο ἀντιθέτων κυματώσεων ταυτοχρόνως γινομένων, ὡς δεικνύει τὸ σχ. 3, ἐξ ἧς προκύπτει ἐντελής οὐδετέρωσις τῶν δύο ἐνεργειῶν, ὡς ἡ ὀνομασία interferences σημαίνει.

Β'. Aberration de refrangibilité.

Ὅταν δεσμὴς ἰσῶν ἀκτίνων, αἰτίνες εἰσι θλαστικώτεραι πάντων τῶν χρωμάτων, προσπέσῃ ἐπὶ φακοῦ παραλλήλως τῷ

(α) συνέχεια· ἰδὲ τόμ. Γ' σελ. 472 καὶ τόμ. Γ' σελ. 53.

(*) Τὸ ἡραιωμένον ἡμίκυμα παριστάνεται ὑπὸ τοῦ α, τὸ δὲ πεπυκνωμένον ὑπὸ τοῦ π, οὗ τινος τὸ μῆκος $\Lambda\sigma = \lambda$, τὸ δὲ $\Lambda\gamma = 2\lambda = \mu\eta\kappa\omicron\varsigma$ κύματος.

κυρίῳ ἢ πρωτεύοντι ἄξονι αὐτοῦ, αὗται συνέρχονται μετὰ τὴν θλασιν αὐτῶν εἰς τι σημεῖον τοῦ ἄξονος πλησιέστερον τῷ φακῷ ἢ τὸ σημεῖον εἰς ὃ συνέρχονται αἱ ἐρυθραὶ ἀκτῖνες αἱ ἦττον θλαστικά· τὰ λοιπὰ τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος χρώματα τὰ μεταξὺ τῶν εἰρημένων δύο περιεχόμενα ἔχουσι τὰς ἐστίας αὐτῶν μεταξὺ τῶν εἰρημένων δύο σημείων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὅπερ δεικνύει ὅτι τὰ διάφορα χρώματα, θλώμενα ὑπὸ τοῦ φακοῦ, ἔχουσι τὰς ἐστίας αὐτῶν εἰς ἀποστάσεις ἐκ τοῦ φακοῦ διαφόρους, διότι ἀνισοθλαστικὰ φύσει, καλεῖται γαλλιστὶ *aberration de refrangibilité*, ἡμεῖς δὲ καλοῦμεν διὰ ταῦτα ἀποκέντρωσιν θλαστικότητος, διότι ἐκ τῆς ἀνίσου θλαστικότητος τῶν χρωμάτων συμβαίνει ἡ ἀποκέντρωσις αὐτῶν, ἦτοι τὸ μὴ συνέρχεσθαι αὐτὰ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐστίαν.

Γ'. *Aberration de sphéricité.*

Τὸ φαινόμενον, ὅπερ παρουσιάζουσιν οἱ φακοί, ὅταν αἱ ἀκτῖνες τοῦ φωτὸς προσπίπτουσαι περὶ τὴν περιφέρειαν τοῦ φακοῦ δὲν συνέρχονται μετὰ τὴν θλασιν αὐτῶν εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον τοῦ κυρίου ἢ πρωτεύοντος ἄξονος τοῦ φακοῦ, εἰς ὃ αἱ περὶ τὸ κέντρον τούτου προσπίπτουσαι ἀκτῖνες συνέρχονται μετὰ τὴν θλασιν αὐτῶν, καλοῦσιν οἱ Γάλλοι *aberration de sphéricité*, ἡμεῖς δὲ καλοῦμεν διὰ ταῦτα ἀποκέντρωσιν σφαιρικότητος. Φαινόμενον παραπλήσιον παρουσιάζουσι καὶ τὰ κοῖλα σφαιρικὰ κάτοπτρα, ἀντανακλῶντα τὰς ἐπ' αὐτῶν προσπιπτούσας ἀκτῖνας καὶ ἐν οἷς συμβαίνει ἀποκέντρωσις σφαιρικότητος.

Δ'. *Irradiation.*

Ὄταν ἀτενίσωμεν ἀντικείμενον, ἔχον μὲν αὐτὸ χρῶμα ζωηρόν, ἐπιτεθὲν δὲ ἐπὶ σώματος ἔχοντος χρῶμα ἀμυδρόν, τότε τὸ ἀντικείμενον τοῦτο φαίνεται ἡμῖν ἔχον μέγεθος μείζον τοῦ πραγματικοῦ αὐτοῦ μεγέθους· τούναντίον δὲ συμβαίνει ὅταν ἀντικείμενον χρώματος ἀμυδροῦ τίθηται ἐπὶ σώματος ἔχοντος χρῶμα ζωηρόν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται γαλλιστὶ *irradiation*, πρόέρχεται δὲ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἐρεθισμὸς ὁ γινόμενος ἐν τῷ ὀφθαλμῷ ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος προσεπεκτείνεται εἰς μικρὰν

ἔτι ἕκτασιν πέριξ ἐκείνης, ἣν προσβάλλει τὸ φῶς ἀπ' εὐθείας. Ἐπειδὴ τοῦ σώματος τὸ ζωηρόν χρῶμα προσκτᾶται ἕκτασιν μὴ ἀνήκουσαν αὐτῷ, προσλαμβάνει δὲ ταύτην ἐκ τῆς τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸ σώματος, ἐπεμβαῖνον πέραν τοῦ φυσικοῦ ὁρίου τοῦ χωρίζοντος τὰ δύο σώματα, καλοῦμεν διὰ ταῦτα τὸ φαινόμενον τοῦτο *χρωματικὴν ἐπέμβασιν*. Ἐπάρχουσι δὲ καὶ ἀστρονομικὰ φαινόμενα παραπλήσια.

Ε'. *Couleurs accidentelles.*

Ἐὰν ἀτενίσωμεν ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀντικείμενον κεχρωματισμένον, ἔπειτα δὲ στρέψωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ λευκῆς ἐπιφανείας, ἐμφανίζεται ἡμῖν εἶδωλον ὅμοιον τῷ ἀντικειμένῳ τὴν μορφήν, τὸ χρῶμα δὲ συμπληρωματικόν*) τοῦ χρώματος τοῦ ἀντικειμένου. Ὁ Brewster ἐμβλέψας εἰς τὸ εἶδωλον τοῦ ἡλίου, τὸ εἰς τὴν ἐστίαν τοῦ σφαιρικοῦ κατόπτρου σχηματισθὲν καὶ στρέψας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ λευκῆς ἐπιφανείας διέκρινε χρώματα διάφορα ἐμφανισθέντα αὐτῷ διαδοχικῶς. Ἐμβλέψαντες ἡμεῖς ἐπὶ στιγμὴν ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου, διευθύναντες δ' ἔπειτα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ διαφόρων τοῦ δωματίου μερῶν, ἐχόντων ἐκάστου χρῶμα διάφορον, διεκρίναμεν χρώματα διάφορα ὡσανεὶ κρεμάμενα εἰς τὸ διάστημα καὶ μετατιθέμενα ἐν ᾧ ὁ ὀφθαλμὸς ἐστρέφετο· τὰ χρώματα ταῦτα καλοῦσι γαλλιστὶ *couleurs accidentelles*, ἡμεῖς δὲ καλοῦμεν *μετάρσια* ἢ *μετέωρα χρώματα***).

Σ'. *Crystal dextrogyre ἢ laevogyre.*

Οἱ Γάλλοι καλοῦσι κρύσταλλον *dextrogyre* τὸν ὑπὸ μορφήν λεπτεπιλέπτου ἐλάσματος ληφθέντα καὶ στρέφοντα τὸ ἐπίπεδον πολώσεως πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ὀρώντος τὴν ἀκτῖνα τοῦ φωτὸς τὴν

*) Δύο χρώματα καλοῦνται συμπληρωματικά, ὅταν ἐπιτιθέμενα σχηματίζωσι τὸ λευκόν.

***) ἀμετάρσια τὰ ἐν ἀέρι συνιστάμενα, ἴριδες, ἄλωνες» λέξ. Γαζῆ· τὰ κεχρωματισμένα ταῦτα φαινόμενα ἐν τῷ διαστήματι παραπλήσιά εἰσι κατὰ τὰ χρώματα πρὸς τὰ εἰρημένα καὶ μὴ ἐπὶ σωμάτων προσκεκολλημένα.

έρχομένην καθέτως αὐτῷ, καὶ laevogyge τὸν στρέφοντα αὐτὸ πρὸς τὰ ἀριστερά.

Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ δεξιὰ σημαίνει κίνησιν πρὸς δεξιὸν μέρος (λεξικὸν Γαζῆ, δεξιός), τὸν κρυστάλλον dextrogyge καλοῦμεν κρυστάλλον ἐπὶ δεξιὰ ἢ δεξιόγυρον, ἀριστερόγυρον δὲ τὸν laevogyge.

Τὸ δὲ ἐπίπεδον πολώσεως αὐτὸ τὸ ἐπὶ δεξιὰ ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ κρυστάλλου στρεφόμενον, καλοῦμεν δεξιόσειρον, διότι α δεξιόσειρος ἵππος καλεῖται ὁ κατὰ τὸ δεξιὸν φερόμενος κέρας, ὅστις ὑπάγει ἢ σύρεται πρὸς τὸ δεξιὸν σχοινίον τοῦ χαλινοῦ. » (Λεξικὸν Γαζῆ, δεξιόσειρος).

Κατὰ τὴν φύσιν δὲ τοῦ κρυστάλλου, τὸ στρεφόμενον ὑπὸ τούτου ἐπίπεδον πολώσεως δύναται εἶναι ἢ ἀριστερόσειρον ἢ δεξιόσειρον.

Δ. Σ. ΣΤΡΟΥΜΠΟΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Α.

Collection de romans grecs en langue vulgaire et en vers, publiés pour la première fois d'après les manuscrits de Leyde et d'Oxford par Spyridion P. Lambros, docteur ès-lettres, professeur agrégé d'Histoire grecque et de Paléographie à l'Université d'Athènes. Paris, Maisonneuve et Cie, libraires-éditeurs, 1880. [εἰς 8ον, σελ. CXXV καὶ 372, μετὰ καὶ 4 πινάκων, ἐν οἷς πανομοιότυπα δείγματα ἐκ χειρογράφων].

Τὸ καλὸν τοῦτο βιβλίον δὲν ἐξεδόθη διὰ ὄλους τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς ἐξ αὐτῶν εἰδότας τὰ Γαλλικά,

καὶ διὰ Γάλλους καὶ ἄλλους Εὐρωπαίους, τοὺς περιεργαζομένους τὰ τῆς ἡμετέρας μεσαιωνικῆς καὶ κατωτέρω φιλολογίας. Τοιαῦτα ὑπὸ Ἑλλήνων εἰς ξένην γλῶσσαν γεγραμμένα βιβλία, μάλιστα τὴν Γαλλικὴν, ἐξεδόθησαν κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα ὄχι ὀλίγα διὰ διαφόρους λόγους, ὧν κυριώτατος ἡ μικρότης καὶ ἀσθένεια τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ ἡ ὡς ἐκ τούτου προσπάθεια τινῶν τοῦ νὰ προασπορίσωσιν αὐτῷ μάρτυρας τοῦ βίου του καὶ ἐπιγνώμονας εὐμενεῖς ἐκ τοῦ μεγάλου καὶ πανισχύρου κοινοῦ τῆς δυτικοβορείου Εὐρώπης. Κανεὶς βέβαια Ἄγγλος ἢ Γάλλος ἢ Ἰταλὸς ἢ Γερμανὸς δὲν θὰ συγγράψῃ νεοελληνιστὶ περὶ ὕλης ὁμοίας τῆ τοῦ παρόντος βιβλίου, διότι δὲν μᾶς ἔχει χρεῖαν. Ἄλλ' ἡμεῖς ἔχομεν δυστυχῶς ἐκείνων χρεῖαν, ἀφοῦ οὕτω μᾶς κατήντησαν οἱ προπάτορες ἡμῶν, μάλιστα οἱ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ζήσαντες. Εὐχόμεθα ὅμως νὰ μὴ διαρκέσῃ πολλὰς ἔτι δεκαετηρίδας αὕτη ἡ κατάστασις καὶ νὰ ἔλθῃ ποτὲ καὶ εἰς ἡμᾶς τὸ αὐθυπόστατον τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεως καὶ τὸ ἀπροσδεές, ἅπερ μόνον διὰ τῆς φιλοπονίας, τῆς ὀρθῆς παιδείας καὶ τῆς ἀρετῆς ἀποκτῶνται. Εἰς τοῦτο ἀδιατρέπτως ἄς ἀποβλέπῃ ἡ φιλότιμος ἡμῶν νεολαία.

Περιέχονται ἐν τῷ βιβλίῳ τέσσαρα στιχηρὰ διηγήματα εἰς γλῶσσαν Ἑλληνικὴν κοινὴν καὶ ὄχι κοινὴν, κρᾶμα δέ τι ἐκ παλαιᾶς καὶ ὅλως νεωτεριζούσης, οἷον ὑπὸ τῶν λογιωτάτων ἐσυνειθίζετο ἐν τοῖς Γραικορωμαϊκοῖς χρόνοις καὶ κατωτέρω, περὶ ὧν ἡ Γαλλιστὶ γεγραμμένη Εἰσαγωγή λέγει τὰ δέοντα, ἐξ ἧς Εἰσαγωγῆς μανθάνομεν ἄλλα τε καὶ ὅτι τὸ πρῶτον ἐν τῇ σειρᾷ εἰς στίχους 2607 α διήγημα ἐρωτικὸν τὸ κατὰ Καλλίμαχον καὶ Χρυσορρόην» νῦν πρῶτον ἐκ χειρογράφου ἐκδίδεται, τὸ δὲ δεύτερον εἰς στίχους 3094 α διήγησις ὠραιότητι τοῦ ἀνδρειωμένου Διγενῆ» εἶναι νεωτερικωτέρα μόνον (τοῦ ἔτους 1670 μ. Χρ.) ἐπεξεργασία παλαιότερου ἄλλου κειμένου, γνωσθέντος πρὸ ἐτῶν τινῶν διὰ τοῦ τύπου, τὸ δὲ τρίτον εἰς στίχους 862

«διήγησις ἐξαίρετος ἐρωτικὴ καὶ ξένη
τοῦ Ἡμπερίου Θαυμαστοῦ καὶ κόρης Μαργασώνας»

ἤδη καὶ πολλάκις πρότερον ἐτυπώθη, νῦν δὲ πολὺ ὀρθότερον, τὸ δὲ τέταρτον, εἰς στίχους 756, νῦν πρῶτον δημοσιεύεται, ἐπιγραφόμενον αὐτὸς παρηγορητικὸς περὶ δυστυχίας καὶ εὐτυχίας» καὶ εἶναι πολλαχῶς περιέργον διὰ τὰς ἐν αὐτῷ πολλαῖς ἀλληγορίας καὶ προσωποποιίας. Οὔτε ὁμοίως αὐτὸ οὔτε τὰ ἄλλα (ἀναγκαζόμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν) ἡδέως ἀναγινώσκονται, ὡς ἐντελῶς ἄμοιρα φιλοκαλίας. Ἀλλὰ τί νὰ γίνῃ; Πρέπει πάντα μὲν τὰ πρὸ αἰώνων ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ὁμοειδῶν γραφέντα νὰ ἐκδοθῶσι διὰ διαφόρους λόγους, καὶ ἐκδύται αὐτῶν τίνες ἄλλοι προσφύεστεροι ἢ ἡμεῖς οἱ νῦν ζῶντες ἀπογονοί των; (*) ἀναγνώσται δὲ αὐτῶν ἐξ ἀνάγκης θὰ γίνωνται ἐκεῖνοι, ὅσοι εἰς εἰδικὰς σπουδὰς ἱστορίας τῆς γλώσσης, πρόσθετος καὶ ποιήσεως, ἠθέλησαν νὰ ἐπιδοθῶσιν. Οὔτοι, ὄντες καὶ ὁπωσοῦν ἠλικιωμένοι, ὅτε ἡ κρίσις δυνατωτέρα, θὰ καρπῶνται μόνον εἴ τι χρήσιμον ἐν τοῖς τοιούτοις ἀναγνώσμασιν εὐρίσκειται, ἐνῶ ἡ ἀνεργία νεότητος, ἂν δὲν τὰ ἀποφεύγῃ ἐξ ἐνστίκτου, θὰ τρέχῃ κίνδυνον νὰ διαφθεῖρῃ τὴν καλαισθησίαν της.

Ταῦτα βραχέως δηλώσαντες προσθέτομεν, ὅτι ἡ τοῦ βιβλίου εἰσαγωγή, Introduction, δίδει λόγον περὶ τε τῶν χειρογράφων, ἐξ ὧν διὰ ζητήσεως καὶ μελέτης ἐπιπόνου τὰ κείμενα ἐλήφθησαν, καὶ περὶ τῆς μεθόδου ἣν ὁ ἐκδότης, κεκτημένος ἤδη πρότερον ἐμπειρίαν (**), ἠκολούθησεν εἰς τὴν μεταγραφὴν καὶ διόρθωσιν τῶν πολλαχῶς ἡμαρτημένων κειμένων· ἐτι δὲ περιέχει καὶ γενικώτερα τινὰ περὶ τῆς ἀξίας ἢ ἀπαξίας αὐτῶν τῆς ποιητικῆς, ὡς καὶ περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν, κατὰ πόσον δηλ. εἶναι ἰθαγενῆ προϊόντα τοῦ μεσαιωνικοῦ ἁ' Ἑλληνι-

(*) Ὁμολογεῖται τοῦτο ἤδη πρὸ πολλοῦ. Ὅθεν καὶ μετὰ τὸν Κοραῖν, ἐκδόντα καὶ σχολιάσαντα ποιήματά τινὰ τοῦ Πτωχοπροδρόμου ἐν τοῖς Ἀτάκτοις, ἠσχολήθησαν εἰς τοιαύτας ἐκδόσεις ὁ Δ. Μαυροφρύδης καὶ ὁ Κ. Σάθας· ἐκ δὲ τῶν ἀλλογενῶν ὁ Ellissen, ὁ Wagner, ὁ Miller καὶ ὁ Legrand καὶ εἴ τις ἄλλος διαφεύγει νῦν τὴν μνήμην μου.

(**) Εἶχεν ἤδη τῷ 1871 ἐκδώσει τοῦ Δοξαρά τὸ περὶ ζωγραφίας ἐκ χειρογράφου, τῷ δὲ 1879 τὰ τοῦ Ἀθηναίων Μιχ. Ἀκομινάτου, ὡσαύτως ἐκ χειρογράφων.

μοῦ ἢ μιμήματα Φραγκικῶν πρωτοτύπων ἢ καὶ αὐτόχρημα μεταφράσεις.

Νομίζομεν δὲ ἡμεῖς, ὅτι τὰ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ταύτῃ ἠδύναντο πολὺ βραχύτερον νὰ ἐκτεθῶσιν, ὡσαύτως νομίζομεν, ὅτι καὶ ἡ ὑπὸ τὸ κείμενον ἀναγραφὴ τῶν ἀπειρῶν κακογραφῶν τῶν ἐν τοῖς χειρογράφοις ἠδύνατο ἢ ὅλως ἢ κατὰ τὸ πλεῖστον νὰ λείψῃ. Ὁ Boissonade, ὁ Bekker, ὁ Cramer καὶ ἄλλοι φιλόλογοι, πολλὰ μεσαιωνικὰ ἐκ χειρογράφων ἐκδόντες, οὕτως ἐποίησαν. Ἀλλως τὸ πολλοστημόριον τῶν ὄσων ἐξέδωκαν δὲν ἠθέλην ἰδῆ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Ἐτι καὶ τὸ ἐν τέλει τοῦ βιβλίου προστεθὲν Glossaire, Γλωσσάριον, τὸ ἐρμηνεύον μέγα πλῆθος λέξεων Γαλλιστί, μετὰ παραπομπῶν καὶ διευκρινήσεων, περιλαμβανόμενον δὲ εἰς τρία καὶ τι πλέον τυπογραφικὰ φύλλα, ἠδύνατο, ὡς ἡμεῖς φρονοῦμεν, κατὰ τὸ ἡμισυ καὶ πλέον νὰ συντηθῆ, καὶ οὕτω τὸ ὅλον βιβλίον ἐπιτομώτερον καὶ διὰ τοῦτο εὐνότερον γινόμενον νὰ περιέλθῃ εἰς πλείονων χεῖρας, ἀφοῦ μάλιστα ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του εἶναι προωρισμένον διὰ λογιστάτους, οἵτινες συνήθως δὲν εἶναι εὐποροί. Τῷ ὄντι τίς χρειαζήτο ἐν τῷ Γλωσσαρίῳ νὰ περιληφθῶσι λέξεις ὡς αἱ ἀσῆμι, ζωνάριν, ξεψυχῶ, χρυσωμένος, λιποθυμῶ, σπλαγχνίζομαι, σπουδάξω, ἀγωνίζομαι, ἄμετρος, ἀλλότριος, οὐρανομήκης, πάγχρυσος καὶ πλεῖσται ἄλλαι τοιαῦται, ἐν παντὶ Ἑλληνογαλλικῶν λεξικῶν ἐπαρκῶς ἐρμηνευόμεναι; Τούτου τοῦ περιττοῦ ἔρματος ἀποβαλλομένου ἠθέλον ἐξαίρεσθαι ἐπὶ πλέον αἱ εἰς τινὰς τῶν περιεργότερων λέξεων προστεθεῖσαι παρατηρήσεις.

Ταῦτα ἡμεῖς μετὰ πάσης εἰλικρινείας καὶ ἐλευθερίας ἐκρίναμεν δέον νὰ εἴπωμεν, καί, ἂν θέλῃ ὁ εὐπαίδευτος καὶ φιλόπρονος ἐκδότης, ἅς τὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ ἐξακολουθήσει τοῦ ἔργου του. Ἐνθυμητέον, ὅτι ὁ βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρά, ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς. Πρέπει λοιπὸν νὰ οικονομῶμεν τὰ πάντα.

Ὁ τύπος τοῦ βιβλίου οὐ μόνον φιλόκαλος, ἀλλὰ καὶ ἐλεύθερος σφαλμάτων.

B.

Συγγραμμάτια Ἑλληνικά, ἃ πρότερον μὲν ἐν Ἑλληνικαῖς ἐφημερίσι συνέγραψε, νῦν δὲ ἀγομένης τῆς ἑκατονταετοῦς τοῦ ἀνακαινισθέντος Οὐγγρικοῦ βασιλ. πανεπιστημίου ἐορτῆς συλλεχθέντα ἐξέδωκεν Ἰω. Β. Τέλφου, διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας, πρώην δικηγόρος, τακτικὸς τῆς κλασικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Βουδαπεσταίῳ πανεπιστημίῳ καθηγητής, τοῖς σχολαστικοῖς ἔτεσι 1870—71, 1874—75 πρόεδρος καὶ κοσμήτωρ τῆς φιλοσοφ. σχολῆς, μέλος τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολ. Ἑταιρίας, τοῦ ἐκεῖ πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλλην. γραμμάτων συλλόγου καὶ τοῦ φιλολ. συλλόγου Βύρων, τῆς πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν Ἑλλην. ἐν Γαλλίᾳ μελετῶν Ἑταιρίας, τῆς τε Οὐγγρικῆς καὶ ἐν Παταυίῳ Ἀκαδημίας κ.τ.λ. — Βουδαπέστησι. Τύποις τοῦ Οὐγγρ. βασιλ. Πανεπιστημίου, 1880. [εἰς 4.ον, σελ. 116.]

Ἄσμενοι καὶ εὐγνώμονες ἀναγγέλλομεν τὴν περιέργον ταύτην συλλογὴν. Οἱ ἡμέτεροι ὁμογενεῖς λαμβάνοντες αὐτὴν εἰς χεῖρας θὰ ἀναπολήσωσι κατὰ νοῦν πάλιν τὸν σταθερὸν φίλον τῶν Ἑλλήνων, ὃν εὐτύχησαν νὰ ἔχωσιν ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ὁ ἀνὴρ δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων, οἵτινες λησμονοῦντες τὰ ὅσα ἔπαθεν κακὰ ἐν τοῖς πρώην χρόνοις ἢ πατρίσ των ὑπὸ τῶν Τούρκων, τολμῶσι νὰ ἀνακηρύττωνται φίλοι τῆς Σουλτανικῆς δεσποτείας, ἀλλὰ τούναντίον ἀνήκει εἰς ἐκείνους τοὺς ὀλίγους, οἵτινες τοὺς Τούρκους μὲν καὶ τὴν αὐτῶν ἀπάνθρωπον διοίκησιν ἀποστρέφονται, φιλοῦσι δὲ τοὺς πολλὰ ὑπ' ἐκείνων παθόντας καὶ πάσχοντας ἔτι λαούς· διότι καθήραντες τὴν ἑαυτῶν διανοίαν διὰ τῆς μελέτης τῶν τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος συγγραμμάτων παρεσκεύασαν καὶ τὸ αἰσθητικὸν τῆς ψυχῆς των ὡς πρέπει ἀνθρώποις·

non ignari mali, miseris succurrere discunt.

Ὁ καθηγητὴς Τέλφου πῶς ἀνέκαθεν ἐθεώρησε τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐξέφρασε τὰς πεποιθήσεις του, ἀποδει-

κνύουσι τὰ ἐξῆς, εἰλημμένα ἐξ ἑνὸς ἄρθρου τοῦ δημοσιευθέντος ἐν τῇ Κλειοῖ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1879, ἐπανατυπωθέντος δὲ ἐν τῇ παρούσῃ Συλλογῇ καὶ ἐπιγραφομένου ἀπὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα.»

«Περαίνω τὸ ἄρθρον μου» λέγει αμετὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι κατὰ πᾶσαν τὴν Ἀνατολὴν μόνον οἱ Ἕλληνες εἶναι προωρισμένοι νὰ ἐγκαθιστῶσιν ἐκεῖ τὴν ἀληθινὴν ἐλευθερίαν, ἐπιστήμην, τέχνην, ἐν ἐνὶ λόγῳ, τὸν πολιτισμόν. Εἰς τοῦτο δὲν εἶναι ἰκανὸς οὔτε ὁ Τούρκος, οὔτε ὁ Βούλγαρος, οὔτε ὁ Ἀλβανὸς οὔτε ἄλλος σλαβικὸς λαός. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἵνα ἡ Εὐρώπη ἀπολαύῃ τῆς εἰρήνης, θάπτον ἢ βράδιον θὰ ἦναι ἀναγκαῖον νὰ ἡγεμονεύσῃ ὁ Ἑλληνισμός.»

Ταῦτα μὲν οὕτω. Περιέχει δὲ ἡ Συλλογὴ καὶ ποικίλα ἄλλα ἱστορικά τε καὶ φιλολογικὰ ἄξια ἀναγνώσεως, εἰς ἃ παραπέμπομεν τοὺς φιλομαθεῖς.

Γ.

Ἵπομνήματα περιγραφικὰ τῶν Κυκλάδων νήσων κατὰ μέρος, ὑπὸ Ἀντωνίου Μηλιαράκη. Ἄνδρος, Κέως (μετὰ δύο γεωγραφικῶν πινάκων). Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἀ' Ἑλλην. ἀνεξαρτησίας». 1880. [εἰς 8ον, σελ. ι'. καὶ 276].

Εἶναι ὄντως εὐφρόσυνον τὸ ὅτι ἀπὸ τινος χρόνου πληθύνονται παρ' ἡμῖν τὰ περιγραφικὰ Ἑλληνικῶν χωρῶν βιβλία (*). Εἶναι δὲ ταῦτα τὸ μὲν μεταφράσματα ἢ ἐρανίσματα ἐκ ξένων συγγραφῶν, τὸ δὲ καὶ πρωτότυπα δοκίμια. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἐκαταίου, τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Πυθέα, τοῦ Νεάρχου,

(*) Ἐκ τῶν τελευταίων ἐκδοθέντων μνημονεύομεν τὰ ἐξῆς· Θερμαῖς ἦτοι περὶ Θεσσαλονίκης ὑπὸ Μ. Χ. Ἰωάννου. — Θεσσαλία ὑπὸ Ν. Γεωργιάδου. — Ἡ νῆσος Κάλυμνος ὑπὸ Θέμελη Ι. Κινδύνη. — Ἐλεγχοί τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας Ε. Κειπέρτου ὡς πρὸς τὴν Μακεδονίαν ὑπὸ Μ. Δ' ἤμιτσα. — Marguardt ἱστορία τῆς Κυζίκου, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Κυρίλλου Γρηγοριάδου. — Μελέτη περὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ἀλβανῶν ὑπὸ Π. Κουπιτώρη.

τοῦ Δικαιάρχου, τοῦ Ἐρατοσθένους, τοῦ Στράβωνος, τοῦ Παυσανίου καὶ ἄλλων τῆς ἀρχαιότητος ἐνδόξων γεωγράφων καὶ περιηγητῶν, φυσικὸν ἦτο, ὅτε ἀνέστησαν εἰς νέον ἐθνικὸν βίον, νὰ φιλοτιμηθῶσι καὶ περὶ ταύτας τὰς σπουδὰς, αἵτινες εἶναι τῶν τὰ μάλιστα ἀνθρωπικῶν. Ἰδίως δὲ προσῆκεν εἰς ἡμᾶς, ἀφοῦ τὸ μεσαιωνικὸν σκότος κατεκάλυψε πολλὰ μέρη τῆς ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ Ἑλληνικῆς ἱστορίας, οἱ δὲ ἀλλογενεῖς διὰ διαφόρους λόγους δυσκόλως κατῴρθουν νὰ διαλύσωσι τὸ σκότος τοῦτο, καὶ περ ἔχοντες πολλὴν προθυμίαν καὶ μάθησιν καὶ μέσα ἄλλα βοηθητικά, προσῆκε, λέγομεν, εἰς ἡμᾶς νὰ ἐπιληφθῶμεν τοῦ ἔργου τούτου μετ' ἀγαθῆς ἐλπίδος, ὅτι περὶ οἰκείων ἡμῖν πραγμάτων συγγράφοντες, καὶ ἂν τὰ μέσα τὰ βοηθητικά μικρότερα ἠθέλομεν ἔχει, δὲν θὰ ἀπετυγχάνομεν ὀλοτελῶς, καθὼς ἔνιοι τῶν ξένων, ἀλλὰ θὰ προεπιβάλλομεν σημαντικὰ τὰς μάλιστα μὲν εἰς ἡμᾶς ἔπειτα δὲ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς πολυωφελεῖς γνώσεις τῆς γεωγραφίας. Ἄλλ' ἰδιαιτάτα ἔτι καὶ οἱ παρόντες καιροὶ οἱ πολιτικῶς τεταραγμένοι ἔνεκα τῶν ἐξεγερθέντων περὶ ἡμᾶς φυλετικῶν πόθων πρὸς πολιτικὴν αὐθυπαρξίαν, ἐπροκάλουν συντονωτέραν παρ' ἡμῖν καλλιέργειαν τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων, μήπως καὶ καθυστεροῦντες ἐν αὐταῖς καὶ διὰ τοῦτο ἐξαπορούμενοι ἐν ἐπικαίροις στιγμήμαῖς πολιτικῶν πράξεων, ἠθέλομεν ποτε πᾶθει ἀνηκέστους ἐθνικὰς ζημίας. Ὡς οὐδέποτε ἄλλοτε τῆ ἀληθείᾳ χρεῖαν ἔχομεν τώρα νὰ ἠξεύρωμεν σαφῶς τὸ τίνας ἐσμὲν καὶ ποῦ ἐσμὲν, ὅπερ πάλαι ποτὲ Ῥωμαῖός τις τῶν σοφῶν καὶ λίαν φιλοπατρίδων ἠθέλε νὰ διδάξῃ τοῦς συμπολίτας του ὡς χρησιμώτατον τῶν μαθημάτων. Καλὸν λοιπὸν σημεῖον, ὅτι ἐπὶ τὰ τοιαῦτα τώρα προθύμως τρεπόμεθα, καὶ ἐλπίς εἶναι, ὅχι μόνον τὸ προσεχὲς ἐκ τούτων πολιτικὸν ὄφελος νὰ καρπωθῶμεν, ἐπιγινώσκοντες τὴν δύναμιν ἡμῶν ἢ τὴν ἀδυναμίαν ποῦ κεῖται καὶ ἐκ τῆς γνώσεως ταύτης τὰς ἐνεργείας ἡμῶν ἐκάστοτε, ὡς πρέπει, ῥυθμίζοντες, ἀλλὰ καὶ ἄλλην τινὰ γενικωτέραν ὑπηρεσίαν τῆ ἐπιστήμῃ νὰ παράσχωμεν διὰ τῆς τοιαύτης ἐνασχολήσεως. Ἐχομεν δηλ. ἡμεῖς ἐνδόμυχόν τινα αἴσθησιν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν

πίστιν (ἥτις δὲν νομίζομεν νὰ εἶναι ἀπατηλὴ, προερχομένη ἐκ δόξης ματαιίας καὶ οἰήσεως), ὅτι ὁ Ἕλλην ὁ σημερινὸς εἶναι ἐξόχως ἐπιτήδειος εἰς μελέτας τόπων καὶ βίου καὶ διαίτης ἔθνων, διότι πρῶτον μὲν φύσει εὐκράτως ἔχει πρὸς φαντασίαν καὶ κρίσιν, δεύτερον δὲ δὲν ἐπιπροσθοῦσιν αὐτῷ δύο τινὰ πράγματα, βλαβερώτατα καθιστάμενα εἰς τοὺς Εὐρωπαϊοὺς γεωγράφους καὶ περιηγητάς, μάλιστα ὅταν τὴν Ἀνατολὴν ἱστορῶσιν. Εἶναι δὲ ταῦτα τὸ προσηλυτιστικὸν ἐν τῇ θρησκείᾳ πνεῦμα καὶ ἡ διάθρυψις ἣν ἀπέκτησαν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν διαίτη, τῇ ὑπεράγαν ἀναπαυτικῇ. Καὶ διὰ μὲν τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν ἰδίωμα δὲν εἶναι χρεῖα πολλῶν λόγων ἵνα ἀποδειχθῇ, ὅτι ἐνυπάρχει συχνότατα ἐν αὐτοῖς καὶ εἰς μεγάλην ποσότητα, ὥστε νὰ τοὺς κάμνη κακοὺς παρατηρητὰς καὶ ἀδίκους κριτὰς ξένων λαῶν καὶ βίων, διὰ δὲ τὸ δεύτερον ἠδύνατο μὲν τις ἀντιλογία νὰ γίνῃ καὶ νὰ φανῇ βάσιμος, ἀλλὰ καλῶς ἐξεταζομένων τῶν πραγμάτων αἴρεται. Οἱ σημερινοὶ Εὐρωπαῖοι τῶν βορειοδυτικῶν κλιμάτων, τολμῶμεν νὰ διίσχυρισθῶμεν, δὲν ἔχουσιν οὐδὲ στάλαν ἐκείνου τοῦ περιλαλήτου ἥθους τοῦ παλαιοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅστις Ἀθηναῖος ὢν καὶ τῶν γνησιωτάτων καὶ τὰ μάλιστα ἐντεθραμμένων εἰς τὰ πάτρια καὶ ἰδιοφυῆ ἔθνη, ὅμως ἦτο ὁ αὐτὸς ἰκανώτατος νὰ μεταλαμβάνῃ καὶ τὴν διαφορωτάτην Λακωνικὴν καὶ τὴν Περσικὴν δίαιταν καὶ εἴ τινα ἄλλην. Καὶ ἂς μὴ ἀπατῶνται τινές, βλέποντες τοὺς συγχρόνους Εὐρωπαίους περιηγητὰς περιτυλισσομένους εἰς ἀραβικὰ χράμια καὶ ἐπιτιθέντας εἰς τὴν κεφαλὴν των φέσια τουρκικὰ ἢ Ἰνδικοὺς κεφαλοδέσμους καὶ ἄλλα τοιαῦτα ποιοῦντας οἷον τὸ ἀσμενίζειν ἐνίοτε εἰς τὴν πόσιν τοῦ ῥητινῆτου οἴνου καὶ τὸ κάπνισμα τοῦ ναργηλέ. Εἶναι ταῦτα ἐπουσιωδέστατα πράγματα καὶ μᾶλλον ποιοῦσιν αὐτὰ οἱ ποιοῦντες πρὸς τροφήν τῆς ἐξάλου αὐτῶν φαντασίας, τῆς ἀρεσκομένης στιγμιαίως εἰς τὰ ἀλόκοτα. Τὸν ὅλον δὲ αὐτῶν βίον καὶ τὰς κλίσεις δυσκολώτατα μεταβάλλουσι καὶ ὡς ξένοι πάντοτε ἀναστρέφονται ἐν ταῖς ξέναις χώραις, δι' ὃ καὶ δύσθυμοι καὶ δύσκολοι καὶ στρυφνοὶ διατελοῦσι, προκλινέστατοι δὲ γίνονται εἰς παρεξηγήσεις καὶ

κατακρίσεις ἀλλοτρίων ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τὰ ὅποια, καὶ καλὰ ἂν τύχη νὰ εἶναι ἢ ἀδιάφορα, δὲν εὐρίσκουσι χάριν ἐνώπιόν των, μόνον καὶ μόνον διὰ τὴν πρὸς τὰ οἰκεία ἀνομοιότητα. Καὶ τὸ φιλοκίνδυνον δὲ καὶ ἡ ἀληθῆς ὄντως ἀνδρεία ψυχῆς, ἣν πολλάκις δεικνύουσιν οἱ ἐκ τῆς Εὐρώπης περιηγηταὶ εἶναι μὲν καλὰ καὶ ἀγαστὰ ἰδιώματα, ἀλλὰ δὲν δύνανται πάντως νὰ θεωρηθῶσι καὶ ὡς προσόντα τῶν πρώτων καὶ ἀπαραιτήτων εἰς ὃν τινα μέλλει νὰ γίνῃ δόκιμος γεωγράφος ἢ πιστὸς ἀφηγητῆς καὶ ἐκτιμητῆς ἀλλοτρίων βίων καὶ ἠθῶν. Οἱ δὲ ἡμέτεροι Ἕλληνες πρὸς τῇ φιλομαθείᾳ, ἣν κοινὴν ἔχουσι μετὰ τῶν Εὐρωπαίων, ἔχουσιν ἔτι καὶ πρὸ πάντων τὸ εὐθυμον καὶ τὸ εὐκόλον ἐν τῇ βιωτικῇ ἀναστροφῇ, καὶ τὸ ἀπρόληπτον δὲ καὶ τὸ ἀνεξίτητον πολὺ καὶ τὴν κρῖσιν ὄχι ἀσθενῆ· τὸ δὲ λιτὸν αὐτῶν καὶ τὸ ὀλιγαρκὲς εἶναι δὲ διατεθρυλημένα. Πόσον δὲ ταῦτα ἀξία εἶναι τὰ ἰδιώματα ἐν ταῖς περιηγήσεσιν, εὐκόλα πᾶς τις νοεῖ. Ἄνθρωπος ὅστις δυσαρέστως διατίθεται πρὸς βρώματα ἢ πόματα πενιχρὰ καὶ ἐκ τούτου ἀσιτεῖ ἢ κακῶς διαπεραίνει τὴν χώνευσίν του, ὅστις ἔτι μαλακὰς ζητεῖ κατακλίσεις καὶ δυσφορεῖ ὅταν δὲν τὰς εὐρίσκη, δὲν εἶναι πᾶσα ἀνάγκη νὰ βλέπῃ τὰ πάντα μαῦρα ἐνώπιόν του, καὶ διατηρήσας ἐπὶ πολὺ τὴν ἀηδίαν, νὰ θέλῃ ἔπειτα καὶ νὰ τὴν ἀναγράψῃ ὅταν μετὰ μῆνας καὶ ἔτη ἐπιβληθῇ εἰς συγγραφὴν βιβλίου; νομίζω. Ἀλλὰ εἰς τοιαῦτα ποτὲ δὲν κατήντησεν ὁ παλαιὸς ἡμῶν Ἡρόδοτος, ὁ πλείστους τόπους περιηγηθεὶς, οὔτε ὁ Παυσανίας οὔτε ἄλλος τις τῶν ἡμετέρων προγόνων.

Εἰ δὲ τινα ἐν τοῖς παλαιοῖς συγγράμμασι φέρονται σκωπτικὰ ῥησεῖδια διὰ τινος Ἑλληνικοῦ καὶ ἄλλου λαοῦς, ἄλλην ἐκεῖνα ἔχουσι πηγὴν καὶ ἄλλον χαρακτῆρα, ὄχι ὅποιον αἰσημεριναὶ ἐν τοῖς περιηγητικοῖς συγγράμμασι ἀκρισαί καὶ χολώδεις κατηγορίαι, αἵτινες γίνονται ὕστερον ἄρθρα πίστεως παρ' οἷς λαοῖς δημοσιεύονται. Ἐκεῖνα δὲ τὰ παλαιὰ θεωρητέα ὡς ἄμεσα λαϊκῆς ἀντιλήψεως γεννήματα καὶ ὀπωσοῦν ἀθῶα, ὧν ὁμοία ἔχουσι καὶ πάντες οἱ νεώτεροι λαοί, δι' ἃ οὐδεὶς σκανδαλίζεται.

Ἄς κόψωμεν ὁμῶς τῶρα τὸν περὶ τούτων λόγον, ἵνα εἰπώμεν ἄλλα τινὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ παρόντος βιβλιογραφικοῦ ἄρθρου. Οἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων λόγιοι οἱ περὶ τὰ γεωγραφικὰ ἀσχολούμενοι δύνανται μὲν ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων νὰ χωρῶσι θαρρῶντως εἰς τὸ ἔργον ὃ ἠρετίσαντο, ἀλλὰ δὲν πρέπει οὐδὲ στιγμὴν νὰ λησμονῶσιν, ὅτι ἡ γεωγραφία δὲν εἶναι, ὅπως τινὲς περὶ αὐτῆς ὡς καὶ περὶ τῆς ἱστορίας ἐσφαλμένως φρονοῦσιν, ἔργον παντὸς ὅστις ὅπωςδὴποτε τὴν ἕξιν τοῦ γράφειν ἀπέκτησεν, ἀλλ' ἀπαιτεῖ τακτικὴν ἐγκύκλιον παιδείαν καὶ πλείστας εἰδικὰς γνώσεις. Ἄς συγχωρηθῇ εἰς ἡμᾶς τοῦτο νὰ ὑπομνήσωμεν ἐν τῇ παρουσίᾳ εὐκαιρία. Πρῶτον καὶ κύριον προσὸν τοῦ γεωγραφοῦντος ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις καὶ γεωγραφοῦντος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἔνθα ἀνέκαθεν ἐθνῶν μισγάγκεια, εἶναι συστηματικὴ φιλολόγου παιδεία καὶ γλωσσομάθεια εὐρεῖα, ἔπειτα κατὰ ἴσιν μοῖραν φυσιογραφικαὶ γνώσεις καὶ μαθηματικά. Ὁ στερούμενος τούτων ἄς μὴ ἐλπίζῃ ἀξιόν τι λόγου νὰ κατορθώσῃ, καὶ ἂν ἐν ἑαυτῷ ἦνωσε πᾶσαν ἄλλην ἐκ φύσεως δεξιότητα καὶ δὴ καὶ τὴν φιλοπονίαν. Τὴν φιλοπονίαν τινῶν ἡμεῖς βλέπομεν συχνὰ ἐπαινουμένην, ὅταν βιβλία ἐν ἐφημερίσιν ἐπικρίνωνται ἢ, ὅπερ τὸ σῦνηθες, ἐγκωμιάζωνται μόνον. Σχεδὸν δὲ πάντοτε, δὲν ἠξεύρομεν πῶς, τῇ μνεῖᾳ τῆς φιλοπονίας παρομαρτεῖ τι τὸ ὅποιον δὲν γράφεται μὲν, νοεῖται δὲ δυστυχῶς ἐν τοῖς διαστίχοις ὑπὸ πάντων τῶν ἀναγινωσκόντων. Ἴσως δὲ καὶ τῶν γραφόντων, πρᾶγμα λίαν ἀζηλον τῇ ἀληθείᾳ, ἢ ἔλλειψις εὐφυΐας καὶ παιδείας. Ἐξορκίζομεν τοὺς παρ' ἡμῖν συγγράφοντας ἢ μεταφράζοντας νὰ ἐρωτῶσι πρῶτον σπουδαίως τὸν ἐν ἑαυτοῖς δαίμονα ἢ φίλον τινὰ εἰλικρινῆ περὶ τῆς φυσικῆς καὶ ἐπικτήτου καταστάσεώς των, πρὶν ἢ λαμβάνωσιν εἰς χεῖρας τὸν κάλαμον, ἵνα μὴ περιπίπτωσιν εἰς ὃ, τι βέβαια δὲν θέλουσιν, εἰς τὴν ἀδοξίαν. Πόσοι, ἂν δὲν ἔγραφον, ἤθελαν ἄλλως ἀποδειχθῆ ὠρελιμώτατοι εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν! Εἶπε κάλλιστα ὁ Boileau

Soyez plutôt maçon, si c'est votre talent,
ouvrier estimé dans un art nécessaire,
qu'écrivain du commun!

Ἐν ἄλλο ἐστὶ δὲν εἶνε περιττὸν νὰ ἐνθυμίση τις εἰς τοὺς γράφοντας γεωγραφίας καὶ περιηγήσεις, ὅτι κακὸν τὸ νὰ συγχέωνται τὰ γένη τῶν συγγραφῶν, καὶ ὅτι ἀπατῶνται οἱ νομίζοντες, ὅτι ὁ γεωγράφος καὶ ὁ περιηγητὴς καθῆκον ἔχει πάντως νὰ ψυχαγωγῆσῃ ἢ τέρψῃ ἢ διασκεδάσῃ, ὡς κοινῶς λέγεται, τὸν ἀναγνώστην. Ἐνάργεια ὕφους, ὅπερ κυρίως ἀπαιτεῖται διὰ τοιαύτας συγγραφάς, ἐπιτυγχάνεται πολὺ κάλλιον διὰ λιτῆς καὶ ἀπερίττου φράσεως, ἣν συνοδεύει φυσικῶς καὶ χάρις, παρὰ διὰ ὀγκωδῶν λέξεων καὶ ἀκαίρου ποιητικῆς δῆθεν ἐρεσχελίας. Τὸ ποιητικῶς ὁμῶς ἐρεσχελεῖν, πολὺ κατὰ δυστυχίαν συνειθιζόμενον ἐν τοῖς συγχρόνοις τῶν Εὐρωπαϊῶν περιηγητικοῖς καὶ αὐτοῖς ἐστὶ τοῖς διὰ σχολεῖα γραφομένοις βιβλίοις, ἀκιστον πρόκειται εἰς τοὺς ἡμετέρους παράδειγμα μιμήσεως. Ἄς φεύγωσι τοῦτο. Χαρίεντες ἢ φόβον καὶ φρίκην ἐμποιοῦντες τόποι περιγράφονται καλῶς καὶ ἄνευ ποιητικῶν συσκευῶν, οὐδὲ εἶναι ἀπαραίτητοι αἱ εἰδυλλιώδεις σκηναὶ καὶ αἱ ἐπικαὶ μεγαληγορίαι.

Ταῦτα γενικώτερα εἰπόντες ἐρχόμεθα εἰς τὸ προκείμενον βιβλίον. Ὁ συγγραφέας αὐτό, θελήσας νὰ κάμῃ ἀρχὴν συμπληρώσεως τῶν πρὸ ἐξαστίας ἐκδοθέντων Κυκλαδικῶν αὐτοῦ, καλὸν καὶ χρήσιμον ἔργον ἐξεπόνησεν, ἀπαρτίτας μετὰ ἐπιτόπιον ἔρευναν καὶ ἐκδούς τὰς μονογραφίας τῶν δύο νήσων Ἄνδρου καὶ Κέας, καὶ ταύτας προφανῶς διὰ πλείονας τάξεις ἀναγνωστῶν, ἰδιαίτερον δὲ διὰ δημάρχους, βουλευτὰς καὶ ἄλλους πολιτικούς, οὐχ ἦττον δὲ καὶ διὰ φιλοπροόδους γεωργοὺς καὶ βιομηχάνους· εἰ δέ τι ἐν αὐτῷ περιέχεται καὶ διὰ φιλόλογους ἐν γένει καὶ ἀρχαιολόγους, καὶ περιέχεται βεβαίως, καὶ τοῦτο οὗτοι εὐγνωμόνως προσδέχονται. Μόνον διὰ παῖδας τοὺς φοιτῶντας εἰς τὰ σχολεῖα δὲν προωρίσθη τὸ βιβλίον, τοιοῦτο ὄν, ὅποιον εἶναι, καὶ ἡμεῖς εἰς τοῦτο μάλιστα προσσχόντες τὸν νοῦν ἠπορήσαμεν τῇ ἀληθείᾳ, πῶς κατωρθώθη νὰ δημοσιευθῇ, ἀφοῦ δὲν ἔμελλε νὰ ἔχῃ πολλὴν κατανάλωσιν ὥστε ν' ἀπαντηθῶσιν οὕτω αἱ δαπάναι τῆς τε περιοδείας καὶ ἐκτυπώσεως. Ἐλυπήθημεν δὲ μαθόντες ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ συγγραφέως, ὅτι οὐ-

δεμιᾶς οὐδαμῶθεν ἔτυχε συνδρομῆς. Πότε πρὸς θεοῦ θὰ μάθωμεν νὰ δαπανῶμεν εἰς τὸ ἴδιον τὰ δημόσια ἢ τὰ τῶν συλλόγων καὶ ἄλλων σωματείων χρήματα; Δὲν βλέπομεν καθ' ἡμέραν ἐγκαταλιμπανόμενα ἔργα κατεπείγοντα κοινῆς ὠφελείας δι' ἀπορίαν τῆς χρειώδους χορηγίας; ἐξ ἐναντίας δὲ διατίθενται συχνὰ πόροι δημόσιοι κατὰ χάριν ὑπὲρ ἔργων, τὰ ὅποια καὶ οἰκοθεν εἶναι ἐπικερδῆ. Οὕτω ἀμβλύνεται ἡ προθυμία τῶν ἐργαζομένων ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ. Γνωρίζομεν ἄνδρα ἐκπονήσαντα ἐν διαστήματι τεσσάρων ἐτῶν βιβλίον ἐπιστημονικόν, ὅστις ἀδυνατῶν νὰ καταβάλλῃ αὐτὸς τὴν δαπάνην τῆς τυπώσεως, ἐζήτησε νὰ εὕρῃ ἐκδότην, πρὸς ὃν νὰ πωλήσῃ τὸ ἔργον του ἀντὶ δρ. 500! Εὐρέθη εἰς τυπογράφος πρόθυμος νὰ δώσῃ τὸ πυσόν· ἠρώτησε δὲ μόνον τὸν συγγραφέα, ὡς πόσα σώματα ἐλπίζει ὅτι θὰ πωληθῶσιν εὐθὺς μετὰ τὴν τύπωσιν. Καλῶς προσυλλογισθεὶς ὁ συγγραφεὺς ἀπεκρίθη μετ' εὐλικρινείας· ἐπτὰ ἐν Ἀθήναις· καὶ ἠλήθευσε· διότι μετὰ ἐξ μῆνας ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου τόσα μόνον εἶχαν πωληθῆ. Τοῦτο ἐγένετο τῷ 1871. Ἐρωτῶμεν τῶρα, εἶναι οὕτω δυνατὸν νὰ προοδεύσωσι τὰ τῆς ἡμετέρας φιλολογίας; Ὁ τυπογράφος ἐκεῖνος ἀκόμη ἴσως περιμένει νὰ εἰσπράξῃ τὰ δαπανηθέντα μετὰ τοῦ τόκου των· περὶ δὲ τοῦ συγγραφέως οὐδὲν λέγομεν. Αὐτός, καθ' ὅσον ἐτυποῦτο τὸ βιβλίον του εἰς τέσσαρας πέντε μῆνας, ἐλάμβανεν ἐκ διαλειμμάτων παρὰ τοῦ τυπογράφου ἀνὰ 100 δραχμὰς καὶ τὰς ἔτρωγε, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ· ἀπλούστατον. Πολὺ δὲ βέβαια τοῦτο δὲν διαφέρει τῆς γνωστῆς ἐκείνης ἱστορίας περὶ Διονυσίου τοῦ τυράννου τῆς Σικελίας, ὅστις κιθαρῶδόν τινα, ἐπιδειξάμενον αὐτῷ μιᾶ τῶν ἡμερῶν τὴν τέχνην του, ἀπεστέρησε τὸν μισθόν, εἰπὼν ταῦτα· ἄπιθι, ὅσον γὰρ εὐφραίνεις ἄδων, τοσοῦτον ἔχαιρες ἐλπίζων. Τὸ περιπλέον δηλαδὴ, κατὰ τὸν ἐστεμμένον σοφιστὴν, ἤθελεν εἶναι ἐκ τοῦ ποιηροῦ, ἀπαίτησις ἐξ αἰσχροκερδείας.

Ἄλλ' ἐλησμονήσαμεν τὸ βιβλίον τοῦ Μηλιαράκη. Αὐτό, καθὼς αὐτὸς λέγει ὁ συγγραφεὺς, ἠδύνατο νὰ γίνῃ τελειότερον, ἂν παρείχετο αὐτῷ ἡ εὐκολία τοῦ νὰ διαμείνῃ πλείονα

χρόνον ἐν ταῖς νήσοις, ἐρευνῶν τὰ ἀξία ἐρεύνης, ὡς ἦτο ἡ βού-
λησίς του. "Ὁμως δὲ καὶ οὕτω, λέγομεν ἡμεῖς, πολλὴν περιέ-
χει καὶ ποικίλην ὕλην, ἣτις εἶναι τὸ μὲν πλεῖστον περιγραφὴ
τῶν νῦν ὄντων, τῆς φυσικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως, τὸ
δὲ καὶ ἱστορικὴ ἀφήγησις τῶν ἀξίων λόγου, τῶν ἀφορώντων
εἰς τοὺς κατοίκους καὶ τὰς τύχας των καὶ ἐνασχολήσεις, μέ-
ρος δὲ οὐ μικρὸν εὗρηται καὶ κρίσεις καὶ προτάσεις τοῦ συγ-
γραφέως περὶ βελτιώσεως τῶν καθεστώτων, δι' ὃ καὶ εἴπομεν
ἀνωτέρω, ὅτι τὸ βιβλίον εἶναι διὰ τοὺς ἐν τῇ διοικήσει τῶν
κοινῶν ἀναστρεφόμενους πρόσφορον ἀνάγνωσμα.

Τοσαῦτα γενικῶς εἰς λεπτομερείας δὲν εἰσερχόμεθα, ὡς τοῦ
λόγου ἡμῶν μηκυνθέντος ἀπροσδοκῆτως μὲν, οὐχὶ δὲ καὶ ἄνευ
αἰτίων, νομίζομεν, ἐγκειμένων ἐν τῇ καθόλου καταστάσει τῆς
νέας ἡμῶν φιλολογίας καὶ ἰδίως τῆς περὶ τὴν γεωγραφίαν καὶ
τὰς περιηγήσεις.

Τελευτώντες δὲ συνιστῶμεν εἰς τὸν συγγραφέα τὴν ἐξακο-
λούθησιν τοῦ ἔργου, ὅτε καὶ θέλει φιλοτιμηθῆ, ἐλπίζομεν, νὰ
ἀποφύγῃ μὲν τινὰς περὶ τὸ λεκτικὸν πλημμελείας, αἵτινες νῦν
εἰσέφρησαν, νὰ φροντίσῃ δὲ περὶ καθαριωτέρας ἄνευ σφαλμά-
των τυπογραφικῶν ἐκτυπώσεως, ὅπερ ἡμεῖς περὶ πλεῖστου ποι-
οῦμεθα πάντοτε· δι' ὃ καὶ ὅταν τοιοῦτό τι ἐλέγχωμεν, δὲν
λησμονοῦμεν καὶ τὰ κατωρθωμένα νὰ ἐπαινῶμεν· τοιοῦτον δὲ
ἔπαινον δίκαιον θεωροῦμεν ν' ἀπονεύωμεν εἰς τὴν ἐπιμελῆ
γραφὴν τῶν κυρίων γεωγραφικῶν ὀνομάτων παλαιῶν τε καὶ
νεωτέρων, καθὼς καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν δύο γεωγραφι-
κῶν πινάκων, οὓς εἰς τὸ προσῆκον μέγεθος προσηρητέμους πε-
ριέχει τὸ βιβλίον.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 29 Μαΐου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

QUAESTIONUM CICERONIANARUM.

Ad Fam. I, 4.

Tanta enim magnitudo est tuorum erga me merito-
rum, ut, quia tu nisi perfecta *re de me* non conquiesti,
ego non idem in tua caussa efficio, vitam mihi acerbam
esse putem.

Verba *de me* cum inepta esse intellegeret Cobetus ni-
mis forti medicina utens tollenda censuit. Equidem qui
in mentem cuiquam venire potuerit ut talia verbis Ci-
ceronianis insereret non assequor; neque eis sublatis sa-
tis apparet quae sit illa *perfecta res*, cui Lentuli caus-
sa opponatur. Ne multa, hanc fuisse arbitror Ciceronis
manum: nisi perfecto *reditu meo* eqs. Cf. ad Att. IV, 4:
(cognoram te) plurimum operae... ad conficiendum
reditum meum contulisse.

De Orat. II § 110.

Quod (genus ambigui) tum explicatur, cum ea verba,
quae desunt, suggesta sunt; *quibus additis defenditur
sententiam scripti perspicuam fuisse*.

Ut nunc extrema verba tradita sunt, haec absurdis-
sima oritur sententia: oratorem defendere, si ea verba,
quae ipse suggesserit, ambiguo scripto addita essent,
quid scriptor voluisset, perspicuum fuisse*); quasi vero
hoc quaeratur, quibusnam verbis additis scriptoris sen-
tentia perspicua esset, ac non illud, quaenam sit illa
ipsa sententia.

Quid dicere voluerit Antonius apparebit, si scripseris:
quibus additis *quae* defenditur sententia scripti perspi-
cua fuisset. i. e. «quae si addita essent, neque ommissa

*) Sic scripsi non immemor grammaticae regulae, de qua v.
Zumpt, § 526 b. sed brevitati studens. In hoc quoque peccat
vulgata scriptura.

essent negligentia scriptoris, appareret id eum voluisse, quod eum orator voluisse defendit.

Ib. § 182.

lenitas vocis, *vultus pudoris* significatio, verborum comitas

Sive *vultus* pro nominativo accipitur, sive pro genitivo, ut una cum *pudoris* ex eo quod est *significatio* pendeat, concinnitas orationis foede violatur, quod iam Bakius verissime monuit, qui suo more urendo et secando laboranti orationi opem ferebat. Ni fallor, sic scribendum est: *vultus pudor, doloris* significatio. Nihil est magis ad eorum qui audiunt benevolentiam captandam accomodatum, quam si ipse patronus ob ejus pro quo dicit periculum gravi dolore affectus esse videatur.

P. Arch. § 16.

moderatissimos homines et continentissimos

Cum § 15 de eodem hominum genere, de quo nunc agitur, loquens *moderatos* eos et *graves* appellet orator, h. quoque loco pro eo quod in libris est *continentissimos*, scripsisse eum *constantissimos* suspicor. *Gravitatem et constantiam* Romanis nomine non re diversas esse virtutes non est quod exemplis ostendam.

Ib. § 23.

quo minus manuum nostrarum tela pervenerint

Sic cdd. Editores tollunt *minus*. Vereor tamen ut hoc modo locus persanatus sit. Neque enim *manuum nostrarum tela* pro eo quod est: «*tela manibus nostris missa*» recte dici videtur. Si quid video, scriptum orator reliquerat: quo hominum nostrorum tela eqs. Pro eo q. e. quo hominum scriptum est primo *quoominum*. Hinc turbae.

Bonnae d. 12/24 m. Aprilis MCCCCLXXX.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΗΣ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

- 1) Μεγάλη δωρεά αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων εἰς τὸ ἐθνικὸν μουσεῖον.
2) Περὶ τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ ἀνασκαφῶν τοῦ πολυανδρῆου. 3) ἀνασκαφή τοῦ ἐν Πειραιεῖ ἀρχαίου θεάτρου. 4) ἀνεύρεσις ἀρχαίου ἑλλ. ναοῦ παρὰ τὸν Σκιλλοῦντα.

1) Πρὸ δύο μηνῶν ἐκομίσθησαν ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Ἀθήνας 44 κιβώτια, περιέχοντα αἰγυπτιακὰς ἀρχαιοτήτας, δωρηθείσας εἰς τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν μουσεῖον ὑπὸ τοῦ γενναϊόφρονος ὁμογενοῦς κ. Ἰωάννου Δημητρίου τοῦ ἐκ Δήμνου, ἐπαγγελλομένου ν' ἀποστείλῃ καὶ ὅσας ἄλλας τοιαύτας ἀποκτήσει εἰς τὸ μέλλον, καὶ ἰδίαις δαπάναις νὰ κατασκευάσῃ τὰς ἀναγκαίας θήκας καὶ λοιπὰ χρήσιμα πρὸς τακτικὴν ἔκθεσιν αὐτῶν ἐν τῷ ἐθνικῷ μουσεῖῳ. Ἐπειδὴ δὲ τούτου δὲν ἀπεπερατώθη εἰσέτι ἡ χρήμασι τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐγειρομένη πτέρυξ, εἰς ἣν δυνατὸν νὰ τεθῶσιν αἱ ῥηθεῖσαι ἀρχαιοτήτες, κατετέθησαν αὐταὶ προσωρινῶς ἐν τινὶ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ νέου πολυτεχνείου, ὅπου καὶ αἱ Μυκηναῖαι ἀρχαιοτήτες, κατασκευαζομένων προσωρινῶν θέσεων ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ὅπως ἐκτεθῶσι ταχέως πρὸς θέαν καὶ μελέτην τῶν ἀρχαιοφίλων. Διὰ τῆς μεγάλης ταύτης δωρεᾶς προσκτᾶται τὸ ἡμέτερον ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον σπουδαίαν συλλογὴν αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων, μέλλουσαν νὰ συντελέσῃ πλεῖστον πρὸς ἀκριβεστέραν μελέτην καὶ ἀντιπαραβολὴν ἐκ τοῦ πλησίον τῶν τῆς ἑλληνικῆς καὶ αἰγυπτιακῆς τέχνης προϊόντων. Οὕτως ἡ Ἑλλάς, διὰ τῆς γενναϊότητος τῶν ἰδίων τέκνων, ἀποκτᾶ σπανιωτάτας καὶ ἄλλως δυσπορίστους αὐτῇ συλλογὰς ἀρχαιοτήτων, ἐπίζηλος καθισταμένη διὰ τὴν εὐτεκνίαν αὐτῆς.

2) Διὰ τοῦ προεκδοθέντος τεύχους τοῦ μαρτίου καὶ ἀπριλίου ἐγνωστοποιήσαμεν ὅτι ἐκκαθαρισθέντος τοῦ περιβόλου τοῦ ἐν Χαιρωνείᾳ λέοντος ἀπὸ τῶν ἐπ' αὐτοῦ προσθέτων ἐκ τοῦ χρόνου χωμάτων, ἀνεκαλύφθησαν ὅστᾳ τῶν ἐν τῇ μάχῃ πεσόντων, καὶ ὅτι ἔμελλε μετὰ τοῦτο ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν ἐταιρία νὰ ἐκτελέσῃ γενικὴν τοῦ περιβόλου ἀνασκαφήν. Τοῦτο γίνεται ἤδη ἀπὸ

τῆς ἀρχῆς τοῦ μαΐου μηνὸς διὰ τοῦ ἐφόρου κ. Π. Σταματάκη, ὅστις ἀναγγέλλει ἤδη ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ προβαίνει φέρουσα εἰς φῶς νεκροὺς κατὰ στίχους ποῦ μὲν πυκνοτέρους, ποῦ δὲ ἀραιότερους τεθαμμένους· ὅτι μετὰ τῶν νεκρῶν εἰσι τεθαμμένα ὄπλα καὶ ἄλλα κτερίσματα, καὶ ὅτι πολλῶν νεκρῶν τὰ ὀστά εἰσιν ἢ τεθραυσμένα ἢ φέρουσιν ὁπὰς ἐκ τῶν πληγῶν. Πάνθ' ὅσα λόγου ἄξια παρουσιάζει ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη ἐγγράφονται ἐν ἡμερολογίῳ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κ. Σταματάκη πρὸς δημοσίευσιν.

3) Πρὸ δύο ἡδὴ μηνῶν ἤρξατο ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρεία ἀνασκάπτουσα ἐπὶ τῆς ἀνατολικομεσημβρινῆς κλιτύος τοῦ ὑψώματος, ὅπερ χωρίζει τὸν τοῦ Πειραιῶς ἀπὸ τοῦ κοινῶς λεγομένου τῆς Μουνυχίας λιμένα, ἐνθα σώζονται ἐρείπια μεγάλης βυζαντινῆς ἐκκλησίας καὶ σπόνδυλοι ἀρράβδωτοι οὐκ ὀλίγοι, ζητοῦσα νὰ εὔρη τὸ ἐνταῦθα ὑποτιθέμενον θέατρον τοῦ Πειραιῶς.

Ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη, ἀνατεθεῖσα ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν κ. Δημ. Φίλιον δραστηρίως ἐκτελουμένη, ἤγαγεν ἤδη εἰς φῶς τὸ ζητούμενον θέατρον, ἥτοι τὰ τῆς σκηνῆς θεμέλια, τὴν ὀρχήστραν, καὶ μέγα μέρος τοῦ κοίλου, οὗ ἀμέσως μετὰ τὴν ὀρχήστραν σώζονται δύο λιθόκτιστα τόξα, ἐφ' ὧν ὑπῆρχον ἐδῶλια ἢ πιθανώτερον θρόνοι, τὰ δὲ μετ' αὐτὰ ἐδῶλια δὲν σώζονται, ἀλλὰ ἔχνη μόνον καὶ ὀπισθεν αὐτῶν ἰκανῶς ὑψηλὸν τοξοειδὲς κρηπίδωμα. Τούτου δὲ ὀπισθεν, ἥτοι πρὸς δυσμὰς, σώζονται αἱ βάσεις τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησίας, ἣτις εἶχε κτισθῆ ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τοῦ θεάτρου τούτου, ὡς τὰ ἐρείπια αὐτῆς δεικνύουσι. Μόνον τὸ μεσημβρινὸν κέρασ τοῦ κοίλου τοῦ θεάτρου μένει ἔτι ὑπὸ τὴν γῆν, διότι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ χώρου τούτου δὲν συνεχώρησεν ἔτι νὰ προβῆ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἀνασκαφὴ. Ἐλπίζομεν ὅμως ὅτι ὁ ἐν πᾶσι δραστήριος καὶ φιλότιμος δήμαρχος Πειραιέων κ. Μουτσόπουλος, εἰς ὃν ἐγένοντο αἰδέουσαι παραστάσεις, θέλει σπεύσει νὰ ἄρῃ ἐκ τοῦ μέσου πᾶν κώλυμα, ὅπως οὐ μόνον ἀνακαλυφθῆ τὸ ὅλον θέατρον καὶ γνωσθῆ ἢ τε τούτου ἔκτασις καὶ διάθεσις, ἀλλὰ καὶ συντηρηθῆ ὡς σπουδαῖον τοῦ δήμου Πειραιῶς κόσμημα.

Ἐκ τινος ἐδῶλιου τελευταῖον ἀνευρεθέντος, προσομοιάζοντος δὲ κατὰ τε τὴν τέχνην καὶ τὴν ποιότητα τὸν λίθον τοῖς τοῦ

Διονυσιακοῦ θεάτρου ἐδῶλιος, εἰκάζεται ὅτι καὶ τὸ ἐνταῦθα θέατρον εἶχεν ἐδῶλια ὅμοια τῶν τοῦ Διονυσιακοῦ καὶ ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ δ' ἢ τοῦ γ' τοῦλάχιστον π. Χ. αἰῶνος.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ὅλου πιστεύομεν ὅτι θέλει δημοσιεύσει ὁ διευθύνων αὐτὴν κ. Φίλιος καὶ τοπογραφικὸν σχέδιον τοῦ θεάτρου τούτου καὶ λεπτομερῆ ἔκθεσιν πάντων τῶν εἰς τοῦτο ἀναφερομένων πρὸς φωτισμὸν τοῦ κοινῶ.

4) Πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ὀλυμπίας καὶ τοῦ Ἀλφειοῦ παρὰ τὴν νῦν πολίχνην Κρέστειναν καὶ πρὸς ἀνατολὰς ταύτης εἰς ἀπόστασιν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἐπὶ ὄρους παρὰ τὸ μικρὸν χωρίον Μάζι ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἀρχαίας οἰκοδομῆς ἐξ ἐγχωρίου πωρίνου λίθου, παλαιόπορτα ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλούμενα.

Ἡ οἰκοδομὴ αὕτη, τέταρτον ὥρας ἀπέχουσα ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος χωρίου, ἐχρησίμευε καὶ ἔτι χρησιμεύει τοῖς κατοίκοις αὐτοῦ ὡς λατομεῖον πρὸς οἰκοδομὴν κοινῶν καὶ ἰδιωτικῶν οἰκοδομημάτων. Ὁ ἐκ Δημητσάνης ἰατρός κ. Σ. Παπασπυρίδης, ἀποκατασταθεὶς ἐν Κρεστεινῇ ἀπὸ τοῦ τελευταίου ὀκτωβρίου, ἀνήγγειλε μετ' οὐ πολὺ τῷ καθηγητῇ Εὐθ. Καστόρχῃ περὶ τῆς ὑπάρξεως ἀρχαίου οἰκοδομήματος ἐν τῇ ῥηθείσῃ θέσει, ὅπερ τινὲς καλοῦσι τάφον τοῦ ἐν Σκιλλοῦντι οἰκήσαντος Ξενοφῶντος κατὰ τὰ ὑπὸ Πausανίου (ἐν ἡλιακοῖς Δ, 6, 4) λεγόμενα.

Ὁ καθηγητὴς Καστόρχης ἀνακοινώσας ταῦτα τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐφόρῳ τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Καββαδία, παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ μεταβῆ καὶ ἐξετάσῃ ἐπὶ τόπου ὁποῖον οἰκοδόμημα εἶναι τὸ ὡς τάφος Ξενοφῶντος λεγόμενον. Ὁ δὲ κ. Καββαδίας δι' ἐπιστολῆς του ἀπὸ 31 Ἰανουαρίου τ. ἔ. γνωστοποιεῖ εἰς τὸν Καστόρχην ὅτι, μεταβὰς καὶ ἐξετάσας ἐπέισθη ἐκ τῶν σωζομένων ἐρειπίων ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εἶναι ναὸς καὶ μάλιστα ἐκ τῶν μεγάλων καὶ καλῆς ἐργασίας. Ταῦτα ἀνεκοινώθησαν εὐθὺς τότε καὶ εἰς τὸ συμβούλιον τῆς ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν ἐταιρίας.

Ὁ καθηγητὴς Καστόρχης, μεταβὰς περὶ τὰ τέλη τοῦ λήξαντος μηνὸς εἰς Ὀλυμπίαν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐκεῖ γενομέ-

νων ἀνασκαφῶν, καὶ διερχόμενος διὰ τῆς Κρεσταίνης ἵνα ἴδῃ τὸν ἐν Βάσσαις τῆς Φιγαλίας ναὸν τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος, οὗ πρὸς συντήρησιν ἐξετέλεσε πρὸ μικροῦ ἐπισκευᾶς τινὰς εἰς ὑποστήριξιν κεκλιμένων τινῶν κιόνων ἢ ἀρχ. ἐταιρία, ἀνέβη μετὰ τοῦ κ. Καββαδίου ἐπὶ τοῦ ρηθέντος ὄρους ὅπου τὸ οἰκοδόμημα. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο καλύπτεται ὑπὸ δένδρων καὶ θάμνων πυκνῶν, παραλαβὼν ἐργάτας ἐκ τοῦ παρακειμένου χωρίου Μάζι, ἀπέκοψε δι' αὐτῶν δένδρα καὶ θάμνους, καὶ ἐξορύξας τάφρους περὶ τῆς μεσημβρινῆς καὶ ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ οἰκοδομήματος, ἀνεῦρεν ὅτι τὸ μὲν μῆκος αὐτοῦ εἶναι 35, τὸ δὲ πλάτος 19 μέτρων, ὧν 11 ἀνήκουσιν εἰς τὸ τοῦ σηκοῦ πλάτος, ἀνὰ 4 δὲ εἰς τὸ ἐτατέρωθεν αὐτοῦ περίστυλον. Τοῦ σηκοῦ σώζονται, ἰστάμενοι ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει, λίθοι τετράγωνοι ἐκ πώρου μήκους 1,25, πλάτους 0,80 καὶ πάχους 0,40. Τὸ ἐμβαδὸν φαίνεται ἐστρωμένον ἐξ ὁμοίων λίθων ἢ πλακῶν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ σώζονται σπόνδυλοι ῥαβδωτῶν κιόνων ἐκ πωρίνου λίθου, διάμετρον ἑνὸς μέτρου ἔχοντες καὶ φέροντες ῥαβδώσεις δωρικοῦ ῥυθμοῦ. Ἐν τῷ ἐξορυττομένῳ χώματι εὑρέθησαν τεμάχια πλακῶν πάχους 0,3, κέραμοι ἐκ τῶν καλυπτῆρων, ἐπιστυλίου τεμάχια μὲ ταινίας καὶ ἄλλα κοσμήματα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ χεῖρ παιδὸς καλῆς ἐργασίας· πάντα δὲ ταῦτα ἐκ λευκοῦ λίθου.

Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ οἰκοδομήματος, ὅπου ἡ γῆ εἶναι μᾶλλον ἐπικλινῆς, διακρίνονται ἐξ σειραὶ πλακῶν ἄνω τῆς γῆς, ἐξ ὧν δὴλον ὅτι αὐτὸ ἐδράζετο ἐπὶ κρηπιδώματος ὑψηλοῦ καὶ ἐν μέρει κτιστοῦ ἐκ τῶν αὐτῶν πωρίνων λίθων, ἐξ ὧν καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ οἰκοδόμημα.

Ἐκ τῶν διδομένων τούτων ἐξάγεται ὅτι ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ὑψοῦτο, ὡς καὶ ἐν Βάσσαις τῆς Φιγαλίας, ναὸς δωρικός οὐ μικρὸς ἐξ ἐγγωρίου πωρίνου λίθου, οὗ ὅμως μέρη ἦσαν καὶ ἐκ λευκοῦ λίθου, ὅπως καὶ τοῦ ἐν Βάσσαις ναοῦ. Ἐκ παραβολῆς δὲ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τούτου καὶ τοῦ ἐν Βάσσαις πείθεται τις, ὅτι ἀμφότεροι ἦσαν σύγχρονοι καὶ τοῦ αὐτοῦ μεγέθους καὶ ῥυθμοῦ. Ἀκριβέστεραι ἔρευναι θέλουσι δεῖξει κατὰ

πόσον ἡ εἰκασία αὕτη εἶναι ἀληθῆς, εἰς τίνα θεὸν ἦτο καθιερωμένος ὁ ναὸς οὗτος καὶ ὑπὸ τίνων.

Ἀπίθανος φαίνεται ὅμως ἡ δόξα ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἦτο ὁ ὑπὸ Ξενοφῶντος τῇ Ἐφεσίᾳ Ἀρτέμιδι οἰκοδομηθεὶς κατὰ μέμησιν τοῦ ἐν Ἐφέσῳ, ὡς αὐτὸς ἐν τῇ Κύρου ἀναβάσει (Ε', 93 κ. ἐ.) λέγει, διεξοδικῶς περιγράφων τὰ τοῦ ναοῦ· διότι καὶ ἡ τοῦ Σκιλλοῦντος χώρα καὶ τοῦ Ξενοφῶντος τὸ κτῆμα ἔκειντο εἴκοσι μόνον σταδίους ἀπωτέρω τῆς Ὀλυμπίας καὶ πλησίον τοῦ Ἀλφειοῦ, ἐν τῇ χώρᾳ ἴσως τοῦ νῦν χωρίου Μακρισίου, ἐν τῷ κτήματι τοῦ βουλευτοῦ κ. Εὐθ. Δελιγιάννη, ὅπου καὶ ἀρχαῖα ἐρείπια σώζονται· ἐν ᾧ ἡ Κρέσταινα καὶ τὸ χωρίον Μάζι ἀπέχουσι πολὺ ἀπὸ τῆς Ὀλυμπίας. Ἐτι δὲ τὸ μέγεθος καὶ ἡ ἐπὶ ὄρους οἰκοδομὴ πολυτελοῦς ναοῦ εἰσιν ἔργα μᾶλλον πόλεως πλουσίας ἢ ἰδιώτου.

Σημειωτέον ἔτι ὅτι ἐπὶ τῆς βορείου κλιτύος τοῦ αὐτοῦ ὄρους, ὅπου ὁ ναὸς, σώζεται σπήλαιον ἐντὸς τοῦ βουνοῦ λελαξευμένον, οὗ τὸ ἔμπροσθεν ἡμισυ τῆς ὀροφῆς κατέπεσε πρὸ πολλοῦ, τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ σώζεται, δεικνύον ὅτι αὕτη ἦτο τριγωνικὴ, αἱ δὲ ὑπ' αὐτὴν τρεῖς σωζόμεναι πλευραὶ κάθετοι· ὥστε παρέχει ἔννοιαν ὑπογείου λαξευτοῦ ἐν τῷ ὄρει ἀρχαίου τάφου, οἷοι οἱ ἐν Σπάτα καὶ ἐν Νκυπλία. Ἀνασκαφὴ τοῦ σπηλαίου τούτου καὶ ἀναζήτησις ἐπὶ τῆς αὐτῆς κλιτύος τοῦ ὄρους καὶ ἄλλων ὁμοίων τάφων, ὧν λίαν πιθανὴ ἡ ὑπαρξίς, πιστεύομεν ὅτι θέλει βεβαιώσει τὴν εἰκασίαν ταύτην.

Ἐρρήθη ὅτι κατὰ τὰς πρώτας τοῦ μαΐου ἡμέρας ἐπεσκέφθη καὶ ὁ κ. Ε. Κούρτιος τὸν ναὸν τοῦτον, οὗ τὴν ὑπαρξιν ἔμαθε παρὰ τοῦ κ. Καββαδίου¹⁾.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

1) Τὰ περὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ ναοῦ τούτου ἐγνωστοποιήθησαν κατὰ πρῶτον ἐν τῇ ἐφημερίδι «Παλιγγενεσία» τῇ 6 Ἰουνίου.

ΧΡΥΣΟΚΟΛΛΗΤΟΝ ΜΥΚΗΝΑΙΟΝ ΞΙΦΙΔΙΟΝ.

Οἱ ἐπισκεφθέντες τὴν ἐν τῷ Πολυτεχνεῖῳ συλλογὴν τῶν μυκηναίων ἀρχαιοτήτων, ὡς καὶ οἱ ἀναγνόντες τὸ περὶ τῶν ἐν Μυκῆναις ἀνασκαφῶν σύγγραμμα τοῦ κυρίου Schliemann, γνωρίζουσι τὸ πλῆθος (ὑπὲρ τὰ 150 ἀκέραια καὶ τεμάχια) τῶν ὀρειχαλκίνων (*) ξιφῶν, ἅπερ εὑρέθησαν ἐν τοῖς τάφοις τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν. Πάντα τὰ ξίφη καὶ τὰ ξιφίδια ἐκτὸς τῶν μαχαιρῶν εἶναι δίστομα. Καὶ ἄλλα μὲν εἶναι ἀπλᾶ, ἄλλα δὲ κεκοσμημένα. Ὁ κόσμος σύγκειται ἐκ τορευτῶν γραμμῶν ἀπλῶν ἢ σειρᾶς σπειρῶν διηκουσῶν κατὰ μῆκος τοῦ ἐλάσματος, πρὸς δὲ τινὰ τῶν ξιφῶν τούτων σώζουσι κατὰ χώραν τοὺς ἤλους, δι' ὧν ἦν προσηρμοσμένον τὸ ἐκ ξύλου ἢ ὀστοῦ περίβλημα τῆς λαβῆς, καὶ τῶν ὀποίων ἤλων αἱ κεφαλαὶ κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς εἶναι ἐπικεκαλυμμένα διὰ λεπτοῦ πετάλου χρυσοῦ. Ἐπίσης καὶ χρυσᾶ περιβλήματα τῶν λαβῶν ἐσώθησαν φέροντα ποικίλην διακόσμησιν ἐντετυπωμένων γραμμικῶν σχημάτων. Πολλῶν δὲ ξιφῶν ἢ λαβῶν ἐκοσμεῖτο κατὰ τὸ ἄκρον διὰ κομβίων ἀλαβαστρίνων ἢ ὀστεινῶν, ἐξ ὧν τινὰ ἦσαν κεκαλυμμένα διὰ πετάλων χρυσῶν. Τόσα περίπου παρατηροῦντο ὡς πρὸς τὴν διακόσμησιν τῶν ξιφῶν ἐκτὸς ἐνός, ὅπερ ἐδείκνυεν ἀλλοίαν διακόσμησιν καὶ περὶ οὗ ἐν σελ. 324 ὑπ' ἀρ. 446 τοῦ συγγράμματος τοῦ κυρίου Schliemann λέγεται, ἐκτὸς τῆς μνείας τῶν χρυσῶ ἐπικεκαλυμμένων ἤλων καὶ τῶν λειψάνων τοῦ ξυλίνου κολεοῦ, ὅτι «κατὰ μῆκος τοῦ ἐλάσματος κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς βλέπει τις ἐπικεκολλημένην χρυσῆν πλάκα». Ἐν δὲ τῷ χειρογράφῳ εὑρετηρίῳ τοῦ κυρίου Σταματάκη, τῷ ἀποκειμένῳ

(*) Ἴδε τὴν ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ κυρίου Schliemann προσηρητημένην ἔκθεσιν περὶ τῆς χημικῆς ἀναλύσεως τῶν μεταλλίνων ἀντικειμένων ὑπὸ τοῦ ἐν Λονδίνῳ κ. John Percy.

ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἀθηνῶν ἐταιρίας σημειοῦται ὑπ' ἀρ. T. Δ, 1950, ὅτι ἀή λεπίς αὐτοῦ ἐπικαλύπτεται ὑπὸ λεπτοτάτου φύλλου χρυσοῦ, ἐφ' ἧς λέων καὶ ἄλλα ζῶα, ὧν μέρος ἐλάχιστον ἐφαίνετο τότε καὶ ἅπερ οὐδὲ ὁ ἐξ αὐτοψίας γνωρίζων τὸ πρᾶγμα ἠδύνατο νὰ διακρίνη ἐν τῇ ἀτελεῖ ἀπεικονίσει τῇ ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ κυρίου Schliemann. Ταῦτα ἐφαίνοντο ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ ἐλάσματος· ἡ ἄλλη ὅμως, καθ' ὀλοκληρίαν κρυπτομένη ὑπὸ σκληροτάτης κατιώσεως, προερχομένης ἐκ τοῦ κοπτεροῦ μέρους τοῦ ἐλάσματος καὶ ἄλλων χαλκῶν ἀντικειμένων ὁμοῦ εὑρεθέντων, μόλις ποῦ καὶ ποῦ ἐδείκνυεν ὅτι καὶ αὐτὴ ἦν κεκοσμημένη. Τὸ ξιφίδιον τοῦτο ἐπεχείρησα πρὸ τινος νὰ καθάρισω καὶ διὰ διαφόρων μέσων καὶ κόπου οὐκ ὀλίγου ἀπήλλαξα αὐτὸ σχεδὸν καθ' ὀλοκληρίαν τῆς ἐπικαθημένης κατιώσεως, ἐκτὸς μερῶν τινῶν ἐνθα τὸ ἀπομεῖναν στρῶμα τῆς κατιώσεως εἶναι τόσῳ λεπτόν, ὥστε ἐπιχειρῶν τις νὰ τὸ ἀποξέση, κινδυνεύει νὰ ἐπενέγκῃ βλάβην εἰς τὴν ὑπ' αὐτὸ ἐπιφάνειαν τοῦ χρυσοῦ. Ἐδειξε δὲ καθαρισθὲν τὸ ξιφίδιον κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τοῦ ἐλάσματος παραστάσεις χρυσοκολλήτους.

Τὸ ἐλάσμα, ὡς νῦν ἔχει, μῆκος μὲν ἔχει 0,237, πλάτος δὲ κατὰ τὸ ἄνω μέρος 0,063 καὶ πάχος 0,007. Τὸ δ' ἔδαφος, ἐφ' οὗ αἱ παραστάσεις ἔχει μῆκος 0,216 καὶ πλάτος 0,027. Ἐλλείπει ἡ λαβὴ καὶ ἡ ἀκωκὴ τοῦ ξιφιδίου. Τὸ ἐλλείπον μέρος τῆς ἀκωκῆς εἶχε πιθανῶς μῆκος 0,05, τοῦ δὲ μήκους τῆς λαβῆς ὑπολογιζομένου, σύμφωνα πρὸς ἄλλας σωζόμενας, εἰς 0,07-0,10 μέχρι καὶ 0,15, ἐὰν εἶχε τὸ ξιφίδιον καὶ κομβίον ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς λαβῆς, ὅπερ πιθανόν, τότε τὸ ἀρχικὸν μῆκος τοῦ ξιφιδίου ἐν ὄλῳ θὰ ἦτο περίπου 0,40.

Ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ ἐλάσματος παρίσταται λεοντομαχία, καθ' ἣν πέντε ἄνδρες, ἤτοι τέσσαρες ὀπλίται δόρατα φέροντες καὶ ἀσπίδας καὶ εἰς τοξότης, μάχονται πρὸς τρεῖς λέοντας. Ἐκ τῶν λεόντων δύο μὲν, οἱ πρὸς τῷ στενωτέρῳ ἄκρῳ τοῦ ἐλάσματος, τρέπονται εἰς φυγὴν πρὸς δεξιὰ τῷ θεωμένῳ, ὁ δὲ τρίτος ἐστραμμένος πρὸς ἀριστερὰ ἀνθίσταται ἔτι κατὰ τῶν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ ὀρμώντων πολεμιστῶν, ἐξ ὧν ἓνα τὸν

πρῶτον πεσόντα ἤδη πρὸ τῶν ποδῶν του καταπατεῖ ὑπτιον καὶ μετὰ τὰς χεῖρας τεταμένας ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ πεσόντος τούτου τὸ δόρυ ἔχει πληγῶσει τὸν λέοντα διαμπερές, ἐμπηχθὲν εἰς τὸ χαῖνον στόματου καὶ ἐξελθὼν κατὰ τὸ ἀριστερὸν ὀπίσθιον σκέλος αὐτοῦ, ὡς δεικνύει ἡ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος δι' ἐγχαρακτῶν γραμμῶν δηλουμένη αἰχμῇ. Ὁ μετ' αὐτὸν δεύτερος πολεμιστὴς ὄρμαῖ κατὰ τοῦ λέοντος διευθύνων κατ' αὐτοῦ τὸ δόρυ, οὗ ἡ αἰχμὴ πλήττει ἤδη τὸν λέοντα κατὰ τὸ μέτωπον. Τοῦ πολεμιστοῦ τούτου φαίνονται μόνον ἡ κεφαλὴ, μὴ ὑπερέχουσα ὅμως τῆς ἀσπίδος, ἡ δεξιὰ χεὶρ καὶ αἱ κνήμαι, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα καλύπτεται ὑπὸ τῆς ἀσπίδος. Ὁ μετ' αὐτὸν τρίτος πολεμιστὴς τὴν ἀσπίδα ἔχων διὰ τοῦ τελαμῶνος ἀνηρτημένην ἐπὶ τῶν νώτων καὶ τὸ σῶμα δεικνύων ἡμῖν γυμνὸν ὄρμαῖ καὶ αὐτὸς ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ πάλλων τὸ δόρυ, ἵνα πλήξῃ τὸν λέοντα. Ὁ τέταρτος εἶναι τοξότης, μικρὸν δὲ κάμπτων τὸ γόνυ ἐντείνει τὸ τόξον, ἵνα ἀφήσῃ οἰστόν. Ὁ πέμπτος τέλος καὶ αὐτὸς τὴν ἀσπίδα ἔχων ὀπίσω ἀνηρτημένην, διαβεβηκόσι τοῖς σκέλεσι ὄρμαῖ πρὸς τὸν ἀγῶνα πάλλων ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ τὸ δόρυ.

Τῶν ἀνδρῶν τὰ σώματα εἶναι εὐμήκη καὶ λαγαρά, γυμνά δὲ πλὴν βραχέων διαζωμάτων, ἀπερ φέρουσι περὶ τὴν ὀσφὺν καὶ τὰ αἰδοῖα. Τὰ διαζώματα ταῦτα εἶναι κεκοσμημένα δι' ἐγχαρακτῶν γραμμῶν εὐθειῶν καὶ ζητοειδῶν. Τὰ δόρατα εἶναι μακρότατα (μέχρι 0,038) χειριζόμενα ὑπὸ τῶν πολεμιστῶν ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν οὕτως, ὥστε ἡ μὲν ἀριστερὰ φέρεται πρὸς τὰ πρόσω, ἡ δὲ δεξιὰ πρὸς τὰ ὀπίσω ὀριζοντίως τεταμένη. Αἱ δὲ ἀσπίδες καὶ αὐταὶ ὑπερμεγέθεις (ποδηγεκεῖς καθ' Ὁμηρον) εἶναι δύο εἰδῶν, ἥτοι τετραγωνικοὶ (*) ἐπιμήκεις θυρεοὶ καὶ ἑλλειψοειδεῖς περὶ τὸ μέσον πεπεισμένοι ἢ ἐσφηκωμένοι, ὡς περίπου αἱ βοιωτικαὶ (***) καὶ εἶναι ἐπίτηδες, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τοῦ τεχνίτου διατεθειμένοι ἐναλλάξ χάριν ποικιλίας, καθόσον ὁ πρῶτος

(*) Ἀσπίδα τοιαύτην βλέπομεν καὶ ἐπὶ τοῦ δακτυλίου τοῦ παρὰ Schliemann ἐν σελ. 259, ἀρ. 335 ἀπεικονισμένου.

(**) Ἀσπίδα ὁμοίαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ πλαγίου ὀρωμένην, βλέπομεν ἐπὶ χρυσῆς ψήφου ὄρμου τῆς παρὰ Schliemann ἐν σελ. 202, ἀρ. 255 ἀ-

ὁ πεσὼν φέρει θυρεόν, ὁ δεύτερος ἑλλειψοειδῆ, ὁ πρὸ τοῦ τοξότου τετραγωνικὴν καὶ ὁ ὑστάτος ἑλλειψοειδῆ. Ἐκτὸς ἐὰν θεωρήσῃ τις, ὅτι οἱ πολεμιστὰι ἀνήκουσιν εἰς διαφόρους κατηγορίας ὀπλιτῶν. Τὰς ἀσπίδας βλέπει ὁ θεατὴς ἐκ τοῦ κοίλου μέρους, μόνον δὲ τοῦ δευτέρου, ὅστις πλησιάζει, ἵνα πλήξῃ τὸν λέοντα, ἐφ' ᾧ καὶ προβάλλει τὴν ἀσπίδα, βλέπομεν ἐκ τοῦ πλαγίου τὴν κυρτὴν αὐτῆς ἐπιφάνειαν, ἣτις κοσμεῖται δι' ἐπισήμων ἀπλῶν, ἐχόντων σχῆμα ῥόδακος· τοῦθ' ὅπερ ὁ τεχνίτης ἐδήλωσε, μὴ καλύψας τὸ ὄλον σῶμα τῆς ἀσπίδος διὰ φλοιοῦ χρυσοῦ, ἀλλὰ πληρώσας τὸν χῶρον δι' ἐγκαύστου ἢ ὑελώματος ἔχοντος μεταλλικὴν ὑπόστασιν, περὶ οὗ κατωτέρω. Ἐπὶ πασῶν ὅμως τῶν ἀσπίδων ὁ τεχνίτης ἐχάραξε γραμμὴν περιθέουσαν εἰς δῆλωσιν τῆς ἀντυγος. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐδήλωσεν ὁ τεχνίτης καὶ τὴν κόμην τῶν ἀνδρῶν, ἥτοι πληρώσας τὸν χῶρον δι' ὑελώματος μελανόχρου, μετὰ περιθεούσης ὅμως ταινίας λεπτῆς ἐξ ἠλέκτρου πρὸς ἀποχωρισμὸν ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ἐδάφους, ὅπως ὁμοίον τι γίνεται καὶ ἐν τῇ ἀγγειογραφίᾳ. Δήλωσιν δὲ γενείου ἢ μύστακος δὲν ἔχουσι τὰ πρόσωπα τῶν ἀνδρῶν, ἐπίσης καὶ τὸ στόμα δὲν δηλοῦται διὰ γραμμῆς τινος. Ὁ τεχνίτης ἠρέσθη εἰς γενικὸν περιγραμμά τῆς κεφαλῆς, τοὺς ὀφθαλμοὺς μόνον δηλώσας δι' ἀμυγδαλοσχήμου ἐντομῆς πεπληρωμένης δι' ὑελώματος, τὴν δὲ κόρην ἐντὸς δι' ἐλαχίστου κύκλου ἐξ ἠλέκτρου.

Ταῦτα ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας παρίσταται λέων διώκων ἐλάφους. Ἐνταῦθα ὁ βασιλεὺς τῶν ζώων δὲν ἔχει ἀνταγωνιστὰς ἰσχυροῦς, μένει δὲ αὐτὸς κύριος τοῦ πεδίου. Ὁρ-

πεικονισμένης, ἔνθα ὅμως ὁ κύριος Schliemann ἄνευ ἀνάγκης ὑποθέτει, ὅτι ὁ τεχνίτης ἠθέλησε νὰ εἰκονίσῃ δύο ἀσπίδας.

Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν ἀσπίδων τούτων φαίνεται νῦν ἐσφαλμένη ἢ παρὰ Schliemann ἐν σελ. 233 περιγραφὴ τῆς ὑπ' ἀρ. 313 ψήφου ὄρμου ἐκ λίθου σαρδίου, ἔνθα τὸ «Kostbares mit einem obern und untern Kreis von grossen Punkten geschmucktes Gewand» οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀσπίδες τοιαῦται. Ἐκεῖ δὲ, σημειωτέον, δὲν παρίσταται ἀνὴρ καὶ γυνή, ἀλλὰ δύο ἄνδρες μαχόμενοι, ἐξ ὧν ὁ εἰς πλήττει τὸν ἕτερον διὰ ξίφους.

μῶν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ σπαράσσει ἔλαφον δάκνων αὐτὴν κατὰ τὸν τράχηλον καὶ διὰ τῶν ἐπιτεθειμένων ὀνύχων καταβάλλων αὐτὴν χαμαὶ οὕτως ὥστε τὸ μεσαῖον μέρος τοῦ σώματός της κρύπτεται ὀπίσω τοῦ λέοντος. Τέσσαρες ἕτεροι ἔλαφοι ἀνὰ δύο προιοῦσαι φεύγουσι μετὰ μεγάλης ταχύτητος τὴν τύχην τῆς συντρόφου των. Τὰ σώματα τῶν ἐλάφων εἶναι κατάστικτα ὑπὸ σταυριδίων ἐντετμημένων καὶ μικρῶν κεραιῶν ἱριζοντίων κατὰ μῆκος τῆς ῥάχεως, πεπληρωμένων δι' ὑελώματος. Τὴν σύνθεσιν ταύτην τὴν ὀλιγώτερον παρέχουσιν τὸ ἐνδιαφέρον συνεπλήρωσεν ὁ τεχνίτης δηλώσας τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ βαίνουσι τὰ ζῶα. Ἐποίησε δὲ τοῦτο ἐπικολλήσας ταινίαν χρυσοῦ στενὴν κατὰ μῆκος τοῦ ἐλάσματος, κατάστικτον ὑπὸ στιγμῶν, οὐχὶ δὲ ἰσοπλατῆ οὔτε εὐθείαν εἰς δήλωσιν τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους.

Τέλος τέσσαρες ἦλοι ὀρειχάλκινοι συνεῖχον τὸ ἐξ ὀστοῦ ἢ ξύλου περίβλημα τῆς λαβῆς, ὧν αἱ κεφαλαὶ κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τοῦ ἐλάσματος εἶναι ἐπικεκαλυμμένα διὰ φλοιοῦ χρυσοῦ, ὡς τοῦτο καὶ ἐν ἄλλοις ξίφεσι τῶν Μυκηνῶν παρατηρεῖται.

Τὸ ἔδαφος τῶν παραστάσεων εἶναι μέλαν καὶ λαμπρὸν ἐκεῖ ἔνθα καλῶς διατηρεῖται, εἰς τινὰ δὲ μέρη, ἔνθα ἐφθάρη ἢ ἀπεξέσθη, διαφαίνεται τὸ σῶμα τοῦ ὀρειχαλκίμου ἐλάσματος ἐρυθρῶν ἔχον χρῶμα. Τὸ ἔδαφος τοῦτο παρεσκεύασεν ὁ τεχνίτης ἐπιστρώσας ὑλὴν τινὰ ἐν ὑγρᾷ καταστάσει, εἶτα δὲ στερεοποιηθεῖσαν διὰ πυρώσεως ἐλαφρᾶς κατὰ τὸν τρόπον ἴσως τῆς ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐποχῇ ἀναφερομένης ἐγκραυστικῆς τέχνης, ἥτοι περίπου τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον *σμάλτο*, ἢ *υέλωμα ἐγχρουν* κατὰ τὸν ἐπιστημονικὸν ὄρον τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἡρ. Μητσοπούλου. Φαίνεται δέ, ὅτι πρῶτον ἐπεκολλήθησαν τὰ ζῶδια, εἶτα δὲ ἐπληρώθησαν τὰ κενὰ δι' ὑελώματος· διότι εἰς τινὰ μέρη ἢ ἐπιφάνεια τῶν μεταξὺ διαστημάτων πρὸ πάντων δὲ τῶν ἐντετμημένων γραμμῶν, ὡς π. χ. οἱ τελαμῶνες τῶν ἀσπίδων, ὑπερέχει τῆς τῶν ζῴδιων. Ἡ κρίσις βεβαίως περὶ τῆς χημικῆς ὑποστάσεως τοῦ εἰρημένου ἐπιστρώματος ἀνήκει εἰς τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐμπείρους(*). Ἡ-

(α) Ὁ καθηγητῆς τῆς ὀρυκτολογίας ἐν τῷ ἐθν. πανεπιστημίῳ κ. Κωνσταντῖνος Μητσόπουλος, ὅστις καὶ ἄλλοτε παρέσχεν ἡμῖν προθύμως τὴν

μεῖς παρατηροῦμεν μόνον, ὅτι εἰς τὴν οἰανδήποτε ταύτην ἐπίστρωσιν ὀφείλεται ἡ διατήρησις τοῦ ὀρειχαλκίμου ἐλάσματος τοῦ ξίφους, ὅπερ κατὰ τὰ κοπτερά μέρη εἶναι ἐν μέρει ἐντελῶς διαβεβρωμένον, τὸ πλεῖστον δὲ λίαν ψαθυρὸν ὑπὸ τῆς κατιώσεως ἐξ ἧς εἶχον πρῶην κατακαλυφθῆ καὶ αἱ παραστάσεις. Εἰς τοιαύτην κακὴν κατάστασιν διατηρήσεως εὐρίσκονται καὶ δύο ἕτερα ξιφίδια τῶν αὐτῶν περίπου διαστάσεων συνευρεθέντα ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ μετὰ τοῦ παρόντος τὰ ὑπ' ἀρ. Τ. Δ. 1951 καὶ 1952 τῆς συλλογῆς Μυκηνῶν.

Τὰ δὲ κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τοῦ ἐλάσματος ζῶδια εἶναι πεπονημένα ἐκ λεπτοτάτων πετάλων χρυσοῦν κεκομμένων πρότερον εἰς τὸ σχῆμα τῶν μελλόντων νὰ εἰκονισθῶσι ζώων καὶ ἀνθρώπων, εἶτα δὲ ἐπικεκολλημένων ἐπὶ τοῦ ἐλάσματος. Ὁ χρυσὸς εἶναι τριῶν εἰδῶν, ἥτοι τὰ μὲν σώματα τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν λεόντων εἶναι πεπονημένα ἐκ χρυσοῦ ὠχροῦ, τὰ δὲ δόρατα, ἐκτὸς τῆς αἰχμῆς τοῦ ἐνός ἐξ αὐτῶν ἧτις μόνη φαίνεται, ἐκ χρυσοῦ ἀποκλίνοντος πρὸς τὸ ἐρυθρὸν, αἱ δὲ ἀσπίδες καὶ τὰ διαζώματα τῶν ἀνδρῶν ἐκ τοῦ λεγομένου *ἠλέκτρο*, ἥτοι μίγματος ἀργύρου καὶ χρυσοῦ. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου ταινίαι εἶναι τεθειμένα κατὰ μῆκος τοῦ διαγράμματος τῆς κοιλίας καὶ τῶν μερῶν τῶν λεόντων χάριν τῆς προοπτικῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἐλάφων ὧν πρὸς τούτοις καὶ αἱ κνήμαι ὀλόκληροι εἶναι πεπονημένοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου.

ἐκ τῆς ἐπιστήμης βοήθειαν αὐτοῦ, ἠρέυνησε χημικῶς, τῇ αἰτήσει ἡμῶν, τὴν ἐπίστρωσιν τοῦ ξιφιδίου. Ἐκ τῆς ἐρέυνης ταύτης, ἧτις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἀκριβεστέρα ἕνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκῶς ποσότητος πρὸς ἐξέτασιν, ἐξήχθη ὅτι τὸ *υέλωμα* τοῦτο πυρούμενον ἐντὸς τῆς συνοξυγονοτικῆς φλογὸς τοῦ αὐλοῦ τήκεται εὐκόλως εἰς σφαιρίον μέλαν. Κατ' ἀρχὰς τῆς πυρώσεως χρωματίζει τὴν φλόγα ταύτην μὲ χρῶμα πράσινον, ὅπερ ἴσως προκύπτει ἐκ χαλκοῦ, ὃν ἔλαβεν ἐκ τοῦ ἐλάσματος τοῦ ξιφιδίου. Ἐὰν ἦτο κατιωμένος ὀρειχαλκός δὲν ἤθελε τακτῆ εἰς τὴν ῥηθείσαν φλόγα. Τὸ σφαιρίον λειοτριβηθὲν καὶ συντακὲν μετὰ ὀξυφωσφορικοῦ νάτρου ἔδωκεν ἀντιδράσεις ὀξυπυριτίου καὶ χαλκοῦ. Εἶναι λοιπὸν πιθανόν, ὅτι τὸ λεπτὸν τοῦτο στρώμα εἶναι ὀξυπυριτιακόν τι ἄλλας ἀνάλογον πρὸς τὸ *υέλωμα* τῶν παροψίδων.

Ταῦτα ἐν συντόμῳ εἶναι τὰ ὁρώμενα ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ ἐλάσματος τοῦ προκειμένου ξιφιδίου. Χωρὶς δὲ νὰ κατατείνω ἐν-
ταῦθα μακρότερον λόγον περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀρχαϊκῆς τέ-
χνης τοῦ ξιφιδίου καὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς ἄλλας παραστά-
σεις ἀνθρώπων ἢ ζώων ἐπὶ τε τῶν χρυσῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν
πηλίνων ἀγγείων τῶν Μυκηνῶν, παρατηρῶ μόνον ὅτι τὸ διά-
γραμμα τῆς παραστάσεως δὲν εἶναι μὲν ἄμεμπτον, ἀλλὰ ἡ σύν-
θεσις εἶναι πλουσία καὶ μεστὴ ἐκφράσεως, ἡ δὲ κίνησις τῶν τε
ἀνδρῶν καὶ τῶν ζώων ἀνετος καὶ ἰκανῶς ζωηρὰ καὶ ὑπὲρ πάσας
τάς ἐπὶ ἐτέρων ἀντικειμένων τῆς Συλλογῆς, ἐκ τῶν ἐν τοῖς τά-
φους εὐρεθέντων, παρατηρουμένας παραστάσεις μᾶλλον πλη-
σιάζουσα τῇ φύσει. Ὁ τεχνίτης γνωρίζει τὴν ἀνατομίαν τοῦ ἀν-
θρωπίνου σώματος, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν γραμμῶν, ἃς ἐχάραξεν
ἐπὶ τοῦ στήθους δύο ἐκ τῶν πολεμιστῶν πρὸς δῆλωσιν τῶν μα-
στῶν καὶ τοῦ θώρακος. Παρέλιπεν ὅμως ἐτέρας λεπτομερείας,
οἷον ἀφῆκεν ἀδικρίτους τοὺς δακτύλους τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν,
πλὴν τοῦ πεσόντος ἀνδρός, μὴ δηλώσας προσέτι οὔτε στόμα
οὔτε ὦτα ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν, ὡς ἄνω εἶπον. Ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν λεόντων
καὶ τοὺς ὄνυχας διέκρινε, ἔτι δὲ τὰ τε ὦτα καὶ τὴν ἄνω σιαγόνα
ἐξ ἠλέκτρου ἐποίησε καὶ τὴν χαίτην ἐπιμελῶς διὰ πολλῶν βρα-
χειῶν ἐγκεχαραγμένων γραμμῶν ἐδήλωσεν. Ἐν γένει δὲ νομίζω,
ὅτι τελειότερα εἶναι πεποιημένα τὰ ζῶα, ὡς τοῦτο καὶ ἐπὶ ἄλ-
λων ἀντικειμένων τῆς συλλογῆς Μυκηνῶν παρατηρεῖται.

Περαίνοντες τὴν περιγραφὴν ταύτην τοῦ ἀξιολογωτάτου με-
ταξὺ τῶν μυκηναίων εὐρημάτων, ἀναφέρομεν, ὅτι ἐν πραγμα-
τεία περὶ λιθίνων καὶ ὀρειχαλκίνων προϊστορικῶν ἐργαλείων
καὶ ξιφῶν ἐκδοθείση ἀρτίως ἐν Κοπεγχάγῃ ὑπὸ τοῦ κ. J. J. A.
Worsaae (*) φέρεται ἀπεικονισμένον διὰ χρωμάτων τεμάχιον
ξίφους ὀρειχαλκίνου διστόμου προερχόμενον ἐκ τῆς νήσου Θήρας,
νῦν δὲ ἐν τῷ τῆς Κοπεγχάγης Μουσείῳ ἀποκείμενον καὶ ἔχον
ἐπικεκολλημένους κατὰ μῆκος τοῦ ἐλάσματος ἐπὶ ἐδάφους ἐξέ-

(*) Fra Steen-og Bronzalderen κτλ. af J. J. A. Worsaae. Kjø-
benhavn, 1880.

χοντος τέσσαρας πελέκεις ἐκ χρυσοῦ. Δεῖγμα καὶ τοῦτο, ἀλλὰ
πτωχότερον, τῆς αὐτῆς κοσμητικῆς τέχνης τῶν ξιφῶν. Τοιαύ-
την εἰκόνα κεχρωματισμένην ἔπρεπε καὶ ἡμεῖς νὰ παράσχωμεν,
ἧς ἄνευ ἀτελῆς παρέχεται ἔννοια τοῦ πράγματος εἰς τὸν ἀ-
ναγνώστην, ἀλλὰ ἡ ἀτέλεια τῆς παρ' ἡμῖν λιθογραφικῆς τέχνης
ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν δοθεῖσαν περιγραφὴν¹⁾.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 12 Ἰουνίου 1880.

ἈΘΑΝΑΣΙΟΣ Σ. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

1.

Ἐπὶ) . . . | ν α . . . (ἄρχοντος . . .
 . . . ε ρ ; |
 . . . ε ο δ
 . . . ἐγρ)αμμά(τευεν . . .
 ⚡ . . . ἐκκλησ(ια . . .
 . . . τῶ)ν προέ(δρων ἐπεψήφισεν . . .
 . . . κ)αὶ συμ(πρόεδροι . . .
 . . . |

Μικρὸν ὡς 2/3 σπιθαμῆς τεμάχιον λίθου Πεντελησίου εὐρε-
θὲν ἐν Ἀθήναις καὶ ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογ. Ἐταιρίας
ἔχει τὰ ἀνωτέρω, ἀρχὴν ψηφίσματος, γράμμασι τῶν Ῥωμ.
χρόνων. Ἐν τῷ ἀ. στίχῳ ἠδύνατό τις ἴσως νὰ συμπληρώσῃ¹⁾
(Λ η) ν α (ί ο υ), ὄνομα ἀρχοντος ἐπὶ τῶν Ῥωμ. χρόνων, γνω-
στὸν καὶ ἀλλαχόθεν.

1) Ἡ διεύθυνσις τοῦ Ἀθηναίου ἐλπίζει εἰς ἐπόμενον τεῦχος τοῦ πε-
ριοδικοῦ τούτου νὰ προσθέσῃ ἐκπονηθεῖσαν κατὰ τὸν δυνατὸν νῦν παρ'
ἡμῖν τρόπον εἰκόνα τοῦ ξίφους τούτου πρὸς ἀκριβεστέραν κατανόησιν
τῆς τε περιγραφῆς καὶ τῆς τέχνης αὐτοῦ.

2.

.....
 'Ελλά;)δα ναίων
ρομίου μου
 ...εραν
 ...λης χαρίτων δὲ
 5ανελθών
π; πων 'Ελλα-
ηρ.

Ἔχει τὰ ἀνωτέρω πλάξ λίθου Πεντελησίου ἰκανῶς παχεῖα καὶ ὄλως ἀκόσμητος, τὰ ἄνω κολοβή ὡς καὶ πρὸς ἀριστερὰν τῷ ὄρῳντι, ὕψους ἕως ἑνὸς μέτρου γαλλικοῦ. Εὐρέθη κατ' αὐτὰς ἐν Ἀθήναις πρὸς τῇ μεσημβρινῇ ὑπωρεῖα τοῦ Λυκαβηττοῦ ἐν ὁδῷ Νοσοκομείου, κτιζομένης τῆς οἰκίας τοῦ Β. Δεμερτζῆ, ὅστις καὶ ἐδωρήσατο τὸν λίθον τῇ Ἀρχαιολ. Ἐταιρίᾳ. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἐπιμελοῦς χαράγματος. Κατωτέρω τῆς τελευταίας συλλαβῆς ηρ ἄλλα γράμματα οὐδέποτε ἦσαν κεχαραγμένα. Φανερόν, ὅτι ἐκεῖ λήγει ἐπίγραμμα ἠρωελεγεῖον τετράστιχον, ἦτοι δύο ζευγῶν, ἀναθηματικὸν ἴσως μᾶλλον ἢ ἐπιτύμβιον. Ἐν τέλει τοῦ δ' στίχου τὸ χαρίτων δύναται νὰ εἶναι καὶ κύριον ὄνομα ἀνδρὸς κατ' ὀνομαστικὴν πτώσιν.

3.

...καντον ἐλεύθερα πα....
δσίαις φροντίσιν εἴσιδε...
υχηθεῖς ἐν ἐμοὶ λόγοις ἐν πε...
 ..ει μορφᾶς εἰκόνα πενθαλέη(ν.
 5 ..ἀρξάμενόν με βίου τέμνειν (δρόμον;..
 ..μ)οιριδίη μαινὰς ἐπῆλθε τυχ...
Εὐσέβιον λόγον ομ..
/ς.....

Ἐν Ἀθήναις, ἐν τινὶ οἰκίᾳ τῆς ὁδοῦ Ἀδριανοῦ, εὐρέθη τὸ λείψανον τοῦτο ἐμμέτρου ἐπιγραφῆς καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογ. Ἐταιρίας πρὸ μηνῶν τινῶν. Ὁ λίθος Πεντελησίος,

ὕψους 0, 29, πλάτους 0, 35, πάχους 0, 12, καὶ πάντοθεν ἀνωμάλως ἀποτεθραυσμένος, πλὴν ὅτι ἀνωτάτῳ ἔχει ἐπιφάνειάν τινα κενὴν γραμμάτων, ὥστ' ἐκ τούτου εἰκάζεται, ὅτι ἔχομεν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπιγράμματος, τὸ ὁποῖον ἴσως ἦτο ἐπιτύμβιον, ἀλλ' ἴσως καὶ ἀλλοῖον, ἀναθηματικόν. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, τῶν μετὰ Χριστόν.

Ἐκδίδω καὶ τὰς ἐξῆς δύο ἐπιγραφάς, ἃς ἀντέγραψεν ὁ υἱός μου Πέτρος, ποιήσας πέρυσιν ἐκδρομὴν εἰς τὸ Λαύριον τὸν Μάϊον μῆνα·

1.

.....
 ατρίς Ἀρ-
 τέμιδι
 εὐξάμε-
 νος ἀνέ-
 5 θηκεν.

Ὁ λίθος ὁ ἔχων τὰ ἄνω γράμματα, σχήματος τῶν καλῶν ἐτι τῆς Ἑλλάδος χρόνων, ἀπετέλει τῇ 25 Μαΐου 1879 βαθμίδα κλίμακος ἐν Καμαρίζῃ ἐν τῇ αὐλῇ τῶν ἱπποστασίων τῆς Ἐταιρίας Μεταλλουργείων Λαυρίου.

2.

+ Μνήμα Θε-
 οκράτη Ἰ τ-
 ις τορμήσ-
 η ἀνασκά-
 5 ψε, δ(ώ)η τὸν
 λόγον θῶ.

Ἡ ἐπιτύμβια αὕτη τῶν παλαιῶν Χριστιανικῶν χρόνων ἐπιγραφῆ, ὁμοιάζουσα κατὰ τε τὴν φρασεολογίαν καὶ τὴν ἀνορθογραφίαν τὰς ἐν τῷ ἐμῷ βιβλίῳ α' Ἀττικῆς ἐπιγραφῆς ἐπιτύμβιας ἐκδοθείσας ὑπ' ἀρ. 3540, 3596 καὶ ἄλλας, εὐρίσκετο τὸν Μάϊον τοῦ 1879 ἐν Ἐργαστηρακίῳ Λαυρίου, ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς Διοικήσεως τῶν Μεταλλουργείων Λαυρίου. Τὸ Θεοκράτη εἶναι ἀρσενικοῦ κυρίου ὀνόματος πτώσις γενική.

Οὕτως ἐν τῷ εἰρημένῳ βιβλίῳ εὐρηναται τὰ Ἐπιφάνη, Πασικράτη, Ἐρμῆ ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν Χριστιαν. χρόνων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1652, οὔση τῶν καλῶν ἔτι τῆς Ἑλλάδος χρόνων, κεῖται, ὡς φαίνεται, τὸ *Παρτίμη κατὰ γενικὴν* τοῦ δὲ *τρομήση* ἀντὶ *τολμήση* ὅμοιον εἶναι τὸ *τρομήση* τὸ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 3268 ἐπιγραφῇ αὐτόθι, ἔνθα καὶ ἄλλαι λέξεις αβαστερναρίων, χρουσοῦ ὠκίας τρεῖς, κίτε, τίμειος, καταβαλῆτεσ ἀναγινωσκόμεναι μαρτυροῦσιν ὀψίους χρόνους.

Τέλος ἄς ἐκδώσω καὶ τὴν ἐξῆς ἐκ Θεσπιῶν ἐπιγραφὴν, ἧς ἔχω λάβει ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ παρελθόντος ἔτους χάρτινον ἔκτυπον παρὰ τοῦ φυλάττοντος τὰ ἐκεῖ ἀρχαῖα Μελέτη Μελισσάρη. Δὲν τὴν ἐξέδιδά ἕως τώρα, ἐλπίζων νὰ λάβω ἄλλο ἔκτυπον ἢ ἀντίγραφον πληρέστερον· ἀλλ' ἐπέισθην ἐπὶ τέλους, ὅτι δὲν εἶναι καλὸν νὰ ἀναβάλλωνται τὰ τοιαῦτα ἐπὶ μακρόν. Ἐπ' ἐλπίδι τῶν καλλιόνων ἄς μὴ καταφρονῶνται τὰ καλὰ ἢ μέτρια. Ἴδου τὸ ἀναγνωσθέν μοι βραχὺ κείμενον·

... / ...

.ω...εἰε...

.πεϛ.....

..τελευτήω ὦ ἔλαβοι..

..φραι ἀ πόλις Ἀθανήων ΠϛΙ

5 ..ς τριάκοντα πέτταρας· οὔτοι

δαμόσιοι· ἄρχι τόκω οὔτω τῷ ἀργυρ(ίω)...

Οὐδὲν δύναμαι νὰ εἶπω περὶ τοῦ σχήματος τοῦ λίθου ἐφ' οὗ τὰ γράμματα, οὔτε ἂν κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ ἄνω δὲν φαίνονται ἄλλα γράμματα. Τόσον μόνον βλέπω ἐκ τοῦ χαρτίου ἐκτύπου, ὅτι τὸ σχῆμα τῶν ὄσα ἐγὼ διέκρινα εἶναι τῶν καλῶν τῆς Ἑλλάδος χρόνων, ἰδίως δὲ τὸ Ο καὶ τὸ Ω εἶναι μικρότερα τῶν λοιπῶν. Περὶ τῆς ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ φράσεως ἄρχι τόκω οὔτω κτλ. παράβαλε τὴν ὁμοίαν ἐν Ὁρχομενίᾳ ἐπιγραφῇ τοῦ CIG. τῇ ὑπ' ἀρ. 1569 : ἄρχι τῷ χρόνῳ ὁ ἐνίαυτος κτλ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 12 Ἰουνίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

BIBLIA NEOΦΑΝΗ.

Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques en France. 43e année 1879. Paris 1879. [8ον p. LXXXII, 316] prix 6 fr.

Monuments grecs, publiés par l'Association pour l'encouragement des études grecques en France N. 8. Paris 1879 [4°, p. 58 avec trois planches] prix 5 fr.

Das Kuppelgrab bei Menidi herausgegeben vom Deutschen Archæologischen Institute in Athen, mit neun Tafeln in Steindruck. Athen 1880 [4°, s. 57].

Ἰωάννου Β. Τέλφου συγγράμματα ἑλληνικά. Johannes Telfy opuscula græca. Βουδαπέστα, τύποις τοῦ Οὐγγρικοῦ βασιλικοῦ Πανεπιστημίου 1880. [4ον, σ. X καὶ 116].

Ἐπετηρὶς τῶν ταχυδρομείων τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸ ἔτος 1880 πρὸς χρῆσιν τῶν ταχυδρομικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἀνταποκρινομένων, ἐκδοθεῖσα παρὰ τῆς γενικῆς διευθύνσεως τῶν ταχυδρομείων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἔθν. τυπογραφείου κατ' ἀπρίλιον τοῦ 1880. [8ον, σ. ἡ καὶ 110].

Τὰ κατὰ τὴν πρυτανείαν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1875—1876 καὶ τὴν τοῦ 1876—1877 πεπραγμένα, ἐκδιδόμενα κατ' ἀπόφασιν τῆς ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Λαοῦ», 1880 [8ον, σ. 215].

Ἐκθεσις περὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐλεῶν Ἰωαννίνων τοῦ ἔτους 1879, ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας αὐτῶν. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας 1880 [4ον, σ. 38].

Νικηφόρος Φωκᾶς, αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, δρᾶμα τρίπρακτον ἔμμετρον, ὑπὸ Ματθαίου Ἡλ. Χατζάκου. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἐρμού, 1880 [8ον, σ. 91].

Ἐπετηρὶς τῆς ἡγεμονίας Σάμου διὰ τὸ δέκατον ἔτος 1880, ὑπὸ Ἐπ. Ι. Σταματιάδου, διευθυντοῦ τοῦ ἡγεμονικοῦ διοικητικοῦ γραφείου. Ἐν Σάμῳ, ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ τυπογραφείου 1880 [8ον, σ. 156].

Ἀνθρωπολογίας, ἤτοι σωματολογίας καὶ ψυχολογίας στοιχεῖα, μετὰ 22 λιθογραφημάτων, ὑπὸ Β. Ἀργυροπούλου, Λαρισσαίου. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1880 [8ον, σ. ζ' καὶ 238]. Τιμᾶται φρ. 5.

Ἐκθεσις τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ ὑπὲρ τῆς γυναικείας παιδείσεως συλλόγου τῶν κυριῶν περὶ τῶν πεπραγμένων ἀπὸ 1 ἀπριλίου

1878 μέχρι 31 δεκεμβρίου 1879. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ, 1880 [8ον, σ. 39].

Φιλολογικὰ πάρεργα Θ. Ἀφεντούλη. Ναθὰν ὁ σοφὸς, μεταφρασθεὶς ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μετὰ εἰκονογραφικῶν. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας, 1879 [12ον, σελ. ζ' καὶ 288]. Τιμᾶται δρ. 5.

* Collection des Romans grecs en langue vulgaire et en vers, publiés pour la première fois [d'après les manuscrits de Leyde et d' Oxford par Sp. P. Lampros. Paris, 1880 [8ον, p. CXXV, 372].

* Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Ἐρρίκου Θειρσχίου, ἐκ τοῦ γερμανικοῦ, ὑπὸ Νικολάου Β. Βωτυρᾶ, ὑπολοχαγοῦ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἐθνικοῦ Πνεύματος, 1879 [12ον, σελ. 144]. Τιμᾶται φράγκα 2.

Λογοδοσία τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑταιρίας τῶν τυπογράφων καὶ βιβλιοδετῶν «Γουτεμπεργίου» περὶ τῶν ἀπὸ 1 Ἀπριλίου 1879 μέχρι 31 Μαρτίου 1880 πεπραγμένων. [Ἐν Ἀθήναις, 1880, 8ον, σελ. 14.]

Ἀνέκδοτα νομίσματα καὶ μολυβδόβουλλα τῶν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας δυναστῶν τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ Παύλου Λάμπρου. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου ἀδελφῶν Περρῆ, 1880 [4ον, σελ. 16' καὶ 16 μετὰ τριῶν πινάκων].

Ἐκθέσεις ἰδεῶν τῶν μαθητῶν τοῦ ἐν Ἀθήναις ἑλληνικοῦ παιδαγωγείου Β. Βουλγάρως. Ἔτος Δ', φυλλ. α'. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου ἀδελφῶν Περρῆ, 1880 [8ον, σελ. 15' καὶ 144].

Πραγματεία περὶ τῶν ῥηματικῶν ἐπιθέτων τέος, τέα, τέη, τέον, τέοι, τέαι, τέα, τέων, τέους, τέας παρ' ἑπτὰ καὶ εἴκοσι ποιηταῖς τε καὶ πεζοῖς συγγραφεῦσιν, ὑπὸ Ἀνδρέου Παπᾶ Γεωργίου. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1880 [8ον, σελ. 103].

The American journal of philology, edited by Basil L. Gildersleeve, professor of greek in the Johns Hopkins University. Baltimore. Vol. I, No 4. February 1880.

Catalogue des figurines en Terre cuite du Musée de la société archéologique d' Athènes, par Jules Martha, Paris 1880 [8ον, σελ. XXXIV καὶ 233 καὶ 8 πίνακες].

Μουσεῖον καὶ βιβλιοθήκη τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, περίοδος ς', ἔτος α' καὶ β' (1878—9 καὶ 1879—1880). Ἐν Σμύρνῃ, τύποις Νικολ. Α. Δαμιανοῦ, 1880 [8ον σελ. 223 μετὰ 10 λιθογραφικῶν πινάκων]. Περιεχόμενα 1) περὶ μουσείων καὶ βιβλιοθηκῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις

Ἑλλησι καὶ περὶ τοῦ ἐν Σμύρνῃ μουσείου καὶ τῆς βιβλιοθήκης, ὑπὸ Δ. Μαρκοπούλου, 2) Διάφοροι γραφαὶ εἰς τὸ κείμενον τοῦ Γοργίου τοῦ Πλάτωνος, συλλεγεῖσαι ἐκ περγαμηνοῦ χειρογράφου τοῦ ιγ' αἰῶνος ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως. 3) Catalogue descriptif des poids antiques du Musée de l'École Evangelique (acomagné de VII planches), par A. Papadopoulo Kerameus. 4) Tumulus et Hieron de Bélevi sur l' ancienne route d' Ephèses à Sardes, par Q. Weber. 5) Hieron de Cybèle et thronc de Pelops sur le Sipylos, par Q. Weber. 6) Ἐπιγραφαὶ α) ἐναποκείμεναι ἐν τῷ μουσεῖῳ, καὶ β) ἐπιγραφαὶ ἀποσταλεῖσαι ἐν ἀντιγράφοις. 7) Περὶ Κλάρου, Κολοφῶνος, Νοτίου, ὑπὸ Ἀριστοτέλους Μ. Φροντιέρου καὶ ἐπιγραφαὶ εὐρεθεῖσαι ἐν τῇ Κολοφωνίᾳ.

Notice biographique sur Léonidas Palasca, capitaine de vaisseau de la marine royale hellénique, par Ch. Mélétopoulo, directeur de la bibliothèque nationale. Athènes, imprimerie de la Philocalie, 1880. [8ον, σ. 33].

* Πανελλήνιον ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1880, ἐκδιδόμενον ὑπὸ Σωκράτους Παρασυράκη. Ἐν Λονδίῳ [8ον, σελ. 274].

* Ὑπομνήματα περιγραφικὰ τῶν Κυκλάδων νήσων κατὰ μέρος, ὑπὸ Ἀντωνίου Μηλιαράκη. Ἄνδρος, Κέως μετὰ δύο γεωγραφικῶν πινάκων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἑλλ. Ἀνεξαρτησίας, 1880. [8ον, σελ. 1' καὶ 276.] Τιμᾶται δρ. ν. 3.

Ἐκθεσις τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἀκαδημαϊκὸν ἔτος διαχειρίσεως Χαριλάου Δ. Μελετοπούλου, ἐφόρου τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἑλλ. Ἀνεξαρτησίας, 1880. [8ον, σελ. 16.]

Γενικὴ παιδαγωγικὴ καὶ διδακτικὴ, συγγραφεῖσα μὲν γερμανιστὶ πρὸς χρῆσιν τῶν διδασκαλείων ἐκατέρου τῶν φύλων ὑπὸ Γ. Α. Λινδνέρου ἐξελληνισθεῖσα δὲ ὑπὸ Χρήστου Δ. Παπαδοπούλου Δ. Φ. διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Διδασκαλείου καὶ ὑφηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ ἔθνικῳ Πανεπιστημίῳ, ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ἀδελφῶν Βαρβαρῆγου, 1880. [8ον, σελ. ια' καὶ 268.]

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν.

Μάϊος (Ε. Ν.) 1880.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	749,81	χμ.
Μεγίστη »	757,63	(τὴν 25 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	745,30	(τὴν 9 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	21,09
Μεγίστη »	27, 9 (τὴν 20 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	12, 8 (τὴν 15 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 6 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 11,75 χμ.), ἀστραπῶν 3, βροντῶν 2. Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 19 ἡμέρας ΝΔ, 1 Β, 5 ΒΑ, 1 Α, 1 ΝΑ, 4 Ν.

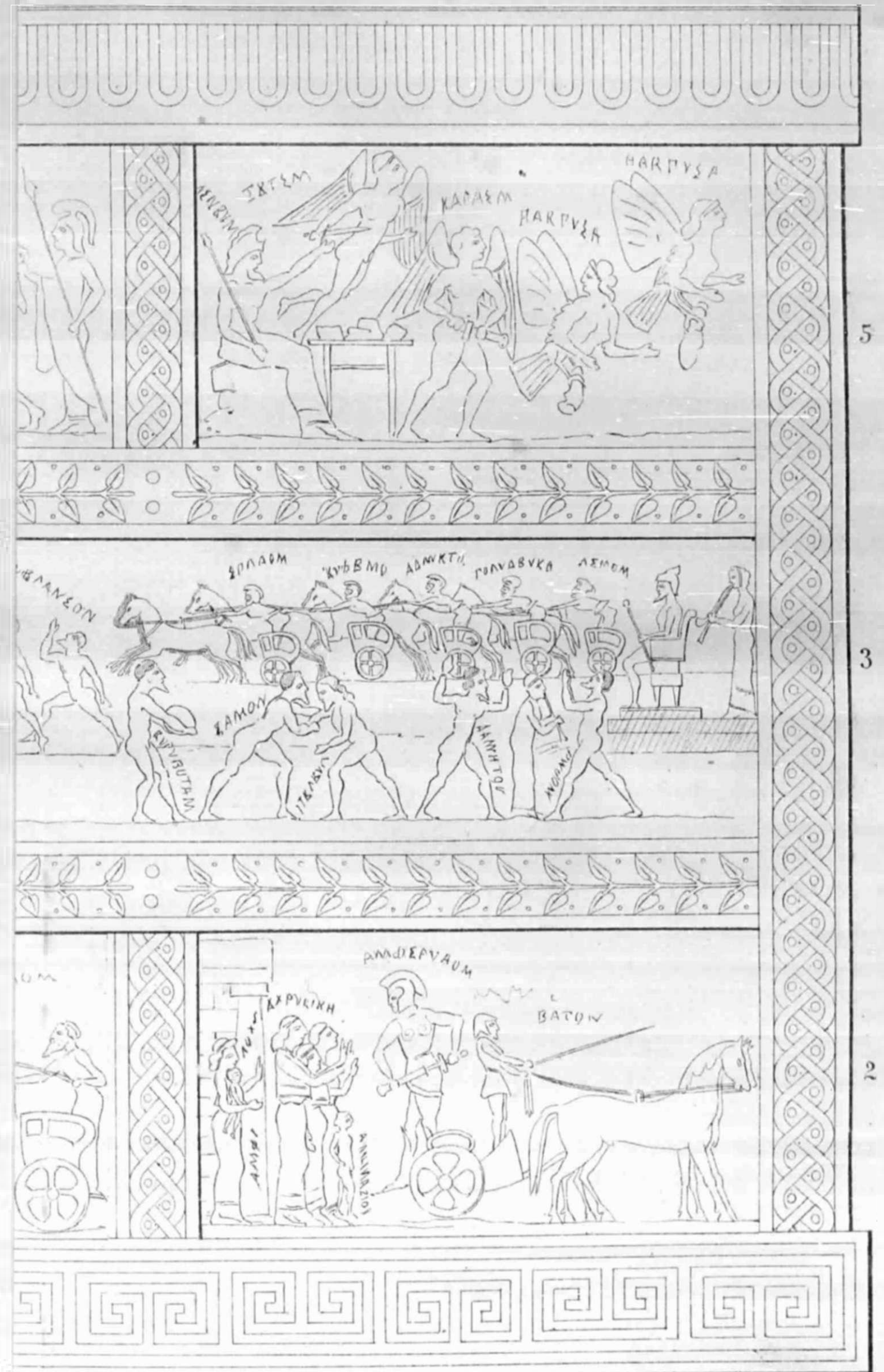
ΔΒΛΕΠΤΗΜΑΤΑ.

Ἐν σελ. 524, στίχ. 13 τοῦ Η'. τόμου ἀντὶ τοῦ αἴσπερ ἀνάγνωθι καὶ — Αὐτόθι, στίχ. 8 ἀντὶ εχρυσᾶ ἀνάγν. χρυσοῦ — σελ. 525, στίχ. 13 ἀντὶ ατὰ ἀνάγν. τὸ — Αὐτόθι, στίχ. 14 ἀντὶ ατὰ ἀνάγν. τῶν — σελ. 526, στίχ. 29 ἀντὶ α0,650 ἀνάγν. 0,065 — σελ. 527, στίχ. 9 ἀντὶ α0,550 ἀνάγνωθι 0,055 — Αὐτόθι, στίχ. 17 ἀντὶ αβούκεντρα ἀνάγν. βούκρανα — Αὐτόθι, στίχ. 18 ἀντὶ ατῆς κολοβῆς ἐπιγραφῆς ἀνάγνωθι τὴν κολοβὴν ἐπιγραφὴν. — Αὐτόθι, στίχ. 20 ἀντὶ αΔειρανδειωτ ἀνάγν. Δειραδιωτ. — Αὐτόθι, στίχ. 21 ἀντὶ αΔιονυσου ἀνάγν. Διονυσοῦ

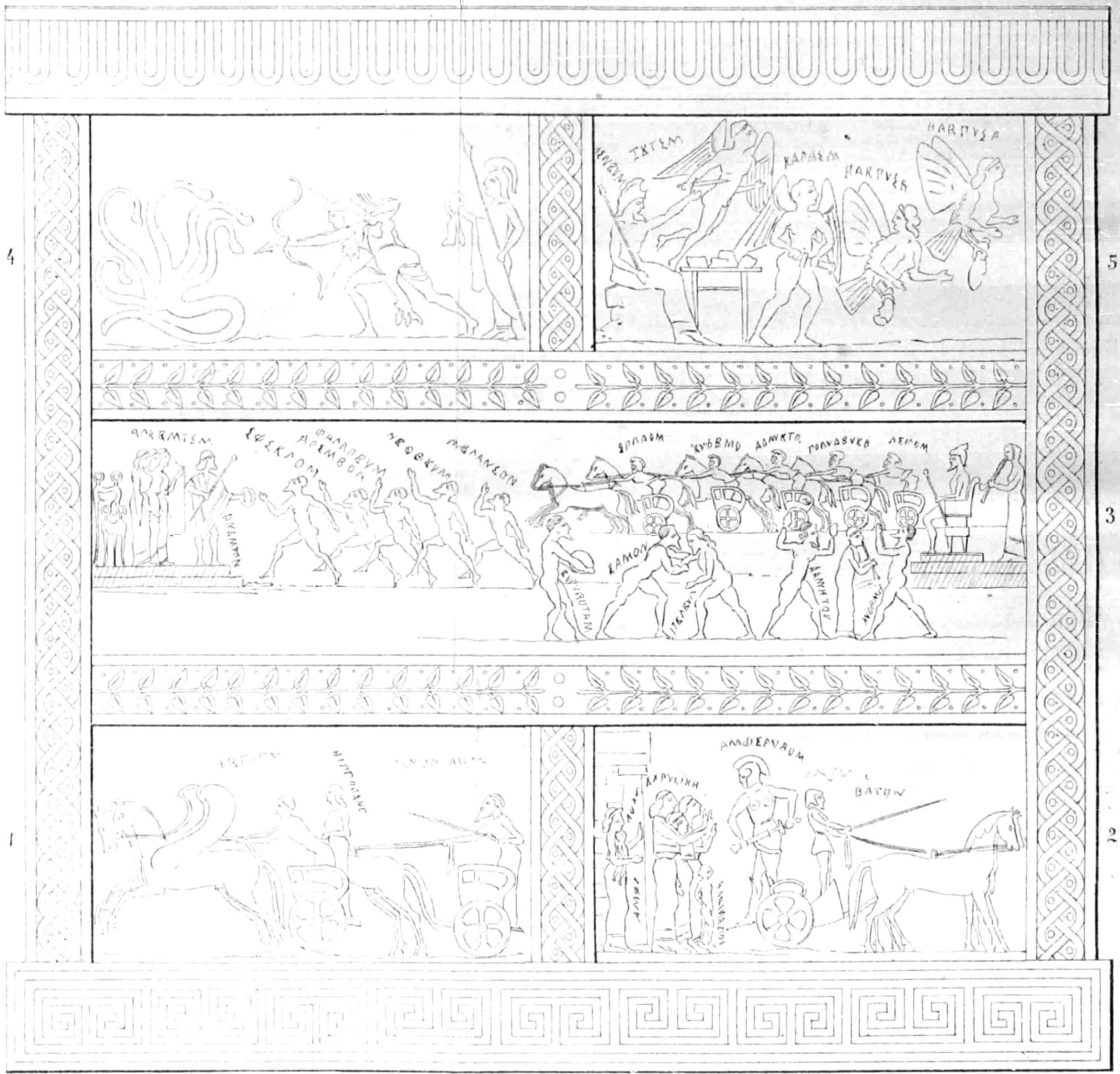
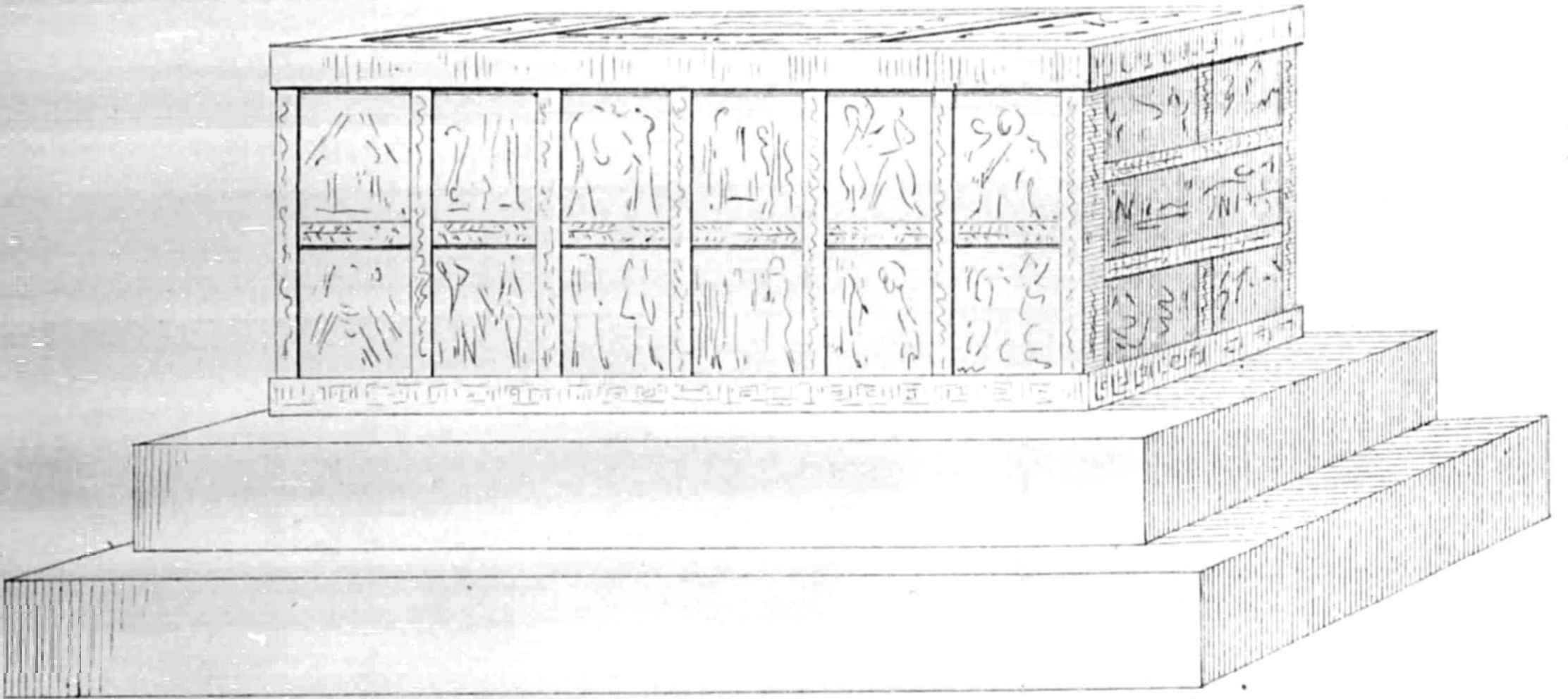
Πλάξ Α'

II.

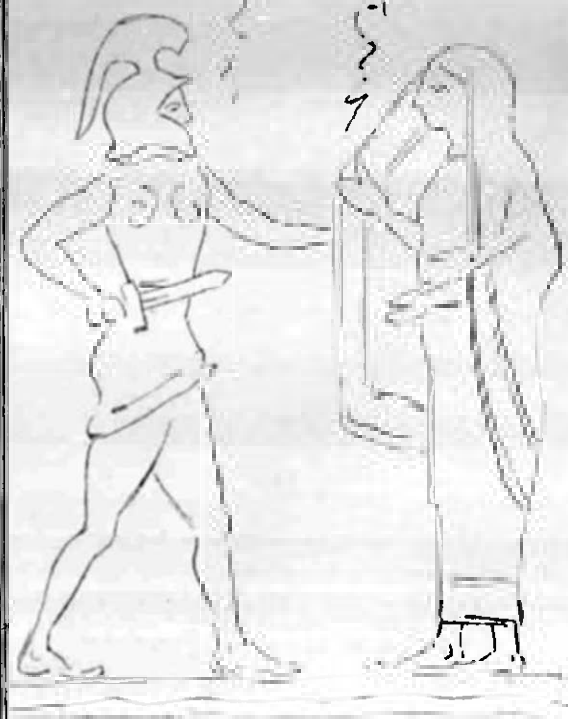

II.

I.

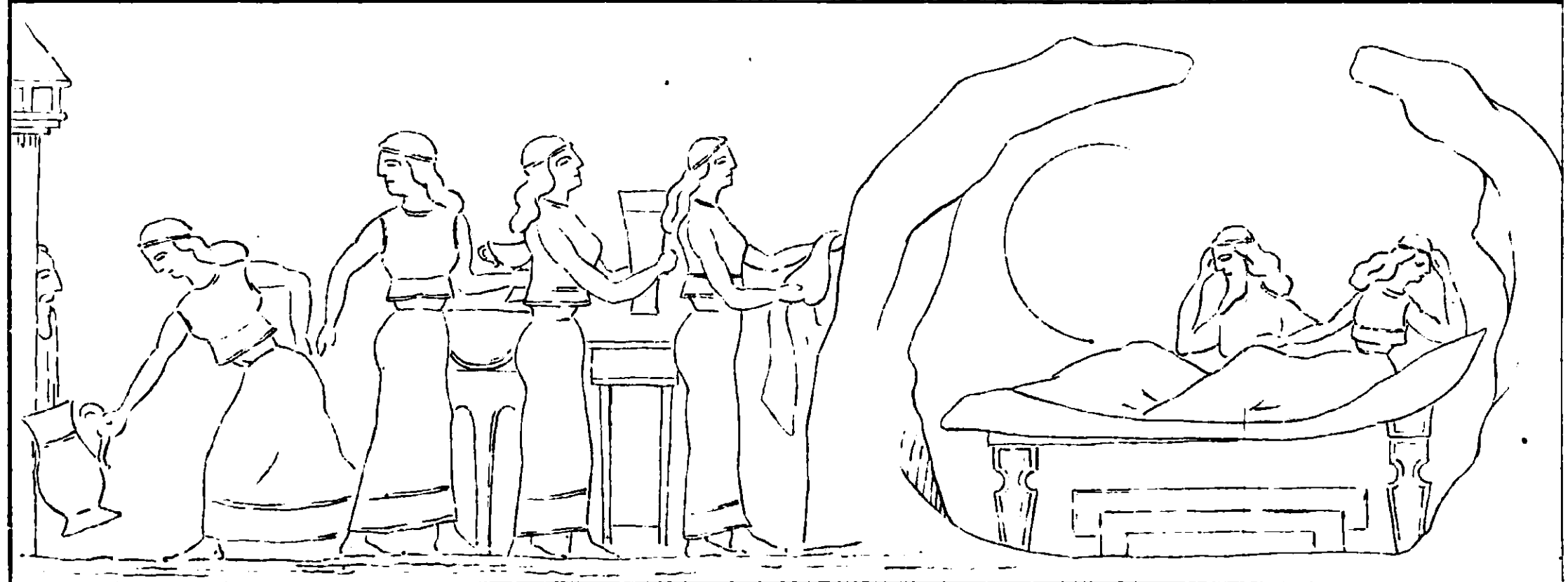
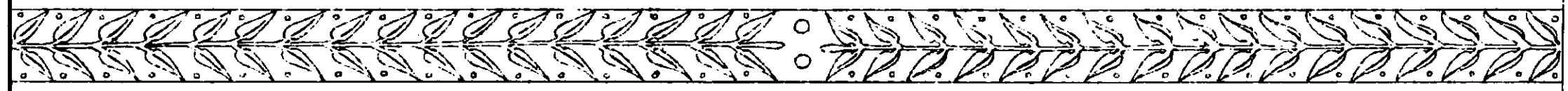
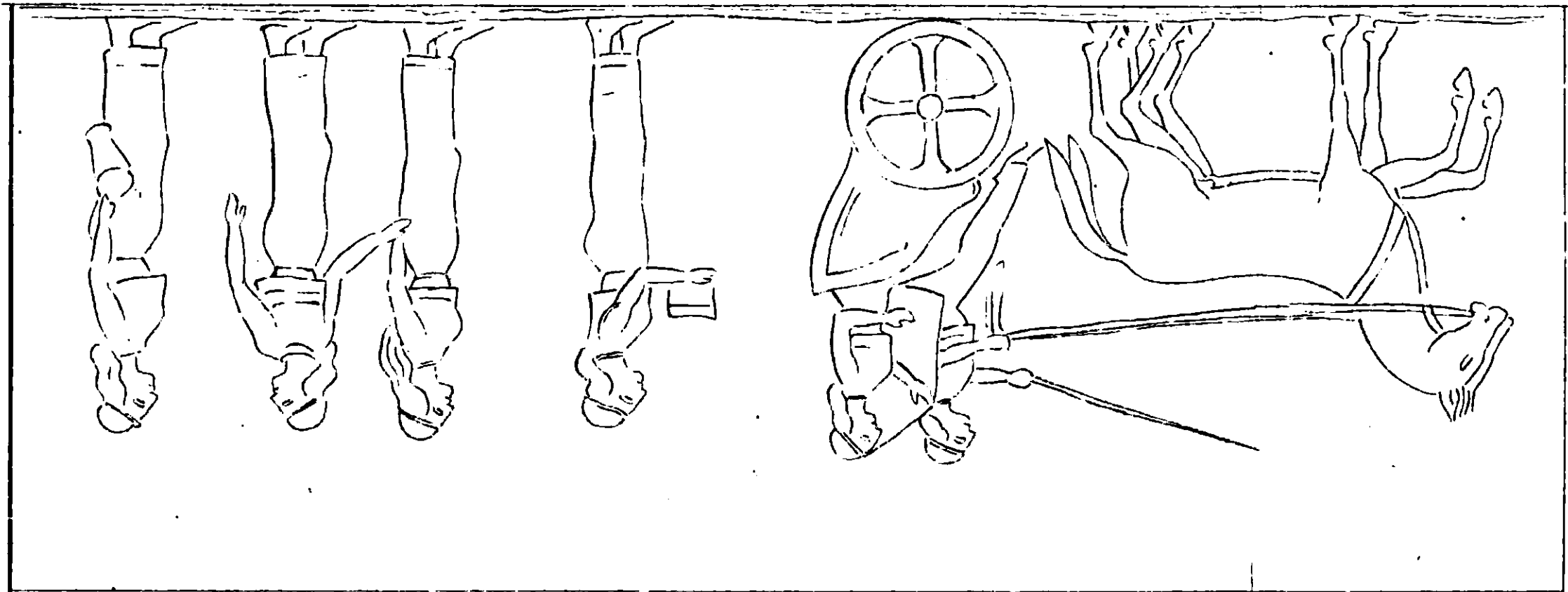
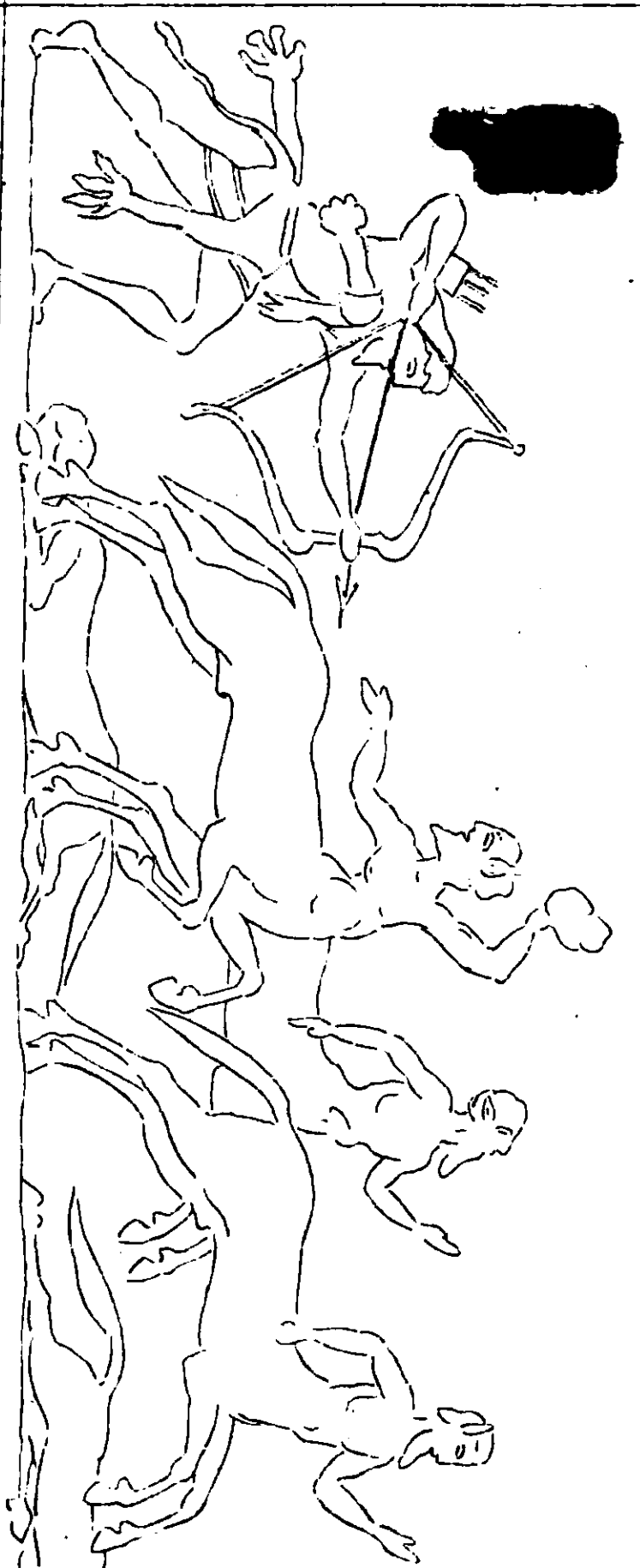
- 1) Οὐρανὸς δὴναι Τετάρτῃ.
- 2) Ἀγλαῶν οὐρα ἰσ.
- 3) Ἀγῶν εἰς Τετάρτῃ.
- 4) Ἐκτατὸν ῥοφῶν ἰσ.
- 5) Πυρῆν, καὶ ἡ γαῖα τῶν Πυρῆν οὐρανῶν
εἰς Ἀσπίδα.

1. Νίκη φέρουσα τὸν Ἐρῶτα καὶ τὸν Ἔρως.
 2. Πύρρον καὶ Ἀδηνία.
 3. Δία γυναικὸς, φαρμακίης.
 4. Ζεὺς ἄγων Μικηνοῦσαν.

5. Λεὼς καὶ Ἀγυρίων.
 6. Μενέλαος ἐπιπέμπων Ἐπίτη.
 7. Μινδεία καὶ Ἐπίτη, Ἰάκωβ, Ἀγγελίαν.
 8. Ἄρτεμις καὶ Μοῦσα.

9. Ἄρτας καὶ Ἄραυπίς.
 10. Ἐρμιόπυος καὶ Ἀγγελίαν.
 11. Ἄρτεμις καὶ Πέρις.
 12. Τροχόφορος ἐπιπέμπων Ἀπολλῶνα καὶ Ἐπίτη.

1. Οδοσεύς βασι. Κίονη και ἀγίαστρος.
 2. Πόλις μετὰ Αἰγυπτίων ἐπὶ ἀρμαγίων παύσασθαι
 καὶ ἐορὰ βασι. Κίονη και ἰ. ἀρμαγίων. Κίονη

3. Ἐκείνη ἐπαύσασθαι ἐπὶ τοῖς ἀρμαγίοις.
 4. Κίονη και ἰ. ἀρμαγίων καὶ ἰ. ἀρμαγίων ἀρμαγίων.

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ(*).

Εἰ μὲν ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ πατρὸς τῆς γεωγραφίας ὁ μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ ἐπιστάσις ἀναγινώσκων αὐτὸ μετὰ πολλῆς δυσκολίας εὐρίσκει ὀλισθήματα, παραδρομὰς καὶ ἁμαρτήματα αὐτοῦ, ἀναντιρρήτως εὐχερέστερον πολλῶ πλείονα καὶ μείζονα ἀνακαλύπτει ὁ τοιοῦτος ἐν τοῖς περισωθεῖσιν ἡμῖν ἀποσπάσμασι τοῦ πάνυ ἀκρίτου καὶ ἀγεωγραφίου Βυζαντινοῦ ἐπιτομέως αὐτοῦ, ὧν τὰ μὲν εὐίχτα, τὰ δὲ Καισαρικῆς δεόμενα τομῆς καὶ ἄλλα τελευταῖον φθισιῶντά εἰσι καὶ ἐπομένως ἀνίατα διαμενοῦσιν ἕως ἂν εὐρεθῆ που, εἰ μὴ γ' εὐρέθη, ὡς πρό τινος ἠγγέλθη, πλῆρες τοῦ ἐβδόμου βιβλίου τῆς συγγραφῆς χειρόγραφον πρὸς θεραπείαν τῶν τοιούτων καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν περὶ Μακεδονίας, Ἡπείρου καὶ Θράκης γεωγραφουμένων.

Διὸ δὴ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ὑποδείξας τινὰ τῶν ἐν τῷ κειμένῳ νοσοῦντων καὶ κακῶς ἐχόντων καὶ θεραπείαν τινὰ αὐτῶν ὑποβαλὼν, ἐν τοῖς ἐπομένοις προτίθεμαι νὰ χαρακτηρίσω ὅσα ἐν τοῖς ἀποσπάσμασιν ἀνεκάλυψα δεινῶς πάσχοντα καὶ διαγράψω φάρμακα πρὸς ἴασιν τῶν ἐπιδεκτικῶν θεραπείας.

Α'. Στράβωνος ἀποσπάσματα 329. 10.

«Ὅτι ἡ Μακεδονία περιορίζεται . . . ἐκ νότου δὲ τῇ Ἐγνατία ὁδῷ ἀπὸ Δυρράχίου πόλεως πρὸς ἀνατολὰς ἰούση ἕως Θεσσαλονικείας. Καὶ ἔστι τὸ σχῆμα τοῦτο τῆς Μακεδονίας παραλληλόγραμμον ἔγγιστα.»

Ἐν τούτῳ τῷ μέρει τοῦ 10 ἀποσπάματος παρατηρῶ ὅτι δύο τινὰ εἰσιν ἁμαρτημένα· πρῶτον μὲν ὅτι ἡ Ἐγνατία ὁδὸς ἀρχομένη ἐκ Δυρράχίου καὶ Ἀπολλωνίας καὶ διερχομένη διὰ τῆς Ἰλλυρίδος καὶ μέσης Μακεδονίας ἐξικνεῖτο μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ καὶ τῆς πόλεως Κυψέλων, ὡς ὀρθῶς παρα-

(*) Ἴδὲ σελ. 431 τοῦ ε' τεύχους τοῦ Η'. τόμου τοῦ Ἀθηναίου.

τηρεῖ Ταφέλιος (1) καὶ οὐχὶ μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης, ἥτις ἀπετέλει τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ.

• Ὅτι δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει καὶ ὅτι ὁ ἐπιτομεὺς κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῦ ἀνηλεῶς ἠκρωτηρίασε τὰ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος προειρημένα περὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης, πλὴν πολλῶν ἄλλων, αὐτὸς Στράβων, λεπτομερῶς καὶ ἀκριβῶς περιγράφων αὐτήν, διαβρήδην μαρτυρεῖ (7, 322): «Ἐκ δὲ τῆς Ἀπολλωνίας εἰς Μακεδονίαν ἡ Ἐγνατία ἐστὶν ὁδὸς πρὸς ἑώ, βεβηματισμένη κατὰ μίλιον καὶ κατσηλωμένη μέχρι Κυψέλων καὶ Ἐβρου ποταμοῦ (2).

Δεύτερον δὲ ὅτι, οὕτω περιορίζων ἐκ νότου τὴν Μακεδονίαν διὰ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ, ἥτις κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ Στράβωνος διήρχετο διὰ Λυχνηδοῦ πόλεως καὶ Πυλῶνος τόπου, ὀρίζοντος ἐν τῇ ὁδῷ τὴν τε Ἰλλυρίδα καὶ τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἐντεῦθεν παρὰ τὸ ὄρος Βαρνοῦντα διὰ Ἡρακλείας καὶ Λυγκηστῶν καὶ Ἐορδῶν εἰς Ἐδεσσαν καὶ Πέλλην μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης, ἀθαιρέτως ἀποκλείει τὸ ἡμισυ τῆς Μακεδονίας ἥτοι τὸ πλεῖστον τῆς Λυγκηστίδος, Ἐορδαίας, Ἡμαθίας, Βοττιαίας καὶ ὀλόκληρον τὴν Ὀρεστίδα, Ἐλίμειαν καὶ Πιερίαν ἐκτὸς αὐτῆς, ὕπερ ἀτοπώτατόν ἐστιν. Οὐδέποτε γὰρ ἡ Μακεδονία τοιαῦτα ἔσχεν ὄρια ἐκ νότου ὡς πάνυ ἀλόγως διατείνεται ὁ ἐπιτομεὺς. Ὅτι δὲ καὶ τοῦτο τέλειον ἡμαρτημένον ἐστὶν ἀποδείκνυται ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ὀρθῶς διαγράφοντος τὰ πρὸς νότον ὄρια τῆς Μακεδονίας ἐν τῷ 15 ἀποσπάσματι

«Ὅτι ὁ Πηνειὸς . . . διορίζει Μακεδονίαν μὲν πρὸς βορρᾶν Θεσσαλίαν δὲ πρὸς νότον» καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ 14 ατὰς πηγὰς ἔχοντα ἀπὸ τοῦ Τιταρίου ὄρους συμφυοῦς τῷ

1) Tafel fragm. p. 10. Not. 20. «Thessalonica cum Via Egnatia alio tempore illustravi. Ista vero Romanorum via medium habuit Thessalonicae non finem, qui erat ex oriente Hebri (Maritzae).».

2) Εἰς τὸ αὐτὸ περιπίπτει ἀμάρτημα ὁ ἐπιτομεὺς καὶ ἐν τέλει τοῦ 13 ἀποσπάσματος, ἔνθα ψευδόμενος διαβάλλει Στράβωνα ἀλέγει δὲ καὶ τὴν Ἐγνατίαν ὁδὸν τελευτᾶν εἰς Θεσσαλονίκειαν ἀπὸ τοῦ Ἰονίου κόλπου».

Ὀλύμπῳ, ὃ κἀντεῦθεν ἄρχεται διορίζει τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας . . . ἐν ἀριστερᾷ μὲν ἔχων τὸν Ὀλυμπον, Μακεδονικὸν ὄρος μετεωρότατον».

Κατὰ ταῦτα τοίνυν διορθωτέον τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς

«Ὅτι ἡ Μακεδονία περιορίζεται . . . ἐκ νότου δὲ ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Πηνειοῦ, τῷ Ὀλύμπῳ, τῷ Τιταρίῳ, τοῖς Καμβουνίοις καὶ τοῖς Ἰλλυρικοῖς καὶ Ἡπειρωτικοῖς ὄρεσι.

Τὰ δὲ περὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ λεγόμενα ἐντελῶς διαγραφτέα ὡς μηδεμίαν σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὰ νότια ὄρια τῆς Μακεδονίας καὶ ὡς ἀλόγως παρεμβεβλημένα ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ ἐπιτομέως θεωρητέα.

Β'. Στράβωνος ἀποσπάσματα 329. 12.

«Ὅτι ὁ Πηνειὸς μὲν ὀρίζει τὴν κάτω καὶ πρὸς θαλάττη Μακεδονίαν ἀπὸ Θεσσαλίας καὶ Μαγνησίας, Ἀλιάκμων δὲ τὴν ἄνω, καὶ ἔτι τοὺς Ἡπειρώτας καὶ τοὺς Παίονας καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Ἐριγῶν καὶ ὁ Ἀξιὸς καὶ ἕτεροι.»

Τὸ μὲν πρῶτον μέρος τοῦ ἀποσπάσματος τούτου μέχρι τῆς λέξεως Μαγνησίας ὀρθῶς καὶ καλῶς ἔχον φαίνεται. Τὸ ὑπόλοιπον ὅμως μέχρι τέλους λίαν συγκεχυμένον καὶ ἡμαρτημένον ἐστίν. Πρῶτον μὲν γὰρ ὁ Ἀλιάκμων οὐ χωρίζει τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἀπὸ τῶν Ἡπειρωτῶν, καθ' ὅσον μεταξὺ τούτων καὶ τοῦ Ἀλιάκμωνος ἐκτείνεται ἡ Ὀρεστίς καὶ ἡ Ἐλίμεια ἐν μέρει, οὐδὲ σχέσιν τινὰ ἔχει πρὸς τοὺς ἀπώτατα ἐν τῷ βορείῳ Ἐριγῶνι, Ἀξιῷ καὶ Στρυμόνι οἰκοῦντας Παίονας, ἀλλ' ἐντὸς καθαρῶς Μακεδονικῆς χώρας ῥέει, οὐδόλως ἐφαπτόμενος ἀλλοτρίας. Δεύτερον δὲ οὔτε ὁ Ἐριγῶν οὔτε ὁ Ἀξιὸς ἔχουσι σχέσιν τινὰ πρὸς τοὺς μακρὰν οἰκοῦντας Ἡπειρώτας, ῥέοντες ἐν μέσῳ Μακεδονικῆς χώρας· μόνον δὲ πρὸς τοὺς Παίονας ἀναφέρονται ὁ Ἐριγῶν, ὁ Ἀξιὸς καὶ ἀντὶ τοῦ «καὶ ἕτεροι» ὁ Στρυμών. Ὅθεν διαγραφτέαι αἱ λέξεις «καὶ ἔτι τοὺς Ἡπειρώτας . . . καὶ αὐτὸς» καὶ διορθωτέον τὸ χωρίον ὡδε

Ἄλιακμων δὲ τὴν ἄνω καὶ τοὺς Παίονας ὁ Ἐριγών, ὁ Ἄξιός καὶ ὁ Στρυμών.

Τὸ χωρίον τοῦτο ἄνευ τινὸς παρατηρήσεως Ταφέλιος μὲν (1) πιστῶς καὶ ἀκριβῶς μεταφράζει κατὰ λέξιν· ὁ δὲ Amedée Tardieu (2) οὐχὶ τοσοῦτον ὀρθῶς ἐλευθεριάζων ἐν τῇ μεταφράσει.

Γ'. Στράβωνος ἀποσπάσματα 329. 15.

«Ὅτι ὁ Πηνειὸς ποταμὸς, ῥέων διὰ τῶν Τεμπῶν, καὶ ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Πίνδου ὄρους, καὶ διὰ μέσης Θεσσαλίας καὶ τῶν Λαπιθῶν καὶ Περρραιβῶν, δεχόμενός τε τὸν Εὐρωπον ποταμόν, ὃν Ὀμηρος Τιταρήσιον ὠνόμασε, διορίζει Μακεδονίαν μὲν πρὸς βορρᾶν, Θεσσαλίαν δὲ πρὸς νότον.»

Ἐν τῷ ἀποσπάσματι τούτῳ μεγάλη ἐπικρατεῖ ἀταξία κατὰ τὴν θέσιν τῶν λέξεων, ἐλέγχουσα τὴν ἀδεξιότητα τοῦ ἐπιτομέως, διαστρεβλοῦντος καὶ ἀντιστρέφοντος τὴν λογικὴν συνάφειαν καὶ φυσικὴν σχέσιν τῶν τριῶν τοῦ ποταμοῦ μερῶν ἧτοι τῶν πηγῶν, τῆς πορείας καὶ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ. Διὸ πρὸς θεραπείαν τῆς ἀταξίας καὶ συγχύσεως διορθωτέον τὸ χωρίον ὡς ἐφεξῆς

«Ὅτι ὁ Πηνειὸς ποταμὸς, ἀρχόμενος ἐκ τοῦ Πίνδου ὄρους καὶ διὰ μέσης Θεσσαλίας καὶ τῶν Λαπιθῶν καὶ τῶν Τεμπῶν ῥέων, δεχόμενός τε τὸν Εὐρωπον ποταμόν, ὃν Ὀμηρος Τιταρήσιον ὠνόμασε, διορίζει Μακεδονίαν μὲν πρὸς βορρᾶν, Θεσσαλίαν δὲ πρὸς νότον (3).

1) Tafel fragm. p. 11. «Dein Epirotas et Paeonas tum ipse, tum Erigon, Axius et allii.»

2) Am. Tardieu Traduct. nouvelle t. 2. p. 75. «C'est le Pénée qui sépare de la Thessalie et de la Magnésie la Macédoine inférieure ou maritime et l'Haliacmon qui sépare celle-ci de la haute Macédoine; puis le même fleuve, l'Erigon, l'Axius et d'autres encore séparent la haute-Macédoine de l'Épire et de la Paeonie.»

3) Τῶν μεταφραστῶν τοῦ ἀποσπάματος τούτου Ταφέλιος μὲν

Ἐνθα πλὴν τῆς τακτοποιήσεως τῶν λέξεων διέγραψα καὶ τὴν λέξιν «Περρραιβῶν» ὧν τὴν χώραν, οἰκούντων πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τὰ Καμβούνια ὄρη διέρχεται ὁ Εὐρωπος καὶ οὐχὶ ὁ πολὺ νοτιώτερον ῥέων Πηνειός (4). Ὅτι δὲ οὕτω μόνον ταῦτα καλῶς ἔχουσι, μαρτυρεῖ τὸ προηγούμενον 14 ἀπόσπασμα

«Ρεῖ δ' ὁ Πηνειὸς ἀπὸ τοῦ Πίνδου ὄρους διὰ μέσης τῆς Θεσσαλίας πρὸς ἑω. Διελθὼν δὲ τὰς τῶν Λαπιθῶν πόλεις καὶ Περρραιβῶν τινὰς συνάπτει τοῖς Τέμπεσι, παραλαβὼν πλείους ποταμούς, ὧν καὶ ὁ Εὐρωπος.»

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἀναμφισβήτητον καθίσταται ὅτι τὸ 15 ἀπόσπασμα, πάσχον, θεραπείας δεῖται.

Δ'. Στράβωνος ἀποσπάσματα 330. 20.

«Μετὰ δὲ τὸ Δῖον αἰ τοῦ Ἄλιακμονος ἐκβολαί. Εἶτα Πύδνα, Μεθώνη, Ἄλωρος καὶ ὁ Ἐριγών ποταμὸς καὶ Λουδίας· ὁ μὲν ἐκ Τρικλάρων ῥέων δι' Ὀρεστῶν καὶ τῆς Πελλαίας ἐν ἀριστερᾷ ἀφίεις τὴν πόλιν, καὶ συμβάλλων τῷ Ἄξιῳ.»

Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο μᾶλλον συγκεχυμένον τῶν προηγούμενων ὄν, τοσοῦτον βαρέως νοσεῖ, ὥστε γενναίας χρήζει ἐγχειρήσεως πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ καὶ σαφέστατα ἀποδείκνυσι πόσον ἀγεωγράφητος ἦν ὁ τοῦ Στράβωνος ἐπιτομέως.

Πρῶτον μὲν γὰρ ἡ λέξις Ἄλιακμονος, ἀνάρμοστος οὔσα ἐνταῦθα ὡς πρὸς τὰς ἐπομένας λέξεις, ἀνάγκη νὰ ἀντικατασταθῇ δι' ἑτέρας ἵνα προκύψῃ λογικὴ καὶ φυσικὴ ἔννοια ἐκ τοῦ ὅλου ἀποσπάματος. Τοιαύτη δὲ μόνη ἐστὶν ἡ λέξις «Ἐλικῶνος» κατάλ-

(Fragm. p. 13) μόνον τὸ πρῶτον μέρος αὐτοῦ διώρθωσε «Peneus fluvius, initio sumto a Pindo monte», τὰ δὲ λοιπὰ κατέλιπεν ὡς ἔχουσι. Ὁ δὲ Am. Tardieu οὐδὲν μετέβαλεν, ἀλλὰ κατὰ λέξιν μετέφρασεν αὐτό.

4) Taf fragm. p. 12. «Ergo potior Lapitharum regionis pars significatur, minor Perrhaeborum, quam Peneus ultimo cursus stadio praeterlabitur. Istos igitur Perrhaebos in radicibus Olympi meridionalibus quaero.»

ληλος· ὄντως γὰρ αἱ ἐκβολαὶ τούτου τοῦ δευτερεύοντος ποταμοῦ τῆς Μακεδονίας εἰσὶ πρὸς Β τοῦ Δίου, μεθ' ἃς κεῖνται αἱ ἀναφερόμεναι πόλεις Πύδνα, Μεθώνη καὶ Ἄλωρος. Ἐάν δὲ τούναντίον ἀποδεχθῶμεν ὡς καλῶς ἔχουσιν τὴν γραφὴν «Ἀλιάκμωνος» μετὰ τὸ Δῖον, τότε ἡ Πύδνα καὶ ἡ Μεθώνη, κείμεναι πρὸς νότον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀλιάκμωνος, μένουσι πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ, ὅπερ ἀτοπώτατον καὶ ψευδέστατον.

Ὅτι δὲ Ἐλικῶν ποταμὸς ὑπάρχει παρὰ τὸ Δῖον ἐκβάλλων εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον, διαρρήδη μαρτυρεῖ Πausanias (9, 80, 4)· «Ῥεῖ δὲ καὶ ποταμὸς Ἐλικῶν» καὶ Livius 44, 6. καὶ Heuzey *Olympe* p. 121.

Δεύτερον δὲ μεῖζονα τούτου δυσκολίαν παρέχει ἡ μετὰ τὴν λέξιν Ἄλωρος θέσις τῶν λέξεων «καὶ ὁ Ἐριγῶν», ὅστις ἐνταῦθα οὐδεμίαν σχέσιν καὶ θέσιν δύναται νὰ ἔχη πρὸς τὴν λέξιν Ἄλωρον καὶ Μεθώνην, ὡς ἀπώτατα πρὸς βορρᾶν κείμενος ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τῆς Δερρίοπου Παιονίας καὶ τῆς Πελαγονίας, καὶ ἐπομένως φύσει ἀδύνατός ἐστιν ἡ ἐνταῦθα ὑπαρξίς αὐτοῦ, μεταξὺ τοῦ ὁποίου καὶ τῆς Ἀλώρου μεσολαβοῦσιν ὀλόκληροι ἐπαρχίαι ἦτοι ἡ Λυγκηστίς, ἡ Ἐορδαία, ἡ Ἀλμοπία, ἡ Ἡμαθία καὶ ἡ Βοττιαία· ὅτι δὲ οὕτως ἔχον ἐστίν, αὐτὸς Στράβων μαρτυρεῖ περιγράφων ἐν τῷ περιωθέντι μέρει (7, 328) τὸν Ἐριγῶνα. «Ὁ δὲ Ἐριγῶν πολλὰ δεξάμενος ρεύματα ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν ὄρων καὶ Λυγκηστῶν καὶ Βρύγων καὶ Δευριόπων καὶ Πελαγόνων εἰς τὸν Ἀξιὸν ἐκδίδωσι,» περὶ οὗ εἴρηται τὰ δέοντα προηγουμένως. Πλὴν δὲ τῆς μαρτυρίας ταύτης, καθιστώσης περιττὴν πᾶσαν περιττέρῳ συζήτησιν, ἐνισχύουσι τὴν εἰκασίαν μου καὶ αἱ παρεπόμεναι λέξεις «ὁ μὲν (Ἐριγῶν) ἐκ Τρικλάρων ῥέων δι' Ὀρεστῶν,» ὧν ἡ μὲν «Τρικλάρων» ἐκ τῶν ἀπαξ εἰρημένων παρὰ Στράβωνι οὔσα, ἀλλαχόθεν ἄγνωστος μένει (1), ἡ δὲ ἐπομένη «Ὀρεστῶν», γνωστοτάτη οὔσα ἤδη, ἐντελῶς ἄσχετός ἐστι πρὸς τὸν Ἐριγῶνα, μεταξὺ τοῦ ὁποίου καὶ τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ὀρε-

1) Tafel fragm. p. 14. «Triclari aute erant ignoti.» Dindorf δὲ ἡμαρτημένως ὑπολαμβάνει πάλιν τῆς Ἡπείρου.

στῶν μεσολαβεῖ ἡ Λυγκηστίς καὶ Πελαγονία, ΒΑ τῆς ὁποίας ῥεεὶ ὁ Ἐριγῶν.

Κατὰ ταῦτα τοίνυν φυσικῶς ἀδυνάτου ἀποδειχθείσης τῆς θέσεως τοῦ Ἐριγῶνος πρὸς τὴν Ἀλώρω καὶ Μεθώνη καὶ Πύδνη, ὑπολείπεται νὰ ὀρισθῇ ποία ἄλλη λέξις δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν λέξιν α' Ἐριγῶν, ἵνα συμφωνήσῃ ταῖς λοιπαῖς κατὰ τὴν ἔνοιαν.

Πρὸς θεραπείαν τοῦ νοσήματος τούτου, ὅπερ ἐνεποίησε τῷ ἀποσπάσματι ἡ γεωγραφικὴ τοῦ ἐπιτομέως ἀμάθεια, οὐδεμία ἄλλη φαίνεται μοι προσφορωτάτη ἢ ἡ λέξις «Ἀλιάκμων.» Ὄντως γὰρ οὗτος καὶ μόνος, πηγάζων ἐκ τῆς ἀνατολικῆς ὑπώρειας τοῦ Βοίου ὄρους, πρῶτον μὲν ῥεεὶ διὰ τῶν Ὀρεστῶν, εἶτα δὲ κατὰ μέγα μέρος διερχόμενος τὴν Ἐλίμειαν, ἐκβάλλει εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον πλησίον τῆς παρακειμένης Ἀλώρου καὶ τοῦ συναναφερομένου Λουδίου, καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὕτη πληρέστατα συνάδει πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος.

Τούτου δὲ τεθέντος ὡς ἀληθοῦς καὶ ἀναμφισβητήτου, ὑπολείπεται νὰ ἐρμηνευθῶσιν αἱ μετὰ τὴν λέξιν α' Ὀρεστῶν ἐπόμεναι λέξεις «καὶ τῆς Πελλαίας ἐν ἀριστερᾷ ἀφίεις τὴν πόλιν.» Ταφέλιος μὲν ὀρθῶς ἀποδοκιμάζων τὴν ἀταξίαν τῶν λέξεων τοῦ ἀποσπάσματος τούτου (1) καὶ μὴ δυνάμενος νὰ συμβιβάσῃ τὰ ἀσυμβίβαστα, ἀποδέχεται τὴν γραφὴν α' Ἐριγῶν καὶ προτείνει ἀντὶ τῆς γραφῆς «Πελλαίας» τὴν «Πελαγονίας» χωρὶς νὰ λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς λέξεις α' Ὀρεστῶν, Ἄλωρος καὶ Λουδίας» συναναφερομένας μὲν μετὰ τοῦ Ἐριγῶνος, μηδεμίαν ὅμως σχέσιν ἐχούσας πρὸς τὸν ἀπώτατα κείμενον Ἐριγῶνα «Ergo pro Πελλαίας legi vix aliter poterit quam Πελαγονίας.» Ὅτι δὲ οὔτε ἡ λέξις «Πελλαίας» δηλοῦσης τὴν χώραν τῆς ἐν Βοττιαίᾳ Πέλλης, πρὸς τὴν ὁποίαν οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν ὁ Ἐριγῶν, κατάλληλός ἐστιν, οὔτε ἡ λέξις «Πελαγονίας» ἣν προτείνει Ταφέλιος, ἀρμύζει πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτῆς ἕνεκα τῶν

1) Tafel fragm. p. 14. «Nullo ordine s. Strabo s. Epitomator Erigonem et Ludiam fluvios memorat... Maxime vero incommoda Erigonis mentio esse videtur.»

προειρημένων λέξεων «Ὁρεστῶν, Ἀλώρου καὶ Λουδίου», μεθ' ὧν συμφύρεται ὁ Ἐριγῶν ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ἀντικαταστάτου Ἀλιάκμονος. Ὅθεν ἀντὶ «Πελλαίας καὶ Πελαγονίας» γραπτέον μοι φαίνεται «Βερροίας», πλησίον τῆς ὁποίας πράγματι διέρχεται ὁ Ἀλιάκμων καὶ ἐν ἀριστερᾷ ἀφίησι τὴν πόλιν (Βερροίαν), ἐν ᾧ πόλις Πελαγονία, ὡς διατείνεται Ταφέλιος, ἄγνωστός ἐστι τῷ Στράβωνι καὶ προσέτι ὁ Ἐριγῶν ἀφίησι τὴν κατὰ Ταφέλιον Πελαγονίαν (Βιτώλια) πόλιν οὐχὶ ἐν ἀριστερᾷ, ἀλλ' ἐν δεξιᾷ, ὅπερ ἐντελῶς ἀνατρέπει τὴν εἰκασίαν αὐτοῦ.

Ὁ δὲ νέος μεταφραστὴς τοῦ Στράβωνος Amédée Tardieu, ὁ καὶ βραβευθεὶς διὰ τὴν μετάφρασιν, ἀβασανίστως ἀποδέχεται μὲν τὴν γραφὴν «Ἐριγῶν καὶ Πελλαίας» ὡς καλῶς ἔχουσαν, ἀποδοκιμάζων τὴν διόρθωσιν τοῦ Ταφέλιου «Πελαγονίας» καὶ μεταβάλλει μόνον τὴν λέξιν «Τρικλάρων» εἰς Δευριόπων, οὐδὲν ὅμως λαμβάνει ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Ἐριγῶν ἀπώτατα ῥέει τῆς Πελλαίας χώρας, ἐν Παιονίᾳ καὶ Πελαγονίᾳ, καὶ ὅτι ἐπομένως ὡς τοιοῦτος οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τοὺς Ὁρέστας, τὴν Ἀλωρον, τὴν Μεθώνην καὶ τὸν Λουδίαν, μεθ' ὧν ἀτοπώτατα συμφύρεται ὁ Ἐριγῶν. Ὅτι δὲ πάντῃ ἀνυπόστατός ἐστιν ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Tardieu, (1) καὶ περ ἐπικαλουμένου τὴν μαρτυρίαν τοῦ

1) Geograph. de Strabon. traduct. nouvel. t. 1. 77. «Nous avons vu ainsi que Müller, dans cette denomination l'équivalent de trifarium divisi, mais en rapprochant ce passage du § 9. du ch. VII du présent livre, nous avons cru devoir l'appliquer aux Deuriopes situés plus près de la source du fleuve plutôt qu'aux Pelagons, d'autant que Strabon dans le même passage nous nomme les 3 villes ou chefs-lieux de la Deuriopie, Bryanium, Alalcomènes ou Alcomènes et Stymbara. Ind. var. lect. p. 987 col. 1 et 2. Voy. la note ou pour mieux dire l'interessante dissertation à l'adresse de Tafel dans laquelle Müller demontre qu'il faut maintenir le nom de Πελλαίας par préférence à celui de Πελαγονίας. C'était aussi l'avis du savant M. Hase (Journal des Savants 1858 p. 737), qui relève à cette occasion un des principaux mérites de l'adition de Müller, «d'avoir établi une distinction claire et précise entre les faux provenant des copistes,

Μυλλέρου, τοῦ Hase καὶ ἄλλων, ἱκανῶς ἐδείχθη ἐν τοῖς προειρημένοις καὶ πᾶσα περαιτέρω συζήτησις ἀποβαίνει περιττή.

Ἐξ ὅλου δὲ τοῦ ἀποσπάσματος μόνον αἱ τελευταῖαι λέξεις ἀκαὶ συμβάλλων τῷ Ἀξιῶν ὑγιαίνουσι καὶ ὀρθῶς ἔχουσιν, ἀναφερόμεναι εἰς τὸν Ἐριγῶνα, πᾶσαι δὲ αἱ λοιπαὶ ἀναφέρονται κάλλιστα εἰς τὸν Ἀλιάκμονα καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσι πρὸς τὸν Ἐριγῶνα ἔνεκα τῆς μεγάλης τῶν ἀναφερομένων ἀποστάσεως. Διὸ δὴ διορθωτέον ὅλον τὸ ἀπόσπασμα ὧδε

Μετὰ τὸ Δῖον αἱ τοῦ Ἐλικῶνος ποταμοῦ ἐκβολαί· εἶτα Πύδνα, Μεθώνη, Ἀλωρος καὶ ὁ Ἀλιάκμων ποταμός καὶ Λουδίας· ὁ μὲν ἐκ Τρικλάρων ῥέων δι' Ὁρεστῶν καὶ τῆς Βερροίας ἐν ἀριστερᾷ ἀφίησι τὴν πόλιν καὶ συμβάλλων τῷ Λουδίᾳ. Ὅντως γὰρ πάλαι ὁ Λουδίας συνεξέβαλλε τῷ Ἀλιάκμονι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας Ἡροδότου ἀμέχρι Λυδίας τε ποταμοῦ καὶ Ἀλιάκμονος, οἱ οὐρίζουσι γῆν τὴν Βοτταϊίδα καὶ Μακεδονίδα, ἐς τώυτὸ ῥέεθρον τὸ ὕδωρ συμμίσγοντες,» καὶ οὐχὶ τῷ Ἀξιῶ, ὡς νῦν συμβαίνει. Ἴνα πεισθῇ δέ τις περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων μοι, ἀρκεῖ νὰ λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν οἰονδήποτε γεωγραφικὸν πίνακα ἀρχαῖόν τε καὶ νέον καὶ παρατηρήσῃ τὴν θέσιν τοῦ Ἐριγῶνος καὶ τῆς Πελλαίας μετὰ τῆς Πέλλης, μεταξὺ τῶν ὁποίων προφανῶς ὄψεται ὅτι οὐρεὰ τε σκιόεντα πεδία τε γελώοντα ὑπάρχουσι, καθιστῶντα φύσει ἀδύνατον τὸν σύνδεσμον αὐτῶν.

Ε'. Στράβωνος ἀποσπάσματα 330. 22.

«Ὅτι μετὰ τὸ Δῖον πόλιν ὁ Ἀλιάκμων ποταμός ἐστιν, ἐκβάλλων εἰς τὸν Θερμαῖον κόλπον. Καὶ τὸ ἀπὸ τούτου ἡ πρὸς βορρᾶν τοῦ κόλπου παραλία Πιερία καλεῖται ἕως τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ, ἐν ᾗ καὶ πόλις Πύδνα, ἡ νῦν Κίτρον καλεῖ-

et les erreurs commises par Strabon lui-même.» Καὶ ὅμως φύσει ἀδύνατόν ἐστι νὰ συμβιβασθῇ ὁ Ἐριγῶν μετὰ τῆς Πελλαίας καὶ τὰ φύσει ἀδύνατα λόγους κενοῖς οὐ συμβιβάζονται· ἀπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τῶν θέσεων πείθει περὶ τούτου.

ται· εἶτα Μεθώνη καὶ Ἀλωρος πόλεις· εἶτα Ἐριγῶν καὶ Λουδίας ποταμοί.»

Τὸ μὲν πρῶτον μέρος τοῦ ἀποσπάσματος τούτου «ὅτι μετὰ τὸ Δῖον» μέχρι τοῦ ἀκόλπον» καλῶς ἔχει. Τὸ παρεπόμενον ὅμως μέρος «καὶ τὸ ἀπὸ τούτου ἢ πρὸς βορρᾶν τοῦ κόλπου παραλία Πιερία καλεῖται ἕως τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ» τέλειον ἡμαρτημένον ἐστὶν ὡς μετατοπίζον καὶ περιορίζον τὴν Πιερίαν μεταξὺ τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ τοῦ Ἀξιοῦ, ἐνθα ἔκειτο μέρος μὲν τῆς Ἡμαθίας, μέρος δὲ τῆς Βοττιαίας, καὶ καταλείπον ἀνώνυμον καὶ κενὴν πᾶσαν τὴν πρὸς νότον τοῦ Ἀλιάκμονος παραλίαν χώραν, ἥτοι τὴν ἀληθῆ Πιερίαν. Δίαν δ' ἄπορον φαίνεται μοι ὅτι οὐδεὶς τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν καὶ μεταφραστῶν τοῦ Στράβωνος παρετήρησε καὶ τοῦτο τὸ Ἡράκλειον ἄλμα τοῦ ἐπιτομέως, ὧν Ταφέλιος μὲν μόνον περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς Πιερίας μέχρι τοῦ Ἀξιοῦ λόγον ποιεῖται, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τῆς μετατοπίσεως καὶ ἀναστατώσεως αὐτῆς· «Pieriam usque ad Axium procurrere h. l. dicit. Inferius vero Alorum Bottiaeam urbem nuncupat. Quot utrumque vix concilliari potest. Bottiaea enim unter Axium Ludiamque intermedia est (Fragm. p. 18. Not. 44). Ὁ δὲ βραβευθεὶς Tardieu (1) οὐδὲν λέγει περὶ τῶν ἐνταῦθα κακῶς ἐχόντων καὶ θεραπείας δεομένων πρὸς παράστασιν τῆς ἀληθείας.

Κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἐκδοχὴν καὶ γραφὴν τοῦ ἐπιτομέως, τοποθετοῦντος τὴν Πιερίαν μεταξὺ τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ Ἀξιοῦ, ἀνάγκη νὰ τεθῆ καὶ ἡ παρεπομένη Πύδνα καὶ Μεθώνη, ὡς πόλεις τῆς Πιερίας, πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἀλιάκμονος μέχρι τοῦ Ἀξιοῦ,

1) Vol. 2. p. 79. «Passé Dium, on arrive à Haliacmon, fleuve qui se jette dans le golf Thermæen. Puis, à partir de ce fleuve, commence la côte de Pierie, qui s'étend au N. long du golf jusqu'à l'embouchure de l'Axius. On y remarque la ville de Pydna (nous omettons dans la traduction les mots ἢ νῦν Κίτρον καλεῖται, qui nous ont paru comme à Müller une glosse évidente), bientôt suivie des villes de Methone et d'Aloros, comme celles-ci le sont des deux rivières de l'Erigon et du Ludias.»

ὅπερ φύσει ἀτοπώτατον καὶ ψευδέστατόν ἐστιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀντιφάσκει τοῖς ἐν τῷ προηγουμένῳ 20 ἀποσπάσματι εἰρημένους περὶ τῆς παρεπομένης Ἀλώρου καὶ Πύδνης, ἐνθα λέγει «τὴν μὲν οὖν Ἀλωρον Βοτταϊκὴν νομίζουσι, τὴν δὲ Πύδναν Πιερικὴν,» καὶ τοῖς ἐν τῷ ἐπομένῳ «ἢ μὲν οὖν Πύδνα Πιερικὴ ἐστὶ πόλις, ἢ δὲ Ἀλωρος Βοτταϊκὴ.»

Τὸ δὲ χάσμα τοῦτο καὶ νόσημα οὐδόλως πληροῦται καὶ θεραπεύεται ἄλλως εἰ μὴ διὰ τῆς διορθώσεως τῶν πρώτων λέξεων «ὅτι μετὰ τὸ Δῖον πόλιν ὁ Ἀλιάκμων» εἰς τὸ ἐξῆς «ὅτι πρὸς νότον τοῦ Δίου ὁ Πηνειὸς» εἰ ἐπιτρέπετο τοιαύτη διόρθωσις. Οὕτω γὰρ καὶ μόνον αἴρεται τὸ χάσμα καὶ κατευοδούται ἡ ἔννοια πρὸς τὰς ἐπομένας λέξεις τοῦ χωρίου «καὶ τὸ ἀπὸ τούτου (τοῦ Πηνειοῦ ἀντὶ τοῦ Ἀλιάκμονος) ἢ πρὸς βορρᾶν τοῦ κόλπου παραλία Πιερία καλεῖται.» Ὑπολείπεται δὲ μετὰ ταῦτα ἡμαρτημένον μόνον τὸ βόρειον ὄριον τῆς Πιερίας «ἕως τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ,» ἀνθ' οὗ γραπτέον «ἕως τοῦ Ἀλιάκμονος» καὶ τότε θεραπεύεται ὅλον τὸ μέχρι τοῦδε μέρος τοῦ ἀποσπάσματος.

Ὅτι δὲ καὶ τῶν τελευταίων δύο λέξεων· «εἶτα Ἐριγῶν καὶ Λουδίας ποταμοί» ἡ πρώτη «Ἐριγῶν» ἐσφαλμένη ἐστὶ καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει ἐνταῦθα μεταξὺ τῆς Ἀλώρου πόλεως καὶ τοῦ Λουδίου ποταμοῦ, διὰ μακρῶν ἤδη ἀπεδείχθη προηγουμένως καὶ ἐπομένως γραπτέον «Ἀλιάκμων καὶ Λουδίας ποταμοί» ἀντὶ «Ἐριγῶν καὶ Λουδίας,» ἀμφότεροι παρακείμενοι τῇ προηγουμένῃ Ἀλώρω πόλει.

Ἐὰν δὲ τις ἐπιμένῃ εἰς τὴν διατήρησιν τῶν πρώτων τοῦ ἀποσπάσματος λέξεων «ὅτι μετὰ τὸ Δῖον πόλιν ὁ Ἀλιάκμων» καὶ δὲν θέλῃ νὰ μεταβάλῃ αὐτὰς κατὰ τὴν ὑποδειχθεῖσαν εἰκασίαν μου καὶ διόρθωσιν εἰς τὸ «ὅτι πρὸς νότον τοῦ Δίου ὁ Πηνειὸς ποταμός,» τότε ἐκμηδενίζεται ἡ ἔννοια ὅλου τοῦ ἀποσπάσματος καὶ ἐπομένως ὡς περιττὸν πρέπει νὰ διαγραφῇ ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων. Διότι Πιερία μεταξὺ τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ Ἀξιοῦ οὐδέποτε ὑπῆρξεν, ἀλλὰ πάντοτε ἢ μεταξὺ τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ Πηνειοῦ ἐκτεινομένη παραλία χώρα ἐκαλεῖτο Πιερία· οὐδὲ πόλεις Πύδνα καὶ Μεθώνη δυνατὸν νὰ τεθῶσι μεταξὺ τοῦ Ἀλιάκμονος

καὶ Ἀξιοῦ. Ὅτι δὲ ὁ Ἐριγῶν ἐνταῦθα ἀτόπως παρεμβάλλεται καὶ συμφύρεται μετὰ τοῦ Λουδίου, ἀπεδείχθη προηγουμένως (1).

Γ'. Στράβωνος ἀποσπάσματα 330. 23. Ἐξ Εὐσταθίου.

«Εἶτα ὁ Ἀξιός διαιρῶν τὴν τε Βοττιαίαν καὶ τὴν Ἀμφαξιτίν γῆν καὶ παραλαβὼν τὸν Ἐριγῶνα ποταμὸν ἐξίησι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης.»

Καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἀποσπάσματι προφανῶς βλέπει τις ὅτι ὁ ἐπιτομεύς ἐξ ἀπειρίας γεωγραφικῆς λίαν κακῶς διέταξε τὰς λέξεις, ἀλόγως προτάξας τὰς ἐν μέσῳ καὶ ἐπιτάξας τὰς ἐν ἀρχῇ, ὧν ἡ φυσικὴ καὶ λογικὴ τάξις ἀπαιτεῖ τὴν ἐπομένην διάταξιν

Εἶτα ὁ Ἀξιός, παραλαβὼν τὸν Ἐριγῶνα ποταμὸν, καὶ διαιρῶν τὴν τε Βοττιαίαν καὶ τὴν Ἀμφαξιτίν γῆν, ἐξίησι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης.

Πρῶτον μὲν γὰρ παραλαμβάνει τὸν Ἐριγῶνα πρὸς βορρᾶν παρὰ τοὺς Στόβους, εἶτα δὲ οὕτω συνηνωμένος μετ' αὐτοῦ ὁ Ἀξιός κατέρχεται εἰς τὴν Ἀμφαξιτίν καλουμένην χώραν καὶ εἰς τὴν Βοττιαίαν καὶ διαρρέων αὐτὰς ἐκβάλλει εἰς τὸν Θερμαῖον κόλπον μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης (ἀντὶ Θεσσαλονίκης), ἧς πολλάκις μνημονεύει, καὶ περ μὴ ὑπαρχούσης, καθ' ἣν ἔγγραφεν ἐποχὴν ὁ ἐπιτομεύς, ἀρχαίζουσιν φιλοτιμούμενος, ὡς οἱ λοιποὶ Βυζαντινοί.

Ζ'. Στράβωνος ἀποσπάσματα 331. 33.

«Ὅτι Ἀκανθος πόλις ἐν τῷ Σιγγιτικῷ κόλπῳ ἐστὶ παράλιος πλησίον τῆς τοῦ Ξέρξου διώρυχος.»

Τῆς ταυτότητος τῆς Ἀκάνθου καὶ Ἰερισσοῦ ἀποδεδειγμένης οὐσης νῦν, ἀναμφισβήτητόν ἐστιν ὅτι ἡ λέξις «ἐν τῷ Σιγγιτικῷ» ἡμαρτημένη ἐστίν, ἀνθ' ἧς γραπτέον «ἐν τῷ Ἀκανθίῳ ἢ ἐν τῷ Στρυμονικῷ», ὡς τοῦτο γίνεται δῆλον καὶ ἐκ τοῦ 31 ἀποσπάματος, ἐνθα ὀρθῶς τοποθετεῖται ἡ Ἀκανθος. «Μεταξὺ δὲ ὁ

1) Tafel fragm. p. 18. «Erigonem Ludiamque incommodo apud Strabonem jungi, supra exposui not. 35.»

Σιγγικὸς κόλπος ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῷ πόλεως ἀρχαίας κατεσκαμμένης, Σίγγου τοῦνομα. Μεθ' ἣν Ἀκανθος ἐπὶ τῷ ἰσθμῷ τοῦ Ἀθω κειμένη πόλις, Ἀνδρίων κτίσμα, ἀφ' ἧς συχνοὶ καὶ τὸν κόλπον Ἀκάνθιον καλοῦσι.»

Ἡ δὲ εἰκασία τοῦ Μαννέρτου καὶ Ταφελίου ὅτι ὁ ἰσθμὸς τοσοῦτον στενὸς ἦν ὥστε ἡ πόλις ἐξετείνετο ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν θαλασσῶν, ἢ ὅτι ἔκειτο μὲν ἐν τῷ Σιγγιτικῷ κόλπῳ, λιμένα ὅμως εἶχεν ἐν τῷ Στρυμονικῷ (1), ἐντελῶς ἀνυπόστατος καὶ ἐσφαλμένη ἐστὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας Ἡροδότου, κάλλιστα γινώσκοντος τὴν παραλίαν ταύτην καὶ ἱστοροῦντος ὅτι τὸ πλάτος τοῦ ἰσθμοῦ δωδεκαστάδιον ἦν (7, 22). «Γῆ δὲ τελευτᾷ ἐς τὴν ἠπειρον τὸ οὖρος, χερσονησοειδὲς τέ ἐστὶ καὶ ἰσθμὸς ὡς δώδεκα σταδίων, πεδίον δὲ τοῦτο καὶ κολωνοὶ οὐ μεγάλοι ἐκ θαλάττης τῆς Ἀκανθίων ἐπὶ θάλατταν τὴν ἀντίαν Τορώνης», ἐνθα ἀκριβέστατα περιγράφει τὴν τοποθεσίαν, ἐφ' ὅσον οἶδα ἐξ αὐτοψίας τὴν τε πόλιν Ἰερισσὸν (Ἀκανθον) καὶ τὸν διορυχθέντα ἰσθμόν.

Ἡ δὲ γνώμη αὕτη πιστοποιεῖται ὡς ἀναμφισβήτητος οὐ μόνον καὶ ἐξ ἄλλων τοῦ Ἡροδότου χωρίων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων συγγραφέων, ὁμοφώνως τοποθετούντων τὴν Ἀκανθον οὐχὶ ἐν τῷ Σιγγιτικῷ, ἀλλ' ἐν τῷ Ἀκανθίῳ κόλπῳ(2), ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

1) Mannert t. 7. p. 451. «Die Landenge war so schmal, dass die Stadt auf beiden Seiten reichen konnte; oder vielmehr, die Stadt selbst lag am Singitischen Busen, und ihr eigentlicher Hafen etwas nordöstlicher am Strym. Busen.» Tafel Thessalon. p. 64. «Eodem vero loco, quo Hierissus eadem tabula Acanthum collocat, sc. in ora sinus Strymonii; vix recte, si quid video.» Fragm. Strabon. p. 23. Not. 57. «Ex urbe ad sinum quidem singiticum posita fuit, sed portum suum habuit ad sinum Strymonium.»

2) Ἡρόδοτ. 6, 44. «Ἐκ μὲν δὲ Θάσου διαβαλόντες πέρην ὑπὸ τὴν ἠπειρον ἐκομίζοντο μέχρι Ἀκάνθου, ἐκ δὲ Ἀκάνθου ὀρμεόμενοι τὸν Ἀθων περιέβαλλον.» καὶ 7, 115. «Στάγειρον πόλιν ἐλλάδα παραμειβόμενος καὶ ἀπίκετο ἐς Ἀκανθον· ὡς δὲ ἄρα ἐς τὴν Ἀκανθον ἀπίκετο, ξεινίην τε ὁ Πέρσης τοῖσι Ἀκανθίοισι προεῖπε.» Σκυμν. 645. Pomp. Mela 2, 2, 9.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ.

Ἐν ἰδιαιτέρᾳ πραγματείᾳ, ἀρτίως δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ τελευταίῳ τοῦ «Ἀθηναίου» φυλλαδίῳ, πραγματευθεὶς περὶ τοῦ 24 ἀποσπάσματος τῆς 330 παραγράφου καὶ ἀποδείξας ὅτι τὰ περὶ τῆς ταυτότητος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Θέρμης ἐν τούτῳ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ ἐπιτομέως εἰλημμένα εἰσὶν οὐχὶ ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Στράβωνος, ἀλλ' ἰδία γνώμη καὶ προσθήκη αὐτοῦ τοῦ ἐπιτομέως ἡμαρτημένη, ἅτε μὴ στηριζομένη ἐφ' οἷαςδὴποτε ἀρχαιοτέρας μαρτυρίας, ἐν τοῖς ἐπομένοις προτίθεμαι νὰ ἀναπτύξω τοὺς λόγους, δι' οὓς ὑπολαμβάνω παρεμβεβλημένην τὴν προσθήκην καὶ ἐν ταύτῳ ἐσφαλμένην, ἐφ' ἧς ὀλίγιστοι τῶν μεταγενεστέρων τοῦ ἐπιτομέως Βυζαντινῶν καὶ πάντες σχεδὸν οἱ νεώτεροι γεωγράφοι καὶ ἱστορικοὶ ἀβασανίστως στηριχθέντες, ἀνευδοιάστως ἀπεδέξαντο τὴν ταυτότητα ἀμφοτέρων τῶν πόλεων, καὶ περ διαφερουσῶν.

II. Στράβωνος ἀποσπάσματα 333. 24.

«Ὅτι μετὰ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν ἡ Θεσσαλονίκη ἐστὶ πόλις, ἢ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο.»

Ὅτι ἡ ἀναφορικὴ αὕτη πρότασις προσθήκη ἐστὶ τοῦ ἐπιτομέως ἐστερημένη πάσης ἀληθείας, ἀποδείκνυται πρῶτον μὲν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Στράβωνος, δεύτερον δὲ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐπιτομέως καὶ τρίτον ἐκ πάντων τῶν προγενεστέρων αὐτοῦ συγγραφέων καὶ πλείστων μεταγενεστέρων Βυζαντινῶν, παρ' οἷς μνεία γίνεται τῆς λέξεως Θεσσαλονίκης, περὶ ἧς ἐνταῦθα πρόκειται.

Τὴν πόλιν ταύτην δεκάκις ἀναφέρει ὁ Στράβων, τρίς μὲν ἐν τῷ περιωθέντι κειμένῳ, καὶ ἐπτάκις ἐν τοῖς ἀποσπάσμασιν αὐτοῦ μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ ἐπιτομέως, ὅστις ἐν πᾶσι διετήρησε τὸν μόνον παρὰ Στράβωνι (1) ἀπαντῶντα τύπον «Θεσσαλονίκη»

1) Tafel Thessalonica p. VII. «Duravit haec denominatio apud scriptores utriusque linguae, nisi quid Strabo geogr. Lib. 7, 7.

πλὴν ἐνὸς τοῦ προκειμένου. Νῦν δὲ παρατηρῶ ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Στράβων μνημονεύει τῆς πόλεως δις πρὸ τοῦ ἐπισημειωθέντος μέρους τοῦ Ζ' βιβλίου ἤτοι ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ (2, 106) κατὰ πρῶτον «Ἐξ Ἐπιδάμνου δὲ εἰς Θεσσαλονίκειαν ἐνακοσίους ἀποδόντος» καὶ ἐν τῷ ἐξδόμῳ (7, 323) «Ἐκεῖθεν δ' ἐστὶ παρὰ Βαρνοῦντα . . . εἰς Ἐδεσσαν καὶ Πέλλαν μέχρι Θεσσαλονικείας,» ἔπρεπεν ἐξ ἅπαντος ἐν τῷ πρώτῳ ἢ ἐν τῷ δευτέρῳ νὰ προσθήσῃ ὅτι πρότερον ἐκαλεῖτο Θέρμη, εἰ πράγματι ἀληθὴς ἦν ἡ ταυτότης τῶν δύο πόλεων· οὐ μόνον δ' ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐπομένοις ἀποσπάσμασιν 10. 13 τῆς 329 παραγράφου 20. 21. 25 τῆς 330 καὶ 48 τῆς 331, ἐν οἷς μνημονύεται ἡ πόλις Θεσσαλονίκη, οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ Θέρμης· μόνον δὲ ἐν τῷ 24 ἀποσπάσματι τῆς 330 παραγράφου παρενέβαλεν ὁ ἐπιτομέως τὴν ἀναφορικὴν πρότασιν αἴτιον πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο.» Ἀλλ' εἰ ὄντως ἀληθὴς ἦν ἡ εἰκασία αὕτη τοῦ ἐπιτομέως, ἦν δυνατόν ποτε ὁ κατὰ 10—11 αἰῶνας προγενέστερος τοῦ ἐπιτομέως Στράβων καὶ πλησιέστατος εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ γεγονότος εἴτε νὰ μὴ ἀναφέρῃ τι περὶ τῆς ταυτότητος τῶν δύο πόλεων εἴτε καὶ νὰ ἀγνοῇ τοιοῦτόν τι, νὰ γινώσκῃ δὲ αὐτὸ ὁ κατὰ 11 αἰῶνας μεταγενέστερος Βυζαντινός; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ τοῦτο φαίνεται μοι λογικῶς καὶ φυσικῶς ἀδύνατον καὶ ἀκατανόητον, ὡς ἐκ τῶν ἐπομένων δειχθήσεται.

Ὅτι δὲ τοῦ Στράβωνος ἡ σιωπὴ ἐν 5 προηγούμενοις χωρίοις καὶ ἐν τρισὶν ἐπομένοις ἐξελέγχει καὶ τὴν προσθήκην ἀλλοτρίαν καὶ τὴν εἰκασίαν τοῦ ἐπιτομέως ἡμαρτημένην, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὑπάρχει. Διότι ὁ Στράβων, ὃς πολλὰ ἐπαναλαμβάνει, καθάπερ καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐννεάκις ἀναφέρει, ἤθελε μνημονεύσει δις ἢ τρίς τὰ περὶ τῆς ταυτότητος καὶ μάλιστα ἐν τοῖς πρώτοις 5 χωρίοις, ἐν οἷς γίνεται μνεία τῆς πόλεως.

forma ulitur Θεσσαλονίκη, quam ego damnarem» ἀδίκως καταδικάζει τὸν τύπον τοῦτον, διότι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα παραδείγματα μετὰ τοιαύτης καταλήξεως, οἷον παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἐν λ. «Στρατονίκη πόλις Μακεδόνων πλησίον Καρίας· κέκληται δὲ ἀπὸ Στρατονίκης τῆς Ἀντιόχου γυναικός· ὁ πολίτης Στρατονικεύς.»

Νῦν δέ, ἐὰν ἐξετασθῇ καὶ αὐτὴ ἡ ἀναφορικὴ πρότασις αἴ ἢ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο», τὸ αὐτὸ προκύπτει συμπέρασμα. Διότι ὁ ἐπιτομεὺς ἐπιτέμνων τὰ τοῦ Στράβωνος καὶ ἐξάκις ἀναφέρων τὸ τῆς πόλεως ὄνομα, διετήρησε πιστῶς τὸν τύπον τοῦ Στράβωνος «Θεσσαλονίκηα» μόνον δὲ ἐν τῷ 24 ἀποσπάσματι τῆς 330 παραγράφου, ἔνθα προσέθηκε τὴν ἰδίαν εἰκασίαν, λησμονήσας τὸν Στραβώνειον τύπον τῆς πόλεως «Θεσσαλονίκηα» μετεχειρίσθη τὸν κοινὸν τύπον «Θεσσαλονίκη», ἐν ᾧ, ἵνα θεωρηθῇ ἡ ἀναφορικὴ πρότασις αἴ ἢ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο» γνησία τοῦ Στράβωνος, ἔπρεπεν ἐξ ἅπαντος νὰ τηρήσῃ τὸν Στραβώνειον τύπον «Θεσσαλονίκηα» καὶ νὰ μὴ μεταβάλῃ αὐτόν. «Ὅτι δὲ ὁ ἐπιτομεὺς παρεμβάλλει καὶ ἀλλαχοῦ ἰδίας προσθήκας, μὴ δυναμένας νὰ ἀποδοθῶσι τῷ Στράβωνι, πρὸς πολλοῖς ἄλλοις μαρτυροῦσι καὶ τὰ ἐπόμενα χωρία 7, 330. 22· «Ἐν ἧ καὶ πόλις Πύδνα, ἡ νῦν Κίτρον καλεῖται» ἀποσπ. 21. «Ἐπίκειται δὲ τῷ ποταμῷ τούτῳ χωρίον ἐρυμνόν, ὃ νῦν μὲν καλεῖται Ἄβυδῶν, Ὅμηρος δ' Ἄμυδῶνα καλεῖ.»

«Ὅτι μὲν ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ἡ ἀναφορικὴ πρότασις αἴ ἢ νῦν Κίτρον καλεῖται» ἀπαραλλάκτως ὡς ἡ ἐν τῷ 24 ἀποσπάσματι «Θεσσαλονίκη, ἡ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο» αὐθαίρετος προσθήκη τοῦ ἐπιτομέως ἐστὶ, καὶ οὐ τοῦ Στράβωνος γνώμη, οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία. Διότι τὸ ὄνομα τοῦτο ἐμφανίζεται ἐν τῇ γεωγραφίᾳ πρῶτον κατὰ τὸν μεσαιῶνα (1) μετὰ τὸν Η' αἰῶνα, καὶ οὐχὶ ἀρχαῖον ἐστὶ, δυνάμενον νὰ ἀποδοθῇ τῷ Στράβωνι.

«Ὅτι δὲ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ χωρίῳ ἡ ἀναφορικὴ πρότασις αἴ ἢ νῦν μὲν καλεῖται Ἄβυδῶν» εἰς τὴν αὐτὴν ἀνάγεται κατηγορίαν, ἱκανῶς ἐξελέγχεται ἐκ τοῦ μεθεπομένου 23 ἀποσπάσματος· «Ἐπίκειται δὲ τῷ Ἄξιῳ ποταμῷ χωρίον, ὅπερ Ὅμηρος Ἄμυδῶνα καλεῖ,» ἔνθα ἐντελῶς ἐλλείπει τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἀναφορικῆς προτάσεως «ὃ νῦν μὲν καλεῖται Ἄβυδῶν,» καὶ τοῦτο ὀρθῶς ἔχει. Διότι τὸ χωρίον ἐκεῖνο κατεστράφη κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα π. Χ. ὑπὸ τῶν πρώτων βασιλέων τῆς Μακεδονίας Ἀργεα-

1) Θεοφυλακτ. Βουλγαρ. ἀρχιεπ. ἐπιστολ. 14. ἐντ. 3. σ. 645. ἐκδ. Βενετ. ἐπιστολ. 54. σ. 695. καὶ 66. σελ. 700.

δῶν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἰδίου Στράβωνος ἀποσπ. 20. «Κατεσκάφη δὲ ὑπὸ τῶν Ἀργεαδῶν» καὶ οὐδεὶς ἄλλος τῶν μεταγενεστέρων οὔτε Ἡρόδοτος, οὔτε Θουκυδίδης, οὔτε ἄλλος τις ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρξε ποτὲ τὸ χωρίον καὶ Ἀβυδῶν ἐκαλεῖτο μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ. Πολλῶ δὲ μᾶλλον ψευδὲς ἐξελέγχεται, ἐὰν ἀποδεχθῶμεν ὅτι ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ ἐπιτομέως ἐκαλεῖτο Ἀβυδῶν τὸ χωρίον, ὅπερ πρὸ 15 αἰῶνων εἶχεν ἤδη ἐκλείψει.

Εἰ καὶ ἀρκοῦσιν οἱ ἐσωτερικοὶ οὗτοι λόγοι τοῦ τε Στράβωνος καὶ ἐπιτομέως πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ ἀναφορικὴ ἐκείνη πρότασις αἴ ἢ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο» παρεμβεβλημένη ἐστὶν ὑπὸ τοῦ ἐπιτομέως καὶ ἐστερημένη πάσης ὑποστάσεως ἀληθείας, οὐχ ἦττον ὅμως ὑπάρχουσι καὶ λόγοι ἐξωτερικοὶ εἰς τὸ αὐτὸ ἄγοντες ἡμᾶς συμπέρασμα, καὶ τοιοῦτοί εἰσιν αἱ μαρτυρίαι τῶν προγενεστέρων καὶ μεταγενεστέρων τοῦ Στράβωνος συγγραφέων, παρ' οἷς μνεία τῆς Θεσσαλονίκης καὶ οὐδεμία τῆς Θέρμης γίνεται.

Τούτων δὲ ἀρχαιότερός ἐστιν ὁ Πολύβιος (205—123 π. Χ.), ὃς τρεῖς ἀναφέρων τὴν Θεσσαλονίκην (1), οὐδὲ ὅλως μνημονεύει τῆς Θέρμης. Ἀλλως δέ, εἰ ὄντως ἀληθὴς ἦν ἡ ταυτότης τῶν δύο πόλεων, ὡς προγενέστερος τοῦ Στράβωνος καὶ πλησιέστερος τῷ χρόνῳ, καθ' ὃν ἐκτίσθη ἡ Θεσσαλονίκη (315 π. Χ.) ὑπὸ τοῦ Κασάνδρου, ὤφειλε νὰ μνημονεύσῃ καὶ μεταδώσῃ τοῖς μεταγενεστέροις τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπικρατοῦσαν γνώμην περὶ τῆς ταυτότητος τῆς Θέρμης καὶ Θεσσαλονίκης. Ἡ δὲ σιωπὴ αὕτη τοῦ Πολυβίου σπουδαιοτάτη ἐστὶ μαρτυρία περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν δύο πόλεων.

Μετὰ δὲ τὸν Πολύβιον Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (2) καὶ Σκύμνος ὁ Χῖος μνημονεύουσι τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ μὲν δις λόγον ποιούμενος καὶ περὶ τῆς κτίσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κασάνδρου, ὁ δὲ τελευταῖος ἅπαξ, οὐδέτερος ὅμως λέγει τι περὶ τῆς πρὸς τὴν

(1) Πολυβ. 22, 4· «Καὶ τὰ ρηθέντα περὶ τούτων ἐν Θεσσαλονίκη» 22, 15 «Καὶ ποιησαμένων τοὺς λόγους ἀκολούθως τοῖς ἐν Θεσσαλονίκη ρηθείσιν.»

(2) Διόδωρ. 30, 14· «Ἀνδρόνικον δὲ τὸν σωματοφύλακα εἰς Θεσσαλονίκην.» καὶ 31, 13· «Ἡγοῦντο δὲ καὶ πόλεις... τοῦ μὲν πρώτου Ἀμφίπολις, τοῦ δὲ δευτέρου Θεσσαλονίκη.»

Θέρμην σχέσεως τῆς Θεσσαλονίκης, ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι δύο διαφοροὶ πόλεις ἦσαν καὶ οὐχὶ μία καὶ ἡ αὐτή. Τούτοις ἔπονται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον σύγχρονοι ὁ Λίβιος, Πομπώνιος Μέλας καὶ Ἀντίπατρος ὁ Θεσσαλονικεύς, οἵτινες ἀναφέροντες τὴν Θεσσαλονίκην, ἐντελῶς σιγῶσι περὶ Θέρμης, καὶ μάλιστα ὁ τελευταῖος, ὡς καταγόμενος ἐξ αὐτῆς, ἔπρεπεν, εἴ τις σχέσις ὑπῆρχε, νὰ παρεμβάλη τι περὶ αὐτῆς.

Πολλῶν δὲ πλείονες τούτων εἰσὶν οἱ μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ ἀκμάσαντες καὶ μνειάν τῆς πόλεως ποιούμενοι, οἷον ὁ Πλούταρχος, ὁ τὸν Λούκιον ἢ Ὀνον γράψας Λουκιανός, Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, Δίων Κάσσιος, Ἀππιανός, Πτολεμαῖος καὶ ἄλλοι τινές, οὐδεὶς τῶν ὁποίων μνημονεύει τῆς σχέσεως τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς τὴν Θέρμην, ἐκ τῆς σιωπῆς τῶν ὁποίων οὐδὲν ἄλλο ἐξάγεται εἰ μὴ ὅτι ψευδής ἐστὶν ὁ συνδυασμὸς καὶ ἡ ταυτότης τῶν δύο πόλεων. Ἀλλ' ἐν ᾧ πάντες οὗτοι τέλεον σιγῶντες, μαρτυροῦσιν ὅτι οὐδεμία γνώμη ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῶν περὶ τῆς ταυτότητος τῶν δύο πόλεων, Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος, ἀκμάσας κατὰ τὸν Α' αἰῶνα μ. Χ., οἷονεὶ ἐπιβεβαιῶν τὴν γνώμην τῶν προμνημονευθέντων, ῥητῶς διακρίνει καὶ διαστέλλει τὴν μίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης πόλεως ἤτοι τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ τῆς Θέρμης (1). Ἡ δὲ ῥητὴ αὕτη μαρτυρία τοῦ Πλινίου αἴρει πᾶσαν ἀμφισβολίαν περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν δύο πόλεων.

Τῶν δὲ μεταξὺ τοῦ Β' καὶ Ε' αἰῶνος ἀκμασάντων οὐδεὶς μνημονεύει τῆς ταυτότητος τῶν πόλεων, ἀλλὰ μόνον τὴν Θεσσαλονίκην ἀναφέρουσιν ὡς πόλιν περίπυστον καὶ μεγάλην. Κατὰ δὲ τὸν 5' αἰῶνα Προκόπιος ὁ Καισαρεύς, ὡς ὁ Πλίνιος, ἐμφανῶς διακρίνει καὶ διαστέλλει τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν θέσιν τῆς Θέρμης, ἣν ἀκριβῶς ὀρίζει πρὸς νότον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὴν ἀπόστασιν ἐν τοῖς ἐπομένοις χωρίοις: «Ῥεῖ δὲ τις ποταμὸς Θεσσαλονίκης οὐκ ἄποθεν, Ῥήχιος ὄνομα, δε δὴ χώραν ἀγαθὴν τε

(1) Plin. H. N. 4, 10. «In ora sinus Macedonici oppida Chalastra, et intus Phileros, Lete; medioque flexu litoris Thessalonica liberæ conditionis. Ad hanc a Dyrrhachio CXIV millia passuum. Therme.»

καὶ γεώδη περιερχόμενος τὰς ἐκβολὰς εἰς θάλασσαν τὴν ἐκείνην ποιεῖται» (1). Ἐν δὲ τῇ ἐπομένῃ παραγράφῳ ἀπαριθμῶν ὅσα φρούρια ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἵδρυσεν καὶ ἀνενέωσε διαρρήδην ἀναφέρει καὶ τὸ ὄνομα τῆς Θέρμης ἀεπὶ Μακεδονίας Ἀυλῶν, Βολβός, Βριγίζης, Ὀπάς, Πλευρόν, Κάμινος, Θέρμα» (2). Ὅτι ἐνταῦθα ἐννοεῖται ἡ θέσις τῆς Θέρμης, ἐνθα ἵδρυσεν φρούριον ὁ Ἰουστινιανός, ἀναμφισβήτητόν ἐστιν: οὐδεὶς γὰρ τῶν ἀρχαίων ἀναφέρει ἄλλην Θέρμην ἐν Μακεδονίᾳ πλὴν τῆς ἡμετέρας: ἰδίᾳ δὲ ὁ Προκόπιος ἐνταῦθα περιγράφει τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν καὶ χώραν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου καὶ οὐχὶ ἄλλην, τὴν βόρειον ἢ δυτικὴν, ὡς λίαν ὀρθῶς παρατηρεῖ Ταφέλιος: «Deinde Procopius, in sua locorum enarratione e promontorio Pallene Thessalonicam pergens, sinus Thermaici oram terremque orientalem lustrat, non borealem vel occidentalem» (3).

Τρίτην δὲ καὶ ἀξιόπιστον μαρτυρίαν καὶ ἀπόδειξιν περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν δύο πόλεων παρέχει ἡμῖν Στέφανος ὁ Βυζάντιος, ἐκατέραν ἰδιαιτέρως ἀναφέρων, οἷον Θέρμη, πόλις Θράκης. Ἀπολλόδωρος δὲ Μακεδονίας φησὶ καὶ Θουκυδίδης «καὶ ἐν λ. Θεσσαλονίκη, πόλις Μακεδονίας, ἣτις ἄρα ἐκαλεῖτο Ἀλία, Κασάνδρου κτίσμα . . . Στράβων δὲ Θεσσαλονίκηαν αὐτὴν φησι.» Ἐνταῦθα παρατηρῶ ὅτι Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀκμάσας κατὰ τὸν 5' αἰῶνα καὶ ἐκ 300 περίπου συγγραμμάτων, τῶν πλείστων ἀπολεσθέντων ἤδη, συντάξας τὸ σπουδαιότατον ἔργον αὐτοῦ, πανταχοῦ σχεδὸν μνημονεύει τοῦ Στράβωνος, ὡς καὶ ἐν τῷ παρατεθέντι δευτέρῳ χωρίῳ, καὶ οὐ μόνον οὐδὲν λέγει περὶ τῆς ταυτότητος τῶν πόλεων, ἀλλὰ τούναντίον διαβεβαιοῖ ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη ἐκαλεῖτο Ἀλία καὶ οὐχὶ Θέρμη (4). Ἀλλως δέ, εἰ πράγματι ἡ τοῦ ἐπιτομέως εἰκασία περὶ τῆς ταυτότητος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Θέρμης ἦν γνώμη τοῦ Στράβωνος, ἀδύνατον

(1) Προκοπ. περὶ Κτισμ. 4, 3. (2) Ὁ αὐτὸς 4, 4.

(3) Tafel 1 Thessalonica p. 15.

(4) Meineke ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Στεφάνου ἀβασανίστως ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς εἰκασίας τοῦ ἐπιτομέως τοῦ Στράβωνος μεταβάλλει τὴν λέξιν «Ἀλία» εἰς «Θέρμα».

ἦν νὰ μὴ ἀναφέρῃ αὐτήν, ἐν ᾧ τοῦμπαλιν λέγει ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη ἐκαλεῖτο Ἀλία. Ἡ ἂν ὄντως ὑπῆρχε τοιαύτη γνώμη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἦν δυνατόν ποτε νὰ ἀγνοῖ αὐτήν καὶ νὰ μὴ ἀναφέρῃ ὁ ἔχων ὑπ' ὄψιν 300 ἀρχαῖα συγγράμματα ἐν τῇ συντάξει τοῦ ἰδίου Στέφανος; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Σημειωτέον δὲ καὶ ἐνταῦθα ὅτι, ἐν ᾧ καὶ ὁ Στέφανος βεβαιοῖ ὅτι ὁ Στράβων καλεῖ Θεσσαλονίκηαν, ὁ ἐπιτομεὺς αὐτοῦ λησμονήσας τὸν Στραβώνειον τύπον Θεσσαλονίκηια, μετεχειρίσθη τὸν κοινὸν τύπον ἐν τῇ παρεμβληθείσῃ ψευδεῖ εἰκασία αὐτοῦ «ἡ Θεσσαλονίκη ἐστὶ πόλις, ἣ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο». Ἐὰν δὲ προχωρήσῃ τις περαιτέρω εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἀπὸ τοῦ 6—10 αἰῶνος ἦτοι μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐπιτομέως μνημονευόντων τῆς Θεσσαλονίκης, οὐδεμίαν εὕρισκει μαρτυρίαν περὶ τῆς ταυτότητος ἢ τῆς σχέσεως τῶν δύο πόλεων κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ ἐπιτομέως· οὐδεὶς γὰρ οὔτε ὁ Ἱεροκλῆς, οὔτε Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, οὔτε οἱ Θεσσαλονικεῖς Ψευδοϊωάννης καὶ Καμενιάτης, μακρὸν λόγον ποιούμενοι περὶ τῆς ἐαυτῶν πατρίδος, ἀναφέρουσι τι περὶ τῆς ταυτότητος ἢ διακρίσεως αὐτῶν, καὶ ἡ σιωπὴ τούτων μεγάλην ἔχει σπουδαιότητα ὡς πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν δύο πόλεων. Τῶν δὲ μετὰ ταῦτα Βυζαντινῶν οἱ μὲν πλείστοι ὁμοφώνως Θεσσαλονίκηαν καλοῦσι τὴν πόλιν καὶ οὐδὲν γινώσκουσι περὶ Θέρμης, ὀλίγιστοι δ' εἰσὶν ἐπόμενοι τῷ τοῦ Στράβωνος ἐπιτομεῖ, οἷον ὁ Τσέτσης ἐν μὲν ταῖς Χιλιάσι λέγει ὅτι ἐκαλεῖτο Θέρμη καὶ ἦν κώμη πρότερον α' Ἡ νῦν Θεσσαλονίκη μὲν, πόλις ἢ λαμπροτάτη, ὑπῆρχε κώμη, Θέρμη δὲ τὴν κλησιν ἐκαλεῖτο», ἐν δὲ τῇ Ἱστορίᾳ ἀντιφάσκων ἑαυτῷ ἱστορεῖ ὅτι ἐκαλεῖτο Ἡμαθία «Θεσσαλονίκηαν ἐπολιόρκουν, ἣ πάλαι μὲν Ἡμαθία καλεῖσθαι λέγεται»(1), ὁ Μαλαλᾶς ὡσαύτως ὀνομάζει τὴν Θεσσαλονίκηαν πληθυντικῶς Θέρμας «ὅστις νικήσας (Φίλιππος) ὑπέταξε τὴν Θεσσαλίαν, καὶ κτίζει πόλιν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἣν ἐκάλεσε Θεσσαλονίκηαν, τὴν πρῶην λεγομένην κώμην Θέρμας», καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης πλειστάκις καλεῖ αὐτὴν Θέρμην καὶ οὐχὶ Θεσσαλονίκηαν(2). Ἐνταῦθα πα-

1) Τσέτσ. Χιλ. 13, 306. Ἱστορ. σ. 12, 26.

2) Μαλαλ. ἱστ. 7. Τὸ ἀνυπόστατον τῆς γνώμης τοῦ Μαλαλᾶ ἀπο-

ρατηρῶ ὅτι ὁ Τσέτσης ὡς πρὸς μὲν τὴν ταυτότητα αὐτὸς ἑαυτὸν ἀναίρει ἱστορῶν ὅτι πρότερον ἐκαλεῖτο Ἡμαθία καὶ οὐχὶ Θέρμη, ὡς πρὸς δὲ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς Θέρμης ὡς κώμης ἐμφάνει ἀγνοίαν τῶν ἀρχαίων, Ἐκαταίου, Σκύλακος, Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου, ὁμοφώνως πόλιν καλούντων αὐτὴν καὶ οὐχὶ κώμην(2), ὡς ὁ Μαλαλᾶς εἰκοτολογεῖ. Πλὴν δὲ τοῦ Τσέτση Ἡμαθίαν καλεῖ τὴν Θεσσαλονίκηαν καὶ ὁ Ζωναρᾶς α' Θεσσαλονίκηαν, ἣ . . . πάλαι μὲν Ἡμαθία καλεῖσθαι λέγεται» καὶ πλὴν τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου Ἀλίαν καλεῖ αὐτὴν καὶ τὸ Μ. Ἐτυμολογικόν. Ἀλλὰ πόσῃν ὑπόστασιν ἀληθείας δύνανται νὰ ἔχωσι τὰ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορούμενα ἢ ἄμεινον εἰπεῖν μυθεύμενα, μαρτυροῦσι τὰ τρία διάφορα ὀνόματα Ἡμαθία, Ἀλία καὶ Θέρμη, ἅπερ εἰκοτολογοῦντες ἀπονέμουσι μιᾶ καὶ τῇ αὐτῇ πόλει, τῇ Θεσσαλονίκη, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδὲν αὐτῶν ἱστορικῶς ἀνήκον ἀποδείκνυται, ἀλλὰ πάντα ἀλλότρια καὶ μηδεμίαν ἔχοντα σχέσιν πρὸς αὐτὴν φαίνονταί μοι.

Ἐκ πάντων τοίνυν τῶν εἰρημένων ἀποδείκνυται ἱστορικῶς ὅτι ἡ περὶ ταυτότητος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Θέρμης γνώμη τοῦ Βυζαντινοῦ ἐπιτομέως μεμονωμένη ἐστὶ καὶ ὡς τοιαύτη ἀνυπόστατος εἰκασία αὐτοῦ καὶ οὐ τοῦ Στράβωνος γνώμη πρέπει νὰ θεωρηθῇ.

Πρῶτον μὲν διότι οὐδεὶς τῶν ἀπὸ Πολυβίου, παρ' ᾧ κατὰ πρῶτον μνεία τῆς Θεσσαλονίκης γίνεται, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐπιτομέως μνημονευόντων αὐτῆς, ἀναφέρει τι περὶ ταυτότητος ἢ σχέσεως τῶν δύο πόλεων.

Δεύτερον δὲ διότι ὑπάρχουσι τρεῖς ῥηταὶ μαρτυρίαι, ἡ τοῦ Πλινίου, Προκοπίου καὶ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου, περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τῆς Θέρμης.

χρώντως ἀνασκευάζει ἡ πλάνη αὐτοῦ ἱστοροῦντος ὅτι ὁ Φίλιππος νικήσας ἔκτισε τὴν Θεσσαλονίκηαν. I. Χαλκοκονδ. 1, 18. 19. 20 καὶ ἀλλαχοῦ.

2) Ἐκατ. ἀποσπ. παρὰ Στεφ. Β. ἐν λ. Χαλάστρα. . . ἐν δ' αὐτῷ Θέρμη πόλις Ἑλλήνων.» Σκυλακ. Π. «Θέρμη πόλις.» Ἡροδοτ. 7, 121. 123. 124. 127. 127. 183. Θουκυδιδ. 1, 61. 2, 29. Αἰσχιν. περὶ Παρ. 34, 36.

Τρίτον δὲ διότι ὁ ἐπιτομεὺς ἐν τῷ προκειμένῳ ἀποσπάσματι, ἐν ᾧ παρενέβαλε τὴν ἰδίαν εἰκασίαν ὡς γνώμην τοῦ Στράβωνος, λεληθότως μετεχειρίσθη τὸν κοινὸν τύπον «Θεσσαλονίκη» ἀντὶ τοῦ «Θεσσαλονίκεια», ὃν ὁ Στράβων, ἐννεάκις μνημονεύων τῆς πόλεως, πανταχοῦ μεταχειρίζεται.

Τέταρτον δὲ διότι πάντες σχεδὸν οἱ μετὰ τὸν ἐπιτομέα Βυζαντινοί, πλὴν τοῦ Τσέτσου, Μαλαλᾶ καὶ Χαλκοκονδύλου, μόνον τὴν Θεσσαλονίκην ἀναφέρουσι καὶ οὐδὲν λέγουσι περὶ Θέρμης.

Πέμπτον δὲ διότι τούτων τῶν τριῶν ὁ μὲν Τσέτσης ἐν μὲν ταῖς Χιλιάσι ποιητικῇ ἀδείᾳ καλῶν Θέρμην τὴν Θεσσαλονίκην, ἐν δὲ τῇ ἱστορίᾳ Ἡμαθίαν, ἐξελέγχει αὐτὸς ἑαυτὸν ψευδόμενον. Ὁ δὲ Μαλαλᾶς ἱστορῶν ὅτι ὁ Φίλιππος, νικήσας τοὺς Θεσσαλοὺς, ἔκτισε τὴν Θεσσαλονίκην, ἀπόλλυσι πᾶσαν ἀξιοπιστίαν, καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης ἀρχαίζειν καὶ ἐλληνίζειν σπουδάζων ἑπτακαιδεκάκις μὲν καλεῖ Θέρμην τὴν πόλιν καὶ ἅπαξ Θεσσαλονίκην, καίπερ γράφων μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε οὐδεὶς πλέον μετεχειρίζετο τὸ ὄνομα τῆς πρὸ πολλῶν αἰῶνων ἐκλιπούσης πόλεως Θέρμης.

Καὶ ἐπομένως τὸ ἀπόσπασμα

«Ὅτι μετὰ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν ἡ Θεσσαλονίκη ἐστὶ πόλις, ἢ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο»

διορθωτέον ὧδε

«Ὅτι μετὰ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν ἡ Θεσσαλονίκεια ἐστὶ πόλις. ἵνα οὕτω καὶ μόνον ἰαθὲν ἀποδοθῇ τῷ Στράβωνι.

Πάντες δὲ οἱ νεώτεροι γεωγράφοι καὶ ἱστορικοὶ ἀνεξετάστως καὶ ἀβασανίστως πιστεύοντες τῷ ἐπιτομεῖ, καὶ νῦν ἔτι ἡμαρτημένως ἀποδέχονται τὴν ταυτότητα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Θέρμης ἐναντίον τῆς ῥητῆς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων Πλινίου, Προκοπίου καὶ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου περὶ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν καὶ τῆς παντελοῦς σιγῆς πάντων τῶν λοιπῶν ἀρχαίων περὶ τῆς ταυτότητος ἢ σχέσεως αὐτῶν.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ Γ. ΔΗΜΙΤΡΑΣ.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΤΕΜΑΧΙΟΝ ΕΥΡΙΠΙΔΕΙΟΥ

ΔΡΑΜΑΤΟΣ.

Καθὼς πρὸ ἑπτὰ μηνῶν, οὕτω καὶ σήμερον δίδομεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ Ἀθηναίου, μεταφέροντες ἐκ Γερμανικοῦ περιοδικοῦ(*) ἐν ποιητικὸν τεμάχιον τοῦ Εὐριπίδου, ἱκανῶς σπουδαῖον, εὑρεθὲν καὶ αὐτὸ νεωστὶ ὡς καὶ τὰ πρότερα ἐν Αἰγύπτῳ. Τὰ κατὰ τὴν εὔρεσιν ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Τὸν Αὐγούστον τοῦ 1879 ἠγοράσθησαν διὰ τὸ Βερολίνειον Μουσεῖον μετὰξὺ ἄλλων δύο τεμάχια περγαμηνοῦ δέρματος ἐν Medinet-el-Fayum (=Κροκοδειλόπολις τοῦ Ἀρσινοΐτου νομοῦ). Τούτων τὸ ἓν, ὃν ἑκατέρωθεν γεγραμμένον, περιεῖχε στίχους τινὰς (10 καὶ 8) εἰς λυρικά μέτρα ἐκ τῶν ἀπολεσθέντων ποιημάτων τῆς Σαπφοῦς, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς ὡς λίαν ἀμφιβόλου ἀναγνώσεως καὶ σκοτεινοτάτους δὲν μεταφέρομεν ἐνταῦθα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ περιοδικοῦ. Τὸ δὲ ἄλλο, καὶ αὐτὸ ἑκατέρωθεν γεγραμμένον, παρέσχε τοὺς ἑξῆς στίχους ἀναγνωρισθέντας μετὰ βεβαιότητος ὡς ὄντας τοῦ Εὐριπίδου, καὶ δὴ ἐκ τῆς ἀπολεσθείσης αὐτοῦ τραγωδίας Μελανίππης τῆς δεσμώτιδος, καθὼς θέλει φανῆ ἐκ τῶν κατωτέρω ῥηθησομένων.

(Ἄγγελος)

τίς ἦν ὁ (τυφλὸν τόδε βέλος μ)εθεὶς ἐμοί.
 Ὡς δ' οὐκ ἐφαινόμεσθα, σίγα δ' εἴχομεν,
 πρόσω πρὸς αὐτὸν πάλιν ὑποστρέψας πόδα
 χωρεῖ δρομαίαν, θῆρ' ἐλεῖν πρόθυμος ὢν,
 5 βοᾷ δέ· κἂν τῷδ' ἐξεφαινόμεσθα δὴ
 ὀρθοσταδόν, λόγχαις ἐπείγοντες φόν(ον).
 Τὼ δ' εἰσιδόντε δίπτυχον θελοῖν κάρ(α
 ἤσθησαν, εἶπόν θ' «εἶα, συλλάβεσθ' ἄγρα(ς,
 καιρὸν γὰρ ἤκεθ'»· οὐδ' ὑπώπτειον (δόλον,
 10 φίλων προσώπων εισορῶντες ὄ(μματα

(*) Τοῦ Ἑλληνικοῦ Μουσειοῦ φιλολογίας N. F. Bd 35, Heft II, σελ. 287—297, ἐνθα ἄρθρον τοῦ F. Blass.

- οἱ δ' εἰς τὸν αὐτὸν πίτυλον ἤπειγον δορός,
πέτροι τ' ἐχώρουν χερμάδες θ' ἡμῶν πάρα,
ἐκεῖθεν, οἱ δ' ἐκεῖθεν ὡς δ' ἦε(ι μάχη
σιγή τ' ἀφ' ἡμῶν, γνωρίσαντ(ε δὴ τὸ πᾶν
15 λέγουσι· «μητρὸς ὦ κασίγνη(τοι φίλης,
τί δρᾷτ'; ἀποκτείνοντες ο(ὕς ἦμιστ' ἐχρῆν
φωρᾶσθε· πρὸς θεῶν, δρᾷτ(ε μηδαμῶς τάδε.»
σὼ δ' αὐταδέλφω χερμ(άδ' ἀΐρουσιν χεροῖν
λέγουσι θ', ὡς ἔφυσαν ἐκ δούλης ποθὲν
20 κού δεῖ τύραννα σκῆπτρα καὶ θρόνους κρατεῖν,
πρεσβεῖ' ἔχοντ(ας δυσγενεῖς τῶν εὐγενῶν·
κᾶπειτα δ' εἰς.....
..υ λῆμμ' ἔχο.....
.....ρος δ.....
25συν.....

ἔσφηλέ τ' εἰς γῆν (τὸν βίον τ' ἀφ(εἰ)λετο·
ἡμῶν δ' ἐχώρει κωφὰ πρὸς γαῖαν βέλη·
δυοῖν δ' ἀδελφοῖν σοῖν τὸν αὖ νεώτερον
λόγγη πλατεῖα σουφόνω δι' ἠπατος
5 παῖσ)ας ἔδωκε νερτέροις καλὸν νεκρὸν
Βοιω)τός, ὅσπερ τὸν πρὶν ἔκτεινεν βαλῶν·
κάντεῦ)θεν ἡμεῖς οἱ λειμμένοι φίλων
θᾶσσον) πόδ' ἄλλος ἄλλοσ' εἴχομεν φυγῆ·
εἶδον δὲ τ)ὸν μὲν ὄρεος ὕλιμψ φόβῃ

- 10 κρυφθέν)τα, τὸν δὲ πευκίνων ὄζων ἔπι·
οἱ δ' εἰς φάρ)αγγας δῦνον, οἱ δ' ὑπ' εὐσκήλους
πέτρους κα)θίζον· τῷ δ' ὀρῶντ' οὐκ ἤξιουν
δούλους φονε)ύειν φασγάνοις ἐλευθέρους·
τοιάν δε μοῖραν σ)ῶν κασιγνήτων κλύεις.
15 Ἐγὼ μὲν οὖν οὐκ] οἶδ' ὅτφ σκοπεῖν χρεῶν
τῆν εὐγένειαν· τοῦ]ς γὰρ ἀνδρείους φύσιν
καὶ τοὺς δικαίους τῶ]ν κενῶν δοξασμάτων,
κᾶν ὡσι δούλων, εὐγεν]εστέρους λέγω.

(Χορὸς) Αἰαὶ κέκρανται μεγάλα πρὸς) κακοῖς κακὰ
20 οὐδ' ἠδόμεσθ' ἀγῶνι δυστυ)χεῖ δόμοις
δισσῶν ἀδελφῶν μόρον ἀκούο)ντες σέθεν.

(Θεανῶ) — — — — — εν ἐλπίδων
.....ται μεγα..
.....αι θε...

Οἱ ἀνωτέρω 49 στίχοι (25 ἐπὶ τοῦ ἐνὸς καὶ 24 ἐπὶ τοῦ ἐ-
τέρου προσώπου τοῦ περγαμνηνοῦ φύλλου) οὕτω συνηρμόσθησαν
ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ Γερμανικῷ περιοδικῷ ἐκδόντος αὐτοὺς F. Blass,
θεωρηθέντες πάνυ πιθανῶς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν βεβαίως ὡς ῥῆσις ἀγ-
γέλου, διηγουμένου, ὡς εἴθισται ἐν δράμασιν Ἑλληνικοῖς, συμ-
βάν τι τραγικόν. Καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς διηγήσεως, ὡς πᾶς τις
βλέπει, λείπει, τὰ δὲ μέσα αὐτῆς καὶ κύρια ὡς καὶ τὸ τέλος
μετὰ τοῦ ἐν ἐπιλόγῳ συνήθως τιθεμένου γνωμικοῦ ὑπάρχουσιν·
οἱ δ' ἐπόμενοι ὀλίγοι ἔτι στίχοι, λίαν κολοβοί, συμπληρωθέντες
ὡς ἄνω, ἀπεδόθησαν εἰς τὸν χορὸν καὶ μίαν γυναῖκα, τὴν Θεανῶ,
ἣν ὁ ἐκδότης εὔρεν οὔσαν ἐν τῶν κυρίων προσώπων τοῦ δράματος,
πρὸς ἣν ἤρμοζε νὰ κομισθῆ ἡ δεινὴ ἀγγελία· ἀφοῦ δηλαδὴ τέσ-
σαρες στίχοι τοῦ δευτέρου τεμαχίου, οἱ κεκλιμένοι γραμμασιν
ὑφ' ὑμῶν τυπωθέντες, ἀναγινωσκόμενοι πρὸ πολλοῦ παρὰ τῷ
Στοβαίῳ (84, σ. 493) ὡς ὄντες ἐκ Μελανίππης τῆς δεσμώτιδος
τοῦ Εὐριπίδου, ἐβόων εἰς τὸν Blass, ὅτι εἰς τὴν Θεανῶ καὶ ὄχι
τινὰ ἄλλην ἀπετείνετο ἡ διήγησις, ἥτις Θεανῶ, ἐν τῷ μύθῳ τοῦ
δράματος, καθ' ἃ διέσωσεν ἡμῖν αὐτὸν ὁ Hyginus ἐν fab. 186,
(πρὸβλ. καὶ Ἀνθολογ. Ἑλλην. Παλατ. 3, 16) ἦτο ἐκ τῶν κυριω-
τέρων προσώπων.

Χάριν τῶν μὴ ἐχόντων πρόχειρον τὸν Ὑγῖνον, παραθέτομεν
ἐν μεταφράσει τὸ κείμενόν του, βραχύνοντες αὐτὸ ὀλίγον.

Ἄ· Ἐκ Μελανίππης τῆς εἴτε τοῦ Δη...ντος εἴτε τοῦ Αἰόλου θυ-
γατρὸς, καλλίστης οὔσης, ἐγέννησεν ὁ Ποσειδῶν δύο υἱούς. Μα-
θῶν δὲ τοῦτο ὁ πατὴρ ἐτύφλωσεν αὐτὴν καὶ εἰς εἰρκτὴν ἐνέκλει-
σε, κελεύσας ἅμα ὀλιγίστην νὰ δίδωσιν εἰς αὐτὴν βρῶσιν καὶ
πόσιν, τὰ δὲ βρέφη νὰ ρίψωσιν εἰς τὰ θηρία. Ἀλλὰ γενομένου
τούτου, προσελθοῦσα βοῦς παρεῖχε τὰς θηλάς εἰς τὰ βρέφη, ποι-
μένες δὲ ἰδόντες τοῦτο ἀνέλαβον αὐτὰ καὶ ἀνέθρεψαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰκαρίας Μετάποντος ἀπήτει
παρὰ τῆς γυναικὸς του Θεανοῦς ἢ νὰ τῷ γεννήσῃ τέκνα, ἢ νὰ ἐκ-
χωρήσῃ τοῦ βασιλείου θρόνου. Ἐκείνη πρὸς τοῦτο ἐμηχανήσατο
νὰ ὑποβάλλῃ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς τὰ δύο ἐκεῖνα βρέφη ἃ εἶχον ἀνευ-
ρεῖ οἱ ποιμένες, ὡς ἴδια ἑαυτῆς γεννήματα. Μετὰ ταῦτα ὁμοῦ

καὶ αὐτὴ ἐγέννησε δύο υἱούς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μετάποντος ἠγάπα πολὺ τοὺς προτέρους, ὡς καλλίστους, ἢ Θεανῶ ἐζήτει νὰ τοὺς ἀπολέσῃ καὶ διατηρήσῃ εἰς τὰ ἑαυτῆς τέκνα τὴν βασιλείαν. Ὅθεν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ ἀνδρός τῆς ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς ἰδίους υἱούς, ὅτι ἐκείνοι οἱ πρότεροι εἶναι ὑποβολιμαῖοι καὶ παρεκίνησε νὰ τοὺς φονεύσωσιν, ἐξερχόμενοι μετ' αὐτῶν εἰς κυνήγιον. Ἀλλὰ τῇ βοήθειᾳ τοῦ Ποσειδῶνος ἐν τῇ συναφθείσῃ μάχῃ ὑπερίσχυσαν οἱ τοῦ Ποσειδῶνος υἱοὶ καὶ ἐφόνευσαν τοὺς τῆς Θεανοῦς. Ἀφοῦ δὲ τούτων τὰ σώματα ἐκομίσθησαν εἰς τὸν βασιλεῖον οἶκον, ἢ Θεανῶ ἔσφαζεν ἑαυτήν. Οἱ δὲ παῖδες οἱ τοῦ Ποσειδῶνος, καλούμενοι Βοιωτὸς καὶ Αἴολος (ἴδε ἀνωτέρω στίχ. 6 τοῦ β'. τεμαχίου*) κατέφυγον εἰς τοὺς ποιμένας παρ' οἷς εἶχον ἀνατραφῆ. Ἐκεῖ ὁ Ποσειδῶν ἐφάνέρωσεν αὐτοῖς ὅτι αὐτὸς εἶναι πατὴρ των καὶ ὅτι ἡ μήτηρ των Μελανίππη κρατεῖται ἐν εἰρκτῇ. Οὗτοι τότε ἐφόνευσαν τὸν Δι... τὸν τῆς ἰδίας μητρὸς πατέρα, αὐτὴν δὲ ἠλευθέρωσαν τῶν δεσμῶν, εἰς ἣν ὕστερον ὁ Ποσειδῶν ἐπανέδωκε τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν. Ἠγάγον δὲ αὐτὴν οἱ υἱοὶ εἰς τὸν βασιλέα Μετάποντον καὶ ἐδήλωσαν αὐτῷ τὴν ἀπιστίαν τῆς Θεανοῦς. Μεθ' ὃ ὁ Μετάποντος ἔγημε τὴν Μελανίππην, αὐτοὺς δὲ υἰοθέτησε κτλ.»

Ὁ ἀναγνώστης βλέπει, ὅτι μεταξὺ τῆς τοῦ Ὑγίνου ταύτης ἐκθέσεως καὶ τῶν στίχων τοῦ Εὐριπίδου ὑπάρχει διαφορὰ τις, καθ' ὅσον παρὰ μὲν τῷ Ὑγίνῳ υἱοὶ τῆς Θεανοῦς μεταγενεῖς παρακινηθέντες παρ' αὐτῆς ἐπετέθησαν δολίως κατὰ τῶν υἱῶν τοῦ Ποσειδῶνος, παρὰ δὲ τῷ Εὐριπίδῃ κασίγνητοι ἀδελφοὶ τῆς Θεανοῦς καὶ ἐπομένως θεῖοι τῶν ὑποβολιμαίων τέκνων εἶναι οἱ ἐπιβουλεύσαντες ἐν τῇ θήρᾳ καὶ δόντες δίκην τῆς ἑαυτῶν κακίας. Ἀλλὰ ἡ διαφορὰ αὕτη δὲν σημαίνει τίποτε· διότι εἶναι γνωστὸν, πῶς οἱ μῦθοι οἱ παλαιοὶ ἐποίκιλλον κατὰ τε τὴν παράδοσιν καὶ

(*) Οὕτως ἔχει καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ ἐπίγραμμα :

Αἴολε καὶ Βοιωτέ, σοφὸν φιλομήτορα μόχθον
πρήξατε μητέρ' ἐὴν λυόμενοι θανάτου·
Τοῦνεκα* γὰρ καὶ πεφῆνατε ἄλκιμοι ἄνδρες,
ὅς μὲν ἀπ' Αἰολίης, ὅς δ' ἀπὸ Βοιωτίης.

κατὰ τοὺς ποιητὰς οἵτινες τοὺς ἐπεξεργάζοντο δραματουργικῶς. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἔχομεν ἴ τώρα, χάρις τῇ Αἰγύπτῳ, ἐν ἱκανῶς μέγα καὶ ἄξιον τοῦ Εὐριπίδου ἀπόσπασμα ἐκ Μελανίππης τῆς δεσμώτιδος, ἄλλη δὲ αὐτοῦ τραγωδία ἦτο ἡ Μελανίππη ἢ σοφή.

Δηλοῦμεν τέλος, ὅτι αἱ συμπληρώσεις τῶν στίχων αἱ ἐν παρενθέσει εἶναι ἅπασαι μέχρι κεραίας ὄχι ἡμέτεραι, ἀλλὰ ἢ τοῦ Blass αὐτοῦ ἢ τοῦ φίλου αὐτοῦ Weil, τοῦ ἐν Παρισίοις, ὃν εἶχε συμβουλευθῆ πρὸ τῆς ἐκδόσεως, ὡς αὐτὸς τοῦτο λέγει. Ὅστις δὲ θέλει νὰ ἴδῃ πῶς ὁ ἐκδότης ὑποστηρίζει τὰς συμπληρώσεις ταύτας καὶ πῶς τὰς ἐν τῷ χειρογράφῳ γραφὰς ἐκδέχεται, ἐκεῖνος ἄς ἀναγνώσῃ αὐτὴν τὴν πραγματείαν τοῦ Blass.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Αὐγούστου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

BIBΛΙΟΚΡΙΣΙΑ.

Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα, τὰ πλεῖστα ἐκδιδόμενα νῦν τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς ἐν Φλωρεντίᾳ Ὁξωνίῳ Παρισίοις καὶ Βιέννῃ κώδικας, δαπάνη τοῦ δήμου Ἀθηναίων, ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας, ὑφηγητοῦ τῆς Ἑλλ. ἱστορίας καὶ γραφογνωσίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ. Τόμος Β', περιέχων τὰς ἐπιστολάς καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Μιχαήλ, τὰς ἐπιστολάς τοῦ Νέων Πατρῶν Εὐθυμίου τοῦ Τορνίκη, Γρηγορίου Ἀντιόχου, καὶ Γεωργίου Τορνίκη, σημειώσεις ἱστορικὰς καὶ γραμματικὰς καὶ πίνακας, οἷς προσηρτήθησαν καὶ φωτοτυπικὰ πανομοιότυπα τῶν κωδίκων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ, 1880. [8^{ον} σελ. 660 καὶ κη'.]

Περὶ τοῦ πρώτου τόμου τῆς ἐκδόσεως ταύτης, ἐν ᾧ περιέχοντο αἱ ὀμιλίαι, οἱ λόγοι καὶ τὰ προσφωνήματα τοῦ Ἀκομινάτου, ἐγένετο λόγος πέρυσιν ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ ὑπὸ τοῦ συ-

νεργάτου ἡμῶν Ε. Καστόρχη. Λέγομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ὀλίγα σήμερον περὶ τοῦ Β'. τόμου, ἐν ᾧ συνεξεδόθη νῦν μὲ σελίδωσιν θ'—οβ' καὶ ἡ εἰσαγωγή τοῦ ἐκδότου, ἥτις κυρίως εἰς τὸν α'. τόμον προσήκει, μετὰ τὸν ἐκεῖ πέρυσι δοθέντα βραχὺν πρόλογον α'.—η'.

Ἐν πρώτοις συγχαίροντες τῷ ἐκδότῃ ἐπὶ τῷ ὅτι ἤχθη καλῶς εἰς πέρας τὸ πολὺπονον ὄντως ἔργον του, ἐξαίρομεν καὶ τὸ ὅτι ὁ δῆμος Ἀθηναίων εἰς αὐτὸ συνετέλεσεν, ἅτε χορηγήσας τὴν δαπάνην τοῦ τύπου. Οἱ παρ' ἡμῖν δῆμοι καλὸν εἶναι νὰ συνειθίσωσιν εἰς θήραν εὐδοξίας ἐκ τοιούτων χορηγήσεων καὶ νὰ μὴ θεωρῶσιν ἔργα τινὰ ἐθνικὰ ὡς μόνον τὸ κεντρικὸν τοῦ κράτους ταμεῖον ὑποχρεοῦντα. Τοῦτο ὑπὸ πολλῶν καὶ ἄλλων χρειῶν βαρύνεται, καί, ἀφοῦ καὶ αἱ καταχρήσεις δὲν λείπουσιν, ὡς ἔχει ἡ ἀνθρωπεία φύσις, δὲν δύναται νὰ ἐπαρκῆ εἰς ὅλα. Εἶναι δὲ κρίμα, ἔργα ὠφέλιμα μὲν τῇ ἐπιστήμῃ, ὅχι δὲ κοινῆς καταναλώσεως, ὑπὸ ἰδιωτῶν ἐκπονούμενα νὰ μένωσιν ὕστερον ἀνέκδοτα, ἐλλείψει χορηγίας. Τοιοῦτο ἦτο καὶ τὸ παρόν, ὅπερ ἐξέφυγε τὴν ἄλλων τύχην.

Ἐκ τῶν περιεχομένων ἐν τῷ Β'. τούτῳ τόμῳ ἀξιαναγνωστότεροι σχετικῶς εἶναι αἱ ἐπιστολαί, πλὴν τοῦ ἐν αὐταῖς καλοβαθρικοῦ καὶ ἀναλήθους στόμφου καὶ τῆς σοφιστικῆς ψυχρολογίας, τῶν συνήθων τοῖς Βυζαντινοῖς, (*) σχολαστικώτατα δὲ καὶ ἀνού-

(*) Χάριν τοῦ πρὸς τὰ καλόβαθρα ἔρωτος μᾶλλον παρὰ ἴσως ἕνεκα τῆς πρὸς πᾶν Ἑλληνικὸν δυσμενείας δὲν μανθάνομεν παρὰ τοῦ ἐπιστολογραφοῦντος ἱεράρχου οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον περὶ τῆς τῶν Ἀθηναϊκῶν μνημείων καταστάσεως ἐν τῷ τότε χρόνῳ οὔτε περὶ τοῦ πῶς εἶχεν ὁ κατὰ τοὺς δῆμους βίος, εἰ καὶ δὲν λείπουσιν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ τε καὶ τῶν πρὸς αὐτὸν ἐπιστελλόντων τὰ ὀνόματα Ἀκρόπολις, Παρθενῶν, Ἄρειος Πάγος, Πνύξ, Ἐλέου βωμός, Ποικίλη στοά, Ἀκαδημία, Περίπατος, Πειραιεύς, Ὑμηττός, Ἀχαρναί, Μαραθῶν, Σαλαμίς, Φυλή, Ὠρωπός, ἡ μυστηριώτις (1) Ἐλευσίς· ἀλλ' ὅλα ταῦτα ὡς ἀπλοῖ φθόγγοι ἀέριοι, ἀσώματα, οἷον ἐξ οὐρανοῦ πεσόντες ἦ, ὅπερ ἀληθέστερον, ἐκ τῆς ἀχανοῦς μνήμης τοῦ ἀναγνόντος τοὺς παλαιοὺς συγγραφεῖς ἱεράρχου προελθόντες εἰς μέσον, μόλις δὲ λυπρὰς τινὰς εἰδήσεις πραγματικωτέρας ποριζόμεθα περὶ Αἰγίνης καὶ Κέω, ὡς καὶ περὶ τῶν Ἀττικῶν μονῶν Καισαριανῆς τοῦ Κυνηγοῦ, τῶν Ὁμολογητῶν καὶ τοῦ ἀγ. Μελετίου.

σια θεωρητέα τὰ ποιήματα, παραδοξότατον δὲ καὶ ἀνούσιον ἄμα τὸ λογογράφημα τὸ ἐπιγραφόμενον σχέδος, ἐν ᾧ γέρων ἀρχιερεὺς καὶ ἐν δυστυχίᾳ καὶ ἐξορίᾳ ζῶν δὲν ἀπηξίωσε νὰ κατατείνῃ λόγον μακρὸν λογοπαιγνικῶς (καλεμβουρικῶς) διὰ τοῦτα κείνα, αὐτός, ὅστις εἶχε ποτε γράψῃ λόγον «πρὸς τοὺς αἰτιωμένους τὸ (δῆθεν) ἀφιλένδεικτον αὐτοῦ». Τὰ λογοπαίγνια (καλεμβούρια) τὴν σήμερον μὲ τέχνην γινόμενα καὶ βραχέα ὄντα ἔχουσι κάποτε τὴν χάριν των, ἀλλ' ἐδῶ τὸ σχέδος τοῦ Ἀκομινάτου καταντᾷ ἀνυπόφερτον, διότι ἀμοιρεῖ τεχνικῆς συνθέσεως πρὸς παραγωγὴν λόγου εὐφυοῦς περιέχοντος δύο διαφόρους ἐννοίας, ὀνομαστέον δὲ μᾶλλον γύμνασμα κακογραφίας λέξεων ἐν συμπλοκῇ ἢ διαιρέσει γελοία, καὶ ὡς τοιοῦτο δύναται τις ἴσως νὰ τὸ συστήσῃ εἰς ὑπομενετικούς διδασκάλους, ἵνα τὸ προθέτωσιν ἅπαξ ἢ δις τὸ πολὺ τοῦ ἔτους εἰς προκεχωρημένους μαθητὰς πρὸς μεταγραφὴν εἰς τὸν ἀλλοῖον τρόπον τὸν ὑποκρυπτόμενον. Ὁν δὲ τοιοῦτον, ὁποῖον εἶναι, δὲν θὰ παρέχῃ, πιστεύω, κίνδυνον τοῦ νὰ τὸ ἀγαπήσωσιν οἱ ἡμέτεροι τόσο, ὥστε ἐπὶ μακρὸν νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τοιαῦτα μωρόσοφα ἀσχολήματα. Εἶεν.

Ὁ ἐκδότης ἐφιλοτιμήθη βεβαίως νὰ παράσχη ὅσον ἡδύνατο καθάριον τὸ κείμενον τοῦ Ἀκομινάτου καὶ ἐν τῷ Α'. καὶ ἐν τῷ Β'. τόμῳ. Τοῦτο λέγομεν ἀφορῶντες εἰς τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον διαφορὰν τοῦ ὑπ' ὕψιν ἡμῶν κειμένου πρὸς τὸ συγγραμμάτων τινῶν, ἃ ἐξέδωκαν πρότερον οἱ περὶ τὸν Tafel καὶ Ellissen καὶ Migne. Πάντως δὲ ἐπήνεγκε τὸ καλὸν τοῦτο ἢ ἀκριβεστέρα τῶν χειρογράφων μελέτη. Ἀλλὰ ἐν συγγραφῇ, ὁποῖος ὁ Ἀκομινάτος καὶ ἐν γένει οἱ Βυζαντινοί, θηρευτῆ σοφιστικῆς ἐρεσχειλίας καὶ βρίθοντι πρὸς τούτοις πολλῶν ξένων ῥήσεων, φράσεων, παροιμιῶν, μεταφορῶν καὶ εἰκόνων ποιητικῶν, καὶ οὗ τὸ κείμενον νῦν πρῶτον ἀντιγράφεται ἀπὸ χειρογράφων στερουμένων κανονικῆς στίξεως, ἐχόντων δὲ πολλὰς συντομογραφίας κατ' ἀποκοπὴν τῶν τελευταίων μάλιστα συλλαβῶν τῶν λέξεων, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ γίνωσι καὶ τινὰ σφάλματα ἢ κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν ἢ κατὰ τὴν ἄλλην ἐν γένει διὰ κρίσεως κατάρτισιν τοῦ κειμένου. Ὑποθέτο-

μεν δὲ ὅτι δὲν θὰ εἶναι πολλά. Τινὰ τῶν παρατηρηθέντων σημειοῦμεν ὧδε.

Τόμ. Β'. σελ. 98 ἐν ἀρχῇ τῆς ζ'. ἐπιστολῆς τὸ πρῶτον μέρος τῆς περιόδου ἀπαιτεῖ πάντως ἐν σέ, ὅπερ προσθετέον, εἴτε τὸ ἔχει τὸ χειρόγραφον εἴτε καὶ μή.

Τόμ. Β'. σελ. 121 τὸ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου προστεθὲν ἀτιμάζουσιν, ὅπερ δὲν ἔχει τὸ χειρόγραφον, καλῶς ποιοῦν, πρέπει νὰ ἐκβληθῆ, ὡς φθεῖρον τὴν ἔννοιαν τοῦ γνωστοῦ παραδόξου τῶν Στωϊκῶν (ὅτι μόνος ὁ σοφός, βασιλεύς.) τὸ ὁποῖον ὁ Ἀκομινάτος διὰ τῆς ἐξῆς φράσεως ἐδήλωσε· ἀμόνον τὸν σοφὸν ὀνομάζουσι τὰ τε ἄλλα τῶν μακαριζομένων καὶ μέντοι καὶ βασιλέα» ἐν ἧ φράσει, καλῶς ἐχούση συντακτικῶς, διάσπασιν φέρει τὸ κόμμα τὸ μετὰ τὸ ὀνομάζουσι τεθὲν ὑπὸ τοῦ ἐκδότου, καὶ διὰ τοῦτο ἐγὼ τὸ ἀπεμάκρυνα.

Τόμ. Β'. σελ. 172 στίχ. 3 : «Εἰ γὰρ καὶ ταῦτοπαθεία καὶ οὐ μείζονι εὐθύνη ἐνταῦθα τυχὸν ὑπαχθήσεται [Λέων ὁ Σγουρός] κατὰ τοὺς νομοθετοῦντας αἶ κε πάθοι τὰ ἔρρεξε, δίκη γε ἡ θεία γένηται. 38. Πῶς ἐξέσται τῷ τάλανι πᾶσι τρόποις ἐπεξελθεῖν θανάτων——— κατακεντούμενον.» Ταῦτα, οὕτως ἐκδοθέντα, ἔχουσι τρία σφάλματα. α'. τὸ ἠγούμενον μέρος τῆς προτάσεως, ἧς ἡ ἀπόδοσις ἀρχεται ἀπὸ τοῦ πῶς, δὲν ἔπρεπε νὰ στιχθῆ διὰ τελείας στιγμῆς μετὰ τὸ γένηται καὶ χωρισθῆ καὶ διὰ παραγράφου τῆς ὑπ' ἀρ. 38.—β'. ἔπρεπε νὰ τεθῆ ἐρωτηματικὸν σημεῖον μετὰ τὸ κατακεντούμενον. — γ'. ὁ στίχος ὁ ἔμμετρος, ὁ τῶν νομοθετούντων τὴν ταῦτοπάθειαν, ἡμάρτηται καὶ ἄλλως, μάλιστα δ' ἐν τῷ ἡ θεία, ὅπερ δέον νὰ μεταγραφῆ εἰς *ἰθεῖα*· διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποτεθῆ, ὅτι ὁ Ἀκομινάτος αὐτὸς ἐξ ἀμνημοσύνης ἢ ἐξ ιδιοτροπίας παρήλλαξε τόσον πολὺ στίχον ἀρχαῖον διαβεβουημένον, οὗ ἡ γραφή, ὡς ἔχει ἐν τοῖς Νικομαχείοις ἠθικοῖς τοῦ Ἀριστοτέλους (βιβλ. ε'. κεφ. ε'.) εἶναι αὕτη· εἶ κε πάθοι τὰ τ' ἔρρεξε, δίκη κ' ἰθεῖα γένοιτο.

Τόμ. Β'. σελ. 300, ς. 13 ἐξερρύησαν τοῦ κειμένου αἱ λέξεις· ἀδελφιδου ὑμεῖς δὲ ὑπὲρ ἃς ἔχει τὸ ὑπ' ἀρ. I πανομοιότυπον τοῦ χειρογράφου, ὡς πᾶς τις δύναται νὰ πληροφορηθῆ. Ἴσως δ' ἐν

ἐκείνη τῆ σελίδι καὶ ἄλλο τι παρόραμα συνέβη, διότι δὲν εὐοδοῦται ὁ λόγος ἐν τῇ ἀμέσως ἀκολουθοῦσῃ προτάσει.

Ἴσως δὲ τ' ἀνωτέρω εἶναι καὶ ἀπλᾶ τοῦ τύπου σφάλματα, ὅποια λ. χ. θεωρῶ βεβαίως τὰ ἐν τ. Β'. σελ. 404, 1. 3 : ταξόμενον καὶ πυθεινῆν ἀντὶ τευξόμενον καὶ τιθεινῆν καὶ τὸ ἐν σελ. 184 πεφραγμένον βέλος ἀντὶ πεφαρμαγμένον, καὶ εἴ τινα ἄλλα τοιαῦτα, διότι φαίνεται, ὅτι ἡ ἐκ τῶν πιστηρίων ἔκδοσις τοῦ β'. τοῦτου τόμου συνετελέσθη ἐν καιρῷ τῆς ἐξ Ἀθηνῶν ἀπουσίας τοῦ ἐκδότου καὶ διὰ τοῦτο ἴσως κατὰ παραδρομὴν δὲν προσετέθη καὶ ὁ πίναξ παροραμάτων, οὗ γίνεται ὅμως μνεία ἐν σελ. κ'. τοῦ πίνακος λέξεων. Νομίζομεν, ὅτι εἶναι καλὸν νὰ κατασκευασθῆ ὁ πίναξ οὗτος τῶν παροραμάτων καὶ νὰ διανεμηθῆ εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνά χεῖρας τὴν ἔκδοσιν ταύτην.

Περὶ τῶν σημειώσεων τοῦ ἐκδότου εἰς τὸ κείμενον ἀρκούμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ μὲν κριτικαὶ δὲν ἔβλαπτεν ἂν ἦσαν ὀλιγώτεραι, τῶν οὐσιωδῶν μόνον ἐφαπτόμεναι, αἱ δὲ ἐρμηνευτικαὶ ἠδύναντο καὶ νὰ ἐπεκταθῶσιν ἔτι, ἀλλὰ καὶ ὅπως νῦν κατηρτίσθησαν, περιέχουσι πολλὰ τὰ εὐχρηστα εἰς τὸ πραγματικὸν μέρος ἀφορῶντα. Αἱ δὲ γραμματικώτεροι ἐξ αὐτῶν στρέφονται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς περὶ γραφὰς λέξεων τινῶν, ὡς ἐν τοῖς χειρογράφοις συνήθως ἀπαντῶσι, καλῶς ἢ κακῶς.

Ὁ β'. τῶν ἐν τέλει πινάκων περιέχει ἐκείνας τὰς λέξεις, ὅσας ὁ ἐκδότης εἶδεν ὅτι δὲν ἔχουσι θησαυρισθῆ μέχρι τοῦδε ἐν τῷ Θησαυρῷ τῆς Ἑλληνικῆς τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου. Εἶναι δὲ περὶ τὰς 350. Οὕτω πᾶν ἐκ χειρογράφων πρῶτως ἐκδιδόμενον κείμενον ἀξάνει τὸν πλοῦτον τῆς βασιλίδος τῶν γλωσσῶν, καὶ οἱ προσέχοντες εἰς ταύτας τὰς νεωστὶ ἐμφανιζομένας λέξεις καὶ αὐτὰς ἀναγράφοντες ἐν ἰδίῳ πίναξι καλὸν ἔργον ποιοῦσι καὶ ἄξιον εὐγνωμοσύνης, διότι ἄνευ πολλοῦ κόπου δὲν κατορθοῦται. Εἰ δὲ τινες τῶν τοιούτων λέξεων λανθάνουσι τὸν παρατηρητὴν, ἀποκάμνοντα ἐν τῇ ζητήσει, ὡς συνέβη ἐνταῦθα, οὐδὲν θαῦμα· τὰ τοιαῦτα τῶν ἔργων μόνον τῇ πολλῶν ἐφεξῆς ἐργασίᾳ συντελοῦνται ἀνελλιπῶς. Οὕτω ἡμεῖς εὐρομεν ἐν τοῖς τοῦ Ἀκομινά-

του λέξεις ἔτι ἄλλας τοιαύτας περὶ τὰς τεσσαράκοντα· ἄλλοι δὲ μεθ' ἡμᾶς ἴσως εὕρωσι καὶ ἄλλας.

Ἡ δὲ εἰσαγωγή, ἐν ἧ ὁ προσήκων λόγος γίνεται περὶ τοῦ συγγραφέως καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ καὶ τοῦ ὕφους αὐτῶν, ὡς καὶ περὶ τῶν χειρογράφων, περιέχει πολλὰ τὰ καλὰ καὶ ἀξία ἀναγνώσεως, πορίσματα ὅχι ἀταλαιπώρων ζητήσεων. Ἐν μόνον δὲν εὕρομεν λεγόμενον ἐν αὐτῇ, ἔνθα τὰ περὶ τοῦ ὕφους μεθ' ἱκανῆς συντεταγμένα εὐστοχίας καὶ εὐφραδείας ἐνετέθησαν, ὅτι καὶ *σολοικίζει* οὐ σπανίως ὁ λίαν ἄλλως πεπαιδευμένος Ἀχομινάτος. Καὶ ἦτο εἰς ἡμᾶς τοῦτο ὄντως ἀπὸ πολλοῦ χρόνου θαυμαστόν, πῶς ἄνδρες τόσης γραμματικῆς καὶ ῥητορικῆς παιδείας κάτοχοι, ἐπιβαλλόμενοι νὰ γράφωσιν ὅχι τὴν τότε συνήθη τῷ λαῷ γλῶσσαν, ἀλλὰ τὴν ἑκκριτον Ἀθίδα, δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποφεύγωσι χονδρὰς ἀμαρτίας τῆς συντάξεως, μάλιστα κατὰ τὴν χρῆσιν τῶν ἐγκλίσεων καὶ τῶν μορίων. Ἀλλ' οὕτως ἔχει ἡ ἀλήθεια. Ταύτην δὲ τὴν ἀλήθειαν ἡμεῖς θεωροῦμεν καθῆκον τῶν φιλολόγων νὰ τὴν διασαλπίζωσι τρανῶς, ὅχι δὲ νὰ τὴν παρασιωπῶσιν ὡς δῆθεν οἰκόθεν νοουμένην καὶ γνωστὴν τοῖς πᾶσιν, ἢ νὰ τὴν λέγωσι μὲν, ἐν παραβύστω δὲ που καὶ κατὰ τρόπον ὅχι ἐπαρκῆ. (*) Ἡ νεολαΐα ἡμῶν ἢ ἄπειρος καὶ ἀγύμναστος ἔχει χρεῖαν ὁδηγίας ἐν πολλοῖς, καὶ ἡ ποικιλανθὴς μὲν κακόζηλος δὲ εὐροια λόγου τῶν Βυζαντινῶν, ὡς παρουσιάζεται ἐν τῷ Ἀχομινάτῳ καὶ ἄλλοις τῶν τότε, πρέπει κατὰ τὸ ἀληθὲς νὰ περιγράφηται μετὰ καὶ τῶν κακιῶν τῆς, ἵνα μὴ τινα τῶν συγχρόνων ἡμῖν δελεάζῃ.

Τοσαῦτα κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἡμετέρας κρίσεως εἶχομεν νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς ἐκδόσεως ταύτης, ἣτις εὐχόμεθα νὰ γίνῃ πρόδρομος σπουδαιοτέρων ἄλλων παρ' ἡμῖν ἐκδόσεων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 3 Αὐγούστου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

(*) Οὕτω σημειοῦνται ἐν σελ. 649 τοῦ Β'. τόμου, πέντε ἐξ παραδείγματα χρήσεως τοῦ *ἄν* μεθ' ὑποτακτικῆς ἀντὶ εὐκτικῆς (καὶ τοῦ εἰ μεθ' ὑποτακτικῆς), ἀλλὰ γίνεται τοῦτο ὅπως ἤθελέ τις σημειώσει καὶ παραλλαγὰς συντάξεως δοκίμους ἐν τοῖς συγγραφεῦσι τῶν καλῶν τῆς Ἑλλάδος χρόνων. Ἡ δὲ ἐν σελ. 638 σημείωσις εἶναι μὲν καλὴ, ἀλλ' ἠκιστα εἰς αὐτὸν τὸν Ἀχομινάτον ἀναφερομένη.

ἩΜΑΡΤΗΜΕΝΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΕΠΙ ΑΝΟΡΘΩΣΙΣ.

Ἐν Κικέρωνος *de Orat.* II § 327 ἀναγινώσκωμεν τάδε·

Quam longa est narratio! mores adolescentis ipsius et servilis percontatio, mors Chrysidis, voltus et forma et lamentatio sororis, reliqua pervarie iucundeque narrantur.

Ἡ διήγησις, ἣν ἐνταῦθα ἐπαινεῖ ὁ ῥήτωρ Ἀντώνιος, εἶναι ἡ ἐν τῇ Ἀνδρία τοῦ Τερεντίου I, 1, 21 κ. ἐ. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα πάντα τοῦ προκειμένου χωρίου εὐκολον εἶναι νὰ εὕρῃ τις εἰς τί τῆς παρὰ Τερεντίῳ διηγήσεως μέρος ἕκαστον ἀναφέρεται. Μόνη δ' ἡ *servilis percontatio* παρενοήθη ὑφ' ἀπάντων τῶν ἐρμηνευτῶν. Πρῶτος δέ, καθ' ὅσον γινώσκωμεν, ὁ ἐπιφανὴς Naegelsbach ἐν τινι τόπῳ τῆς αὐτοῦ *Lateinische Stilistik* εἰσηγητῆς ἐγένετο τῆς διεστραμμένης ἐρμηνείας, ἣν οἱ μετ' αὐτὸν ἐρμηνευταὶ τῶν *περὶ ῥήτορος* βιβλίων ὁμοθυμαδὸν ἠσπάσαντο. Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ταύτην τὸ ἐπίθετον *servilis* ἰσοδυναμεῖ ἐνταῦθα γενικῆ ἐξ ὑποκειμένου (*servi*), ἡ δὲ ὅλη φράσις ἀναφέρεται εἰς τὰς ἐρωτήσεις, δι' ὧν ὁ ἀπελεύθερος Σωσίας διέκοπτε τὴν διήγησιν τοῦ γέροντος Σίμωνος.

Ἀπορον ἀληθῶς πῶς οὐδεὶς εὕρεθη μέχρι τοῦδε, ὅπως καταδείξῃ τὸ σαθρὸν καὶ ἀνυπόστατον τοιαύτης ἐρμηνείας, ὅπερ εἶναι οὕτω καταφανές, ὥστε μετὰ πολλῆς ἀληθῶς ἀηδίας ἐπιχειροῦμεν νὰ ἐξελέγξωμεν αὐτό.

Καὶ πρῶτον παρατηροῦμεν ὅτι ὁ Σωσίας ἀπελεύθερος ὧν δὲν ἠδύνατο νὰ καλῆται *servus*, οὐδ' αἱ ἐρωτήσεις αὐτοῦ *servilis percontatio*. Καὶ καλοῦνται μὲν ἔστιν ὅτε οἱ ἀπελεύθεροι *servi*, ἀλλὰ τοῦτο γίνεται πάντοτε μετὰ λόγου τινός· ἐν δὲ τῷ προκειμένῳ χωρίῳ οὐδεὶς ὑπάρχει πρὸς τοῦτο λόγος. Ἐπειτα ὁ Σωσίας δὲν ἐρωτᾷ πάντοτε, ὡς αἰεὶ διακόπτει τὸν τοῦ γέροντος λόγον, ἀλλ' ἄλλοτε μὲν ἐπαινεῖ τὰ λεγόμενα, ἄλλοτε δὲ φόβον ἐκφράζει, ἄλλοτε ἄλλο τι, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἐρωτᾷ. Ταῦτα δ' ἅπαντα δὲν περιέχονται ἐν τῇ φράσει *servilis percontatio*.

Ἄλλὰ τὸ πάντων ἀτοπώτατον εἶναι ὅτι ἡ *servilis percontatio*, τ. ἔ. κατὰ τοὺς ἐρμηνευτὰς αἱ ἐρωτήσεις τοῦ Σωσίου, ἐκτίθεται ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου ὡς μέρος τῆς διηγήσεως τοῦ Σίμωνος. Διότι ὅπως οἱ *mores adolescentis* ἢ *mors Chrysidis* καὶ τᾶλλα, οὕτω καὶ ἡ *servilis percontatio* εἶναι ἀναγκαίως ὑποκείμενον τοῦ *narrantur*. Ὡστε δεχόμενοι τὴν συνήθη ἐρμηνείαν θὰ ἔχωμεν ἀναγκαίως τὴν ἐξῆς που ἔννοϊαν· *Simo narrat Sosiae percontationem Sosiae*. Τοιαύτης ἐννοίας τὸ ἀνόητον καὶ γελοῖον εἶναι καταφανές.

Ἐκ τῶν εἰρημένων κατάδηλον, νομίζω, γίνεται ὅτι ἡ φράσις *servilis percontatio* πᾶν ἄλλο δύναται νὰ σημαίνῃ ἢ ὅ,τι νομίζουσιν οἱ ἐρμηνευταί. Τί δὲ σημαίνει μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων τῆς τοῦ Σίμωνος διηγήσεως (I, 1, 56 κ. ἔ.)

observabam mane illorum servolos
Venientis aut abeuntis. rogitabam «heus puer,
Dic, sodes, quis heri Chrysidem habuit?» . . .
. Phaedrum aut Cliniam
Dicebant aut Nicaretum
. . . «eho quid Pamphilus?» «quid? symbolam
Dedit, cenavit». gaudebam. item alio die
Quaerebam κ. τ. ἔ.

Ἴδου ἡ *servilis percontatio*. Εἶναι δὴλα δὴ αἱ ἐρωτήσεις, ἃς ὁ Σίμων ἀπέτεινε πρὸς τοὺς δούλους τῶν τοῦ Παμφίλου ἐταίρων.

Περιττόν, νομίζομεν, διὰ πλειόνων νὰ καταδείξωμεν τὴν ὀρθότητα τῆς ἡμετέρας ἐρμηνείας.

Ἐν Λιψία, τῇ 9/21 Αὐγούστου 1880.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΡΙΩΝ ΣΤΙΧΩΝ ΤΟΥ ΔΑΝΤΟΥ.

Ἡ δόξα τῶν μεγάλων ποιητῶν ὑπάρχει τοιαύτη, ὥστε λαμπρύνει πᾶν ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς ἐκείνους. Καὶ αὐταὶ δὲ τῶν ποιητῶν αἱ περιλάλητοι καὶ παροιμιώδεις δυστυχίαι (*un rovero poeta*) οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ δυστυχίαι κοινὰ λαμπρυνθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τῆς ποιητικῆς δόξης. Τοῦτο λέγει μέγας ἀνὴρ, ὁ συγγραφεὺς τῶν περιβοήτων *Ποιητικῶν Μελετῶν*, ὅστις διέσχισεν ἕκτασιν διακοσίων λευγῶν ἵνα ἐπισκεφθῇ τὴν ἐν Φερράρῳ φυλακὴν τοῦ Τάσσου, ἵνα γράψῃ ἐν αὐτῇ τὸ ἴδιον ὄνομα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Βύρωνος καὶ ἀποσπάσῃ μικρὸν τι τεμάχιον πλίνθου ἐκ τοῦ τοίχου αὐτῆς, ἵνα ὡς τιμίαν λίθον περιδέσῃ αὐτὸ ἐπὶ τῆς σφενδόνης τοῦ δακτυλίου του, ἐπιγράφων τὰς λέξεις, ἐν αἷς, κατ' αὐτόν, σύμπας τῶν ἀλθρινῶν ποιητῶν ὁ βίος περιέχεται: *Ἔρωσ καὶ δάκρυα* (ἴδε *Lamartine Médit. poét. T. I. p. 194*). Naὶ μὲν καὶ ὁ σκίμπος τοῦ Σωκράτους καὶ ὁ κύων τοῦ Ξανθίππου καὶ ὁ πίθος τοῦ Διογένοους καὶ ἡ ἐν Κῶ δρῦς τοῦ Ἰπποκράτους καὶ ὁ ρύαξ τοῦ Ἰλισσοῦ—ὁ νῦν καλλιγέφυρος—καὶ τὰ ἄσημα χωρία *Marengo* καὶ *Austerlitz* καὶ ἄλλα πάμπολλα μετέλαχον τῆς ἀθανασίας τοῦ ἀνδρὸς ἢ τῆς πόλεως ἢ τοῦ ἔργου μεθ' ὧν συνεδέθησαν, ἀλλ' αἱ ἀκτῖνες τῆς δόξης τῶν ποιητῶν, τῶν κατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπων, ὡς ἀποκαλεῖ δικαίως αὐτοὺς ὁ *Chateaubriand* (ἐν τῷ προλόγῳ τῆς *Atala*), στιλπνότερον καὶ περιπαθέστερον περικουμοῦσι τὰ κατ' ἐκείνους καὶ δωροῦσιν εἰς αὐτὰ τὸ ζωτικὸν ἐκεῖνο φῶς, ὅπερ καὶ αὐτοὺς τοὺς ποιητὰς διασώζει ἐν τῇ σκοτίᾳ τῆς αἰωνιότητος ἀπὸ τῶν καταστροφῶν τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἀδικημάτων τῆς ἱστορίας.

Ὁ θάνατος διέγραψε καὶ βεστ.λεῖς καὶ κράτη,
Ὁ χρόνος ξέει σήμερον καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας
Τόσα ὀνόματα κλεινά· ἀλλὰ διαφυλάττει
Τὴν μνήμην τούτων ἄθικτον μετὰ περιπλοίας.

(Δ. Παπαρξήγopoulos Ποιήσ. σελ. 29).

Ὅτε δὲ τὰ εἰς τοὺς ποιητὰς ἀναφερόμενα τυγχάνουσι τιμῆς καὶ εὐκλείας, πᾶς τις ἐννοεῖ ποίαν αἴγλην λαμβάνει ὅ,τι ἐκεῖνοι ἀναφέρουσι καὶ πρὸ πάντων ἐξυμνοῦσι· δίκαιον ἄρα εἶχεν ὁ Ὀράτιος εἰπὼν :

Vixere fortes ante Agamemnona
multi; sed omnes illacrymabiles
urgentur ignotique longa
nocte, carent quia vate sacro.

(Horat. Od. IV, 9, 25)

καὶ ὁ μέγας Βύρων, ἐπαναλαβὼν τὰς λέξεις τοῦ Λατίνου ποιητοῦ :

Brave men were living before Agamemnon
And since, exceeding valorous and sage,
A good deal like him too, though quite the same none;
But then they shone not on the poet's page,
And so have been forgotten (*).

(Byron Don Juan, canto I, 5)

Πλείονα δ' ὅμως καὶ γενικωτέραν τιμὴν ἀπολαύουσι τὰ ἔπη τῶν ποιητῶν· ἐγγεγραμμένα ταῦτα κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν μνήμην μυριάδων ἀνθρώπων, πολλὰ δὲ καὶ παροιμιώδη γενόμενα, προκαλοῦσιν ἐρεύνας καὶ συζητήσεις περὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, καὶ τοῦτο οὐ μόνον πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς ἐννοίας, ἀλλ', ὅπερ τὸ περιεργότερον, καὶ πρὸς συμβιβασμὸν αὐτῆς μετὰ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς ἀληθείας, τῆς καθωμιλημένης ἢ τῆς ἀτομικῆς, ἂν αὕτη φαί-

(*) Τοὺς στίχους τούτους ἄλλοτε μετεφράσαμεν ὡς ἐξῆς :

Πρὸ τοῦ Ἀτρείδου ἔζησαν ἀνδρῶν γενναίων πλήθη
Καὶ ἄλλοι ἔτι ἤρωες ὑπῆρξαν μετ' αὐτόν·
Πολλὰ διέπραξαν αὐτοί, πλὴν κείνται νῦν ἐν λήθῃ,
Διότι δὲν ὑμνήθησαν ὑπὸ τῶν ποιητῶν.

Εἶχομεν δὲ τότε ὑπ' ὄψιν μόνον τὴν γερμανικὴν τοῦ Göthe μετάφρασιν :

Vor Agamemnon lebten manche Braven,
So wie nachher, von Sinn und hoher Kraft;
Sie wirkten viel, sind unberühmt entschlafen
Da kein Poet ihr Leben weiter schafft.

(I. Göthe's Gedichte Τόμ. Β', σελ. 276
τῆς βερολινείου ἐκδόσεως τοῦ Schroeder).

νεται μαχομένη πρὸς ἐκείνην. Χάριν δὲ σαφηνείας μνημονεύομεν τοῦ ἐξῆς παραδείγματος : ὁ ἀρχαῖος ποιητὴς Σιμωνίδης εἶπεν ἔν τινι ἄσματι αὐτοῦ :

πάντας δ' ἐπαίνομι καὶ φιλέω
ἐκὼν ὅστις ἔρδη
μηδὲν αἰσχρόν· ἀνάγκη δ' οὐδὲ θεοὶ μάχονται.

Τούτους τοὺς στίχους πᾶς τις ἀναγινώσκων ἐννοεῖ καὶ ἐξηγεῖται ὡς ἐξῆς : ἀεπαινῶ καὶ ἀγαπῶ πάντα τὸν μὴ πράττοντα τὸ κακὸν ἐκουσίως· ἄλλως δ' εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ ὑπέκουσι». Καὶ ὅμως ὁ Σωκράτης, φρονῶν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἐκουσίως ἐξαμαρτάνει — πρᾶγμα βεβαίως ἀμφισβητήσιμον, νῦν μάλιστα, ὅτε φιλοσοφικῶς ἀποδείκνυται ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ δι' ἠθικοῦ καταναγκασμοῦ ἐξαμαρτάνων ἐκουσίως ἐξαμαρτάνει, ἴδε Rossi *Traité de droit pénal* p. 298 καὶ Κ. Κωστῆ *Ἑρμην.* τοῦ *Ποιν. Νόμ.* Τόμ. Α', σελ. 316 — ἐδυσφόρει ὅτι ὁ ποιητὴς, ὁ σοφὸς Σιμωνίδης, λέγει τούναντίον· ἵνα δὲ συμβιβάσῃ τὴν τοῦ ποιητοῦ ἐννοιαν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δόξαν, ἠρμήνευε τοὺς στίχους ὡς ἀκολούθως : ἀεπαινῶ καὶ ἀγαπῶ ἐκουσίως πάντα τὸν μὴ πράττοντα τὸ κακὸν κτλ.» (ἴδε Πλάτ. Πρωταγ. 345 Δ καὶ ἐπ.).

Καὶ ἐννοεῖται μὲν ὅτι ὅπου δύναται νὰ εἰσχωρήσῃ τοιαύτη ἐρμηνεία, ἥτις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ δικαίου καλεῖται *λογικὴ*—ὄνομα, ὅπερ ὁ Mühlenbruch ἐπεξέτεινε καὶ εἰς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ *jus* ἐκ τῆς *justitia* (ἴδε *Doctr. Pand.* § 1, σημ. 1)—οἱ φιλοπρόσωποι ἐρμηνευταὶ φαίνονται ὡς ναυαγοὶ τινες ἐπιλαβόμενοι μικρᾶς τινος σανίδος καὶ δι' αὐτῆς σωζόμενοι· ὅπου ὅμως οὐδ' ἡ τοιαύτη *λογικὴ* ἐρμηνεία χωρεῖ, τότε

μέγα τὸ πρᾶγμα, πολὺ τὸ νεῖκος, ἀδρὸς ὁ πόλεμος ἔρχεται
(Ἀριστοφ. Βατρ. 1099),

τῶν μὲν ἐμμενόντων τῇ γνώμῃ τοῦ περικλεοῦς ποιητοῦ, τῶν δὲ προτιμώντων τὴν ἐξ ἀντικειμένου ἀλήθειαν.

Τοιοῦτόν τι συμβαίνει ἐν τοῖς ἐξῆς πασιγνώστοις στίχοις τοῦ Δάντου, δι' ὧν ἡ Φραγκίσκα, ἡ διατελοῦσα ἐν Ἄδου ἐκεῖ ὅπου ἐτιμωροῦντο οἱ τὸ σῶμα ἀμαρτωλοὶ, ἄρχεται ἐν τῷ Ε' ἄσματι

τοῦ Inferno ἐξιστοροῦσα τῷ ποιητῇ τὴν πρώτην ρίζαν τοῦ
ἐαυτῆς ἔρωτος—καὶ περὶ ὧν ἔσται ὁ λόγος ἐν τῇ παρούσῃ δια-
τριβῇ :

Nessun maggior dolore
Che ricordarsi del tempo felice
Nella miseria.

Οἱ στίχοι οὗτοι σημαίνουσιν : «Οὐδεμία μείζων λύπη ἢ τὸ ἀνα-
μιμνήσκεισθαι τὸν εὐδαιμόνα χρόνον ἐν τῇ δεινοπαθείᾳ» ἢ, ὡς
μετέφρασεν αὐτοὺς ὁ Παναγιώτης Σοῦτσος ἐν τῷ Ὀδοιπόρῳ
(σελ. 30 τῆς ἐκδ. τοῦ 1864), :

. δὲν φέρει ἄλλο πόνον
δριμύτερον εἰς τὴν ψυχὴν
παρ' ὅσον ἢ ἐνθύμησις τῶν εὐδαιμόνων χρόνων
εἰς δυστυχίας ἐποχὴν.

Ἔχεται ἄρα γε ἀληθείας ἢ γνώμη αὕτη τοῦ μεγίστου τῆς Ἰτα-
λίας ποιητοῦ ἦν καὶ ἐφήρμοσε μάλιστα εἰς τὴν Φραγκίσκαν, λέ-
γων ὅτι *ἔκλαιεν ἀφηγουμένῃ* (faro come celui, che piange,
e dice), καὶ εἰς τὸν ἑραστήν αὐτῆς, περὶ οὗ λέγει ὅτι ἀκούων
τὴν διήγησιν τῆς φίλης αὐτοῦ ἔκλαιε τοσοῦτον ἰσχυρῶς, ὥστε ὁ
ποιητής, ἐξαντληθεὶς ὑπὸ τοῦ οἴκτου, ἔπεσε κατὰ γῆς ὡσεὶ νεκρός :

Mentre che l'uno spirto questo disse,
L'altro piangeva sì, che di pietade
I'vengi meno, come s'io morisse,
E caddi, come corpo morto cade.

Ἴδου τὸ ζήτημα περὶ οὗ ἰκανὸς ἐγένετο λόγος καὶ περὶ ὃ στρέ-
φεται ἡ παρούσα διατριβή. Τὸ ζήτημα τοῦτο κατὰ πρῶτον ἔθη-
κε Γάλλος ἀνὴρ περίεργον δὲ ἀληθῶς εἶνε ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ Γαλ-
λικὸν ἔσχεν ἐν πολλοῖς τὴν πρωτοβουλίαν παραισθητικῶν καὶ
ὑπερκριτικῶν ἰδεῶν, ἃς θεωροῦμεν ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῶν
μεταφυσικῶν Γερμανικῶν πνευμάτων ἢ τῶν ἰδιοτρόπων Ἀγγλι-
κῶν. Οὕτω τὸ πολυθρύλητον Ὀμηρικὸν ζήτημα (die Homeri-
sche Frage) ἀνεφύη πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ (ἴδε Ἀγγ. Βλάχον Ὀ-
μηρ. ζητήμ. σελ. 22), τὴν ὑπὸ τοῦ Göthe ἀνακοινωθεῖσαν κη-
λῖδα (Flecken) τῆς Σοφοκλέους Ἀντιγόνης πρῶτος ὁ Γάλλος

Brumoy ἀνεκάλυψε (ἴδε Jacob Sophocleae Quaestiones Τόμ.
Α'), καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ Δαρβίνου, τὴν συνταράξασαν ἐσχάτως
καὶ ἡμᾶς, προεπενόησεν ὁ Γάλλος φυσιοδίφης καὶ φιλόσοφος La-
marck (ἴδε Σούγκρα Ὁ Δαρουϊνισμὸς σελ. 7). Ὁμοίως καὶ ἐν-
ταῦθα τὴν ἀλήθειαν τῆς τοῦ Δάντου αἰσθήσεως ἠμφισβήτησεν εἰς
τῶν μεγίστων ποιητῶν τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ὁ
περικλεῆς Alfred de Musset ἐν τῷ περιπαθεστάτῳ αὐτοῦ ποιή-
ματι τῷ ἐπιγραφομένῳ Souvenir (ἴδε Alfred de Musset *Poé-
sies Nouvelles*. Paris, 1867. p. 192—199), ἐνθα ὑπάρχει ἡ
ἐξῆς ὠραιότητα πρὸς τὸν Δάντην ἀποστροφή :

Dante, pourquoi dis-tu qu'il n'est pire misère
Qu'un souvenir heureux dans les jours de douleur ?
Quel chagrin t'a dicté cette parole amère,
Celle offense au malheur ?

—
En est-il donc moins vrai que la lumière existe,
Et faut il l'oublier du moment qu'il fait nuit ?
Est-ce bien toi, grande âme immortellement triste,
Est-ce toi qui l'as dit ?

—
Non par ce pur flambeau dont la splendeur m'éclaire,
Ce blasphème vanté ne vient pas de ton cœur.
Un souvenir heureux est peut-être sur terre
Plus vrai que le bonheur.

—
Et quoi! l'infortuné qui trouve une étincelle
Dans la cendre brûlante où dorment ses ennuis,
Qui saisit cette flamme et qui fixe sur elle
Ses regards éblouis ;

—
Dans ce passé perdu quand son âme se noie,
Sur ce miroir brisé lorsqu'il rêve en pleurant,
Tu lui dis qu'il se trompe, et que sa faible joie
N'est qu'un affreux tourment !

Et c'est à ta Françoise, à ton ange de gloire,
Que tu pouvais donner ces mots à prononcer,
Elle qui s'interrompt, pour conter son histoire,
D'un éternel baiser! (*)

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ὁ Musset φρονεῖ ὅτι ἡ ἐν ὀδύνη ἀνάμνησις οἰχομένης εὐδαιμονίας παρέχει χαρὰν καὶ εὐφροσύνην. Πρὶν εἰπωμέν τι περὶ τῶν αἰσθημάτων τοῦ Γάλλου ποιητοῦ, ἴδωμεν τίνα ὑποδοχὴν εὐρον αὐτά, περιορίζοντες τὸν λόγον ἐν τῇ νεαρᾷ φιλολογίᾳ τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Παρ' ἡμῖν ὁ καλλιεπὴς συγγραφεὺς τοῦ *Rolla*, ὁ κατὰ Λαμαρτῖνον ἐφάμιλλος τοῦ Βύρωνος, μελετᾶται πολὺ καὶ ἀποστηθίζεται ὑπὸ νέων καὶ δεσποινίδων—γινώσκωμεν τοῦτο καλῶς—καὶ μεγίστη τιμὴ ἀπονέμεται εἰς πᾶσαν αὐτοῦ ιδέαν. Ὅθεν εὐρίσκομεν πολλοὺς τῶν ἡμετέρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων συμφωνοῦντας αὐτῷ καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος. Οὕτως ὁ μακαρίτης Δ. Παπαρρηγόπουλος λέγει ἐν τῷ *Ὀρφεῖ* (σελ. 13):

Καθιστᾷ μᾶλλον γλυκεῖαν
τοῦ παρόντος ἢ ὀδύνη
παρελθοῦσαν εὐτυχίαν·
ὅταν ἡ ψυχὴ πονῇ,
μόνη τὴν ζωογονεῖ
ἢ ἀνάμνησις ἐκείνη.

Ἐν δὲ τῇ ἐπομένῃ στροφῇ παραβάλλεται ἡ ἀνάμνησις παρελθούσης εὐτυχίας πρὸς ἱριδα καταιγίδος, ἐν ἣ θλάται εὐδία ἢ ἀκτίς τοῦ ἡλίου :

Ἴρις ἐν τῇ τρικυμῖα
ἐνῶ λαίλαψ διεχύθη
θλάται ἐν αὐτῇ εὐδία
τοῦ ἡλίου ἢ ἀκτίς.
Εἶναι θάνατος ἢ λήθη,
πῶς τὴν λήθην ἐπαιτεῖς;

(*) Μετὰ βαθείας συγκινήσεως καταχωρίζω τούτους τοὺς στίχους, ὑποδειχθέντας μοι κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῆς πεφιλημένης ἀδελφῆς μου Πουλχερίας—τῆς ἐναρέτου ἐκείνης καὶ φιλομαθοῦς νέας, ἣν ἄγριος τυφοειδῆς πυρετὸς ἀφῆρπασε τῇ 4 Ἰουλίου 1880 ἐκ τῆς οἰκογενείας ἧς ἦτο κό-

᾽Ωσαύτως ὁ κ. Ἄγγελος Βλάχος (*Περὶ Π. Σούτσου* κτλ. σελ. 5) ἀποκαλεῖ *μεγάλως ἄδικον* (sic) τὸ ῥῆμα τοῦ Δάντου, ἀσπάζεται ἐν τῇ ἐπομένῃ σελίδι τὴν γνώμην τοῦ ποιητικοῦ τῆς νέας *Γαλλίας* αὐτοῦ, ὡς περιφραστικῶς ὀνομάζει τὸν Musset, ὅτι εἶνε ἀληθεστέρα τῆς εὐτυχίας ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν ἢ εὐτυχῆς ἀνάμνησις, ἐπιβεβαιῶν μάλιστα καὶ ἐπαληθεύων τὸ διστακτικὸν ἐκείνου *peut-être*, καὶ ἐκφράζει καὶ αὐτὸς τὸ αὐτὸ αἶσθημα διὰ τῶν ἐξῆς: «Τίς, ἐν περισπασμοῖς *ταλαιπωρούμενος*, δὲν ἀνέπλασε μετ' ἀγάπης καὶ περιπαθοῦς ὑπομονῆς τῆς ἀποπτώσεως αὐτοῦ εὐδαιμονίας τὸ ἴνδαλμα, ἀναβιῶν (*) οὕτως εἰπεῖν ἐν τῷ παρόντι διὰ τοῦ παρελθόντος;» (ἐν σελ. 4).

Ἴσως πολλοῖς φαίνεται περίεργος ἢ ἐξέτασις τοιοῦτου ζητήματος ἢ μᾶλλον ἢ περὶ τὰ τοιαῦτα ἄγνοια καὶ ἀβεβαιότης τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὅμως ἐνίοτε τοιαῦτα ζητήματα εἰσὶ πολὺ δυσχερέστερα καὶ δυσεπιλυτότερα τῶν ἐπιστημονικῶν. «Ὁ ἄνθρωπος, λέγει ὁ Λαμαρτῖνος (*Des destinées de la poésie* ἐν ἀρχῇ) οὐδὲν ἔχει περὶ ἑαυτὸν ἀγνωστότερον ἢ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον». Μάλιστα δὲ ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, ἔργῳ μὲν διατιθεμένη κατὰ χρόνον καὶ τόπον, δυνάμει δὲ ἔχουσα ἐκ φύσεως ἐλαστικότητα πρὸς παραγωγὴν αἰσθημάτων παντὸς αἰῶνος καὶ τόπου, ποικίλλεται διαφόρως ἐν τῇ γενικότητι τῆς αἰσθητικῆς αὐτῆς ἀντιλήψεως καὶ παρίσταται πολλάκις *ἀνεξήγητον αἴνιγμα καὶ γρήφος βαθύφρονος ἔχων . . . ἀνάγκην Οιδίποδος*» (Ν. Καζάζης ἐν *Ἀττικῷ Ἡμερολ. Εἰρηναίου Ἀσωπίου* τοῦ ἔτους 1872, σελ. 287). Τούτου δ' ἔνεκα βλέπομεν ἐν τοῖς αἰσθηματικοῖς ζητήμασι διχογνωμίας καὶ ἀντιφάσεις μεγίστας. Οὕτως ὁ ποιητὴς τοῦ *Ὀρφέως*, οὗ ἀνωτέρω παρεθέμεθα τοὺς στίχους, ἐκφράζεται ἀλλαχοῦ ὡς ἐξῆς :

σμημα καὶ ἀγλάισμα. Τὸ Ἄ θ ἦ ν α ι ο ν, ἐπινευόντων τῶν σεβαστῶν αὐτοῦ ἐκδοτῶν, θὰ φιλοξενήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι φιλολογικὴν τινα διατριβὴν τῆς μακαρίτιδος, ὅταν ἡ ἀδελφικὴ χεὶρ δυνηθῇ νὰ μεταγράψῃ αὐτήν.

(*) Θὰ ἴδωμεν κατωτέρω ὅτι οὐδεὶς οὐδέποτε, ἐν περισπασμοῖς *ταλαιπωρούμενος* (ἦτοι ἐν θετικῇ δυστυχίᾳ διατελῶν), ἀνεβίωσεν ἐν τῷ παρόντι διὰ τοῦ παρελθόντος οὐδὲ ἦτο δυνατὴ ἡ ψυχολογικὴ αὕτη ἀνάστασις.

Ἄλλ' ὅταν ζῆ τις τεθνεώς· ὅταν καρδίαν πλέον
δὲν ἔχη, καὶ ἀπώλεσε πᾶν ὄνειρον ὠραῖον,
τότε θρηνεῖτε· ὁ νεκρὸς αὐτὸς διανοεῖται,
τί εἶχε, τί ἀπώλεσε, τί ἤλπισ' ἐνθυμεῖται.
(Ἰδε Ποιήσεις, σελ. 9).

Ἐν τοῖς στίχοις τούτοις προφανῶς ἐλησμόνησεν ὁ Ἕλληνας ποιη-
τῆς τὸν Musset.

Ἄλλ' ἐξετάσωμεν ἤδη καὶ ἄλλων ποιητῶν τὴν αἴσθησιν, ἵνα
ἴδωμεν ἂν τυχὸν συμφωνῇ πρὸς τὴν τοῦ Γάλλου ποιητοῦ, τοῦ
ἀναιρέτου τοῦ Δάντου. Ἐν τῇ Ἔσθῃ τοῦ Ῥακίνα (πράξει α',
σκηνῇ β') Ἰσραηλίτις ψάλλουσα τὰς δυστυχίας τῆς Σιών λέγει:

Déplorable Sion, qu'as-tu fait de ta gloire ?
Tout l'univers admirait ta splendeur ;
Tu n'es plus que poussière ; et de cette grandeur
Il ne nous reste plus que la triste mémoire.

Ἐν τῷ ὠραίῳ τοῦ ἡμετέρου Ἀ. Προβελεγίου ποιήματι, τῷ
ἐπιγραφομένῳ Ἀδὰμ καὶ Εὔα (σελ. 89), ψάλλουσιν οἱ ἄγγελοι
πρὸς τοὺς κοιμωμένους πρωτοπλάστους ὅτι μετ' ὀλίγον ἴσως θὰ
φαίνωνται εἰς αὐτούς, ἐν ἀγωνίᾳ κατακειμένους,

ὡς ἀλγεινῆ ἀνάμνησις βραχείας εὐτυχίας.

Ἐν δὲ τῇ Ἔστῃ, τῷ ἐνταῦθα ἐκδιδομένῳ περιοδικῷ συγγράμ-
ματι, ἀναγινώσκομεν (ἐν τόμ. Γ' σελ. 96) τὰ ἐξῆς :

« Αἱ ἀναμνήσεις παρελθούσης εὐδαιμονίας εἰσὶν αἱ ρυτίδες
τῆς ψυχῆς »
(X. de Maistre).

Καὶ ἄλλα ἔτι παραδείγματα ἐδυνάμεθα νὰ προσαγάγωμεν
καὶ μάλιστα ἐξ ἄλλογενῶν ποιητῶν, ἵν' ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ γνώ-
μη τοῦ Musset δὲν ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς πάντων τῶν ποιητῶν τὴν
αἴσθησιν. Περιοριζόμενοι δὲ κατὰ τὸ παρὸν ἐν τοῖς ἀνωτέρω, διότι
πολλὰ ἕτερα παρακατιόντες θὰ καταλέξωμεν, χωροῦμεν ἐπὶ τὴν
ἐκτίμησιν τοῦ αἰσθήματος τοῦ Γάλλου ποιητοῦ, θέλοντες νὰ μά-
θωμεν ἂν προκύπτῃ κατὰ κοινὴν καὶ φυσικὴν αἴσθησιν ἢ κατ'
αἴσθησιν ἀποδεικνύουσαν τὴν ποικιλίαν τῆς καρδίας, περὶ ἧς ἀ-
νωτέρω εἴπομεν.

Ἀλλὰ πρὸ τούτου κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι,

καίτοι ἐκηρύξαμεν τὸν Musset δημιουργὸν τοῦ ζητήματος διὰ
τῆς πρὸς τὸν Δάντην ἀποστροφῆς, δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ θεωρή-
σωμεν αὐτὸν καὶ πρῶτον κήρυκα τοῦ ἐναντίου τῷ Δάντη αἰσθή-
ματος, διότι τὴν σήμερον κινδυνεύει νὰ καταστῇ ἀναμφισβήτητος
ἀλήθεια ἡ γνώμη τοῦ ἀρχαίου Βακχυλίδου καὶ ἄλλων νεωτέρων
σοφῶν, καθ' ἣν οὐδὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ μὴ προλεχθὲν (Πρβ.
καὶ Taillandier *Reflexions sur les lois pénales*, p. 4).

Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐζητήσαμεν νὰ ἴδωμεν ἂν καὶ ἄλλοι
πρὸ τοῦ Γάλλου ποιητοῦ ἐξέφρασαν τοιοῦτον αἶσθημα· προχεί-
ρως δὲ εὔρομεν τὸν μέγιστον τοῦ αἰῶνος ποιητὴν, τὸν Βύρωνα,
εἰπόντα ἐν τῷ *Don Juan* (Ἄσματι Α', στροφῇ 193.) τὰ ἐξῆς :

I loved, I love you ; for this love have lost
State, station, heaven, mankind's, my own esteem,
And yet can not regret what it hath cost,
So dear is still the memory of that dream ;

ἦτοι, κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν τοῦ κ. Γ. Πολίτου (*Ἀλφ-
δου Βύρωνος ποιήμ. τόμ. Β'. σελ. 293—294*): « Σὲ ἠγάπων,
καὶ ἔτι σὲ ἀγαπῶ. Εἰς τὸν πρὸς σὲ ἔρωτά μου ἐθυσίασα τὸν βαθ-
μόν μου, τὴν εὐδαιμονίαν μου, τὰς ἐλπίδας τοῦ οὐρανοῦ, τὴν
ὑπόληψιν τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἰδικὴν μου—ἐν τούτοις δὲν λυποῦ-
μαι δι' ὅλα ὅσα ἀπώλεσα, τόσον δι' ἐμὲ εἶναι γλυκεῖα(*) ἡ ἀνά-
μνησις ἐκείνου τοῦ ὀνείρου τῆς ψυχῆς μου ! »

Ταῦτα ἔγραφε πρὸς τὸν ἐραστὴν αὐτῆς γυνὴ ἐξωπημένη ὑπὸ
τοῦ θάλπους τοῦ ἔρωτος—ἡ εὐώνυμος Ἰουλία.

Ἀμφότερα ὅμως τὰ αἰσθήματα, τῆς τε Βυρωνεῖου Ἰουλίας καὶ
τοῦ Ἀλφρέδου de Musset, δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς
φυσικὰ καὶ συνήθη, ἀλλ' ὡς ἀτομικὰ καὶ σπάνια αἰσθήματα
ποιητικῶν ψυχῶν πολὺ λεπτυνθεισῶν κατὰ τὸ πάθος καὶ παραι-
σθανομένων. Οὐδὲ εἶνε σπάνια τοιαῦτα παραισθήματα παρὰ τοῖς
ποιηταῖς: ὁ Λουκρήτιος εἶπεν ὅτι εὐάρεστον εἶνε νὰ βλέπῃ τις

(*) Τὸ ἀγγλικὸν κείμενον λέγει: προσφιλῆς, dear· ἀλλὰ βεβαίως
ἐν τῇ ἐννοίᾳ αὐτοῦ ὑπάρχει ἡ ἐννοια τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως καὶ
τάνάπαλιν.

ἀπὸ τῆς ζῆρας ἐν μεγάλη τρικυμία κλυδωνιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων τὸν ἄλλον ἐν ἀναπεπταμένῳ πελάγει :

Suave mari magno, turbantibus æquora ventis,
E terra magnum alterius spectare laborem,—

αἴσθημα, ὅπερ ὁ μὲν Chateaubriand, ὡς λέγει ἐν τῷ *Ὀδοιπορικῷ* (Τόμ. Β' σελ. 80 τῆς μεταφρ. 'Ε. 'Ραΐδου), οὐδέποτε ἔδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ, οἱ δὲ *Καιροὶ* τοῦ Λονδίνου ἐκήρυξαν ἀνήθικον ἐν τινι φύλῳ αὐτῶν τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους.

Ἄλλο παράδειγμα ποιητικῆς παραισθήσεως ἀναφέρομεν τὸ ἐξῆς : ὁ *Ρακίνας*, καθ' ὑπερβολὴν εὐκίνητος τὴν ψυχὴν, ἔλεγεν ὅτι καίτοι αἱ ἐπευφημίαι αἱ ἔλαβεν ἐκολάκευσαν αὐτὸν πολὺ, ἢ ἐλαχίστη ἐπικρισις, ὅσον ἄδικος καὶ ἄν ἦτο, παρεῖχεν αὐτῷ πλείονα λύπην ἢ ὅσην οἱ ἔπαινοι ἠδονήν! (Ἴδε Schwalb εἰς *Ρακίνα Athalie* p. VII.) Περὶ τῆς αἰσθήσεως τούτου βεβαίως τοῦ ποιητοῦ ποιούμενος λόγον ὁ Λαμαρτῖνος ἐν τέλει τοῦ συγγράμματος *Des destinées de la poésie* λέγει : « Ἄγνοῶ τίς ποιητὴς ἔλεγεν ὅτι μίαν ἐπικρισις παρεῖχεν αὐτῷ ἑκατοντάκις πλείονα λύπην ἢ ὅσην πάντες οἱ ἔπαινοι ἠδονήν. Τὸν λυποῦμαι καὶ δὲν τὸν ἐγνοῶ ».

Τρίτον λέγομεν ὅτι συνεζητήθη ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἂν τὸ γεῦμα παρέχῃ λύπην ἢ ἠδονήν! Τῇ ἀληθείᾳ, ἐὰν τὰ ὄρια τοῦ γελοίου δὲν εἶνε ἀπηγορευμένα εἰς τὰ ἔξοχα πνεύματα, οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται νὰ συζητηθῇ ἢ ἂν τοῦ γλυκέος ἢ γεῦσις εἶνε πικρὰ ἢ εὐάρεστος. Καὶ ὅμως ὁ Βύρων παραδέχεται ὅτι τὸ γεῦμα εἶνε ἢ λυπηροτέρα ὥρα τῆς ἡμέρας καὶ κηρύττει ἠπατημένον τὸν Βολταῖρον, εἰπόντα ὅτι ὁ Κάντιδος εὗρισκε τὸν βίον πολὺ ὑποφερτὸν μετὰ τὸ φαγητὸν (Ἴδε Βύρωνος *Don Juan*, ἄσμ. 4, στρ. 30—31).

Πολλάκις λοιπὸν οἱ ποιηταὶ παραισθάνονται καὶ ἡ παραίσθησις ἐνίοτε γίνεται τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε πολὺ ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν παλαιῶν ἐκείνων Θρασκῶν, οἵτινες ἐκλαιον ἐπὶ τῷ γεννωμένῳ τέχνῳ καὶ ἔχαιρον διὰ τὸν ἀποθνήσκοντα—καὶ περὶ ὧν ἴδε τὸν *Ἡρόδοτον* (5, 4).

Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι ἀλγεινὸν αἴσθημα ἐν γένει ἐπέρχεται εἰς

τὸν ἀναπολοῦντα οἰχομένην εὐδαιμονίαν. Ἄλλ' ἡ ἀνακλήρυξις γενικῶν καὶ ἄνευ ἐξαιρέσεως ἀξιωματῶν εἶνε πλοῦς ἄνευ ἐλιγμῶν ἐν τῇ θαλάσῃ τοῦ ἐπιστητοῦ, κατ' οὐδὲν πλωϊμωτέρα παρ' ἐκείνην,

ἧς ὁ ἄμετρος βραχίων
ἐγκολποῦται τὴν γῆν ὅλην, ὡς ἡ μήτηρ τὸ παιδίον,
καὶ ἀτίθασσος, ἀγρία,
μάχεται πρὸς τοὺς τυφῶνας, μάχεται πρὸς τὰ στοιχεῖα,

κατὰ τὸν αἰοίδιμον ποιητὴν τοῦ *Περιπλανωμένου*. Ὅθεν ἴδωμεν μὴ ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ἐξαίρεσιν τινα τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς. Ἀνοίγοντες τὰς *Πρώτας Ποιητικὰς Μελέτας* τοῦ Λαμαρτῖνου, εὗρισκομεν ἐν αὐταῖς ποίημα ἐπιγραφόμενον *Souvenir* καὶ ἔχον τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν πρὸς τὸ ποίημα τοῦ *Musset*, ἧτοι ἀνάμνησιν ἀποθανούσης φίλης. Ἐν τούτῳ τῷ ποιήματι ἀπαντῶμεν τὴν ἐξῆς στροφὴν:

Du soleil la céleste flamme
Avec les jours revient et fuit;
Mais mon amour n'a pas de nuit
Et tu lui es toujours sur mon âme.

Ἐν δὲ τῷ ὑπομνήματι τῆς ποιητικῆς ταύτης μελέτης ὑπάρχει ἢ ἐξῆς σημείωσις : « Ἐτεροπρόμην διαλεγόμενος δι' ἐπικλήσεων, δι' ἐκστάσεων, διὰ προσευχῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ δι' αὐτῆς τῆς ποιήσεως, μετὰ τῆς σκιᾶς τῆς πάντοτε παρούσης εἰς τοὺς λογισμοὺς μου ». Τί βλέπομεν ἐκ τούτων; ὅτι καὶ ὁ Λαμαρτῖνος ἐνταῦθα συμφωνεῖ κατὰ τὸ αἴσθημα πρὸς τὸν Βύρωνα καὶ τὸν *Musset*: πάντες ὅμως οὗτοι ἀποφάνονται συμφώνως προκειμένου περὶ ἀναμνήσεως ἐρώτων. Τί λοιπὸν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τοῦ φαινομένου τούτου; ὅτι παρά τισι τὸ ἐρωτικὸν αἴσθημα, ὅπερ κατὰ τοὺς φιλοσόφους προσπαθεῖ νὰ πληρώσῃ τὸ χάσμα τὸ μεταξὺ τοῦ Ἐγὼ καὶ Σὺ ὑπάρχον καὶ νὰ συγχωνεύσῃ τὰ ἄτομα εἰς ἐνότητα ὑπάρξεως (ἴδε Λίνδνερ *Ἐγχειρίδιον Ἐμπειρικῆς Ψυχολογίας* § 78 σημ. 2. τῆς Ἑλλην. μεταφρ.), ἐμφανίζεται τοσοῦτον ἰσχυρόν, ὥστε καὶ ἐκλιπόντος τοῦ ἐρωμένου προσώπου ἀναπαριστάνει ζωηρῶς αὐτὸ καὶ οὕτως ἀδιακόπως διώκει τὸν ἐκκυλισθέντα εἰς ἔρωτα.

Τὴν ἰσχὺν δὲ τοῦ ἐρωτικοῦ αἰσθήματος (ἢ, ὀρθότερον, συναισθήματος) καὶ φυσιολόγοι ὠμολόγησαν, ὀνομάσαντες αὐτὸ «τὸ ἰσχυρότατον τῶν παθῶν» (ἴδε Tyndall *περὶ γενέσεως τῶν ὄντων* σελ. 52 τῆς Ἑλλην. μεταφρ.) καὶ ὁ Hartmann ἐδήλωσεν, ὁ συγγραφεὺς τῆς πολυθρυλήτου *Φιλοσοφίας τοῦ ἀσυνειδήτου*, ἀποκαλέσας ἀπεικαστικῶς τὸν ἔρωτα ἀκαταιγίδα ἐν ὥρᾳ ἔαρος φοβερὰν ἅμα καὶ θελκτικὴν» καὶ οἱ ποιηταὶ σαφῶς παρέστησαν.

Ὁ Δάντης εἶπε περὶ τῆς Φραγκίσκας ὅτι οὐδ' ἐν τῷ Ἄδῃ κατέλιπεν αὐτὴν ὁ ἔρωσ :

Che, come vedi, ancor non m' abbandona,

ὁ Λαμαρτῖνος περὶ τῆς Σαπφοῦς, ἐν τῷ φερωνύμῳ ποιήματι, ὅτι ἀδιαλείπτως ἐδίωκεν αὐτὴν ἢ ἀνάμνησις τῆς ἡμέρας καθ' ἣν εἶδε τὸν Φάωνα :

Importuns souvenirs me suivrez vous sans
[cesse?,

ὁ Ἴβυκος, ὁ κατὰ Κικέρωνα (Tuscul. Disp. IV c. 33) πάντων τῶν ποιητῶν ἐρωτομανέστατος, οὐδὲ στιγμὴν, ὡς λέγει, ἔμενεν ἀτάραχος ὑπὸ τοῦ ἔρωτος :

Ἔμοι δ' Ἔρος οὐδεμίαν κατέκοιτος ὦραν (*)

καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἔψαλεν «Ἔρωσ ἀνίκατε μάχαν».

Ὅθεν νομίζομεν ὅτι δικαιούμεθα ὡς ἐξαίρεσιν τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἀνάμνησιν οἰχομένου ἔρωτος, διότι τὸ πάθος, ἰσχυρότατον ὄν, ἐμφανίζεται ζωηρῶς ἐν τῇ μνήμῃ καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀναζῆ τὸ ἐρώμενον πρόσωπον καὶ χαίρει ὁ ἀναμνησκόμενος.

Τοῦτο δὲ ἄριστ' ἀποδεικνύει ὁ Goethe ἐν τῷ ᾄσματι τῷ ἐπιγραφομένῳ *Nähe des Geliebten*, λέγων ἐπ' ὀνόματι ἀωνύμου ἐρωμένης ὅτι πρῶϊαν καὶ ἐσπέραν ἐνθυμεῖται τὸν μεμακρυσμένον φίλον, βλέπει αὐτὸν καὶ ἐν μέσῳ κονιορτοῦ καὶ ἐν βαθείᾳ νυκτί, ἀκούει αὐτὸν καὶ ὅταν βοᾷ τὸ κύμα καὶ τέλος ἐν τῇ ἡμερίᾳ τοῦ

(*) Ἴδε Schneidewin *Ibyci Rhegini carminum reliquiae*, fragm. I.

ἄλσους εὕρισκεται παρ' αὐτῷ, καίτοι τόσον μακρὰν εὕρισκομένῳ.

Ich bin bei dir, du seist auch noch so ferne;
Du bist mir nah!

Καταχωρίζομεν δ' ἐν ὑποσημειώσει τοῦ ὠραίου τούτου ποιηματίου ἔμμετρον μετάφρασιν (*).

Ὅμοίως ἐν τῷ ᾄσματι *An die Entfernte* ἀμφιβάλλει ὁ ποιητῆς ἂν ἀπεμακρύνθη ἀπ' αὐτοῦ ἢ φίλη, διότι ἕκαστον ῥῆμα καὶ ἕκαστος φθόγγος ἀντηχεῖ ἔτι ἐν τῷ συνειθισμένῳ αὐτοῦ ὡτί :

So hab' ich wirklich dich verloren?
Bist du, o Schöne, mir entflohn?
Noch klingt in den gewohnten Ohren
Ein jedes Wort, ein jeder Ton.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλα παραδείγματα ἐξ ἄλλων ποιητῶν δυνάμεθα περιεργίας χάριν νὰ καταλέξωμεν, ἐν οἷς ἡ ἰσχὺς τοῦ πάθους εἰ-

(*) Ἐγγύτης τοῦ πεφιλημένου.

Σ' ἐνθυμοῦμαι, ὅτε χύνων φῶς ὁ ἥλιος προβαίνει
ἐκ τοῦ κόλπου τῶν κυμάτων

Σ' ἐνθυμοῦμαι, ὅτε λάμπει ἡ σελήνη, φαινομένη
καὶ ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων.

Ναί, σὲ βλέπω, ὅτε πέραν τρέχει ἄνεμος ἐγείρας
τὸν κονιορτὸν τοῦ δρόμου,

Καὶ τὴν νύκτα, ὅτε πάλαι ἐπὶ τῆς στενῆς γεφύρας
ὀδοιπόρος ἐκ τοῦ τρόμου.

Τὴν φωνὴν σου διακρίνω, ὅτε θραύεται τὸ κύμα,
οἱ δ' αἰγιαλοὶ βοῶσι

Καὶ συχνάκις εἰς τὸ ἄλσος φέρω μόνη μου τὸ βῆμα,
ὅτε πάντα σιωπῶσι.

Εἴμ' ἐγγύς σου καὶ ἐγγύς μου ἡ μορφή σου διαμένει,
ἂν καὶ εἶς' ἐν ἄλλῃ χώρα!

Ἦδη ἔκλινεν ὁ Φοῖβος καὶ ὁ Ἑσπερος προβαίνει.
Ἄχ, ἐδῶ ἄς ἦσο τώρα!

κονίζεται διὰ τῆς ζωηρᾶς ἀναπαραστάσεως τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ.

Οὕτως ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ ποιητικῇ μελέτῃ τοῦ Λαμαρτίνου τῇ ἐπιγραφομένῃ «*Σαπφώ*», ἡ Λεσβία ποιήτρια, μέλλουσα νὰ καταρρίψῃ ἑαυτὴν ἀπὸ τοῦ βράχου ἕνεκεν ἀτυχοῦς ἔρωτος, νομίζει ὅτι ἀκούει μακρόθεν τὴν φωνὴν τοῦ περιλημένου Φάωνος καὶ δὴ καὶ ὅτι βλέπει αὐτὸν καταβαίνοντα ἐκ τοῦ λόφου καὶ τείνοντα πρὸς αὐτὴν τοὺς βραχίονας :

Oh ! qu'entends je ?... Écoutez... du coté de Lesbos
Une clameur lointaine a frappé les échos !
J'ai reconnu l'accent de cette voix si chère,
J'ai vu sur le chemin s'élever la poussière !
O vierges, regardez ! Ne le voyez - vous pas
Descendre la colline et me tendre les bras ?

Ὅμοίως ἐν τῷ ποιήματι, ὅπερ ἔγραψεν ὁ ἔραστής τῆς Γραζιέλλης ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει αὐτῆς, — τῷ ἐπιγραφομένῳ *Le premier regret*, ἐκφράζεται ἡ αὐτὴ ἀναπαράστασις :

Moi seul je la revois telle que la pensée,
Dans l'âme où rien ne meurt, vivante l'a laissée.

(Lamartine *Graziella* p. 175.)

Ἐτερον παράδειγμα τοιαύτης ἐρωτικῆς ὀπτασίας παρέχει ἡ μῦν ἢ *Ἀλζίρα* — τὸ σπινθηροβόλον δράμα τοῦ Βολταίρου. Ἐκεῖ ἀποκρινομένη ἡ Ἀλζίρα εἰς τὸν πατέρα της, παρακελεύοντα αὐτὴν νὰ συζευχθῇ μετὰ τοῦ Ἰσπανοῦ τῆς Περούϊας ἡγεμόνος, λέγει ὅτι ὑπακούει μὲν, ἀλλ' ἡ καρδία της ἀνέκει εἰς τὸν ὁμοεθνῆ Ζαμῶρον, καίτοι, ὡς ἐπίστευε, πρὸ τριῶν ἐτῶν ἀποθανόντα, οὗ ἢ *εἰκῶν πάντοτε ἀναγεννᾶται ἐν τῇ καρδίᾳ της* (ἐν πράξει *ἀ, σκηνῆ δ'*). — Ἀγνοοῦμεν ὅμως ἂν δύναται νὰ θεωρηθῇ πιθανὸν ὅτι τοιαῦτα αἰσθήματα, ἀριστοκρατικὰ ὅλως, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἔτρεφεν ἀγρία τῆς Ἀμερικῆς νεᾶνις. Ἀλλ' ἴσως καὶ τοῦτο τὸ παράδειγμα δεικνύει τὴν ἀλήθειαν τῆς γνώμης τῶν κριτικῶν, καθ' ἣν εἰς οἰονδήποτε χρόνον ἢ τόπον καὶ ἂν ἀποδημήσῃ ὁ ποιητής, συνοδοιποροῦσι μετ' αὐτοῦ τὰ αἰσθήματα καὶ οἱ πόθοι καὶ αἱ φροντίδες τῆς ἐποχῆς του (ἴδε Ἐ. Ροῦδην περὶ συγχρόνου Ἑλληνικῆς ποιήσεως σελ. 4).

Περισσότερα ὑπάρχει τοῦ Goethe ἡ ὀπτασία ἐν τῷ εἰς τὴν *Aldan* ποιηματίῳ, τῷ ἀνήκοντι εἰς τὴν τάξιν τῶν *Vermischte Gedichte* τοῦ ποιητοῦ. Ἐκεῖ λέγει ὅτι φαίνεται εἰς αὐτὸν ἐρασθέντα τῆς Λίδας ἢ θορυβώδης τοῦ ταχυτάτου βίου κίνησις ὡς ἐλαφρόν τι λεπτότατον ὑφασμα, δι' οὗ θεωρεῖ διηνεκῶς ὡς ἐν νεφέλαις τὴν μορφήν τῆς ἐρωμένης, ἥτις λάμπει πρὸς αὐτὸν φιλικῶς καὶ πιστῶς, ὡς διὰ τῶν κινουμένων ἀκτίνων τοῦ βορείου σέλαος λάμπουσι τὰ αἰώνια ἄστρα :

Denn, seit ich von dir bin,
Scheint mir des schnellsten Lebens
Lärmende Bewegung
Nur ein leichter Flor, durch den ich deine Gestalt
Immerfort wie in Wolken erblicke:
Sie leuchtet mir freundlich und treu,
Wie durch des Nordlichts bewegliche Strahlen
Ewige Sterne schimmern.

Πασῶν δὲ ἴσως τῶν προηγουμένων ἰσχυροτάτη εἶνε ἡ ἐρωτικὴ ὀπτασία τοῦ Κλαυδίου Μελνόττου ἐν τῷ συγκινητικωτάτῳ τοῦ Bulwer δράματι *The Lady of Lyons* (act. V, scene II). Ἐκεῖ λέγει ὁ περιπαθὴς ἔραστής εἰς τὴν πιστὴν αὐτοῦ καὶ ἐνάρετον φίλην ὅτι ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν νυκτοφυλάκων ἐβλέπεν αὐτὴν ἐν ταῖς ἀγκάλαις του (!) καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θορύβου τῆς μάχης ἤκουε τὴν καρδίαν της παλλομένην ἐπὶ τοῦ στήθους του :

Oh, joy! — Oh, rapture! By the midnight watchfires,
Thus have I seen thee! . . .

And, 'midst the roar of battle, thus have heard
The beating of thy heart against my own!

Ἐπιτραπήτω ὅμως ἡμῖν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι λίαν ἀπίθανος φαίνεται ἡμῖν ἡ ἀκρόασις τῶν παλμῶν ἐρωμένης ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου τῆς μάχης (!). Γινώσκουμεν ὅτι πολλοὶ μαχηταὶ ὑπῆρξαν οὐ μόνον δεινοὶ θεράποντες τοῦ Ἄρεως, ἀλλὰ καὶ φοβεροὶ θιασῶται τῆς Ἀφροδίτης, τῆς Οὐρανίας, ὡς ὁ σταυροφόρος Τογγεμβούργος (ἴδε περὶ αὐτοῦ τὸ φερώνυμον ποίημα τοῦ Schiller), ἢ τῆς Πανδήμου, ὡς ὁ ἡμέτερος Παπαφλέσσας, ὃν ὁ ποιητὴς τῆς

Τουρκομάχου Ἑλλάδος (ἐν ἄσμ. γ', στ. 661 καὶ ἐπ.) ἀπεκάλεσε φιλογύναιον ἄμα Πάριν καὶ φιλοπόλεμον Ἀχιλλέα. Πολὺ ὁμως ἀμφιβάλλομεν ἂν τις ἐξ αὐτῶν ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου τῆς μάχης εἶχε πρὸς τὸν ἔρωτα ὡς ὁ Ἀρχιμήδης πρὸς τοὺς γεωμετρικούς κύκλους.

Καὶ πολλὰ δὲ ἄλλα ὅμοια χωρία ὑπάρχουσιν ἡμῖν πρόχειρα, μάλιστα δὲ δραματικῶν καὶ λυρικῶν ποιητῶν, ἀλλὰ παραλείποντες αὐτὰ συντομίας ἕνεκα νομίζομεν πρέπον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι εἰς τοιαύτας αἰσθηματικὰς ὀπτασίας ὑποπίπτουσιν οἱ νεώτεροι καὶ ἰδίως οἱ ἀριστοκρατικοὶ τὴν καρδίαν, οἱ θεωροῦντες τὸν ἔρωτα ὡς αἰσθηματικὴν κλίμακα πρὸς ἀνάβασιν εἰς τὸν οὐρανόν, ὡς λέγει ὁ κ. Ροΐδης (ἔ. ἀν. σελ. 7), ἢ ἄρμα πύρινον, ὅπερ ζῶντας ἡμᾶς ἀνάγει εἰς τὴν τάξιν τῶν θεῶν :

Char de feu qui, vivants, nous porte au rang des dieux

κατὰ τὸν Λαμαρτίνον (*Harmonies*, livre III). Τούναντίον οἱ παλαιοὶ καὶ τῶν νεωτέρων οἱ ἀπλούστεροι καὶ φυσικώτεροι οὔτε εἰς τοιαύτας ὀπτασίας ὑποπίπτουσι καὶ λύπην αἰσθάνονται ἀναμιμνησκόμενοι τὸν ματαιωθέντα αὐτῶν ἔρωτα. Ἀνωτέρω παρεθέμεθα πολλοὺς ἀριστοκρατικούς στίχους τοῦ Goethe ἐν ταῦθα ἀναφέρομεν ἄλλους δημοτικωτέρους τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως καὶ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ. Ποιμὴν βλέπων κλειστὴν τῆς ἀπούσης αὐτοῦ ἐρωμένης τὴν θύραν ἄδει τὸν θρῆνον τοῦ Σολομῶντος «ματαιότης ματαιότητων». — Ἄθύρα, λέγει, μένει ἐκεῖ κλειστή ὅμοι! τὰ πάντα εἶνε ὄνειρον» :

Die Thüre dort bleibet verschlossen;

Doch alles ist leider ein Traum

(Schäfers Klage lied).

Ὅμοίως κατὰ τὸν ἀρχαιομαθῆ Φενελῶνα ἢ Καλυψὼ προσβλέπουσα τὴν ἀνθηρὰν χλόην, ὅπου πολλάκις ἔμενε παρὰ τὸν Ὀδυσσεά, ἐθλίβετο ἀναμιμνησκομένη ἐκεῖνον. Ces beaux lieux... ne faisaient que lui rappeler le triste souvenir d'Ulysse, qu'elle y avait vu tant de fois auprès d'elle (*Télémaque*, livre I).

Ἐν γένει δὲ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι καθ' ὅλην τὴν πρὸ τοῦ

Χριστιανισμοῦ ἀρχαιότητα ἢ σχέσις τῶν δύο φύλων πρὸς ἄλληλα ἦτο ἀδῶς ὑγιῆς καὶ φυσική, ἐπίσης ἀπέχουσα ἀπ' ἀγροικίας, ὅσον καὶ ἀπὸ διαθρύψεως καὶ τρυφερότητος ὡς λέγει ὁ Σχοίμαννος (ἐν τῇ Ὀμηρικῇ Ἑλλάδι, σελ. 79 τῆς ἑλλην. μεταφρ.) περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ἀνθρώπων. Ὅθεν τὸ λεγόμενον ἐν τῷ τοῦ Τέλφου μυθιστορήματι *Οἱ τριάκοντα τύραννοι τῶν Ἀθηνῶν* (σελ. 43 τῆς ἑλλην. μεταφρ.) ὅτι ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἰσοκράτους Πολυκρίτη «πυκνὰς ἡμέρας τε καὶ νύκτας ἐγρήγορος διετέλεσεν *ἰνδαλλομένη* ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτῆς τὸν Θρασύβουλον» φαίνεται ἡμῖν γε μᾶλλον νεωτερικόν, ὡς καὶ τὸ τοῦ Βιργιλίου (*Αἰν. IV, 4*) ὅτι ἐν τῷ στήθει τῆς Διδούς, ἐρασθείσης τοῦ Αἰνείου, διέμενον ἐντετυπωμένοι ἢ μορφή καὶ οἱ λόγοι τοῦ ἥρωος :

.... haerent infixi pectore vultus

Verbaque....

Ταῦτα ὁμοιάζουσι πρὸς πολλὰς ῥομαντικὰς ἰδέας ἀπαντώσας παρὰ τῷ αὐτῷ Λατίνῳ ποιητῇ καὶ παρὰ Πινδάρῳ καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ καὶ μάλιστα παρ' Εὐριπίδῃ — καὶ προῖον οὔσας τοῦ ἐν τῷ πνεύματι τούτων τῶν ἀνδρῶν ἐδρεύοντος ἀνωτέρου πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἀλλαχοῦ.

Ὡς ἐξαίρεσιν λοιπὸν τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐρωτικῆς εὐδαιμονίας, διότι, σφοδρότατον ὂν τὸ πάθος παρὰ τοῖς νεωτέροις, διαμένει ἀείποτε ζῶν καὶ ἐμφανίζει ζωηρῶς ἐν τῇ μνήμῃ τὴν διαγραφείσαν εἰκόνα.

Ἄλλ' ἴσως εἴπῃ τις, διατί ἡ Φραγκίσκα, ἡ περιπαθὴς ἐρωμένη τοῦ Παύλου, ἀναμιμνησκομένη ἐν τῷ Ἄδῃ τὸν ἐπίγειον αὐτῆς ἔρωτα, θλίβεται τὰ μέγιστα καὶ λέγει τοὺς συγκινητικούς ἐκείνους στίχους, περὶ ὧν ὁ λόγος ἐν τῇ παρούσῃ διατριβῇ; Ἡ ὠραία Ῥιμινία δὲν λυπεῖται διὰ τὴν στέρησιν τοῦ προσφιλοῦς αὐτῇ προσώπου, διότι ἐν τῷ αὐτῷ κύκλῳ τοῦ Ἄδου συμπέτονται ἀμφοτέροι ἀδελφικῶς ὡσεὶ περιστεραι (*quali colombe*) ἀλλὰ λυπεῖται διότι ἀπώλεσε τὴν ἐπίγειον εὐδαιμονίαν διαμένουσα ἤδη ἐν μέσῳ φοβερῶν μαρτυρίων. Δηλαδὴ ἡ Φραγκίσκα εὕρισκεται ἐν θετικῇ δυστυχίᾳ, καὶ οὕτω, νομίζω, πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ ἢ λέξις *miseria* τοῦ κειμένου δὲν σημαίνει ἀπλῶς δυστυχίαν ἢ

douleur, ὡς μεταφράζει ὁ Musset, ἀλλὰ κυρίως δυστυχίαν παραμένουσιν καὶ διαρκῶς καθισταμένην αἰσθητήν, ἥτοι θετικὴν, ὡς εἶπομεν, δυστυχίαν. Π. χ. ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀποτυχὼν ἐν τινὶ ἐπιχειρήσει ὑπέστη ἀποθετικὴν δυστυχίαν, ἐν ᾧ ὁ διὰ τὴν ἀποτυχίαν περιελθὼν εἰς ἔνδειαν καὶ ἄλλας περιπετείας διαρκῶς αἰσθητάς, ἐκεῖνος διαμένει ἐν θετικῇ δυστυχίᾳ. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ τοῦ Βύρωνος Ἰουλίᾳ, κλεισθεῖσα ἐν μοναστηρίῳ μακρὰν τοῦ Juan καὶ τῆς φιλοψόγου κοινωνίας, ὑφίστατο ἀπλὴν ἀπώλειαν τῆς προτέρας εὐδαιμονίας. Τούναντίον ἡ Φραγκίσκα τοῦ Δάντου, οὐ μόνον ἀπολέσασα τὴν προτέραν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ ριφθεῖσα εἰς βόθρον Ἄδου

... d'ogni luce muto

Che muggia, come fa mar, per tempesta,
Se da contrari venti è combattuto,

ἥτοι: ἔρημον παντὸς φωτὸς καὶ μυκώμενον, ὡς μυκᾶται ὁ πόντος ἐν τρικυμίᾳ, καταγωνιζόμενος ὑπ' ἀντιπνῶν ἀνέμων, — ἡ Φραγκίσκα, λέγομεν, διετέλει ἐν θετικῇ δυστυχίᾳ καὶ μάλιστα ἐν τσαύτῃ, ὥστε ὁ ποιητὴς ἰδὼν τὰ μαρτύριά της ἔκλαιε θλιβερῶς καὶ πλήρως ἐλέου :

... Francesca, i tuoi martiri

A lagrimar mi fanno tristo e pio.

Ὁμοίως ὁ Musset καὶ ὁ Λαμαρτίνος ἀπολέσαντες τὴν φίλην αὐτῶν ἐγένοντο ἀποθετικῶς δυστυχεῖς, ἥτοι ἀπώλεσαν τὸ αἷτιον τῆς εὐτυχίας αὐτῶν. Ὁ ἐκπεσὼν ὅμως τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ δουλεύων ἐν τῇ ἐξορίᾳ τοῖς ἄλλοις καὶ δεχόμενος παρ' αὐτῶν ὕβρεις καὶ προπηλακισμοὺς διατελεῖ ἐν θετικῇ δυστυχίᾳ. Παρὰ τῷ Ὁμήρῳ λέγει ὁ Ἔκτωρ ὅτι θὰ προμαχήσῃ τῆς Ἰλίου φροντίζων ὑπὲρ τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἥτις ἄλλως θέλει αἰχμαλωτισθῆ ὑπὸ τῶν χαλκοχιτώνων Ἀχαιῶν καὶ ἀπαχθεῖσα εἰς Ἄργος θὰ ὑπηρετῇ Μεσσάριδα τινὰ ἢ Ὑπέρειαν καὶ θέλει τις εἶπη περὶ αὐτῆς: ἰδοὺ ἡ γυνὴ τοῦ Ἔκτορος! Τότε δέ, τῇ λέγει,

σοὶ αὖ νέον ἔσσειται ἄλγος (Ἰλ. Ζ, 462).

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ μέγας Ναπολέων, ἂν ἐγένετο μόνον ἔκπτωτος τοῦ θρόνου, θὰ ἦτο ἀποθετικῶς δυστυχὴς· ἀλλ' ἀπο-

βάλλων τὸ στέμμα καὶ Προμηθεὺς γενόμενος τοῦ βράχου τῆς Ἀγίας Ἑλένης καὶ μυρίας πάσχων στερήσεις (ἴδε *Las Cases Memorial de Sainte-Hélène Tome I, p. 327—329*) περιήλθεν εἰς θετικὴν δυστυχίαν — *alla miseria*· καὶ μάλιστα ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς συγγραφεὺς ὀνομάζει τὰς ἐν τῇ ἐξορίᾳ στερήσεις τοῦ Ναπολέοντος *misères de son exil* (ἐν σελ. 484 τοῦ αὐτοῦ τόμου).

Ἡ λέξις λοιπὸν *miseria* ἰσοδυναμεῖ πρὸς τό: δεινοπάθεια, ταλαιπωρία, ἀθλιότης καὶ τὸ Ὁμηρικὸν οἰζὺς—καὶ σημαίνει τὴν ἀντίθετον ἔννοιαν τῆς μακαριότητος. Ὡς δὲ λέγεται παρὰ τῷ Ὁμήρῳ «πόνος καὶ οἰζὺς» ἢ «ἀκάματος καὶ οἰζὺς» (Ἰλ. Ν, 2. Ο, 365), οὕτω λέγεται παρὰ Κικέρωνι *labores ac miseriae* (in *Catil. IV, c. 7*) καὶ παρὰ Σαλλουστίῳ *luctus atque miseriae* (*Catil. c. 51*). Ἴνα δὲ καταδειχθῇ ἔτι μᾶλλον ἡ δύναμις τῆς προκειμένης λέξεως, καταλέγομεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Δάντου παραδείγματα :

Ἐν τῷ Β' ἄσματι τῆς Κολάσεως παρίσταται ἡ οὐρανία Βεατρίκη λέγουσα πρὸς τὸν ἐν τῷ ἄδῃ Βιργίλιον *la vostra miseria non mi tange*, ἥτοι ἡ δεινοπάθεια ὑμῶν, τῶν ἐν ἄδου διατριβόντων, δὲν ἄπτεται μου.

Ἐν τῷ Γ' ἄσματι, περιγράφων ὁ ποιητὴς δι' ἀμιμήτων στίχων ἀμυθήτους βασάνους, λέγει :

... questo misero modo

Tengon l'anime triste di coloro,
Che visser senza infamia, e senza lodo,

ἥτοι: «ταύτην τὴν ἀθλίαν τύχην ἔχουσιν (=οὕτως ἀθλίως πάσχουσιν) αἱ θλιβεραὶ ψυχαὶ ἐκείνων, οἵτινες ἔζησαν ἄνευ ἀτιμίας καὶ ἄνευ ἐπαίνου».

Ἐν τῷ Δ' ἄσματι *miseri profani* καλοῦνται οἱ ταλαιπωρούμενοι λαίμαργοι κτλ· ἐν δὲ τῷ Δ' ἄσματι τοῦ Καθαρητηρίου καλεῖται ἡ τότε δούλη καὶ διεφθαρμένη Ἰταλία *misera*.

Ὁ Δάντης λοιπὸν οὐχὶ μέγα ἄδικον, ἀλλὰ μέγιστον δίκαιον ἔχει ἐκφραζόμενος ἐν τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος στίχοις ὡς ἐκφράζεται, καὶ ἄπορον ὅτι τοσοῦτον παρενόηθη. Ἡ ἐν τῇ μνήμῃ ἀντίθεσις

τῆς παρουσίας *ταλαιπωρίας* πρὸς τὴν οἰχομένην εὐδαιμονίαν εἶνε ἀντίθεσις *σπαραξικάρδιος*, *contraste déchirant*, ὡς λέγουσιν οἱ Γάλλοι, καὶ ἀδύνατον νὰ παράγη εὐφρόσυνον ἀναβίωσιν τοῦ εὐδαιμόνου παρελθόντος.

Ὁ δ' εὐτυχῆσας εἰς τὸ δυστυχῆς πεσὼν
 ψυχὴν ἀλάττει τῆς πάροιθ' εὐπραξίας,
 εἶπεν ὁ Εὐριπίδης ἐν Τρωάσι, στ. 639.

Ἐκ πάντων λοιπὸν τῶν προειρημένων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἀσφαλῶς τὰ ἑξῆς :

1) Ὅτι ὁ Δάντης, εἰπὼν ὅτι ὁ ἐν τῇ δεινοπαθείᾳ ἀναμιμησκόμενος τὸν εὐδαιμόνα χρόνον λυπεῖται τὰ μέγιστα, ἐξέφρασεν ἀλήθειαν ψυχολογικὴν ἀναντίρρητον,

2) Ὅτι οἱ κατὰ τῆς γνώμης αὐτοῦ ἐγειράντες πόλεμον οὔτε τὸ βάθος τῆς ἐν τῇ λέξει *miseria* περιεχομένης ἐννοίας ἐξεκένωσαν, οὔτε δικαίως ἀπέδωκαν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξαιρετικῶς ἐναργῆ ἐν τῇ μνήμῃ ἐπιδιαμονὴν καὶ ἀναπαράστασιν τοῦ ἔρωτος εἰς πᾶσαν ἀνθρωπίνην εὐδαιμονίαν,

3) Ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐρῶντες, διατελοῦντες ἐν *θετικῇ δυστυχίᾳ*, μετὰ θλίψεως ἀναπολοῦσι τὴν προτέραν εὐδαιμονίαν — καὶ

4) Ὅτι ποιούμενοι λόγον περὶ τοῦ ποιητοῦ τῆς *Θείας Κωμῆδίας* πρέπει νὰ εἴμεθα πολὺ προσεκτικοί, διότι Δάντης, Ὁμηρος, Σοφοκλῆς, Σακεσπῆρος, Βύρων καὶ εἴ τις ἄλλη ὑπέροχος μεγαλοφυΐα σπανιώτατα δύνανται νὰ ἐλεγχθῶσιν ὑφ' ἡμῶν καὶ συχνάκις ἐλέγχουσι τὴν ἡμετέραν μικρόνοιαν. Οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες, ὅμοιοι πρὸς τὸν βράχον, καθ' οὗ μάτην ἐφορμῶσι τὰ κύματα καὶ συντετριμμένα ἀναπίπτουσιν, ἐματαιώσαν καὶ ἐξηνέμωσαν πάντα κατ' αὐτῶν καὶ ὑπὸ εὐφυῶν ἔτι ἀνδρῶν γενόμενον ἔλεγχον. Οὔτε ὁ Ζαΐλος, οὔτε ὁ Σκαλίγερος, οὔτε ὁ Ἄνδρις, οὔτε ὁ Rousseau εἰπὼν τι πολλὰ κατὰ Ὁμήρου εἰπόντες, οὔτε ὁ φοβερὸς Despréaux ἐπεδοκιμάσθη καταδικάσας ὡς *ψευδόχρυσον* τὴν ποίησιν τοῦ Τάσσου, οὔτε ὁ Göthe, οὔτε ὁ Jacob, οὔτε ὁ Klein ἀνεῦρον *κηλίδας* ἐν τῇ Ἀντιγόῃ τοῦ Σοφοκλέους, ὡς νο-

μίζεται ὑπὸ τινων, οὔτε ἀνδρῶν σωφρονούντων λόγοι ἐθεωρήθησαν ὅσα ἐγράφησαν κατὰ Σακεσπῆρου, Βύρωνος καὶ πολλῶν ἄλλων ἐξόχων ῥωμαντικῶν ποιητῶν. Καθ' ἐκάστην δὲ βλέπομεν τὰς τοιαύτας κατηγορίας, γενικὰς ἢ εἰδικὰς, ἐμπαθεῖς ἢ ὑπερκριτικάς, ἐξαφανιζομένας ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῶν λογίων. Ἄλλοτε ὁ στίχος τοῦ Καθαρηρίου (*canto VI*):

... o sommo Giove,
 Che fosti 'n terra per noi crucifisso,

ἦτοι: ἂν ὕπατε Ζεῦ, ὁ σταυρωθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τῇ γῆ, ἐθεωρεῖτο βλάσφημος, ἀπειρόκαλος καὶ γελοῖος. Σήμερον ἀναγνωρίζεται καὶ ἐν τούτῳ ἡ φιλοσοφικὴ μεγαλειότης τῆς ποιήσεως τοῦ Δάντου, ὑποδείξαντος διὰ τοῦ ἀνωτέρω στίχου ὅτι τὸ αὐτὸ Ὑπέρτατον Ὀν ἐλάτρευσε ἀείποτε ἢ ἀνθρωπότης διὰ διαφόρων δογμάτων καὶ ὀνομάτων καὶ ὅτι πρὸ τοῦ μόνου, τοῦ ἀληθοῦς τούτου Θεοῦ, τοῦ ὑπὲρ πάντων σταυρωθέντος, οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἕλληνι (πρβ. καὶ *Fiorentino la divine comédie de Dante*, p. LI).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων· ἀλλὰ πρὶν ἔτι καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ὃν πολλαχοῦ διὰ μικρῶν παρεκβάσεων οὐχὶ ἀπὸ σκοποῦ ἐποικίλαμεν, ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι, ζητήσαντες παρὰ τοῖς φιλοσόφοις γνώμην τινὰ σχετικὴν πρὸς τὸ ἀπασχολῆσαν ἡμᾶς ζήτημα περὶ τοῦ ψυχολογικοῦ αἰσθήματος, ὅπερ παράγει ἢ ἀνάμνησις οἰχομένης εὐδαιμονίας, — μίαν μόνην εὔρομεν, τὴν ἐν τῇ Ῥητορικῇ τοῦ Ἀριστοτέλους (*Βιβλ. Α', κεφ. XI*), ἔχουσαν ὡς ἑξῆς:

«Καὶ ἐν τοῖς πένθεσι καὶ τοῖς θρήνοις ἐγγίγνεται τις ἡδονή. Ἡ μὲν γὰρ λύπη, ἐπὶ τῷ μὴ ὑπάρχειν ἡδονῇ δέ, ἐν τῷ μεμνησθαι καὶ ὄρᾳν πῶς ἐκεῖνον, καὶ ἂ ἔπραττε, καὶ οἶος ἦν. Διὸ καὶ τοῦτ' εἴρηται,

Ὡς φάτο· τοῖσι δὲ πᾶσιν ἐφ' ἕμερον ὦρσε γόοιο.»

Ὡς βλέπει πᾶς τις, τὸ χωρίον τοῦ Σταγειρίτου εἰδικῶς ποιεῖται λόγον περὶ τῶν πενθούντων καὶ θρηνούντων, ὡς ἀποδείκνυται καὶ ἐκ τοῦ Ὀμηρικοῦ παραδείγματος, ὅπερ ἐπάγεται, — ἀλλ' εὐκολος βεβαίως ὑπάρχει ἢ δι' ἐρμηνευτικῆς ἀναλογίας ἐπέκτασις

τῆς ἐν αὐτῷ περιεχομένης γνώμης εἰς τὴν ἀνάμνησιν παντὸς ἀπολεσθέντος ἀγαθοῦ. Τούτου δ' ὅμως γενομένου, θὰ δυσκολευθῶμεν πολλάκις νὰ συμφωνήσωμεν μετὰ τοῦ κλεινοῦ φιλοσόφου—καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων καταφεύγομεν εἰς τὰ προειρημένα θετικῆς δυστυχίας πορκαδεύματα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἔτι, ὅπερ λαμβάνομεν ἐκ τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως.

Ἐπάρχει παρ' ἡμῖν πασίγνωστον δημοτικὸν ποιημάτιον, περιελθὸν εἰς γνῶσιν καὶ τῶν δυτικῶν Εὐρωπαίων, καθ' ὃ ἐπίσκοπος τις τοῦ Δαμαλα (τῆς ἀρχαίας Τροίης), ἀναχθεὶς πρὸς ἄγραν μεγάλων ἰχθύων εἰς τὸ πέλαγος καὶ ἐκεῖ συλληφθεὶς ὑπὸ πειρατῶν Ἀλγερίνων, μετηνέχθη εἰς Ἀλγερίαν, ὅπου ἐτυραννεῖτο διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς ἀλθίων, δια δὲ τῆς ἄλλης κατακοιμίζων τοῦ Αἰθίοπος δεσπότη τοῦ νήπιον. Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Δαμαλα, *ce pauvre glouton*, ἀνταλλάξας τὴν προτέραν εὐζωίαν δι' ἀφορήτου δουλείας καὶ τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον διὰ χειρομύλου, διετέλει βεβαίως ἐν θετικῇ δυστυχίᾳ· πολὺ δὲ ἀμφίβολον εἶνε ἂν θρηνῶν διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν προτέρων ἀγαθῶν ἠσθάνετο τὴν Ἀριστοτελικὴν ἡδονήν.

Μείζων ἔτι ὑπάρχει ἡ δυσχέρεια τῆς μετὰ τοῦ Σταγειρίτου συμφωνίας ἐν ἄλλοις παραδείγμασι δεινοτέρας θετικῆς δυστυχίας, ὅπου βλέπομεν τοὺς ἔχοντας αὐτὴν προτιμῶντας χάριν ἀπαλλαγῆς τῶν δεινῶν τὸν σωματικὸν θάνατον, ὡς οἱ ἐν τῷ Ἄδῃ τοῦ Δάντου ταλαιπωρούμενοι ἐπικαλοῦνται τὸν ψυχικόν. Εἶνε βεβαίως δύσκολον νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ὁ λέγων ὡς ἡ Ἀνδρομάχη τοῦ Εὐριπίδου (Τρωάσι στ. 637):

τοῦ ζῆν δὲ λυπρῶς κρείσσον ἔστι κατθανεῖν

δύναται νὰ αἰσθάνεται ἴχνος τι ἡδονῆς, ὅταν θρηνῆ ἀποσβεσθεῖσάν εὐτυχίαν. Οὕτως ὅτε ἡ Ἀντιγόνη ἔλεγεν ὅτι ἀποθνήσκουσα πρὸ τοῦ καιροῦ φέρει κέρδος (Σοφ. Ἄντ. στ. 461), διότι ζῆ ἐν πολλοῖς δεινοῖς, διστάζει τις νὰ παραδεχθῆ ὅτι ἐνεγίγνετο τῇ ψυχῇ αὐτῆς ἡδονή τις διὰ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ φιλτάτου ἀδελφοῦ Πολυνείκου ἢ τῶν ἄλλων οἰκείων προσώπων, ὧν αἱ δυστυχίαι ὑπῆρξαν δυστυχίαι αὐτῆς.

Ἐν γένει δὲ ἡ Ἀριστοτελικὴ γνώμη δὲν δύναται νὰ ἐπαλη-

θεύῃ ἐν τῇ θετικῇ δυστυχίᾳ, διότι κατ' αὐτὴν τὸ παρὸν κακὸν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ πρότερον ἀγαθὸν διεγείρει αἶσθημα πολὺ ἀλγεινόν, κατακυριεῦον τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου· ἀλλὰ καὶ ἀποθετικῆς δυστυχίας προκειμένης ἀμυδρῶς μόνον δύναται τις νὰ διακρίνῃ τὴν πένθιμον ἡδονὴν τοῦ Σταγειρίτου, ἣτις εἶνε μᾶλλον θεωρητικὴ, διότι ἄνευ φιλοσοφικοῦ μικροσκοπίου ἀδύνατον νὰ ἴδῃ τις αὐτὴν, ὅπως εἶνε ἀδύνατον νὰ ἴδῃ τις τὸ ἐν τῷ χάλικι ἐγκεκρυμμένον ἄφαντον πῦρ ἄνευ ἐκτριβῆς αὐτοῦ καὶ τὴν λαυθάνουσαν θερμότητα ἄνευ τῶν πειραμάτων τῆς Φυσικῆς. Δάδωμεν δὲ καὶ πάλιν ἐν παράδειγμα ἐκ τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως. Ἐπάρχει παρ' ἡμῖν δίστιχον πασίγνωστον, ἀποπνέον πολλὴν τὴν μελαγχολίαν—τὸ ἐξῆς:

Μία φορὰ ἡμουν ἄγγελος, τὴν ἀγγελλίζου ἄλλοι,

ἔς τὴ βρύσι ποῦ πινει νερό, τώρα τὸ πίνου ἄλλοι.

Ὁ ἀναμνησκόμενος τὴν προτέραν αὐτοῦ ἀγγελικότητα, οἷον Χαρμόλεως τις Μεγαρικὸς, οὐ τὸ φίλημα διτάλαντον ἦν (Λουκιαν. Νεκρ. διαλ. 10), καὶ βλέπων ἤδη περὶ αὐτὸν ὄμιλον ἄλλων ἀγγελίζοντων ἴσως αἰσθάνεται λεληθότως πως καὶ τὴν Ἀριστοτελικὴν ἡδονὴν ἐν τῷ μεμνηθῆναι καὶ ὄραν πως ἄγνοῶ ὅμως ἂν δύναται καὶ νὰ λέγῃ μετὰ τοῦ Λαμαρτίνου:

O puissance de l'âme! O jeunesse éternelle!

qu' une douce mémoire en nos seins renouvelle

(Harmonies, livre II).

Τοῦλάχιστον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κεφάλου παρὰ Πλάτωνι (Πολιτ. Α, 329 α): αἰοὶ πλεῖστοι (τῶν πρεσβυτῶν) ὀλοφύρονται ξυνόντες, τὰς ἐν τῇ νεότητι ἡδονὰς ποθοῦντες καὶ ἀναμνησκόμενοι περὶ τε τάφροδίσια καὶ περὶ πότους καὶ εὐωχίας καὶ ἄλλ' ἄττα, ἃ τῶν τοιούτων ἔχεται, καὶ ἀγανακτοῦσιν ὡς μεγάλων τινῶν ἀπεστερημένοι καὶ τότε μὲν εὖ ζῶντες, νῦν δὲ οὐδὲ ζῶντες.»

Ταῦτα καὶ περὶ τῆς γνώμης τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 4 Ὀκτωβρίου 1880.

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Δ. ΒΑΛΒΗΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

Τρεῖς τέσσαρας ἐπιγραφὰς ἔχοντες σήμερον νὰ ἐκδώσωμεν, ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς παλαιότητας.

1.

.....	ΕΙΞ.....	Διονύσιος.....
.....	Νικίας Νικίδο(υ; Σφ;)ήττιος	Αἰσχύλος ξ.....
...ρος Ἀγκυ	Εὐκράτης Λυσικράτος Ἐπικη	γραμματε(ὺς).....
.... Κυδαθη	Ἀριστόβουλος Βουλάρχο Φλυε	Ἐλπίνο Ε.....
5	Φιλόξενος Ἀντιφῶντος Ἐλευ
	..Λ.τιμος Θεσπιεύς ἐπόησεν.	

Τριγωνικὴ πλάξ λίθου Πεντελησίου, ἥς τὰ ἀπημβλυμμένα ποτέ, ὡς ὑποθέτομεν, κανονικῶς τρία ἄκρα ἀπεκρούσθησαν πρόπαλαι ἀνωμάλως, καὶ τὸ μῆκιστόν τῆς τώρα μῆκος περιορίζεται εἰς 0,89 Γαλ. μέτρου, ἔχει ἐπὶ μιᾶς τῶν ἀτελῶς σωζομένων καθέτων καὶ ἡρέμα ὑποκοίλων ἐπιφανειῶν τοῦ αὐτῆς πάχους, ὅπερ εἶναι 0,13 Γαλ. μέτρου, τὰ ἀνωτέρω δοθέντα γράμματα σχήματος τῶν καλῶν τῆς Ἑλλάδος χρόνων, τῶν ἀρχῶν περίπου τοῦ δ' πρὸ Χρ. αἰῶνος. Ὁ τελευταῖος στίχος, ὁ ἕκτος, εἶναι κεχαραγμένος μικροτέροις γράμμασι, ὁ δὲ κολοβώτατος νῦν πρῶτος φαίνεται ὅτι καὶ ἀρχῆθεν ἦτο πρῶτος οὐδ' εἶχεν ἄλλον ἀνωτέρω του, διότι τὸ ἀποθραυσθὲν ἐκεῖ μέρος λίθου εἶναι ἐλάχιστον. Ἔτι ρητέον, ὅτι ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει τοῦ ἐστίχου ὁ τόπος, ὅπου ἔθεσα γραμμὰς, εἶναι κενὸς γραμμάτων.

Τὴν πλάκα ταύτην εὐρῶν ὁ καθηγητὴς Ἀντ. Δαμασκηνὸς οὐ πρὸ πολλοῦ ἐν ταῖς σκαφαῖς, ἃς πρὸς κατασκευὴν θαλασσίων λουτρῶν ἐποίησε παρὰ τὴν Φαληρικὴν ὁδὸν (10 λεπτά τῆς ὥρας μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἰλισσοῦ, παρὰ τὴν ἐκεῖ νέαν γέφυραν), ἐδωρήσατο εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν.

Ὅτι ἡ πλάξ ἀνεῖχέ ποτε τρίποδα μετάλλινον, πειθόμεθα εὐκόλως βλέποντες τὴν ἀνω ἐπιφάνειάν τῆς ἔχουσαν ἐν τῷ μέσῳ στρογγύλον κοίλωμα, κατὰ δὲ τὰ τρία ἄκρα, ἄλλα μικρότερα

κοιλώματα, σαφῶς δηλοῦντα, ὅτι ἐκεῖ οἱ πόδες τοῦ τρίποδος εἰσεχώρουν. Ὑπάρχουσι δ' ἐν Ἀθήναις καὶ ἄλλαι τοιαῦται πλάκες, ἀλλ' ἀνεπίγραφοι. Πῶς δὲ αὕτη ἐν θέσει ἀπομεμακρυσμένη τῆς πόλεως εὐρέθη, ἀδελον.

Ὅποῖος δ' ἄρα γε ἦτο καὶ ὁ τρίπους, οὗ ἔχομεν τὴν ἐπιγραφὴν; Ἦτο χορηγικός, ἢ ἀλλοῖόν τι ἀνάθημα ἐπιμελητῶν τινῶν, ἴσως δέκα, ἐνὸς ἐξ ἐκάστης φυλῆς τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες νὰ εἶχον καὶ ἓνα γραμματέα; Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης τῆς ὑποθέσεως, καὶ βλέποντες ὅτι, ἀν καὶ τὰ γράμματα πάντων τῶν στίχων φαίνονται ὡς ἐν συνεχείᾳ καθ' ὅλον τὸ μῆκος κεχαραγμένα ἀνευ αἰσθητῶν διαλειμμάτων, τὸ ἀριστερώτερον ὅμως τῷ ὀρῶντι μέρος αὐτῶν, τὸ περιλαμβάνον τὰ ρ ο ς Ἀ γ κ υ καὶ τὰ Κ υ δ α θ η, δὲν εἶναι ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς ὀριζοντείου γραμμῆς μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπὶ δεξιὰ χωρῶντων γραμμάτων, ἀλλ' ὀλίγον χαμηλότερα, παραδεχόμεθα, ὅτι ἡ ὅλη ἐπιγραφὴ ἀναγνωστὴ ὡς κατὰ τρεῖς σελίδας (στήλας, colonnes) κεχαραγμένη, ὧν ἡ πρώτη νὰ εἶχε ποτε τρεῖς δημότας εἰς τέσσαρας στίχους, ἡ μεσαία πέντε δημότας εἰς πέντε στίχους, ἡ δὲ τελευταία δύο δημότας καὶ ἓνα γραμματέα, δημότην καὶ αὐτόν, εἰς τέσσαρας στίχους. Οὕτω γίνονται ἔνδεκα τὸ ὅλον ἄνδρες, ἐξ ὧν τὰ σωζόμενα ἐξ δημοτικῶν ὀνόματα εὐρίσκονται ὑπαγόμενα καλῶς εἰς τὴν γνωστὴν ἡμῖν κανονικὴν καὶ ἐπίσημον σειρὰν ἢ τάξιν τῶν οἰκείων φυλῶν, οὕτω οἱ Ἀγκυλῆθεν εἰς τὴν δευτέραν φυλὴν (Αἰγιδίδα), οἱ Κυδαθηναίης εἰς τὴν τρίτην (Πανδιονίδα), οἱ Σφήττιοι εἰς τὴν πέμπτην (Ἀκαμαντίδα), οἱ Ἐπικηφίσιοι εἰς τὴν ἕκτην (Οἰντιίδα), οἱ Φλυῆς εἰς τὴν ἑβδόμην (Κεκροπίδα), οἱ Ἐλευσίριοι εἰς τὴν ὄγδοην (Ἰπποθωντίδα)· ἐξέλιπαν δὲ τέσσαρα δημοτικά, τῆς πρώτης (Ἐρεχθίδος), τῆς τετάρτης (Λεωντίδος), τῆς ἐνάτης (Αἰαντίδος), καὶ τῆς δεκάτης (Ἀντιοχίδος). Ἡ δὲ ὅλη ἐπιγραφὴ κατὰ ταῦτα ἀποβαίνει ὁμοίᾳ τῇ πρὸ 20 ἐτῶν ἐκδοθείσῃ παρ' ἡμῶν ἐν τῷ ἀτόμῳ τοῦ Φιλίστορος, σελ. 189, ἣτις κ' ἐκείνη εἶχε δέκα ἄνδρας δημότας ἐκ τῶν δέκα κατὰ σειρὰν φυλῶν καὶ ἓνα γραμματέα, ἔτι δὲ καὶ ὑπογραμματέα καὶ τέλος τὸ ὄνομα τοῦ ποιήσαντος τὸ ἀνάθημα τεχνίτου Λεωχάρους.

Τὸ δὲ κολοβὸν ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιγραφῇ ὄνομα τοῦ Θεσπιέως τεχνίτου ἴσως ἦτο Φιλότιμος ἢ Πολύτιμος. Δὲν δύναμαι δὲ νὰ ἐνθυμηθῶ τώρα, ἂν μέχρι τοῦδε καὶ ἐξ ἄλλης ἐπιγραφῆς ἐγνώσθη ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις τοιοῦτο τεχνίτου ὄνομα. Τὰ παλαιὰ τοῦλάχιστον βιβλία σιγῶσι.

2.

Ἐπι.....ἀρ)χοντος, ἐπὶ τῆς Αἰαντίδος δωδεκάτης πρυτανείας, ἥ
.....ένωνος Ἐπικηρίσιος ἐγραμμάτευεν, βουλῆς ψηφίσματα,
...ῶν)ος ὀγδοῦ μετ' εἰκάδας, τρίτῃ καὶ εἰκοστῇ τῆς πρυτανείας,
ἐκκλησία ἐμ Πει)Βαιεῖ· τῶν προέδρων ἐπεψήφισε Ζωῖλος Ζωῖλου Φλυεὺς καὶ
δ συμ προέδροι· ἔδοξεν τεῖ βουλευεῖ· Λυκῖνος Νίκωνος Ἀλιμούσιος εἶπεν· ὑπ(ἐρ
ῶν ἀπαγγέλλει ὁ ἱερεὺς τοῦ Διὸς τοῦ σωτῆρος τοῦ ἐμ Πειραιεῖ καὶ οἱ ἐπιμ(ελη-
ταὶ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν ὧν ἔθουον τῶι τε Διὶ τῶι σωτῆρι καὶ τῇ Ἀθηναί τῇ σω(τεῖραι
καὶ τῶι Ἀσκληπ, Φῶι καὶ τῇ Ὑγίειαι καὶ το(ῖς ἄλλ)οις θεοῖς, παραστήσα(ντες ὡς
ὅτι κάλλιστα θύματα; ἀγαθεῖ τύχει;· δεδόχθαι τῇ)βουλεῖ, τὰ μὲν ἀγ(αθὰ δ)χεσθαι
.....

Ἐπὶ στήλης λίθου Ὑμηττίου, εὐρεθείσης ἐν Πειραιεῖ κατὰ τὰ
Ἵδραϊκά (*) πρὸ ἐβδομάδων τινῶν καὶ νῦν ἀποκειμένης ἐν τῷ
δημαρχείῳ, ἀναγινώσκονται τὰ ἀνωτέρω, ὅχι ἀκριβῶς στοιχηθδὸν
γεγραμμένα γράμμασι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, λήγοντος ἴσως
τοῦ δ'. πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος.

Ἡ στήλη σώζει τὸ πλεῖστον τοῦ ἀετωματίου, ἀπεθραύσθη-
σαν δὲ καὶ ἐξέλιπον τὰ ἐπὶ ἀριστερὰ τῷ ὄρῳντι καὶ τὰ κάτω
μετὰ τὸν θ'. στίχον, καὶ ὀλίγον μέρος ἐκ δεξιῶν. Τὸ νῦν ὕψος
εἶναι 0,36, τὸ πλάτος 0,43, τὸ πάχος 0,10.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ψηφίσματος ἐκ τῶν κοινοτάτων, ἅτε ἐπανα-
λαμβανομένη ἐν πολλαῖς τοῦ δ'. καὶ γ'. αἰῶνος στήλαις. Ἀκρι-
βέστερον τοὺς χρόνους αὐτοῦ νὰ ὀρίσω δὲν δύναμαι. Λέγω ὅμως,
ὅτι, ἂν τὰ ὑπὸ ἄλλων τε καὶ τοῦ Köhler (**) καὶ τοῦ Hartel

(*) Οὕτω μᾶς εἶπαν· ἀλλὰ ὡς δηλοῦσι ζωῦριά τινα θαλάσσια ἀπολε-
λιθωμένα, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἐν τοῖς θραύσμασι τοῦ λίθου, θὰ ἦτο βε-
βυθισμένη ποτὲ συχνὸν χρόνον ἐν τῇ θαλάσῃ ἢ στήλῃ. Ἄλλως ὅμως
ἐκ τούτου τὰ γράμματα οὐδὲν ἔπαθον. Μόνον ἡ ἀπόθραυσις μᾶς ἐστέρ-
ησε τοῦ λοιποῦ μέρος τοῦ ψηφίσματος.

(**) Ἴδε τὴν εἰς τὸν ἀρ. 493 τοῦ II τόμου τοῦ CIA σημείωσίν του
καὶ ἀλλαχοῦ.

(*), ἐσχάτως δὲ καὶ τοῦ A. Reusch ἐν τῷ Hermes (τόμ. ιέ.
τεύχ. ε'.) γραφέντα περὶ τοῦ τυπικοῦ τῶν ψηφισμάτων κατὰ
τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους εἶναι ὡς φαίνονται ἀκριβῆ, τὸ παρὸν
ψηφίσμα δὲν θὰ ἐγράφη πρὸ τοῦ 320 πρὸ Χρ., διότι, πλὴν ἄλ-
λων, ὑπάρχει ἐν αὐτῷ μνεῖα καὶ συμ προέδρων.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω βραχέως· πληροφορῶ δὲ τοὺς ἀναγνώ-
στας ἔτι καὶ τόδε, ὅτι τὸ ἐν δ'. στίχῳ γράμμα Β εἶναι ὄντως
ἐπὶ τοῦ λίθου σαφές καὶ βαθυχάρακτον βῆτα, πάντως δὲ κατὰ
παραδρομὴν τοῦ λιθοκόπου ἀντὶ Ρ, ὡς νομίζω· διότι τί ἄλλο ἐκεῖ
ἠδύνατό τις νὰ συμπληρώσῃ παρ' ὅ,τι ἐγὼ ἔθεσα; ὡσαύτως τὸ ἐν
θ'. στίχῳ Φ εἶναι καὶ αὐτὸ ἀληθές φῖ, ἐνῶ χρειαζόμεθα ἰῶτα,
διότι τίς ἄλλος παρὰ τὸν Ἀσκληπιὸν εἶναι δίκαιος νὰ προηγῆ-
ται τῆς Ὑγείας; Δίς λοιπὸν ἐσφάλη ὁ λιθοκόπος ἐν τῷ σωζο-
μένῳ μέρει τοῦ ψηφίσματος καὶ, πάνυ περίεργον, ἀμφότερα τὰ
ἐσφαλμένα γράμματα εἶναι ἐν αὐτῇ τῇ ἀκρᾷ, ἐνθα ἡ ἀπόθραυσις.

3.

...|Ο;.....

...Λ;.....C C ρ ι ο |.....

.. ου καὶ τῆς προσούσης...

ς τῶι κηπιδίῳ ὑποκειμ(έ-

δ νων δραχμῶν ΗΗΗ ἐφ' ὧ(ι

τε ἔχειν καὶ κρατ(εῖν τὸν

ὑποθέμενον (κατὰ συνθή-

κας τὰς κειμ(έναις παρὰ Σ-

είμαλον.

. ;

Ἐχει τὰ ἀνωτέρω πλάξ λίθου Ὑμηττίου παραλληλόγραμμος,
ἐπιμηκεστέρα μᾶλλον ἢ ὑψηλοτέρα (διότι εἶναι μήκος 0,305,
ὑψος δὲ 0,217 καὶ πάχος 0,050, εὐρεθεῖσα πρὸ δύο περίπου
ἐτῶν παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἰλισσοῦ, ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὰς
τοῦ Ὀλυμπιεῖου κήπῳ τῶν ἀδελφῶν Τσιαουσοπούλων καὶ παρ'
αὐτῶν δωρηθεῖσα εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀρχαιολογ. Ἐταιρίας.

(*) Ἐν τῷ συγγράμματι του Studien über attisches Staats-
recht, Wien, 1878, ἐν σελ. 16 κ. ἐξ.

Ὅτι ἡ παροῦσα ἐπιγραφή εἶναι ὡς ἄλλαι πολλαὶ ἐν Ἀττικῇ καὶ ἀλλαχοῦ εὐρεθεῖσαι, ὅρος κτημάτων ὑποθηκευμένων, φανερόν. Δὲν εἶναι ὅμως ἐκ τῶν κοινῶν, τὸ μὲν διὰ τὴν μείζονα τοῦ συνήθους ἑκτασίν της, τὸ δὲ καὶ μάλιστα διὰ δύο ἰδιώματά της, τὰ ἐξῆς. Ὁ λίθος πρῶτον δὲν ἐλαξεύθη, ὡς οἱ πλείστοι ἢ καὶ πάντες ἴσως οἱ μέχρι τοῦδε γνωστοί, ἵνα ἐμπαγῇ ὀρθὸς ἐπὶ τοῦ ὑποθηκευμένου χωρίου, ἀλλὰ τετραγωνικὸς ὦν καὶ τὰ κάτω ἀποτετμημένος εὐθυγράμμως καὶ κανονικώτατα, ὡσαύτως δὲ καὶ ἄνω καὶ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, ὑποδηλοῦται ὡς πεποιημένος ἵνα ἐντειχισθῇ πιθανῶς ἐν τῇ προσόψει τοῦ ὑποθηκευμένου κτήματος, καθὼς περίπου τὰ σημερινὰ τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐταιριῶν μετάλλινα δελτία ἐπὶ τῶν οἰκιῶν προσηλοῦνται. Δεύτερον, ἡ ἐπιγραφή δὲν εἶναι κεχαραγμένη γλυφάνῳ, ἀλλὰ γεγραμμένη μέλανι, καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἑπτὰ στίχοι ἐπὶ ἐπιφανείας ἐπικεκρουσμένης πανταχοῦ μὲ κοπίδα καὶ ἐχούσης χτενιαίς, ὡς λέγουσιν οἱ σημερινοὶ ἡμῶν λιθοκόποι, οἱ δὲ τελευταῖοι δύο στίχοι ἐπὶ λειοτάτης καὶ σχεδὸν ἐστιλβωμένης ἐπιφανείας, ὑφ' οὗς μένει ἔτι τόπος ἕως κάτω, ὡς δύο στίχους δυιάμενος νὰ χωρέσῃ, καὶ αὐτὸς λειότατος. Ἡ ἀρετὴ δὲ τοῦ μέλανος χρώματος ἦτο τόση, ὥστε καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐπὶ τῆς λείας ἐπιφανείας ἐβλάφθη περισσότερο εἰς τὸ διάστημα τῶν δύο περίπου χιλιάδων χρόνων, ὅμως ἄφησε λευκίζοντα ἴχνη τριῶν τεσσάρων γραμμάτων ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ κυανοῦ χρώματος τοῦ Ὑμηττίου λίθου. Αἱ δὲ τῶν πρώτων δύο στίχων βλάβαι προέρχονται ἐξ ἀποθραυσμάτων. Ἐντελῶς δὲ σχεδὸν ἐσβέσθησαν μόνον τὰ τέλη τῶν στίχων 6—9. Σχῆμα γραμμάτων μοὶ φαίνεται τὸ τῶν τελευταίων περίπου Μακεδονικῶν χρόνων, εἰ καὶ τὸ σίγμα καὶ τὸ ἔψιλον ἔχουσι τοιοῦτο σχῆμα C E, ὅπερ ἐξηγεῖται, νομίζω, ἐκ τοῦ ὅτι στρογγυλώτερα ἦτο ἐπόμενον ν' ἀποβαίνωσι τὰ γραφίδι καὶ ταχέως γραφόμενα γράμματα, ὅπως τοῦτο καὶ ἐν τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ εὐρεθεῖσιν ἐπιγεγραμμένοις κεραμίσις ἐκ τῶν Πτολεμαϊκῶν χρόνων παρετηρήθη καὶ εἶπου ἀλλαχοῦ. Τὸ δὲ πῖ ἔχει ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου λίθου βραχύτερον τὸ ἕτερον τῶν σκελῶν καὶ ἐπιεικῶς ἀρχαίξει, καθὼς καὶ τὰ ἐπίλοιπα γράμματα. Ἐμακρολόγησα ὀλίγον περὶ τούτων, διότι ἐπεθύμουν νὰ βεβαιω-

θῆ καὶ ἐν τούτῳ τῷ ὄρω ἐκεῖνο ὅπερ πρὸ ἐτῶν πολλῶν εἶπα, ἐκδίδων ἐν τῇ ἑφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν (φύλλῳ τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1865) πλείονας τοιούτους ὄρους, ὅτι δηλ. ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις πιθανῶς δὲν ἐσυνειθίζοντο πλέον καὶ προσέθηκά τινα εἰκασίαν περὶ τούτου ἐξηγητικὴν. Ἀλλὰ βεβαίως δὲν εἶμαι τόσον amator ingenii mei, ὥστε νὰ μὴ ὑποβάλλω ἐκὼν τὴν περὶ τοῦ πράγματος κρίσιν καὶ εἰς τὴν πείραν ἄλλων ἐντρίβῶν περὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἀνδρῶν. Ὁ λίθος εἶναι ἐν τῷ Βαρβακείῳ καὶ ὁ βουλόμενος δύναται νὰ τὸν ἐξετάσῃ.

Τέλος λέγω, ὅτι ἀμφιβάλλω περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς συμπληρώσεώς μου τῶν τελευταίων δύο λέξεων τῆς ἐπιγραφῆς: πα ρ ἄ Σ ε ἰ μ α λ ο ν· διότι δοτικὴν πτώσιν μᾶλλον ἢ σύνταξις ἀπαιτεῖ, καθὼς ἐν ἐνὶ τῶν ὄρων ἐκείνων, τῶν ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν ἐκδοθέντων, ἀνεγνώσθησαν τὰ καὶ ἄλλως πολὺ ὅμοια τῶν νῦν τάδε· αὔστε ἔχειν καὶ κρατεῖν τὸν θέμενον κατὰ συνθήκας τὰς κειμένας παρὰ Δεινίᾳ Εὐωνυμεῖ.»

4.

	Ἄρχω(ν
	Μεννέας Ζω(ίλου Φλυεύς;.....
	βασιλ(εύς
	Τιμόστρατος.....
5	πολέ(μαρχος
	Ἄρχικλῆς Θρασυ /.....
	θεσμοθ(έται
	Φιλδστρατος Δα.....
	Δωρίων Ἀρήου Πα(ιανιεύς
10	Διόδωρος Ἰνωπ(ος.....
	Ἰσίδοτος Ἐπικτή(του.....
	Διόδωτος Διοφα.....
	Κλεοφάνης Δημητ(ρίου.....
	Κήρυξ τῆς ἐξ Ἀρήου (πάγου βουλῆς
15	Εὐθύδομος Ἡλιοδώ(ρου.....
	κήρυξ ἄρχοντο(ς
	Φιλιππίδης Γοργίου /.....

ἔχει τὰ ἀνωτέρω στήλη λίθου Πεντελησίου, κολοβὴ τὰ ἄνω καὶ ἐπὶ δεξιὰ τῶ ὀρῶντι καὶ κάτω, ὕψους 0,38, πλάτους 0,12, πάχους 0,05. Εἰπὼν αὐτὴν τὰ ἄνω κολοβήν, ἐννοῶ ὅτι ἔλειψεν ἐκεῖ ὑπὲρ τὸν σωζόμενον κανόνα (ὃν ἐδήλωσα διὰ γραμμῆς) μέρος τι ἐτι βραχύτερον τοῦ λίθου, εἰσέχον ἐπὶ τινα χιλιοστά, ὅπερ εἶναι ἴσως λείψανον τυμπάνου τοῦ ποτὲ ἐκεῖ ὑψουμένου ἀετωματίου ἢ λείψανον ἐδάφους ἀλλοίου μετὰ γλυφῆς τινος ἢ καὶ γραμμάτων ἐπικεφαλιδίων, κάτω δὲ μετὰ τὸν ἰζ'. στίχον ἐν αὐτῇ τῇ ἀποθράσει τοῦ λίθου ὑπολείπονται μικρὰ ἄνω μέρη γραμμάτων καὶ ἄλλου στίχου (*). Εὐρέθη ἡ στήλη αὕτη ἐν τῷ ἐλαίῳ Ἰωνίων κατὰ τὴν θέσιν ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Ῥέντη καὶ ἠγοράσθη οὐ πρὸ πολλοῦ παρὰ τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρίας. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Ὁμοιάζει δὲ τὸ περιεχόμενον τῆς στήλης ταύτης ἐν γένει τὸ ἄλλων τινῶν ἐκδοθεισῶν πρὸ πολλοῦ ἐν τῷ Corp. Inscr. Graec. τοῦ Boeckh (ἴδε νῦν αὐτάς, μετὰ καὶ ἄλλων τεμαχίων, ὑστερώτερον ἀνευρεθέντων, ἐν τῷ Corp. Inscr. Attic. III, ἀρ. 1005—1013. Περιέχουσιν ἐκεῖναι αἱ στήλαι ὀνόματα τῶν ἐννέα ἐνιαυσίων Ἀθήνησιν ἀρχόντων, ἐν ὅς ἐκάστοτε ἔτους, μετὰ καὶ τοῦ ὑπηρετικοῦ αὐτῶν, δύο κηρύκων (ἐνὸς τῆς ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλῆς καὶ ἐνὸς τοῦ ἀρχοντος), ἐνὸς ἀύλητου καὶ ἐνὸς λειτουργοῦ. Ἀλλοῖοι δὲ δύο κατάλογοι σώζονται ἀρχόντων ἐπωνύμων πλειόνων ἐτῶν ἐν σειρᾷ χρονολογικῇ, οἱ ἐν CIA, III, 1014—1015.

Ἐκ τοῦ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν λίθου προφανές εἶναι ὅτι ἐξέλιπον τέσσαρες στίχοι οἱ τελευταῖοι, οὕτω

αὐλητῆς
ὁ δεῖνα,
λειτουργός
ὁ δεῖνα.

Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχων ὁ λίθος, εἶναι ἀξίος λόγου, ὡς περι-

(*) Ἐν αὐτοῖς διακρίνεται πως, ἂν δὲν μ' ἀπατᾷ ἡ ὄρασις, μίαν ὀριζοντεία ἄνω κεφαλα τοῦ γράμματος T, οὗ ἔχομεν χρεῖαν διὰ τὸ αὐλητῆς. Ἴδε κατωτέρω.

σώσας ἡμῖν ὄνομα ἐπωνύμου ἀρχοντος, ἀγνοουμένου μέχρι τοῦ νῦν, τὸ Μεννέας(*). Πίπτει δὲ οὗτος πιθανώτατα εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος, ὡς τεκμαιρόμεθα ἐκ τοῦ ἐν στίχῳ θ'. ὀνόματος τοῦ θεσμοθέτου Δωρίωνος τοῦ Ἀρήου, οὗ τὸ κολοβὸν νῦν δημοτικὸν Πα... συμπληροῦμεν ὄχι ἀπεικόντως Πα(ιανιεύς.) Παιονίδης ἔτι ἢ Πακαλεὺς ἢ Παλληνεὺς ἢ Παμβωτάδης ἠδύνατο νὰ συμπληρωθῇ, ἀλλ' ὄχι τόσον πιθανῶς· διότι ἔχομεν Ἀρην υἱὸν Δωρίωνος Παιανιέα ἀναφερόμενον ὡς ἀρχοντα Ἀθήνησιν ἐπώνυμον ἐπὶ τοῦ ἐν τῇ ἀκροπόλει σωζομένου ἐπιστυλίου τοῦ ναοῦ τῆς θεᾶς Ῥώμης καὶ Σεβαστοῦ Καίσαρος (ἴδε τὴν ἐπιγρ. ἐν CIA, III, ἀρ. 63), ὅστις ἰδρύθη ὄχι πολὺ ἴσως μετὰ τὸ 27 ἔτος πρὸ Χρ.(**). Ὁ Δωρίων λοιπὸν ὁ ἡμέτερος θεσμοθέτης εἶναι ἢ υἱὸς τοῦ Ἀρήου ἐκείνου ἢ ἴσως καὶ πατήρ (κατὰ τὸ ἔθος τοῦ νὰ ἐπαναλαμβάνωνται ἐν ταῖς οἰκογενείαις τὰ ὀνόματα ἀπὸ πάππου εἰς ἔγγονον). Πιθανὸν δὲ ὁ νῦν ἐκδιδόμενος λίθος νὰ εἶναι παλαιότερος κατὰ τι τοῦ ἐν CIA, III, ἀριθ. 63, καθ' ὅσον ἐν ἐκείνῳ μὲν ὁ ἀρχων λέγεται «καὶ ἱερεὺς Δρούσου ὑπάτου», ἐν τούτῳ δὲ ὄχι(***). Ὁ Δρούσος γνωστὸν ὅτι ἀπέθανε τῷ 9 πρὸ Χρ. καὶ ὕστερον ἀποθεωθείς ἔσχεν ἐκ κολακείας πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Αὐγούστου ἱερέα ἐν Ἀθήναις τὸν ἐκάστοτε ἐπώνυμον ἀρχοντα. Φαίνεται δέ, ὅτι ἡ κολακεία αὕτη δὲν ὠμοιάζε τὰς σημερινὰς βραχυχρονίους, ἀλλὰ διήρκεσε πολὺ, μέχρι τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς βασιλείας Ἀδριανοῦ, ὡς εἰκάζει εὐλόγως ὁ Dittenberger ἐν τῷ λήμματι εἰς τὸν ἀριθ. 1009 τοῦ CIA, III, μετὰ ταῦτα δὲ ἐκλείπει ἡ μνεῖα «ἱερέως Δρούσου ὑπάτου» ἐν ταῖς Ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς. Ἄν λοιπὸν καθ' ὅλον τὸ ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι

(*) Τὰ τοῦ λίθου Μεννέας Ζω... συνεπλήρωσα ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων τῶν ἐν τρισὶν ἐπιγραφαῖς, τῇ ἐν CIA, III, 1005 καὶ ταῖς ἐν Ἐπιτυμβ. Ἀττικ. ἐπιγρ. ἐκδ. Σ. Κουμανούδη, 1249 καὶ 1262, πρὸς πᾶσαν πιθανῶς, ἄλλοι θς εἴπωσιν.

(**) Ἐν ἔτει 27 πρὸ Χρ. ἐτιμήθη ὁ Ὀκταβιανὸς Καίσαρ τῷ ὀνόματι Σεβαστὸς=Αὐγούστος, διὰ δόγματος τῆς ἐν Ῥώμῃ συγκλήτου βουλῆς.

(***) Δὲν εἶναι δηλ. διόλου πιθανόν, ὅτι ἐν τῷ μετὰ τὰ ἀρχων(ν) ἐκλιπόντι μέρει τοῦ λίθου ἠδύνατο νὰ χωρέσῃ ἐν ἐνὶ στίχῳ ἐκτεινομένῳ ὑπερμέτρως καὶ δυσαναλόγως τὰ «καὶ ἱερεὺς Δρούσου ὑπάτου.»

Ἀδριανοῦ ἑκατονταετὲς καὶ πλέον διάστημα χρόνου ἀπαράβατον ἦτο τὸ νὰ γράφηται πάντοτε « καὶ ἱερεὺς Δρούσου ὑπάτου » ὁ ἑκάστοτε ἄρχων, πιθανῶς εἶναι παλαιότερος ὁ λίθος ἡμῶν τοῦ ἔτους 9 πρὸ Χρ., εἰ δὲ μή, ὄχι.

Ζήτημα δὲ θέλω νὰ θέσω τὸ πῶς καὶ ποῦ ἦσαν ἰδρυμένοι ἢ ἐντετειχισμένοι οἱ λίθοι οὗτοι οἱ ἔχοντες τὰς ἀναγραφὰς ταύτας τῶν ἐνὸς ἑκάστοτε ἔτους ἐννέα ἀρχόντων. Ἐκ τῶν ἐν τῷ CIA ἐκδοθέντων ἐννέα τοιούτων μνημείων τὰ πλεῖστα ἢ σχεδὸν πάντα εἶναι κολοβά, καὶ τὰ μὲν ὀκτὼ εὐρέθησαν ἐν Ἀθήναις (ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ εἰς διάφορα μέρη τῆς κάτω πόλεως), ἐν δὲ λέγεται εὐρεθῆν ἐν Μικρουσίῳ. Τοῦτο δὲ τὸ ἡμέτερον ἰκανῶς μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν. Σῶον δέ, ἀλλ' ὄχι σφόδρα, εἶναι ἐν μόνον τὸ ἐν τῷ CIG 181 (= CIA, III, ὑπ' ἀρ. 1005), ὅπερ πάλαι ποτὲ ἐξ Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ De Nointel ἀπαχθὲν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐδημοσιεύθη πρῶτον ὄχι καλῶς κατὰ τὰ γράμματα καὶ ἄνευ τοῦ σχήματός του ὑπὸ J. Spon ἐν τῷ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν περιηγητικῷ του βιβλίῳ, δεύτερον δέ, ἀφοῦ κατήντησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Κολβερτίνην βιβλιοθήκην, ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Montfaucon ἐν Antiq. expl. Suppl. T. II, p. 100, tab. 30. Ἐκεῖ ἀπεδόθησαν ὀρθῶς τὰ γράμματα καὶ προσετέθη τὸ περίγραμμα τοῦ λίθου, ὅπερ δεικνύει ἀπλῆν ἐπιμήκη στήλην, ἄλλως μὲν ἀκόσμητον, ἔχουσαν δὲ ὑποκάτωθεν τῶν γραμμάτων ἀναγεγλυμμένον βότρυν ἐκ μίσχου κλήματος κρεμάμενον, ἐνθεν δὲ καὶ ἐνθεν αὐτοῦ ἀνα ἐν ζεύγος σταχύων σίτου ὀρθῶν, ἀναθροσκόντων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, μεμορφωμένης κυματοειδῶς. Ἐνεκα τῶν γλυφῶν τούτων ὁ Montfaucon εἰκασεν, ὅτι εἰς ἀνάμνησιν τελέσεως τῶν μεγάλων Διονυσίων, εἰς ἃ εἶχε τι μέρος καὶ ἡ Δήμητρα, κατεσκευάσθη τὸ μνημεῖον τοῦτο. Ἐγὼ μετὰ τοῦ Βοιχίου, τοῦ μετεκδότος τὴν ἐπιγραφὴν ἐν τῷ CIG. ὑπ' ἀριθ. 181, δὲν συμμερίζομαι τὴν εἰκασίαν ταύτην, φρονῶν ὅτι ἀπλῶς ἀναγραφὴ, κατάλογος ἀρχόντων ἐνὸς ἔτους καὶ τοῦ ὑπηρετικοῦ αὐτῶν, εἶναι ὁ λίθος. Ἀπορῶ δὲ μόνον περὶ τῶν ἀναγεγλυμμένων Διονυσιακῶν καὶ Δημητριακῶν συμβόλων, τὰ ὅπου ὁ πρῶτος ἐκδότης

τοῦ λίθου Spon διόλου δὲν ἀναφέρει, ὁ δὲ Βοίχιος τὰ ἀναφέρει μὲν, ὡς ἰδὼν αὐτὰ ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Montfaucon, δὲν ἐπιβάλλεται δὲ καὶ νὰ τὰ ἐξηγήσῃ, ἴσως διότι τὰ ἐθεώρησεν ὡς ἀπλοῦν κόσμημα. Ζητήσας δ' ἐγὼ νὰ εὔρω που ἐν βιβλίοις νεωτέραις νέαν τοῦ λίθου ἀπεικόνισιν, ὄχι μόνον δὲν εὔρον τοιαύτην, ἀλλ' οὐδὲ καὶ τινὰ πληροφορίαν περὶ τοῦ ποῦ νῦν ὁ λίθος σώζεται.

Παραδεκτοῦ δὲ γινομένου τοῦ ὅτι χάριν μνήμης ἀπλῶς ἱστορικῆς ἀνεγράφοντο κατ' ἔτος οἱ ἄρχοντες, πρέπει καὶ τότε νὰ γίνῃ παραδεκτόν, ὅτι κοινός τις τύπος διὰ τὸ εἶδος τῶν μνημείων τούτων θὰ ὑπῆρχε καθιερωμένος καὶ τόπος δὲ, ὅπου ἀπετίθεντο ἢ ἰδρύοντο ἢ ἐντετειχίζοντο, τὸ Μικτρῶον λ. χ. ἐν τῇ κάτω πόλει, ἐνθα ἐφυλάσσοντο τὰ δημόσια ἢ κοινὰ γράμματα, ἢ καὶ ἡ Ἀκρόπολις, ἴσως δὲ καὶ τὰ ἐν τοῖς δήμοις ἀρχεῖα, γινομένων πλειόνων ἀντιτύπων τῆς ἐκάστοτε ἀναγραφῆς, ὡσαύτως δὲ καὶ διὰ τὸ ἄλλο εἶδος τῶν μνημείων, ἐφ' ὧν ἀνεγράφοντο πλειόνων ἔτων ἄρχοντες ἐπώνυμοι κατὰ σειράν(*). Ἀλλὰ καὶ ἐκείνου τοῦ εἶδους δὲν ἔχομεν σωζομένους ὀλοκλήρους λίθους, ἔχοντας δηλ. καὶ τὴν κεφαλίδα των ἐπάνω, ἐξ ἧς θὰ ἐδιδασκόμεθα τι σαφὲς περὶ τῆς αὐτῶν ἀναθέσεως ὥστε πάντων τούτων λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν, πρέπει νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐκ τοῦ μέλλοντος χρόνου καὶ ἐξ εὐτυχῶν, τῇ βοήθειᾳ μάλιστα τῆς σκαπάνης, εὐρημάτων ἔχομεν νὰ προσδοκῶμεν διδασκαλίαν ἀσφαλῆ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 21 Ὀκτωβρίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

(*) Ἐκτενὴς καὶ ἐπιμελῶς συντεταγμένη πραγματεία ἐξεδόθη τῷ 1867 ἐν Γόττῳ ὑπὸ τοῦ Καρ. Κουρτίου: Das Metroon in Athen, als Staatsarchiv. (Gymnasialprogramm). Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ οὐδὲν εἰδικῶς ἀναφερόμενον εἰς τὸ ἡμέτερον ζήτημα εὐρίσκειται, φυσικῶς τῷ λόγῳ, διὰ τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος περισφθεισῶν μαρτυριῶν.

Πρόγραμμα τῶν ἐπὶ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος
1880—81 διδασθησομένων ἐν τῷ ἐθνικῷ
Πανεπιστημίῳ μαθημάτων.

A) Ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ.

Δογματικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Ζήκου Ῥώση, ἐπιτίμου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἐγκυκλοπαιδεία τῆς θεολογίας παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 8—9 π. μ.

Ποιμαντορικὴ, παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου κ. Ν. Καλογερά, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πέμπτην, ὥρα 9—10 π. μ.

Χριστιανικὴ ἀρχαιολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τρίτην, ὥρα 9—10 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὴν Α'. βίβλον τοῦ Σαμουὴλ παρὰ τοῦ κ. Π. Παυλίδου, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 10—11 π. μ.

Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρα 10—11 π. μ.

Ἑβραϊκὴ γραμματικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευὴν, ὥρα 10—11 π. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, γραμματικαὶ καὶ ἐρμηνευτικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ὥρα 10—11 π. μ.

Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, παρὰ τοῦ κ. Ν. Δαμαλά, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην, ὥρα 11—12 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὰ τρία πρῶτα εὐαγγέλια παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, πέμπτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 11—12 π. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐρμηνεία εἰς τὴν

πρὸς Ῥωμαίους καὶ μετ' αὐτὴν εἰς τὴν Α'. πρὸς Κορινθίους, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, καὶ μετὰ ταύτην συμβολικὴ, παρὰ τοῦ κ. Ἀναστασίου Διομήδους Κυριακοῦ, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 4—5 μ. μ.

Ἀπολογητικὴ, παρὰ τοῦ κ. Σ. Π. Σούγκρα, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν τετάρτην, ὥρα 4—5 μ. μ., κατὰ πᾶν δὲ σάββατον, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἱστορία τῶν δογμάτων, παρὰ τοῦ αὐτοῦ καθ' ὀρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

Πατρολογία, παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου κ. Παναρέτου Κωνσταντινίδου, ὑφ., κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 8—9 π. μ.

Κατηχητικὴ, παρὰ τοῦ κ. Ἰγνατίου Μοσχάκη, ὑφ., κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 5—6 μ. μ.

Φροντιστήριον, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, ὥρα 5—6 μ. μ.

Ῥητορικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὀρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

B) Ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ.

Ἐμπορικὸν Δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Γ. Α. Ῥάλλη, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἀστικὸν Δίκαιον τῶν Ῥωμαίων καὶ Βυζαντινῶν, παρὰ τοῦ κ. Π. Παππαρηγοπούλου, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 8—9 π. μ.

Πολιτικὴ πλουτολογία καὶ δημοσιολογία, παρὰ τοῦ κ. Ι. Α. Σούτσου, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 9—10 π. μ.

1) Ἱστορία τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου, παρὰ τοῦ κ. Κ. Φρεαρίτου, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τρίτην, ὥρα 9—10.

2) Εἰσηγήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ὥρα 9—10 π. μ.

3) Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, ὥρα 9—10 π. μ.

Συνταγματικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Σ. Στρέϊτ, τ. κ., κατὰ

πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 10—11 π. μ.

Πολιτικὴ δικονομία, παρὰ τοῦ κ. Ξ. Ψαρᾶ, τ. κ., κατὰ πᾶσαν μὲν δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρα 10—11 π. μ., κατὰ πᾶν δὲ σάββατον, ὥρα 5—6 μ. μ.

Κληρονομικὸν δίκαιον τῶν Ῥωμαίων, παρὰ τοῦ κ. Α. Κρασᾶ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα, 10—11 π. μ.

Γαλλικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Ν. Δαμασκηνοῦ, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην, καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 4—5 μ. μ.

Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Δ. Θεοφανοπούλου, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 4—5 μ. μ.

Ἑρμηνεία τοῦ ποινικοῦ νόμου, παρὰ τοῦ κ. Κ. Ν. Κωστῆ, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 5—6 μ. μ.

Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Π. Καλλιγᾶ, ἐπ. καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρα 5—6 μ. μ.

Ἑρμηνεία τῶν τίτλων τοῦ πανδέκτου, παρὰ τοῦ κ. Β. Τ. Οἰκονομίδου, ἐπ. κ., καθ' ὀρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Οἰκονομικὴ νομοθεσία, παρὰ τοῦ κ. Α. Κ. Οἰκονόμου, ὑφ. κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 10—11 π. μ.

Πολιτικὴ οἰκονομία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευήν, ὥρα 4—5 μ. μ.

Συνταγματικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Θ. Ν. Φλογαίτου, ὑφ., κατὰ πᾶσαν παρασκευήν, ὥρα 10—11 π. μ.

Πολιτικὴ οἰκονομία, παρὰ τοῦ κ. Τ. Ἀδαμοπούλου, ὑφ., κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 3—4 μ. μ.

Καταστατικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρα 3—4 μ. μ.

Συνταγματικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Α. Στούπη, ὑφ., κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 10—11 π. μ.

Φυσικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Ν. Καζάζη, ὑφ., κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 3—4 μ. μ.

Ἑγκυκλοπαιδεία τοῦ δικαίου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν.

Διοικητικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Χ. Ἀγγελάκη, ὑφ., κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 2—3 μ. μ.

Δημοσιονομία, παρὰ τοῦ κ. Ι. Ζωγράφου, ὑφ., καθ' ὀρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Ἱστορία καὶ εἰσηγήσεις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου, παρὰ τοῦ κ. Ν. Δημαρᾶ, ὑφ., καθ' ἑκάστην πλὴν τοῦ σαββάτου, ὥρα 11—12 π. μ.

Πρακτικαὶ ἀσκήσεις τοῦ ἰσχύοντος ἀστικοῦ δικαίου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρα 6—7 μ. μ.

Διοικητικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Γ. Ι. Ἀγγελοπούλου, ὑφ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρα 6—7 μ. μ.

Ἑρμηνεία τοῦ ποινικοῦ νόμου, παρὰ τοῦ κ. Δ. Βορέ, ὑφ., καὶ περὶ τῶν διαφορῶν συστημάτων τῶν φυλακῶν, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὀρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Γ) Ἐν τῇ Ἱατρικῇ Σχολῇ.

Κλινικὴ ἱατρική, παρὰ τοῦ κ. Χ. Πρετεντέρη Τυπάλδου, τ. κ., καθ' ἑκάστην, πλὴν τῆς πέμπτης, ὥρα 8—9 π. μ.

Κλινικὴ ἱατρική, παρὰ τοῦ κ. Γ. Α. Μακκᾶ, τ. κ., καθ' ἑκάστην, πλὴν τῆς πέμπτης, ὥρα 9—10 π. μ.

Ἑγχειρήματα, παρὰ τοῦ κ. Σ. Κ. Μπαλάνου, τ. κ., καὶ διευθυντοῦ τοῦ νοσοκομείου τῶν συφιλιδικῶν νοσημάτων, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρα 9—10 π. μ.

Συφιλιδικὰ νοσήματα, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 12—1 μ. μ.

Κλινικὴ τῶν συφιλιδικῶν νοσημάτων, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 12—1 μ. μ., κατὰ πᾶσαν δὲ τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 3—5 μ. μ.

Ἀνατομία, παρὰ τοῦ κ. Δαμιανοῦ Γεωργίου, τ. κ., καθ' ἑκάστην, ὥρα 10—11 π. μ.

Εἰδικὴ νοσολογία, παρὰ τοῦ κ. Γ. Καραμήτσα, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 10—11 π. μ.

Ἄστυκλινική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτῃν καὶ παρασκευὴν, ὥρα 2—4 μ. μ.

Γενικὴ καὶ παθολογικὴ ἀνατομία, παρὰ τοῦ κ. Μ. Χατζημιχάλη, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτῃν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 10—11 π. μ.

Ἀσκήσεις μικροσκοπικαί, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρα 2—4 μ. μ.

Χειρουργικὴ κλινικὴ, παρὰ τοῦ κ. Θ. Ἀρεταίου, τ. κ., καθ' ἑκάστην, ὥρα 10 1]2—12 π. μ.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτῃν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 5—6 μ. μ.

Μαιευτικὴ, παρὰ τοῦ κ. Μ. Βενιζέλου, τ. κ., καὶ διευθυντοῦ τοῦ μαιευτηρίου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην, πέμπτῃν καὶ παρασκευὴν, ὥρα 11—12 π. μ.

Νοσήματα τῶν γυναικῶν, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Παθολογία τῶν παιδῶν, παρὰ τοῦ κ. Α. Βιτσάρη, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τετάρτην, πέμπτῃν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Ἱστορία τῆς ἰατρικῆς, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευὴν, ὥρα 2—3 μ. μ.

Ἐγκυκλοπαιδεῖα καὶ μεθοδολογία τῆς ἰατρικῆς, παρὰ τοῦ κ. Π. Γ. Κυριακοῦ, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, ὥρα 11—12 π. μ.

Γενικὴ παθολογία καὶ θεραπευτικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτῃν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 3—4 μ. μ.

Φαρμακολογία, παρὰ τοῦ κ. Θ. Ἀφεντούλη, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 12—1 μ. μ.

Χειρουργία μετὰ τοπογραφικῆς ἀνατομίας, παρὰ τοῦ κ. Παύλου Ἰωάννου, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 1—2 μ. μ.

Ἀσκήσεις χειρουργικῆς καὶ τοπογραφικῆς ἀνατομίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ἐκάστοτε τυγχανόντων πτωμάτων.

Φυσιολογία, παρὰ τοῦ κ. Ι. Ζωχιοῦ, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτῃν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 1—2 μ. μ.

Ἄστυκλινική, παρὰ τοῦ κ. Δ. Γ. Ὀρφανίδου, τ. κ., καὶ διευθυντοῦ τῆς ἀστυκλινικῆς, καθ' ἑκάστην, ὥρα 2—4 μ. μ.

Περὶ ὀφθαλμικῶν παθῶν, παρὰ τοῦ κ. Α. Ἀναγνωστάκη, τ. κ., καὶ διευθυντοῦ τοῦ ὀφθαλμιατρείου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 2—3 μ. μ.

Ὀφθαλμιατρικὴ κλινικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 3—4 μ. μ.

Ἱατροδικαστικὴ, παρὰ τοῦ κ. Α. Γεωργαντᾶ, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτῃν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 2—3 μ. μ.

Τοξικολογικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην, καὶ παρασκευὴν, ὥρα 3—5 μ. μ.

Τοξικολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτῃν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 5—6 μ. μ.

Ἱατροδικαστικὴ, παρὰ τοῦ κ. Α. Πάλλη, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευὴν, ὥρα 3—4 μ. μ.

Ἱατρικὴ φυσιολογία, παρὰ τοῦ κ. Κ. Βουσάκη, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 3—4 μ. μ.

Κλινικὴ τῶν νοσημάτων τῶν παιδῶν (ἐν τῷ βρεφοκομείῳ), παρὰ τοῦ κ. Α. Ζίννη, ἐκτάκτου κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 3—4 μ. μ.

Εἰδικὴ νοσολογία καὶ θεραπευτικὴ, παρὰ τοῦ κ. Δ. Αἰγινήτου, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην, παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 4—5 μ. μ.

Εἰδικὴ παθολογία καὶ θεραπευτικὴ, παρὰ τοῦ κ. Κ. Π. Δηλιγιάννη, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ πέμπτῃν, ὥρα 4—5 μ. μ.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ κ. Σ. Μαγγίνα, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 5—6 μ. μ.

Γενικὴ νοσολογία καὶ ὑγιεινὴ, παρὰ τοῦ κ. Γ. Πρινάρη, τ. κ., καθ' ὀρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

Μαιευτικὴ, παρὰ τοῦ κ. Δ. Κόνσολα, ὑφ., κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Μαιευτική, παρὰ τοῦ κ. Κ. Δ. Χατζίσκου, ὑφ., καθ' ὀρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ κ. Σ. Σκιαδαρέση, ὑφ., κατὰ πᾶσαν μὲν πέμπτην, ὥρα 2—3 μ. μ., κατὰ πᾶν δὲ σάββατον, ὥρα 12—1 μ. μ.

Ὄφθαλμιολογία, παρὰ τοῦ κ. Ν. Δελλαπόρτα, ὑφ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 4—5 μ. μ.

Δημοσία ὑγιεινὴ, παρὰ τοῦ κ. Ι. Χ. Βάμβα, ὑφ., κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Συστηματικὴ ἀνατομικὴ, παρὰ τοῦ κ. Α. Παπαϊωάννου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 5—6 μ. μ.

Γυναικολογία, παρὰ τοῦ κ. Α. Ι. Καρέκλη, ὑφ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 3—4 μ. μ.

Γυναικολογία, παρὰ τοῦ κ. Γ. Τζαννετοπούλου, ὑφ., κατὰ πᾶσαν πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 2—3 μ. μ.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ κ. Π. Δ. Πατρικίου, ὑφ., κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 9—10 π. μ.

Χειρουργία, παρὰ τοῦ κ. Τ. Φ. Λούη, ὑφ., κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 3—4 μ. μ.

Ἀσκήσεις χειρουργίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ἐπὶ πτωμάτων.

Ἀνατομία, παρὰ τοῦ κ. Χ. Ι. Ὀλυμπίου, ὑφ., τρεῖς τῆς ἐβδομάδος, καθ' ὀρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

Εἰδικὴ νοσολογία καὶ θεραπευτικὴ, παρὰ τοῦ κ. Ν. Λαμπαδαρίου, ὑφ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 2—3 μ. μ.

Εἰδικὴ παθολογία, νοσήματα τοῦ λάρυγγος καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, παρὰ τοῦ κ. Ν. Γ. Μακκᾶ, ὑφ., κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 2—3 μ. μ.

Δ) Ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ.

α) Ἐν τῷ φιλολογικῷ τμήματι.

Ἱστορία τῆς ἀρχαίας τέχνης, παρὰ τοῦ τοῦ κ. Ἀθ. Ρουσο

πούλου, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ, ἐρμηνεία Παισανίου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἀρχαιολογικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὀρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

Ἐρμηνεία τῶν Ἀριστοφάνους Βυτράχων, παρὰ τοῦ κ. Σ. Φιντικλέους, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἐρμηνεία Θουκυδίδου, ἐν τῷ φροντιστηρίῳ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρα 9—10 π. μ.

Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, παρὰ τοῦ κ. Ν. Κοτζιᾶ, τ. κ., κατὰ πᾶσαν μὲν τετάρτην, ὥρα 9—10 π. μ., κατὰ πᾶσαν δὲ δευτέραν, παρασκευήν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 10—11 π. μ.

Περὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων σατυρικῆς ποιήσεως καὶ ἐρμηνεία εἰς τοὺς σατυρικοὺς Ἰουβενάλιον καὶ Ὀράτιον, παρὰ τοῦ κ. Εὐθ. Καστόρη, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τρίτην, ὥρα 9—10 π. μ.

Τὰ τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ καθ' Ἑλληνας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 9—10 π. μ.

Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, παρὰ τοῦ κ. Κ. Παπαρηγοπούλου, τ. κ. κατὰ πᾶσαν τρίτην, τετάρτην καὶ πέμπτην, ὥρα 10—11 π. μ.

Φιλοσοφία τῆς ἱστορίας, περὶ ἀσιανῶν πολιτισμῶν, παρὰ τοῦ κ. Φ. Πυλαρινοῦ, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 11—12 π. μ.

Ἑλληνικὴ μετρικὴ, παρὰ τοῦ κ. Δ. Χ. Σεμιτέλου, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Ἐξήγησις τῆς Σοφοκλέους Ἠλέκτρας, παρὰ τοῦ κ. Κ. Σ.

Κόντου, τ. κ., και διευθυντοῦ τοῦ φιλολογικοῦ φροντιστηρίου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν και τρίτην, ὥρα 12—1 μ. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ, παλαιογραφικὰ προβλήματα και ἀσκησις εἰς τὸ ἑλληνιστὶ γράφειν, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην, παρασκευὴν και πᾶν σάββατον, ὥρα 12—1 μ. μ.

Περὶ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἔπους και ἰδίως περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ὡς εἰσαγωγή εἰς τὸν Ὀμηρον, παρὰ τοῦ κ. Ι. Πανταζίδου, τ. κ., κατὰ πᾶσαν πέμπτην και παρασκευὴν, ὥρα 3—4 μ. μ.

Ἑρμηνεία τοῦ Ξ τῆς Ὀδυσσεΐας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν και τρίτην, ὥρα 3—4 μ. μ.

Ἑρμηνεία τοῦ ἐνάτου και τοῦ δεκάτου τῶν Κικέρωνος Φιλίππικῶν λόγων, ἐν τῷ φιλολογικῷ φροντιστηρίῳ, και ἀσκησις εἰς τὸ λατινιστὶ γράφειν, παρὰ τοῦ κ. Σ. Α. Κουμανούδη, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην και πέμπτην, ὥρα 4—5 μ. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὴν Μήδειαν τοῦ Εὐριπίδου, παρὰ τοῦ κ. Γ. Μιστριώτου, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν και τετάρτην, ὥρα 4—5 μ. μ.

Ἑλληνικὴ γραμματολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν παρασκευὴν και πᾶν σάββατον, ὥρα 4—5 μ. μ.

Βυζαντινὴ ἱστορία, παρὰ τοῦ κ. Σ. Ι. Τσιβανοπούλου, τ. κ., κατὰ πᾶν μὲν σάββατον, ὥρα 4—5 μ. μ., κατὰ πᾶσαν δὲ δευτέραν και τετάρτην, ὥρα 5—6 μ. μ.

Ἀνάπτυξις τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν διαλέκτων ἐπὶ διαλεκτικῶν ἐπιγραφῶν, παρὰ τοῦ κ. Μιχαήλ Δέφνερ, ὑφ., κατὰ πᾶσαν τρίτην και πέμπτην, ὥρα 10—11 π. μ.

Ἱστορία τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν παρ' Ἑλλήσιν, ἰδίᾳ δὲ τῆς πλαστικῆς, παρὰ τοῦ κ. Κυριακοῦ Μυλωνᾶ, ὑφ., κατὰ πᾶσαν τρίτην και πέμπτην, ὥρα 5—6 μ. μ.

Πρακτικαὶ ἀσκήσεις ἐπὶ τῶν σωζομένων μνημείων, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ἀπᾶξ τῆς ἐβδομάδος, καθ' ὀρισθησομένην ἡμέραν και ὥραν.

Ἑλληνικὴ ἱστορία, παρὰ τοῦ κ. Σ. Π. Λάμπρου, ὑφ., κατὰ πᾶσαν παρασκευὴν, ὥρα 5—6 μ. μ.

Γραφογνωσία μετ' ἀσκήσεων, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην και πᾶν σάββατον, ὥρα 10—11 π. μ.

Λογικὴ και εἰσαγωγή εἰς τὴν φιλοσοφίαν, παρὰ τοῦ κ. Χρ. Παπαδοπούλου, ὑφ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην και παρασκευὴν, ὥρα 10—11 π. μ.

Ῥωμαϊκὴ γραμματολογία, παρὰ τοῦ κ. Σ. Κ. Σακελλαροπούλου, ὑφ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν και παρασκευὴν, ὥρα 4—5 μ. μ.

Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας, παρὰ τοῦ κ. Π. Καβαδία, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρα 5—6 μ. μ.

Ἑρμηνεία τῶν μνημείων Ἀθηνῶν, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὀρισθησομένην ἡμέραν και ὥραν.

Μυθολογία ἐν τῇ τέχνῃ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην, ὥρα 3—4 μ. μ.

Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, παρὰ τοῦ κ. Π. Γρηγοριάδου, ὑφ., κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην, παρασκευὴν και πᾶν σάββατον.

β) Ἐν τῷ φυσικῷ τμήματι.

Γενικὴ χημεΐα, παρὰ τοῦ κ. Α. Κ. Χρηστομάνου, τ. κ., και διευθυντοῦ τοῦ χημείου, καθ' ἐκάστην, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἀσκήσεις πρακτικαὶ τῶν φαρμακοποιῶν, ἰατρῶν και φυσικῶν ἐν τῷ χημείῳ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ἐκάστην, ὥρα 9—12 π. μ. και 3—6 μ. μ.

Ὄργανικὴ χημεΐα, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην και πᾶν σάββατον, ὥρα 4—5 μ. μ.

Πειραματικὴ φυσικὴ, παρὰ τοῦ κ. Δ. Σ. Στρούμπου, τ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην και παρασκευὴν, ὥρα 9—10 π. μ., κατὰ πᾶσαν δὲ τρίτην, πέμπτην και πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Ἀνωτέρα ὀπτική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὀρισθησομένης ἡμέρας και ὥρας.

Ἀνατομία, ὀργανογραφία και φυσιολογία τῶν φυτῶν, παρὰ τοῦ κ. Θ. Γ. Ὀρφανίδου, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην

καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 9—10 π. μ. καὶ ὥρα 11—12 π. μ.

Γεωλογία, παρὰ τοῦ κ. Κ. Μητσοπούλου, ἐκ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 11—12 π. μ.

Ὀρυκτολογικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρα 2—4 μ. μ.

Ζωολογία, παρὰ τοῦ κ. Ἡρ. Μητσοπούλου, τ. κ., καθ' ἑκάστην, πλὴν τοῦ σαββάτου, ὥρα 2—3 μ. μ.

Ἀσκήσεις ἐν τῷ φαρμακευτικῷ φροντιστηρίῳ καὶ πρακτικὸν φαρμακευτικὸν μάθημα, παρὰ τοῦ κ. Γ. Ν. Ζαβιτσάνου, τ. κ., καὶ διευθυντοῦ τοῦ φαρμακευτικοῦ φροντιστηρίου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 2—4 μ. μ.

Φαρμακευτικὴ πειραματικὴ χημεία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην, παρασκευήν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 4—5 μ. μ.

Χημεία ἐφηρμοσμένη εἰς τὴν ἰατρικὴν, παρὰ τοῦ κ. Ἰωάννου Γ. Ἰωάννου, ὑφ., κατὰ πᾶσαν πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 4—5 μ. μ.

Πειραματικὴ φυσικὴ, παρὰ τοῦ κ. Τιμολέοντος Α. Ἀργυροπούλου, ὑφ., κατὰ πᾶσαν παρασκευήν, ὥρα 1—2 μ. μ.

Ἀνωτέρα μαθηματικὴ ὀπτική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ὥρα 4—5 μ. μ.

γ) Ἐν τῷ μαθηματικῷ τμήματι.

Θεωρητικὴ ἀστρονομία, παρὰ τοῦ κ. Δ. Κ. Κοκκίδου, ἐκ. κ., κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρα 9—10 π. μ.

Στοιχεῖα ἀστρονομίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 9—10 π. μ.

Ἀναλυτικὴ γεωμετρία τριῶν διαστάσεων, παρὰ τοῦ κ. Β. Λάκωνος, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 10—11 π. μ.

Ἀνωτέρα ἀλγεβρα, παρὰ τοῦ κ. Ἀθ. Κυζικηνοῦ, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 3—5 μ. μ.

Ὀλοκληρωτικὸς ὑπολογισμὸς, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 5—6 μ. μ.

Κινηματικὴ, παρὰ τοῦ κ. Ν. Χ. Νικολαΐδου, τ. κ., κατὰ πᾶσαν τρίτην, ὥρα 5—6 μ. μ.

Τριγωνομετρία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν παρασκευήν, ὥρα 5—6 μ. μ.

Θεωρητικὴ μηχανικὴ, παρὰ τοῦ ὑφ., κ. Ἰωάννου Χατζηδάκη, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 5—6 μ. μ.

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι

ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν.

Ἰούλιος (Ε. Ν.) 1880.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	749,81	χμ.
Μεγίστη »	753,44	(τὴν 1 ^η)
Ἐλαχίστη »	743,51	(τὴν 20 ^η)

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	26,91	
Μεγίστη »	33, 4	(τὴν 8 ^η)
Ἐλαχίστη »	17, 2	(τὴν 1 ^η)

Ἡμέραι βροχῆς 5 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 8,93 χμ.), ἀστραπῶν 5, βροντῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 27 ἡμέρας ΝΔ, 1 Β, 1 ΒΑ, 1 Α.

Ἰούλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	749,83	
Μεγίστη »	755,66	(τὴν 25 ^η)
Ἐλαχίστη »	744,23	(τὴν 28 ^η)

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	29,03	“
Μεγίστη »	37, 6	(τὴν 24 ^η)
Ἐλαχίστη »	18, 3	(τὴν 1 ^η)

Ἡμέραι βροχῆς 4 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 1,33 χμ.), ἀστραπῶν 1, βροντῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 4 ἡμέρας ΝΔ, 1 Α, 23 ΒΑ, 2 Α, 1 Ν.

Αὐγούστος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	749,25	
Μεγίστη »	754,72	(τὴν 29 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	743,56	(τὴν 3 ^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	27,39	
Μεγίστη »	34, 8	(τὴν 1 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	17, 9	(τὴν 20 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 5 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 62,90 χμ.), ἀστραπῶν 9, βροντῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 20 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 5 ΒΑ, 3 Α, 3 Ν.

Σεπτέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	7	
Μεγίστη »	758,78	(τὴν 2 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	746,13	(τὴν 24 ^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	23,49	
Μεγίστη »	31, 5	(τὴν 9 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	13, 9	(τὴν 29 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 5 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 38,80 χμ.), ἀστραπῶν 5, βροντῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 11 ἡμέρας ΝΔ, 3 Β, 11 ΒΑ, 1 Α, 4 Ν.

Ὀκτώβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	753,16	
Μεγίστη »	758,13	(τὴν 12 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	744,02	(τὴν 25 ^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	20,54	
Μεγίστη »	29, 6	(τὴν 11 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	11, 4	(τὴν 27 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 5 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 17,75 χμ.), δρόσου 7 (ποσὸν τοῦ ὕδατος 0,52 χμ.), ἀστραπῶν 4, βροντῶν 3. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 23 ἡμέρας ΝΔ, 4 ΒΑ, 4 Ν.

ΑΛΕΞΙΟΣ Α' Ο ΚΟΜΝΗΝΟΣ, ΕΥΘΥΜΙΟΣ Ο ΖΙΓΑΒΗΝΟΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΑΙΡΕΤΙΚΟΙ ΒΟΓΟΜΙΛΟΙ.

(Ὡς ἀπόσπασμα ἐκ τῶν προλεγομένων εἰς τὰ ἄρτι ἀνκαλυφθέντα καὶ τὸ τῆς ἐκδόσεως φῶς ἀναμένοντα ὑπομνήματα τοῦ Ζιγαβηνοῦ εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ τὰς Καθολικάς.)

Ἄλέξιος Α' ὁ Κομνηνὸς παρὰ πάντων τῶν ἱστορικῶν ὁμοφώνως τάσσεται ἐν τοῖς δοκιμωτέροις τῶν ἐν Βυζαντίῳ βασιλευσάντων. Ὑπ' αὐτοῦ ἐξεδόθησαν νόμοι καλοὶ τε καὶ εὐεργετικοί, εἰς πάντα τοὺς τῆς διοικήσεως κλάδους ἀφορῶντες. Καὶ ἡ μὲν ἐμπορία, προστασίας τυχοῦσα ἰσχυρᾶς, κατέστη ἤδη ἀνθηροτέρα ἢ πρότερον. Ταῖς δὲ τέχναις ἐχορηγήθη ἐμφύχωσις ἰκανή. Τῶν δὲ μαθήσεων καὶ τῶν γραμμάτων οὐ μικρὰν ἐποιεῖτο ὁ βασιλεὺς οὗτος τὴν φροντίδα. Ἡ δὲ κρίσις ἱστορικοῦ τινος, συγχρόνου τῷ Ἀλεξίῳ, καθ' ἣν οὐχ ὡς ἔδει ἐτίμα τοὺς λόγους (α), δόσεώς τινος πικρίας ἡμῖν γε οὐκ ἄμοιρος οὔσα φαίνεται· διότι τὸν ἐν λόγοις καὶ συλλόγοις ἀνδρῶν πεπαιδευμένων τὴν ἑαυτοῦ ἐκθρεψάμενον θυγατέρα οὐκ ἂν τις εἶχε μετὰ λόγου καλέσαι τῶν λόγων καὶ τῶν λογίων καταφρονητήν. Ἄλλως τε δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ ἱστορικὸς ἐπανορθοῖ ἐαυτὸν ἐν οἷς περὶ τε τῆς Κομνηνῆς Ἄννης λέγει (β) καὶ περὶ τῶν σχολείων, τῶν ἰδρυθέντων παρὰ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος (γ). Ομοίως δὲ καὶ τὰ τοῦ στόλου, ἀμελῶς ἤδη πρότερον διακείμενα, ἐβελτιώθησαν· καὶ τὰ τοῦ στρατοῦ μάλιστα

(α) Ζωναρ. Χρον. β:βλ. ΙΗ'. σελ. 325. «Λόγους οὐχ ὡς ἔδει τιμῶν» (ὁ Ἀλέξιος), τέως δὲ γε τιμῶν».

(β) Αὐτόθι. «Ἡ Ἄννα τῆς ἐν λόγοις παιδείας ἀντείχετο, καὶ τὴν ἠγλῶτταν εἶχεν ἀκριβῶς ἀτιμίζουσαν, καὶ τὸν νοῦν πρὸς ὕψος θεωρημάτων ὀξύτατον. . . προσετετήκει γὰρ τοῖς βίβλοις καὶ λόγοις ἀνδράσι, καὶ οὐ παρέργως ὠμίλει αὐτοῖς».

(γ) Αὐτόθι. σελ. 308. Καὶ Ἀλεξ. β:βλ. ΙΒ'. σελ. 1165. «Καὶ ἔστιν ἰδεῖν καὶ Λατίνον ἐνταῦθα (ἐν τῷ Διδασκαλείῳ) παιδοτριβοῦμενον, καὶ Ἰσχύτην ἐλλήνιζοντα, καὶ Ῥωμαῖον τὰ τῶν Ἑλλήνων συγγράμματα μεταχειριζόμενον, καὶ τὸν ἀγράμματον Ἑλληνα ὀρθῶς ἐλλήνιζοντα».

ιδιαζούσης ἔτυχον προνοίας· διότι ὁ βασιλεὺς οὗτος εἶχεν ἀφ' ἑαυτοῦ καινὸν παρατάξεως σχῆμα ἐπινοήσας, καὶ τοὺς στρατιώτας ἐπιμελῶς κατ' αὐτὸ ἐξεπαίδευεν (α). Ὡν δὲ καὶ περὶ τὰ πολεμικὰ μαχιμώτατος ἐν τοῖς πλείστοις τῶν κατὰ Φράγκων, Τοῦρκων καὶ Σκυθῶν πολέμων ἀνεδείχθη εὐτυχής.

Οὐχ ἦτιον δὲ καθ' ἡμᾶς βασιλεῖ πρέπουσα ἦν αὐτοῦ καὶ ἡ ἔξις εἰς τὸ ἐγκύπτειν συντόνως μελέταις θεολογικαῖς· ὧν τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐν Βυζαντίῳ βασιλευσάντων οἱ πλείστοι, εἴτε τελέως παραμελοῦντες, εἴτε ὁδοῦ πάρεργον ἀπτόμενοι, κακῶς ποιῶντες ἤρχοῦντο, ὡς περ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, εἰς ἀτελεῖς καὶ στοιχειώδεις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας γνώσεις. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος, καί περ μυρίων πραγμάτων ἀνθολκαῖς ἐκάστοτε περισπώμενος, ὅμως ἐν ὥραις τακταῖς ταῖς ἱεραῖς ἐσχόλαζε Γραφαῖς, καὶ ἀνδράσι συνδιέτριβεν ἐλλογίμοις (β). Ὅτι δὲ παρὰ τὸ θεοφιλὲς καὶ πολιτικὸν ἦν ἅμα τὸ ρυθμίζειν ἑαυτὸν καὶ κατὰ τοῦτο ταῖς περιστάσεσιν, ἐντεῦθεν δῆλον. Τὸ πανταχόθεν ὑπὸ παντοίων ἐχθρῶν καταπολεμούμενον καὶ δονούμενον Κράτος ἐδεῖτο μάλιστα ὁμονοίας ἐσωτερικῆς, ἣν ἄρδην εἰώθασιν ἀνχτρέπειν αἱ θρησκευτικαὶ διχοστασίαι καὶ ἔριδες. Τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ ἠπίστατο κάλλιστα. Ἐπομένως ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἠναγκάζετο, φιλότιμος ἄλλως ὧν, ἵνα ἔχη ἑαυτὸν καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἐφωδισμένον γνώσεσι καὶ ιδέαις θεολογικαῖς οὐ ταῖς κοιναῖς. Εἰ δέ τι καὶ τὸ ἄτοπον ἐποίει μὴ ἀπαξιῶν καὶ προσωπικῶς συζητεῖν τοῖς εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας νεωτερίζουσιν, ἢ τὰ τῶν αἱρέσεων νοσοῦσι, καὶ θρησκευτικὰ ἴδια συστήματα συγκροτεῖν σπουδάζουσιν, οὓς ὡς ἀντικρυς τὰ τοῦ Κράτους θεμέλια ὑποσκάπτοντας εὐλόγως ἐξελάμβανεν, ἡμεῖς γε οὐκ οἶδαμεν. Διὸ καὶ τῷ

(α) Ἀλεξ. ΙΒ'. σελ. 1128.

(β) Ζιγαβην. ἐν Δογμ. πανοπλ. ἐν ἀρχῇ. «Καιροὺς ἀποταξάμενος» (ὁ Ἀλέξιος) τῇ μελέτῃ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν, ὅτε καὶ μικρὰν ἐκ χειρὶαν ἤγεν ἰσὺ τῶν δημοσίων καὶ κοινωφελῶν φροντίδων, ἀναγνώσει φιλοπόνῳ συντόνως ἑαυτὸν ἐπεδίδου, συναιφουμένους ἔχων τοὺς παρηραυχόντας τῶν ἐλλογίμων, ὧν πολλῶν καὶ καλῶν εὐπορεῖν εἴωθεν ἄει τὰ βασιλεία».

Ζιγαβηνῷ συνευδοκοῦμεν, δις παρευρεθέντι ἐν τοιαύταις πρὸς τοιοῦτους συζητήσεσι τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἀγασθέντι αὐτοῦ, καὶ ὡς τι ἀξιόλογον παρασημειωσαμένῳ τὴν τε περὶ τὰ θεολογικὰ αὐτοῦ τριβὴν καὶ τὴν εὐχέρειαν, μεθ' ἧς ἦτοι κατέβαλλεν αὐτοὺς ἢ παρήνει, ἢ μετέπειθε περὶ ἐπιστροφῆς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας (α).

Ὁμοίως εἰς ἐπαναγωγὴν εἰς τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἔνωσιν τῶν ἀνὰ τὴν Θράκην διεσπαρμένων Παυλικιάνων, ἢ Παυλοϊωάνων ὀρθότερον, ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐδείχθη πολιτικώτατός τε καὶ ὠφελιμώτατος· διότι μετὰ στρατείας ἐπιμόχθους ἀναψυχῆς χάριν διατρίβων περὶ τὴν Φιλιππούπολιν, τοὺς τοιοῦτους ὄντας τῷ πλήθει πολλούς, καὶ ἰδίας ἀποτελοῦντας θρησκευτικὰς ομάδας, συντόνω τῇ σπουδῇ ἐσπούδαζε, καὶ δὴ καὶ αὐτοπροσώπως, ἵνα συνάψῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ· τοῦθ' ὅπερ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ κατώρθωσεν (β).

Ἀλλ' ἔτι ἐκφραστικωτέραν τὴν ἀξιόλογον ταύτην τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου διάθεσιν ὀρωμεν ἐκδηλουμένην ἐν ᾧ προσηνέχθη τρόπῳ πρὸς τὴν ἄρτι ἀναφανείσαν τῶν Βογομίλων αἵρεσιν, φοβερὰν οὖσαν καὶ ἐπικίνδυνον. Πλὴν περὶ ταύτης ὁ λόγος εὐθύς παρακατιῶν. Ἐνταῦθα δὲ παρεκβατικώτερον εἰρήσθω, ὅτι ἄλλως περὶ τούτου δοκεῖ πολυμαθεῖ τινι τῶν ἀλλογενῶν, ἀνεστραμμέ-

(α) Αὐτόθι. «Ἐνθεν τοι καὶ τὴν γλῶτταν ταῖς παρατρίψεσι τῶν τοιούτων λόγων ἀκονηθεὶς ἀμπίστομος ἀπετελέσθη μάχαιρα κατὰ τῶν βλασφημῶν δόγματων καὶ διδαγμάτων, καὶ πέλεκυς κόπτων πέτραν, τὸ »τῆς Γραφῆς εἰπεῖν, τὴν σκληρὰν καὶ πεπωρωμένην ἀναισθησίαν τῶν »θεομάχων, ὡς αὐτὸς ἐγὼ δις παρατυχῶν διαλεγόμενῳ κατενόησα, καὶ »παρασημειωσάμην».

(β) Ζωναρ. αὐτόθι. ΙΗ'. σελ. 316. «Περὶ τὴν Φιλιππούπολιν ὁ Ἀλέξιος σκηνωσάμενος, ἐκεῖ τὸν ἐαρινόν τε καιρὸν καὶ τὸν θέρειον, ἤδη δὲ καὶ πολὺ τοῦ μετοπώρου διέτριβε. Καὶ τὴν ἔργον αὐτῷ τῆς ἐκεῖσε διατριβῆς ἢ μετὰ τῶν Μανιχαίων διάλεξις, οὓς Παυλικιάνους ἢ δημώδης ὀνομάζει φωνῆ (πολὺ γὰρ τοῦτο τὸ γένος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κατώκεισται, τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ μεταγαγόντος ἐκ τῆς Ἐφῆς αὐτὸ κἄν ταύτῃ ἐγκατοικίσαντος)· οἷς διαλεγόμενος πολλοὺς πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν μετήνεγκεν».

νως πασῶν καὶ τῶν πράξεων καὶ τῶν ἔξεων τῶν Βυζαντίων ἀντιλαμβανομένων. Οὐλμαννος καλεῖται ὁ ἀνὴρ, καὶ ἐν τοῖς θεολόγοις οὐκ ἄσημος κρίνεται. Ὅς τὸν μὲν Ἀλέξιον ὡς κατατριβόμενον δῆθεν περὶ τὰ θεολογικὰ καὶ σφοδρῶς καταδιώκοντα τὴν βογομιλικὴν πλάνην, μέμφεται· τοῦ δὲ ἡμετέρου Εὐθυμίου, ἐπαινοῦντος αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ, δεινότερον καθάπτεται. Λέγει δὲ ἐπὶ λέξει· «Ἄλλ' ὅ,τι τῷ αὐτοκράτορι τούτῳ ἐλαχίστην περιποιεῖ τιμὴν, ὃ ἐστὶν ἡ ἀπρεπὴς αὐτοῦ εἰς δογματικὰς ἐριδας τάσεις, καὶ ἡ πρὸς διωγμοὺς ῥοπή, τοῦτο πρὸ πάντων παρὰ τοῦ Εὐθυμίου ἐξαίρεται· διότι γνωστὸν πῶς ὁ Ἀλέξιος προσηνέχθη πρὸς τοὺς τότε αἰρετικούς, καὶ ἰδίως τοὺς Βογομίλους· δι' οἷας ἀγενοῦς ἀπάτης αὐτοὺς συνέλαβε, καὶ μεθ' οἷας ἀντιχριστιανικῆς σκληρότητος ἐτιμώρησεν. Ἄρα δὲ ὁ Εὐθύμιος ἀναφέρει ὡς μέγαν ναυτοῦ ἔπαινον· ἦτοι ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος μὴ ἀρκούμενος πρὸς στοιχειώδει ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως παντοιοτρόπως ἐσπούδασεν ἵνα συλλέξῃ καὶ συναρμολογήσῃ τὰ δόγματα τῆς Ὁρθοδοξίας· καὶ ὅτι περὶ οὐδὲν ἄλλο ἐφιλοτιμεῖτο τοσοῦτον, ὅσον περὶ τὸ καταθλίβειν τὰς αἵρέσεις, τοῦτο τοῖς ὡσὶν ἡμῶν ἤχεῖ πῶς εἰρωνεῖα (!) σχεδόν (α).

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Οὐλμαννος, ὃς αὖθις ἡμῖν συναντήσῃ προϊόντος τοῦ λόγου, τῆ μακροῦ συνηθείᾳ τῶν πλείστων κατὰ τὴν ἐσπερίαν λογίων πιστῶς ἐπόμενος. Τὸ δ' ἀληθὲς εἰπεῖν, ὁ Ἀλέξιος ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος αἰρέσει ἀνατρεπτικούς καὶ ανοσίους ἀνακαλύψας σκοποὺς, οὔτε ἀδρανὴς οὔτε ἀδιάφορος διέμεινεν, ὡς περὶ καὶ ἔδει· ἀλλὰ πρὸς καιρὸν πάντα τὰ ἄλλα δεύτερα ἡγήσαμενος ἑαυτὸν ὅλως ἐπὶ ταύτης συνεκέντρον (β).

(α) Ullmann. Nicolaus von Methone, Euthymius Zigabenus und Nicetas Choniates, oder die dogmatische Entwicklung der griechischen Kirche im zwölften Jahrhundert. ἐν τῷ περιοδικῷ Stud. und Kritik. 1834. σελ. 667.

(β) Ἀλεξ. βιβλ. ΙΕ'. σελ. 1169. «Ἀπέρτι τὸ πολὺ τῆς τῶν ἐσπερίων καὶ ἐφῶν ἀποθέμενος φροντίδος πρὸς τὸ πνευματικώτερον ἑαυτὸν ἐπέτεινεν».

Ἦδη δ' ὦρα καὶ τὰ κατὰ τὴν βογομιλικὴν ἐκθέσθαι αἵρεσιν, μεγάλως τε συνταράξασαν τότε τὰς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ αἰτίαν τὸ πλεῖστον γενομένην τούτου δὴ τοῦ Ζιγαβηνείου φιλοπονήματος.

Ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ Ἀλεξίου οὐ μικρὸς παρήλθε χρόνος, ὅτε ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ κατὰ τὰς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους διεθρυλεῖτο ὅτι φοβερὰ ὑπάρχει συνωμοσία, τὴν ἀνατροπὴν βυσοδομοῦσα τῶν θρησκευτικῶν καθεστώτων. Βυσοδομοῦντες ἐλέγοντο ὅτι ἦσαν τινὲς τέως ἀγνώστου αἵρέσεως ὀπαδοί· οἵτινες ἔπειτα ἐκλήθησαν Βογόμιλοι, ἐκ τοῦ Βόγος καὶ μίλος, ἄπερ, ἐν τῇ τῶν Βουλγάρων γλώσσῃ σημαίνοντα Θεὸς καὶ ἐλέησον, τὸν παρὰ Θεοῦ ἠλεημένον ὑποδηλοῦσιν (α). Ἡ βογομιλικὴ αὕτη αἵρεσις ἐξ ἀπλουμένη πανταχοῦ τοῦ Κράτους ἐπιτηδείως πλείστους ὁσημέραι προσεκτᾶτο θιασώτας οὐ μόνον ἐκ τοῦ κοινοῦ ὄχλου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς τῶν ἐπιφανῶν τάξεως (β). Τὸ δὲ ὀλεθριώτερον· τὸ ταύτης μίασμα διεδίδοτο καὶ παρὰ ταῖς γυναιξί· διότι ὁ τῆς αἵρέσεως ἀρχηγέτης ἐν τοῖς πιστοτέροις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κατελέγετο καὶ γυναῖκα παμπόνηρα καὶ διεφθαρμένα, ἵνα δι' αὐτῶν ἡ αἰρετικὴ αὐτοῦ διδασκαλία ἐπινέμηται εὐχερῶς τὰς ἀπαλωτέρας ψυχὰς (γ). Ὄνομάζετο δὲ οὗτος Βασίλειος· καὶ ἦν, ὡς ἔοικε, τὸ γένος Βούλγαρος, μοναχὸς τὴν τάξιν, ἱατρὸς τὸ ἐπάγγελμα. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἔξω ἰδέαν τὸ μὲν πρόσωπον εἶχε κατεσκληρόν, τὴν δὲ ὑπὴν ψιλὴν, τὴν δὲ ἡλικίαν εὐμήκη (δ). Καὶ οἷα μὲν τὰ τὴν αἵρεσιν συγκροτοῦντα δόγματα ὁ λόγος δείξει παρακατιῶν. Ὅμως ἐκ τῶν πρακτικῶν αὐτῆς πα-

(α) Εὐθ. Ζιγαβ. Δογμ. Πανοπλ. τίτλ. ΚΖ'. «Βόγον μὲν ἢ τῶν Βουλγάρων γλῶσσα καλεῖ τὸν Θεόν· μίλον δέ, τὸ ἐλέησον. Εἴη δ' ἂν Βογόμιλος κατ' αὐτοὺς ὁ τοῦ Θεοῦ τὸν ἔλεον ἐπισπώμενος».

(β) Ἀλεξ. ΙΕ'. σελ. 1176. «Καὶ ἐνεβόθουε τὸ κακὸν τῆς αἵρέσεως καὶ εἰς οἰκίας μεγίστας».

(γ) Αὐτόθι. » Δώδεκα μὲν ἔχων μαθητάς, οὓς ἀποστόλους ὠνόμαζε· συνεφελκόμενος δὲ καὶ μαθητῆρας τινὰ γυναῖκα κακοήθη καὶ παμπόνηρα, ἐφήπλωσε τὴν κακίαν ἀπανταχοῦ».

(δ) Αὐτόθι. σελ. 1169.

ραγγελμάτων καὶ τῶν ἠθικῶν ἀξιωμαίων, καθ' ἃ τῶν Βογομίλων τὸ ἦθος καὶ ἡ πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους σχέσις ἐρύθμιζε· οὗτος, ἔστιν ἐναργῶς καταμαθεῖν τὰς αἰτίας, δι' ἃς ἢ τε πολιτικὴ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἐκαυτηρίασαν ταύτην, ἅμα ἀναφανείσαν, ὡς κακὸν κινδυνῶδες καὶ ἀπείσιον. Ἐν τοῖς τοιούτοις δὲ τῆς αἵρέσεως ἀξιώμασι τὸ μᾶλλον ἐναργῶς τὸ πρακτικὸν αὐτῆς χαρακτηρίζον μέρος ἐστὶ τὸ ἀτρόπῳ σώθητε· ὃ ὁ αἵρεσιάρχης Βασίλειος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ὡς τοῦ Χριστοῦ ἐντολὴν παρεδίδου, ἐν τῷ κατ' αὐτὸν, ὡς διετείνετο, εὐαγγελίῳ εὐρισκομένην. Ἐδήλου δὲ τὸ ἔνταλμα ὅτι πάντες οἱ Βογόμιλοι κρύφα μὲν ὤφειλον τῆς ὀρθοδοξίας τὰ δόγματα διαβάλλειν καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ὄλεθρον ὑπονομεύειν· δημοσίᾳ δὲ ὅμως τὴν τῶν ὀρθοδόξων πίστιν ὑποκρίνεσθαι, ἵνα σώζονται ἐκ τοῦ κινδύνου τοῦ φανεροῦσθαι. Κατ' αὐτὸ δὲ τοῦτο πάλιν οἱ Βογόμιλοι ἀγαστόν τι καὶ μέγα κατόρθωμα ὑπελάμβανον καὶ τὸ περικαλύπτειν τὸ ἔνδον φρόνημα, φαῦλον δὲ καὶ κακότηδες, σεμνότητι ἐπιπλάστῳ. Ὅθεν ἀπέβησαν πανουργότατοι τὸν χαρακτῆρα καὶ ὑποκριτικώτατοι (α). Τοῦθ' ὅπερ ἐξηγεῖ καὶ τὸ ἄλλως παράδοξον, ὃ πάντες οἱ περὶ τῆς αἵρέσεως ταύτης λόγον ποιούμενοι ἱστορικοὶ ἀναφέρουσιν· ὅτι δηλαδὴ ἐπὶ πεντηκονταετηρίδα ὄλην διηπλοῦτο τοὺς πάντας λανθάνουσα (β).

(α) Ζιγαβ. Στηλ. «Οἱ ὀβλοιοὶ μέσον ἡμῶν περιπατοῦντες καὶ συναναστρεφόμενοι ἐν ὑποκρίσει φαίνονται τὰ ἡμέτερα πάντα φρονούντες». — Γερμ. Πατρ. Κωνστ. λόγ. εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων. «Πολλοὶ (Βογόμιλοι) ἀρτίως περιπατοῦσι καὶ τὰς οἰκίας εἰσδύουσιν ἐν σκότει διαπορευόμενοι, καὶ σχήματι εὐλαβείας πολλοὺς συναρπάζουσι· σκοτεινὸν μορφῶν γὰρ ὄντες διάβολοι, εἰς ἀγγέλους φωτὸς μετασχηματίζονται». — Ἀλεξ. σελ. 1168. «Καὶ ἐσχυρώπακεν ὁ Βογόμιλος, καὶ μέχρι βίνος ἐσκεπέταται, καὶ κεκυρῶς βαδίζει, καὶ ὑποψιθυρίζει τὸ στόμα, τ' ἀνδοθὶ καὶ λύκος ἐστὶν ἀκάθεκτος».

(β) Δογμ. πανοπλ. ΚΖ', κδ'. «Ἐν πλείοσι τῶν τεσσαράκοντα ἐτιῶν». — Ζωναρ. Χρον. βιβλ. ΙΗ', σελ. 305. «Ἐν ἔτεσι μὲν πεντεκαίδεκα τὰ πρὸς τῆς πλάνης μαθῶν (ὁ Βασίλειος) ὄλεθρια δόγματα· ἐν δὲ δυοῖ καὶ πεντηκοντα διδάξας αὐτὰ κέξ».

Ὁ τοίνυν Ἀλέξιος τὰ κατ' αὐτὴν παρ' ἀξιοπίστων ἀκούσας, κατεθορυβήθη, ὡς εἰκός. Ὡν δ' ἄλλως ῥέκτης, καὶ περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἠδέως ἀσχολούμενος, μετὰ συντόνου τῆς σπουδῆς ἐπελάβετο τῆς ἀκριβεστέρας τῶν κατ' αὐτὴν ἐρεύνης. Ὅθεν πάραυτα τῷ τούτου προστάγματι ἀναζητηθέντες τινές, ἐπὶ τῇ αἵρέσει ταύτῃ ὑπόπτους ἑαυτοὺς παρασχόντες, ὠδηγοῦντο εἰς τὰ ἀνάκτορα. Πάντες δ' ἐκεῖ ἀνακριθέντες κατήγγελλον ὁμοφώνως τὸν Βασίλειον ὡς τῆς μὲν αἵρέσεως πρωτοστάτην, ἑαυτῶν δὲ διδάσκαλον. Εἷς δὲ τις, Διλβάτιος καλούμενος, ἐπεὶ ἐρωτώμενος οὐκ ἠθέλην ὁμολογεῖν, αἰκίαις παραδοθεὶς οὐ μόνον τὸν εἰρημένον Βασίλειον ὠμολόγησεν, ἀλλὰ καὶ οὓς ἐκεῖνος εἶχε προχειρίσας δώδεκα ἀποστόλους. Ἐρεύνης δὲ ἐπιμελοῦς γενομένης καὶ ζητήσεως, εὐρέθη οὗτος, καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν μετενεχθεὶς, παρέστη ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁς τὸ τῆς ἀπλῆς ἀνακρίσεως ἀνίκανον νομίσας εἰς τὸ ἀνιχνεύσαι αὐτοῦ τὰ ἀληθῆ δόγματα τε καὶ φρονήματα, ἄλλον τινὰ ἐμεθοδεύθη τρόπον πρὸς ἀσφαλεστέραν ἐπιτυχίαν τοῦ τέλους. Ὁ ἐστὶν ἔγνω πᾶσαν αὐτῷ προσήνειαν ἐνδείξασθαι καὶ ἀφοσίωσιν. Ὡστε ὑπεξανέστη τοῦ θρόνου, ἅμα αὐτοῦ εἰσελθόντος, ἐκάθισέ τε παρ' ἑαυτῷ καὶ τραπέζης ἠξίωσε κοινωνῆσαι τῆς αὐτῆς. Ἐξυμνῶν δ' εἶτα αὐτοῦ τὰς ἀρετάς, προσελιπάρει καὶ ἐδέετο, ἵνα φανερώσῃ αὐτῷ, σφόδρα ἐφιεμένῳ μαθητῇ αὐτοῦ γενέσθαι, τὰ παρ' αὐτοῦ εἰσηγούμενα. Ὁ δὲ Βασίλειος τὸ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐσχηματίζετο καὶ ἀπεπῆδα πρὸς τὰ λεγόμενα. Χαυνωθεὶς ὅμως τοῖς ἐπαίνοις ἤρξατο ἀφηγεῖσθαι ἀναφανδὸν τῆς ἑαυτοῦ αἵρέσεως τὰ δόγματα. Τούτων δ' οὕτως ἀποκαλυφθέντων, καὶ παρὰ βασιλικῆς γραμματέως, ὀπισθεν τῆς σκηνῆς κρυπτομένου, ἀπογραφέντων, τὸ μὲν παραπέτασμα, ᾧ ἐπίτηδες τὸ δωμάτιον ἀπετειχίζετο, αἴρεται· συγκαλοῦνται δὲ πάραυτα καὶ ἐμφανίζονται ἡ Σύγκλητος καὶ ὁ Πατριάρχης (Νικόλαος ἦν οὗτος, ὁ γραμματικὸς) μετὰ τῶν ἐγκρίτων τοῦ ἱεροῦ κλήρου, ἐν οἷς καὶ ὁ Ζηγαβηνὸς παρῆν. Ὁ γραμματεὺς τότε ἀναγινώσκει εἰς ἐπήκοον πάντων τὰ γραφέντα. Μεθ' ὃ τὸν αἵρεσιάρχην Βασίλειον, παρόντα καὶ τοῦτον, γυμνῆ ἤδη τῇ κεφαλῇ τὰ οἰκεῖα δόγματα ὑπερασπίζοντα, πάσῃ οἰα-

Κεφαλαιωδῶς εἶπεῖν, ἡ βογομιλικὴ αἵρεσις, ἀπλοῦν κράμα οὔσα καὶ συμπίλημα ποικιλομόρφων αἰρετικῶν στοιχείων, οὐδένα ἴδιον ἔφερε δογματικὸν τύπον, καὶ οὐδ' ἤρθη ποτὲ ἀφ' ἑαυτῆς εἰς αὐτόβουλον δογματικὴν ἔρευναν. Τὰς δὲ θεωρητικὰς αὐτῆς διδασκαλίας πάντοτε σχεδὸν ἦντλει ἐκ τῆς παλαιᾶς τῶν Μασσαλιανῶν ἢ Εὐχρητῶν αἰρέσεως, καὶ ἐκ τῶν συστημάτων τῶν Γνωστικῶν. Διὰ τοῦτον δὲ κυρίως τὸν λόγον ἡ αἵρεσις αὕτη οὔτε εἰς ὑψηλὴν θεολογικὴν συζήτησιν ἀφορμὴν τινα παρέσχεν, οὔτε εἰς πληρέστερον καθορισμὸν δογμάτων τινῶν συνετέλεσε τὸ παράπαν. Ὅν δ' ἀπ' ἀρχῆς προὔθετο πρακτικὸν σκοπὸν ἦτοι τὴν ἀνατροπὴν πάσης ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἐν πολιτεύματι καὶ λατρείᾳ, τοῦτον αἰεὶ πιστῶς διетήρησε, καὶ πρὸς τοῦτον διεμόρφωσε τὸν καθολικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα.

Οἱ Βογόμιλοι ἐπίστευον εἰς τὰ τρία τῆς μακαρίας Τριάδος πρόσωπα ἀπλῶς ἐν προσχῆματι ἀπάτης τῶν ἀπλουστέρων· διότι τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα προσῆπτον τῷ Πατρὶ, ὡς ἀπλᾶς αὐτοῦ κλήσεις, κατὰ Σαβέλλιον.

Διςχυρίζοντο ὅτι οὐ μόνον κατ' ὄναρ, ἀλλὰ καὶ καθ' ὕψωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ἔβλεπον τὸν μὲν Πατέρα, ὡς γέροντα βαθυγένειον· τὸν δὲ Υἱὸν, ὡς ὑψηλὴν ἄνδρα, τὸ δὲ Πνεῦμα, ὡς λειοπρόσωπον νεανίαν. Καὶ ἐδόξαζον ὅτι ὁ Πατήρ, εἰς ὃν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ἀνελύθησαν αὐθις, ἀπὸ τοῦ πεντακισχιλιοστοῦ καὶ πεντακοσιοστοῦ ἔτους χρηματίσας ἐπὶ τρία καὶ τριάκοντα ἔτη τριτοπρόσωπος, πάλιν ἐγένετο μονοπρόσωπος. Καὶ ἦν ἀσώματος μὲν, ἀνθρωπόμορφος δ' ὅμως. Ἄχρι δὲ τοῦ πεντακισχιλιοστοῦ πεντακοσιοστοῦ ἔτους μήτε Υἱὸς μήτε Πνεῦμα ὑπῆρχε. Τὴν δὲ ἀρχὴν, ὡς καὶ τὸ ὄνομα ἔκτοτε ἔλαβον. Καὶ ὁ μὲν Πατήρ ἐγέννησε τὸν Υἱόν. Ὁ δὲ Υἱὸς, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Τοῦτο δὲ ἐγέννησε πνευματικῶς τὸν προδότην Ἰούδαν καὶ τοὺς ἔνδεκα Ἀποστόλους. Τὴν τελευταίαν ταύτην δόξαν, ἄλλοθεν σφαιτερισθέντες οἱ Βογόμιλοι, ἐστήριζον ἐπὶ τοῦ χωρίου **ἀ, 2** τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου.

Ὁ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὀνομασθεὶς Σατανᾶς ἦν καὶ αὐτὸς κατ' αὐτοὺς Υἱὸς τοῦ Πατρός, καὶ μάλιστα τοῦ

Υἱοῦ καὶ Λόγου ἰσχυρότερος, ἅτε πρεσβύτερος. Τοῦτον προσηγόρευον οἱ Βογόμιλοι Σαταναήλ· καὶ ἐξελάμβανον μετὰ τὸν Πατέρα δεύτερον, τὴν αὐτὴν αὐτῷ μορφήν καὶ στολὴν περικείμενον, καὶ τῆς μετ' αὐτὸν τιμῆς ἀξιούμενον. Ὑφ' ἧς ὕμῳς ἐπαρθεὶς αὐτὸς τε ἐμελέτησεν ἀποστασίαν καὶ τὰς ἄλλας λειτουργικὰς δυνάμεις παρέπεισεν, ἵνα ἀποστατήσασαι, κουφισθῶσι τοῦ βάρους τῆς λειτουργίας. Ἄλλ' ὁ Θεὸς τὴν ἐπιβουλὴν νοήσας ἔρριψε πάντας αὐτοὺς ἄνωθεν. Εἰς βεβαίωσιν δὲ τῆς δόξης ταύτης παρῆγον τὴν ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ (**ις', 1**) παραβολὴν τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδικίας.

Ῥιφθεὶς οὖν ὁ Σαταναήλ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ μὴ δυνάμενος ἐφιζάνειν τοῖς ὕδασι· διότι ἡ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος· σώζων ἔτι τὴν θεῖαν μορφήν καὶ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν συνέκασε τὰς συγκαταπεσοῦσας δυνάμεις. Θάρσος δ' αὐταῖς ἐμβαλὼν εἶπεν· ἐπειδὴ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ὁ Θεὸς ἐποίησε· ποιήσω καὶ γὼ, ὡς δεύτερος Θεός, δεύτερον οὐρανὸν καὶ πάντα τὰ ἄλλα, ἅπερ διακοσμήσω τῇ αὐτῇ τάξει. Οὕτω δὲ ἐδημιούργησε τὴν γῆν· ἦν καλλωπήσας, ὡς ἡ τῆς Γενέσεως διέξεισι βίβλος, ἀπεκλήρωσεν ὡς οἰκητήριον ἑαυτῷ καὶ ταῖς ἀποστατικαῖς δυνάμεσιν. Εἶτα πλάσας τὸ τοῦ Ἀδάμ σῶμα ἀπὸ γῆς, ὕδατι φυραθείσης, ἔστησεν ὀρθόν. Ἀφ' οὗ καταρρεύσασά τις νοτὶς ἐπὶ τὸν δεξιὸν πόδα καὶ ἐλικοειδῶς διὰ τοῦ μεγάλου δακτύλου χυθεῖσα σχῆμα ἔφρεως ἀπετέλεσεν. Τότε ὁ Σαταναήλ ἀθροίσας τὸ ἐν αὐτῷ πνεῦμα ἐνέπνευσε ζωὴν τῷ οὕτω πλασθέντι ἀνθρωπίνῳ σῶματι. Ἀλλὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ πνεῦμα διὰ χαυνότητα καταρρῦεν ἐπὶ τὸν δεξιὸν ὁμοίως πόδα, καὶ διὰ τοῦ μεγάλου δακτύλου χυθὲν εἰς τὴν ἐλικοειδῆ ρανίδα κατέπεσεν· ἦτις παραυτικά ζωοποιηθεῖσα καὶ τοῦ δακτύλου ἀποτμηθεῖσα γέγονεν ὄφις καὶ εἴρπυσε· διὰ τοῦτο φρόνιμος καὶ νουνεχὴς ὁ ὄφις, ὅτι κατέστη αὐτῷ ψυχὴ τὸ τοῦ Σαταναήλ ἐμφύσημα. Ἀλλ' ὁ νέος οὗτος δημιουργὸς γνοὺς ὅτι μάτην πονεῖ διεπρεσβεύσατο πρὸς τὸν ἀγαθὸν Πατέρα, καὶ παρεκάλεσεν, ἵνα πέμψῃ αὐτὸς πνοήν· ἐπαγγελιάμενος ὅτι ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ζωοποιηθῆ, κοινὸς ἔσται, καὶ ἀπὸ τοῦ γένους αὐτοῦ πληρωθήσονται οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ τόποι τῶν ἀ-

πορριφθέντων ἀγγέλων. Ὁ δὲ Θεός, ὡς ἀγαθός, ἐπινεύσας ἐνεφύσησε τῷ παρὰ τοῦ Σαταναήλ πλασθέντι πνεῦμα ζωῆς, καὶ παρρυθὺς ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν καὶ τὸ σῶμα λαμπρύνουσαν. Ἔϊτα καὶ ἡ Εὐα ἐκ τοῦ πρώτου ποιηθεῖσα ἀνθρώπου ἐφαιδρύνθη ταῖς ἴσασ λαμπρότησι. Πλὴν ὁ Σαταναήλ ἐκ φθόνου μεταμεληθεὶς, ἐκινήθη πρὸς ἐπιβουλήν τοῦ ἰδίου πλάσματος. Ὁθεν εἰσδύσας εἰς τὰ ἔγκατα τοῦ ὄφρα καὶ δι' αὐτοῦ τὴν Εὐαν ἐξαπατήσας συνευρέθη αὐτῇ καὶ κατέστησεν ἔγκυον, ἵνα τὸ σπέρμα αὐτοῦ, προλαβόν, κατακυριεύσῃ τοῦ ἀδαμιαίου σπέρματος. Ἡ Εὐα τοίνυν ἐκ τοῦ Σαταναήλ ἔτεκε τὸν Κάϊν καὶ τὴν δίδυμον αὐτοῦ ἀδελφὴν, Καλωμενὰ λεγομένην. Ὁ δὲ Ἀδάμ ζηλοτυπήσας συνῆλθε καὶ αὐτὸς τῇ Εὐα καὶ ἐγέννησε τὸν Ἀβελ, ὃν ὁ Κάϊν ἐφόνευσε· διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέγει ὅτι ὁ Κάϊν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἦν (Α΄. Ἰωάνν. γ', 12). Ἀλλὰ τοῦ Σαταναήλ ἀσελγῶς συμφθαρέντος τῇ Εὐα διὰ μέσου τοῦ ὄφρα, ἀφῆρέθη ἀπ' αὐτοῦ ἡ θεία στολή, ἡ δημιουργικὴ δύναμις καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ προσηγορία. Οὕτω δὲ κατέστη δυσειδής καὶ σκοτεινός. Ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς Πατὴρ στήσας μέχρι τούτου τὴν ὀργὴν ἀφῆκεν αὐτὸν κοσμοκράτορα καὶ κύριον, ὧν αὐτὸς ἐδημιούργησε κτισμάτων, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόν. Ἀπασαν σχεδὸν τὴν ἀνωτέρω θεωρίαν παρέλαβον προφανῶς οἱ Βογόμελοι ἐκ τοῦ Γνωστικοῦ Σατουρνίνου (α).

Οἱ Βογόμελοι, ἐπόμενοι τοῖς Μανιχαίοις, ἠθέτουν πάσας τὰς μωσαϊκὰς βίβλους, ὡς κατ' ἐπίνοιαν γραφείσας τοῦ Σατανᾶ, καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς ἀναφερομένους θεοσεβεῖς καὶ δικαίους ἄνδρας ἀπεκλήρυττον. Ἐκ τῶν λοιπῶν τῆς π. Διαθήκης βίβλων ἀπεδέχοντο τὸ Ψαλτήριον καὶ τὸ ἐκκαίδεκαπρόφητον. Ἐκ δὲ τῆς Καινῆς πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ βιβλία.

Τὰ δὲ περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας οὕτως ἐτερατολόγουν οἱ Βογόμελοι. Οἱ ἄνθρωποι πικρῶς τυραννούμενοι ὑπὸ τῶν δαιμόνων μόλις ὀλίγοι τῆς τοῦ Πατρὸς μερίδος ἐγένοντο, καὶ ἀνέβαι-

(α) Παρβλ. Εἰρην. Ἐλεγχ. καὶ ἀνατρ. βιβλ. Α΄. κεφ. ΚΔ'. Καὶ Ἐπιφ. Κατὰ αἰρ. ΚΓ'.

νον εἰς τὴν τῶν ἀγγέλων τάξιν. Οὗτοι δ' ἦσαν οἱ ἀναφερόμενοι ἐν ταῖς γενεαλογίαις τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου καὶ τοῦ κατὰ Λουκᾶν. Ὅψὲ δὲ ποτε ὁ Πατὴρ τοῦτο γνούς, καὶ κατελέησας τὸ ἴδιον ἐμφύσημα· ἦτοι τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν, οὕτως ἀθλίως πάσχουσαν, ἐξερεύξατο ἐν τῷ πεντακισχιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ ἔτει τῆς ἑαυτοῦ καρδίας τὴν Λόγον· ἦτοι τὸν Ἰῶν. Ἦν δ' οὗτος Μιχαήλ ὁ ἀρχάγγελος. Ὁς καθὸ μὲν τῶν ἄλλων ἀγγέλων θεϊότερος ἐκλήθη ἄγγελος· καθὸ δὲ πᾶσαν νόσον ἰώμενος, Ἰησοῦς· καθὸ δὲ τῇ σαρκὶ χρισθεὶς, Χριστός. Ὅτε δ' ἄνωθεν κατῆλθεν, εἰσέδυσσε διὰ τοῦ δεξιοῦ ὠτὸς εἰς τὴν γαστέρα τῆς Παρθένου, ἥτις οὔτε τὴν εἰσοδον, οὔτε τὴν ἐξοδον αὐτοῦ γνοῦσα, εὔρεν ἀπλῶς αὐτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ κείμενον ἐσπαργανωμένον. Ὁ Ἰῶν καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐποίησε καὶ ἐδίδαξε τὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις γεγραμμένα· καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε. Πλὴν τὰ πάντα κατὰ φαντασίαν. Ὅτε δὲ ἀπέρριψε τὸ ἀνθρώπειον προσωπεῖον καὶ ἀνέστη· τότε κατεξουσίασε τοῦ ἀποστάτου Σαταναήλ, ὃν βαρεῖ κλοιῷ δῆσας ἐν τῷ ταρτάρῳ κατέκλεισε. Περιελὼν δὲ καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τό, ἦλ, ὡς ἀγγελικόν, ἀφῆκεν αὐτὸν τοῦ λοιποῦ ὀνομάζεσθαι Σατανᾶν. Οὕτω δὲ πληρώσας τὴν ἀνατεθεισάν αὐτῷ διακονίαν ἐξῆλθε πάλιν ὅθεν εἰσῆλθεν, εἰς τὸν Πατέρα ἀναλυθεὶς. Σημειωτέον ὅτι καὶ τῶν δοξῶν τούτων τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν Μανιχαίων ἐσυλήθησαν.

Ἀλλ' ἐν τῇ τῶν Βογομίλων αἵρέσει εὐρίσκομεν ἔτι καὶ σερὰν ὄλην κακοδιδασκαλιῶν, αἵτινες ἐκ διαφόρων, ἢ αἰ προσηρημένοι, αἵρέσεων προσηληθεῖσαι, τὸ ἰδίως ἀναμορφωτικὸν δῆθεν αὐτῆς ἀπετέλουν στοιχεῖον· διότι οἱ Βογόμελοι ἐν τῷ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας πολέμῳ τῶν τε παλαιότερων Εἰκονοκλαστῶν προσέλαβον δόξας καὶ τοὺς συγχρόνους Παυλικιάννους προσεταιρίσθησαν. Ὅθεν καὶ τὸ βάπτισμα σχεδὸν κατήργουν, καὶ τὴν θείαν εὐχαριστίαν, καὶ τοὺς ἱεροὺς ναοὺς, καὶ τὰς εἰκόνας, καὶ τὸν σταυρόν, καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἁγίους.

Καὶ τὸ μὲν βάπτισμα οὐ κατήργουν μὲν τελέως οἱ Βογόμε-

λοι' ἐτέλουν ὁμως καθ' ὅλως ἴδιον καὶ καινοφανῆ τρόπον. Καὶ δὴ τῆς εἰσόδου παντός προσηλύτου εἰς τὴν αἰρετικὴν αὐτῶν παρασυναγωγὴν τάδε προηγοῦντο. Πρῶτον μὲν ὠρίζετο αὐτῷ καιρὸς ἀνάλογος εἰς ἐξομολόγησιν καὶ ἀγνείαν καὶ σύντονον προσευχὴν. Ἐπειτα δὲ ἐπιτιθέμενοι τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐπεκαλοῦντο τὸ παρ' αὐτοῖς ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἐπῆδον τὸ «πάτερ ἡμῶν κέξ». Μετὰ δὲ τὸ τοιοῦτο, οἰοεὶ βάπτισμα, ἀπεκλήρουν αὐθις καιρὸν εἰς ἀκριβεστέραν ἀγωγὴν καὶ πολιτείαν ἐγκρατεστέραν. Εἶτα καὶ μαρτυρίαν ἀπήτουν, εἰ ταῦτα ὁ προσήλυτος ἐφύλαξε, καὶ εἰ διηγωνίσαστο ὑπὲρ τῆς αἰρέσεως πρὸς σπουδαίους. Τούτου δὲ παρ' ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν μαρτυρουμένου, ὁ προσήλυτος εἰσῆγετο εἰς τὴν θρυλουμένην τελείωσιν. Ἐτελεῖτο δ' αὕτη ὧδε. Στήσαντες αὐτὸν πρὸς ἀνατολὰς ἐπετίθεσαν αὐθις τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τὸ εὐαγγέλιον. Οἱ δὲ παριστάμενοι, ἄνδρες τε ὁμοίως καὶ γυναῖκες, τὰς ἐαυτῶν χεῖρας τῇ αὐτοῦ κεφαλῇ ἐπιτιθέμενοι ἤδον εὐχαριστήριον τινὰ πρὸς τὸν Θεὸν ὕμνον ἐπὶ τῷ ὅτι ὁ μυηθεὶς τὰ παραδοθέντα ἐτήρησε.

Τὴν δὲ ἱεράν ἱερουργίαν κατήργουν ὅλως οἱ Βογόμιλοι, ὡς καὶ τὴν θείαν μετέληψιν, ἣν ἐκάλουν θυσίαν τῶν ἐν τοῖς ναοῖς τῶν ὀρθοδόξων οἰκούντων δαιμόνων. Εἰς βεβαίωσιν δὲ τούτου ἔφερον τὴν ἐξῆς τοῦ προφήτου Ἠσαΐου ῥῆσιν· «οἱ ἐτοιμάζοντες τῇ τύχῃ τράπεζαν, καὶ πληροῦντες τῷ δαίμονι κέρασμα (ξέ, 11)». Προςέτι ἐφρόνουν ὅτι ὁ ἐν τῇ κυριακῇ προσευχῇ ἀναφερόμενος ἄρτος «τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον» οὗτος ἦν ὁ τῆς κοινωνίας. Ὁμοίως τὴν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διαθήκην «τοῦτο τὸ ποτήριον, ἢ καινὴ διαθήκη (Λουκ. κβ', 20)» ὑπελάμβανον ὡς ποτήριον τῆς κοινωνίας.

Ἐτι ἐδογματίζον ὅτι ἐκτὸς τῶν παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ Λουκᾷ γενεαλογηθέντων μόνον τοὺς ἐκκαίδεκα Προφῆτας, τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς Μάρτυρας δεῖ τιμᾶν· τοὺς δὲ ἁγίους ἱεράρχας καταφρονεῖν, ὡς εἰδωλολάτρας διὰ τὴν τῶν σεπτῶν εἰκόνων προσκύνησιν. Πρὸ πάντων δὲ ἀπηχθάνοντο τὸν Βασίλειον, τὸν Γρηγόριον καὶ τὸν Χρυσόστομον· ὃν φρυσόστομον ἀποκαλοῦντες ἰδιαιτάτα ἐμίσουν, ὡς παραφθείραντα κατ' αὐτοὺς τὰ νοήμα-

τα τῶν θείων Γραφῶν. Ἄλλ' εἰ καὶ τοὺς ἱεράρχας κατεφρόνουν, ἔλεγον ὅτι τιμῶσιν αὐτῶν τὰ λείψανα, διότι κατ' αὐτοὺς οἱ δαίμονες, οἱ διδάξαντες αὐτοὺς ἔτι ζῶντας, παρέμενον τοῖς τάφοις αὐτῶν καὶ ἑτερατούργουν, ἵνα τοὺς ἀνοήτους ἐξαπατῶντες πείθωσι τιμᾶν αὐτοὺς, ὡς ἁγίους.

Μιμούμενοι δὲ τοὺς Μασαλιανούς ἐφρόνουν ὅτι μόνον ἀπ' αὐτῶν οἱ δαίμονες ἔφευγον ὡσεὶ τόξου βολήν· ἐκάστῳ δὲ τῶν ὀρθοδόξων ἐνόκει εἰς δαίμων, ὁ κατὰ μὲν τὸν βίον διδάσκων αὐτοὺς τὰ πονηρά, μετὰ θάνατον δὲ παραμένων τῷ τάφῳ αὐτῶν, καὶ ἐν τῇ κοινῇ κρίσει συγκολαζόμενος αὐτοῖς. Ἐν δὲ τοῖς ἱεροῖς ναοῖς πᾶσι τῶν ὀρθοδόξων ἀνά εἰς οἰκεῖ δαίμων· αὐτὸς δὲ ὁ κορυφαῖος αὐτῶν Σχτανᾶς, ὁ ἐν τῷ τῶν Ἱεροσολύμων ναῷ πρότερον ἐνδιατρίβων, μετὰ τὴν τούτου καταστροφὴν ὡς ἰδίαν κατοικίαν τὸν μέγαν καὶ πάγκαλον τῆς ἁγίας Σοφίας ναὸν ἐξελέξατο.

Ἐδόξαζον προςέτι ὅτι ὅσοις ἂν ἐκ τῶν Βογομίλων ἐνοικήσοι τὸ παρ' αὐτοῖς ἅγιον πνεῦμα, πάντας ὁμοίως ἀναδείκνυσι θεοτόκους, ὡς βαστάζοντας τὸν Λόγον, καὶ γεννῶντας αὐτὸν διὰ τὸ διδάσκειν ἑτέρους. Ὅθεν καὶ ἠῦχον ἐπὶ τούτῳ οἱ θεομανεῖς γεννάδαι, καὶ τὴν θεοτόκον μηδὲν αὐτῶν πλέον ἔχειν ὑπελάμβανον.

Ὡσαύτως μόνην προσευχὴν ὠνόμαζον τὴν κυριακὴν. Καὶ ταύτην μόνην προσήχοντο ἐπτάκις μὲν τῆς ἡμέρας, πεντάκις δὲ τῆς νυκτός. Τὸ δὲ τῆς ὑμνολογίας τῆς Ἐκκλησίας σύστημα τελῶς κατήργουν, βαττολογίαν αὐτὸ ἠγοούμενοι.

Ἐν τῇ κοινῇ ἀναστάσει, ἔλεγον, μόνον τὸ πνεῦμα, τὴν ἄφθαρτον τοῦ Χριστοῦ στολὴν ἐνδυόμενον, ἀνίσταται· οὐχὶ δὲ μετὰ τοῦ πνεύματος, ὃ εἰς κόριν διαλύεται καὶ τέφραν.

Καὶ τοιαῦτα περίπου τὰ δόγματα καὶ αἱ διδασκαλίαι, ὅσας οἱ Βογόμιλοι ἐκ παντοδαπῶν, ὡς εἴρηται, αἰρέσεων συλλεξάμενοι εἰς τὸ οἰκεῖον προσήρμωσαν σύστημα. Τὰ δὲ γνήσια τῆς στρεβλῆς αὐτῶν διανοίας ἀποκυήματα, ἅπερ κατ' ἐξοχὴν τὸ ἴδιον αἰρετικὸν χαρακτηρίζουσι κατασκευάσμα, ἀποτελοῦσιν αἱ παράλογοι ἀλληγορίαι καὶ αἱ πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἐρμηνεῖται τῶν θείων Γραφῶν. Οἱ Βογόμιλοι τὴν Ἐκκλησίαν, ἧς τὴν ἀνατροπὴν

ἐμελέτων, διέβαλλον συστηματικῶς ὡς μιανὰν καὶ διεφθαρμένην ἐν ᾧ τὴν παραсунаγωγὴν αὐτῶν ἀνεκέρυττον ὡς τὴν ἀληθῆ καὶ ἀγνήν ἐκκλησίαν. Ὅθεν, τοῦτο στηρίζαι βουλόμενοι, πάντα τὰ ἐν τοῖς τῶν θείων Γραφῶν βιβλίοις, τοῖς ὡς θεοπνεύστοις παρ' αὐτῶν ἀναγνωριζομένοις, ἀναφερόμενα περὶ ἀσεβῶν καὶ ἀμαρτωλῶν εἴτε προσώπων εἴτε πράξεων, προσῆπτον τοῖς ὀρθόδοξοις. Ὅσα δ' αὖ πάλιν περὶ ἀνδρῶν ἱερῶν καὶ ἔργων θεοφιλῶν ἱστοροῦνται, ταῦτα εἶλκον πρὸς ἑαυτούς. Τοῦ τοιούτου βογομιλικῶ πολεμικοῦ τρόπου παρατιθέμεθα ὧδε τινὰ παραδείγματα.

Βηθλεέμ, τὸν λόγον ἀλληγοροῦντες, ὠνόμαζον τὴν παραсунаγωγὴν αὐτῶν· διότι ἐν ἑαυτοῖς ἐγεννήθη ὁ Χριστός· ἦται ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως κηρύττων. Ἐρωδὴν δὲ ἀπεκάλουν τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὡς πειρωμένην ἀνελεῖν τὸν παρὰ τοῖς Βογομίλοις γεννηθέντα Λόγον.

Τὸ εὐαγγελικὸν ῥητόν· «καὶ καταλιπὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν Ναζαρέτ, ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς Καπερναοῦμ. (Ματθ. 5', 13).» οὕτως ἠρμήνευσεν· τό, Ναζαρέτ, τοὺς ὀρθόδοξους δηλοῖ· τὸ δέ, Καπερναοῦμ, τοὺς Βογομίλους, παρ' οἷς ὁ Χριστός, τὴν ἐκφραυλωθεῖσαν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καταλιπὼν, οἰκεῖ.

Ἐποδείγματα τοῦ Χριστοῦ ἔλεγον τὰ ὑποδείγματα τῶν σημείων, ἃ ὁ βαπτιστῆς Ἰωάννης οὐκ ἠδύνατο βαστάσαι, ὡς μὴ δυνάμενος τοιαῦτα καὶ αὐτὸς πράττει. Πτύον δὲ τοῦ Χριστοῦ, τὸν εὐαγγελικὸν λόγον, ὡς ἀποπτυσθέντα διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Ἄλωνα μὲν, τοὺς χριστιανούς, ὡς ἄλλους καὶ ἄλλους. Καὶ σῖτον, τὴν ἑαυτῶν πίσιν, ὡς καθαρὰν τε καὶ τρόφιμον. Ἄχυρον δέ, τὴν τῶν ὀρθόδοξων, ὡς ἀχρηστον καὶ πυρὸς ἀξίαν.

Τοὺς μακαριστοὺς πάντας διεβεβαιοῦντο οἱ Βογομίλοι ὅτι ὁ Χριστός εἶπε περὶ αὐτῶν μόνων· οὐκ, πτωχοὺς ὄντας τῷ πνεύματι καὶ πενθοῦντας καὶ διψῶντας τὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ τῆς γῆς καὶ φῶς τοῦ κόσμου ἐκάλεσεν.

Οἱ ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου (1, 20) ἀναφερόμενοι γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑπεδήλουν τοὺς ἱερεῖς καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τὴν γραμματικὴν ἀσκοῦντας παιδευσιν καὶ ἐπ' αὐτῇ μεγαλαυχῶντας· ὧν οἱ Βογομίλοι ὑπερ-

τέρουν, ὡς ἀληθέστερα διδάσκοντες, πολιτεῖαν τε ἀκριβεστέραν μετερχόμενοι καὶ κρεωφαγίας, τυροῦ, ὠοῦ καὶ γάμου ἀπεχόμενοι.

Τοῦ αὐτοῦ δ' Εὐαγγελιστοῦ τὸ χωρίον (5', 6) «μὴ δώτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσί, μηδὲ ρίπτετε τοὺς μαργαρίτας ἡμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων» ἠρμήνευσεν ὡς ἐξῆς· ἅγιον, ἦν ἡ κατ' αὐτοὺς ἀπλουστέρα πίστις· μαργαρίται, τὰ μυστικώτερα τῆς πλάνης αὐτῶν δόγματα· κύνες δὲ καὶ χοῖροι, οἱ εὐσεβέστεροι τῶν ὀρθόδοξων, ὡς ὄντες εἰδωλολάτραι. Ὅθεν κατὰ ταῦτα οἱ Βογομίλοι πᾶν μέλος τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν αἵρετικὴν αὐτῶν προσερχόμενον κοινωνίαν, ἐδέχοντο ὡς περὶ κύνα καὶ χοῖρον· ὧν τὴν ταπεινοτέραν ταύτην δὴ φύσιν νηστεία καὶ προσευχῇ πρότερον ἀφανίσαντες, τότε ἐβάπτιζον· κατόπιν κατὰ μικρὸν προκόποντι ἐνεπίστευον αὐτῷ τὸ ἅγιον καὶ τοὺς μαργαρίτας.

Καὶ τοσαῦτα ἱκανὰ ἴσως, ἵνα τοῖς φιλομαθέσι σαφῆ τὴν τῆς πολυτρόπου ταύτης αἵρέσεως εἰκόνα παραστήσωσι.

Τοῦ δὲ αἵρεσιάρχου Βασιλείου τὸν διὰ πυρὸς θάνατον ὑποστάνας, καὶ τῶν κορυφαίων τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καθειρχθέντων, ὡς προδεδήλωται, πάντες οἱ ἐκασταχοῦ τοῦ Κράτους διεσπαρμένοι Βογομίλοι ἀνεζητοῦντο συντόμως. Ὁ Ζιγαβηνός, ὁ τὰς βουλὰς καὶ ἐνεργείας τοῦ αυτοκράτορος κατὰ τῶν αἵρετικῶν τούτων εἰδώς, ἐν βεβαιότητι σχεδὸν ἀποφαίνεται περὶ τῆς ἐν βραχεῖ τελείας ἀπ' αὐτῶν καθάρσεως τοῦ ἀγροῦ τῆς εὐσεβείας (α). Καὶ ἦν ὅτιως ἡ περὶ τούτου σπουδὴ τοῦ Ἀλεξίου τοιαύτη, ὥστε, τῶν ὀπαδῶν τῆς αἵρέσεως ἀνευρεθέντων, παντοιοτρόπως τιμωρηθέντων, ἢ καὶ διὰ διδασκαλίας καὶ παραινέσεως σωφρο-

(α) Δογμ. πανοπλ. τίτλ. ΚΖ', νβ'. «Τῶν μερῶν αὐτοῦ (τοῦ τῆς αἵρεσεως δράκοντος) καὶ μελῶν τὰ καιριώτερα μὲν συνείληπται, τὰ δὲ ἠμέλλει, τὰ δὲ προαγγέλλεται καθ' ἑκάστην. Καὶ τρεφόμεθα χρησταῖς πέλπυσιν, ὡς οὐδὲ τὸ οὐραῖον ἐκφεύξεται τὴν ἐμμελῆ τοῦ θεοσυνεργήτου βασιλέως ἔρευναν καὶ κατεσπουδασμένην ἀναζήτησιν, μεγάλας φρονήσεις κατατεινομένου παντὶ τρόπῳ πάντας αὐτοὺς εἶσω σαγήνης λαβεῖν, καὶ καθαρὰ ζιζανίων ἀποφῆναι τῆς εὐσεβείας τὰ λήϊα».

σθέντων, καὶ τὰ τῆς αἵρέσεως δόγματα ἀποπτυσάντων, οὐ μόνον ἀπεσοβήθη ἡ ἀπειλητικὴ πρόοδος τοῦ κακοῦ· ἀλλὰ καὶ πᾶν αὐτοῦ ἴχνος εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον παρὰ τοῖς Ἑλλησι γοῦν ἐξηλείφετο ἂν, εἰ μὴ τὴν τούτου λύμην μετεδίδου ἢ παρ' αὐτοῦ βαθύτερον μιανθεῖσα τῶν μοναχῶν τάξις· διότι καθὰ πληροφοροῦσιν ἡμᾶς αἱ περισωθεῖσαι ἱστορικαὶ εἰδήσεις παρὰ τοῖς μοναχοῖς εὗρε τελευταῖον ἡ αἵρεσις αὕτη καταφυγὴν καὶ ὑποστήριξιν.

Βασιλεύοντος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλεξίου Ἰωάννου, τοῦ καὶ Καλοῖωάννου δι' ἀρετὴν κληθέντος (1118—1143), εὐρέθησαν ἐν τισὶ τῶν Μοναστηρίων συγγράμματα Κωνσταντίνου τινὸς Χρυσομάλλου τοῦνομα βογομλικῶν βλασφημιῶν ἀνάμεστα (α). Ἀλλ' ἅμα τούτου γνωστοῦ τῆ Ἐκκλησίᾳ γενομένου, ὁ τότε πατριάρχης Λέων, ὁ ἐπικαλούμενος Στυππῆς, πράξει συνοδικῆ (1140) τὰ τε βιβλία καὶ τὸν συγγραφέα τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλε.

Μικρὸν δὲ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Μιχαήλ, τοῦ ἐπιλεγομένου Ὁξειτίου, ἐν ἔτει 1143 πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως γενομένου, ἀνεφάνησαν αὖθις, ὡσαύτως διὰ μοναχῶν, ἀσθενῆ τινα τῆς βογομλικῆς αἵρέσεως σκιρτήματα. Μοναχὸς τις, Νήφων ὀνομαζόμενος, καὶ δύο ἐπίσκοποι Λεόντιος καὶ Κλήμης, τῷ μητροπολίτῃ Τυάνων ὑποκείμενοι, διεθρυληθησαν ὡς φρονούντες καὶ διδάσκοντες τὰ τῶν Βογομίλων. Τὰ κατ' αὐτῶν ἐκδοθέντα δύο συνοδικὰ τῆς Ἐκκλησίας ψηφίσματα, ἧ, ὡς τότε ἐκαλοῦντο, σημειώματα, εὐτυχῶς μέχρις ἡμῶν περισωθέντα, ἰκανὰ περὶ τῆς τότε καταστάσεως τῆς αἵρέσεως ἡμᾶς διδάσκουσι. Καὶ οἱ μὲν λόγοι τῆς τῶν δύο ἐπισκόπων καταδίκης ἦσαν ὅτι ἐδίδασκον τοὺς ἀνδρας ἀπέχεσθαι τῆς τῶν νομίμων γυναικῶν συνουσίας, ἀποχὴν κρέατος, καὶ γάλακτος, καὶ ἰχθύος, καὶ οἴνου, ἄχρι

(α) Λέοντ. Στυππ. σημείωμ. Α'. Ὅρα Σύνταγμ. ἱερ. καν. τόμ. Ε'. σελ. 76. «Ἀνεμάθομεν ἀνερευνήσαντες μίαν μὲν εἶναι βίβλον (δηλονότι τοῦ αἵρετικοῦ Χρυσομάλλου) παρὰ Πέτρῳ τινὶ μονάζοντι ἐπὶ τῆ τοῦ ἁγίου Ἀθηνογένους προσκαθημένῳ μονῆ· ἐτέραν δὲ πάλιν τὴν παρὰ ἡμῶν δηλωθέντων μοναχῶν, τῶν τὰ περὶ τούτου προσαγγελάντων προσαχθεῖσαν ἡμῖν, ἣν καὶ ἀναλαβεῖσθαι ἐξείπον ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ τοῦ Γηροκομίου μονῆ μονάζοντος».

χρόνων τριῶν μετὰ δὲ ταῦτα ἀποκριμάτιστον παντελῆ τὴν τούτων ἀπόλαυσιν· τὸ μηδένα σώζεσθαι κοσμικόν, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν διαπράξεται, εἰ μὴ μοναχὸς γένηται κτλ. Ὁ δὲ μοναχὸς Νήφων, ἐνώπιον τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συνόδου βογομλικῶς τῷ Θεῷ τῶν Ἑβραίων ἀνάθεμα εἰπὼν (α), καρεῖς τὸν πώγωνα περιωρίσθη ἐν τῇ μονῇ τῆς Περιδλέπτου.

Ἐν τούτοις παρατηρήσεως ἄξια καὶ τὰ εἰς τὴν τῶν εἰρημένων καταγγελίαν ἀφορῶντα. Οἱ τὸν μοναχὸν Νήφωνα πρὸς τὸν πατριάρχην καταγγείλαντες ἦσαν χωρικοὶ παντυχτηνοὶ (β). Ὁμοίως δὲ καὶ τὴν τῶν ἐπισκόπων Λεοντίου καὶ Κλήμεντος, ὡς βογομλιστῶν, καταγγελίαν ἐποίησατο ἅπας ὁ λαὸς τῆς μητροπόλεως Τυάνων (γ). Ἐκ τούτων δὲ ὑποδηλοῦται ὅτι τῇ βογομλικῇ αἵρεσει ὁ λαὸς ἀπηχθάνετο. Ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐφεξῆς περιστατικοῦ ἔτι ἐναργέστερον ἢ πρὸς αὐτὴν ἀπέχθεια καθορᾶται. Ὁ τὸν πώγωνα καρεῖς καὶ ὑπερόριος καταστάς μοναχὸς Νήφων χάριν εὐρῶν παρὰ τῷ πατριάρχῃ Κοσμᾷ, τῷ τοῦ Μιχαήλ τοῦ Ὁξειτίου διαδόχῳ, ἀνεκλήθη παρ' αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐξορίας. Ἀλλ' αὐτὸ καὶ μόνον ἤρκεσεν, ἵνα τὸν πατριάρχην τοῦτον, ἄνδρα ἀγαστὸν ἄλλως ὄντα καὶ σφόν, τοσοῦτον διαβάλη παρὰ τῷ λαῷ καὶ τοῖς ἄρχουσιν, ὥστε ἐκπτωτον τοῦ θρόνου γενέσθαι (δ).

Οὕτω τοίνυν ἡ αἵρεσις τῶν Βογομίλων παρὰ μὲν τοῦ πλήθους μισουμένη, παρὰ δὲ τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν συντόνως καταδιωκομένη, ὅσημέραι περιστέλλετο κατὰ τε ἀριθμὸν καὶ δύναμιν. Ἐκτὸς δὲ τούτων φαίνεται ὅτι τὰ τῆς πε-

(α) Ὅρ. Σύνταγμ. ἱερ. καν. τόμ. Ε'. σελ. 94. Καὶ Ἰωάνν. Κίνναμ. Ἱστορ. Β', 6'.

(β) Αὐτόθι. σελ. 90. Σημείωμ. Α'. «Ὅσα ἀνηγγέλη ἡμῖν περὶ τούτου (τοῦ Νήφωνος) παρὰ τοῦ ἱερέως τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Θωμᾶ, καὶ Παντυχτηνῶν χωριτῶν».

(γ) Αὐτόθι. σελ. 86. Σημείωμ. Β'. «Τὸ δὲ ἔγγραφον ἦν μὲν ἐκτεθειμένον, ὡς περ ἐφαίνετο ἀπὸ τῶν ἐκφερομένων αὐτῷ σιγνογραφῶν, παρὰ ἡμῶν κληρικῶν καὶ ἀρχόντων καὶ οἰκητόρων ἀπλῶς τῆς μητροπόλεως Τυάνων».

(δ) Ἰωάνν. Κίνναμ. Ἱστορ. Β', 6'.

ριστολῆς στοιχεῖα παρὰ ταῖς ἑλληνικαῖς τοῦλάχιστον κοινωνίαις ἔφερον ἢ αἵρεσις αὐτῆ ἐν ἑαυτῇ· διότι πλὴν τῶν ἤδη γνωστῶν αὐτῆς δογμάτων, ἀξιωμάτων καὶ ἐθίμων εἶχεν, ἢ βαθμηδὸν προσέλαβε, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, πρὸς ἃ αἱ κοινωνικαὶ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἔξεις καὶ αἱ θρησκευτικαὶ καὶ ἠθικαὶ διαθέσεις σφοδρῶς ἀντεμάχοντο (α). "Ὅθεν παρ' αὐτοῖς μὲν, ὡς τι φυτὸν ἐπέισακτον καὶ ὀθνεῖον, ταχέως ἀπομαρανθὲν ἐξέλιπε. Μετεφυτεύθη δὲ εἰς τοὺς Σλαύους, παρ' οἷς, ἅτε γνήσιον προϊόν, εὐδοκιμήσασα, ἐπὶ μακροὺς ἐπέζησε χρόνους, μέχρις οὗ ἄλλαις σλαυϊκαῖς αἵρέσεσι μιγεῖσα συνεχωνεύθη.

(α) Ἐν χειρογράφῳ χαρτίνῳ κώδικι σχήματος 4ου, ἐν τῇ κατὰ Ἀθω ἐρᾷ Μονῆ Λαύρα εὐρισκομένῳ, οὗ τὸ περιεχόμενον συλλογὴ διαφόρων ζητημάτων, ὑπάρχει καὶ περικοπὴ ἐκ τῆς Δογματικῆς πανοπλίας, ὡς αὕτη ἔχει ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν. Ἐν τέλει τῆς περικοπῆς ταύτης ὁ τὴν συλλογὴν ποιησάμενος, ζήσας, ὡς ὁ ἴδιος μὲν λέγει, ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ δὲ τὴν ἡμετέραν κρίσιν περὶ τὴν ιδ' ἑκατονταετηρίδα, προστίθεται ὡς ἐξ ἑαυτοῦ τάδε, ἀνέκδοτα τέως·

«Ἦκουσαί μοι περὶ τούτων τῶν τριεκαταρτίων (τῶν Βογομίλων) ὅτι ποιοῦσι ξένην καὶ ἀπόρητον αἰσχουργίαν· καὶ ἢ ἀπέκρυψεν αὐτὴν ὁ ἐρωτώμενος παρὰ τοῦ βασιλέως ἢ μετέπειτα ἐφεῦραν αὐτὴν οἱ τούτου μαθηταί. Ποιοῦσι δὲ οὕτως· συνουσιάζεται ὁ πάππος αὐτῶν μὲ παρθένον, καὶ συλλαμβάνει ἢ παρθένος καὶ τέκτει. "Ὅταν δὲ γένηται τριῶν ἡμέτων τὸ παιδί συνάσσονται ὅλοι εἰς τὴν μιὰν συναγωγὴν αὐτῶν, καὶ καθεσθέντες, ὡς ἐν χορῷ, θέτουν εἰς τὴν μέσσην αὐτῶν ν(δ)οχεῖον· ἵσταται τὸ παιδί. Αὐτοὶ δὲ οἱ τριεπίλοιποι κρατεῖ ὁ καθεὶς εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τίποτε ὑπὸ κωνικὸν καὶ εἰς τὴν δεξιὰν σουβλήν· καὶ λαλεῖ ὁ πρῶτος τὸ πιδί, καὶ ὑπάγει εἰς ἐκεῖνον διὰ τὴν δώση αὐτῷ ὑπὸ κωνικόν· αὐτὸς δὲ ὁ τριεπίλοιπος κεντᾶ αὐτὸ μὲ τὸ σουβλήν. Ἐῖτα τὸ λαλεῖ ἄλλος, καὶ ποιεῖ τὰ ὅμοια, καὶ καθ' ἑξῆς ὅλοι, ἕως οὗ τελευτήσῃ. Εἰθ' οὕτως τὸ ποιοῦσι πυρίλαυστον καὶ συνάσσουν τὸ αἷμα καὶ τὴν τούτου κόπην καὶ ποιοῦν αὐτὰ ζύμην, καὶ χερῶνται ταῦτα εἰς ἀγιασμὸν οἱ τριεπίλοιποι. "Ὡς τῆς ἀνοίας αὐτῶν καὶ τερατοποιίας, ἃς ποιοῦσιν οἱ ἀλιτήριοι καὶ μεμιασμένοι. Ποῖος Σατανᾶς τοὺς ἐδίδαξε νὰ ποιῶσι τοιαύτην ἀνοησίαν, ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι· ἔφριξαν γάρ μου αἱ τρίχες ἐπὶ τοιαύτην τερατοποιίαν».

Τὰ μὲν τέως εἰρημένα ὅτι εἰς τὰ ἐξωτερικὰ πρὸς ἀναστολὴν τῆς αἵρέσεως μέσα ἀναφέρονται φανερόν. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων πρὸς ῥιζικὴν τοῦ κακοῦ θεραπείαν, καὶ πολλῶ μᾶλλον πρὸς ἀσφάλειαν τῶν μηδαμῶς ἐξ αὐτοῦ ἐπηρεασθέντων ἐκρίθησαν πρόσφορα καὶ ἄλλα πνευματικώτερα μέσα, οἷον φάρμακα διαρκῆ τε καὶ ἥπια. Ἦσαν δὲ τοιαῦτα τὰ εἰς τὸν Ζιγαβηνὸν Εὐθύμιον ἀποδιδόμενα συγγράμματα· οἷον ἡ Δογματικὴ πανοπλία, ἢ Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμοὺς καὶ τὸ εἰς τὴν κ. Διαθήκην μέγα ὑπόμνημα. Καὶ περὶ μὲν τοῦ τελευταίου τούτου Ζιγαβηνείου πονήματος, ὃ ἤδη θεία συνάρσει συμπληροῦται δι' ἡμῶν, παρακατιῶντες διαληψόμεθα. Ὡς πρὸς δὲ τὰ δύο πρῶτα τοσαῦτα ἴσως ἐνταῦθα ἱκανά, ὅσα ἀπλῶς ἀπαιτοῦνται εἰς δεῖξιν τῆς πλήρους καὶ ὀλικῆς ἐνεργείας κατὰ τῆς τῶν Βογομίλων αἵρέσεως. Καὶ δὴ πρῶτον περὶ τοῦ πρώτου.

Δογματικὴ πανοπλία.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος, οὗ προδεδήλωται ἤδη ἢ εἰς ἐκκλησιαστικὰς μελέτας τάσις, ἀφορμὴν ἐκ τῆς βογομιλικῆς συνταράξεως λαβὼν ἠβουλήθη χάριν τῶν ἑαυτοῦ ὑπηκόων καὶ τῶν διαδεξομένων αὐτὸν βασιλέων καταρτίσαι πόνημά τι ἀμυντικὸν ἐν τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶσιν (α). "Ὅθεν ἐξ ἰδίας τε μελέτης καὶ τῆ συνδρομῆς πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ἀπηθίσαστο ἐκ τοῦ λειμῶνος τῶν συγγραφῶν τῶν διασημοτέρων τῆς Ἐκκλησίας διδασκάλων ὅσα εἰς ὑπεράσπισιν τῶν ὀρθοδόξων δογμάτων κατὰ τῶν αἵρετικόντων πρόσφορα ἔκρινε. Συλλεξάμενος δὲ παρέδωκε τῷ ἡμετέρῳ Εὐθυμίῳ, ἵνα συναρμολογήσῃ κατὰ τάξιν τὴν προσήκουσαν. «Καὶ ἡδὴ, λέγει κατὰ λέξιν οὗτος, τὰ δόγματα τῶν μακαρίων Πατέρων καὶ προμάχων τῆς ὀρθῆς πίστεως διὰ τῶν τοῦ παρόντος ἡκαιροῦ σοφῶν καὶ πολυπείρων ἀνδρῶν ἐκλεξάμενος (ὁ Ἀλέξιος)

(α) Δογμ. πανοπλ. ἐν ἀρχῇ. «Ἴνα δὲ καὶ μετ' αὐτὸν οἱ βασιλεύοντες ἐνάγωνται πρὸς τὴν μίμησιν, ἐσκέψατο μάλα συνετῶς ἔγγραφον παῦτοῖς τε καὶ πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις καταλιπεῖν τὴν τῶν δογματικῶν ὀπλων παρασκευήν».

καὶ συναγαγὼν ἐμοὶ τὴν συνθήκην τούτων ἐπέτρεψε, καὶ πτάξιν ἐπιθῆναι τούτοις καὶ διεσκευμένην ἁρμονίαν, καὶ λεπλογισμένην οἰκονομίαν ἐκέλευσεν (α)». Οὕτως ἄρα συνέστη τὸ πασίγνωστον τοῦτο πόνημα. Ὅτι δὲ τοῦτο ἐκτὸς τοῦ προοιμίου καὶ ἄλλων ἐπιεικῶς ὀλίγων μερῶν οὐκ ἐλογογράφησεν ὁ Εὐθύμιος, πᾶς τις, νομίζομεν, ὀφείλει ἀποδέξασθαι ἀδιστακτως, ὅτε αὐτὸς οὗτος ὁμολογεῖ τοῦτο διαρρήδην καὶ κατ' ἐπανάληψιν.

Ἄλλ' ἔστιν ὃ ἄλλως πως περὶ τε τούτου καὶ τῆς ἀξίας τῆς Πανοπλίας κρίνεται παρίσταται. Τίς δ' οὗτος; αὐτὸς πάλιν ὁ καὶ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Οὐλμαννος· ὅστις τὸ μὲν βλέμμα ὑγιᾶς ἔχων, πλὴν μυωπάζων καθ' ὑπόκρισιν, διεῖδεν ὅτι πατήρ τῆς βίβλου ἐστὶν οὐχ ὁ Ἀλέξιος, ἀλλ' ὁ Εὐθύμιος· τῆ δὲ τῶν γνώσεων πληθώρα βαρύτατος εἶναι δοκῶν καὶ πολυτελέστατος, τοσοῦτον ἐλαφρὸν αὐτὸ ἐξέλαβεν, ὥστε γαύρως ἀπολακτίζει ὡς παιδικὸν ἄντικρυς ἄθυρμα. Καὶ συγγνώμη, εἰ, ἔξω πως τοῦ προκειμένου φερόμενοι, ἐπὶ μικρὸν παρακολουθῆσαι μέλλομεν ταῖς περὶ τούτων κρίσεσιν αὐτοῦ.

Ἡ ἐλλόγιμος Ἄννα, ἥς τὴν ἀμφιλαφῆ καὶ βαθεῖαν παιδείαν ἐξαιρετικῶς τιμᾶ ὁ καλὸς Οὐλμαννος, καλεῖ τὸν Ζιγαβηνὸν ἀγραμματικῆς εἰς ἄκρον ἐληλακότα, καὶ ῥητορικῆς οὐκ ἀμελέητον ὄντα, καὶ τὸ δόγμα ὡς οὐκ ἄλλος τις ἐπιστάμενον(β)». Οὗτος δὲ μάλιστα ὁ τελευταῖος τῆς Ἄννης πρὸς τὸν Ζιγαβηνὸν ἔπαινος παρώξυνε τὸν ἄνδρα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀνενηδοιάστως ἀνεκέρηξεν αὐτόν, ὡς τῶν ἱερῶν δογμάτων οὐδ' ἐπὶ πολλῆς, οὐδ' ἄκρω δακτύλῳ, οὐδ' ἐν χρῶ, τὸ τοῦ λόγου, ἀψάμενον. Καὶ οὐδ' εἰς τοῦτο ἀπλῶς ἠρκέσθη. Ἄλλ' ἐξ αὐτοῦ ὁ εὐφάνταστος οὗτος θεολόγος καὶ τὴν καθόλου τότε ἀνατολικὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ ἐφαντάσθη καὶ παρέστησεν ὡς κατατρυχομένην θεολογικῆς παιδείας λιμῶ, οὐκ οἶδαμεν ὅσῳ· ἰδοὺ ἐν μεταφράσει οἱ λόγοι αὐτοῦ· «Ὁ Ζιγαβηνὸς μεγάλην παρὰ τοῖς συγχρόνοις ἐκἐκνητο φήμην, ὡς τῶν ἱερῶν δογμάτων διδάσκαλος· διότι οὐ μόνον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου ἔλαβε τὴν ἐντολήν

πρὸ συναρμολοῦναι πολεμικὸν τι τῶν δογμάτων σύστημα· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου θυγάτηρ, ἡ πεπαιδευμένη Ἄννα, χαρακτηρίζει αὐτόν, ὡς τέλειον γραμματικὸν καὶ ῥήτορα, καὶ ἐξυμνεῖ, ὡς ὑπὲρ πάντας τὰ δόγματα ἐπιστάμενον. Ἄλλ' ὁ ἔπαινος οὗτος ἐναργεστάτη ὄντως ἐστὶν ἀπόδειξις (!) τῆς θεολογικῆς πτωχείας (!) τῆς ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ Ζιγαβηνοῦ. Τοσοῦτον εὖνον τὴν τοῦ δογματικοῦ θεολόγου φήμην, ὥσπερ οὗτος, πάνυ ὀλίγοι, καὶ ἴσως οὐδεὶς ἐκτίσατο· Ἄπίστευτον ὄντως τὸ πρᾶγμα τοῖς μὴ ἰδίοις ὀφθαλμοῖς ἑαυτοῦς πληροφορήσασιν. Καὶ ὅμως οὐδὲν ἤττον ἡ χειρωνακτικὸς αὐτόχρημα ὑπῆρξεν ὁ τρόπος, δι' οὗ ἐνήργησεν ὁ Εὐθύμιος, ἵνα τὸ ὄνομα αὐτοῦ μέχρι τῆς σήμερον μνημονεύηται ἐν τῇ τῆς δογματικῆς ἱστορίᾳ (α). Πολυμαθὴς ὑπῆρξε πάντως ὁ ἀνὴρ. Ἀλλὰ πρὸ βροῦθος τῆς διανοίας καὶ τὸ ἐταστικὸν τοῦ πνεύματος οὐκ ἰδιόχουσι αὐτῷ. Ἡ δὲ τῶν ιδιοτήτων τούτων στέρησις οὐδαμοῦ γίνεται τοσοῦτον καταφανῆς, ὅσον ἐν τοῖς δογματικοῖς αὐτοῦ συγγράμμασιν (β) ».

Οὕτως ἐν ὀλίγαις γραμμάτων σειραῖς ὁ εὐτυχῆς Οὐλμαννος, ὡς διὰ μαγικῆς τινος ῥάβδου, κατώρθωσεν ἵνα παραστήσῃ τὸν μέγαν Ἐρημνευτὴν μονοῦ γυμνὸν πάσης δογμάτων ἰδέας. Ἀπέδειξε δηλαδὴ ταχυδακτυλοουργικῶ, οὕτως εἰπεῖν, τῷ τρόπῳ οὐχ ὅπερ ἔδει, ἀλλ' ὅπερ ἐβούλετο δεῖξαι. Καὶ τίς μὲν ἡ τῆς δογματικῆς Πανοπλίας ἀξία, τοῦτο ἄλλου καὶ τόπου καὶ χρόνου ζήτημα. Ὁ δὲ σοφὸς Οὐλμαννος, ἐξ ὅσων εἶπε, φανερὸς γίνεται ὅτι τὴν οἴαν δῆποτ' οὖν ταύτην συγγραφὴν τίθησι πρὸ τῶν ὀξυδερκῶν αὐτοῦ ὀφθαλμῶν, ὡς καθαρῶς Ζιγαβηνεῖον ἔργον. Τοῦτο δηλοῦσιν, ἂν νεανικῶς μᾶλλον ἢ πικρῶς λέγει· ἀἷ ἐπιπολαιότης αὐ-

(α) Aber in der That war es nicht viel mehr als blosse Fingerthätigkeit, wodurch Euthymius bewirkt hat, dass man seinen Namen bis auf den heutigen Tag in der Geschichte der Dogmatik nennt.

(β) Ὁρ. Theolog. Stud. und Kritiken. 1833. s. 664. Ἡ αὐτόθι τοῦ Οὐλμάννου πραγματεία ἐπιγράφεται, die dogmatische Entwicklung der griech. Kirche im zwölften Jahrhundert.

(α) Αὐτόθι.

(β) Ἀλεξ. β. βλ. ΙΕ'. σελ. 1175.

πτοῦ (τοῦ Ζιγαβηνοῦ) καὶ ἐλαφρότης οὐδαμοῦ καθίστανται το-
πτοῦτον καταφανεῖς, ὅσον ἐν τοῖς δογματικοῖς αὐτοῦ συγγράμ-
μασι»· διότι, ἐκτὸς τῆς Πανοπλίας, ἄλλο τοιοῦτο δογματικὸν
τοῦ Ζιγαβηνοῦ πόνημα, καὶ εἰ που διεσώθη, οὐκ εἶδε τέως τὸ
φῶς τῆς δημοσιότητος. Πῶς ἄρα ὁ τηλικούτος τὴν ἔμφασιν ἐπι-
κριτῆς εἰς τοσοῦτο παχυλὸν περιέπεσε λάθος; ζητητέον τοῦτο.

Ἡ κομνινὴ Ἄννα, ἡ τὰ κατὰ τὴν βίβλον ταύτην τῆ ἱστορία
παραδοῦσα, γράφει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ «μοναχὸν τινὰ, Ζιγα-
βηνοὺν καλούμενον, μεταπεμφόμενος ἐπέταξεν ἀπάσας τὰς αἰ-
ρέσεις ἐκθέσθαι ἐκάστην ἰδίᾳ, καὶ ἐφ' ἐκάστῳ τὰς τῶν ἁγίων
»Πατέρων ἀνατροπὰς ἐγγράψασθαι. . . Ταύτην τὴν βίβλον δογ-
ματικὴν Πανοπλίαν ὁ αὐτοκράτωρ ὠνόμασε (α)». Ταῦτα ἀφη-
γουμένη ἢ κλεινὴ ἱστοριογράφος, παντί που δῆλον, ὅτι οὐ πάνυ
ῶρισμένως τὸν συλλογέα διαστέλλει τοῦ συναρμολογητοῦ. Καὶ
οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ῥητῶς παρ' αὐτῆς σημειούμενον,
ὅτι τὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ τῆς βίβλου ἔθηκεν ὁ αὐτοκράτωρ, εἰς
τοῦναντίον προφανῶς ἄγει τὸν ἀναγνώστην συμπέρασμα· ὅτι δη-
λαδὴ τοῦτο καὶ μόνον ἦν ὃ ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ τῆς βίβλου συν-
εισήνεγκε· τοῦ δὲ ὅλου ἔργου πατὴρ ἐγένετο ὁ Εὐθύμιος (β). Εἰ
λοιπὸν ἐκ τῶν ῥημάτων τούτων τῆς Ἄννης παρεπλανᾶτο, ὡς
ἄλλοι, καὶ ὁ Οὐλμαννος, τάχα ἦν αὐτῷ τῆς διαβολῆς ἢ ἄγνοια
πρόφασις, καὶ ταῖς κρίσεσιν αὐτοῦ ἰδιάζεν ἂν τὸ ἐξ ἀγνοίας τρα-
χὺ καὶ φορτικόν, ἀλλ' οὐ τὸ λοιδοριὸν καὶ ὕβριστικὸν ἐκ προθέ-
σεως. Ἀλλ' ὁ ἀνὴρ οὐδὲ ἐπιτιμᾶ οὐδὲ δυσφημεῖ οὐδὲ σκώπτει
ἐκ παρανοήσεως, ἀλλὰ σοφίζόμενος ὑποκρίνεται ἄγνοιαν. Τοῦτο
καὶ ἡμεῖς, καὶ πᾶς ἄλλος ἐξάπαντος ὑπονοεῖ ἐκ τῶν ἐξῆς λόγων,
τῶν περιεχομένων ἐν ᾧ ἀνωτέρῳ παρενείραμεν τοῦ πονηματίου
αὐτοῦ χωρίῳ· «ὁ Ζιγαβηνὸς παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου
»ἔλαβε τὴν ἐντολὴν ἵνα τακτοποιήσῃ (!) πολεμικὸν τι τῶν

(α) Ἀλεξ. βιβλ. ΙΒ'. σελ. 1176.

(β) Ἐκ τούτου τοῦ χωρίου τῆς συγγραφῆς τῆς Ἄννης ἄλλοι τε καὶ ὁ
δοιδίμος Φαρμακίδης περιπλανηθεὶς γράφει (Ἑρμην. εἰς τὰ τέσσα. Εὐαγγ.
τόμ. Α'. σελ. 18)· «κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κο-
μνηνοῦ συνέταξεν ὁ Εὐθύμιος τὴν δογματικὴν Πανοπλίαν».

»δογμάτων σύστημα (α)». Ὡστε πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς κατ' αὐ-
τὸν ἐν γνώσει ὑπηχοῦντας τὸ κοινὸν μισοβυζάντιον ἄσμα, πᾶσα
μὲν συζήτησις περιττὴ· εὐχρῆς δὲ μᾶλλον χρεία, ἵνα αὐτὴ τέλος
πάντων ἢ ἀλλοιωθεῖσα ἤδη ἐκκλησιαστικὴ καὶ πολιτικὴ τῆς
Ἀνατολῆς κατάστασις διδάξῃ τοὺς τῆς Ἑσπερίας σοφοὺς τὴν
ἐπαινετὴν παλινοδίαν, ἐπ' ἰδίῳ τε ἀγαθῷ καὶ τῆς ἱερᾶς ἐλευ-
θερίας.

Ἀλλ' ἐάσαντας τὰ τοῦ Οὐλμάννου ἔχειν, ὡς δὴ καὶ ἔχουσιν,
ἀνοιστέον τὸν λόγον ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ἡ τοίνυν Δογματικὴ πανοπλία, ἐκ τῶν συγγραφῶν τῶν πα-
λαιῶν καὶ διασῆμων τῆς Ἐκκλησίας Διδασκάλων ἀπηνθισμένη,
ὡς εἴρηται, σκοπὸν προὔτιθετο τὴν ἀνατροπὴν καὶ τὸν ἔλεγχον
τῶν ἐπικρατεστέρων αἰρέσεων, ἔσαι τότε μᾶλλον ἢ ἦττον κατε-
λυμαίνοντο τὴν Ἐκκλησίαν (β). Διήρηται δὲ τὸ ὅλον σύνταγμα
εἰς τίτλους ΚΗ', ὧν ὁ ΙΒ', ΙΓ' καὶ ΚΠ' διὰ τοῦτο μάλιστα ση-
μειωτέοι· ὅτι ἐν ταῖς διαφόροις κατὰ καιροὺς ἐκδόσεσι τοῦ πονη-
ματος νῦν μὲν παρελείποντο, νῦν δὲ συμπεριλαμβάνοντο, ἀνα-
λόγως τοῦ τῆς ἐκδόσεως τόπου. Ἐξεδόθη δὲ τὸ πρῶτον ἢ Πανο-
πλία ἐν μόνῃ λατινικῇ μεταφράσει τῷ 1555 ὑπὸ Πέτρου Φραγ-
κίσκου Ζίνου ἐν Βενετίᾳ. Εὐθὺς δὲ κατόπιν τῷ 1556 ἀνετυπώ-
θη ἐν Λουγδούνῳ. Εἶτα τῷ 1570 ἐν Παρισίοις. Μετὰ ταῦτα πά-
λιν ἐν Λουγδούνῳ τῷ 1677, καὶ κατεχωρίσθη ἐν τῷ ΙΕ' τόμῳ
τῆς βιβλιοθήκης τῶν Πατέρων. Ἐν πάσαις ταύταις ταῖς ἐκδόσε-
σιν οἱ τίτλοι ΙΒ' καὶ ΙΓ', ὡς τὰς παπικὰς στηλιτεύοντες καινο-
τομίας, παρελείφθησαν.

(α) Τὰ αὐτὰ παραδόξως ἐπαναλαμβάνει ὁ Οὐλμαννος πλατύτερον
καὶ ἐν σελ. 618 τῆς ἡς ἀνωτέρῳ ἐμνήσθην διατριβῆς αὐτοῦ.

(β) Δογμ. πανοπλ. ἐν ἀρχῇ. «Ἐκτεθήσονται δὲ τάξει τινὶ κατὰ τοὺς
»χρόνους αἱ τῶν ἄλλων, ὡς ἐν ἐκλογῇ, κακῶν ἐπιλογεῖται αἰρέσεις, τὰς
»ἀνατροπὰς ἐπομένας ἔχουσαι. . . Τὰς μὲν οὖν παλαιότερας, ὡς πρὸ
»πολλοῦ σεσηπείας καὶ πάντη διαφθαρείας παρεδράμομεν· τὰς ἐπιση-
»μοτέρας δέ, καὶ ὧν εἰ καὶ ἡ φλόξ ἀπεμαράνθη, παραλυποῦντες ἔτι
»τὴν Ἐκκλησίαν οἱ ἄνθρωποι, ταύτας ἐστήσαμεν σκοποὺς εἰς τὸ βάλλε-
»σθαι καὶ κατατοξεύεσθαι.»

Ἄλλη τῆς δογματικῆς πανοπλίας ἔκδοσις ἐν μόνῳ τῷ πρωτοτύπῳ ἑλληνικῷ κειμένῳ ἐγένετο ἐν ἔτει 1710 ἐν Τεργοβύστῳ τῆς Βλαχίας ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Δρύστρας Ἀθανασίου· ὃς καὶ ἀφιέρωσεν αὐτὴν τῷ υἱῷ τοῦ τότε τῆς Βλαχίας ἡγεμονεύοντος Ἰωάννου Κωνσταντίου Μπραγιωβάνου Στεφάνῳ Βοεβόδα. Καὶ συμπεριέλαβε μὲν ὁ αἰδίδιμος ἐκδότης ἐν αὐτῇ τοὺς τέως ἐξοστρακιζομένους τίτλους IB' καὶ IG'. ὠβέλισεν ὅμως καὶ αὐτὸς τὸν KH'. Αἰτία δὲ τούτου ὑπῆρξεν ὁ τῶν δυναστευόντων Μουσουλμάνων φόβος· διότι ἐν τῷ τίτλῳ τούτῳ περιείχετο ἀνασκευὴ τῆς τοῦ Μωάμεθ δυσεβείας καὶ πλάνης. Τέλος, τό τε ἑλληνικὸν κείμενον πλήρες καὶ τὴν λατινικὴν αὐτοῦ μετάφρασιν ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις τῷ 1865 ὁ Μίγνιος, καὶ κατέταξεν ἐν τῷ PA' τόμῳ τῆς Πατρολογίας τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμούς.

Ἐκ τῶν βιβλίων τῆς π. Διαθήκης, ἃ ὁ Εὐθύμιος ὑπεμνηματίσατο, μέχρι τοῦδε εἰσὶν ἐκδεδομένοι οἱ ῥν' Ψαλμοί, οἱ παρ' αὐτοῦ πάντες τῷ Δαυὶδ ἀποδιδόμενοι. Ἄλλ' ἔστιν εἰκάσαι ὅτι ὁ δεξιώτατος οὗτος ἑρμηνευτὴς οὐ περιωρίσθη εἰς τοῦτο μόνον· ἀλλ' ὑπεμνηματίσατο πιθανῶς καὶ πάντα ἢ γοῦν τὰ πλεῖστα τῶν τῆς π. Διαθήκης βιβλίων, πλὴν ἴσως τοῦ τῆς Πεντατεύχου, ἦν οἱ Βογόμιλοι ἀπορρίπτοντες ἀπαραποίητον ἀφῆκαν καὶ ἀπαραχάρακτον. Εἰς τὴν εἰκασίαν ταύτην ἀφορμὴν εὐλογον δίδουσι τὰ παρὰ Φαβρικήῳ ἀναφερόμενα (α), ἅπερ καὶ ἄλλοι ἐπανάλαβον· ὅτι δηλαδὴ ἐν διαφόροις τῆς Ἑσπερίας βιβλιοθήκαις εὐρίσκονται ἐν χειρογράφοις κατακείμενα ὑπομνήματα αὐτοῦ εἰς τὸ Ἔσσμα τῶν Ἀσμάτων καὶ εἰς ἄλλα τινὰ τῶν τῆς π. Διαθήκης βιβλίων.

Τὸ εἰς τοὺς Ψαλμούς ὑπόμνημα τοῦ Ζιγαβηνοῦ ἐν λατινικῇ μόνον μετάφρασει ἐξεδόθη ἐν Οὐηρώνῃ (Verona) τῷ 1530 ὑπὸ Σαύλου ἐπισκόπου Βρουγῶν (Brugatenses). Τῇ πρώτῃ ταύ-

(α) Biblioth. Graec. Vol. VIII. p. 341.

τῇ ἐκδόσει ἐπηκολούθησε δευτέρα, ἢ ἐν Παρισίοις τῷ 1730. Τρίτη, ἢ αὐτόθι πάλιν τὸ δεύτερον ἐν ἔτει 1760. Τετάρτη, ἢ ἐν Λουγδούνῳ μετ' οὐ πολὺ, ἣτις καὶ ἀπετέλεσε τὸν ΙΘ' τόμον τῆς μεγάλης τῶν Πατέρων βιβλιοθήκης· καὶ ἄλλαι ἀλλαχοῦ ὁμοίως. Ἡ ἀλλεπάλληλος αὕτη τοῦ πονήματος ἀνατύπωσις φανερόν ὅτι ἐμαρτύρει τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρίστην ὑποδοχὴν παρὰ τοῖς λογίοις. Ὅθεν καὶ ὁ ἐλλόγιμος Βονγιοβάννης ἐκ τούτων κυρίως παροτρυνθείς, ὡς αὐτὸς λέγει, ἐπεχείρησεν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1763 νέαν μὲν αὐτοῦ ἔκδοσιν, πληρεστέραν δὲ ὅμως τῶν τέως καὶ τελειότεραν, ὡς περιέχουσιν σὺν τῇ λατινικῇ μεταφράσει καὶ τὸ πρωτότυπον ἑλληνικὸν τοῦ Συγγραφῆως κείμενον (α). Ὡδὲ σημειωτέον ὅτι ἐκ ταύτης ἐγένετο ἢ εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλῆν διάλεκτον παράφρασις τῆς ἑρμηνείας τῶν Ψαλμῶν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Νικοδήμου, ἣτις ἐτυπώθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 1819. Ἐκ δὲ τῶν κατόπιν ἀναφανειῶν μνημονευτέον μάλιστα τῆς τελευταίας ἐν Παρισίοις τῷ 1864 γενομένης ὑπὸ Μιγνίου, ὃς τὴν τοῦ Ζιγαβηνοῦ ἑρμηνείαν εἰς τοὺς Ψαλμούς συμπεριέλαβεν ἐν τῷ ρκη' τόμῳ τῆς Πατρολογίας τῶν Ἑλλήνων Πατέρων (β).

Ἑρμηνεία εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια.

Ἐκ τῶν περισωθέντων συγγραμμάτων τοῦ Εὐθυμίου τοῦτό ἐστιν, ὃ αὐτὸν κυρίως ἐκλείπει. Ἡ ἐπιμελελημένη φιλοκαλία, ἢ περὶ τὴν σύνταξιν πανταχοῦ προδηλουμένη φιλοπονία, καὶ ἡ ἄλλη ἀξιόλογος οἰκονομία ἔπεισαν πάντας τοὺς περὶ αὐτοῦ ὅπωςδῆποτε λόγον

(α) Ant. Bongiovanni, in oper. Theophyl. «Plures enim ante hanc ejus operis editiones Latinae prodierunt; altera Veronae, altera Venetiis, Parisiis aliae, aliae aliis in locis. Quid hoc sibi vult? Id opus nimirum esse longe optimun atque praestantissimum: ni enim tale esset, placere tantopere non potuisset, idque semper, et omnis, et ubique».

(β) Ἐκ τῶν ἤδη ἀνευρεθέντων ὑπομνημάτων τοῦ Εὐθυμίου εἰς τὰς τῶν Ἀποστόλων ἐπιστολάς μαθητόμεν, ὅτι οὗτος τὴν τῶν Ψαλμῶν ἐξήγησιν, πάντως δὲ καὶ τὴν τῶν ἄλλων τῆς π. Διαθήκης βιβλίων,

ποιησαμένους, ὅτι συνετάχθη ὑψηλῶ βασιλικῶ κελεύσματι (α). Ὡς τοιοῦτο βασιλικῆς φιλοτιμίας σπούδασμα ἐξέλαβεν αὐτὸ καὶ ὁ πρῶτος αὐτοῦ ἐν τῷ ἑλληνικῷ κειμένῳ ἐκδότης, Φριδερίκος ὁ Ματθαίου. Ὁς ὅμως, ἐπειδὴ τὸ μὲν προοίμιον τῆς συγγραφῆς ἀπώλετο, ἔνθα ἦν πάντως τῷ συγγραφεῖ ὁ ἀρμόδιος τῆς τριαύτης ὑπομνήσεως τόπος· ἀλλοθεν δὲ ῥητὴ τις περὶ τούτου μαρτυρία οὐδεμία περιῆλθε μέχρις ἡμῶν, φαίνεται ὅτι τῷ διστακτικῶ, ἴσως, τὸ ὀριστικὸν τῆς ἑαυτοῦ γνώμης ἐκόλασε· διότι λέγει· «ἴσως τὴν σύνταξιν τοῦ πονήματος τούτου, ὡς περ καὶ τῆς Πανοπλίας (;) ἀνεδέξατο ὁ Εὐθύμιος προσταγῆ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου, πλείονας ἔχων γραφεῖς, μισθουμένους αὐτοκρατορικοῖς ἀναλώμασιν (β)». Ἄλλ' εἰ καὶ τις ἀκριβολογίας χρεῖα εἰς δεῖξιν τῆς αἰτίας, ἐξ ἧς ὁ Ζιγαβηνὸς ὠρμήθη εἰς τὴν τοῦ προκειμένου ἔργου συγγραφὴν, μικρὰ τις ἀνακεφαλαίωσις τῶν πρὸςθεν ἀρκεῖ.

Ἡ τῶν Βογομίλων αἵρεσις, ἣν σκοπὸν τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ πόνων ὁ ἡμέτερος Συγγραφεὺς ἔστησεν, ἐστήριζεν ἑαυτήν, ὡς προδεδήλωται ἤδη, ἐπὶ δοξῶν συναγομένων ἐκ προβεβουλευμένης παραφθορᾶς καὶ διαστροφῆς τοῦ νοήματος τῶν θείων Γραφῶν, καὶ μάλιστα τῆς κ. Διαθήκης. Ἡ δὲ δογματικὴ Πανοπλία, ὡς ἔργον ἀμυντικὸν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ὅτι ἀρνητικὸν ἦν ἀπλῶς κατὰ τῆς αἰρέσεως φάρμακον, πρόδηλον. Ἐπομένως ἡ ἀπαλλαγὴ ἐκ τῆς αἰρετικῆς λύμης τῶν τυχόν ἐξ αὐτῆς ἐπηρεασθέντων, καὶ

προεπεξειργάσθη τῆς ἐξηγήσεως τῆς κ. Διαθήκης. Οὕτως ἀναγινώσκωμεν ἐν τῇ τέως ἀνεκδότῳ ἐρμηνείᾳ εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν β', 8· «Ταυτὶ δὲ καὶ πάντα τὰ ρητά, εἰ καὶ περὶ τῆς κοινῆς ἀνθρωπότητος εἴρηται, ὡς ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆς β(β)λου τῶν Ψαλλυμῶν κατὰ λέξιν ἀκριβῶς ἡρμήνευται· ἀλλ' ὅμως κέξ».

(α) Ἐκ τῶν ἡμετ. ὄρ. Θ. Φαρμακίδ. ἐν τοῖς προλεγομ. τῆς ἐρμην. εἰς τὴν κ. Διαθ. τόμ. Α'. σελ. ιδ'. Καὶ Μελ. Ἀθην. Ἐκκλ. ἱστορ. τόμ. Γ'. σελ. 14. «Εὐθύμιος ὁ Ζυγαβηνός, ἀνὴρ ἐν λόγοις παιδείας διάσημος... Ἐγραψε δὲ γλαφυρώτατα σχόλια εἰς τὴν θείαν Γραφὴν κατὰ προσταγὴν Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ αὐτοκράτορος».

(β) Frid. Matth. praefac. p. 5. «Forte hunc laborem etiam, sicuti Panopliam, jubente Alexio Comneno suscepit, ac plures nscribas imperatoriis impensis conductos habuit».

ἔτι μᾶλλον ἢ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει ἐδραίωνει τοῦ εὐσεβοῦς πληρώματος ἀπήτουν, ἵνα αἱ θεῖαι Γραφαὶ ἐρμηνευθῶσιν ὀρθῶς κατὰ τε πνεῦμα καὶ γράμμα, καὶ διὰ πολλῶν ἀντιγράφων διαδοθῶσιν εἰς τὸ κοινόν. Αὕτη καθ' ἡμᾶς ἐγένετο ἡ πρώτη καὶ κυρία αἰτία, ἐξ ἧς τὸ μέγα τοῦτο προῦκυψε πόνημα (α). Τὸ δὲ εἰ οἴκοθεν ὁ Συγγραφεὺς, τὴν ἀνάγκην κατανοήσας, ἐπελήφθη τοῦ σπουδαίου τούτου ἔργου, ἐν ᾧ ὑπὲρ πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἠὺδοκίμησεν· ἡ τῆ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου προσταγῆ, ἀδύνατον, τό γε νῦν, ἐξακριβωθῆναι διὰ τὴν ἔλλειψιν σαφῶν εἰδήσεων. Ἄλλως τε δὲ καὶ μάταιον καθ' ἡμᾶς τὸ τὰ δυσδιάκριτα διυλίζειν. Ἄν ἐκ τῆς φοβερᾶς τοῦ αἰῶνος ἐκείνου συνταράξεως, ὡς τι γαληναῖον τῆς εἰρήνης σύμβολον, τοῦτο δὴ τὸ ἔργον ἀνεφάνη, καὶ ταῖς ἡμετέραις ἐκκληροδοτήθη γενεαῖς· δικαιοσύνης καθήκον, ἵνα τῷ τε βασιλεῖ Ἀλεξίῳ καὶ τῷ Ζιγαβηνῷ Εὐθυμίῳ τὰς αὐτὰς ἐξίσου ἀπονεύμωμεν χάριτας· διότι ἀμφοτέρω μετὰ τοῦ αὐτοῦ εἰργάσθησαν

(α) Καίπερ οὐδαμοῦ τοῦ πολυτόμου τούτου πονήματος ῥητῶς ὁ Εὐθύμιος ἀναφέρων τοὺς Βογομίλους, ὅμως πολλαχοῦ αὐτοὺς ὑπαινίσσεται. Οὕτως ἐρμηνεύων τὰς τοῦ Ἀπιστόλου Παύλου λέξεις· υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν (Ῥωμ. η', 23) λέγει· «τὴν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ τῆς φθορᾶς λύτρωσιν αὐτοῦ. Ἡ μὲν γὰρ ἐνταῦθα υἱοθεσία διαπίπτει πολλάκις· πολλοὶ γὰρ υἱοθετηθέντες γεγονῶσι κύνες». Τὸ δὲ κύνες, ὅτι εἰς τοὺς Βογομίλους ἀφορᾷ, ὡς ἀρνούμενους τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν, δῆλον ἐκ τοῦ Στηλιτευτικοῦ, ἐν ᾧ ἀπαντᾷ ἡ αὐτὴ λέξις, ὡς κατηγορηματικὸν τοῦ συνοδοιποροῦντος τῷ Εὐθυμίῳ Βογομίλου. Ἄλλαχοῦ δ' ὁμοίως μὴ ὀνομάζων αὐτοὺς ἀναρεῖ αὐτῶν τὰ δόγματα· ὡς λ. χ. ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν ἀποστολικῶν λόγων· «ἀνασταυροῦντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ (Ἑβρ. ς', 4). Ἐνθα σημειοῖ· «ἄρα ὁ ἀναβαπτίζόμενος ἀνασταυροῖ τὸν Χριστὸν δι' ἑαυτοῦ ἢ ἐφ' ἑαυτῷ καί, ὡς πάλιν βαπτίζόμενος, εἰσάγει ὅτι πάλιν ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη. Ὡς περ οὖν ἄπαξ, ἀλλ' οὐ δευτέρον ἐσταυρώθη ὁ Χριστός· οὕτως ἄπαξ, ἀλλ' οὐ δευτέρον χρὴ βαπτίζεσθαι». Δέδεικται δ' ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὅτι οἱ Βογομίλοι καθυπέβαλλον εἰς ἀναβαπτισμόν τοὺς Ὀρθοδόξους. Ἄρα ἐκ τε τούτων καὶ ἐξ ἄλλων παραπλησίον κρατύνεται ἔτι μᾶλλον ἢ κρῖσις, ὅτι ἡ αἵρεσις αὕτη ἐγένετο τῷ Εὐθυμίῳ αἰτία εἰς συγγραφὴν τοῦ παρόντος πονήματος.

ζήλου πρὸς στήριξιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ πρὸς περιστολὴν καὶ καθάρεισιν τῆς βογομιλικῆς αἵρέσεως· ἥτις τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ, δεινῶς ἤδη συγκεχυμένη οὖσα ἐκ παλαιῶν καὶ νεωτέρων ἀφορμῶν, πολλῶ δεινότεραν τὴν σύγχυσιν ἐπήνεγκεν ἄν.

Ὁ Ζιγαβηνὸς τὴν κ. Διαθήκην ἐρμηνεύων ἐβασάνιζε παντοιοτρόπως τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τῶν ἱερῶν Συγγραφέων· παρέβαλλεν ἐσπουδασμένως τὰς γνώμας πάντων τῶν προγενεστέρων ἐρμηνευτῶν καὶ ἐδέχετο εὐστόχως τὴν οὖσαν ὀρθότεραν. Τῷ Ὁριγένει, τῷ Διδύμῳ, τῷ Σεβήρῳ, τῷ Εὐσεβίῳ, τῷ Κυρίλλῳ, τῷ Θεοδωρήτῳ, Βασιλείῳ τῷ μεγάλῳ καὶ τῷ Ναζιανζηνῷ Γρηγορίῳ, καὶ εἴ τιτι ἄλλῳ τῶν περὶ τὴν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν δεινῶν, ἐχρῆτο ὁ Ζιγαβηνὸς ὡς ὀδηγοῖς ἀπλανέσιν. Πλὴν ἄλλ' ὧ ἰδίως κατὰ πόδα ἠκολούθει, ὑπῆρξεν ὁ Χρυσόστομος. Καὶ παρέκλινε μὲν τοῦ παλαιοῦ καὶ μεγάλου τούτου Ἑρμηνευτοῦ ἔστιν ὅπου· ἀλλὰ τοῦτο ἐποίει ἀναγκαζόμενος ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος ὃν διέτύπου ἐπὶ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ· διότι ὁ μὲν Χρυσόστομος τὰς θείας Γραφὰς ἠρμηνεύσεν ἐπ' ἐκκλησίᾳ ἐνώπιον τοῦ πλήθους, τῷ τῶν ὁμιλιῶν σχήματι χρώμενος. Διὸ τῇ αὐστηρᾷ τῆς ἐξηγήσεως συνεχείᾳ οὐχ εἶπετο· ἀλλ' εὐκινίτως ἀπὸ ζητημάτων ἐτέρων, εἰς ἕτερα μετέβαινον, εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ χριστιανικὴν τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ διάπλασιν ἀποβλέπων. Ὁ δὲ Ζιγαβηνὸς τῆς ἐρμηνευτικῆς αὐτοῦ συγγραφῆς σκοπὸν ἔστησε τὴν συναφῆ τοῦ ἱεροῦ κειμένου ἐξηγήσιν, ἧς ἕνεκα, οὐδαμοῦ οὐδέποτε ἀπεμακρόνετο τοῦ συνειρμοῦ τῶν νοημάτων, καὶ τὸ ἠκριβολογημένον ἐν τε λέξεσι καὶ φράσεσι καὶ ἐννοίαις καὶ σημασίαις σχολαίτερον ἐθήρα (α). (ἀκολουθεῖ).

Ν. ΚΑΛΟΓΕΡΑΣ.

(α) Οὕτω περὶ τούτου δοκεῖ καὶ τῷ σοφῷ Νοισσελίῳ (August. Noeselt) λέγοντι (de Catenis Patrum Graecorum. Halae ad Salam, 1712. 4. p. 23). «Τὸ πόνημα τοῦτο τοῦ Ζιγαβηνοῦ ἀπηρτίσθη ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ὁριγένους, τοῦ Βασιλείου, τοῦ Ναζιανζηνοῦ Γρηγορίου καὶ μάλιστα τοῦ Χρυσοστόμου, πρὸς τὸν σκοπὸν, ἵνα, παραλειφθειῶν τῶν παρεκβάσεων, ὅσαι ἢ τοῦ λόγου τὴν χάριν ὑπεξαιροῦσιν, ἢ εἰς διόρθωσιν ἠθῶν ἀναφέρονται, περιλάθῃ ἐν συντομίᾳ καὶ διὰ βραχέων ταῦτα κυρίως, ὅσα συντελοῦσιν εἰς κατάληψιν τοῦ νοήματος τοῦ ὑγράμματος».

ΕΝΙΩΝ ΤΩΝ ΦΩΤΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ
ΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ.

(καὶ Γνωστικοῦ τινος ἐπιστολᾷ ἕξ πρὸς τὸν μάγιστρον
Ἀντιοχείας Νικηφόρον τὸν Οὐρανόν.)

Λόγου ἄξιον χειρόγραφον, ἐν πυκνῷ μὲν τῷ φορυτῷ κατακεχωσμένον, παρὰ μικρὸν δὲ ὑπὸ τε τῆς νοτίδος καὶ τῶν σπητῶν ἐξαφανισθὲν, ἐκθάψας οὐ πρὸ πολλοῦ ἀπεθέμην ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τῆς Πατριακῆς βιβλιοθήκης. Τὸ τεῦχος τοῦτο, σχήματος ὃν τετάρτου μεγάλου, κατὰ τὴν ΙΒ' δὲ ἑκατονταετηρίδα γεγραμμένον ἐπὶ χάρτου βαμβακίνου, ἀπήρτιζε Συλλογὴν ἐπιστολῶν διαφόρων σοφῶν καὶ ἄλλων ἐπὶ λόγοις διαπρεπῶν ἀνδρῶν. Ἀλλὰ τό γε νῦν φειδοῖ τοῦ χρόνου περιλειφθὲν λίαν ἐστὶ κεκολοβωμένον· πλείστα μὲν γὰρ εἰσι τὰ ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους ἐξερρύηκόντα, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ τὰ ἀνάμεσον φυλλορρόησαντα· ἕνια δὲ πάλιν τοσοῦτον κεκάκωντα, ὑπὸ τῶν σπητῶν, ὥστε τῶν δυσχερεστάτων ἐστίν, ἵνα μὴ εἶπω τῶν ἀδυνάτων, ἢ τῶν διαβρωμάτων καθόλου ἀναπλήρωσις. Διὸ δὴ καὶ πεφροντισμένης δεῖται τὸ τεῦχος σπουδῆς πρὸς συνάρτησιν καὶ συνειρμὸν τῶν παρακεκομμένων καὶ συμπεφυρμένων φύλλων.

Περιέχει τοίνυν τὸ τεῦχος ἐπιστολάς τῶν ἐξῆς ἐπιστολογράφων: α') Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου· β') Ἀλεξάνδρου μητροπολίτου Νικαίας· γ') Θεοδωρίτου ἐπισκόπου Κύρου· δ') Γρηγορίου ἐπισκόπου Νίσσης· ε') Θεοδώρου πατρικίου καὶ σακελλαρίου· ς') Συμεῶνος μαγίστρου καὶ λογοθέτου· ζ') Λέοντος μητροπολίτου Συράδων καὶ συγκέλλου· η') Ἀντωνίου πατριάρχου· θ') Φωτίου πατριάρχου· ι') Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου· ια') Διαφόρων ἐτέρων· ιβ') Ἰωάννου μοναχοῦ ὄρους τοῦ Λάτρου· ιγ') Ἀδήλου (λείπει γὰρ ἡ ἀρχή)· ιδ') Προκοπίου Σοφιστοῦ Γάζης· ιε') Γνωστικοῦ τινος· καὶ ις') Θεοδώρου πατρικίου τοῦ Λαφροπάτου.

Αἱ μὲν οὖν ἐπιστολαὶ τοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου, τοῦ ἀκαταγωνίστου τούτου ἀθλητοῦ τῆς ὀρθοδοξίας, ἕνδεκα εἰσὶν ἐν συνόλῳ, ἐμφερόμεναι πᾶσαι ἐν τῇ πολυτιμῇ ἐκδόσει, τῇ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ὁμογενοῦς I. N. Βαλέττα ἐκπονηθείσῃ (Λονδίνῳ 1864). Οὐκ ὤκνησα μὲντοι γὰρ ἀντιπαραβαλεῖν ταύτας πρὸς τὸ τῆς ῥηθείσης ἐκδόσεως κείμενον, καὶ πάσας τὰς διαφορὰς σημειώσασθαι, ἅς καὶ ἐκδίδωμι ὡς τῶν φιλολογούντων χάριν. Ἐπιπροστίθημι δὲ καὶ τὰς ἐξ ἑτέρου περγαμηνῶν χειρογράφου τῆς Πατριακῆς βιβλιοθήκης διαφορὰς ἐκ τῆς ἅμα τῇ δημοσιεύσει τῆς ἄνω μνησθείσης ἐκδόσεως γενομένης μοι ἀντιπαραβολῆς πρὸς τὸ κείμενον αὐτῆς, ἅς καὶ ἀπέστειλα ἕκτοτε τῷ σοφῷ ἐκδότῃ. Περιέχει δὲ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χειρόγραφον τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἐπιστολάς τοῦ φωτωνύμου πατριάρχου, γεγραμμένον ὃν περὶ φθίνουσας τὴν I, ἢ γοῦν ἀρχομένην τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα· φέρει δὲ ἀριθμὸν ΡΟΙΙ'.

Καὶ πολλὰ μὲν τῶν ἀναγνωσμάτων ἀμφοτέρων τῶν χειρογράφων εἰσὶν ἀντικρὺς πλημμελεῖ, ἔστιν οὖν δὲ καὶ ὅλως ἀποσκυβαλιστέα, οὐκ ὀλίγα δὲ τὰ ὀρθότερον ἔχοντα (κατὰ γὰρ τὴν ἐμὴν κρίσιν), καὶ μάλιστα ἐν οἷς παρέχεται γραφὴ πληρεστέρα τοῦ ἐκδεδομένου κειμένου. Ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν κριτικῶν παισὶ μελήσει.

Παρὰ πόδας δὲ τῶν Διαφερόντων ἀναγνωσμάτων ἐκδίδωμι τὴν Ρ' ἐπιστολὴν, κατὰ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ἐκδοσιν, ἅτε διαφορῶς ἔχουσας ἐν τῷ χειρογράφῳ, ἐκ παραλλήλου τιθεὶς ἑκατέραν. Πρόδηλον μὲντοι ὅτι, ἥτοι ἐσφαλμένῳ ἀντιγράφῳ ἐχρήσατο ὁ ἡμέτερος ἀντιγραφεὺς, ἢ αὐτὸς ἐξ ἀβλεψίας συνέχευε τὸν λόγον. Ἡ γὰρ δευτέρα περίοδος οὐκ ἔστι συναφής, οὐδ' αἰτιολογεῖ τὸ παράπαν τὰ ἠγούμενα, ἀλλ' ἀλοτρία τις δοκεῖ τοῦ νοήματος αὐτῶν. Ἀλλ' ὅπως ποτ' ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ὀλόκληρος ἡ περίοδος αὕτη παρεισήχθη ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας θαυμαστῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου, ἐν ἣ αὐτολεξεί ἀπαντᾷ¹⁾.

1) Ἴδε ἐπιστ. Γ'. §. κδ', σελ. 221 τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως.

Ἐχομένως τούτων ἐκδίδωμι καὶ Γνωστικοῦ τινος²⁾ ἐπιστολὰς ἕξ, τῷ μαγίστρῳ³⁾ Ἀντιοχείας τῷ Οὐρανῷ ἐπιστελλομένης. Τίς δ' ἄρα ἔστιν ὁ Οὐρανὸς οὗτος; Δύο ἔγωγε ἄνδρας γινώσκω (ἐξ ὧν ἔχω μετὰ χειρᾶς δύο καὶ μόνον Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων, Κεδρηνοῦ καὶ Ζωναρᾶ) τὸ ἐπώνυμον τοῦτο φέροντας, ἀμφοτέρους δὲ μαγίστρους Ἀντιοχείας τυγχάνοντας· ὧν ὁ μὲν, Νικηφόρος τοῦνομα, ἤκμαζεν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου· ἄτερος δὲ, ὀγδοήκοντά που ἔτεσιν ἐκείνου νεώτερος, ἀνεψιὸς ἦν ὁμώνυμος τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ, παρ' οὗ καὶ Οὐρανὸς ἐπωνόμαστο, ἵνα πρὸς τὸν ἀρχαῖον Οὐρανὸν ἀναφέρειν δοκῇ τὸ γένος⁴⁾. Πάσης τοίνυν ἀμφιβολίας ἐκτός ἐστιν, ὅτι πρὸς τὸν Νικηφόρον ἐπιστέλλονται αἱ προκείμεναι ἐπιστολαί. Τοῦτο δὲ συνάγεται ἐξ ὧν τε ὁ ἐπιστέλλων *νικηφόρον τῷ ὄντι λόγοις καὶ ἔργοις αὐτὸν ἀποκαλεῖ ἐν τέλει τῆς ζ', καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπιγραφῶν τῆς β' καὶ γ'.* Δῆλον δ' ἐκ τούτου. Τῶν Νομεριτῶν καὶ Ἀταφιτῶν Ἀράβων δεινῶς τὴν τε Κοίλην Συρίαν καὶ αὐτὴν κατατρεχόντων τὴν Ἀντιόχειαν, τὸν μάγιστρον Νικηφόρον τὸν Οὐρανὸν ὁ βασιλεὺς ἄρχοντα Ἀντιοχείας ἐκπέμπει. Ὁ δ' ἐκεῖσε γενόμενος, καὶ δυσὶ καὶ τρισὶ μάχαις συμπλακεὶς Κιστρινήτῃ τῷ τῶν Ἀράβων στρατηγῷ, καὶ τρεψάμενος ἔπεισεν ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ τὰ πράγματα εἰς βαθεῖαν εἰρήνην καὶ γαληνῶσαν μετήγαγε⁵⁾, Συνέβαινον δὲ ταῦτα τῷ 1001⁶⁾ ἔτει. Ἀλλὰ καὶ ἄλλην κατὰ τῶν Ἀράβων νίκην ἀράμενος φαίνεται ὁ Οὐρανὸς, περὶ ἧς σιωπᾶ ἡ σύγχρονος ἱστορία, ὅσα γ' ἐμὲ εἰδέναι. Τοῦτο γοῦν εἰκάζεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ζ' ἐπιστολῆς. Ἐτι

2) Οὕτως ἐπιγράφονται ἐν τῷ τεύχει. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἕως παρεπιγέγραπται ὑπ' ἄλλης συνηλικιώτιδος χειρός: Φιλητοῦ τοῦ Συναδινουῦ ἀπὸ κριτῶν, ἀποσταλέντος κριτοῦ Ταρσοῦ.

3) Ἐκ τῶν ἀπειροπληθῶν ἀξιωμάτων τῆς βυζαντινῆς ἀύλης ἦν καὶ τὸ τοῦ μαγίστρου (ἀπὸ τοῦ λατ. magister), ὅπερ ὑπέρλαμπρον τιμὴν ὀνομάζει Κωνστ. ὁ Πορφυρογέννητος (Βί. Βασιλ. ι').

4) Ζων. ΙΙ', α'. — Κεδρην. σελ. 652.

5) Κεδρ. 581.

γε μὴν καὶ περὶ Αὐσόνων τροπῆς λόγος γίνεται ἐν αὐτῇ, περὶ τῆς σιωπᾶ ὡσαύτως ἢ ἱστορία. Καὶ μνημονεύεται μὲν παρὰ Κεδρηνῶ ἀποστασία τις τῶν Δογγιδάρδων (μετὰ τὸ 1009⁷ ἔτος)· ἀλλ' αὕτη τὰ τῶν ἀποστατῶν ἔστεψεν ὄπλα, τρεψάντων λαμπρῶς τοὺς κατ' αὐτῶν ἐκπεμφθέντας ὑπὸ τοῦ βασιλέως Βασίλειον τὸν Ἀργυρὸν στρατηγὸν Σάμου, καὶ τὸν Κοντολέοντα στρατηγὸν Κεφαληνίας⁶).

Τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος στρατηγὸν, τὸ τοῦ βέστου⁷) αὐλικὸν ἀξίωμα ἔχοντα πρότερον, ἐκπέμπει ὁ βασιλεὺς Βασίλειος πρεσβευτὴν πρὸς Χοσρόην τὸν ἀμερμουμνῆν⁸) Βαβυλῶνος, ἀξιῶν μὴ προσδέξασθαι τὸν ἐπ' αὐτὸν προσφυγόντα ἀποστατήν καὶ τὸ βασιλικὸν ἀναδησάμενον διάδημα Βάρδαν τὸν Σκληρὸν, στρατηλάτην τέως πάσης Ἀνατολῆς προκεχειρισμένον. Ὁ δὲ βάρβαρος, ἐκ τῶν φωραθέντων βασιλικῶν πρὸς τὸν Σκληρὸν γραμμάτων, τῶν ἀμνηστίαν αὐτῷ τε καὶ τοῖς ὀπαδοῖς αὐτοῦ ἐπαγγελλομένων, εἰ τῷ βασιλεῖ ὑποκύψαιεν, ἐν ὑποψίᾳ γενόμενος, αὐτὸν τε καθείργουσι τὸν πρεσβευσάμενον καὶ τὸν Σκληρὸν μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ⁹). Ὅν μὲν δὴ τρόπον πάντες οὗτοι τῆς εἰρκτῆς ἀπελύθησαν, παραλειπτέον μοι δοκεῖ τοῦτο, ἅτε ἐκτὸς ὄν τοῦ προκειμένου.

Ἦδη δὲ Σαμουήλ τοῦ θηριώδους ἄρχοντος τῶν Βουλγάρων τὴν τε Θράκην καὶ Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν τε καὶ Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν Πελοπόννησον ληϊζομένου, ἐκπέμπεται ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἄρχων τῆς Δύσεως ὁ Οὐρανός· ὃς ἐν Λαρίσση γενόμενος, κάκει λιπῶν τὴν ἀποσκευὴν, καὶ εὐζωνὸν λαβὼν τὸν στρατὸν, ὡς εἶχε τάχους τὴν πορείαν ποιεῖται, καὶ καταλαμβάνει τὸν Σαμουήλ παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ Σπερχειοῦ αὐλιζόμενον. Καὶ δὴ ἄνω καὶ κάτω τὸν ποταμὸν περισκοπή-

6) Σελ. 583. 7) Περὶ τῆς ποικίλης βαθμολογίας τῶν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου (vestiarium=ἱματιοφυλάκιον) ἀξίωματικῶν τῆς αὐλῆς ἐπιθ.: τὰ σημειωθέντα μοι ἐν Πανδῶρ. τόμ. ΙΓ', σελ. 119.

8) Ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ: Ἀ μ ἡ ρ—μου μ ενί ν (= ἄρχων τῶν εὐσεβῶν).

9) Κεδρ. σελ. 572.—Περὶ καὶ Ζων. ΙΖ', ε'.

σας (ὄμβρων γὰρ ἀπλέτων ὑσθέντων, καὶ τοῦ ποταμοῦ πλημμυροῦντος καὶ πελαγίζοντος, ἀπέγνωστο τὸ νῦν ἔχον ἢ συμπλοκή), καὶ τινα τρόπον εὐρών, δι' οὗ ὤθη δυνατὸν ἔσεσθαι αὐτῷ περαιωθῆναι, ἀγείρας νυκτὸς τὸν στρατὸν περαιουῖται τὸν ποταμὸν καὶ τοῖς περὶ τὸν Σαμουήλ ἀμερίμνωσ καθεύδουσιν ἐπιτίθεται. Οἱ δὲ βάρβαροι τῷ ἀδοκῆτῳ καταπλαγέντες σφάζονται μὲν ἀριθμοῦ κρείττους, ἐπλήγη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Σαμουήλ καὶ ὁ τούτου υἱὸς Ῥωμανὸς βαθείαις πληγαῖς· καὶ ἐάλωσαν ἄν, εἰ μὴ τοῖς νεκροῖς συμμίξαντες ἑαυτοὺς ὡς τεθνεῶτες, καὶ νυκτὸς ἐπιγενομένης ἔλαθον διαδράντες εἰς τὰ ὄρη τῶν Αἰτωλῶν· κάκειθεν διὰ τῶν κορυφῶν τῶν τοιούτων ὀρέων διελθόντες τὴν Πίνδον διεσώθησαν ἐν Βουλγαρίᾳ. Ὁ δὲ μάγιστρος τοὺς αἰχμαλώτους Ῥωμαίους ἐλευθέρωσας, σκυλεύσας δὲ καὶ τοὺς πεσόντας Βουλγάρους, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν διαρπάσας, καὶ πλοῦτον ὅτι πλεῖστον περιβαλόμενος, σὺν τῇ στρατιᾷ ἐπανεζευξεν εἰς Θεσσαλονίκην¹⁰). Αὕτη ἡ καταστρατηγία ἐστίν, ὡς ἔοικε, τὸ πρῶτον λαμπρὸν ἔργον τοῦ Οὐρανοῦ. Αἱ δὲ κατὰ τῶν Ἀράβων νίκαι αὐτοῦ εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον ἀναφέρονται.

Καὶ ταῦτα μὲν εἰσιν ὅσα ἐξ ἱστορίας γινώσκω περὶ τοῦ ἐπισήμου τούτου ἀνδρός. Ἀξίας δὲ δημοσιεύσεως ἔκρινα τὰς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολάς, οὐ μόνον ὅτι διέπρεψεν οὗτος ἐπὶ στρατηγίαις (εἰ καὶ ἀφθόνῳ καὶ μέχρις ἀηδοῦς κολακείας χρῆται ὁ ἐπιστολογράφος τῷ θυμιάματι ἐν τῷ ἐπαινεῖν τὰς πράξεις αὐτοῦ καὶ τὰ προτερήματα), ἀλλὰ καὶ ὅτι μνημονεύονται ἐν αὐταῖς καὶ ἄλλαι τοῦ ἀνδρός ἀρεταὶ καὶ χάριτες. Οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς τῶν Μουσῶν τροφίμοις ἐναρίθμιον αὐτὸν λογιστέον, εἴ γε κατὰ γράμμα ἐκδέξαιτο ἂν τις τὰς ἐν τῇ α' καὶ β' προσηγορίας τοῦ σοφοῦ καὶ φιλοσοφοῦντος. Ἐπιπλέον δὲ, ἵνα καὶ τοῦτο προσθῶ, ἐπόμενος εἰμι τῇ γνώμῃ ἀνδρὸς σοφωτάτου, τοῦ ἀειμνήστου φημι Ἀσωπλοῦ, ταῦτα λέγοντος: «*Ἀνέκαθεν τρέφων τὴν ἀκάθεκτον καὶ μωρὰν ἕως ἐπιθυμίαν γὰ τυπωθῆ ἀνεξαιρέτως πᾶν εἴ τι ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχει ἐλληνικόν, ἐνό-*

10) Ὁ αὐτ. σελ. 579. — Ζων. ΙΖ', η'.

μιζα ὅτι μόνον ἡ περὶ τὸν ἑλληρισμὸν μαρτία μου ἴσχυσε τὰ δικαιολογήσει τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ τὰ νῦν γίνονται θυβραλέω-
τερος περὶ τῶν αὐτῶν, β. λέπων τὴν γνώμη μου πληρέστα-
τα ἐπικυρουμένην ὑπὸ ἀλλοφύλων ἐνδόξων ἑλληριστῶν»¹¹⁾).

Ἐκ Πάτμου Σεπτεμβρίου φθίνοντος 1880.

I. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ.

ΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ.

Ἐπιστ. ΚΣ'. στίχ. Ἰωσήφ (ἀνάρθρ.). — 3. θερμότερός τε καὶ θαρσαλέωτερος καὶ τὸ δεσποτ. κρεμάμ. ἐφ' ὕβρει σῶ-
μα διὰ νυκτὸς ἀγαπήσεις· ἀλλὰ φωτὸς καὶ ἡμ. υἱὸς γε-
γον. ῥήξας. — 6. ἀπὸ ξύλου σῶμα.

Ἐπιστ. ΡΜΗ'. στίχ. 1. Ἀπολοφύρη τὰ σά' εἰ δ' ἂ πάσχο-
μεν. — 3. ἐπειδὴν καταρράγῳσι. — 6. μαρτύρεται λόγια. ὁ
παρῶν βίος. — 8. Ἐπιζητεῖν· εἰ μὴ μέγα.

Ἐπιστ. ΡΝΗ'. στίχ. 2. ποιῶν οὐκ ἀφέξομαι ἴσως μὲν
γὰρ εἰς ἀέρα δέξων μάτην πορῶ. — 6. ἔδωκε γάρ. — 9. τοῦ
πτώματος εὐτελής. — 10. καί : ἀν ᾧ μέτρῳ.

Ἐπιστ. ΡΝΘ'. στίχ. 1. ἐαυτὸν — 2. ἀπωδυρόμην, ἀπε-
δυσπέτουν. — 7. συνέχεεν. — 11. αὐτά με διδάσκει. — 15.
(Μετὰ τό : τυπτομένους, λείπουσιν ἐν τῷ χειρογρ. τὰ ἐφεξῆς
μέχρι τοῦ : Φεῖσαι). — 16. τὸ φορτ. τὸ ἐπ' ἐμὲ τεθέν. — 19.
γ. λῶτταν ἰερως. φοβερῶν. — 22. ὅτε τῶν φανερῶν. —
24. ἐξέπεσον. — 25. αἵμασιν. — 26. τῶν ἐπιστολῶν. —
27. ἡμῖν ἐστι. — 31. ἀναφαινομένων.

Ἐπιστ. ΡΞ'. στίχ. 4. καθ' ἐκάστην πολλούς. — 5. ἀπω-
λοφυρόμεθα. — 7. ἐπισκοπῶν. — 8. πῶς ὁ μὲν καίτοι.
— 9. καὶ εὐτυχέστ. οὖν νομ. — 12. ὄρα μὴ τότε. — 13.
καὶ οἰκείων. — 14. διὰ παντὸς τοῦτον. — 16. ἴσθι πράγμασι.

11) Ἱστορ. τῶν Ἑλλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. σελ. 386.

Ἐπιστ. ΡΞΕ'. στίχ. 1. Οὐ παίζειν οἶδα, οὐδὲ εἰ ἀρ-
χαῖος. — 3. Ἐπειδὴ δέ. — 8. τῆς δικαίας. — 9. μεγαλο-
φρονεῖς.

Ἐπιστ. ΡΖ'. στίχ. 4. μετρία τούτων. — 10. ἡ φυγὴ δια-
πολιεῖται (sic) — 11. εἰ δὲ ψευδῆ ὥσπερ ἐξέφυγες. —
12. τὸ ἐγγὺς εἶναι τῆς πράξεως τυγχάνειν. — 5. 13. Οὐχί.
14. ἐφρονηκότες δριμύσει τὰς ὄψεις, ὡς ἀμαυρούμενος.

Ἐπιστ. ΡΖΑ'. 5. 1. τὰ λεληθότα σοι. — 2. προσῆκεν αἰ-
τεῖν, ἀλλ' εὐχαριστίας ἀπαιτεῖν. — 5. 3. τῶν ἀμαρτημά-
των. — 6. ἀλλ' οὐδέ. — 8. ἀπερυθριῶν.

Ἐπιστ. ΡΖΗ'. στίχ. 1. ἀρετῆς τελεωτάτης καὶ θεῖον.

Ἐπιστ. ΣΙΔ'. στίχ. 2. εὐλαβοῦμαι αὐτόν. — 3. εὐχομαι.
— 4. (Λείπουν τὰ μετὰ τό : μεταβέβληται μέχρι τοῦ : καὶ
φίλος ἐκεῖνος, ἀβλεψίᾳ τοῦ ἀντιγραφῆως, ὡς ἔοικεν).

ΕΚ ΤΟΥ ΡΟΗ' ΤΕΥΧΟΥΣ ΤΑ ΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ.

Ἐπιστ. ΙΗ'. στίχ. 4. τὸ δὲ ῥαγῆναι καταπέτασμα. — 9.
τῆς ὄτα ἔτη. — 10. τῶν μηδενί. — 12. οὐ δὴ περ ῥαγέντος.
— 15—16. ἀναίρεσις καὶ σπουδῆ. — 30. (Λείπουν τὰ : ἐν
τῷ ὄρει). — 36. καὶ γὰρ δὴ διὰ τοῦ. — 37. Κάν τῷ χει-
ρογρ. ἐνεκαίρουν.

Ἐπιστ. ΛΑ'. στίχ. 1. ἐπὶ τὸν μηρόν μου. — 2. παραδη-
λῶν. — 10. δέοι. 12. χαρισάμενος. — 19. ἐν τῇ χάριτι.

Ἐπιστ. ΛΒ'. στίχ. 6. ἐκείνοις. — 13. τῷ Χριστῷ. — 14.
διέπιπτεν. — 18. καὶ ὅτι ἔπιε. — 21. μείζον ἀριθμεῖσθαι.
— 22. Κάν τῷ χειρογρ. τῷ πρίν. — 25. δὴ οὗτοι. — 28.
Κάν τῷ χειρογρ. : ὑπό τιος. — 33. ἐκ Θεοῦ. — 46. καὶ ἡ
ἄφεις.

Ἐπιστ. ΛΖ'. στίχ. 7. (Λείπουν τὰ ἐξῆς : καὶ θάνατον
ἴδιον προαγγέλλειν).

Ἐπιστ. ΜΓ'. στίχ. 6. (Λείπει ἡ ἀντων. : σύ). — 8. Ἐν τῇ
τοῦ τεύχους ὧς σεσημειῶται ταῦτα : Ἀποστροφὴ τὸ σχῆμα.
Καὶ Δημοσθένους, καὶ Θουκυδίδους ἐν τοῖς ἀγῶσι μάλιστα

πέχρηται αὐτό (sic). — 19. φαῖεν ἄν . . . λέγοιτε. Κάνταῦθα ἐν τῇ ᾠᾷ: Πάλιν τὸ τῆς ἀποστροφῆς, ἀλλὰ διευκρινημένως. — 39. Ἐν τῇ ᾠᾷ: Ἀναγκαῖον καὶ βίαιον ἐπιχείρημα. — 41. Κάνταῦθα: Πάλιν τὸ τῆς ἀποστροφῆς. — 51. ἀνάξια. — 53. — καὶ τὴν τῆς εἰκόνας. — 59. ὡς ἐπιστολῆς . . . ἐργασίας . . . διδοῦντος.

Ἐπιστ. ΜΣ'. στίχ. 6. οὐκ ἐκεῖνο. — 16. καὶ μέσας. — 21. παντοδύναμον.

Ἐπιστ. ΝΒ'. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ: Χρυσόχειρι' οὕτω δὲ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς.

Ἐπιστ. ΝΕ'. στίχ. 2. συναναβλύσουσι. — 3. συνανακαλύψει.

Ἐπιστ. ΝΗ'. στίχ. 5. (λείπει τὸ ἀρνητικὸν μόριον).

Ἐπιστ. Ξ'. στίχ. 4. τῇ τέχνῃ τῆς εἰκόνας. — 9. Κάν τῷ χειρογρ.: Υἱόν. — 14. πρὸς ἑτέραν. — 19. (λείπουσι τὰ: διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο). — 35. (Ἡ ἐπιστολὴ τελευτᾷ ἐν τῇ λέξει: τολμήσειεν' ἥτις καὶ τελευταία τέτακται ἐν τῷ χειρογράφῳ. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἔθηκεν ὁ ἀντιγραφεὺς αὐτόθι τὸ σύνθηδες τελικὸν σημεῖον τουτί: —, ἔπεισιν εἰκάζειν, ὅτι ἔλλιπε περιέτυχεν ἀντιγράφῳ, καὶ τούτου ἕνεκα παρέλιπεν ὄλην σελίδα ἄγραφον, ὡς καὶ τῆς προτέρας μέρος).

Ἐπιστ. ΞΑ'. στίχ. 2. τόκος ἄφραστος. — 5. εἰ καὶ πάντα. — 10. τὴν γάρ. — 19. χεῖρα. — 33. τὴν τῆς εἰρήνης. — 37. Κάν τῷ χειρογρ.: δὲ τὸ . . . ἀναισχύντων. — 41. παρθένον τόκον. — 43. ἀγνοίας.

Ἐπιστ. ΞΒ'. στίχ. 22. ὑπὸ τοῦ. — 28. Κάν τῷ χειρογρ. ἐν τε. — 31. προῖστησι. — 36. Κάν τῷ χειρογρ.: εἰς μέσους τοὺς Μαθητάς. — 47. οἰκειότερον.

Ἐπιστ. ΟΔ'. (Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ λείπει τὸ: γεγονότι).

Ἐπιστ. ΟΘ'. στίχ. 2. ἱστορίας μὲν γάρ. — 5. συνεπίσταντο. — 7. καὶ διά.

Ἐπιστ. Ζ'. στίχ. 1. Εἰ ἐγώ. — 7. Ἐν τῇ ᾠᾷ παρεπιγέγραπται ταῦτα: Δριμέως καὶ ἡ λέξις καὶ τὸ ὄνομα. — 9.

ἄλλο τι. — 10. ὡςπερ τοῖς ἄθλοις. — 13. ἀνερεθίζομενον. — 14. ἀλλ' οἷς ἀπεχθ. — 15. λαμπροτέραν. — 17. μᾶλλον ἴσθι. — 21. (λείπουσι τὰ: πάντα πιστεύει). — 23. ὦ Παύλου σοφίας. Ἐπιστ. ΖΓ'. στίχ. 8. ἀναρριπεῖ.

Ἐπιστ. ΡΙΘ'. ἐν τῇ ἐπιγραφῇ: Ἀρμενιακῶν. — στίχ. 5. ὡς γε αὐτούς. — 7. Κάν τῷ χειρογρ.: ὡς. — 10—11. κακούργων χώραν. — 13. τῷ. — 14. λέγειν. — 16. καὶ ἡμῶν. 19. συμβουλεύσαιμ' ἄν . . . ὦν (χεῖρ μέντοι νεωτέρα διορθοῦται ἐν τῇ ᾠᾷ: οἷς).

Ἐπιστ. ΡΚ'. (ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, μετὰ τὸ: Σακελλάρῳ, προστέθενται καὶ ταῦτα: τῷ κατὰ τὸν Δημόχαριν). — στίχ. 4. ἀφίεται. — 8. τῆς πικρίας. — 10. Λείπει τὸ: μᾶλλον.

Ἐπιστ. ΡΛΣ'. στίχ. 1. Εὐτυχῆκαμεν καί. — 5. οἷς οὐδέ. — 6. λύσης. — 8. ἡμῖν.

Ἐπιστ. ΡΝΔ'. στίχ. 3. ἄλλου διήγημα.

Ἐπιστ. ΡΝΕ'. στίχ. 13. Κάν τῷ χειρογρ.: ἐξάγομαι.

Ἐπιστ. ΡΞΑ'. στίχ. 3. ἔχεις πολλά. — 17. προσεκάθηντο. — 22. (Ἀπὸ τοῦ: Ἀλλὰ γάρ, ἄρχεται ἕτερα ἐπιστολὴ, ἢ καὶ ΛΣ' τοῦ χειρογράφου, ἐπιγεγραμμένη: Τῷ αὐτῷ). — 32. κατήγορον. — 33. αἰτιάσασθαι μηδὲ πυθέσθαι. — 42. ἤδη γὰρ ἤδη. — 49. τὸ τῆς θείας. — 65. καὶ τόν.

Ἐπιστ. ΡΞΓ'. στίχ. 7. καταπέπτωκε. — 9. (λείπουσι τὰ: ὡς τὸ γε ἀνεύθυνον). — 12. ὑπ' αὐτῶν τῶν . . . (λείπουσι τὰ: καὶ ἀναθεματίζεσθαι).

Ἐπιστ. ΡΞΣ'. Ἡ ἐπιγραφὴ: Θεοδοσίῳ (καὶ οὐδὲν πλέον). — στίχ. 2. προσῆκον.

Ἐπιστ. ΡΟΒ'. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ: ἀποστάντι. — στίχ. 4. Χεῖρ νεωτέρα διορθοῦται ἐν τῇ ᾠᾷ: καὶ καινόν.

Ἐπιστ. ΡΠΒ'. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ: Πισσάδων. — στίχ. 3. ἦν . . . τρέφει.

Ἐπιστ. ΣΜΘ'. Ἡ ἐπιγραφὴ: Ἀθανασίῳ μονάζοντι. — στίχ. 1. ἀνερράϊσε. — 6. νεανιευομένην. — 7. ἀπλότης. — 11. εὔρεῖν οὐκ ἦν. — καὶ τῶν. — 12. Τοῖς δώροις.

Ἐπιστ. ΣΝ'. Ἡ ἐπιγραφή: Ἀθανασίῳ μοναχῷ καὶ ἡσυχάζοντι. — στίχ. 5. τὴν πατρικὴν ὑσιότητα.

Ἐπιστ. ΣΝΑ'. στίχ. 1 γραμματηφόρον. — 2 παρηγέχθη . . . οἷσιν ἄξιον ταῖς ὑποσχέσεσι παρεσκεύασεν. — 17. (Δείπει τό: ἐγγράφου). — 20. τὴν πατρικὴν ὑσιότητα (ᾧ ὡς τελευτᾷ ἢ ἐπιστολῇ ἐν τῷ χειρογράφῳ).

Κείμενον ἔντυπον.

Θεοφίλῳ πραιποσίτῳ.

Τὸ μὲν ἀγαπᾶν τοὺς μισοῦντας ἀρετῆς καὶ θεῖον· τὸ δὲ τοὺς ἀγαπῶντας ἀνθρώπινον καὶ κοινόν· τὸ δὲ μισεῖν καὶ τοὺς ἀγαπῶντας οὐδὲ θηρίων, οἶμαι. Ἡμεῖς μὲν οὖν ἀγαπᾶν σε δι' ἔργων δεικνύομεν, οὐ νῦν, ἀλλὰ καὶ πάλαι· τὰ τε ἄλλα (οὐ γὰρ ἐμὸν, ὡσπερ οὐδ' ὄνειδίξειν, οὕτως οὐδ' ἀριθμεῖν χάριτας), ἀλλὰ καὶ γράφοντες, καὶ προσαγορεύοντες, καὶ παραινούντες τὰ δέοντα. Εἰ δ' αὐτὸς ἀγαπῶντας ἐμίσησας, ἡμᾶς μὲν εἰς μείζονα βαθμόν, ὡς ὀρᾶς, φέρων ἔστησας· εὐρήσεις δὲ καὶ σὺ τὸν σαυτοῦ, ὡς εἶθε μὴ ὄφελος.

Κείμενον τοῦ χειρογράφου.

Θεοφίλῳ πραιποσίτῳ.

Τὸ μὲν ἀγαπᾶν τοὺς μισοῦντας ἀρετῆς τελευτάτης καὶ θεῖον· τὸ δὲ τοὺς ἀγαπῶντας ἀνθρώπινον καὶ κοινόν· τὸ δὲ μισεῖν καὶ τοὺς ἀγαπῶντας οὐδὲ θηρίων, οἶμαι. Καὶ γὰρ τῷ ἄρχοντι πολλῆς δεῖ καλοκάγαθίας, τῆς τε ἄλλης ἐν ἡθεσιν εὐκοσμίας. Διό φασιν: «Ἀρχὴ ἄνδρα δεικνύει»· καὶ ὅτι: «ᾧ ὡς περ ὁ χρυσὸς ἐν λιθίναις ἀκόνας δοκιμάζεται, οὕτως ὁ ἄνθρωπος ἐν ταῖς ἀρχικαῖς ἐργασίαις καὶ ταῖς τῶν ἀρχομένων διανοίαις ἐξετάζεται».

Α'.

Τῷ μαγίστρῳ Ἀντιοχείας τῷ Οὐρανῷ.

Οὐκ ἄρα μάτην ἔγραψας, θεομίμητε μάγιστρε καὶ σοφὲ, τὸ τοῦ κολοιοῦ με πείθεσθαι καὶ παθεῖν¹⁾, ἐπὶ ἀμείψαι τὴν τύχην πειράσωμαι· τοῦτο γὰρ καὶ συνέβη μοι. Τῇ γὰρ πρώτῃ ἐπιστολῇ σου καταπεισθεὶς, εἶτα ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ ἐκπλαγείς, καὶ ἐπὶ τῇ τρίτῃ ἐκθαμβηθείς, τὸ μὲν σοφὸς εἶναι ἢ καὶ ὀνομάζεσθαι προσαπώλεσα· ἐπὶ δὲ τὸ ὀπλοφορῆσαι καὶ δορυτινάξαι χωρήσας, καὶ τόξον τεῖναι, καὶ ξίφος πείσαι κατ' ἐχθρῶν φοβερὸν, καὶ ὅσα καταπολεμῆσαι πρόσεστι τὸν ἐχθρὸν, ὅλως ἀπειρηκῶς (οὐ γὰρ τλησικάρδιος ἐγὼ, ἢ ἀτλημονέστατος, ἀλλὰ τις ἀπόλεμος, καὶ ἀναλκις), ἀμφοτέρων διήμαρτον· καὶ οὔτε σοφὸς νῦν ἐγὼ, οὔτε ἐχθροῖς φοβερὸς. Τίς οὖν εἶμι; σὺ φράσον, ᾧ στρατηγὲ καὶ σοφὲ· ἐγὼ γὰρ, ὃ μὲν εἶχον ἀποβαλὼν, ὃ δὲ οὐκ εἶχον προσλαβέσθαι μὴ δυνηθείς, καὶ τὸ ὅστις εἶμι, ὡς ὀρᾶς, προσαπώλεσα. Οὐκ οἶδα εἰ ἐπλήγη· οὐκ οἶδα εἰ ἐξέστην· οὐκ οἶδα εἰ μετεβλήθη.

Β'.

Τῷ αὐτῷ μαγίστρῳ κατὰ τῶν Ἀράβων στρατεύσαντι.

Οὐ τοσοῦτον τὰ κάλλη τῶν ὀρωμένων τοὺς θεωμένους ἐφέλκεται, ὅσον ἐπισπᾶται πρὸς τοὺς ἐπαίνους τοὺς ὑπὸ χεῖρα τὰ μεγάλα σου προτερήματα· ἀλλ' οὐδ' ἂν ὅλος ὁ χρόνος, οὐδ' ἂν ὅλος ὁ λόγος τοῖς σοῖς ἀρκέσειε προτερήμασιν· οὐδὲν γάρ σε τῶν ἀπάντων διέλαθε τῶν ὅσα στρατηγικὴν οἶδε κοσμεῖν κεφαλὴν. Φιλοσοφῶν γὰρ ἅμα καὶ στρατηγῶν ἐν τοῖς πράγμασι, τοῖς ἐξ ἀμφοτέρων κρατεῖς διηγήμασι· καὶ μήτε φιλοσοφίαν τροπαίων ἀποστερεῖν, μήτε τὰ τρόπαια καὶ τὰς νίκας ἀμοιρεῖν τῆς φρονήσεως, ἀλλὰ θαυμασίως ἀμφοτέρα ἐπι-

1) Δῆλον ὅτι τοῦ Αἰσωπείου μύθου, περὶ οὗ ἴδε μῦθον 101, ἔκδ. Κορ. Ἴσως μέντοι γραπτέον τῶν ἀπαρεμφάτων τὸ πρότερον: πείθεσθαι.

πλέκεσθαι. "Οθεν ἐπὶ σοὶ καὶ γράφειν, καὶ λέγειν, καὶ ἐπεύχεσθαι ἄξιον, ὡς εἶη μὲν σοὶ ὁ τῆς νυκτὸς λύχνος αὐγάζων ὑπὲρ κεφαλῆς ²⁾: εἶη δὲ καὶ ὁ τοῦ φωτὸς στύλος προπορευόμενος ἔμπροσθεν· ὁ δὲ χειμῶν ἔαρ, αἱ δὲ νιφάδες ἄνθη· καὶ χέοιντο μὲν αἱ ὁδοὶ σου μέλιτι, καὶ οἱ ποταμοὶ γάλα σοὶ πλημυρεῖτωσαν, καὶ μάννα βρέξαι (ταῦτα δὴ τὰ τοῦ Ἰσραὴλ ³⁾)· καὶ καταπολεμηθεῖν ὁ Ἰσμαὴλ, καὶ ἴδοις τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν μετὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς, φημί, Μωτέως τοῦ δημαγωγοῦ καὶ βασιλέως· οὗ τοῖς ἐχθροῖς ὁ φόρος ⁴⁾ φοβερός καὶ πολὺς.

Γ'.

Τῷ αὐτῷ μετὰ τὴν νίκην ἐπανελθόντι.

Τῆς παραδόξου νίκης ἐκ θεοῦ τελεσθείσης, καὶ διὰ σοῦ τῷ ἐπομένῳ δοθείσης στρατεύματι, ὡσπερ τις ὑπόπτερος, ἢ καὶ ἀέριος ἢ φήμη διέτρεχεν, ἀκουστὰ τὰ ἔργα σου καὶ παράδοξα ποιουμένα, λαμπρότατε μάγιστρε. Ἐγὼ δὲ ἔχαιρον, οἷς ἐκήρυττεν αὕτη, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ πολέμου ἐπανιοῦσιν ὑπαντῶν ἠσπαζόμεν, καὶ τὸ ἔργον τίνος ἀπήτουν μαθεῖν. Ἀλλὰ καὶ τίς διέρρηξε φάλαγγα; τίς ὠπλίσθη γενναίως; τίς ἤλατο ὑπὲρ τείχους; τίς ἐχθρὸν κατεκέντησεν, ἢ δόρυ τοὺς ἄλλους ἠκόντισεν, ἢ ξίφος ἔφερε φοβερόν, ἢ βουλὴν δέδωκεν ἀλεξίκακον καὶ σωτήριον, τῶν στρατιωτῶν διαναστήσας τὸ πρόθυμον; ὡς δ' ἀπὸ σοῦ πάντα καὶ γενέσθαι, καὶ πραχθῆναι, καὶ τοιοῦτον πέρας λαβεῖν ἔμαθον (ἦδετο γὰρ ἐν ἅπασιν εἷς λόγος, καὶ τοιοῦτος: Θεὸς καὶ μάγιστρος ὁ νικήσας), τὰ χαλινὰ χαλάσας, καὶ τὸν ἄγοντά με ἵππον σφοδρότερος μαστίξας, πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ πόλιν ἔτρεχον ⁵⁾: ἔδει γὰρ ὑπαντῆσαι κάμῃ, καὶ τὸν νικο-

2) Παρὰ τό: «Ὡς ὅτε ἤγει λυχνος αὐτοῦ ὑπὲρ κεφαλῆς μου» Ἰώβ, κθ', 3). — 3) Ἴδε Ἐξόδ. ιγ', 21, καὶ Δευτερον. ς', 4'. — 4) Γρ. ἴσ. φόβος. Οὕτω γὰρ καὶ νῦν φησιν ἡ συνήθεια: φόβος φοβερός.

5) Τὴν Ἀντιόχειαν νοητέον, ἣν ἐκ σεισμοῦ μεγάλου καταπεσοῦσαν, Ἰουστινιανὸς ὁ αὐτοκράτωρ καὶ Θεοδώρα ἡ αὐγούστα ἀνακαινίσαντες Θεοῦπολιν μετωνόμασαν (Κεδρην. Συνόψ. ἴσ.ορ. σελ. 303 τῆς ἐν Βασιλείᾳ ἐκδ. 1566).

ποιὸν προσκυνῆσαι, καὶ πολλὴν ἐκ μόνης τῆς θεᾶς πορίσασθαι τὴν ὠφέλειαν· ἀλλ' ἐπέσχε με ἡ σὴ καταλαβοῦσα γραφή, ἐπιμελῶς προστάπτουσα τὰς φαιμίας τῆς Κιλικίας ἐγκατοικίζειν· ὁ δὲ καὶ κατὰ τάχος ποιῶν τῶν ἠλπισμένων ἀπέτυχον.

Δ'.

Τῷ αὐτῷ μαγίστρῳ.

Οὐ Ταρσὸς ἐμοὶ φίλη, οὐδὲ τὴν Ἀντιόχου ἔρων, τὴν Κωνσταντίνου ⁶⁾ στρατεῖαν λιπὼν ἐπὶ τὴν Κιλικίαν ἐξώρμηται. Εἷς με βιάζεται, Οὐράνιος ὁ περίβλεπτος μάγιστρος, τὸ Βυζαντίδος θαῦμα, τὸ τῶν Ἀντιοχέων καλὸ λώπισμα· ἐκεῖνος ἐμὲ βιάζων ἔλκει παρ' ἑαυτὸν, καὶ τοῖς ἐκείνου ἐλκηθμοῖς, καὶ πατρίδος ὑπερφρονεῖν, καὶ γένος, καὶ τῶν ἐκ γένους, καὶ τῶν ἐκ συνηθείας ἀναπλακέντων μοι· κἀντεῦθεν ἐκτρέχειν ἐπὶ τὴν Ἀντιόχου ἐπείγομαι, ὅτι καὶ Βυζαντίς ἐκεῖσε μεταναστῆναι πᾶσα δοκεῖ. Πάντα γὰρ ἦν ἀνὴρ ἐκεῖνος τῇ Βυζαντίδι, παρ' ᾧ πᾶσα συνέδραμεν ἀρετῇ· ὅς πᾶν ἀγαθὸν νοούμενόν τε καὶ ἐν αἰσθήσει πίπτον ἀθροίσας ἔχει παρ' ἑαυτῷ. Καὶ εἶποτε ἄρα ἐχρῆν ἐν ἀνθρώπου φύσει ὁμοῦ ξεναγωγηθῆναι τὰς χάριτας, παρὰ τῇ θείᾳ νῦν ταύτῃ καὶ ἀξιαγάστῳ συνελαθεῖσαι κατοικοῦσι ψυχῇ, ὡς εἶναι τι χρῆμα τάνῦν ἐν βίῳ πάντων ἀγαθῶν οἰκητήριον. "Οθεν μοι δοκεῖ καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν μάλα ἠδέως ἐγκαλλωπίζεσθαι, ὅτι περ τοιοῦτον ἀνδρα τῇ καθ' ἡμᾶς ἀνῆκε γενεᾷ, παρ' ᾧ πᾶν εἶδος συνέρρευσεν τῶν καλῶν, ὡσπερ ἐκ συμφράσεως ⁷⁾ κραθὲν εἰς ἓν τε καὶ συμπλακὲν πλοκὴν ἀρίστην καὶ τοῖς πολλοῖς ὄντως ἄπλοκον. Εἰ τοιούτου καὶ αὐτὸς ὁ κάτω που

6) Τίνα τοῦτον νοεῖ; Κωνσταντίνον τὸν Διογένην ἴσως, τὸν τοῦ Σιρμίου ἄρχοντα, ὃν καὶ δοῦκα Βουλγαρίας ὠνόμασε Κωνσταντίνος ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ τοῦ Βασιλείου ἀδελφός. Οὗτος, τοῖς τὸν Ἰστρον διαβάσει καὶ τὴν χώραν τῆς Βουλγαρίας οὐ μικρῶς λυμνηναμένοις Πατζινάκαις ἀντεπελθὼν, ἐτρέψατό τε αὐτοὺς καὶ ἠρεμεῖν ἠνάγκασε τὸν Ἰστρον διαπεράσαντας (Ζων. ιζ', 40. — Κεδρ. σελ. 595).

7) Γρ. ἴσ. συμφορήσεως.

βαίνων ἐαλωκῶς μακρὰ θέων, ἐπ' αὐτὸν καὶ δὴ φέρομαι. Καὶ ἀπιστεῖτω μηδεὶς· πάντα γὰρ ἐφίεται πάντως τοῦ ἀγαθοῦ.

Ε'.

Τῷ αὐτῷ.

Τότε τὸν ταρσὸν τοῦ ποδὸς τῆ Ταρσῶ ἐπεστήσαμεν, ὅτε ταύτης τοῦτον ἀπαίρουσιν οἱ φιλόζωοι· οὐχ ὅτι ἐγὼ μὴ φιλόζωος, ἀλλὰ τὴν πυρὸς μένος πνειουσα⁸⁾ δεδιττόμενος πρός-ταξιν, τὴν καῦσιν ταύτης προκέκρικα, ὡς τὸ Αἰτναῖον ἐκρύγοιμι· ὃ οὐ σάρκας οἶδε μόνον ἐσθίειν, καὶ σάνδαλον ἀποπτύειν⁹⁾ τέως εἰς ἔνδειγμα, ἀλλὰ καὶ πεδία ἰππήλατα καὶ ἀνδρῶν πύονα ἔργα· καὶ οὐδὲν ἐστίν, ὃ περισώζεται τῆς τοιαύτης ἐκκαύσεως. Διὰ ταῦτα τὴν ἡλιακὴν, ὡς ἔφην, τῆς Ταρσοῦ προκέκρικα κάμινον, ὡς δρόσον Ἀερμῶν καταβαίνουσα¹⁰⁾, τὴν σὴν ἀντίληψιν ἐκδεχόμενος συνεργόν· ἦν, ὡς ὃ τὸ μῶλυ λαβῶν ἐξ Ἑρμοῦ¹¹⁾, πρὸς βοήθειαν ἐπαγόμενος, καὶ ταύτη τὸ πᾶν ἐπανατιθέμενος, καὶ ἀπαθῆς διατηρηθήσομαι, καὶ τὴν ἐλπίζομένην Χάρυβδι τῆς πακτώσεως¹²⁾ διελεύσομαι, καὶ σωστικῶ λιμένι καθορμισθήσομαι· δραμοῦμαι δὲ πάντως καὶ πρὸς τὴν Ἀντιόχου ταχὺ, ὅτι καὶ Βυζαντίς ἐκεῖσε μεταναστῆναι πᾶσα δοκεῖ, καὶ τὴν ἐμοὶ σεβασμίαν ὄψιν ἀσπάσομαι, καὶ χαρίτων πλησθήσομαι, καὶ ὄλος ἀνακαινισθήσομαι, καινὴν τινα καίνισιν καινιζόμενος.

8) Παρὰ τὸ Ὀμηρικόν. Ἰλ. Ζ. 182. Ἀλλὰ καὶ τὸ παρακατιόν· ἀνδρῶν πύονα ἔργα. Ὀμηρικὴ ἐστὶ φράσις πολλαχοῦ ἀπαντῶσα·

9) Ὑπινίττεται ὁ λόγος τὴν ἐκ τοῦ κρατῆρος τῆς Αἰτνῆς ἐκβρασθεῖσαν ἐτέραν τῶν Ἐμπεδοκλέους χαλκῶν κρηπίδων, περὶ οὗ ἐπιθι τὰ παρὰ Λαερτίῳ (β. βλ. Η'), Στράβωνι (Σ', σελ. 274), Λουκιανῷ (Νεκρ. Διαλ. Κ', 4. — Ἀληθ. Ἰστ. Β', 21. — Ἰκαρομέν. 13. — Περὶ τ. Περεγρ. τελευτ. 1), καὶ Σουίδα (ἐν λέξ.) ἀναφερόμενα.

10) Ψαλμ. ρλδ', 3. — 11) Τουτέστιν ὁ Ὀδυσσεὺς, περὶ οὗ ἴδε Ὀδυσ. Κ. 302 ἐφ. — 12) Ὄνιοι γὰρ, ἧ γνωστὸν, τὸ τηνικαῦτα προὔτιθεντο αἱ ἀρχαὶ τοῖς ἐκμισθοῦσθαι βουλομένοις. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ ἐνταῦθα ἡ λέξις· πακτώσις ἀπὸ τοῦ λατιν. pactio (= ὁμολογία, συνθήκη). ὅθεν καὶ τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ ῥῆμα· πακτόνω.

Σ'.

Τῷ αὐτῷ ἐξ Ἀραβίας ἐπανιόντι.

Ἦν μὲν αἰεὶ ἀνθρώποις τὸ περικαλλὲς τόδε καὶ Θεοῦ πρῶτον ἔργον, ὃ οὐρανὸς, ποθεινὸς καὶ ἐπέραστος, ἡλίῳ μὲν, ὃς τὴν περιγίειον οἶδε φωτίζειν, λελαμπρυσμένος, ἄστρων δὲ χορεία πεποικιλμένος, ἀγγέλων δὲ στρατείας ἐμπεριπατούμενος ὑπερθεν, καὶ τὸ μέγιστον, Θεοῦ θρόνος κατωνομασμένος. Ἦς δὲ ἄρα καὶ ὁ λογικὸς Οὐρανὸς σὺ, περιλαμπὴς αἰεὶ καὶ περιδόξος, ἀρεταῖς μὲν ταῖς γενικωτάταις κεκοσμημένος, οἰκειότητος δὲ τῶν κρατούντων ἀγλαϊζόμενος, τιμαῖς τε καὶ ταῖς ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν προκοπαῖς καὶ κοσμῶν καὶ κοσμούμενος. Ἀλλ' ἐξέλαμψεν ἄρτι μειζρόνως ὁ λογικὸς Οὐρανὸς καὶ παμπόθητος, καὶ τὸν διαυγῆ τουτονὶ οὐρανὸν τοῖς σοῖς ἀνδραγαθήμασι καὶ μεγαλουργήμασιν ἀπέκρυψας, ἢ ἀπενέκρωσας, ἢ καὶ ἀπημαύρωσας. Τὰς γὰρ τῶν τροπαίων ἀκτῖνας πανταχοῦ γῆς ἀπαστράπτων, καὶ τὸ μεγαλουργὸν καὶ δραστήριον τοῖς πολεμίοις ἐπιδεικνύμενος, τὴν μὲν Ῥωμαίων ἀρχὴν λαμπρύνεις, καὶ εἰς ὕψος καὶ κάλλος καὶ χεῖρ καὶ γνώμη ἐπαίρεις, τῆ πολεμίας δὲ ἐκπληξιν, καὶ δέος, καὶ βαθύτατον σκότος τῆ τῶν μεγαλουργημάτων μαρμαρυγῆ ἐμποιεῖς. Καὶ αὐχεῖς μὲν καὶ αὐτὸς τὸν σεβαστὸν δεσπότην¹³⁾ τοῖς σοῖς τροπαίοις ἐπαναπαυόμενον, ἢ ἐντροφῶντα, ἢ ἐπαγαλλόμενον· πᾶσαν δὲ τὴν ὑφήλιον νεύματα διεξάγεις πρὸς τὰ κρείττονα καὶ σωτηρίας ἐχόμενα· ἔθνη βάρβαρα καὶ Ἀράβων στίφη (ὧν δὴ καὶ μόνῳ τῷ γράσσῳ Ῥωμαίων καὶ Αὔσονες ἔναγχος ὑπεξίσταντο, καὶ οὐδ' ἀντωπῆσαι οἰοί τε ἦσαν), παμπληθεὶ χωροῦσα¹⁴⁾, καὶ εἰς δουλείαν τὴν ἀλαζονικὴν ἐκείνην¹⁵⁾ κατάγεις φρένα· τὰς τε πόλεις αὐτῶν ἐκ βάρθρων ἀνασπᾶς, καὶ ναοὺς τῶν ματαίων αὐτῶν σεβασμάτων ἐξολοθρεύων,

13) Νοεῖ ἴσως αὐτὸν τὸν βασιλέα Βασιλείου. — 14) Γρ. ἴσως χωροῦντα· πλὴν ἄλλα καὶ οὕτω, ἐλλιπές ἐστὶ τὸ χωρῖον, τῆς μετοχῆς ἀνανταποδότου μενούσης. — 15) Ἰσως ἐκείνων.

τελείω παραπέμπεις ἀφανισμῶ· καὶ ἐγενήθη, κατὰ τὸ λόγιον¹⁶⁾, ἡ πόλις αὐτῶν ἡρημωμένη, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ οἰκῶν ἐν ταύτῃ αὐτῶν. Ἐνταῦθα τοιγαροῦν εἰρήνην βαθεῖαν καὶ γαλήνην τῇ ἔω, καὶ δι' αὐτῆς τῇ ὑπ' ἥλιον πάσῃ βραβεύει. Λαμπρὰ μὲν γάρ που καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἀνδραγαθήματα καὶ παλαίσματα καὶ πᾶσαν λόγων ἰσχὺν ὑπερβαίνοντα· λαμπρότερα δὲ καὶ νεανικώτερα τὰ κατὰ τὴν ἔω στρατηγήματα· ποταμοὶ περραιούμενοι, ἔρημοι ἐρημούμενοι¹⁷⁾, τεμένη μισρὰ ἐξεδαφιούμενα, καὶ, τὸ δὴ μέγιστον καὶ πᾶσαν ἔκπληξιν ἐμποιοῦν, ταυτὶ τὰ ὑπερφυῆ ἀποτελέσματα ἀναιμωτὶ κατορθούμενα. Καὶ ἡ σάλπιγξ μὲν ἤχει τὸν ἐνυάλιον, τὰ δὲ τοῦ πολέμου ἀπῆν. Τίνος ταῦτα διέποντος; ἢ τοῦ Θεοῦ στραταρχοῦντος· ᾧ μέχρι τῶν εὐσεβῶν πάντα, καὶ τῶν αὐτῷ καθαρῶς ἀνατεθειμένων. Οἷς γὰρ τὸ θεῖον ἐνσπονδον, ἄκρως εὐδαίμονες· οἷς δ' ἐχθρόν, ὡς περ δὴ καὶ τοῖς Ἄραψιν, ἐσχάτως κακοδαίμονες. Τοιαῦτά σοι τὰ εὐτελῆ παρ' ἡμῶν καὶ ἀγροικικά, ἀντὶ τῶν μεγάλων καὶ ὑπερφυῶν σου τροπαίων, ᾧ στρατηγῶν στρατηγέ, καὶ νικηφόρε τῷ ὄντι λόγοις καὶ ἔργοις, καὶ τοῖς ἐξ ἀμφοτέρων ἀνδραγαθήμασιν. Σὺ δὲ εὐμνήης ἐν ἅπασιν ἔσο μοι, καὶ τῇ σῇ περίσωζε χειρὶ σωστικῇ.

16) Παρὰ τὸ ψαλμικόν: «Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἡρημωμένη, καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν» (ξψ', 26).

17) Διέστραπται προδύλως τῆς μετοχῆς ἡ γραφή· ἡ γὰρ ἔρημος ὑπάρχουσα πῶς ἂν ἄλλως ἐρημωθείη; Μήτι ἐγγέγραπτο πάλαι: ἔρημοι ἡμερούμεναι, οἷά περ ὑπ' αὐτοῦ ἡμέρων χωρῶν δίκην διοδευόμεναι ἐπὶ τῷ τοῦς πολεμίους τροποῦσθαι; Οὕτω γὰρ καὶ Αἰσχύλος εἶπε (Εὐμην. 14—5):

. χθόνα
ἀνήμερον τιθέντες ἡμεφωμένην.

QUAESTIONUM CICERONIANARUM

PARS II.

De Oratore I § 38.

Egregiam illam eloquentiae laudationem a L. Crasso habitam sequitur inde ab initio c. IX Mucii Scaevolae Icti oratio, qui cum cetera se Crasso adsentiri dicat, duo ex eis quae ille posuerat, ut concedere possit veretur; in his illud quod ab oratoribus civitates et initio constitutas et saepe conservatas esse Crassus dixerat. Plurima enim et in constituendis et in conservandis civitatibus sapientium potius hominum prudentia et virorum fortium virtute quam oratorum eloquentia effecta esse. «Ego vero» inquit «si velim et nostrae civitatis exemplis uti et aliarum, plura proferre possim detrimenta publicis rebus [quam adiumenta] per homines «eloquentissimos importata, sed ut reliqua praetermittam eqs.». Deinceps commemorantur tempestates in re publica a Ti. et C. Gracchis concitatae.

Quae Mucii verba attuli si omnia genuina sunt, in eis aut nulla aut huiusmodi videtur inesse sententia; posse eum ostendere oratorum eloquentiam saepius nocuisse quam profuisse civitatibus. Quod ut vere dici concedam, tamen eo modo dicitur, quasi Mucius ex eo quod ipse plura malorum ab eloquentissimis hominibus publicis rebus illatorum exempla quam bonorum proferre possit, efficere conetur eloquentes homines plerumque malo suarum civitatum natos esse. Hac sane ratione, si plus Latinorum quam Graecorum vocabulorum asferre possis, Latinum sermonem locupletiolem esse Graeco facile efficias. Praeterea quod unum exemplum deinceps affertur, in eo nulla istius comparatio-

nis adiumentorum et detrimentorum habetur ratio. Mala tantum, quibus Gracchorum seditiones civitatem oppresserint, commemorantur. Quae cum ita sint mihi quidem plane persuasum est verba *quam adiumenta* Ciceronis non esse, sed lectoris parum cauti, qui alterum comparationis membrum q. v. explere cum vellet, pro eo quod adscribere debuerat «quam unum illud, quod proferam», prorsus aliena adiecit. Supplementum postea, ut fit, inter verba Ciceronis ipsius receptum est. Iam omnia plana sunt. Equidem, ait Scaevola, *plura* ab oratoribus mala civitatibus importata commemorare possim, sed *reliquis praetermissis*, ne longus sim, *unum* Gracchorum proferam.

§ 61.

Scr. «Physica . . . scientia sunt eorum, qui illa profitentur, illustrare autem oratione eqs.» i. e. physica et ceterae artes, *quod attinet ad scientiam* eorum sunt, qui eas profitentur, quod vero ad eas res oratione illustrandas attinet, oratoris sunt.

§ 82.

«Namque egomet, qui sero ac leviter Graecas litteras attigissem, tamen cum venissem Athenas, «complures *tum* ibi dies sum propter navigandi difficultatem commoratus; sed cum cottidie mecum haberem «homines doctissimos pro se quisque quae poterat de officio et ratione oratoris disputabat».

Diu est cum Bakius hunc locum optimo iure tamquam ratione ac sententia carentem notavit. Qui quod *sum* et *sed* delevit, addidit post *complures* particulam *que*, sententiae ille quidem satis subvenit, sed probabilitatis in corrigendo modum excessit. Equidem, si unam particulam *tum* in *autem* mutaveris, totumque locum re-

ctius distinxeris, aegrotanti sententiae pristinam sanitatem restitutum iri confido. Sic igitur lege:

«Namque egomet, qui sero attigissem, tamen «cum venissem Athenas—complures *autem* ibi dies «sum commoratus—, sed cum cottidie mecum haberem homines doctissimos, pro se quisque «de officio ac ratione oratoris disputabat».

De particulae *sed* post parenthesis usu V., si tanti est, Zumpt § 739. Cf. § 39 huius libri.

§ 114.

«quid de illis dicet, quae certe cum ipso homine nascuntur, linguae solutio, vocis sonus, *latera*, *vires*, conformatio quaedam *et figura totius oris et corporis*? »

Duplici vulnere laborat hic locus. Alterum Pearcius persanavit, cuius coniecturam iniuria spreverunt editores. Is igitur pro eo, quod editur, *latera*, *vires* reposuit *laterum vires*, quod et orationis concinnitas postulat et res ipsa verum esse ostendit. Non enim *vires* omnino tamquam athletae, sed *laterum vires* opus sunt oratori. Alterum incommodum, quod hic locus habet, nondum, quod sciam, animadversum est. Nam *totius oris* recte diceretur, si quid antea de singulis oris partibus commemoratum esset. Nunc illud adiectivum prorsus friget. Neque tamen delendum, ordo tantum verborum *et figura . . . corporis* legitimus librariorum turbatus incuria restituendus. Lege igitur:

«conformatio quaedam *oris et totius corporis figura*» In mentem venit illud Claudii Quadrigarii «statura et totius corporis figura». Iam quanto rectius atque concinnius procedat immo vero fluat oratio neminem esse opinor qui non videat.

§ 205.

«Sed pauca etiam requirimus in primisque ea, quae
«valde breviter a te, Crasse, de ipsa arte, percursa sunt,
«cum illa te et non contemnere et didicisse *confiteREre*»

Scr. *confiteARE*. Totum enim enuntiatum causale, cum
.....*confiteare*, non ad *percursa sunt*, sed ad *requiri-*
mus pertinet.

§ 209.

«Ego vero, inquit (Antonius), pergam et id faciam, quod
«in principio fieri in omnibus disputationibus censeo,
«ut quid illud sit, de quo disputetur, explanetur, ne
«vagari et errare cogatur oratio, si ei, qui inter sese
«dissenserint, non idem [*esse*] illud quo de agitur intel-
«legant.»

Si ei, qui disputant, quid sit illud quo de agitur in-
ter sese convenire non putant, nihil est periculi ne va-
getur oratio, quod tum fit, cum uterque eorum, qui dis-
sentiunt, se de eadem re, de qua adversarium, disputare
putat, cum re vera de alia re disserat. Prorsus igitur
pugnantia sibi loquitur Antonius. Quod si quis fieri
posse non credit, deleat mecum illud *esse*, quod ex mar-
ginali adnotatione inter verba Ciceronis receptum,
totam sententiam pessumdedit. Quo exploso reliqua
aptissimam hanc exhibent sententiam; vagari orationem
et errare, si ei, qui inter sese dissentiant, non idem in-
tellegant illud de quo agitur, i. e. rem de qua quaeri-
tur non eodem modo intellegant. *Esse* sententiae non
convenire vidit iam Klotzius, itaque *etiam* edidit. Ve-
rum particulae *etiam* nullus hic locus.

§ 248.

Antonius Crassi sententiam impugnans, qui iuris ci-

vilis scientiam oratori necessariam esse contenderat,
haec praeter alia affert;

«De me autem ipso, cui uni tu concedis, ut sine ulla
«iuris scientia tamen causis satis facere possim, tibi
«hoc, Crasse, respondeo, neque me umquam ius civile
«didicisse neque in eis causis, quas in iure *possem defen-*
«dere, umquam istam scientiam desiderasse».

Mirum est argumentum, quo Antonius utitur, ut iuris
civilis scientia oratorem facile carere posse ostendat.
Neque enim omnibus se in causis, quae ad ius civile
pertinerent, sed in eis tantum, quas *posset* defendere,
eam scientiam non desiderasse affirmat. Ergo fuerunt
causae, eaeque fortasse neque paucae nec parvae, quas
propter iuris inscientiam defendere non posset. En ar-
gumentum primario aetatis suae oratore dignum. At
tu ne credideris Antonium adeo sui immemorem fuisse
ut tam pravo argumento uteretur. Antonii verba haec
sunt;

In eis causis, quas in iure *positas defenderem*

Causae in iure positae, sunt eae, in quibus non de fa-
cto, sed de aequitate ac iure certatur, ut Crassi verbis
(§ 173) utar.

§ 263.

«Tum Crassus : Operarium nobis quendam, Antoni,
«oratore facis atque haud scio an aliter sentias et
«utare tua illa mirifica ad refellendum consuetudine,
«qua tibi nemo unquam praestitit; cuius quidem ipsius
«facultatis exercitatio oratorum propria est, sed iam in
«philosophorum consuetudine versatur eqs.»

Hoc illud est, quod ait Horatius «pugnantia secum
«frontibus adversis componere». Qua enim facultate
non solum oratores sed etiam philosophi utuntur, ea

non est oratorum *propria*, sed *communis* oratorum et philosophorum. Quod si maxime concedamus, vocabulum *propria* tam improprie Ciceronem usurpare potuisse, illud tamen omnes mihi assentientur dicendum saltem fuisse «oratorum *illa quidem propria est, sed eqs.*», ut huius scriptoris mos postulat. Quid igitur est? Particula negans omissa, quod mendii genus non raro in veterum scriptorum codicibus et ab aliis et a Madvigio (cuius v. Emendatt. Liv. p. 129²) deprehensum est, totam sententiam evertit. Scribe igitur

«cujus... facultatis exercitatio *non* oratorum propria est» Scite Crassus quasi in transcurso refutat Antoni sententiam, qui oratori neque ceterarum artium neque philosophiae disciplinam necessariam esse contenderat. Immo, ait Crassus, haec ipsa refellendi facultas, quae oratorum propria esse creditur, iam diu in philosophorum consuetudine versatur, ut etiam in hoc genere philosophorum consuetudo oratori futuro non exiguam utilitatem afferre possit.

Berolini d. iv m. Decembris a. MDCCCLXXX

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΗΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΚ ΦΑΡΩΝ.

Ἐν Ἀρχαιολογικαῖς διατριβαῖς, ἐν αἷς ἐπεχείρησα τὸν προσδιορισμὸν τῆς θέσεως τῶν ἐν Μεσσηνίᾳ Φαρῶν καὶ τῶν κατ' αὐτάς ἱερῶν, ἐμνημόνευσα ἐν παρόδῳ καὶ δύο ἐπιγραφῶν, ἀνασκαφειῶν, ἐν τῇ ἀρχικῇ θέσει τῆς πόλεως, παριστανομένη ὑπὸ τοῦ ἐν Γιαννίκῃ Πελασγικοῦ τείχους, ὅπερ πρὸ ἑξ ἑτῶν εὗρον καὶ περιέγραψα (αὐτ. σ. 10).

Ἐφ' ὅσον ἔμενον ἐν Καλάμαις, ἐσκόπουν ἵνα καὶ πάλιν ἐπισκεφθῶ τὴν τοποθεσίαν ἐκείνην πρὸς ἀκριβεστέραν ἀναθεώρησιν καὶ τῶν ἐπιγραφῶν· ἀλλ', ἐπειδὴ ἐγὼ μὲν ἀπεχωρίσθην ἐκεῖθεν ἀπὸ πολλοῦ, μεταξὺ δὲ μία τῶν ἐπιγραφῶν ἐξεδόθη ὁπωςδήποτε, διαφέρουσα τοῦ ἐμοῦ ἀντιγράφου κατὰ ποιὸν καὶ ποσὸν λέξεων καὶ στίχων, παρέχω ἤδη τῆς ἀληθείας χάριν καὶ τὸ ἐμὸν ἀρχικὸν ἀντίγραφον, ἔχον ὧδε·

Ἡ (πόλις Λακεδαιμο-
νίων (τὸν δεῖνα τοῦ δεῖνος)
Λακεδαιμό(νιον (τι)
μαῖς, κάτοικ(ον) (ἀγαθόν;)
5 περὶ τοὺς γονεῖς, (ἀρετῆς παντοί;)
ας καὶ σωφροσύνης κ(αὶ εὐσε-)
βείας χάριν, προσδεξαμ(ένων)
τὸ ἀνάλωμα Χαριτέλους(τ)οῦ ἀ-
δε(λφ)οῦ καὶ Τινάδιος Μ. ησιθύ-
10 . ουτο(ῦ υἱ)ο(ῦ;) Θαλύτου Χαρ(ι-)
(τέλ)ου(ς) τοῦ Ἀρχ(ι(ππ)ου.

Ὡστε κατὰ τὴν ἐμὴν ἀνάγνωσιν ἡ ἐπιγραφή ἔφερεν ἑνδεκα στίχους, ὧν ἕκαστος εἶχεν εἴκοσι δύο γράμματα κατὰ μέσον ὄρον. Τῶν παρενθέσεων καὶ στιγμῶν αἱ μὲν μέχρις ἑβδόμου στίχου συμπαριστάνουσι τὸ λείπον τῆς στήλης μέρος, αἱ δ' ἄλλαι τὸ ἐφθαρμένον τῶν στίχων. Τοὺς δύο πρώτους στίχους συνεπλήρωσα ἀπὸ τινος ἠκρωτηριασμένης τὰ κάτωθεν ἐπιγραφῆς, ἀνασκαφείσης ἐν Ἀκροπόλει Σπάρτης κατὰ τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τῆς Χαλκιοῖκου Ἀθηνᾶς, λεγούσης,

Ἡ πόλις
ἡ Λακεδαιμο-
νίων Κλαύδιον
Ἀριστοβούλου
γυμνασίαρχον
φιλοτείμως
γυμνασιαρχή-
σαντα . . .

Οἱ στίχοι 3 καὶ 4 ἐδήλουν τὸ ἔθνος, τὸ ποιὸν τῶν τιμῶν καὶ τὴν πατρίδα τοῦ στηλίτου, ἦτοι τὴν ὑποκειμένην πόλιν, ἐπὶ τῇ

πρὸς τοὺς γονεῖς εὐσεβεία. (Ἐπιγρ. Φρασ. σ. 330, 3. Πaus. 1, 21, 1, 10, 28, 4—6).

Οἱ στίχοι 5, 6 καὶ 7 συμπληροῦνται καὶ ἀπὸ τινος ἄλλης ὁμοίας ἐπιγραφῆς, ἐκδεδομένης ὑπὸ Ῥοσίου (Περιήγ. Πελ. σ. 22).

Ἐν τῷ δευτέρῳ ἡμιστιχίῳ τοῦ ἐνάτου στίχου ἀνέγνω σαφῶς τὴν γενικὴν **Τινάδιος** καὶ πάντως οὐχὶ **Διὸς** καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Φαίνεται ἄρα ὅτι τὸ αἰολικὸν καὶ δωρικὸν πατρωνυμικὸν **Τινάδιος**, υἱὸς τοῦ **Τίνα**, ὡς Ὑρράδιος, υἱὸς τοῦ Ὑρρά, ὁ **Πιττακός**. (Ἐτυμ. Γ. Κουρτ. σ. 116. Ahr, 1. σ. 157—8), παθὸν τὴν παρὰ Δωριεῦσι καὶ ἡμῖν συγκοπὴν τῶν εἰς —ιας καὶ —ιος ὀνομάτων, μετέπεσεν εἰς κύριον τριτόκλιτον (Ahrens 2, σ. 232—3. Ἐπιγρ. Φρασ. σ. 248. Kühner § 120, 7). Ὡς πρὸς τὴν ἐφεξῆς ἡμίφθαρτον λέξιν ἀπαιτοῦσι καὶ ἡ συνέχεια τῶν ἐννοιῶν καὶ ὁ τύπος τῶν τοιούτων ἐπιγραφῶν οὐχὶ τοπικὸν τι ἐπίθετον, ἀλλὰ κατὰ γενικὴν ὄνομα πατρός τοῦ **Τιναδίου**, ἀπὸ πῖ ἢ μᾶλλον μῖ ἀρχόμενον, οἷον τὸ Μνησίθυμος, συνώνυμον τοῦ Λακωνικοῦ Μνησίνους (Πaus. 2, 22, 5).

Ὡσαύτως καὶ ἡ σειρά τῶν ἐν τοῖς δυοῖς τελευταίοις στίχοις γενικῶν δὲν προσδιορίζει τὸ τοῦ Διὸς ὄνομα ἐν ἐπιθέτοις τοπικοῖς κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν τῆς ἐπιγραφῆς ἐκδοσιν, ἀλλ' εἶχε γεναλογίαν ἀνδρός, τοῦ πατρός τοῦ **Τιναδίου**.

Ἐν Λευκάδι, τῆ 24 Νοεμβρίου 1880.

Π. Α. ΚΟΜΝΗΝΟΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΚ ΘΗΡΑΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ.

Ὁ ἐξ Ἄμοργοῦ εὐπαίδευτος καὶ φερέπωνος κ. Νικήτας Ν. Βλαβιανός, ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων εἰρηνοδικῶν, συμβολαιογράφος δὲ τὰ νῦν διατελῶν ἐν Θήρᾳ, ἀνεκάλυψεν ἀρτίως ἐπιτύμβιον στήλην λίθου λευκοῦ ἐνὸς περίπου μέτρου ὕψους, στηρίζουσαν τὴν

ἱερὰν τράπεζαν ἐν τῷ ἐν Οἴᾳ ἐπισκευαζομένῳ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τῷ ὑπαγομένῳ εἰς τὴν ἐν Πάτρῳ φερώνυμον εὐαγεστάτην Μονήν. Τὴν ἐπ' αὐτῆς δ' ἐπιγραφὴν ἀνεκδοτον οὔσαν, ὅσον ἡμεῖς γε ἴσμεν, οὐκ ἄμοιρον δὲ χάριτος καὶ γλαφυρότητος, σταλεῖσαν ἡμῖν μετὰ παρατηρήσεων καταχωρίζομεν ὧδε· μετ' εὐαρίθμων διασκευῶν καὶ συμπληρώσεων.

Ἄ Βουλὰ καὶ ὁ Δᾶμος Οὐλπ(α)ν

Νοβίαν Οὐλτεινία Βασιλόκληαν

Νοβίας Βειβίας θυγατέρα ἀφηρώξε.

Ὅτι μὲν πρόμοι(ρ)ος ἀρπάγην ἐγ(ὼ) λυγρὰ

5 Ἐκ τοῦ γλυκυτάτου φωτὸς ἐ(ς) τὸν ἀί(δ)αν

Ἄτεκνος ἀλγύνεσθε, τοῦτ' ἐπίσταμαι·

Πλὴν δ' οὐκ ἄταμος κἂν φθιτοῖς νομίζομαι

Ἄ Βασιλόκληα ΔΙΑΓΗΝΟΞΚΑΙ (;) τοῦνομα

Συνευέτας γὰρ οὐμὸς (ἐΞ) Οἴας Πέλοψ

10 Πισῶν ἀρίστην ἤδὲ κοσμίαν ἐμέ

Ἄφηροίξας δειξε Πλουτῆρος Κόρα (ν).

Λοιπὸν τί λυπῆ, εὐσεβῆ(ς) συνευέτα,

Τὰν νύκτα θρηνῶν τὰν ἐμὰν ἱμαρμέναν;

Τοῦτ' ἤθελεν γὰρ γένεσις καὶ Μοιρῶν μίτοι,

15 Αἶς οὐδ' Ἀχιλλεὺς Θέτιδος ἐκ θεᾶς γεγῶς,

Στάμεν ποτ' ἀλκὰν δυνατὸς εὐρέθη θέλων.

Γνωστὸν ὅτι ἡ νῆσος Θήρα Δωρικὴ τὸ πλεῖστον ἀποικία (1) οὔσα τὴν δωρικὴν μετεχειρίζετο διάλεκτον, ἐν ἣ τυγχάνει γεγραμμένη καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη. Μεταξὺ δὲ τοῦ δωρικοῦ σχηματισμοῦ τῶν λέξεων : Ἄ βουλὰ, δᾶμος, ἀφηρώξε, ἀρπάγην, ἄταμος, ἄ, συνευέτας, ἀρίστην, ἀφηροίξας, Κόρα, τὰν ἐμὰν ἱμαρμέναν, γεγῶς, ἀλκὰν, ποτ' — ἀπαντῶσι καὶ ἰωνικοὶ σχηματισμοὶ Πλουτεὺς—ῆος—ὁ Πλούτων καὶ τὸ ἀπαρέμφ. στάμεν ἀντὶ στᾶναι =στῆναι. Οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ ὀλόκληροι ἐπιγραφαὶ μὴ δωρικαὶ εὑρήνται, ὡς αἱ ἐν σελ. 260 καὶ ἐξῆς τοῦ Τ. Ζ'. Πανδῶρ. Καὶ νῦν δ' ἐν τῇ καθομιλουμένῃ ταῦτὰ παρατηροῦνται· ὅρα μοι

(1) Ὅρα μοι Ἡρόδ. 4, 147. Πausan. 3, 1. 7· ὅρα καὶ 3, 15. 6· Στράβ. 8, 347. κ. 10, 484. Ἄπολ. Ῥοδ. Ἀργ. 4, 1755 καὶ σχολ. ἔτι δὲ Πανδῶρ. Τ. ις' σ. 525.

τὸ τοῦ ἐλλογίμου κ. Νικ. Γ. Πεταλά τῷ 1876 ἐκδοθὲν Θηραϊκῆς γλωσσολογικῆς ὕλης τεύχ. Α'. Τὸ δὲ ἀφηρωίζω, ὅπερ καὶ ἀφηρώζω καὶ ἀφηρωίζω εὐρηται εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἐπιγραφὴν, δηλοῦν: τοῖς ἥρωσι συναριθμῶ (ὡς τὸ ἀποθεζώ-ω), ἢ μετὰ θάνατον ἰδίᾳ τινὶ κηδεῖα καὶ ἠρώου ἀνεγέρσει ἠρωϊκὴν τιμὴν τινα τιμῶ, παρὰ Θηραίοις ἐδήλου καὶ ἀπλῶς τὸ «θάπτω μεγαλοπρεπῶς», τὸ δὲ ἥρωι ἀντὶ τοῦ παρ' ἡμῖν «μακαρίτης» (1), ὡς τὸν ἥρω Φαιδρίαν, Ἄλκ. 3, 37, (ὄρα μοι C. I. G. 1629, 2427, 2486 καὶ θηλυκῶς 1944, 3885 καὶ ἔτι 2468—73.), ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ ἀξιότιμος φίλος καὶ τοῖς μάλιστα φερέπονος κ. Ι. Δε-Κιγάλλας δι' ἄλλας θηραϊκὰς δωρικὰς ἐπίσης ἐπιγραφὰς, οὐ μακρὰν κάκεινας εὐρεθείσας τῷ 1856, οἷον τὰς ἐν τῷ Ζ' Τ. Πανδώρας σ. 213 «Ὁ δᾶμος ἀφηρωίξε Λυσίκλειαν Σωφάντου πάσης ἀρετῆς ἕνεκα καὶ σωφροσύνας». «Λυσιδίκη τὸν ἴδιον ἄνδρα, Ἐρμέρωτα Ζωσίμου ἀφηρωίξε». — α' Ἐχετίμα ἠρώσσα (ἠρώισσα συνήθ. ἠρωῖς=ἠρωῖνη)— Ἀγάπημα (τὸ, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν τὰ θηλ. ὄνόμ. μετ' ἄρθρου οὐδετ.). ἠρώσσα—κτλ. «Ὁ δᾶμος ἀφηρωίξε Ἐρασίκλειαν Ἐρωτοκράτους ἀρετᾶς ἕνεκα καὶ σωφροσύνας». Περὶ τῆς τελευταίας ταύτης ὄρα μοι Πανδῶρ. Τ. Ζ'. σ. 391. Εἰς τὴν σημασίαν τοῦ «μακαρίτης» ἀπλῶς κεῖται ἡ λέξις καὶ ἐν ἐπιγραφῇ πρὸ μικροῦ ἐν Πάρῳ εὐρεθείση, «Εὐφροσύνη ἢ Μαῖα Μελίσση ἠρωίσση» (Ἀθηναίων σύγ-γρ. περιόδ. Τ. Ε'. τεύχ. α' σ. 30).

Καὶ ἡ μὲν ἐπιγραφὴ καὶ ἐξ ἄλλων μάλιστα δ' ἐκ τοῦ ὀνόματος «Οὐλπία» φαίνεται γραφεῖσα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ β' μ. Χ. αἰῶνος καὶ ὀλίγον ἐξῆς, ἥτοι ἀπὸ τῶν χρόνων Τραϊανοῦ καὶ κάτω, διότι ὁ Τραϊανὸς ἦν Οὐλπίος, ἥτοι τῆς Οὐλπίας γενεᾶς· διήρηται δὲ δίχως, καὶ αἱ μὲν τρεῖς πρῶται σειραὶ διμῶσιον φέρουσι τὸν χαρακτῆρα, αἱ δ' ἐφεξῆς ὡς ἐκ προσώπου τῆς ἀποθανούσης πρὸς τοὺς ἐπιζῶντας ἀποτεινόμεναι λήγουσιν ὡς παρηγορία τις πρὸς τὸν σύζυγον καὶ παραίνεσις, κατὰ τὸ «Τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδύνατά ἐστιν ἀποφυγέειν καὶ θεῶ». Εἶναι δὲ τρίμετρος ἰαμβικὴ μετὰ τινῶν ἐλευθεριῶν. Παρατηρητέον δ' ἐν αὐτῇ καὶ

(1) «Ὁρα μοι καὶ ἐπιγραφὴν ἐξ Ἀμοργοῦ «Ὁ δῆμος Λεοντεῖ Εὐρυδικου ἠρωι...» ἐν Ἀθηναίῳ, τ. ε'. σ. 407.

τὸν ἰδιάζοντα ρυθμὸν (οὐχὶ τὸν τονικὸν) ἐν ταῖς σειραῖς 2, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13

«Τὰν νύκτα θρηνηῶν τὰν ἐμὰν ἱμαρμέναν»
α' Ἀφηρωίξας δεῖξε Πλουτήρος Κόρα(ν),
«Λοιπὸν τί λυπῆ, εὐσεβῆ(ς) συνευέτα,

ὡς τά :

«Ἐνταῦθα κεῖται πορφυρόδαστος κλάδος
«Δουκὸς μεγάλου τοῦ μυριαριστέως κτλ.

(Πανδῶρ. Τ. ΙΔ'. σελ. 436).

Ἡ δὲ στήλη μετηνέχθη ὡς εἰκάζομεν ἀρχαιότατα ἐκ τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ κ. Γ. Βελώνια κειμένου παρὰ τῆ πόλει Οἶα (Φηρά), ὅπου εὐρέθησαν ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν τοῦ τάφου θέσει μετὰ παντοίων κτερισμάτων καὶ ἀνδρεικέλου αἱ ὑπὸ τοῦ κ. Δε-Κιγάλλα ἐκδοθεῖσαι ἐν Πανδώρᾳ Τ. Ζ'. σ. 214 ἐπιγραφαί. Λέγομεν δὲ ἀρχαιότατα, διότι ὁ ναὸς τοῦ ἀγίου Θεολόγου ἔνθα ἡ στήλη ὑπεστήριζε τὴν ἀγίαν τράπεζαν εἶναι ὁ ἀρχαιότατος τῶν τῆς Θήρας μετὰ τὸν τῆς Ἐπισκοπῆς. Ὁ συνεχόμενος μάλιστα καθολικὸς ναῖσκος παρέχει ὑπόνοιαν ὅτι συνιδρύθη πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἐκκλησιῶν, πρὸ τοῦ δεκάτου δηλονότι αἰῶνος, τοῦθ' ὅπερ δυνατὸν καὶ ἐκ τοῦ ἐν τῇ Μονῇ τῆς Πάτμου πρωτοτύπου ἀφιερωτικοῦ τῶν κτημάτων νὰ ἐξαχθῆ. Αἱ δὲ ἀγιογραφίαι αἱ πάντας τοὺς βυζαντινοὺς ναοὺς καθωραΐζουσαι ἐνταῦθα δὲν διετηρήθησαν δυστυχῶς ἢ μόνον ἀμυδρῶς, ἕνεκα τῆς ἀτμοσφαιρας ἀλλοιουμένης ἐκ τοῦ ἠφαιστείου καὶ καταστρεφούσης τὰς ἀμμοκονίας, ἢ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπισκευῶν καὶ ἐπιχρίσεων ἕνεκα τῶν σεισμῶν ἢ ἀπλῶς ἐξ ἀπειροκαλίας τῶν ἐκάστοτε καθαριζόντων καὶ ἀσπριζόντων τοὺς ἀρχαίους ναοὺς.

Ἀθήνησιν, 6 Ἰουλίου 1880.

ΕΜΜ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ,

Ἀμοργίνος.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΛΑΜΨΑΚΟΥ ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ.

Ἐπιγραφὴν ἐκδίδομεν σήμερον ἀξιολογώτατην, εὐρεθεῖσαν νεωστὶ ἐν Λαμψάκῳ, ἀναγνόντες χάρτινον ἀπὸ τοῦ λίθου ἔκτυπον, ὅπερ κατεσκευάσεν τις τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν ζήτηθὲν παρὰ τοῦ ἐνταῦθα καθηγητοῦ Κυριακοῦ Μυλωνᾶ, ὅστις πρῶτος εἶχε μάθει τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ λίθου, ὕστερον δὲ καὶ ἐνήργησεν ἵνα μετακομισθεὶς ἐνταῦθα ἀποτεθῆ εἰς τὰς δημοσίους ἡμῶν συλλογὰς, ὅπερ καὶ ἐλπίζομεν νὰ κατορθωθῆ ταχέως.

Ὁ λίθος ὁ ἔχων τὰ γράμματα φαίνεται νὰ εἶναι πολὺ βεβλαμμένος τὴν ἐπιφάνειαν, ἴσως καὶ εἰς δύο ἢ τρία τεμάχια τεθραυσμένος, τούλάχιστον δύο καὶ ἥμισυ φύλλα τυπογραφικοῦ χάρτου, ἀποτελοῦντα μῆκος 1,47, ἔχομεν ἀνὰ χεῖρας, ἐφ' ὧν ἀποτετυπωμένα τὰ γράμματα εἰς στίχους ἐν ὄλῳ 90 ἢ 91, ὧν ἡ συνέχεια κατὰ πόσον εἶναι ἀκριβής, χωρὶς δηλ. παραλείψεως στίχου τινὸς ἐν τοῖς μεταξὺ τῶν τριῶν χαρτίων, ἀδελφον ἐμοί, ἀλλ' ἴσως ῥητέον, ὅτι ἐφρόντισεν ὁ ἀποτυπώσας νὰ μὴ ἀφήσῃ μεταξὺ χάσμα. Δυσάρεστον ὅμως, ὅτι δὲν ἔχομεν πληροφορίαν περὶ τοῦ ἂν τι καὶ πόσον μέρος τοῦ πλάτους τοῦ λίθου ἀποτέθραυσται καὶ πόθεν, δεξιόθεν ἢ ἀριστερόθεν· τοῦτο ὄντως ἀδύνατον νὰ μαντεύσῃ τις, ἂν μὴ ἴδῃ τὸν λίθον. Τὸ νῦν ὀρώμενον πλάτος ἐν τοῖς ἐπιμηκεστάτοις κατὰ τὸ ἔκτυπον στίχοις εἶναι 0,40. Βέβαιον δὲ ὅμως, ὅτι ἔχομεν σωζόμενον τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς, ὅχι δὲ καὶ τὴν ἀρχήν.

Ὅτε πρῶτον ἐγνώσθη ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν Λαμψάκῳ ὑπαρξίς τοῦ λίθου, ἐγνώσθη μετὰ τῆς πληροφορίας, ὅτι ἔχει ψήφισμα καὶ ὅτι ἀναγινώσκειται ἐν αὐτῷ τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἐπὶ τούτῳ, ὡς εἰκός, μεγάλη χαρὰ κατέλαβε τοὺς ἀκούσαντας, κριθέντος τοῦ εὐτυχοῦς εὐρήματος ὅχι ἀπιθάνου, διὰ τὸ ὅτι ὁ ποτὲ ἐλευθερωτὴς τῆς Ἑλλάδος καὶ σώστης τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ ἀπὸ τῆς βαρβαρότητος τῶν Ἀσιανῶν (οὓς σήμερον ἔξ' Εὐρωπαίων δυνάμεις, αἱ τῆς ὑψηλίου μέγισται, τό-

σον ἀδροφρόνως περιποιοῦνται !) ἐκεῖ που διήνυσε τὰς τελευταίας τοῦ ἡμέρας καὶ κατὰ τὸν Θεουκιδίδην εἶχε λαβῶν παρὰ τοῦ Ἀρταξέρξου εἰς σιτηρέσιον τρεῖς πόλεις, τὴν Λάμψακον, τὴν Μυοῦντα καὶ τὴν Μαγνησίαν, κατὰ τινὰς δέ, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, καὶ τὴν Περκώτην ἔτι καὶ τὴν Παλαίσκηψιν.

Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως δὲ νῦν τοῦ ψήφισματος ἔγνωμεν, ὅτι ὅχι μὲν εἰς αὐτὸν τὸν μέγαν Θεμιστοκλῆ ἀναφέρεται τὸ ψήφισμα οὔτε εἶναι τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀλλὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ Β'. πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, ὅμως δὲ εἰς ἀπογόνους τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου ἀναφέρεται, ὧν ὁ εἷς ὁμώνυμος ἐκείνῳ, ὁ δ' ἕτερος ὁμώνυμος ἐνὶ τῶν υἱῶν του, τῷ καὶ ἄλλοθεν γνωστῷ Κλεοφάντῳ· ἔτι δὲ τὸ ψήφισμα δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων τῶν κοινοτάτων, δι' ὧν δίδονται τιμαὶ εἰς τινὰς δι' ἀσημάντους εὐεργεσίας ἢ ἀπλῶς ἀνανεοῦνται καὶ ἐπικυροῦνται εἰς γένη τινὰ ἐπίσημα ἔπαινοι καὶ βραβεῖα πάλαι ποτὲ δοθέντα, ἀλλ' ἔχει ὑπόθεσιν σπουδαίαν, τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας ἐν καιροῖς χαλεποῖς δι' ὄλον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐπὶ τοῦ Ῥωμαίου ὑπάτου Τίτου Φλαμινίου προσήνεγκαν εἰς τὴν θετὴν πατρίδα των Λάμψακον οἱ τοῦ ποτὲ Θεμιστοκλέους ἀπόγονοι πρεσβεύσαντες. Οὕτω λοιπὸν ἡ ἐπιγραφὴ ὡς περιέχουσα τὰ τεθρυλημένα ὀνόματα Θεμιστοκλέους καὶ Τίτου Φλαμινίου ἀποβαίνει ἐν τῶν ἀξιολογωτάτων ἱστορικῶν μνημείων.

Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν ἐπ' αὐτὰς τὰς λέξεις τοῦ λίθου, ἐφ' ὅσον ἡδυνήθημεν νὰ τὰς ἀναγνώσωμεν ἐκ τοῦ ἐκτύπου καὶ μετρίως συμπληρώσωμεν. Ὑστερον δὲ προσθέτομεν εἴ τι κριθῆ ἀναγκαῖον ἔτι σημείωμα διασαφητικὸν τῶν καθέκαστα.

.....σιν ὑπὲρ τῆς πόλεως πρὸς τ |

..... Ῥωμαίους Τιμίον ΤΑ; ὑπάρξει παρὰ ΤΙ; ..

Ι α ὅταν ἐπανέλθωσιν οἱ πρεσ(β)ευταὶ παρ...

..Ν; καθότι τιμηθήσονται καὶ προβληθέντων..

5 .Λ ὑπομενόντων, ἐνίων δὲ καὶ χεροτονθ(έντων)..

..... μένων διὰ τὸ μέγεθος τῆς κομιδῆς...

..... πρ..... Ισαντο τοῦ ἐξομοσ.....

..ηθε;... ἀξιῶθεις ὑπὸ τοῦ δήμου ουΛ...

- τῶν) κα(τ)ὰ τὴν ἐκγδημίαν κινδύνων, ἀλλ' ἀπερὶ ἐλάσσονος ποιού-
 10 μεν);ος τὰ καθ' αὐτὸν τοῦ τῆι πόλει συμφέροντος ὑπέ-
 στης) τὴν πρεσβείαν καὶ ἐγδημήσας καὶ πλ;(εύσας εἰς
 τὴν) Ἑλλάδα, ἐντυχὼν μετὰ τῶν συμπρ(εσβευτῶν τῶι
 στρατηγῶι τῶν Ῥωμαίων τῶι ἐπὶ τῶν να(υτικῶν
 ἀ)πελογ(ί)σατο αὐτῶι διὰ πλειόνων, διότι. . . .
 15 . . . Λ.ε.ό δῆμ(ο)ς τοῦ Ῥωμαίων δήμου ἐξ ἀπΕΙ;. . .
 . . . πρὸς αὐτὸν καὶ διότι ἀξιοίη αὐτὸν καὶ παρα(καλοίη μετὰ τῶν;
 συμπρεσβευτῶν, ὄντων ἡμῶν συγγενῶν τ.
 . . . περὶ τῆς πόλεως ἡμῶν ἵνα συντελεθῆ.
 τ;έλη τῶι δήμωι ἐπιβάλλειν παρ' αὐ(τ.
 20 . . . ασθαι τῶν τῆι πόλει συμφερόντων διὰ τε (τὴν ὑπάρχου-
 σαν (ῆ)μῖν πρὸς αὐτοὺς συγγένειαν, ἣν καὶ ἀπ; . . .
 διὰ τὸ Μασσαλίητας εἶναι ἡμῖν ἀδε(λφούς.
 καὶ σύμμαχοι τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων κ;
 λάθωσιν ἀποκρίσεις τὰς ἀρμοζούσας τ.
 25 στείλασθαι, δι' ὧν εὐθαρσέστερος ὁ δῆ(μος.
 δ(ι)α(γρ)άφει ἀποδεχόμενος τὴν οἰκε(ιότητα καὶ συγγ;
 ἐν) εἰαν τὴν ὑπάρχουσαν ἡμῖν πρὸς Ῥωμ(αίους.
 ἐὰν πρὸς τινὰς φίλους ἢ ὄρκια ποῆται(ι συ-
 μπ)ερίλγψεται τῆμ πόλιν ἡμῶν καὶ διατη(ρήσει τὴν δημο-
 30 κρ)ατίαν καὶ τὴν αὐτονομίαν καὶ τὴν εἰρή(νην.
 . . . ηται εὐχρηστήσειν κ. . . ΛΙΟ. . . ἐὰν τις.
 . . . ΛΙ οὐκ ἐπιτρέψει ἀλλὰ κωλύσει, ἐντυ(χῶν μετὰ τῶν συμ-
 πρεσ)βευτῶν τῶι ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ ταμί(α.
 ἐαυτὸν ἀεὶ τινος ἀγαθοῦ παραίτιον γίνε(σθαι
 35 . . . παρ' αὐτοῦ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν δῆμο(ν.
 σ)υμφέρουσιν εἶναι κατεχώρισε.
 δ)ιακομίσει τὰ γρ(άμματα.

- . . . Εἰων εἶχεν τὰ ψηφίσματα πεΡ; (ι.
 ν πλοῦν πολὺν καὶ ἐπικίνδυνον ἐπ.
 40 Εἰους παρεστήσατο αὐτοὺς καὶ ἐπρα.
 υτων εἰς τὸ συμπρεσβεύσασθαι μεΘ;(ἐαυ-
 τοῦ εἰς) Ρώμην, κρίναντες δὲ χρήσιμον εἶναι ἀξίω.
 ἐ)ξακοσίων συμφέρουσιν ἐπιστολὴν ὑ.
 οντων Τολοστοαγίων Γαλατῶν διακομ(ι.
 45 συμπρεσβευτῶν καὶ τῶν συναποσ(ταλέντων ἐπ' Ἰ-
 τα)λίας καὶ χρηματίσας τῆι συγκλήτῳ μετ.
 των τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν αἴρεσιν ἣν ἔχ.

- α)ὐτοὺς καὶ ἀνανεωσαμένων τὴν ὑπάρχο(υσαν.
 . . . αὐτοὺς, ἀπολογισαμένων δὲ αὐτ(ῶι;) καὶ Ε;
 50 . . . ν; εἶναι ἀδελφοῖς τῶι δήμωι ἡμῶν συμβαίνει(ι ἀκό;-
 λο)υθον ἔχειν τῆι συγγένειαι, ἐνεφάνισε δὲ αὐ(τ.
 . . . ων καὶ ὧν προσδεόμενος ὁ δῆμος ὑπάρξαι.
 . . . Λπρεσβείαν καὶ παρεκάλει αὐτοὺς μετὰ τῶν συμπρεσβε-
 τῶν) περὶ τῆς τῶν ἄλλων φίλων καὶ οἰκείων.
 55 . . . ν; ὑπὲρ τῆς πόλεως ἡμῶν φροντίζειν δ(ι)άτε;
 τ)ὰ ὑπάρχοντα ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς φι(λά)νθρωπα καὶ τὴν γε-
 ν)ομένην ἡμῖν σύστασιν διὰ Μασσα(λιητῶν.
 . . . βΕΝ. . . συμφέρουσιν τῶι δήμωι καὶ εΓ;(λιπαρη;-
 σάν;)των ὅπως συμπεριληφθῶμε(ν.
 60 τ)αῖς γενομέναις Ῥωμαίοις πρὸς τὸν (βασιλέα;.
 λ;α(βεῖν) ἡμᾶς ἐν ταῖς συνθήκαις (. καθό-
 τ;ι κ(αὶ αὐτ)οὶ γράφουσιν περὶ δὲ τῶν.
 . . . ε;ν αὐτοὺς ἢ σύγκλητος πρὸς τοῦ(ς.
 τὸ)ν ὕπατον Τίτον καὶ τοὺς δέκα τοὺς ἐ.
 65 παραγενόμενος εἰς Κόρινθον με(τὰ.
 . Ἀπο)λλοδώρου ἐνέτυχεν τῶι στρατηγῶ(ι.
 . δια)λεγείας αὐτ(οῖς) ὑπὲρ τοῦ δήμου καὶ π.
 φιλοτιμίας ἵνα πρόνοιαν ποιῶνται.
 νται εἰς τὸ διασώζεσθαι τὴμ πόλιν (ἐλευθέ-
 70 ραν καὶ) δημοκρατουμένην, περὶ ὧν.
 ν; καὶ ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς βασιλεῖ(ς.
 ο)ύσας αὐτῶι εἶναι διαπέστειλεν.

- Α. . . Λ.
 υσει; τα τη.
 75 |ων; δὲ εἶνα(ι.
 ε; τὴν αὐτον(ομίαν.
 . συνθή)κ;ας ἴσχειν πρὸς.
 . . . αὐτῶι καὶ ἀτέλεια(ν.
 . . . καὶ εἰσπλεῖν καὶ (ἐκπλεῖν.
 80 . . . πα)ρασπονδεῖεν Ι.
 ωι ἔδοξεν τῶ(ι.
)νακτος γνώμ(η.
 ων ἀρχόντων.
 . . εἰ,)ναι τὰ ἐψηφισμέ(να.
 85 . . . τη;ι Θεμιστοκλεῖ.
 . . . του εἶναι πάντα α.

.. σ;αν Κλεοφάντιω Η.....

... τούς δὲ νέους ἀρχ(οντας)....

.. γράψαντας ἐγκόψαι ε.....

... καὶ θεῖναι εἰς τῶν Ι.....

90

91 ὅπου ἄν;) αὐτοῖς δοκῆι.—

Βλέπων τις τὸ ἀνωτέρω δοθὲν κείμενον ἐννοεῖ, ὅτι τὰς συμπληρώσεις ἡμῶν τὰς κατὰ τὰ ἄκρα τῶν στίχων ἐθέσαμεν σχεδὸν ἀδιαφόρως, δεξιὰ ἢ ἀριστερά, ἐν ἀγνοίᾳ ὄντες τοῦ ποῦ ὁ λίθος ἐκολοβώθη, καὶ ὅτι ἔνεκα τούτου εἰς ὀλιγίστων γραμμάτων προσθήκην περιωρίσθημεν, οὔτε ἐπεβαλόμεθα κυρίως εἰπεῖν εἰς τὸ νὰ ἀποκαταστήσωμεν τὴν συνέχειαν τῶν στίχων παρὰ εἰς ὀκτὼ μόνον μέρη (στίχ. 9—14. καὶ 16—17. καὶ 20—21 καὶ 26—27. καὶ 28—30. καὶ 32—33. καὶ 45—46. καὶ 55—57) καὶ τοῦτο ἀπλῶς χαριζόμενοι τῷ θυμιδίῳ ἡμῶν καὶ ἄνευ τινὸς ἀξιώσεως. Μάλιστα δὲ περὶ τῶν ἐν τῷ τρίτῳ χαρτίῳ στίχων, τῶν ἀπὸ 73 ἕως τέλους, εἰς ἀπορίαν ἤμεθα πῶς νὰ τοὺς τοποθετήσωμεν, ὄντας τόσο ὀλίγου μήκους, δεξιὰ ἢ ἀριστερά ἢ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὄλου τῆς στήλης πλάτους, ἕως οὗ ἀποφασίσαντες τοὺς ἐθέσαμεν ἐν τῷ μέσῳ.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω. Περὶ δὲ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ψήφισματος μέλλοντες ὀλίγα τινὰ νὰ εἴπωμεν συντελεστικὰ εἰς τὴν κατανόησίν της, αἰσθανόμεθα, ὅτι δυνατόν τινες τῶν πολὺ πεφυλαγμένως, ἵνα μὴ εἴπωμεν ὑπερκριτικῶς χωρούντων ἐν τοῖς τοιούτοις, ἀφοῦ ἀνέγνωσαν τὸ προοίμιον ἡμῶν, εἶτα δὲ αὐτὸ τὸ ψήφισμα, νὰ δυσπιστήσωσι εἰς τὸ ὀρθὸν τῆς ἡμετέρας ἀντιλήψεως, καὶ νὰ δεχθῶσι μὲν πάντως, ὅτι τῶν Λαμψακηνῶν εἶναι τὸ ψήφισμα, εἰ καὶ ρύδαμου ἐν τοῖς στίχοις ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦτο, πιστεύοντες ἀπλῶς εἰς τὴν πληροφορίαν ὅτι ἐν Λαμψάκῳ εὑρέθη ὁ λίθος, νὰ ὑποθέσωσι δὲ ἄλλους τινὰς τοὺς πρεσβεύσαντας καὶ οὐχὶ ἀπογόνους τοῦ Θεμιστοκλέους, τὰ δὲ ἐν τοῖς τελευταίοις στίχοις ὀνόματα Θεμιστοκλέους καὶ Κλεοφάντου νὰ ἐκλάβωσιν ὡς κατ' ἄλλην ἐννοίαν ἀναγεγραμμένα, κατὰ τὴν δεῖξιον ὅτι δηλ. οἱ οἰοιδῆποτε ἄλλοι πρεσβεύσαντες τιμῶνται ὑπὸ τῆς πόλεως ἐκείναις ταῖς τιμαῖς αἷς ποτε ἐτιμή-

θησαν ὁ μέγας Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Κλεόφαντος, ἢ ὅτι τὰ ὀνόματα ταῦτα, κείμενα ἐκεῖ περὶ τὸ τέλος, ὅπως κεῖνται, εἶναι ὅλως κατὰ τύχην τὰ αὐτὰ τοῖς τεθρυλημένοις ἐκείνοις τῶν παλαιῶν χρόνων. Ἀλλ' ἡμεῖς ἄνευ πολλῆς πρὸς τοὺς τοιαῦτα τινὰ ὑπολαμβάνοντας ἀντισχυρίσεως ἐμμένομεν εἰς τὰ ἀρχῆθεν ἡμῖν δόξαντα καὶ ἐπιφέρομεν τάδε.

Ὁ Πλούταρχος, ὅστις ἔζη 600 ἔτη μετὰ τὸν Θεμιστοκλέα τὸν πάνυ, 300 δὲ μετὰ τὸν Τίτον Φλαμινῖνον, λέγει ἐν βίῳ Θεμιστ. 32: «τοῖς ἀπὸ γένους τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τιμαῖτινες ἐν Μαγνησίᾳ φυλαττόμεναι μέχρι τῶν ἡμετέρων χρόνων ἦσαν, ἃς ἐκαρποῦτο Θεμιστοκλῆς Ἀθηναῖος, ἡμέτερος συνήθης καὶ φίλος παρ' Ἀμμωνίῳ τῷ φιλοσόφῳ γενόμενος.» Τί παράδοξον λοιπὸν ἀφοῦ τὸ ὄνομα Θεμιστοκλῆς ἐν τῇ αὐτῇ οἰκογενεῖᾳ καὶ μετὰ 600 ἔτη ἐπανελαμβάνετο, νὰ ὑπῆρχέ τις καὶ ἐπὶ Τίτου Θεμιστοκλῆς; (*) Κλεόφαντον δὲ υἱὸν τοῦ πάνυ Θεμιστοκλέους ἀναφέρει ὁ αὐτὸς Πλούταρχος αὐτόθι, μετὰ προσθήκης ὅτι καὶ Πλάτων ὁ φιλόσοφος μέμνηται αὐτοῦ ὡς ἰππέως ἀρίστου, (ἴδε Πλάτ. Μένωνα 93). Καὶ ὁ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἄρα ἐπιγραφῇ Κλεόφαντος πιθανώτατα ἀνήκει εἰς τὸ αὐτὸ γένος.

Ὅτι δ' ἐπὶ Τίτου τῷ 196 πρὸ Χρ. καὶ οἱ Λαμψακῆνοὶ παρεκτός ἄλλων τῆς Ἀσίας Ἑλληνικῶν πόλεων ἐροβοῦντο μὴ ὑποδουλωθῶσι τῷ βασιλεῖ τῆς Συρίας Ἀντιόχῳ, ἱστορεῖται παρὰ Πολυβίῳ (18, 35), καὶ ὅτι πρέσβεις αὐτῶν περὶ τούτου ἐνώπιον τῶν Ῥωμαίων ἐν Λυσιμαχείᾳ ἠγόρευσαν (**), ὀνομάζονται δὲ παρ' αὐτοῦ Παρμενίων καὶ Πυθόδωρος. Πιθανῶς λοιπὸν ὀλίγον πρότερον εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Κυνὸς κεφαλαῖς ἦτταν τοῦ προτελευταίου βασιλέως τῶν Μακεδόνων Φιλίππου ἐγένετο ἡ

(*) Καὶ τινὰ Θεμιστοκλῆν Πολιάρχου, «τρίτον ἀπόγονον Θεμιστοκλέους τοῦ Ξέρξη καὶ Μήδοις ἐναντία ναυμαχίσαντος,» ἀναφέρει ὁ Πausανίας ἐν Ἀττικ. 1, 37. Ἐκεῖνος βέβαια θὰ ἦτο παλαιότερος τοῦ ἐπὶ Τίτου ζῶντος. Ἄλλως δὲ πλειότερά τινὰ περὶ τῶν ἀπογόνων Θεμιστοκλέους ἴδε Βοίχχιον ἐν C I G r. τόμ. α'. σελ. 441 κ. ἐξ.

(**) τοῦτο παρέλειψεν ὁ Δίσιος XXXIII, 40.

πρεσβεία τῶν περὶ Θεμιστοκλῆ εἰς Ῥώμην καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸν Τίτον καὶ τοὺς δέκα τοὺς ἐπὶ καταστάσει τῶν πραγμάτων ἐν ταῖς τῶν συμμάχων (!) χώραις συνήθως διοριζομένους παρὰ τῆς Συγκλήτου ἀνδρας.

Ἡ εἰρήνη τῶν Ῥωμαίων πρὸς τὸν Ἀντίοχον ἐγένετο τῷ 188 πρὸ Χρ. καὶ αἱ πόλεις αἱ Ἑλληνικαὶ ἔμειναν ἐλεύθεραι ἐφ' ἱκανὸν χρόνον, ἕως οὗ ἦλθε καὶ αὐτῶν τὸ μοιραῖον ἡμᾶρ τῆς ὑποδουλώσεως, εἰς ὃ ὑπάγονται πάντες οἱ ἀφρονοῦντες.

Ἐπρέσβευσαν δὲ οἱ Λαμψακηνοὶ εἰς Ῥώμην καὶ τῷ 170 πρὸ Χρ. ἀπολογούμενοι περὶ τῆς ἀποστασίας τῶν πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων Περσέα καὶ φέροντες πρὸς ἐξιλέωσιν μεγαλότιμον χρυσοῦν στέφανον εἰς τὸν ἐν τῷ Καπετωλίῳ Δία, περὶ ἧς πρεσβείας ὁ Λίβιος (XXXIII, 6) λέγει, ὅτι τότε in sociorum formulam ἤχθησαν, δηλ. τὴν ὑποτέλειαν.

Περίεργον δέ, ὅτι ἡ μνεῖα τῶν Μασσαλιητῶν ἐν τούτῳ τῷ ψηφίσματι, ἦν ἔκριναν δέον νὰ ποιήσωσι δις οἱ πρεσβευταὶ τῶν Λαμψακηνῶν ἀγορεύοντες πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, εὐρίσκεται καὶ ἐν τῇ παρὰ Λίβιῳ (XXXVII, 54) τῶν Ῥοδίων ἀγορεύσει τῷ 189 πρὸ Χρ. ἐνώπιον τῆς Συγκλήτου μετὰ τῆς ἐννοίας, ὅτι καθῆκον ἔχουσιν οἱ Ῥωμαῖοι οὐ μόνον τὰς ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ τὰς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ ἀλλαχοῦ Ἑλληνικὰς πόλεις νὰ διατηρῶσιν ἐλευθέρως, καθὼς δὰ διετήρουν ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ τιμῇ τὴν ἐν Γαλλίᾳ Μασσαλίαν, εἰ καὶ ὑπὸ βαρβάρων λαῶν κυκλωμένην οὔσαν. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι κοινὸς οὕτως εἶπεῖν τόπος ἦτο τοῦτο ἐν τῇ τότε τῶν Ἑλλήνων διπλωματία, ὅπως καὶ ἐν ἄλλο περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐπιχείρημα, τὸ τῆς ὑπαρχούσης ἀνέκαθεν πρὸς Ῥωμαίους συγγενείας, οἱ Ἰλιεῖς καὶ οἱ Δαρδανεῖς ὄχι ἀνωφελῶς μετεχειρίσθησαν. Ἴδε Λίβ. XXXVIII, 39.

Καὶ ταῦτα μὲν προχείρως εἰρημμένα ἀρκείτωσαν πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος γενικὴν κατάληψιν τῆς ἐν τῷ ψηφίσματι ὑποθέσεως. Διὰ τί δὲ ἐν στίχῳ 44 μνημονεύεται τὸ ἐν Ἀσίᾳ ἔθνος τῶν Τολοστογαγίων Γαλατῶν, ἀδηλον ἐμοί. Ἴσως ὁμως δὲν εἶναι πολὺ ἄτοπον νὰ εἰκάσῃ τις, ὅτι ἔλαβόν τινὰς ἐξ αὐτῶν

οἱ πρεσβεύσαντες ἐπὶ μισθῷ ὡς προπομποὺς χάριν ἀσφαλείας ἐν τῇ ἐπικινδύνῳ εἰς Ἰταλίαν ὁδῷ, καθὼς ἐν τοῖς ἀνωτέρω στίχοις τοῦτο ὑποσημαίνεται, εἰ καὶ ὁμολογῶ, ὅτι εἰς τὴν εἰκασίαν ταύτην ἐναντιοῦται πῶς τὸ ὅτι περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους (189 πρὸ Χρ.) οἱ Γαλάται τῆς Ἀσίας, ὡς ὁ Λίβιος ἱστορεῖ (XXXVIII, 15—17), ἦσαν ἐμπόλεμοι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 26 Δεκεμβρίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΒΟΙΩΤΙΑΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

Α'. Χαιρωνείας.

α) Στήλη τετράγωνος ἐν εἴδει βάρου, λίθου φαιού, ὕψους 0,50, πλάτους 0,32 καὶ πάχους 0,28. Ἐπιγραφὴν δὲ ἔχει εἰς τὰς δύο παρακειμένας πλευρὰς τὴν ἐπομένην.

Πλευρὰ α'.

Πάτρων Διοκλῖδαο

Σαράπι, Ἴσι, Ἄνουβι.

Ἄρχοντος ἐγ Χαιρωνείαι Ἀρίστωνος, μηνὸς ἀγριωνίου πέντε καὶ δεκάτη,

5 Θέων Θεομνήστου Φανατεὺς ἀνέθηκεν ἐγ Χαιρωνείαι ἱερὸν τῷ Σαράπι τὸν ἴδιον θρεπτόν, ὃν εἶχε οἰκογενῆ, ὡς ὄνομα Σώσων, τὴν ἀνάθεσιν ποιούμενος διὰ τοῦ συνεδρίου κατὰ τὸν νόμον Χαι-

10 ρωνέων. Ἐξενεγκάτω δὲ Σώσων τὸν ἔρανον, ὃν συνάγαγε Θέων ἐμ Φανατεῖ, τὸ ὑπὲρ Θεώνος ὄνομα, ἕως ἂν τέλος λάβῃ ὁ ἔρανος. Τὴν δὲ οἰκίαν, ἧς ἔχει τὴν κτησίαν Ἀρμέας Ἀρίστωνος Φανατεὺς πε-

15 πιστευμένος παρὰ Σώσωνος, κομισάσθω Σώσων τὸ ἐπ' αὐτῇ δάνειον καὶ κελυσάτω ἀποδοῦναι τὴν ὠνήν τῆς οἰκίας Ἀρμέαν Θεώνι. Μάρτυρες, Ἀρίστων Ἀρμέου,

(Ἀθηναίου τόμος Θ' τεῦχος δ')

20 Εὐδαμος Ἐγεκράτης οἱ Εὐμένου Φανατεῖς,
Ἐράτων Ἀμινίου, Ἀντίγων Ἀριστογείτονος,
Πυρρίνας Ὀμολώτου Χαιρωνεῖς.

Πλευρὰ β'.

Ἐπιτίμω ἄρχω, μείνος ἀλαλο-
μενίω πέντε κῆ δεκάτη, παρ-
θένα ἱερά τῷ Σαράπιος, παριόν-
τος αὐτῇ τῷ ἱεράρχῳ Νικίσο Χα-
5 ρίνδαο, σουνευδοκίοντος
κῆ τῷ ἱουῖω αὐτῆς Ἐρωνος, ἀντί-
θειτι τὴν Εἰδίαν ὀρεπτὰν Σουρί-
ναν ἱεράν τῆι Σαράπι, παραμείνα-
σαν αὐτὰν ἀνεγκλείτως, ἅς
10 κα ζῶει, τὰν ἀνάθεσιν ποιούμενα
διὰ τῷ σουνεδρίῳ. Εἰ δέ κα γεννά-
σει Σουρίνα, ἔτι ζώσας παρθένας,
ἔστω τὸ γενόμενον ἐλεύθερον.

Ὁ ἐν τῇ πρώτῃ πλευρᾷ ἀναφερόμενος μὴν ἀγριώνιος, ὡς μὴν τῶν Βοιωτῶν, κατὰ πρῶτον ἐνταῦθα παρουσιάζεται, καθ' ὅσον γνωρίζομεν.

Ὁ λίθος εὐρέθη ἐνωκοδομημένος ἐν θεμελίῳ μεταγενεστέ-
ρων οἰκοδομῶν πρὸς τὰ βορειανατολικά τοῦ χωρίου Κάπρουνα
(ἑρείπια Χαιρωνείας) παρὰ τὴν ἀμαξιτὴν ὁδόν, κατὰ τὰς γε-
νομένας ἐκεῖ ἀνασκαφὰς τῷ 1871 ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρ-
χαιολογικῆς ἐταιρίας. Ἐκεῖ δὲ εὐρέθησαν, καὶ τότε καὶ κατὰ
τὸ λῆγον ἤδη ἔτος, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐνεπίγραφοι λίθοι, σῶοι
καὶ εἰς τεμάχια, ὧν τὰ ἀντίγραφα δημοσιευθήσονται ἐν τῷ ἐ-
πομένῳ τεύχει τοῦ Ἀθηναίου, πρὸς μελέτην τῶν ἐνασχολου-
μένων ἰδίως εἰς τὰς ἐπιγραφάς. (ἀκολουθεῖ.)

Π. ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

Ἐγνωστοποιήσαμεν ἄλλοτε διὰ τοῦ περιοδικοῦ τούτου (Θ',
2, 157) ὅτι, ἀνευρεθέντων ἀνθρωπίνων ὀστέων ἐν τῷ πολυαν-

δρίῳ Χαιρωνείας, ὅπου ὁ λέων, ἀπεφάσισεν ἡ ἀρχαιολογικὴ
ἡμῶν ἐταιρία νὰ ἀνασκάψῃ πάντα τὸν χῶρον αὐτοῦ ὅπως ἀκρι-
βῶς ἐρευνήσῃ τὰ ἐν αὐτῷ. Ἡ ἀνασκαφὴ ἐξετελέσθη ἤδη πλήρης
πρῶτον μὲν μικρὰ τις ἀποπειρατῆριος ὑπὸ τοῦ ἀγαλματοποιοῦ,
κ. Λαζάρου Φυτάλη, ὅστις, ἀποσταλεὶς εἰς Χαιρώνειαν δις κατὰ
μῆνα ἀπρίλιον τοῦ ἔτους τούτου, ὅπως μελετήσῃ τὰ πρὸς
ἀνέγερσιν τοῦ λέοντος, καὶ ἀνασκάψας εἰς τινὰ μέρη ἀνεῦρε
πρῶτος σκελετοὺς νεκρῶν ἐντὸς τοῦ πολυανδρίου, ἐπανελθὼν
δὲ ὑπέβαλεν εἰς τὸ συμβούλιον τῆς ἀρχαιολ. ἐταιρίας ἐκθεσιν
περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἀνασκαφῆς, ἣν θέλομεν δημο-
σιεύσει ἐν τῷ ἐπομένῳ τεύχει. Εἶτα δὲ ἀποσταλεὶς ὁ ἔφορος
τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Σταματάκης, ἐξετέλεσεν ἐπὶ πολλοὺς
μῆνας ἀκριβῆ καὶ τελείαν τοῦ ὄλου πολυανδρίου ἀνασκαφὴν,
ἀνευρὼν ἐντὸς αὐτοῦ 254 σκελετοὺς νεκρῶν καὶ πολλὰ κτερί-
σματα παρ' αὐτοῖς. Τούτων τινὰ κομίσας πρὸ μικροῦ ἐνταῦθα,
κατέθεσε πρὸς θεάν τοῦ κοινοῦ εἰς τὴν ἐν τῷ Βαρβακείῳ συλ-
λογὴν τῆς ἀρχαιολ. ἐταιρίας, ἐτοιμάζων καὶ ἐκτενῆ περιγρα-
φὴν τῶν ὑπ' αὐτοῦ εὐρεθέντων.

— Τῇ 18 Δεκεμβρίου, ἰσοπεδουμένης τῆς παρὰ τὸ Βαρβακείον
Λύκειον βορείας παρόδου, ἀνευρέθη ὑπὸ τὰ χῶματα σπουδαῖον ἄ-
γαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ὕψους 1,05, καὶ τέχνης τῶν Ῥωμαϊκῶν χρό-
νων. Ἡ θεὰ ἴσταται ἐπὶ βάσεως τετραγώνου, φέρουσα ἐπὶ τῆς
κεφαλῆς κράνος μετὰ γρυπῶν καὶ σφιγγῶν, ἐπὶ τοῦ στέρνου αἰ-
γίδα καὶ γοργόνειον, ἀχειρίδωτον ἱμάτιον καὶ χιτῶνα ποδῆρη,
ἐζωσμένον περὶ τὴν ὀσφύν, εἰς τὴν δεξιὰν κρατεῖ νίκην πτερωτὴν
ὕψους 0,15 καὶ στέφανον φέρουσαν, τὴν δὲ ἀριστερὰν ἔχει ἐπὶ
τῆς παρὰ τὸν πόδα ἀσπίδος, ἧς πλησίον ἐλίσσεται δράκων.

Τὸ ἄγαλμα τοῦτο μετ' ἄλλου πρότερον εὐρεθέντος καὶ νῦν
ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας σωζομένου παρέχει ἔννοιαν τῆς
χρυσελεφαντίνης Παρθένου Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδίου, καὶ ὡς τοιοῦ-
το διήγειρε τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ καὶ πολὺν προεκάλεσεν ἐν
ταῖς ἑφημερίσι τῶν Ἀθηνῶν λόγον. Ἐκτενέστερον περιέγραψεν
αὐτὸ ὁ ἐν Πειραιεῖ καθηγητῆς, κ. Ἰάκ. Χ. Δραγάτσας, εἰς τέσ-

σαρα ἐφεξῆς φύλλα τῆς Παλιγγενεσίας τῆς 23, 24, 27 καὶ 29 τοῦ Δεκεμβρίου μηνός. Ὁ τόπος, ὅπου εὑρέθη αὐτὸ πίπτει ἐντὸς τοῦ ἀρχαίου περιβόλου τοῦ ἀστεος καὶ πλησιέστατα αὐτῷ, καθ' ἃ δεικνύει ὁ πίναξ τοῦ Kaupert. Αὐτόθι ἐφάνησαν τειχία δωματίων παλαιᾶς οἰκίας, ἔχοντα κεχρωματισμένα ἐπιχρίσματα ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἐπιφανειῶν. Ἐπὶ τῆς μιᾶς τούτων σώζεται γεγραμμένον ἐν κάτω μέρος κίονος Ἰωνικοῦ καὶ νῆσσα βαίνουσα ἐλαφρῶς ἐπὶ μίσχου φυταρίου με στενόμακρα φύλλα, ἐπὶ τῆς ἐτέρας δὲ κοσμήματα ἐλικοειδῆ ὅμοια ἐκείνοις ἃ εἶχε μία παλαιὰ οἰκία ἐκ τῶν ἐντὸς τοῦ περιβόλου, βορείως τοῦ Διπύλου. Ὁ ἐν τῷ εὑρέθη τὸ ἄγαλμα τόπος δὲν ἀνεσκάφη ἔτι ἱκανῶς, ὅπως γνωσθῆ τί ὑπὸ τὴν γῆν κρύπτεται· μέγα οἰκοδόμημα βεβαίως δὲν δύναται νὰ ὑπῆρχε, διότι ὁ χῶρος εἶναι στενός, μόλις 15 μέτρα πλατὺς, καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ ἐκτίσθησαν πρὸ ἐτῶν ἐντεῦθεν μὲν τὸ Βαρβάρειον, ἐκεῖθεν δὲ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι, ὧν ἐν τοῖς θεμελίοις δὲν εὑρέθησαν μεγάλης οἰκοδομῆς λείψανα. Πιθανὸν λοιπὸν ὅτι ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ ἦτο ἐκτισμένη ἰδιωτικὴ οἰκία, ἧς τειχία σώζονται φέροντα τὰς ῥηθείσας γραφάς, καὶ ὅτι ἐν αὐτῇ ἐτηρεῖτο ἐν ἱερῷ (sacrario) τὸ ἀνευρεθὲν ἄγαλμα ὡς ἀντικείμενον οἰκιακῆς λατρείας τῆς πολιούχου θεᾶς, οἷα ἄγαλματα πολλὰ ὑπῆρχον ἐν ἐκάστη οἰκίᾳ θεῶν ἐφεστίων, οἰκιδίων, πατρῶων, γαμηλίων καὶ ἄλλων τοιούτων πολλῶν, ὅπως καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις ἡμῶν ἔχομεν πολλὰς ἀγίων εἰκόνας ἀναφορὰν τινα ἐχούσας πρὸς τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Γνωστὸν δὲ ὅτι τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἐξ οὐδεμιᾶς οἰκίας ἦτο δυνατόν νὰ ἐλλείπη, οὐδὲ ἐκ δήμου τῆς Ἀττικῆς καὶ ἄλλης οἰαςδήποτε κοινότητος ἐν αὐτῇ, ὡς οὔσης ταύτης προστατίδος καὶ προμάχου τῆς χώρας καὶ τῶν κατοίκων (Παυσ. 1, 26, 7)· διὸ καὶ ἐν τάφοις εὑρέθησαν ἀγαλμάτια τῆς θεᾶς ταύτης ὡς φυλακτήρια τῶν νεκρῶν. Εἰκάζομεν δὲ ὅτι τοῦ ἀριστουργήματος τοῦ Φειδίου, τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, εἶχον ἀπομιμήματα πολλὰ οἰκίαι ἐν Ἀθήναις πρὸς λατρείαν καὶ κόσμον, καὶ ὅτι τοιοῦτο εἶναι καὶ τὸ ἡδῆ

ἀνευρεθὲν, ὅπερ παριστάνει τὴν παρθένον ἐν πανοπλίᾳ καὶ μεταξὺ τῆς ἀσπίδος καὶ τῶν ποδῶν ἔχουσαν ὡς ὑπ' αὐτῆς προστατευόμενον τὸν Ἐριχθόνιον δράκοντα, ὅστις ἦτο προσωποποίησις τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς, πιστευόντων ὅτι ἦσαν γηγενεῖς καὶ αὐτόχθονες, συνδεόμενοι μάλιστα μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς διὰ τοῦ μύθου τοῦ Ἡφαίστου καὶ αὐτῆς ἅμα γεννηθείσης ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός. Ἴσως δὲ πλὴν τοῦ ἀγάλματος τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, τῆς ἐν τῷ παρθενῶν οἰκούσης ὡς θεᾶς νικηφόρου μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, ὑπῆρχον ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς οἰκίαις καὶ ἀπομιμήματα τῆς αὐτῆς θεᾶς ὡς Ἀπτέρου Νίκης, ἀποθεμένης δηλαδὴ τὰ πτερὰ ὅπως μένη διὰ παντός ἐν Ἀθήναις, οἷα αὕτη ἐλατρεύετο ἐν ἄλλῳ ἀγάλματι καὶ ἐν τῷ τῆς Ἀπτέρου Νίκης καλουμένῳ ναῷ. Ὡσαύτως καὶ τοῦ τρίτου διπετοῦς ξυλίνου ἀγάλματος αὐτῆς ὡς Πολιάδος Ἀθηνᾶς, λατρουμένης ἐν τῷ ὁμωνύμῳ αὐτῇ ναῷ ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ ὡς φρουροῦ καὶ προστατῆτος τῆς πόλεως καὶ χώρας, ὅπερ ὡς ἱερώτατον ἐφυλάσσετο αὐστηρότατα καὶ ἐξόχως ἐλατρεύετο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, πιστευόντων ὅτι ἡ ὑπαρξίς καὶ σωτηρία αὐτοῦ συνεδέετο μετὰ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Περὶ τῆς ἐν ταῖς οἰκίαις λατρείας τῶν πολιούχων θεῶν καὶ ἄλλων παρ' Ἑλλησι καὶ Ῥωμαίοις θέλομεν πραγματευθῆ ἄλλοτε ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ.

— Ἀπεπερατώθη, καθ' ὅσον ἦτο δυνατόν, ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας καὶ ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ἐν Πειραιεῖ Θεάτρου, περὶ οὗ ἐποιησάμεθα λόγον ἐν τῷ 6' τεύχει ἀπὸ σελ. 152 τοῦ τόμου τούτου. Ἡ περὶ αὐτοῦ ἔκθεσις τοῦ ἐπιμεληθέντος τῆς ἀνασκαφῆς κ. Φιλίου καὶ σχέδιον τοῦ θεάτρου θέλουσι δημοσιευθῆ ἐφεξῆς ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἀρχαιολ. ἐταιρίας.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

BIBLIA NEOΦΑΝΗ.

Ἡ ἐθνικὴ βιβλιοθήκη ἐν ἔτει 1880 ὑπὸ Ἐ. Δ. Ροῦδου, ἐφόρου αὐτῆς.

Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Α. Κορομηλά, 1880 [12ον, σελ. 70].

Περὶ τῆς ἀπογραφῆς παρὰ Ῥωμαίους ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν, διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγησίᾳ τοῦ μαθήματος τῆς Ῥωμ. ἀρχαιολογίας, ὑπὸ Γ. Κωνσταντινίδου Μακεδόνας, Δ. Φ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδελου καὶ Τρίμη, 1880. [8ον, σελ. 32].

Τὰ κατὰ τὴν Πρυτανείαν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1875—1876 καὶ τὴν τοῦ 1876—1877 πεπραγμένα, ἐκδιδόμενα κατ' ἀπόφασιν τῆς ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ «Λαοῦ», 1880. [8ον, σελ. 58.]

Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τὴν 18ῃ Ὀκτωβρίου 1879 ὑπὸ Νικολάου Μ. Δαμαλά, τακ. καθηγ. τῆς Θεολογίας, παραδίδοντας τὴν πρυτανείαν τῷ διαδόχῳ αὐτοῦ κ. Θεοδώρῳ Ἀρεταίῳ, τακ. καθ. τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς καὶ χειρουργίας. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ, 1888 [8ον, σελ. 176].

Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἀπὸ Ἰανουαρίου 1879 μέχρι Ἰανουαρίου 1880. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Ἀγγελοπούλου, 1880. [8ον, σελ. 44 μεθ' ἐνὸς τοπογραφικοῦ πίνακος].

Ὀμηρικὴ Χρηστομάθεια μετὰ σχολίων γραμματικῶν, ἱστορικῶν, ἐξηγητικῶν καὶ γεωγραφικῶν, διηρημένη εἰς 4 τεύχη πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλλ. γυμνασίων ὑπὸ Β. Γ. Βυθούλκx, τεῦχος β'. περιέχον ἐκ τῆς Ὀδυσσεΐας τὰς βραχυδίας Ζ, Θ καὶ Ι. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφ. τῆς «Φιλοκαλίας», 1880 [8ον, σελ. 92].

Περὶ ἀφομοιώσεως ἐν τῷ ψυχικῷ βίῳ, διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγησίᾳ Χρ. Δ. Παπαδοπούλου (ὑφηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας), ἐπικρινομένη ὑπὸ Περικλέους Γρηγοριάδου (ὑφηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ι. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη. 1880. [12ον, σελ. 61].

Βιοὶ παράλληλοι Πλουτάρχου οἱ ἐν τοῖς γυμνασίοις διδασκόμενοι, τεῦχος α'. Ἄγις καὶ Κλεομένης μετὰ σχολίων ὑπὸ Μ. Γκιόλμx, καθηγητοῦ. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ὁ «Παλαμίδης», 1880 [8ον, σελ. 5' καὶ 107].

Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ διδασκαλείου ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ Βλασίου Σκουδέλη. Ἐν Τριπόλει, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Τριπόλεως τῶν ἀδελφῶν Ν. Κλεισοῦνη, 1880. [12ον, σελ. 16].

Ἐκθεσις Σ. Π. Λάμπρου, Δ. Φ., ὑφηγητοῦ, πρὸς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων

περὶ τῆς εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀποστολῆς αὐτοῦ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1880

Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ «Αἰῶνος. 1880 [8ον, σελ. 32].

Χαρτοφυλάκιον τῶν παιδικῶν μου χρόνων ἢ ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας, ὑπὸ Νικολάου Δοσίου Δ. Φ. Ἰωαννίτου. Ἐν Κερκύρα, τυπογραφεῖον ὁ «Κοραῆς», 1880. [σελ. 14. καὶ 58].

Association française pour l'avancement des sciences. Congrès de Reims, 1880. Sur quelques systèmes de surfaces du second degré par Cyparissos Stephanos d'Athènes. Séance du 16 Août 1880. Paris, 1880. [8ον. p. 8].

Ilios Stadt und Land der Trojaner. Forschungen und Entdeckungen in der Troas und besonders auf der Baustelle von Troja, von Dr. Heinrich Schliemann mit circa 1800 Abbildungen. Karten und Plaenen in Holzschnitt und Lithographie. Leipzig, F. A. Brockhaus 1881. [8ον, s. XXIV 880. fr. 75].

* Κ. Κοντόπουλος, Ἀθινασία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἢ ἀνεύρεσις τῆς ὀμηρικῆς γλώσσης ἐν ταῖς δημῶδεσι διαλέκτοις τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς. Ἐν Ὀδησσῷ. [8ον, σ. 59].

* Κ. Ξανθόπουλος, συνοπτικὴ ἔκθεσις περὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως αὐτῶν μέχρι τοῦδε. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1880 [8ον, σ. Η' καὶ 176]. Τιμ. δρ. 1,50.

* Συλλογὴ δημοτικῶν ᾄσματων τῆς Ἡπείρου ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐκδιδομένων ὑπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις, 1880. [8ον, σ. 16' καὶ 383]. Τιμῶνται δρ. 8.

* Συλλογὴ ἐθνικῶν ᾄσματων, περιέχουσα τετρακόσια ᾄσματα τονισθέντα ὑπὸ τοῦ ἐκ Θήρας μουσικοδιδασκάλου Ἄντ. Ν. Σιγάλα. Ἐν Ἀθήναις, 1880 [8ον, σ. κ2' καὶ 543]. Τιμᾶται δρ. 8.

* Ἑλληνικὴ ἀνθολογία ὑπὸ Ἀνέστη Κωνσταντινίδου, ἔκδ. ε'. Ἐν Ἀθήναις, 1880 [8ον, σελ. 541]. Τιμ. δρ. 5.

Περὶ Χημικῆς συνθέσεως καὶ τῆς τεχνικῆς ἀλκαλοειδῶν παρασκευῆς, πραγματεία ἐπὶ ὑφηγησίᾳ τῆς φαρμακευτικῆς χημείας, ὑπὸ Ἀναστ. Κ. Δαμβέργη, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας καὶ πτυχιούχου τῆς φαρμακευτικῆς. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ἀδελφῶν Πυρρή. 1880. [8ον, σελ. 69].

Διάφοροι γραφεῖς εἰς τὸ κείμενον τοῦ Γοργίου τοῦ Πλάτωνος, συλλεγεῖσθαι ἐκ περγαμενοῦ κώδικος τοῦ 17. αἰῶνος ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου τοῦ Κεραμέως. Ἐν Σμύρνῃ, τύποις Ν. Α. Δαμιανοῦ, 1880. [8ον, σ. 16].

Ἀκεκδῶτων συμαικῶν τεῦχος α'. [περιέχον ἐπιστολάς πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλων λογίων], νῦν πρῶτον ἐκδίδονται ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου τοῦ Κεραμέως. Ἐν Σμύρνῃ, τυπογραφεῖον Α. Ι. Στυλιανοπούλου, 1880 [8ον, σ. 28].

ἢ ἐκ παραθέσεως συνθέτων, παρ' Ἰνδοῖς γραμματικοῖς *dvandva*, κεφάλαιον.

Τὸ χαρακτηρίζον τὰ παρατακτικὰ σύνθετα γνώρισμα καὶ διαστέλλον ταῦτα ἐκ τῶν λοιπῶν τῶν συνθέτων κατηγοριῶν κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι τὰ ἐν αὐτοῖς συνερχόμενα ὀνόματα, οὐσιαστικά ἢ ἐπίθετα, εἰσὶν ὅλως ἀλλήλων ἀνεξάρτητα, καὶ δύνανται ἐπομένως ἄνευ βλάβης τοῦ νοήματος νὰ χωρισθῶσι προστιθεμένου τοῦ συνδετικοῦ συνδέσμου καὶ, τοῦ ὁποίου πεσόντος, προέκυψαν τὰ ἐν λόγῳ σύνθετα· ὥστε δὲν ὀρίζεται οὐδὲ προσδιορίζεται ἐν τῇ συνθέσει ταύτῃ τὸ ἐν συνθετικὸν μέρος διὰ τοῦ ἐτέρου, ἀλλ' ἀμφοτέρα ἀπολαύουσιν αὐθυπαρξίας δικαιώματα, δυνάμενα κατὰ τὸ δοκοῦν ἀλλήλων ἄνευ ἐκατέρου ζημίας ν' ἀποσπασθῶσι. Παραδείγματα: ἀστραπόβροντα, γυναικόπαιδα, ἀμπελοχώραφα = ἀστραπαὶ καὶ βρονταί, γυναῖκες καὶ παιδία, ἀμπέλια καὶ χωράφια.

Τὰ τοιαῦτα σύνθετα τινὲς τῶν συγκριτικῶν τῆς Γερμανίας φιλολόγων ἐχαρακτήρισαν ὡς ξένα τῇ ἀρχαίᾳ τῶν Ἑλλήνων φωνῇ. Οὕτω π. χ. ὁ καθηγητὴς *Gustaw Meyer* ἐν τινι διατριβῇ του ἐν *Kuhn's Zeitschrift* τόμ. XXII περὶ παρατακτικῶν συνθέτων διαφιλονεικεῖ τὴν ὑπαρξίν τοιούτων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ. Τοῦτο ὁμῶς δὲν ἐπαληθεύει ποσῶς, διότι ἐκτὸς τοῦ παρ' Ἀριστοφάνει (Ὀρνιθ. στίχ. 731) διασωθέντος ἡμῖν πλουθυγεία, ὅπερ ὁ πολὺς Κούρτιος πάνυ δικαίως ὡς *dvandva* ἐκλαμβάνει καὶ ὡς τοιοῦτο ἀπὸ ἑδρας ἐρμηνεύει: *Reichthum und Gesundheit*: ὅπερ ὁμῶς ὁ προμνησθεὶς *Meyer* ὡς τοιοῦτο δὲν παραδέχεται, φρονῶν ὅτι καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἐν συνθετικὸν μέρος διατελεῖ τῷ ἐτέρῳ ὑποτεταγμένον, τὸ πλοῦτος τῷ ὑγεία, ὑγεία ἢ καὶ πλοῦτος συμπαρομαρτεῖς: *Gesundheit mit Reichthum verbunden*: ἐκτὸς τοῦ παραδείγματος τούτου ἔχομεν καὶ ἄλλα τινὰ ἐξ ἐποχῆς τῇ ἀληθείᾳ μεταγενεστέρας, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἀρχαίας, ἅτινα φαίνεται νὰ διέφυγον μέχρι τοῦδε τὴν ὀξυδέρκειαν τῶν διαφιλονεικούντων τὴν ὑπαρξίν τοιούτων συνθέτων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ. Εἶνε δὲ ταῦτα τὸ ἰστιοκώπη τοῦ Πολυδεύκου

* *dvandva*: ἀναδίπλωσις τοῦ οὐδετέρου τύπου *dvam* τοῦ ἀριθμητικῶ *dva*=δύο.

I, 103· «εἴρηται καὶ ἰστιοκώπη πλεῖν, ἀλλὰ βέλτιον εἰρεσία» καὶ τὰ ἰσχαδοκάρυα τοῦ Ἀρριανοῦ ἐν Ἐπικτήτου διατριβαῖς IV, 7, 22 καὶ III, 7, 22 (ἐκδ. *Schweighäuser*), ἀντιστοιχοῦντα τὸ μὲν πρῶτον πρὸς τὸ τῆς συνηθείας πανιακουπιᾶ, τὸ δὲ δεύτερον πρὸς τὸ συκοκάρυδα. Πρβλ. καὶ Νεοελλ. Ἀναλεκτ. τόμ. Α'. φυλλ. Z, σελ. 451.

Ἐκτὸς τούτων καὶ ἄλλα τινὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς σύνθετα ἠδύναντο ἐνταῦθα ν' ἀναφερθῶσιν ἀμφιβόλου μὲν τῇ ἀληθείᾳ φυσιογνωμίας, οὐχ ἦττον δυνάμενα ὡς παρατακτικὰ νὰ ἐκληθῶσιν, ἀποδειχθέντος διὰ τῶν προμνησθέντων παραδειγμάτων ὅτι τὰ τοιαῦτα σύνθετα δὲν ἦσαν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ξένα· περὶ τούτων ἴδε τῆς προμνησθείσης ἡμῶν διατριβῆς *Beitraege zur neugriechischen Wortbildungslehre* τὴν 59 καὶ 60 σελίδα. Ἡ ἀκριβὴς ἐξέτασις τῶν ἐν τῇ συνηθείᾳ παρατακτικῶν συνθέτων, καθορίζουσα τὴν φύσιν αὐτῶν, θέλει πληροφορήσει ἡμᾶς καὶ τὸν λόγον, δι' ὃν ὀλίγιστα τῆς κατηγορίας ταύτης σύνθετα διεσώθησαν ἐν τοῖς ἀρχαίοις συγγράμμασι.

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἐν τῇ συνηθείᾳ παρατακτικῶν συνθέτων, παρατηροῦμεν ὅτι τὰ τοιαῦτα σύνθετα εἶνε συχνότατα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ ἐν γένει εἰς τὸν μεσαιωνικὸν ἑλληνισμόν. Οὕτω λ. χ. ἀναγινώσκομεν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ ἐν τῇ Ἐκθέσει τῆς βασιλείου τάξεως (= *de ceremoniis aulae Byzantinae* ἐκδ. *Reiske*.) σελ. 270 Β. σιτλολέκανα, 48 Δ. σελλοχάλινον, 205 Β. χαρτοκαλαμάριον, τοξοφάρετρα, καὶ πλεῖστα ἄλλα. Ἐν δὲ τῇ βυζαντιακῇ ἐποποιίᾳ Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας, τῇ πρῶτον ὑπὸ Κ. Σάθα καὶ Ε. Legrand ἐκδοθείση (Paris 1875, *Maison-neuve et Cie*), ἀπαντῶσιν ἐπίσης τοιαῦτα σύνθετα· οἷον σπαθοραβδίτζιν στίχ. 1205, σελλοχάλινα στ. 1394, λιθομάργαρα 696, 1002 καὶ ἀλλαχοῦ. Παρὰ τῷ Τσέτση φέρεται μάλιστα σύνθεσις δύο κυρίων προσηγορικῶν ὀνομάτων ἀπαραλλάκτως ὡς ἐν τοῖς σανσκριτικοῖς *Dvandva* δύο θεῶν συνίθως ὀνόματα, ὡς Ἰαμβλιχοπορφύριος ἐν Ἱστορ. 7, 496, 540 = Ἰάμβλιχος καὶ Πορφύριος, Εὐριπιδολυκόφρονας ἐν Ἀλληγ. Ἰλιάδ. σ. 30, 481

τῆς ἐκδόσ. τοῦ Boissonade, Lutetiae 1851, ἀντὶ τοῦ τοιοῦτου συνθέτου ἄλλοι κώδικες ἔχουσιν Εὐριπίδας Λυκόφρονας.

Τὰ ἐν τῇ συνηθείᾳ παρατακτικὰ σύνθετα δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν ὡς ἀκολούθως. Πρῶτον εἰς τὸν συνδυασμὸν δύο κυρίων ὀνομάτων χωρῶν ἢ πόλεων ἢ δύο ἐθνικῶν ἐπιθέτων, οὐδέποτε ὁμως δύο προσηγορικῶν, ὥστε ἀνάλογα πρὸς τὰ τοῦ Τσέτση παρατακτικὰ δὲν ἔχει νὰ ὑποδείξῃ ἡ συνηθία. Παραδείγματα: Παροναξιά = αἱ νῆσοι Πάρος καὶ Νάξος, Λεροκάλυμνος καὶ τὰ Λεροκάλυμνα, αἱ νῆσοι Λέρος καὶ Κάλυμνος, αὖς γειτνιαζουσαι καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον διατελοῦσαι» ὡς ἐπεξηγῶν τὴν σύνθεσιν ταύτην παρατηρεῖ ὁ Ross ἐν Inselreisen II, σ. 109. Κλημεντοκαίσαρα καλοῦνται ἐν Πελοποννήσῳ τὰ χωρία Κλήμεντοι καὶ Καίσαροι παρὰ τὴν ἀρχαίαν Στύμφαλον. Γνωστὰ τοῖς πᾶσιν εἶνε τὰ παρατακτικὰ Ἑπειροθεσσαλία, Μολδοβλαχία, Αὐστρουγγρία (γερμ. Oesterreich-Ungarn) ὡς καὶ τὰ ἐν τῷ ἡμερησίῳ τύπῳ ἐν χρήσει Ἀττικοβοιωτία, Αἰτωλοακαρνανία καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐξ ἐθνικῶν ἐπιθέτων παρατακτικὰ γνωρίζει ἡ συνηθία τὰ Ἀγγλογάλλοι, Μολδοβλάχοι, Ὑδροσπετσιῶται καὶ εἴτινα ἄλλα. Φανερόν ὁμως ὅτι ἐν τῇ κατηγορίᾳ ταύτῃ δὲν συμπεριλαμβάνονται οὔτε οἱ Τουρκαλβανοί, οἱ τὸν μωαμεθανισμὸν ἀσπασθέντες Ἀλβανοί, οὔτε οἱ Ἑλληνοβλάχοι, οἱ τοῦ Πίνδου καὶ τῆς Μακεδονίας Βλάχοι, οἵτινες διὰ τῶν ἐλληνικῶν φρονημάτων καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν ἐγένοντο τὰ προσφιλέστερα καὶ φιλοστοργότερα θετὰ τῆς Ἑλλάδος τέκνα. Πρὸς τὰ νέα ταῦτα σύνθετα ἀνταποκρίνονται τὰ ἀρχαῖα Κελτολίγυες, Ἑλληνογαλάται καὶ τὰ ὅμοια. Ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ συνδυασμῷ τῶν παρατακτικῶν συνθέτων συγκαταριθμητέα καὶ τὰ Λαμπροχριστούγεννα, Μαγιάπριλον (ὁ Μάϊος καὶ Ἀπρίλιος μῆν), Τετραδοπαράσκευον καὶ Σαββατοκύργιακον. — Ὁ δεύτερος ὁ καὶ πολυπληθέστερος συνδυασμὸς τῶν ἐν τῇ συνηθείᾳ παρατακτικῶν ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐν τῷ αὐτῷ συνερχομένων δύο οὐσιαστικῶν συγγενοῦς ἢ καὶ ἀντιθέτου ἐννοίας· ταῦτα ἐκφέρονται ὡς τὰ πολλὰ ἐνικῶς καὶ πληθυντικῶς, ἔσθ' ὅτε ὁμως καὶ ἐλλειπτικῶς καθ' ἓνα μόνον ἀριθμὸν, ὡς τὰ παρεπόμενα δεικνύουσι παραδείγματα. Εἰς

ἀμφοτέρους τοὺς ἀριθμοὺς εὐχρηστα: ἀνδρόγυνον (τό), ἀνδρόγυνα (τά), στηθόπλευρον-στηθόπλευρα, φαγοπότι-φαγοπότια, ἀπαραλάκτα ὡς τὸ σανσκριτικὸν anparā=nam (= τροφαὶ καὶ ποτά=), μαχαιροπέρουνο-μαχαιροπέρουνα, περονοκούταλο-περονοκούταλα, ὑ]ποκαμισόβρακον καὶ βρακοπουκάμισο — ὑ]ποκαμισόβρακα καὶ βρακοποκάμισα, καρφοπέταλο-καρφοπέταλα, ἡ]μερόνυχτον-ἡ]μερόνυχτα = τῷ σανσκριτικῷ ahō-ratram, τὸ τῆς γραφομένης νυχθήμερον ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ XI, 25. — Παραδείγματα ἐνικῆς μόνον χρήσεως: ἀνεμόβροχο, ἀσημοχρύσαφο, αὐγολεῖμονο, ξυδόλαδο καὶ κατ' ἀντεστραμμένην τῶν δύο συνθετικῶν μερῶν τάξιν λαδόξυδο, ρυζόγαλα. Τὰ τελευταῖα παραδείγματα, παριστῶντα μᾶλλον τὴν τῶν δύο συνερχομένων οὐσιῶν μίξιν, δὲν ἀνήκουσι κυριολεκτικῶς ἴσως ἐνταῦθα, παραβλητέα δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ ἀρχαῖα: οἰνόμελι, οἰνέλαιον καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἄλλα παραδείγματα ἐνικῆς χρήσεως εἶνε τά: κηρολίβανο, ψωμοτύρι, σιταροσίκαλη. — Ἐν μόνῳ τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ φέρονται τά, ἀστραπόβροντα, γυναικόπαιδα, ἀμπελοχώραφα, σελινόπρασσα, ῥεβιθοκούκια, ἀδερφοξάδερφα, χειροπόδαρα (= τῷ σανσκρ. hastapādam=), χειροπάλαμα, ἄνυχοπόδαρα, κεφαλοπόδαρα. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπιρρηματικῆς χρήσεως· οὕτω π. χ. ἐν τῇ φράσει αὐτὸν ἔδεσαν χειροπόδαρα».

Τρίτος συνδυασμὸς παρατακτικῶν συνθέτων εἶνε ὁ ἐκ δύο ἐπιθέτων, ἀλλ' ἐν τῷ συνδυασμῷ τούτῳ, οὔτινος ἄλλως τε ἡ συνηθία δὲν ἔχει νὰ δείξῃ πολλὰ παραδείγματα, διακριτέον τὰ ἀληθῆ παρατακτικὰ τῶν μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον τοιοῦτων. Ἐν τοῖς πρώτοις κατατακτέα τά: πικρόγλυκος (ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλυκύπικρος), στενόμακρος = (τῷ στενοεπιμήκης), κουττοπόνηρος (=μωροπόνηρος=), ψηλολυγνί=ψηλὴ καὶ λυγνὴ. Κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον παρατακτικὰ εἶνε τὰ ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ δύο χρωμάτων ἀποτελούμενα σύνθετα, ἐν οἷς ὁ εἰς τὸ πρῶτον ἢ τὸ δεύτερον συνθετικὸν μέρος ἀνήκων χρωματισμὸς τυγχάνει ὁ ἐπικρατέστερος, οὕτω π. χ. πρασινοκίτρινος δὲν σημαίνει τὸν ἐξ ἴσου πράσινον καὶ κίτρινον χρῶμα ἔχοντα, ἀλλὰ τὸν χρωματισμὸν

ἐκεῖνον, ἐν ᾧ τὸ πράσινον κλίνει εἰς τὸ κίτρινον. Ὅμοίως ἐρμηνευτέον καὶ τὰ ἀσπροκόκκινος, ἀσπροκίτρινος, ὡς καὶ τὰ ἀρχαῖα ἐρυθρόλευκος, ἐρυθρόμελας, λευκοπόρφυρος καὶ τὰ ὅμοια.

Τέλος καὶ δύο ῥήματα ἐκφέρονται ἐν τῇ συνηθείᾳ ἄνευ τοῦ καὶ συνδέσμου παρατακτικῶς, οἷον: ἀναιβοκαταβαίνω, ἀνοιγοκλείω, ἀνοιγοσφαλῶ, πηγαινοέρχομαι, παιζογελῶ, στρεφογυρίζω, κλωθογυρίζω.

Βαθυτέρα τις καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐξέτασις τῶν ἐνταῦθα παρατιθέντων τῆς συνηθείας παρατακτικῶν δίδοσιν ἡμῖν τὸν ἐπόμενον περὶ τῆς παρατακτικῆς συνθέσεως χαρακτηρισμόν. Πρῶτον ὅτι μόνον δύο συγγενεῖς ἀλλήλαις ἔννοιαι (:ἀστραπόβροντα, καρφοπέταλο, παιζογελῶ:) ἢ δύο ἀντίθετοι (:ἡ[μερόνυχτον, πικρόγλυκος:] συνέρχονται πρὸς σχηματισμόν παρατακτικῶν συνθέτων, καὶ δεύτερον ὅτι δύο μόνον ἔννοιαι, οὐδέποτε δὲ πλειότεραι, ὡς τοῦτο συνηθέστατα συμβαίνει ἐν τῇ Σανσκριτικῇ, ἀποτελοῦσι τὴν τῆς δημῶδους γλώσσης παρατακτικὴν σύνθεσιν, διότι τὸ παρὰ Θεοδώρῳ τῷ Πτωχοπροδρόμῳ (περὶ τὰ τέλη τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος) φερόμενον *δαμασκιναπιδομηλα* (I. στίχ. 210) εἶνε λέξις τοῦ Προδρόμου, κωμικὸν ἔχουσα χαρακτῆρα καὶ οὐδέποτε πραγματικῶς ὑπάρξασα, ὡς ὀρθῶς ἤδη παρετήρησεν ὁ ἡμέτερος Κοραΐς. Ἄτακτ. Α'. 242.

Τέλος, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι τὰ ἐν τῇ συνηθείᾳ πολυάριθμα παρατακτικὰ σπανιώτατα ὑπερπηδῶσιν εἰς τὴν γραφομένην ἡμῶν γλῶσσαν, ἐπειδὴ ἡ φύσις αὐτῶν, οὕτως εἰπεῖν, εἶνε ἀγοραία τις καὶ δημῶδης, καὶ μόνον ἐν τῷ καθημερινῷ ἡμῶν βίῳ συντομίας χάριν καὶ εὐκολίας χρῆσιν αὐτῶν ποιούμεθα, κατανοοῦμεν τότε εὐκόλως τὸ διατί εὐάριθμα μόνον ἀρχαῖα παρατακτικὰ περιῆλθον μέχρις ἡμῶν.

Ἐν Κερκύρα κατὰ Μάϊον 1880.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΔΟΣΙΟΣ,
διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΣΟΦΟΚΛΕΑ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΤΡΑΓΙΚΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ.

Ἀντιγ. στ. 567.

ΙΣΜ. τί γὰρ μόνη μοι τῆσδ' ἄτερ βιώσιμον;
ΚΡ. ἀλλ' ἤδε μὲν σοι μὴ λέγ'· οὐ γὰρ ἔστ' ἔτι.

Πάντως ἡμαρτημένον εἶναι τὸ σοι· κατ' ἐμὲ γραπτέον:

ΚΡ. ἀλλ' ἤδε μὲν σὺ μὴ λέγ'· οὐ γὰρ ἔστ' ἔτι.

Σὺ καὶ σοι ἐναλλάσσονται συχνῶς ἐν τῷ ἀρίστῳ Λαυρεντιακῷ κώδικι τοῦ Σοφοκλέους· ἐν τῷ 76 στ. τῆς Ἀντιγόνης ἔγραψεν ἤδη ὁ Elmsley:

. σὺ δ', εἰ δοκεῖ,

ἕπερ καὶ οἱ ἐκδόται ἐδέξαντο, ἐν δὲ τῷ 1332 στ. τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῶ:

οἷς ἂν σὺ προσθῇ, τοῖσδ' ἔρασκ' εἶναι κράτος

ἔκειτο τὸ πρῶτον ἢ δοτικὴ σοί. Ἐν τῷ 553 στ. τοῦ Φιλοκτ.:

οὐδὲν σὺ που κάττισθα τῶν σαυτοῦ πέρι

σημειοῦται ὁ Dindorf: *υ ex oi factum*· καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τοῦ Σοφοκλέους διωρθώθη ὑπὸ τῶν κριτικῶν τὸ αὐτὸ σφάλμα.

Ἐν τῷ προκειμένῳ στίχῳ τῆς Ἀντιγόνης οἱ ἐκδόται γράφουσι συμφώνως τῷ Brunck: ἀλλ' ἤδε μέντοι μὴ λέγ'· κ. τ. λ. Αἱ εἰκασίαι τοῦ Seager καὶ Vauvilliers εἶναι ἀνάξια μνείας.

Εἰς τὰ ἀποσπάσματα.

Trag. Graec. Fragm. ἔκδ. Nauck. Lips. 1854.

Σκηνικοὶ ποιηταὶ ἔκδ. Dindorf. Lond. 1869.

154 (162).

ἔρωτος γὰρ νόσημα τοῦτ' ἐφήμερον κακόν·
ἔχοιμ' ἂν αὐτὸ μὴ κακῶς ἀπεικάσαι.

κ. τ. λ.

Τὸ ἀπόσπασμα διέσωσεγ ἡμῖν ὁ Στοβαῖος ἐν Ἀνθολ. 64, 13.

γνωστὸν δ' ὅτι τὰ ἀποσπάσματα παρ' αὐτῷ καὶ παρ' ἄλλοις
διεστράφησαν διὰ παρεμβολῆς λέξεων, πρὸ πάντων συνδέσμων
γραπτέον κατ' ἐμέ :

ἔρωσ, νόσημα τοῦτ' ἐφήμερον κακόν·

Ὁ Nauck καὶ Dindorf ἐδέξαντο τὴν διόρθωσιν :

τὸ γὰρ νόσημα τοῦτ' ἐφήμερον κακόν·

ὑποθέτοντες ἀθαιρέτως ὅτι τὸ ἔρωτος ἐνοεῖτο ἐκ τῶν προηγου-
μένων.

355 (352).

ταχὺ δ' αὐτὸ δείξει τοῦργον, ὡς ἐγὼ, σαφῶς.

Ἀντὶ τοῦ ἐγὼ ὁ μὲν Meineke εἰκασε δοκῶ, ὁ δὲ Herwer-
den ἔχει ἴσως ὅμως γραπτέον :

ταχὺ δ' αὐτὸ δείξει τοῦργον ὡς ἐγὼ σαφῆς.

475 (459).

«Σαγγάνδαι δὲ οἱ ἀποστελλόμενοι καλοῦνται. Σοφοκλῆς δὲ ἐν
τοῖς Ποιμέσι καὶ Εὐριπίδης ἐν Σκυρίαις παρασάγγας αὐτοὺς κε-
κλήκασιν.»

Καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ p. 652, 12 ἀναγινώσκε-
ται: Παρασάγγαι: — παρὰ Σοφοκλεῖ ἐν Ἀνδρομάχῃ ἐπὶ τοῦ
ἀγγέλου εἴρηται.»

Ἐντεῦθεν δύναται, νομίζω, νὰ διορθωθῇ τὸ παρ' Ἑσυχίῳ φε-
ρόμενον: παρασαγγιλόγω· οἱ Πέρσαι τοὺς διαγγέλλοντας οὕτω
λέγουσι». Γραπτέον: παρασαγγιλόγω(αγγε)λ[όγ]ω· τ. ἔ.: παρα-
σάγγη· ἀγγέλω· οἱ Πέρσαι τοὺς διαγγέλλοντας οὕτω λέγουσι».

477 (468).

Στράβ. X, p. 470: ὁ δ' οὖν Σοφοκλῆς ποιήσας τὸν Μενέλαον
ἐκ τῆς Τροίας ἀπαίρειν σπεύδοντα ἐν τῇ Πολυξένη, τὸν δ' Ἀγα-
μέμνονα μικρὸν ὑπολειφθῆναι βουλόμενον τοῦ ἐξιλάσασθαι τὴν
Ἀθηνᾶν χάριν εἰσάγει λέγοντα τὸν Μενέλαον:

σὺ δ' αὖθι μίμνων τὴν ΚΑΤ' Ἰδαίαν χθόνα
ποιμνας Ὀλύμπου συναγαγὼν θυηπόλει.

Ἡμαρτημένον εἶναι τὸ τὴν κατ', ἀνθ' οὗ εἰκάζω :

σὺ δ' αὖθι μίμνων τὴν Δ' ἈΝ' Ἰδαίαν χθόνα

Ὁ Nauck καὶ Dindorf ἐδέξαντο τὴν διόρθωσιν τοῦ Xyl.:
μίμνων που κατ' Ἰδαίαν χθόνα· τολμηρὰ εἶναι ἡ εἰκασία τοῦ
Welcker: τῆδ' ἐπ' Ἰδαία χθονί.

616 (610).

τὸ δ' εὐτυχοῦν πάντ' ἀριθμῆσαι βροτῶν
οὐκ ἔστιν ὄντως ὄντιν' εὐρήσεις ἕνα.

Ὁ πρῶτος στίχος εἶναι ἐφθαρμένος ὡς ἡ ἔννοια καὶ τὸ μέτρον
διδάσκει. Τὸ ἀριθμῆσαι μετέβαλεν ἐπιτυχῶς εἰς ἀριθμῆσαι ὁ
Grote· ὁ Nauck γράφει :

τὸ δ' εὐτυχοῦν ἅπαν ἀριθμῆσας βροτῶν

εἰκασεν ὅμως καί :

τὸ δ' εὐτυχοῦν πᾶν ἐξαριθμῆσας βροτῶν

ὅπερ ἐδέξατο ὁ Dindorf. Ὁ Brunck καὶ Bothe γράφουσι

τὸν δ' εὐτυχοῦντα πάντ', ἀριθμῆσας βροτούς,
κ. τ. λ.

ἡ μεταβολὴ ὅμως τῆς πρώτης καὶ τελευταίας λέξεως τοῦ στί-
χου εἶναι κατ' ἐμέ περιττὴ γραπτέον :

τὸ δ', εὐτυχοῦν ΤΑ ΠΑΝτ', ἀριθμῆσας, βροτῶν
οὐκ ἔστιν ὄντως ὄντιν' εὐρήσεις ἕνα.

Ὅμοίαν ιδέαν ἐκφράζει ὁ Εὐριπίδης ἐν τῷ 662 ἀποσπάσματι
λέγων:

οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ

Πρβλ. καὶ 46 ἀπόσπ. :

ὥστ' οὐτις ἀνδρῶν εἰς ἅπαντ' εὐδαιμονεῖ

ἐνθα κατ' ἐμέ γραπτέον: ὡς οὐτις κ. τ. λ.

699 (709).

Κλήμ. Ἀλεξ. 2, p. 494: εὖ γοῦν ἡ τραγωδία ἐπὶ τοῦ Ἰδαίου
γράφει :

πρὸς δ' οἶον ἤξεις δαίμον' ὡς ἔρωτα,
ὅς οὔτε τούπεικὸς οὔτε τὴν χάριν
οἶδεν, μόνην δ' ἔστρεψε τὴν ἀπλῶς δίκην.

Αἱ εἰκασίαι τοῦ Nauck καὶ Herwerden (*δαίμον' ἐξερω τάχα καί: δαίμον', ὦ γέρον, τάχα*) εἶναι τολμηραί. Πρὸ τοῦ δευτέρου στίχου ἐξέπεσεν ἴσως στίχος, ὅστις πιθανῶς περιελάμβανε τὴν ἰδέαν, ἣν ὁ Πλούταρχος ἐν Ἡθικ. p. 761 F διέσωσεν ἡμῖν: μόνῳ θεῶν ὁ "Αἰδης Ἐρωτι ποιεῖ τὸ προσταττόμενον.": Πᾶσα διόρθωσις εἶναι ἀντικρυς ματαιοπονία.

1005 (958).

Ἐνεκδ. Bachm. I, p. 415, 5: *χειμάμυνα* παρὰ Σοφοκλεῖ ἢ παρ' Ὀμήρῳ *ἀλεξάνεμος*. Γραπτέον: — παρὰ Σοφοκλεῖ, ἢ παρ' Ὀμήρῳ *ἀλεξάνεμος*. Πρὸβλ. Ἡσυχ. *χειμάμυνα* ἦν Ὀμηρος *ἀλεξάνεμον* λέγει.

Εἰς ἀποσπάσματα Εὐριπίδου.

(ἔκδ. Nauck Lips. 1869).

21 στίχ. 5—8.

ἄ μὴ γάρ ἐστι τῷ πένητι πλούσιος
δίδωσ' ἄ δ' οἱ πλουτοῦντες οὐ κεκτήμεθα
τοῖσιν πένησι χρώμενοι πειθώμεθα

Περὶ τοῦ τελευταίου στίχου σημειοῦται ὁ πολὺ Cobet (Collect. crit. σελ. 209): *πειθώμεθα ineptum est et perinfelix Nauckii conjectura ΠΕΠώμεθα. Putabat enim vestigiis literarum esse insistendum, sed erat lacuna χρώμενοι * * * ώμεθα. Verum olim vidit Berglerus reponens ΘΗΡώμεθα*.

Ἐμφίβολον ἂν ὑπῆρξέ ποτε χάσμα' κατ' ἐμὲ γραπτέον:

τοῖσιν πένησι χρώμενοι πειρώμεθα.

δηλ. κτᾶσθαι.

61.

χρόνος δὲ δείξει σ' ὧ τεκμηρίῳ μαθῶν
ἢ χρηστὸν ὄντα γινώσομαι σ' ἢ κακόν.

Ὁ Grote ἔγραψε: γινώσομαι σέγ' ἢ κακόν' ὁ Schneidewin: γινωσόμεσθ' ἢ κακόν' ὁ Nauck: γινώσομαι σ' ἢ τοι κακόν. Ἴσως ὅμως:

ἢ χρηστὸν ὄντα γινώσομαι σ' ἢ ΚΑΙ ΚΑΚόν.

414.

τοιάνδε χρῆ γυναικί πρόσπολον ἔαν
ἦτις τὸ μὲν δίκαιον κ. τ. λ.

Valckenaer: περᾶν' Lobeck: σ' ἐλεῖν' Dobr. νέμειν' ἴσως ἀρκεῖ:

τοιάνδε χρῆ γυναικί πρόσπολον C' Ἐᾶν
ἦτις κ. τ. λ.

673.

κομίζετ' εἴσω τήνδε' πιστεύειν δὲ χρῆ
γυναικί μηδὲν ὅστις εὖ φρονεῖ βροτῶν

Θὰ ἐπροτίμων νὰ γράψω *μηδέν'*. Οἱ ἀντιγραφεῖς εἶχον ἀμελέστατα περὶ τὸ σημεῖον τῆς ἐκθλίψεως. Ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ τοῦ 591 ἀποσπ. γράφεται νῦν *οὐδέν'* ὡς ὁ Valckenaer διώρθωσεν ἀμφίβολον τοῦναντίον εἶναι ἂν ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ τοῦ 621 ἀποσπ. πρέπει νὰ γραφῆ *οὐδέν'*.

Καὶ ἐν τῷ ἀρίστῳ Λαυρεντιακῷ κώδικι τοῦ Σοφοκλέους εὐρίσκει τις *μειζον* ἀντὶ *μειζον'*, *οὐδέν* ἀντὶ *οὐδέν'* καὶ τὰ ὅμοια. Καὶ ἐν τῷ 176 στ. τοῦ Οἰδίποδος Τυράννου, περὶ οὗ ἀλλαχοῦ διὰ μακρῶν, ἴσως γραπτέον:

κρεῖσσον' ἀμαιμακέτου πυρός

ὡς ἤδη ὁ M. Schmidt εἴκασεν. Ὁ κῶδιξ ἔχει *κρεῖσσων*, οἱ δ' ἐκδύται γράφουσι *κρεῖσσων*.

868.

Cramer Ἐνεκδ. I, p. 122, 8: τὰ εἰς ΜΟΣ λήγοντα τῷ Ο παραληγόμενα δισύλλαβα μονογενῆ πάντα βαρύνεται, εἰ μὴ διάφορον εἶη τὸ σημαινόμενον γόμος, νόμος, τρόμος, δρόμος. Εἰ δέ τι ὀξύνεται, πρὸς διάφορον σημαινόμενον ἀνόμον κατὰ τρομὸν δρόμημα γηραιοῦ ποδός» Εὐριπίδης.

Ὅπως τὸ χωρίον ἔχει, εἶναι ἀκατανόητον γραπτέον κατ' ἐμέ: — Εἰ δέ τι ὀξύνεται, πρὸς διάφορον σημαινόμενον, *ρομὸν* κατὰ:

υ — τρομὸν δρόμημα γηραιοῦ ποδός

Εὐριπίδης.»

73.

Σουίδ.: πενθερά τῷ νυμφίῳ ἢ τῆς κόρης μήτηρ καὶ πενθερῆς ὁ πατήρ· Εὐριπίδης δὲ γαμβρὸν αὐτὸν παρὰ τάξιν λέγει. Ὁ γοῦν Ἀλκμαίων τῷ Φηγεῖ φησί:

καὶ σ' ὦ γεραιέ· τὴν τε παῖδα μὴ δοῦς ἐμοὶ
γαμβρὸς νομίζει καὶ πατήρ σωτήρ τ' ἐμὸς

Ὁ πρῶτος στίχος εἶναι ἐφθαρμένος ὡς τὸ μέτρον καὶ ἡ ἔννοια διδάσκει· πρβλ. Ἀπολλοδ. 3, 7, 5: Ἀλκμαίωνα δὲ μετῆλθεν ἐριννὺς τοῦ μητρώου φόνου καὶ μεμηνῶς πρῶτον μὲν εἰς Ἀρκαδίαν πρὸς Οἰκλέα παραγίνεται, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ψωφίδα πρὸς Φηγέα. Καθαρθεὶς δὲ ὑπ' αὐτοῦ Ἀρσινόην γαμεῖ τὴν τούτου θυγατέρα κ. τ. λ.»

Ἡμαρτημένον εἶναι τὸ ΜΗ, παρενεβλήθη δὲ ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως, ἀπατηθέντος ἐκ τοῦ ἐπομένου ἘΜΟΙ· γραπτέον:

καὶ σ' ὦ γεραιέ· τὴν τε παῖδα δοῦς ἐμοὶ
κ. τ. λ.

Τὴν διόρθωσιν τοῦ Grote:

καὶ σ' ὦ γεραιέ· τὴν τε παῖδ' ἦν δῶς ἐμοὶ
ἀποδέχονται ὁ Dindorf καὶ Nauck· ὁ τελευταῖος εἰκάζει καὶ ἐκδοῦς καὶ νομίζου ἀντὶ νομίζει.

Ὅπως ἐν τῷ προκειμένῳ στίχῳ τὸ μὴ παρενεβλήθη, οὕτως ἀλλαχοῦ παρελείφθη τὸ οὐκ ἀτοπώτατα, λ. χ. ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ Ἡσυχίου: αὐτοκτίτους δόμους: οὐ κατεσκευασμένους, ἀλλ' ἐκ ταῦτομάτου γεγεννημένους, ἢ τοὺς οἰκουμένους. Σ. Κηδαλίῳνι» ἀντὶ: τοὺς οὐκ οἰκουμένους, ὅπως ὀρθῶς παρὰ τῷ Dindorf ἀναγινώσκεται.

1105.

ἄγλαι ὄμμα Εὐριπίδης

Ὁ Nauck σημειοῦται: Locus manifesto corruptus: legendum videtur ἀγλαῖσμα, que vocabulo saepius utitur Euripides.

Οὔτε τοῦτο, ἀλλ' οὔτε ἡ γνώμη τοῦ Dindorf εἶναι πιθανή, ὅτι ἐπειδὴ οἱ ὀφθαλμοὶ λέγονται αἴγλην ἀφιέναι, ὁ γραμματι-

κὸς πλανηθεὶς ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως ἔγραψεν ἄγλαι ἀντὶ αἴγλα. Κατ' ἐμὲ τὸ ἄγλαι ἐκεῖνο οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ΑΥΓ[Δ]ΑΙ τ. ἔ. αὐγαί· ὄμμα(τα) Εὐριπίδης.

Ὡς λέγεται αὐγαὶ ὀμμάτων (Σοφ. Αἰ. 70. Εὐριπ. Φοινισσ. 1357), οὕτω καὶ μόνον αὐγαί ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας. Πιθανὸν ὅτι ὁ γραμματικὸς παρέλαβε τὴν γλῶσσαν ἐκ τοῦ Ῥήσου τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 736—737:

τίς εἴ ποτ' ἀνδρῶν ζυμμάχων; κατ' εὐφρόνην
ἀμβλῶπες αὐγαί, κοῦ σε γινώσκω τορῶς.

981.

Πλουτ. Ἠθικ. p. 1040 B: — ἐπαινεῖ πάλιν ἐν ἄλλοις καὶ προφέρεται τὰ τοῦ Εὐριπίδου ταυτὶ πολλάκις:

ἀλλ' ἔστιν εἴ τις ἐγγελαῖ λόγῳ
Ζεὺς καὶ θεοὶ βρότεια λεύσσοντες πάθη.

Δυσχερῶς εὐοδοῦται ἡ ἔννοια τοῦ πρώτου στίχου. Τῷ Dübner ὀφείλομεν τὴν διόρθωσιν: ἀλλ' ἔστι, κεῖ τις κ. τ. λ. Ὁ στίχος ὅμως μένει κολοβός· ὁ Grote εἴκασεν:

ἀλλ' ἔστιν ἔστι, κεῖ τις ἐγγελαῖ λόγῳ

ὁ δὲ Nauck:

ἀλλ' ἔστι, κεῖ τις ἐγγελαῖ τωμῶ λόγῳ

Πᾶσα συμπλήρωσις μένει ἀβεβαία, ἀλλ' εἰκάζω:

ἀλλ' ἔστι, κεῖ τις ἐγγελαῖν ΘΕ' Δει λόγῳ,
Ζεὺς καὶ θεοὶ βρότεια λεύσσοντες πάθη.

Ἴσως ἄλλος εὖρη πιθανώτερόν τι.

1008.

Σχολ. Πινδ. Πυθ. 4, 71: Ἐπειδὴ δὲ οἱ οἰκέται τῶν δεσποτῶν τοὺς πόνους διαλύουσι τῇ θεραπείᾳ, λυσιπύγους αὐτοὺς ἐκάλεσεν, ὡς Εὐριπίδης:

δοῦλοισι γάρ τε ζῶμεν οἱ ἐλεύθεροι.

Ὁ Nauck σημειοῦται: versus nondum emendatus. Εἶναι ματαιοπονία ἄσκοπος νὰ θέλωμεν νὰ ἐξάγωμεν ἐξ ἐνός μόνον

στίχου, οὐ τὴν συνάφειαν μετὰ τῶν προηγουμένων καὶ ἐπομένων ἀδυνατοῦμεν νὰ γινώσκωμεν, αὐτοτελῆ ἔννοιαν. Ἐσφαλμένας θεωρῶ ἔνεκα τούτου τὰς τολμηρὰς εἰκασίας :

Heimsoeth: δούλοισι γὰρ ζῶμεν πόνων ἐλεύθεροι
Herwerden: δούλοισιν ἀργοὶ ζῶμεν οἳ γ' ἐλεύθεροι.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς χασμωδίας γραπτέον μόνον νομίζω :
δούλοισι γὰρ τε ζῶμεν οἳ Δ' ἐλεύθεροι.

Ἐν χωρίον τοῦ Πλουτάρχου. Πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημ. ἀκούειν.

4, 20 E.

αἴοσα δ' εἴρηται μὲν ἀτόπως εὐθὺς δ' οὐ λέλυται, ταῦτα δεῖ τοῖς ἀλλαχόθι πρὸς τούναντίον εἰρημένοις ὑπ' αὐτῶν ἀνταναιρεῖν, μὴ ἀχθομένους τῷ ποιητῇ μηδὲ χαλεπαίνοντας ἀλλὰ τοῖς ἐν ἤθει καὶ μετὰ παιδιᾶς εἰρημένοις».

Τὸ χωρίον προφανῶς νοσεῖ· ἐπειδὴ ἡ λ. ἀλλὰ εἰς οὐδεμίαν μετοχὴν παράλληλον ταῖς προηγουμέναις : ἀχθομένους - χαλεπαίνοντας ἀναφέρεται, εἴκασαν οἱ κριτικοὶ ὅτι μετὰ τὸ εἰρημένοις ἐξέπεσ· τερπομένους τι ἢ ἐφεπομένους ἢ ἀγομένους ἢ προσφερομένους ὡς ὁ Hercher γράφει ἐξαλείφων καὶ τὸ αἰοῖς» πρὸ τοῦ «ἐν ἤθει»). Ὁ ἡμέτερος Ἰ. Γρηγ. Βερναρδάκης ἀναπληροῖ (Symb. crit. et palaeogr. in Plut. V. par. et Mor. σελ. 39) συγχωροῦντας ἢ συγγινώσκοντας.

Τὸ ἀλλὰ κεφαλαίως γραφόμενον πκρέχει ἡμῖν ΑΜΑ· διὰ τῆς ἀπλουστάτης ταύτης μεταβολῆς θεραπεύεται κατ' ἐμὲ τὸ χωρίον ἐντελῶς :

αἴοσα δ' εἴρηται μὲν ἀτόπως εὐθὺς δ' οὐ λέλυται, ταῦτα δεῖ —ἀνταναιρεῖν μὴ ἀχθομένους μηδὲ χαλεπαίνοντας ἅμα τοῖς — εἰρημένοις»

Χαλεπαίνειν τοῖς εἰρημένοις εὔρηται καὶ παρὰ Ξενοφῶντι ἐν Κ. Ἀναβ. 5, 5, 23 (ἐκδ. Cobet σελ. 174).

Τῆς συγγύσεως τῶν λέξεων ΑΛΛΑ καὶ ΑΜΑ, οὐχὶ σπανίως

ἐν τοῖς χειρογράφοις, κρίνω περιττὸν νὰ παραθέσω παραδείγματα. Πρβλ. Κόντον ἐν Ἀθην. Τόμ. Η' τεύχ. Γ', σελ. 201. Ὁμοίως συγγέονται καὶ αἱ λέξεις ΑΛΛΩΣ — ΑΜΩΣ, ΑΛΛΟΘΕΝ — ΑΜΟΘΕΝ. Πρβλ. Cobet Var. Lect. σελ. 255. 256. 367. Miscell. crit. σελ. 106.

Ἐν Ἰένῃ κατὰ μῆνα ἀπρίλιον τοῦ 1880.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΤΩΝ
ΤΡΑΓΙΚΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ.

Ὅτι καὶ μετὰ τὰς καταπληκτικὰς ἐργασίας ξένων φιλολόγων ἐν τοῖς ἔργοις τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν, ἰδίως τοῦ Σοφοκλέους, πολλὰ μένουσιν ἔτι ἢ ὀρθοτέρας ἐρμηνείας ἢ πιθανωτέρας διορθώσεως δεόμενα, οὐδεὶς ἀμφιβάλλει. Τὸ αὐτὸ ρητέον καὶ περὶ τῶν διασωθέντων ἀποσπασμάτων, ἐν οἷς καὶ μετὰ τὰς τελευταίας φιλοπόνους καὶ ἐμβριθεῖς ἐργασίας ἀνδρῶν, οἷοι ὁ Meineke, Nauck, Dindorf κ. ἄ., πολλὰ ἔχει ἢ ὀρθότερον νὰ ἐρμηνεύσῃ ἢ πιθανώτερον νὰ διορθώσῃ ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης.

Ἀπὸ τοῦ 1856, ὅτε ἐν πρώτῃ ἐκδόσει ἐδημοσίευσεν ὁ σοφὸς Nauck τὰ ἀποσπάσματα, πολλαὶ ὑπὸ πολλῶν ἐγένοντο ἐργασίαι, καθ' ἃς ἐξηνέχθησαν ἐρμηνεῖαι ἢ διορθώσεις, ὧν ἔνιαι εἶναι ἀξίαι νὰ καταλάβωσι τὴν προσήκουσαν θέσιν ἐν νέᾳ, μᾶλλον ἐπιμεμελημένῃ ἐκδόσει, ἧς ἀπὸ πολλοῦ ἔχει ἀνάγκην ἡ νέα φιλολογία. Ἐὰν ὅμως ἡ διόρθωσις ἐκείνων τῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, ἅτινα ἀκέραια περισώθησαν ἡμῖν, πολλὴν ἀπαιτῆ τὴν προσοχὴν, ἔτι μείζονα εἶναι δίκαιον νὰ καταβάλλῃ ὁ ἐπιχειρῶν νὰ διορθώσῃ τὰ ἀποσπάσματα, ἐὰν δὲν θέλῃ νὰ ματαιοπονῇ παραγόμενος ὑπὸ τῆς ὑπερκριτικῆς ἐκείνης μανίας πρὸς εἰκασίας, ἧτις οὐκ ὀλίγους δυστυχῶς τῶν ἐν τῇ σοφῇ Γερμανίᾳ λογίων κα-

τέλαβεν. Ἄτοπον εἶναι νὰ θέλωμεν νὰ γινώσκωμεν τὰ πάντα· τίς θ' ἀπαιτήσῃ παρὰ θνητοῦ νὰ ἐξαγάγῃ αὐτοτελή ἔννοιαν ἐκ παντός στίχου, παραδοθέντος ἡμῖν *μόνου, μονωτάτου, στίχου*, οὐ τὴν συνάφειαν μετὰ τῶν συνεχομένων ἀδυνατοῦμεν νὰ γινώσκωμεν; δὲν εἶναι δικαιοτέρον καὶ σοφώτερον νὰ ὁμολογήσωμεν ἐν πολλοῖς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν ἡμῶν παρὰ νὰ σπουδάζωμεν περὶ αὐθαιρέτους εἰκοτολογίας; τίς θὰ ἐπιδοκιμάσῃ π. χ. τὰς εἰκασίας ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ Σοφοκλέους 122. 168. 226. 320, κ. ἄ. ἢ ὅσα οἱ τέμνοντες καὶ καίοντες Herwerden καὶ Heimsoeth πολλαχοῦ ἐπιχειροῦσι;

Καὶ οἱ μέγιστοι κριτικοὶ πάσχουσιν ἐνίοτε τὸ τοῦ ἀρχαίου Ἰξίονος· οὐδένα πείθουσι π. χ. τὰ ὑπὸ τοῦ Nauck καὶ Dindorf περὶ τοῦ 1105 ἀποσπάσματος τοῦ Εὐριπίδου λεγόμενα· ἡμεῖς ἐμμένομεν ἐν τῇ διορθώσει, ἣν ἀνωτέρω σελ. 338—339 ἐξηγέχομεν.

Αἰσχύλου ἀπόσπ. 98

Ἄλλ' Ἄρης φιλεῖ

ἀεὶ τὰ λῶστα πάντα τὰνθρώπων στρατοῦ.

Ὅμοίαν ἰδέαν ἐκφέρει, ὡς ὁ Dindorf ἐσημειώσατο, καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν ἀποσπ. 649 :

Τοὺς εὐγενεῖς γὰρ κάγαθούς, ὦ παῖ, φιλεῖ
Ἄρης ἐναίρειν·

καὶ ἐν ἀποσπ. 498 :

φιλεῖ γὰρ ἄνδρας πόλεμος ἀγρεύειν νέους.

πρβλ. καὶ Εὐριπίδου ἀπόσπ. 723 :

υ—φιλεῖ τοι πόλεμος οὐ πάντων τυχεῖν,
ἔσθλων δὲ χαίρει πτώμασιν νεανιῶν,
κακούς δὲ μισεῖ.

Ὅτι τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Αἰσχύλου ἔχει ὀρθῶς, εἶναι λίαν ἀμφίβολον· τὰς γενομένας εἰκασίας ὅμως θεωρῶ ἀπιθάνους. Ὑπὸ τὸ τὰνθρώπων, ὅπερ ἐξελήφθη ὡς ἐφθαρμένον, ἐζητήθησαν πολλά, ὑπὸ τοῦ Dindorf (παντός) ἀγρεύειν, ὑπὸ τοῦ Conington (πάντ') ἀπαρθίζειν, καὶ ὑπ' ἄλλων ἄλλα.

Κατ' ἐμὲ τὸ ἀνθρώπων καὶ στρατοῦ εἶναι δύο διάφοροι ἀ-

ναγνώσεις, ἃς παρέδωκεν ἡμῖν τὸ χειρόγραφον τοῦ Στοβαίου, τοῦ διασώσαντος τὸ ἀπόσπασμα ἐν Ἀνθολογ. 51, 26. Γνωστὸν ὅτι στίχους τῶν ἀρχαίων δραμάτων ὠρελήθησαν πολλοί, Πλούταρχος, Στοβαῖος, Ἀθήναιος κ. ἄ., μεταβαλόντες αὐτοὺς ὅπως καὶ ὅποσον ἤθελον· ἐν βλέμμα εἰς τὸ ἄμετρον πλῆθος τῶν διαφόρων γραφῶν, ἃς παρουσιάζουσιν ἡμῖν τὰ ἀποσπάσματα, πείθει πάντα περὶ τούτου. Οὕτω καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ ἀποσπάσματι κατ' ἐμὴν γνώμην ἄλλοι μὲν ἀνέγνωσαν καὶ ἔγραψαν ἀνθρώπων, ἄλλοι δὲ στρατοῦ, τὰ δύο δὲ συνεχωνεύθησαν παρὰ τῷ Στοβαίῳ ὑπὸ ἀντιγραφέως, ὅστις καὶ ἀλλαχοῦ ἐλυμήνατο τὸ κείμενον· πρβλ. Cobet ἐν Collect. crit. σελ. 212. Ἄν ὁ ποιητὴς ἐχρήσατο ἐν τῷ στίχῳ τῷ ἀνθρώπων ἢ τῷ στρατοῦ καὶ πῶς ἐξήνεγκε τὴν ἰδέαν, ἣν ἐξήνεγκε, δὲν δύναται ἢ ἀγνωστον νὰ μένη ἡμῖν.

Ἄπόσπ. 172 :

ἀλλ' Ἀντικλείας ἄσπον ἦλθε Σίσυφος,
τῆς σῆς λέγω τοι μητρὸς, ἢ σ' ἐγείνατο.

Ἀντὶ τοῦ τοι ὁ Hermann γράφει ἴσως ὅμως :

τῆς σῆς λέγω σοι μητρὸς, ἢ σ' ἐγείνατο.

Τοι καὶ σοι ἐναλλάσσονται συχνῶς ἐν τοῖς χειρογράφοις. Ἐκ τοῦ Συνδείπνου τοῦ Σοφοκλέους διεσώθη ἡμῖν τὸ ἐξῆς ἀπόσπασμα (155) :

ὦ πάντα πράστων, ὡς ὁ Σίσυφος πολὺς
ἔνδηλος ἐν σοὶ πάντα χῶ μητρὸς πατῆρ.

Ἄπόσπ. 438 :

Ἀθην. 3, p. 86 B : καλεῖται δ' ὁ ἀναρίτης καὶ ἀνάρτης — Αἰσχύλος δ' ἐν Πέρσαις (?) ΤΙΣ ΑΝΗΡΕΙΤΑΣ νήσους νηριτοτρόφους εἶρηκεν.

Ταῦτα, ὅπως ἔχουσιν, εἶναι παντελῶς ἀκατανόητα. Ἡ εἰκασία τοῦ Dindorf : — Αἰσχύλος δ' ἐν Πέρσαις τινὰς νήσους νηριτοτρόφους εἶρηκεν» εἶναι παραδιόρθωσις. Προκειμένου νὰ ἐξηγηθῇ ἢ λ. νηριτοτρόφους δὲν θὰ ἔγραφεν οὕτω ὁ Ἀθήναιος. Τὸ

πραγμα είναι κατ' ἐμὲ ἀπλούστατον τὸ ΤΙΣ ΑΝΗΡΕΙΤΑΣ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὰς ἀναρίτας. Τὸ ὅλον χωρίον γραπτέον: — Αἰσχύλος δ' ἐν Πέρσαις τὰς ἀναρίτας * * * * νήσους νηριτοτρόφους εἴρηκεν». Τίς μετοχὴ ἐξέπεσε μετὰ τὸ ἀναρίτας, ἣτις θὰ ἀνεφέρετο εἰς τὸ τὰς καὶ δι' ἧς ὁ συγγραφεὺς θὰ ἐξήγει τὸ νηριτοτρόφους, ὡς ὁ Πολυδεύκης ἐξηγεῖ τὸ ἀλαβαστροφόρον (7, 177: καὶ τὸν τὰς ἀλαβάστρους φέροντα Αἰσχύλος εἴρηκεν ἀλαβαστροφόρον), οὐδεὶς δύναται νὰ γινώσκῃ τὸ κείμενον τοῦ Ἀθηναίου ταράσσεται καὶ ἀλλαχοῦ ὑπὸ χασμάτων.

Σοφοκλέους ἀπόσπ. 330:

Τὸ χωρίον στικτέον κατ' ἐμέ:

Σοφοκλῆς δ' ὁ ποιητὴς ἐν Κρίσει τῷ δράματι τὴν μὲν Ἀφροδίτην, ἡδονὴν τινα οὔσαν, δαίμονα μύρω τε ἀλειφομένην παράγει καὶ κατοπτριζομένην, τὴν δ' Ἀθηναῖαν, φρόνησιν οὔσαν καὶ νοῦν ἔτι δ' ἀρετὴν, ἐλαίω χρωμένην (1) καὶ γυμναζομένην.

Ἐκ τοῦ: φρόνησιν οὔσαν καὶ νοῦν ἔτι δ' ἀρετὴν, ὕπερ ἀντιτίθεται τῷ: ἡδονὴν τινα οὔσαν, καταφαίνεται ὅπόσον περιττὴ εἶναι ἡ εἰκασία τοῦ Nauck ἡδονικήν.

Κακὴ στίξις παρήγαγε καὶ ἀλλαχοῦ τοὺς κριτικούς εἰς ἀδίκους εἰκασίας· οὕτω τὸν πολὺν Dindorf ἐν τῷ εἰς τὸν 125 στίχον τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους ἀρχαίῳ σχολίῳ, περὶ οὗ ἀλλαχοῦ ἐν ἐκτάσει. Ἡ ἐν ταῖς σημειώσεσι τῆς ἐκδόσεως τοῦ Σοφοκλέους (Oxonii 1860. Vol. III, σελ. 23) προτεινομένη διόρθωσις ἐλέγχει παρανόησιν τῶν λόγων τοῦ σχολιαστοῦ· ἐνταῦθα περιορίζομαι μόνον νὰ εἶπω ὅτι τὸ χωρίον στικτέον κατ' ἐμέ: Ἀπὸ τοῦ δράκοντος τοὺς Θεβαίους δηλοῖ, ἐπεὶ δρακοντογενεῖς εἰσιν. Ὁ δὲ λόγος τοιοῦτος· πάταγος Ἀρεως περὶ τὰ νῶτα τοῦ ἀετοῦ ἐτάθη, τουτέστι δραπετεῦειν καὶ νῶτα αὐτὸν διδόναι πεποίηκεν, ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου δράκοντος, ὃς ἐποίησεν αὐτὸν τὸν δράκοντα δυσχερῶς χειρωθῆναι (2).

(1) Περιττὸν καὶ τὸ χριόμενὴν τοῦ Nauck.

(2) Τοῦ λόγου ὄντος περὶ ἀρχαίου σχολίου παρατηρῶ ὅτι ἡ διόρθωσις τῶν ἐν ταῖς σχολίαις κακῶς ἐχόντων ἀπαιτεῖ μεγάλην προσοχήν,

Ἀπόσπ. 747.

εἴθ' ἦσθα σώφρων ἔργα τοῖς λόγοις ἴσα.

Ὁ στίχος εἶναι βραχυλογικῶς εἰρημένος: εἴθ' ἦσθα σώφρων ἔργα, ὅσον σώφρων τοὺς λόγους εἶ: εἴθ' ἦν ἡ σὴ σωφροσύνη ἐν ἔργοις ἴση τῇ ἐν λόγοις· ὅθεν περιττὴ εἶναι κατ' ἐμὲ ἡ εἰκασία τοῦ Meineke:

εἴθ' ἦσθα σώφρων ἔργα θ' οἷς ἔλέγεις ἴσος.

Εὐριπίδου ἀπόσπ. 23:

ἀλλ' ἢ τὸ γῆρας τὴν Κύπριν χαίρειν ἔᾶ
ἢ τ' Ἀφροδίτη τοῖς γέρουσιν ἄχθεται.

Ὁ δεύτερος στίχος εἶναι ἡμαρτημένος, ὅπερ ἀπορον πῶς δὲν ἐσημείωσαν οἱ ἐκδόται. Προφανῶς τὰ κῶλα εἶναι διαζευτικά: ἢ τὸ γῆρας χαίρειν ἔᾶ τὴν Κύπριν ἢ Ἀφροδίτη ἄχθεται τοῖς γέρουσιν. Τί ὅμως ἀντὶ τοῦ ἀπροσδιονύσου τ' ἔκειτο, ἃς εὐρωσιν ἄλλοι.

Ὁ Nauck ἐν τοῖς ἀδεσπότοις τῆς συλλογῆς κατέταξεν ὑπ' ἀρ. 224 καὶ τοὺς ἐξῆς δύο στίχους: (3)

οὐκ εὖ λέγειν χρὴ μὴ 'πί τοῖς ἔργοις καλοῖς·
οὐ γὰρ καλὸν τόδ' ἀλλὰ τῇ δίκῃ βαρύν.

Περὶ ὧν σημειοῦται: vs. 1 graviter corruptus est, temptabam:

οὐκ εὖ λέγειν χρῆν, εἴ τι τῶν ἔργων κακόν.

Τί ἐν τῷ στίχῳ ἀπήρесе τῷ σοφῷ Nauck ἀγνοῶ· κατ' ἐμὲ ἔχει ἄριστα καὶ οὐδεμιᾶς μεταβολῆς ὑπάρχει χρεία· ὁμοία ἔννοια ἐκφέρεται ἐν ἀποσπ. 587:

μείζονα ἢ ὅσον ἔνοι φαντάζονται· καὶ οἱ ἀρχαῖοι Σχολιασταὶ εἶχον ἰδίαν γλῶσσαν.

(3) Οἱ στίχοι εἶναι εἰλημμένοι ἐκ τῶν Φοινισσῶν στ. 526—527, ἔνθα ἀναγινώσκεται:

οὐκ εὖ λέγειν χρὴ 'πί τοῖς ἔργοις καλοῖς·
οὐ γὰρ καλὸν τοῦτ' ἀλλὰ τῇ δίκῃ πικρόν.

Τὸ σφάλμα ἐπληρωθῆθη ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Εὐριπίδου σελ. XX «fr. 224 delendum».

ὅστις λέγει μὲν εὖ, τὰ δ' ἔργ' ἐφ' οἷς λέγει
αἴσχρ' ἐστὶν αὐτοῦ, τὸ σοφὸν οὐκ αἰνῶ τόδε.

μη' πὶ τοῖς ἔργοις καλοῖς = ἐπὶ μὴ καλοῖς ἔργοις, ἐπ' αἰσχροῖς.

Περιττὴν νομίζω τὴν παράθεσιν σωροῦ παραδειγμάτων, ἐν οἷς
γίνεται χρῆσις τοῦ μὴ καλὸς ἀντὶ καλὸς ἢ αἰσχροῖς. Σοφοκλ.
ἀπόσπ. 323 στ. 3 :

συγγνωστὸν εἶπεν ἐστὶ καὶ τὸ μὴ καλόν.

καὶ 664 :

οὐκ ἔστ' ἀπ' ἔργων μὴ καλῶν ἔπη καλὰ.

καὶ Εὐριπίδου ἀπόσπ. 223 :

τὴν τοι Δίκην λέγουσι παῖδ' εἶναι χρόνου·
δείκνυσι δ' ἡμῶν ὅστις ἐστὶ μὴ καλός. (4)

Ἀπόσπ. 552 :

Νοῦν χρῆ θεᾶσθαι· οὐδέν τι τῆς εὐμορφίας
ὄφελος, ὅταν τις μὴ φρένας καλὰς ἔχη.

Τὸ μέτρον τῶν στίχων ἐπεχείρησαν ἄλλοι ἄλλως νὰ θεραπεύ-
σωσιν· ὁ Nauck ἔγραψε :

νοῦν χρῆ θεᾶσθαι· ποῦ τι τῆς εὐμορφίας

καὶ ὁ Pierson :

ὄφελος, ὅταν μὴ τὰς φρένας καλὰς ἔχη.

Ὁ Elmsley :

νοῦν χρῆ θεᾶσθαι νοῦν· τί τῆς εὐμορφίας

Ὁ Cobet, ὅστις δικαίως ἐν Collect. crit. σελ. 224 παρα-
τηρεῖ ὅτι τὸ δεῦτερον νοῦν χρησιμεύει μόνον πρὸς τὸ κεχηνὸς
τοῦ ῥυθμοῦ, εἶκασε :

νοῦν χρῆ θεᾶσθαι παῖ· τί τῆς εὐμορφίας
ὄφελος, ὅταν τις μὴ φρένας καλὰς ἔχη.

Τὸν δεῦτερον στίχον διώρθωσεν ὁ πολὺς κριτικὸς κάλλιον ἢ ὁ
Pierson· ἐν τῷ πρώτῳ εἰκάζω :

(4) Διότι οὕτω κατ' ἐμὴν γνώμην γραπτέον ἀντὶ τοῦ φερομένου ἐν
χειρογράφοις καὶ ἐκδόσεσι μὴ κακός, ὅπερ μένει ἀνεξήγητον. Πολλα-
χοῦ λέγει ὁ ποιητὴς ὅτι ἡ δίκη τιμωρεῖ κακούς.

νοῦν χρῆ θεᾶσθαι· οὐδέν τι κ. τ. λ.

τ. ἔ.

νοῦν χρῆ θεᾶσθαι· οὐ τι τῆς εὐμορφίας

Σισύφου ἀπόσπ. 1 στ. 22—24 :

ἐὰν δὲ κλν σιγῇ τι βουλεύσῃ κακόν,
ταῦτ' οὐχὶ λήσει τοὺς θεούς· τὸ γὰρ φρονεῖν
ἔνεστι· τοὺςδε τοὺς λόγους λέγων
κ. τ. λ.

Τινὲς γράφουσι: θεοῖς ἔνεστι, ὁ Heath: αὐτοῖς ἔνεστι, ὁ
Meineke ἄλλως. Ἴσως ὁμοίως :

ἔνεστιν αὐτοῖς· τοῦςδε κ. τ. λ.

Ἀδέσποτον 472.

Γραπτέον κατ' ἐμέ :

πάντα Δ' ὁ σοφὸς νοῦς ἐξ ἀμηχάνων ἄγει
κ. τ. λ.

Ἐν Ἰένῃ κατὰ μῆνα Ἰούνιον 1880.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ Τῷ ΠΟΛΥΑΝΔΡΙῷ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑΣ (α):

Ὅτε τὸ πρῶτον μετέβην εἰς Χαϊρώνειαν κατ' ἐντολὴν τοῦ
Συμβουλίου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, ἐξήτασα
μετ' ἐπιστασίας τὰ ἐν αὐτῇ· ὑποβάλλω δὲ ὧδε τὸ ἐξαγόμενον
τῶν ἐρευνῶν μου. Ἀλλὰ πρὸς σαφεστέραν κατάληψιν αὐτῶν
ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ ἐπισυνάψω καὶ σχέδιον τοῦ πολυανδρίου,

(α) Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἐγράφη παρὰ τοῦ κ. Λαζάρου Φυτάλη, μετα-
βάντος κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας εἰς Χαϊρώνειαν πρὸς
ἐρευναν τοῦ πολυανδρίου ἐν ᾧ ὁ λέων. Σ. Ἐ.

ὅπερ παριστᾶ τὴν κάτοψιν αὐτοῦ, τὰς διαστάσεις τοῦ ὄλου μήκους καὶ πλάτους καὶ τὰς λεπτομερείας ἐνὸς ἐκάστῳ αὐτῶν.

Ἐξαγόμενον τῶν ἐρευνῶν μου.

Παρατήρησα ὅτι τὸ κρηπίδωμα τοῦ βάρου, ἐφ' οὗ ὁ λέων καὶ ὁ περιβόλος τοῦ πολυανδρίου, εἰσὶ κατασκευασμένα ἐκ πώρου. Ἐπὶ δὲ τοῦ σχεδίου φαίνονται αἱ διαστάσεις τοῦ χώρου, ἐφ' οὗ κεῖται τὸ βάρου, ἡ ἀκριβὴς καταμέτρησις τοῦ περιβόλου καὶ τῶν σωζομένων λειψάνων τῆς τοιχοδομίας τῶν θεμελίων. Τὸ δὲ ὑποτιθέμενον ὕψος τοῦ μὲν τοίχου τοῦ περιβόλου δύναται ἐν μέρει νὰ ὀρισθῆ ἐκ τοῦ σωζομένου ἀνωτάτου δόμου, ἐφ' οὗ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπῆρχε τὸ περιθέον ἐπίθεμα τοῦ τοίχου, ἦτοι τὸ στέγασμα, ὅπερ ἔχει ὕψος 0,32 καὶ οὕτινος σώζονται δύο τεμάχια ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου τοῦ λέοντος. Τὸ δὲ ὕψος τῶν θεμελίων τοῦ βάρου εἶναι τὸ αὐτό. Ἄλλ' ὅπως φθάσωμεν εἰς τὴν νῦν ἐπιφάνειαν, ἀπαιτοῦνται μέτρα 1,06, εἰς τὰ ὅποια ὁμως ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν καὶ 0,30, ἀναγκαιοῦντα πρὸς ῥύσιν τῶν ὑδάτων καὶ πρὸς ἀποφυγὴν ἐπιχώσεως.

Ἦτοι ἐκάστου μέρους τοῦ ὄλου αἱ διαστάσεις, ἀρχόμεναι ἀπὸ τῆς στερεᾶς γῆς μέχρι τῆς νῦν ἐπιφανείας καὶ τῆς ἐπ' αὐτῆς προσθήκης, εἶναι :

Ἀπὸ μὲν τῆς στερεᾶς γῆς μέχρι τοῦ κατωτάτου δόμου	0,40
(Λέγω δὲ στερεᾶς γῆς, διότι τὸ κρηπίδωμα εἶναι θεμελιωμένον ἐπὶ χώματος μὴ στερεοῦ, καὶ διότι κάτωθεν τοῦ κρηπιδώματος ὑπάρχουσι σκελετοί, ὡς παρατήρησα ἐκ τῆς σκαφῆς.)	
Ἀπὸ δὲ τοῦ κατωτάτου δόμου τοῦ κρηπιδώματος μέχρι τοῦ ἀνωτάτου	2,18
Τὸ δὲ τοῦ ἐπιθέματος	0,32
Ἀπὸ δὲ τοῦ ἐπιθέματος μέχρι τῆς νῦν ἐπιφανείας . . .	1,06
Τὸ δὲ τῆς ἐπ' αὐτῆς προσθήκης	0,30
ἦτοι τὸ ὅλον μέτρα	<u>4,26</u>

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διακόσμησιν τοῦ βάρου, εὔρον μόνον δύο

συντρίμματα βαθμίδος ἐπὶ τοῦ κρηπιδώματος, καὶ ἕτερα δύο ἀκέραια μέρη αὐτῆς, κείμενα παραπλεύρως τοῦ περιβόλου καὶ ἔχοντα τὸ αὐτὸ πάχος τῶν συντριμμάτων. Πρὸς δὲ καὶ τρία ἕτερα ἐκτισμένα εἰς τοὺς τοίχους τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου. Ἐπειδὴ δὲ ἄνωθεν τῆς βαθμίδος δὲν σώζονται λείψανα τοῦ βάρου, ἐκ τούτου εἰκάζω ὅτι θὰ ἦσαν ἐκ πώρου, ὅστις, ὡς εὐμετακόμιστος, μετεφέρθη ὑπὸ τῶν χωρικῶν, καὶ οὕτινος οἱ δόμοι, οἱ μὲν ἦσαν σκληροί, οἱ δὲ μαλακοί. Ὑποθέτω δὲ ὅτι ἐκ τῆς ἀνίσου ταύτης σκληρότητος καὶ ἡ πτώσις τοῦ λέοντος νὰ ἦναι φυσική· διότι ἐνδεχόμενον εἰς τὴν ἑτέραν τῶν πλευρῶν νὰ ἦσαν πλειότεροι δόμοι μαλακοί, ὡν φθαρέντων, ὁ λέων κατέπεσε· κατὰ δὲ τὴν πτώσιν του, πιθανὸν ἢ γωνία τῆς πλευρᾶς τοῦ κρηπιδώματος, πρὸς ἣν ὁ λέων κατέπεσε, πεισθεῖσα πλειότερον κατέκαθην.

Ἐρευνήσας μετὰ τοῦ λατόμου κ. Π. Μακαρόνη τὰ περίξ μέρη, δὲν εὔρον λίθον ὅμοιον πρὸς τὸν τοῦ λέοντος· ἐρωτήσας ὁμως τοὺς ἐκεῖ νῦν ἐργαζομένους ὁδογεφυροποιούς, οἵτινες, ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός των, ἠδύναντο νὰ γνωρίζωσιν, ἔμαθον ὅτι τοιοῦτός τις, ὡς αὐτοὶ ἐνόμιζον, ὑπάρχει εἰς Γρανίτσαν. Ὅθεν μετέβην καὶ ἐκεῖ, ἵνα ὁ ἴδιος βεβαιωθῶ· εὔρον δὲ πράγματι ὅμοιον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔφερον καὶ δεῖγμα.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀποστολῇ μου εἰς Χαϊρώνειαν διερχόμενος διὰ τῆς Λεβαδείας μετέβην εἰς τὰ λατομεῖα ταύτης, ἔνθα εὔρον καὶ ἐκεῖ λίθον ὅμοιον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ κόκκοι αὐτοῦ εἶναι λεπτότεροι. Ἐφερον δὲ δείγματα μαρμάρων τοῦ τε λέοντος, τοῦ λατομείου τῆς Γρανίτσας καὶ τοῦ τῆς Λεβαδείας, πρὸς σύγκρισιν. Ἀναχωρῶν ὁμως ἐκ Χαϊρωνείας ἀφῆκα ἐντολὴν εἰς γνωστόν μοι λατόμον νὰ ἐρευνήσῃ τὰ μεταξὺ Λεβαδείας καὶ Γρανίτσας μέρη πρὸς εὔρεσιν καὶ ἄλλου λίθου ὁμοίου τοῦ λέοντος, καὶ νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν του κατὰ πόσον ἢ μετακόμισις αὐτοῦ θὰ εἶναι εὐχερῆς καὶ ὀλιγοδάπανος· οὗτος δὲ δι' ἐπιστολῆς μὲ πληροφορεῖ ὅτι ἐρευνήσας εἰς διάφορα μέρη εὔρε τοιοῦτον πλῆσιον τοῦ μαντείου τοῦ Τροφωνίου καὶ παρὰ τὸν ὄσιον Μελέτιον, ἐξ οὗ δύνανται νὰ ἐξωρυχθῶσι τεμάχια μεγάλα μέχρι 5 μέτρων,

ῶν ἢ μεταφορὰ μέχρι τῆς δημοσίας ὕδου θὰ ἦναι ὀλιγοδάπανος.

Ὁ λίθος τοῦ κρηπιδώματος καὶ τοῦ περιβόλου ἐξωρύχθη ἐκ τοῦ λατομείου τοῦ κειμένου πρὸς βορρᾶν τοῦ φρουρίου καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας αὐτοῦ· ἔφερον δὲ δείγματα τοῦ κρηπιδώματος καὶ τοῦ λατομείου πρὸς σύγκρισιν.

Ἐν τέλει δὲ, ἐπειδὴ ἐρρέθη μοι νὰ προσέλθω πρὸς τὸν ἀρχιτέκτονα κ. Α. Καυτανζόγλου, ὅπως παρ' αὐτοῦ λάβω πλειότερας ὁδηγίας, μετέβην παρ' αὐτῶ, ὅστις μοὶ ἔδωκε τὰς ἐξῆς :

«Κατὰ πρῶτον νὰ σκάψω βόθρον ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ περιβόλου μέχρι τῆς παρθένου γῆς, καὶ νὰ ἀνοίξω αὐλάκας εἰς τὰς «διαγωνίους τοῦ περιβόλου.» Ὅθεν σκάψας καὶ προχωρήσας εἰς βάθος 0,45, εὔρον ὅστ' ἵνα δὲ βεβαιωθῶ ἂν ὅλος ὁ περίβολος γέμῃ τοιούτων, ἔσκαψα καὶ εἰς 8 ἄλλα μέρη, ὧν αἱ θέσεις δηλοῦνται, τῶν μὲν 4 ἐκ τῶν ἐν τῷ σχεδίῳ στοιχείων γ, δ, ε, ζ, τῶν δὲ ἐτέρων 4 ἐκ τῆς θέσεως τῶν σκελετῶν. Ἐν τῇ θέσει τοῦ στοιχείου η σκάψας δὲν εὔρον ὅστ' ἵνα προχωρήσας ὅμως 1,90 βάθους εὔρον ποταμίους λίθους, κεράμους καὶ ἄμμον. Ἦσαν δὲ τῶν κεράμων καὶ λίθων τὰ ἄκρα στρογγύλα, ὡς ἐκ τῆς τριβῆς, καὶ χρώματος ἡμιμέλανος, προερχομένου ἐκ σεσηπωμένων ὑλῶν, ἐξ οὗ εἰκάζω, ὅτι ἄλλοτε διήρχετο ἐκεῖθεν ποταμός. Ἐν δὲ τῇ θέσει, ἔνθα ὑπάρχουσιν οἱ σκελετοὶ, εὔρον λόγχην, μέρος σπλεγγίδος καὶ κομβία (ὀστέϊνα). Δὲν ἔσκαψα δὲ τὰς διαγωνίους, διότι, ἀφοῦ εὔρον ὅστ' ἵνα, τὸ ἐθεώρησα περιττόν.

Ἡ πρώτη ὄρυξις καὶ ὁ προέχων ἐσωτερικῶς τοῦ περιβόλου κατώτερος δόμος μὲ ἕκαμον νὰ ὑποθέσω, ὅτι τὸ κρηπίδωμα καὶ ὁ περίβολος εἶναι τεθεμελιωμένα ἐπὶ τοῦ χώματος καὶ οὐχὶ ἐπὶ στερεᾶς γῆς· ἵνα δὲ βεβαιωθῶ, ἔσκαψα καὶ ἐξώθεν τοῦ περιβόλου, καὶ εὔρον ἐπίσης δόμους προέχοντας· ἐγένετο δὲ τοῦτο, ὡς φαίνεται, ἵνα γίνῃ εὐρύτερον τὸ θεμέλιον, καὶ ἵνα μὴ κατακάθηνται οἱ τοῖχοι τοῦ περιβόλου, ὡς τεθεμελιωμένοι ἐπὶ χώματος.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀποστολῇ μου, τηρῶν τὰς ὁδηγίας τοῦ κ. Α. Καυτανζόγλου καὶ κ. Εὐθ. Καστόρχη, ἕκαμα τὰς ἐξῆς ἐρεῦνας.

Πρὶν ἢ ἐγὼ φθάσω εἰς Χαιρώνειαν, ὁ κ. Σταματάκης εἶχε σκάψει εἰς τὴν ἀνατολ. καὶ δυτικ. πλευρὰν ἐξώθεν τοῦ περιβόλου καὶ

εὔρε τοὺς ἐν τῷ σχεδίῳ μὲ τὰ γράμματα ξξξ δηλουμένους τάφους, κεκαλυμμένους μὲ κεράμους, ἐποχῆς μεταγενεστέρας, διότι ἐφάπτονται τῶν θεμελίων καὶ εἶναι εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιφάνειαν, εἰς ἣν ἐθεμελιώθη ὁ περίβολος. Ἄμα τῇ ἀφίξει μου ἐγένετο σκαφὴ εἰς τὸ μέρος, ἔνθα φαίνονται ἐν τῷ σχεδίῳ οἱ σκελετοὶ καὶ ἐξώθεν τοῦ περιβόλου, εἰς ὃν εὔρεθησαν ἐρριμμένοι δόμοι τοῦ τοίχου, σημειούμενοι ἐν τῷ σχεδίῳ μὲ τὸ ο. Τὴν ἐπιούσαν, ἀναχωρήσαντος τοῦ κ. Π. Σταματάκη κατ' ἐντολὴν τοῦ ἐφόρου κ. Π. Εὐστρατιάδου, ἐξηκολούθησα τὴν σκαφὴν ἐντὸς τοῦ περιβόλου καὶ εὔρον σκελετοὺς κατὰ σειρὰν τεταγμένους κάτωθεν τοῦ βάθρου, ὡς ἐν τῷ σχεδίῳ φαίνεται.

Εἰς τὰς τρεῖς πρώτας σειρὰς τῶν σκελετῶν, πρὸς τὸ δυτ. μέρος τοῦ περιβόλου, εὔρον ἀγγεῖα πήλινα συντετριμμένα καὶ ἐν σῶον, ἕτερον ὑάλινον, μίαν λόγχην καὶ ἄλλα τεμάχια ὄπλων ἐντελῶς κατεστραμμένων ἐκ τῆς σκωρίας, πρὸς δὲ καὶ κομβία (ὀστέϊνα), δύο νομίσματα χάλκινα, ἓνα κρίκον καὶ συντρίμματα ἄλλων.

Αἱ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ περιβόλου φαινόμεναι διαιρέσεις αἰ νομιζόμεναι ὡς ἀντηρίδες, δὲν πιστεύω νὰ ᾧσι τοιαῦται, διότι ὁ περίβολος ἦτο πλήρης χώματος καὶ δὲν εἶχεν ἀνάγκην στηριγμάτων· καὶ τοῦτο ἐξάγεται, διότι αἱ ἐσωτερικαὶ γωνίαι τοῦ τοίχου εἶναι σῶαι καὶ ἀβλαβεῖς, ὡς μὴ ἐπηρεαζόμεναι ἐκ τῆς ἀτμοσφαιρας· ἐνῶ, ἂν εἶχεν ἀνάγκην ἀντηρίδων, ἔπρεπε μᾶλλον ἐξωτερικῶς νὰ ἔχη τοιαύτας, ἐπειδὴ τὸ μέρος τοῦτο ἐφαίνετο κενόν, διότι αἱ ἐξώθεν γύρω γωνίαι τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου εἶναι κατεστραμμένοι, ὡς ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν ἐπήρειαν τῆς ἀτμοσφαιρας, καὶ διότι εὔρεθησαν δόμοι ἐρριμμένοι εἰς τὸ βάθος τοῦ κατωτέρου δόμου. Ἡ καταστροφὴ τῶν ἐξω γωνιῶν τοῦ τοίχου καὶ ἡ πτώσις τῶν δόμων μὲ ἕκαμαν νὰ ὑποθέσω, ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους ἦτο αὐτὴ, ἢ ὅτι ἦτο διάδρομος γύρωθεν τοῦ περιβόλου· ἵνα δὲ βεβαιωθῶ, ἤνοιξα τάφρον ἐξώθεν αὐτοῦ πρὸς τὸ κρηπίδωμα (προτιμήσας τὸ μέρος τοῦτο, μήπως εὔρω καὶ τὸν ἐλλείποντα ἕτερον πόδα τοῦ λέοντος), καὶ προχωρήσας μέχρι τοῦ κατωτέρου δευτέρου δόμου τοῦ θεμελίου, εὔρον

συντρίμματα ἐκ τοῦ μαρμάρου τοῦ λέοντος· ὥστε εἰκάζω ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιφανείᾳ κατειργάσθη ὁ λέων. Εἰς δὲ τὰς ἄλλας πλευράς, εἰς τὴν αὐτὴν γραμμὴν, ὑπάρχουσι συντρίμματα πύρων.

Προχωρήσας 0,20 κάτωθεν τοῦ θεμελίου, εἰς ἀπόστασιν ἐκ τοῦ τοίχου 2,30 μετρ. εὖρον δύο σκελετοὺς ἀτάκτως ἐρρίμμενους, ἧ μᾶλλον ὅπως ἔπεσον μαχόμενοι, ὡς φαίνονται καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ ὑπὸ τὸ γράμμα κ.

Κάτωθεν τοῦ ἐνὸς σκελετοῦ εὐρέθη τάφος (λ) κεκαλυμμένος ἐκ πλίνθων ὀπτῶν, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ σκελετός, εἰς τοὺς πόδας τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἐν πήλινον ἀγγεῖον, ἐν ὑάλινον, συντρίμματα λύχνου πηλίνου καὶ καρφία, ἔξωθεν δὲ τῶν ὀδόντων εἰς ὀβολὸς καὶ ἔσωθεν ἄλλος μικρότερος.

Ὅσα μετέφερα εἰς Ἀθήνας καὶ παρέδωκα ἐν τῷ Βαρβακείῳ εἰς τὸν κ. Α. Κουμανούδην, εἰσὶ ταῦτα: «Μία λόγχη, κομβία ὀστεῖνα, εἰς κρίκος χάλκινος καὶ συντρίμματα ἄλλων, πέντε νομίσματα χάλκινα (ἐξ ὧν τὸ ἐν εὖρεν ὁ κ. Σταματάκης ἔξωθεν τοῦ περιβόλου) καὶ διάφορα τεμάχια ὀπλων, κατεστραμμένων ἐκ τῆς σκωρίας, δύο ἀγγεῖα πήλινα, ἐν ὑάλινον καὶ ἐτέρου συντρίμματα, καρφία, δύο πόδας ἐκ τῶν σκελετῶν, ἐν κρανίον καὶ δύο ὄγκους σκωρίας συγκρατούμενους διὰ γύψου.

Καθ' ἣν μετεχειρίσθην μέθοδον πρὸς ἐξώρυξιν καὶ μεταφορὰν τῶν ὀστέων, δύναμαι νὰ μεταφέρω ἐνταῦθα ὑλόκληρον σκελετὸν ἀνευ βλάβης καὶ ἐκτοπίσεως αὐτῶν.

Ἐπιθυμῶν δὲ νὰ γίνω ὅσω τὸ δυνατὸν καταληπτότερος, ἀπεμιμήθην τὸ πολυάνδριον ἐκ γύψου, ὅπως δι' αὐτοῦ γίνῃ καταφανὲς ἐν ἑκαστῷ μέρει, ἥτοι τὰ λείψανα τοῦ ὑπάρχοντος πολυανδρίου, ἢ ὑποτιθεμένη συμπλήρωσις τοῦ περιβόλου καὶ τοῦ κρηπίδωματος, τὸ ὑποτιθέμενον βᾶθρον καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ λέων. Τὸ ἀπομίμημα δὲ τοῦτο ἔχω ἐκτεθειμένον ἐν τῷ παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἐργαστηρίῳ μου πρὸς θεῶν τοῦ κοινοῦ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 14 Ἰουνίου 1880.

ΛΑΖΑΡΟΣ ΦΥΤΑΛΗΣ,
ἀγαλματοποιός.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΒΟΙΩΤΙΑΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

Α'. Χαιρωνείας (α).

β') Στήλη τετράγωνος, λίθου ὁμοίου, ὕψους 0,70, πλάτους 0,45 καὶ πάχους 0,20. Ἐπιγραφὴν δὲ ἔχει εἰς τὰς δύο παρακειμένας πλευράς. Τὸ ἄνω μέρος τῆς μείζονος πλευρᾶς, τὸ κατ' ἀριστερὰ τῷ θεωμένῳ ἐστὶν ἐφθαρμένον, ἀλλ' εὐκόλως συμπληροῦται, ἐκτὸς τῶν κυρίων ὀνομάτων. Ἡ δὲ ἐλάσσων γραπτὴ πλευρὰ εἶναι ἐφθαρμένη, ἧς ὀλίγα μέρη πρὸς τὰ κάτω σώζονται, ἀλλὰ καὶ ταῦτα κολοβά. Ἡ πρώτη μείζων πλευρὰ ἔχει πέντε ἀναθέσεις δούλων, τὰς ἐξῆς,

- 1). Θίος τούχαν) ἀγαθάν. Μενεβώλω ἄρχω, μεινὸς Ὀμολωτῶ, Ξενόφαντ[ος
..... ἀν)τίθειτι παιδάριον τὸ γενόμενον αὐτῷ ἐκ τᾶς θρεπτᾶς
....., ὦ ὄ)νουμα Δαμάτριος, ἱερὸν τῷ Σαράπι, τὰν ἀνάθεσιν ποιόμ[ε-
νος διὰ τῷ] σουνεδρίῳ καττὸν νόμον, σουνευδοκιδόντων κῆ τῶν οἰῶν. .
5 σίωνος Ξενοφάντω.
- 2). Θίος) τούχαν ἀγαθάν. Μεδίτωνος ἄρχω, μεινὸς Πανά-
μω πέντε) κῆ δεκάτη, Ἀντίγων Ἀριστογείτονος
ἀντί)θειτι τὰν Φιδίαν θεράπηναν Εὐρώπαν ἱερὰν
τῷ Σαράπι), τὰν ἀνάθεσιν ποιόμενος διὰ τῷ σουνε-
10 δρίῳ κατ) τὸν νόμον.
- 3). Καλλικῶνος ἄρχω, μεινὸς Δαματρίῳ πέντε κῆ δεκάτη,
Πούριππος Προξένω ἀντίθειτι ἱερὰν τὰν Φιδίαν θεράπη-
να)ν Ἀφροδιτίαν τῷ Σαράπι, παραμείνασαν ἄς αὐτῷ κῆ τῇ γου-
ναι)κί αὐτῷ(F)αγαθὴν(F)ᾶς κα ζῶωνθι, τὰν ἀνάθεσιν ποιόμε-
15 νος) διὰ τῷ σουνεδρίῳ καττὸν νόμον. Κῆ κατέβαλε τῷ ταμίῃ
ἐ)πί τῶν ἱερῶν τὸ γινιούμενον δραχμὰς Φίκατι παραχρῆμα.
- 4). Ἀλεξικράτιος ἄρχω, μεινὸς Δαματρίῳ πέντε
κῆ δε)κάτη Μίκολος Ἀριστογίτονος ἀντίθειτι
τὰν Φιδίαν θρεπτὰν Εὐφροσόναν ἱερὰν τεῖ Σαρά-
20 πι, τὰν ἀνάθεσιν ποιόμενος διὰ τῷ σουνεδρίῳ κατ-
τὸν νόμον.
- 5). Δεξιππω ἄρχω, μεινὸς Ἐρμαίῳ πέντε κῆ δεκάτη, Δαμά-

(α) Ὅρα τὸ προηγούμενον δ' τεῦχος τοῦ Ἀθηναίου.

γειτος Καφισοδώρω ἀντίθειτι τὰς Φιδίας δούλας Ζωτ-
λαν καὶ Δαρμών Ιαράς τει Σαράπει, τὰν ἀνάθεσιν ποιόμε-
25 νος διὰ τῷ συνεδρίῳ καττὸν νόμον.

Ἐν τῇ τρίτῃ ἀναθέσει, στίχῳ 14 πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ α τοῦ
ἀγαθὴν ὑπάρχει γράμμα ἐφαρμένον· ἐκ τινων δὲ σωζομένων
ἰχνῶν εἰκάζεται, ὅτι εἶναι τὸ δίγαμμα F. Ὁμοίως ὑπάρχει γράμ-
μα ἐφαρμένον καὶ πρὸ τοῦ αἰς κα» ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ. Συνε-
πληρώθη καὶ τοῦτο διὰ τοῦ F.

Ἡ δὲ ἐλάσσων πλευρὰ σώζει τὰ ἐξῆς,

.
.
. (ποιό-
μενος τὰν ἀνάθεσιν [διὰ
τῷ συνεδρίῳ καττὸν νόμον.
.
Ὁμολωίω πετράδι
5 ἀντίθ]ειτι τει Σαράπει τὰν [φιδίαν
. τὰν ἀνάθεσιν ποιόμε[νος . . .
. τὸν νόμον
.
.

Εὐρέθη καὶ ἡ στήλη αὕτη ἐν τῇ αὐτῇ θέσει καὶ κατὰ τὸν αὐ-
τὸν χρόνον, καθ' ὃν καὶ ἡ προηγουμένη.

γ') Στήλη τετράγωνος, λίθου ὁμοίου, τεθλασμένη τὸ ἄνω μέ-
ρος. ἔχει δὲ ὕψος 0,65, πλάτος 0,48 καὶ πάχος 0,28. Ἐπι-
γραφὰς δὲ ἔχει εἰς τὰς τρεῖς πλευράς.

Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ πλευρᾷ ἔχει τρεῖς ἀναθέσεις δούλων, τὰς
ἐξῆς,

. λείς Σ
Σαράπει, Ἰσι, Ἄνουβ[ι].
1). Κ]αλλικῶνος ἄρχοντος, μείνδος Ἀγριωνίῳ ὀγδ(ὄ)η
ἐπὶ Φικάδι, Ἀρτάμων Ζωπούρω ἀντίθειτι τὼς
5 Φιδίως δούλως Ἀγείσιαν κῆ Παράμονον Ιαρώς
τῷ Σαράπει, παραμείναντας αἰς αὐτῷ, αἰς κα ζῶει,
ἀνεγκλείτως κῆ τῆς γονεῦς αὐτῷ, τὰν ἀνάθε-
σιν ποιόμενος διὰ τῷ συνεδρίῳ καττὸν νόμον.

- 2). 40 Θιοδώρω ἄρχῳ, μείνδος Θιοῦτω πέντε
κῆ δεκάτη, Εὐδαμος Ὁμολοίχῳ, ἀντίθειτι τὸν
Φίδιον δούλον Μελίτωνα Ιαρόν τει Σαρά-
πει], τὰν ἀνάθεσιν ποιόμενος διὰ τῶ βωλᾶς
κα]ττὸν νόμον, μεί προθ]εικοντ(α) μειθενί μει-
θέν).
3) 15 νος ἄρχῳ, μείνδος Ἀλαλκομενίῳ
πέντε] κῆ δεκάτη, Ξένων Ἀρχεδίμῳ ἀν-
τίθειτι] τὸν Φίδιον δούλον Μελίτωνα Ιαρόν τει
Σαράπει, μεί προθ]εικοντα μειθενί, τὰν ἀνάθε-
σιν ποιόμενος διὰ τῷ συνεδρίῳ καττὸν
20 νόμον.

Ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ πλευρᾷ ἔχει ἑτέρας τρεῖς ἀναθέσεις δού-
λων, τὰς ἐξῆς,

- 1). 5 Θίος τιούχα ἀγαθᾶ. Μείνδος Προστα-
τη]ρίῳ τριακάδι, Φιλόξενος Εὐμαρίδαο
ἀντίθειτι τει Σαράπει Ιαράν τὰν Φιδί-
αν δούλαν Ἀσκλαπῶν, τὰν ἀνάθεσιν ποι-
όμενος διὰ τῷ συνεδρίῳ καττὸν νόμον.
2). 10 Ἀρχείνω ἄρχῳ, μείνδος Θιοῦτω
πέντε κῆ δεκάτη, Διουκλείς κῆ Κω-
τίλα ἀντίθειτι τὰν Φιδίαν θρε-
πτῶν, ἡ ὄνιουμα Ζωπουρίνα, Ιαρ[άν
τει Σεράπει, παραμείναντιν αὐτε-
ίς, αἰς κα ζῶνθι, ἀνεγκλείτως, τὰν
ἀνάθεσιν ποιούμενε διὰ τῷ σο-
υνεδρίῳ κατὰ τὸν νόμον.
3). 15 Ἀρχοντος Διοκλείδου, μείνδος
Ὁμολωίῳ Ικάδι, Καλλῷ Στράτω-
νος, παρόντος αὐτῇ τοῦ υἱοῦ Πο-
λυξένου τοῦ Πλυξένου, ἀνα-
τίθεισι τὴν ἰδίαν θρεπτῆν,
ἡ ὄνομα Ἀγαθαμερίς, καὶ τὸ ἐ-
20 ξ αὐτῆς καρσίον, ἡ ὄνομα Σω-
τηρίς, ἱεροῦς τῷ Σεράπει,
ποιουμένη τὴν ἀνάθεσιν
διὰ τοῦ συνεδρίου κατὰ τὸν
νόμον.

Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ πλευρᾷ, κολοβῆ τὰ ἄνω καὶ ἐφθαρμένη, σώζονται τὰ ἐξῆς,

- 1). Ἄρχοντας Κ)αφισίου, μηνὸς Ἄ(γρι-
ωνίου τριακάδι, Ζώϊλος Ἄρνιου
ἐρώμενος ὑπὸ τοῦ θρέψαντος
Ἄρνιου, ἱερὸς τῷ Σεράπει, παρα-
5 μείνας δὲ αὐτῷ τῷ Ἄρνιᾳ καὶ τῇ (γυ-
ναικὶ αὐτοῦ Λαμπρίδι, καὶ παραμε-
μενηκῶς κατὰ τὴν ἀνιέρωσιν . . .
κατέβαλεν
μου γινόμενον
- 2). 10 Ἄρχοντας Πάτρωνος, μηνὸς Ἄ(γρι-
ωνίῳ πέντε καὶ δεκάτῃ Φιλῶ ἱερὰ τῷ
Σαράπῃ)
.

Εὐρέθη καὶ ἡ στήλη αὕτη ἐν τῇ αὐτῇ θέσει κατὰ τὸν νοέμ-
βριον τοῦ 1880.

δ') Πέντε τεμάχια ἐκ τοῦ ἄνω καὶ κάτω μέρους στήλης τε-
τραγώνου μεγάλης, λίθου ὁμοίου. Ἡ στήλη ἔφερε κατὰ τὸ μέσον,
ὡς ἐκ τῶν τεμαχίων καταφαίνεται, ἐν ἐκάστη πλευρᾷ ἀναγλύ-
πτους κεφαλὰς ἐλάφου μετὰ κεράτων πολυσχιδῶν, συνδεομένας
πρὸς ἀλλήλας διὰ ταινιῶν κομβοειδῶν. Πρὸς δὲ τὸ ἄνω μέρος ἡ
στήλη περιεβάλλετο διὰ κυματοειδοῦς ταινίας ἐκ κλάδων μυρ-
σίνης. Ἐπιγραφὰς δὲ ἔφερε κατὰ τὰς τρεῖς πλευράς, ὡς ἐκ τῶν
τεμαχίων δείκνυται. Ἡ δὲ τετάρτη πλευρὰ αὐτῆς ἠνοῦτο μεθ'
ἐτέρας ὁμοίας στήλης. Τὰ τεμάχια τῆς πρώτης πλευρᾶς σώζουσι
δέκα ἀναθέσεις δούλων, τὰς ἐξῆς,

- 1). Ἄρχεδάμῳ ἄρχῳ, μηνὸς Ὀμολωίῳ
πέντε καὶ δεκάτῃ, Ἄλιπος Ἰππίαο
ἀντίθεται τὴν Φιδίαν δούλαν Εὐ-
ρώπαν ἢ Εὐφροσόναν) ἱερὰν τῷ Σαράπῃ, τὴν ἀνάθε-
5 σιν ποιόμενος διὰ τῷ σουνε-
δρίῳ κατὰ τὸν νόμον.
- 2). Ἄρχοντας Ἀνχιάρου, μηνὸς Βουκατί-
ου τριακάδι, Λαμπρὸς Μολύνθου, παρόν-
των αὐτῇ (τῶν φ)ίλων Εὐάνδρου τοῦ Τιμογι-

- 10 τονος, Ἄνα(ξ)ιδάμου τοῦ Καλλικράτους,
Ἄριστοκλέ(ο)υς τοῦ Τιμογιτονος, ἀνα-
τίθησι τὴν (ιδίαν) δούλην Σοβαρὸν ἱερὰν
τῷ Σεράπῃ(ιδι), μηθὲν προσήκουσαν μη-
θὲν, τὴν (ἀν)άθεσιν ποιουμένη διὰ
15 τοῦ σ(υ)νεδρίου κατὰ τὸν νόμον.
- 3). Ἄρχοντας Κριτολάου, μηνὸς Ἐρμαίου πέντε καὶ δεκάτῃ,
Μίλων Ἰππίνου καὶ Τηλεμαχίς Εὐβούλου ἀνατίθεισιν τὸν
ἴδιον δούλον Ζώπυρον
ἱερὸν τῷ Σεράπιδι, παραμείναντα αὐτοῖς ἀνεκλήτως,
τὴν ἀνάθεσιν ποιούμενοι
διὰ τοῦ συνεδρίου κατὰ τὸν νόμον.
- 4). 20 Ἄρχοντας Κριτολάου, μηνὸς Ἀλαλκομενείου τριακάδι,
Τηλεμαχίς Εὐβούλου, παρόντος αὐτῇ τοῦ ἀνδρὸς
Μίλωνος τοῦ Ἰππίνου, ἀνατίθεισιν τὴν ἰδίαν δούλην Σωτη-
ρίχαν ἱε(ρὰν τῷ) Σεράπιδι, μὴ προσήκουσαν μηθὲν
μηθὲν, τὴν ἀνάθεσιν ποιουμένη(ν) διὰ τοῦ συνεδρ(ίου) κατὰ
τὸν (νόμο(ν)).
- 5). τος
. μηνὸς
- 25 ω πέντε (καὶ δε)κάτῃ, Ἄλι-
. Ἀθανίαο Λε
βαδ(ε)ύς ἀνατίθει(τι
τ)ὰν Φιδίαν ἀπε-
λέ)θειρον αὐτῷ Εὐδ.
- 30 ἱερὰν τῷ Σαράπῃ,
τὴν ἀνάθεσιν ποιόμε-
νος διὰ τῷ συνεδρίῳ
κατὰ τὸν νόμον.
- 6). Ἄρχοντας Δεξιππου, μηνὸς Θούτου πέν-
35 τε καὶ δεκάτῃ, Σάμιχος Ἰππομένους ἀνατίθει-
σιν τὸν ἴδιον δούλον Σωσίβιον ἱερὸν τῷ Σερά(πιδι),
μὴ προσήκοντα μηθὲν μηθὲν ἀπὸ τῆς
δε τῆς ἡμέρας, τὴν ἀνάθεσιν ποιούμενος
διὰ τοῦ συνεδρίου κατὰ τὸν νόμον.
- 7). 40 Ἄρχοντας Πάτρωνος, μηνὸς Ἀλαλκομε-
νίου, Ζώϊλος καὶ Εὐβουλος οἱ Καφισίου ἀνα-
τίθεισιν τὴν ἰδίαν δούλην Εὐφροσύνην ἱε-
ρὰν τῷ Σεράπιδι, παραμείναντα τῇ μητρ-
ὶ αὐτῶν, ἕως ἂν ζῆ, ἀνεκλήτως, τὴν ἀνάθε-

- 45 σιν ποιούμενοι διὰ τοῦ συνεδρίου κατὰ τὸν νόμον
- 8).
.
. ἱερὰν
τῷ Σεράπιδι παραμείν(ασαν αὐτῇ
ἀνεγκλήτως, ἕως ἂν ζῆ, τὴν
- 50 ἀνάθεσιν ποιουμένη (διὰ
τοῦ συνεδρίου κατὰ τὸν νόμον.
- 9). Ἄρχοντος Νίκωνος, μηνὸς Βουκατίου πέντε καὶ δεκά-
τη, Ἀριστοκλῆς Καλλικράτης ἀνατίθει τὴν ἰδίαν
δούλην Ζώϊλαν καὶ τὸν (υἱὸν) αὐτῆς Ἑρμαῖον ἱερούς τῷ
Σεράπιδι, παραμείναντας τῇ γυναικὶ αὐτοῦ,
ἕως ἂν ζῶι, ἀνεγκλήτως, τὴν ἀνάθεσιν ποιούμενος
διὰ τοῦ συνεδρίου κατὰ τὸν νόμον.
- 10). 55 δαο ἄρχω, μινὸς Ἀγριωνίω πέντε καὶ δεκάτη,
Μνασίκλης Ἀντιγένιος, παριόντων αὐτῇ τῶν
φίλων) Μάκρωνος, Δάμωνος(ος) Καλλικλῆς, ἀνατί-
θει τὴν Φιδίως δούλως Εὐκλίδαν καὶ Ζώϊλον ἱερούς τῷ
Σεράπιδι, τὴν ἀνάθεσιν ποιουμένα διὰ τῷ συνεδρίῳ
κατὰ τὸν νόμον.

Τὰ δὲ τεμάχια τῆς δευτέρας πλευρᾶς σώζουσι τέσσαρας μό-
νον ἀναθέσεις δούλων, τὰς ἐξῆς,

- 1). Ἄρχοντος Ἀλεξίωνος, μηνὸς Βουκατίου. . . .
Δημητρία ἱερά τοῦ Σεράπιδος,
παρόντος αὐτῇ τοῦ ἱεράρ-
χου Ἀγαθοκλέους τοῦ
- 5 Κάλλωνος, ἀνατίθει
τὴν ἰδίαν θρεπτήν Πα-
ραμόναν ἱεράν (τοῦ
Σεράπιδος, παραμείνας-
αν αὐτῇ ἀνεγκλήτως,
10 ἕως ἂν ζῆ, τὴν ἀνάθεσιν
ποιουμένη διὰ (τοῦ συνε-
δρίου κατὰ τὸν νόμον,
συμπρόντος καὶ εὐδο-
κοῦντος. . . Ἀυτομέ-
15 νους τοῦ Ἐνπέδωνος.
- 2). Ἄρχοντος Πάτρω-

- νος μηνὸς Ὀμολωίου πέν-
τε καὶ δεκάτη) Ζώϊλος ἱερός τοῦ
Σεράπιδος, παρόντος α-
20 ὑτῷ τοῦ ἱεράρχου Ἀλίππου
τοῦ . . .) του, ἀνατίθει τ-
ὸ ἴδιον δουλικὸν π-
αιδάριον, ὃ ὄνομα
. . . ., ἱερόν) τῷ Σεράπει, μ-
25 ἢ προσῆκον) μηθενὶ μηθέν,
τὴν ἀνάθεσιν) ποιούμενος
(διὰ τοῦ συνεδρίου κατὰ τὸν νόμον).
- 3). Ἄρχοντος Θεοδώρου, μηνὸς Θυ-
λου πέντε καὶ δεκάτη, Ἀγαθῷ Ἀ-
30 ναλίππου, παρόντος αὐτῇ καὶ σ-
υνευαρεστοῦντος τοῦ υἱοῦ
Ἀρχεδάμου τοῦ Ὀλυμπίχου, ἀνα-
τίθει τοὺς ἰδίους δούλους Ζώ-
ιλον καὶ Καφισίαν ἱερούς τῷ Σε-
35 ράπιδι, τὴν ἀνάθεσιν ποιουμένη
διὰ τοῦ συνεδρίου κατὰ τὸν νόμον.
- 4). Ἄρχοντος Διοκλίδου, μηνὸς Δαμα-
τρίου τριακάδι, Ἀριστῷ Καλλικράτους,
παρόντος αὐτῇ τοῦ ἀνδρὸς Εὐάνδρου (τοῦ
40 Τιμογίτωνος, Καλλικράτης καὶ Σιμίας
καὶ Κηφισόδωρος οἱ Σιμίλου, παρόντος αὐτοῖς
τοῦ πατρὸς Σιμίλου, ἔνγραφον ἀποτίθενται. .
τοὺς ἄρχοντας διὰ τοῦ συνεδρίου εὐαρεστοῦν-
τες, τῆ(ν) ἀνιέρωσιν πεπόηται Φιλόξενος Φιλοξένου, . . .
45 μένιος Πτολεμαίου ἐν τῷ. . . . Εὐβούλου ἄρχοντες.

Τὸ δὲ τῆς τρίτης πλευρᾶς τεμάχιον σώζει τὰ ἐξῆς,

- 1). μηνὸς Ἰπποδρομίου
. Θύρσος Ἐνπέ-
δωνος)
.
- 2). Ἄρχοντος Πάτρωνος, μηνὸς Ὀμολω-
5 λου πέντε καὶ δεκάτη, Ἀθηναῖς
ἱερά τοῦ Σεράπιδος, παρόν-
τος αὐτῇ τοῦ ἱεράρχου
.) του τοῦ Ἰπίλου,
.

Αἱ ἀνωτέρω ἀναθέσεις εἰσὶ γεγραμμέναι ἐν τοῖς κενοῖς μέρεσι τῶν τεμαχίων. Πλεῖστοι δὲ στίχοι διέρχονται καὶ διὰ τῶν κερμάτων τῆς κεφαλῆς τῆς ἐλάφου, τῶν ἀνηρτημένων κομβοειδῶν ταινιῶν καὶ τῶν κλάδων τῆς μυρσίνης. Εἰς πολλὰ δὲ μέρη τὰ τεμάχια ἔφερον ἀπολιθώσεις χρωμάτων καὶ προσκεκολλημένην τίτανον (ἀσβεστον), ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ ἀνάγνωσις καθίστατο πολὺ δυσχερής.

Εὐρέθησαν καὶ τὰ τεμάχια ταῦτα ἐν τῇ αὐτῇ θέσει κατὰ τὸ ἔτος 1871.

ε') Βάθρον τετράγωνον, λίθου ὁμοίου, ὕψους 0,45, πλάτους 0,75 καὶ πάχους 0,65. Πρὸς τὸ ἄνω μέρος τῆς ἔμπροσθεν πλευρᾶς ἔχει τὴν ἐξῆς ἀνάθεσιν,

Θεὸς τύχη ἀγαθῆ. Ἄρχοντας Ἀντίγωνος, μηνὸς Δαματρίου τριακάδι, Παρθένα ἱερά τοῦ Σεράπιδος, παρόντος αὐτῆ τοῦ ἱεράρχου Ἀθανίου τοῦ Ἀριστίππου, ἀνατίθει τὴν ἰδίαν δούλην Ἀθηναίδα τῷ Σεράπι, παρα-
 5 μείνασαν ἑαυτῇ καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς Φίλωνι Δαυλιεὶ πάντα τὸν τῆς ζωῆς χρόνον ἀνεκλήτως, ποιουμένη τὴν ἀνάθεσιν διὰ τοῦ συνεδρίου κατὰ τὸν νόμον.

Εὐρέθη καὶ τὸ βάθρον τοῦτο ἐν τῇ αὐτῇ θέσει καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν καὶ τὰ προηγούμενα τεμάχια.

ς') Τεμάχιον λίθου ὁμοίου ἔχον τὴν ἐξῆς ἀνάθεσιν,

Δεξιππου ἄρχοντας, μηνὸς Ἀλαλκομενείου πέντε καὶ δεκάτη, Ξε-
 νότιμος Ἐπιτέλους ἀνατίθει τὴν ἰδίαν δούλην(ν.
 μένην ἐπὶ δωρεᾷ καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς κοράσιον Ζωίλαν (ἱεράς τῷ Σεράπιδι,
 5 μὴ προσηκούσας μήτε ἐμοὶ, μήτε ἄλλω μηθενί, τὴν ἀνάθεσιν ποιούμενος) διὰ τοῦ συνεδρίου (κατὰ τὸν νόμον.

Εὐρέθη καὶ τοῦτο ἐν τῇ αὐτῇ θέσει καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν καὶ τὸ προηγούμενον βάθρον.

Οἱ ἀνωτέρω δημοσιευόμενοι ἐνεπίγραφοι λίθοι εὐρίσκονται ἐν τῇ ἐν τῷ χωρίῳ Κάπρουνα συλλογῇ τῶν ἀρχαιοτήτων Χαιρωνείας, ἧτις ἐσχηματίσθη δαπάνῃ καὶ ἐπιμελείᾳ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας.

ζ') Τεμάχιον λίθου φαιοῦ, ἐντετοιχισμένον ἐν τῇ ἀρκτικῇ

πλευρᾷ τῆς ἐν Κάπρουνα οἰκίας τοῦ πολίτου Λουκᾶ Βλαχάκη, παρὰ τὴν θύραν. Ἐπὶ τοῦ τεμαχίου τούτου, ἔχοντος μῆκος 0,38 καὶ πλάτος 0,28, ὑπάρχει τὸ ἐξῆς προξενικὸν ψήφισμα, ἀνεκδοτον, καθ' ὅσον γνωρίζομεν,

Ἄ γ α θ ἦ τ ὕ χ η.

Φαινὸς Πούθωνος ἔλεξε, δεδόχθη
 τῇ βωλῇ κῆ τῷ δάμυ πρόξενον εἶμεν
 κῆ εὐεργέταν τᾶς πόλιος Χηρωνείων

5 Ἰατροκλεῖν Ἰατροκλείος Πευμάτιον,
 κῆ αὐτὸν κῆ ἐσγόνως, κῆ εἶμεν αὐτῷ γᾶς
 κῆ Φυκίας ἐνωνᾶν κῆ ἀσφάλιαν, κῆ πολ(έ-
 μω κῆ ἱράνας, κῆ τὰ ἄλλα πάντα, καθάπερ
 κῆ τῶς ἄλλυς προξένους.

Τὸ ἐν τῷ πέμπτῳ στίχῳ ἐθνικὸν Πευμάτιον κατὰ πρῶτον ἐν τούτῳ τῷ ψηφίσματι, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, παρουσιάζεται. Ἡ δὲ ἐν τῷ ἐβδόμῳ στίχῳ λέξις ἐνωνᾶ, ἐκ τῆς ἐν καὶ ὦνῆ = ἔμπασις ἢ ἔππασις, ὡς ἀπαντᾷ ἐν ἄλλοις προξενικοῖς ψηφίσμασι τῆς Βοιωτίας, κατὰ πρῶτον ἐνταῦθα παρουσιάζεται.

Ἐν τῷ ἐλληνικῷ λεξικῷ Ἀ. Σακελλαρίου σημειοῦται ἡ λέξις ἐνωνᾶ ὡς δωρικῆ, εὐρισκομένη ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ μουσείου Σπάρτης. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές. Πρὸ τριῶν περίπου ἐτῶν ἐγὼ ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σακελλαρίου περὶ νέων λέξεων εὐρισκομένων ἐν ἐπιγραφαῖς, εἶπον αὐτῷ σὺν ἄλλαις, ὅτι ἡ λέξις ἐνωνᾶ ἀπαντᾷ ἐν τούτῳ τῷ προξενικῷ ψηφίσματι Χαιρωνείας, καὶ οὐχὶ ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ μουσείου Σπάρτης, ὡς σημειοῖ.

B'. Λεβαθείας.

α') Βάθρον τετράγωνον, λίθου λευκοῦ, ἔχον ὕψος 0,25, μῆκος 0,85 καὶ πλάτος 0,85. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας φέρει δύο κοιλότητας, ἐφ' ὧν ἴστατό ποτε ἄγαλμα, οὗ τὸ ὄνομα ἐστὶν ἐγκεχαραγμένον, γράμμασι καλῆς ἐποχῆς, ἐν τῇ ἔμπροσθεν πλευρᾷ, τοῖς ἐξῆς,

Ἴππων Ἐπινίκαν Νικίαιο

Διὶ Τρεφωνίαι.

Ἐν δὲ ταῖς δύο ἄλλαις παρακειμέναις πλευραῖς ὑπάρχουσι δύο ἀναθέσεις δούλων. Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡ ἐξῆς,

Φιλλῶ Νιομινίῳ, παριόντος (αὐτῇ κῆ τῶ οδιῶ Νιομεινίῳ Ἀρ-
(ιστ)ωνος ἀντίθ[ειτι
τὰν Φιδίαν δούλαν Ἐρμαίαν τεῖ Δι τεῖ βασιλεῖ κῆ τῷ Τρεφώνι(υ)
ἱαράν εἶμε(ν
τὸν πάντα χρόνον, μεῖτε Φιλλῶι ποθίκωσαν μεῖτε τῶς κλαρονόμους αὐ-
τᾶς, μεῖτε ἄλλει μειθενὶ κατὰ μειδένα τρόπον. Εἰ δὲ κά τις ἀντι-
ποιείτη Ἐ-

5 ρμαίας, εἰ ἄλλο τι ἀδικί καθ' ὃν δεῖ τινα ὦν τρόπον, ο(ὐ)περδι-
κιδόνθω κῆ προϊστ-
άνθω τὸ τε ἱαρεῖες κῆ τὸ ἱαράρχη, τὸ ἦι ἐν ἀρχεῖ ἰόντες, κῆ τῶν
ἄλλων ὁ βει-
λόμενος. Εἰστορες Διογίτων Ἀφελίσκω, Ξένων Καφισοδώρῳ, Καρ-
πίνος Ἐ.-

..κω, Πουθαγόρας Κλιωνος.

Ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ ἡ ἐξῆς,

..... (ἀντίθειτι
παι)δάριον Ἀθάνωνα τῷ Δι τεῖ βασιλεῖ κῆ τεῖ Τρεφώνει ἱαρόν εἶ-
μεν τὸν πάν(τα
χρό)νον ἀπὸ τᾶς δε τᾶς ἀμέρας, μεῖ προθίκοντα μεῖτε αὐτεῖ Σάω-
νι, μεῖτε ἄλλει
μειθενὶ κατὰ μειθένα τρόπον. Ἡ δὲ κά τις ἀντιποιείτη Ἀθάνωνος,
εἰ ἄλλο τι ἀδικί
κ)αθ' ὃν τινα ὦν τρόπον, οὐπερδικιδόνθω κῆ προϊστάνθω τὸ τε ἱα-
ρεῖες κῆ τε(ῖ

5 ἱα)ράρχη, τὸ ἦι ἀντιτιουνχάνοντες, κῆ τῶν ἄλλων ὁ βειλόμενος.
Εἰστορες(ς
..... λεις Σάωνος, Εὐβωλος Σωκράτιος, Νίκαρχος κῆ Κράτων
Εὐνοστίδ(αο.

Ἐν τῇ πρώτῃ ἀναθέσει, στίχῳ πρώτῳ «(Φιλλ)ῶ Νιομινίῳ» τὸ με εἶναι γεγραμμένον διὰ τοῦ ι· τὸ δὲ αο(ὐ)ῶ Νιομεινίῳ» διὰ τοῦ ει. Ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ «τεῖ Δι» τὸ τεῖ (=τῷ) διὰ τοῦ ει. «ατεῖ βασιλεῖ» τὸ τεῖ διὰ τοῦ ει. «κῆ τῷ Τρεφώνι(υ)» τὸ τῷ διὰ τοῦ υ· τὴν δὲ κατάληξιν τοῦ Τρεφώνι(υ) παρέλειψεν ὁ ἐγγραφῆς. Ἐν τῷ τετάρτῳ στίχῳ, «μεῖτε ἄλλει» τὸ λει (=υ) διὰ

τοῦ ει. Ἐν τῷ πέμπτῳ στίχῳ «ἀδικί» τὸ κῆ διὰ τοῦ ι· αο(ὐ)-
περδικιδόνθω» τὸ υ παρέλειψεν ὁ ἐγγραφῆς. Ἐν τῷ ἕκτῳ στίχῳ
«τύ τε ἱαρεῖες κῆ τὸ ἱαράρχη» τὸ τῷ (=τοῖ) διὰ τοῦ υ. «τύ ἦι
ἐν ἀρχεῖ ἰόντες» τὸ ἦι (κτητική ἀντωνυμία· ἐῆι = ἦι) διὰ τοῦ η
μετὰ προσγεγραμμένου ι. Ἐν τῇ δευτέρῃ ἀναθέσει, στίχῳ πρώτῳ,
«ατῷ Δι» τὸ τῷ διὰ τοῦ υ. «ατεῖ βασιλεῖ» τὸ τεῖ διὰ τοῦ ει· «κῆ
τεῖ Τρεφώνει» τὸ τεῖ διὰ τοῦ ει. Ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ αμείτε
αὐτεῖ Σάωνι» τὸ τεῖ (=τῷ) διὰ τοῦ ει. Ἐν τῷ τετάρτῳ καὶ
πέμπτῳ στίχῳ «κῆ τε(ῖ) ἱαράρχη» τὸ τεῖ (=τοῖ) διὰ τοῦ ει·
τὸ ι ἐλλείπει ἕνεκα φθορᾶς τοῦ λίθου.

Ἐν τῇ πρώτῃ ἀναθέσει, στίχῳ ἕκτῳ καὶ ἐβδόμῳ, ὑπάρχει ἡ
μετοχὴ βει(ι)λόμενος = βωλόμενος = βουλόμενος. Ἐπίσης καὶ ἐν τῇ
δευτέρῃ ἀναθέσει, στίχῳ πέμπτῳ, ὑπάρχει ἡ ἴδια μετοχὴ βειλό-
μενος. Νομίζω ὅτι κατὰ πρῶτον ἐνταῦθα ἀπαντᾷ ἐν Βοιωτικῇ
διαλέκτῳ βείλομαι ἀντὶ βώλομαι, ὡς Εὐβωλος, βωλὴ κλπ.

Ἐν δὲ τῇ τετάρτῃ πλευρᾷ τοῦ βάρου, ἧτις δὲν εἶναι λελειασ-
μένη καὶ ἧτις ἠνοῦτο μετ' ἄλλου λίθου, σώζονται τὰ ἐξῆς,

..... σεβα-
στὸν Γερμανικοῦ υἱὸν
Καίσαρα Δροῦσον Γερμανικὸν
Σκύλαξ . . . σικράτους Λεβαδει(ὺς
5 ἄγνωθ

Καὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν τὸ ἄνω καὶ κάτω ἄκρον τοῦ βάρου ἐστὶ τετριμμένον ἕνεκα μεταγενεστέρως χρήσεως.

Τὸ βάρου εὐρέθη κατὰ τὸν παρελθόντα νοέμβριον πρὸς τὸ βο-
ρειοδυτικὸν μέρος τῆς πόλεως Λεβαδειάς, ἀνοιγομένων τῶν θε-
μελίων τῆς οἰκίας τοῦ πολίτου Κωνσταντίνου Τομαρᾶ. Τὸ βάρου
παρέλαβεν ἐκεῖθεν ὁ ἀστυνόμος Λεβαδειάς κ. Λουκίδης καὶ
μετεκόμισεν αὐτὸ εἰς τὴν δημοτικὴν σχολὴν, ἐν ᾗ εἰσι κατατε-
θειμένοι καὶ ἄλλοι τινὲς λίθοι ἐνεπίγραφοι. Κατὰ τὰς ἀρχὰς πα-
ρελθόντος Δεκεμβρίου διερχόμενος διὰ Λεβαδειάς ἔμαθον τὴν
ἀνακάλυψιν τοῦ βάρου καὶ μετέβην εἰς τὴν δημοτικὴν σχολὴν.
Τὸ βάρου εὔρον ἐν τινι στενοχώρῳ θέσει καὶ ἀντεστραμμένον.
Ἐπειδὴ δὲ οὔτε καιρὸν οὔτε προχείρους ἐργάτας εἶχον, ἵνα ἀνα-

στρέψω αὐτὸ καὶ ἀναγνώσω, περιωρίσθην μόνον νὰ λάβω μετὰ πολλῆς δυσχερείας ἀποτυπώματα ἐπὶ χάρτου τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν, ἐφ' ὧν ἀνεγνώσθησαν τὰ ἀνωτέρω.
(ἀκολουθεῖ.)

Π. ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΩΝ ΕΚ ΛΑΜΨΑΚΟΥ
ΕΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΛΙΘΩΝ.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει ἐξεδώκαμεν ὡς μίαν ἐπιγραφὴν τὸ κείμενον τριῶν λίθων ἐν Λαμψάκῳ εὐρεθέντων, καθὼς δηλ. μᾶς τὸ εἶχον πέμψει ἐν τρισὶ χαρτίνοις ἐκτύποις ὡς ἐν ὄλον οἱ πέμψαντες καὶ γράψαντες ὅτι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναγινώσκεται τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ καθὼς ἡμεῖς ἐπιστεύσαμεν, βλέποντες ὅτι τὰ τοῦ τρίτου ἐκτύπου γράμματα, ἔνθα ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους, δὲν διέφερον οὐσιωδῶς τῶν ἐν τοῖς δυσὶ προτέροις.

Ἄλλὰ τῶρα ἀφοῦ ἐκομίσθησαν ἐδῶ εἰς Ἀθήνας οἱ τρεῖς λίθοι, εἶδαμεν ἐναργῶς, ὅτι μόνον οἱ δύο πρότεροι συνανήκουσιν ἀλλήλοις (μὲ πόσον ἐν τῷ μεταξὺ χάσμα, ἀδηλον, ἴσως ὅμως ὄχι πολὺ) οἱ ἔχοντες τοὺς στίχους 1—72 τῆς ἐκδοθείσης ἐπιγραφῆς, ὁ δὲ τρίτος λίθος, ἐν ᾧ τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους, εἶναι βεβαίως τεμάχιον ἄλλης στήλης, καθὼς καταφαίνεται ἐκ τοῦ πάχους τοῦ λίθου καὶ ἐκ τοῦ σχήματος δὲ τῶν ὀλίγων τι μεγαλλιτέρων γραμμάτων, ὧν τὸ χάραγμα καὶ ἐπιμελέστερον καὶ κανονικώτερον τοῦ τῶν ἄλλων δύο λίθων, εἰ καὶ εἶναι ἴσως τῶν αὐτῶν χρόνων.

Ἡ νῦν λοιπὸν δευτέρα αὕτη ἐκδοσις τοῦ ὄλου κειμένου μᾶς στερεῖ μὲν τῆς εὐχαριστήσεως τοῦ νὰ ἔχωμεν ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀρχαίῳ ἐγγράφῳ τὰ δύο τεθρυλημένα ὀνόματα τοῦ Τίτου

Φλαμινίου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, ἄλλως ὅμως πολὺ δὲν ἀνατρέπει ὅσα κύρια ἐν τῇ προτέρᾳ ἐκδόσει ἐρρέθησαν. Ὁ Θεμιστοκλῆς μένει Θεμιστοκλῆς, ὡς καὶ ὁ Κλεόφαντος, μόνον δὲν συνεπρέσβευσε μετ' ἄλλων εἰς Ῥώμην ἐπὶ Τίτου Φλαμινίου ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀλλ' ἀναφέρεται δι' ἄλλο τι ἐν ἰδίῳ ψηφίσματι.

Κέρδος δ' ἔχομεν ἐκ τῆς ὀψείας τῶν λίθων οὐ μικρόν. Ὡς θέλει πᾶς τις ἰδεῖ ἐκ τῶν κατωτέρω, οἱ στίχοι μὲν τῶν πρώτων δύο λίθων ἀνεγνώσθησαν νῦν ἀκριβέστερον καὶ ἀλλαχοῦ καὶ κατὰ τὰ ἄκρα των, ἔνθα γνωσθέντος τοῦ πόσον ἐκατέρωθεν μέρος τοῦ ἐπιγεγραμμένου πλάτους ἔλειψε, (διότι σώζεται ὀλόκληρος ἢ ἀντίθετος τῆς ἐγγραμμάτου ἐπιφανείας ἄγραφος, ἦτοι ἢ ὀπίσω ἐπιφάνεια) συνηρηολογήθησαν νῦν, δι' εὐλόγων συμπληρώσεων, ἐν μείζονι συνεχείᾳ, οἱ δὲ στίχοι τοῦ τρίτου λίθου, οὓς τότε κολοβοὺς φαινομένους ἡμῖν ἐκατέρωθεν, δὲν ἠξεύραμεν πῶς νὰ τοποθετήσωμεν, τῶρα φαίνονται, ὅτι δὲν εἶναι ἐκατέρωθεν κολοβοί, ἀλλ' ἄρχονται ἀνελλιπῶς ἀπ' ἀριστερῶν (ἐνθα ἡ γωνία τοῦ λίθου σώζεται), εἶναι δὲ ἐξ ἄλλης βεβαίως στήλης, καὶ οὕτω ἡ γνώσις ἡμῶν τοῦ κειμένου λαμβάνει ἐδραίαν βάσιν.

Τοσαῦτα ἀρκοῦσιν. Ἴδου νῦν τὸ νῦξημένον καὶ διωρθωμένον κείμενον τῆς δευτέρας ἐκδόσεως, ὅπερ μᾶς παρέχει δύο ἀντιένος ψηφίσματα, τὸ μὲν πρῶτον, τὸ μακρόν, κολοβὸν ἄνω τε καὶ κάτω, τὸ δὲ δεύτερον, τὸ βραχύ, κολοβὸν μόνον ἄνωθεν καὶ ἐπὶ δεξιὰ τῷ ὀρῶντι.

1.

..... ΕΥΠ; ἐράνω γεγραμμέν.....

..... καὶ κατακαλουμένου μετὰ πάσης!..

..... τοῦς ἐπιδώσοντας ἑαυτοὺς καὶ ψηφισαμένο(υ

ἵνα; τοῖς) πρεσβεύσασιν ὑπὲρ τῆς πόλεως πρὸς τε

5 Μασσαλιήτας καὶ Ῥωμαίους τίμιόν τι ὑπάρξει παρὰ το(ῦ δήμου κ)αὶ ἵνα ὅταν ἐπανεέλθωσιν οἱ πρεσβευταὶ προβο(υλεύσει ἢ β)ουλή καθ' ὅτι τιμηθῶσονται, καὶ προβληθέντων τινῶν καὶ) οὐχ ὑπομενόντων, ἐνίων δὲ καὶ χειροτονηθέντων

ων και έξο)μοσαμένων δια τὸ μέγεθος τῆς κομιδῆς. . .
 10 ρ; Ἀγῆσας προβληθεὶς ἀντὶ τοῦ έξομόσ(ασ-
 θαι. . παρακ;)ληθεὶς και ἀξιωθεὶς ὑπὸ τοῦ δήμου οὐδ. .
 τῶ)ν κατὰ τὴν ἐκγδημίαν κινδύνων, ἀλλ. .
 νος τὰ καθ' αὐτὸν τοῦ τῆι πόλει συμφέ(ρον-
 τος ὑπέστη;) τὴν πρεσβειαν και ἐγδημήσας και πα(ραγ-
 15 ενόμενος εἰς τὴν) Ἑλλάδα, ἐντυχὼν μετὰ τῶν συμπρ(εσ-
 βευτῶν τῶι στ)ρατηγῶι τῶν Ῥωμαίων τῶι ἐπὶ τῶν ναυ(τικῶ-
 ῶν. .;) ἀπελογίσατο αὐτῶι διὰ πλειόνων διότι σ(υγ-
 γενῆς ὦν και) φίλος ὁ δῆμος τοῦ Ῥωμαίων δήμου ἐξάπέσ(τει-
 λεν.) πρὸς αὐτὸν και διότι ἀξιοίη αὐτὸν και παρα(καλ-
 20 οίη μετὰ τῶν σ)υμπρεσβευτῶν, ὄντων ἡμῶν συγγενῶν τ. . .
 ν περὶ τῆς πόλεως ἡμῶν ἵνα συντελῆ τα. . .
 λυσιτελῆ τῶι δήμωι, ἐπιβάλλειν γὰρ αὐτ. . .
 προῖσ)τασθαι τῶν τῆι πόλει συμφερόντων διὰ τε (τὴν
 ὑπάρχουσαν ἡ)μῖν πρὸς αὐτοὺς συγγένειαν, ἦν και ἀπο. . .
 25 αι διὰ τὸ Μασσαλιήτας εἶναι ἡμῖν ἀδελφ(οὺς
 οἱ εἰσὶν φίλ)οι και σύμμαχοι τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων κ. . . .
 λ)άβωσιν ἀποκρίσεις τὰς ἀρμοζούσας τ. . .
 στείλασθαι, δι' ὧν εὐθαρσέστερος ὁ δῆ(μος. . .
 αἰς διασαφεῖ ἀποδεχόμενος τὴν οἰκει(ότη-
 30 τα και συγγέν)ειαν τὴν ὑπάρχουσαν ἡμῖν πρὸς Ῥωμ(αίους
 το ἐὰν πρὸς τινὰς φιλίαν ἢ ὄρκια ποῆται.
 συμπε)ριλήψεται τὴν πόλιν ἡμῶν και διατη(ρήσει
 τὴν δημοκρ)ατίαν και τὴν αὐτονομίαν και τὴν εἰρή(νην
 ιηται εὐχρηστήσειν και διότι ἐὰν τις.
 35 αι οὐκ ἐπιτρέψει, ἀλλὰ κωλύσει· ἐντυ(χῶν με-
 τὰ τῶν συμπρ)εσβευτῶν τῶι ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ ταμίαι(ι. . . .
 ς αὐτὸν ἀεί τινος ἀγαθοῦ παραίτιον γίνε(σθαι
 π)αρ' αὐτοῦ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν δῆμο(ν.
 συμφέρουσαν εἶναι κατεχώρισεν εἰς.
 40 διακομισθεὶς δὲ κ(αι.

.
 και; ὑπὲρ ὧν εἶχεν τὰ ψηφίσματα πα.
 |; αν πλοῦν πολὺν και ἐπικίνδυνον επ.
 σ;ιους παρεστῆσατο αὐτοὺς και ἐπρα.
 ευτῶν εἰς τὸ συμπρεσβεύσασθαι μεθ' ἀ.
 45 Ῥώμην· κρίναντες δὲ χρήσιμον εἶναι ἀξίω.
 ἐ)ξακοσίων_συμφέρουσαν ἐπιστολὴν ὑ.

. ον τῶν Τολοστοαγίων Γαλατῶν διακομισθεὶς
 δὲ μετὰ τῶ)ν συμπρεσβευτῶν και τῶν συναποστ(αλέντ-
 ῶν ἐπ' Ἴτα)λίας και χρηματίσας τῆι συνκλήτῶι μετ(ὰ τῶν
 50 συμπρεσβευ)τῶν τὴν εὐνοίαν και τὴν ἀῤρεσιν ἦν ἔχ.
 αὐ)τοὺς και ἀνανεωσαμένων τὴν ὑπάρχουσαν.
 αὐτοὺς, ἀπολογισαμένων δὲ αὐτοῖς και ἰ.
 Ν εἶναι ἀδελφοῖς τῶι δήμωι ἡμῶν συμβαίνε(ι.
 ἀκόλ)ουθον ἔχειν τῆι συγγενείαι, ἐνεφάνισεν δὲ αὐ(τοῖς. . .
 55 -ων και ὧν προσδεόμενος ὁ δῆμος ὑπάρξει (αὐτῶι π-
 ἐμψειε τῆ)μπρεσβείαν και παρεκάλει αὐτοὺς μετὰ τ(ῶν συμ-
 πρεσβευτῶν) περὶ τῆς τῶν ἄλλων φίλων και οἰκείων ἰ.
 αι ὑπὲρ τῆς πόλεως ἡμῶν φροντίζειν δ.
 διὰ τε τ)ὰ ὑπάρχοντα ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς φιλά(νθρωπα
 60 και τὴν γενο)μένην ἡμῖν σύστασιν διὰ Μασσα(λιητῶν
 ἔλαβεν συμφέρουσαν τῶι δήμωι και εΓ.
 πρεσβ)ευτῶν ὅπως συμπεριληφθῶμεν.
 ταῖς γενομέναις Ῥωμαίοις πρὸς τὸν β; (ασιλέα
 Ξ; Α. ΕΝ; ἡμᾶς ἐν ταῖς συνθήκαις πι.
 65 καθ' ὅ)τι και αὐτοὶ γράφουσιν· περὶ δὲ τῶν.
 ἐν αὐταῖς ἢ σύγκλητος πρὸς τογ;
 ον ὕπατον Τίτον και τοὺς δέκα τοὺς ἐ.
 ν και παραγενόμενος εἰς Κόρινθον με(τὰ.
 Ἀπο)λλοδώ(ρο)υ ἐνέτυχεν τῶι στρατηγῶ(ι.
 70 και δια)λεγείας αὐτοῖς ὑπὲρ τοῦ δήμου και π /
 φιλοτιμίας ἵνα πρόνοιαν ποιῶνται.
 νται εἰς τὸ διασώζεσθαι τὴν πόλιν (ἡμῶν. . .
 . . αὐτόνομον) κ(αι) δημοκρατουμένην περὶ ὧν και ελ.
 Ν; και ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς βασιλεῖς(ς.
 75 ο) ὕσας αὐτῶι εἶναι διαπέστειλε.
 ο; ς καθ' ὅ)τι προεψηφι(σ.
 ξ; Γ;

Ὁ ἀναγνώστης συγκρίνων τὸ παρὸν κείμενον πρὸς τὸ πρό-
 τερον δοθὲν θέλει ἰδεῖ, ὅτι πλὴν τῶν τεσσάρων στίχων, οὓς νῦν
 περιπλέον δίδομεν ἐκ τοῦ λίθου, (τοὺς τρεῖς ἐν ἀρχῇ τοῦ α'. τε-
 μαχίου και τὸν ἕνα ἐν τέλει τοῦ β'.) και πλὴν ἄλλων καλλιό-
 νων ἢ πληρεστέρων ἀναγνώσεων ὅχι ὀλίγων, πρὸ πάντων φαί-
 νεται ἐρχόμενον εἰς μέσον ἐν στίχῳ 10 (εἰ καλῶς διεκρίναμεν
 τὰ βεβλαμμένα ἐκεῖ γράμματα) τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχιπρεσβευτοῦ,

τὸ ὁποῖον βέβαια δὲν ἔχει καμμίαν ἰμοιότητα πρὸς τὰ παρὰ Πολυβίῳ δύο ὀνόματα πρέσβειων τῶν Λαμψακηνῶν τὰ ἀναγεγραμμένα ἐν ταῖς σημειώσεσι τῆς προτέρας ἡμῶν ἐκδόσεως. Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου καὶ περὶ ἄλλων τινῶν εἰς ἃ δίδει ἀφορμὴν λόγων τὸ κείμενον, ἀπέχομεν ἡμεῖς τό γε νῦν νὰ ἐκταθῶμεν, κρίνοντες, ὅτι χρεῖα εἶναι πλειότερας μελέτης. Μόνον δὲ τοῦτο ἔτι προσθέτομεν, ὅτι ὅταν ποτὲ ἐκδοθῇ πανομοιότυπως ὁ λίθος, θέλει φανῆ δια τὴν τῶρα τὰ πλείοτερα συμπληρωτικὰ ἡμῶν γράμματα ἐθέσαμεν ὄχι εἰς τὰ τέλη τῶν στίχων, ἀλλ' εἰς τὰς ἀρχάς, διότι εἰς τὰς ἀρχάς ἔλειψε πλειότερα ἐπιγεγραμμένα ἐπιφάνεια. Τὸ πλάτος δὲ τοῦ λίθου τὸ ὑποκάτω εἶναι 0,54 ἕως 0,55. Τὸ ὕψος ἐκατέρων τῶν τεμαχίων 0,67, τὸ πάχος 0,09½ ἕως 0,10. Ὅρῶνται δὲ καὶ τρία τετράγωνα κοιλώματα ἐπὶ τῆς πρὸς τῷ τέλει τῶν στίχων πλευρᾶς τοῦ πάχους, διατεθειμένα κατ' ἀποστάσεις τινὰς συμμέτρους, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι ἡ ὅλη στήλη ἤτό ποτε προσκεκολλημένη ἄλλη τινὶ ὁμοίᾳ, ἢ ὅτι ἐκεῖ εἰσεχώρουν ἴσως ῥάβδοι κιγκλιδώματος.

2.

-αν
 . ις θυγατέ(ρ...
 νον δὲ εἶνα(ι.....
 τε τὴν αὐτο.....
 5 κ; ας ἴσχειν προς.....
 τῶι καὶ ἀτέλεια(ν...
 κ)αὶ εἰσπλεῖν καὶ (ἐκπλεῖν... ἀσυλεῖ κ-
 α)ῖ; ἀσπονδεῖ ενε.....
 . ῶι ἔδοξεν τῶ(ι...
 10 ἀνακτος γνώμ...
 -ων ἀρχόντων(..... κύρια εἶ-
 ναι τὰ ἐψηφισμέ(να
 τ ηι Θεμιστοκλει.....
 του εἶναι πάντα α(..... ἔδο;-
 15 σαν Κλεοφάντωι κ.....
 τοὺς δὲ νέους ἀρχ(οντας..... γρά-
 φαντας ἐγκόψαι ε(ἰς στήλην λιθίνην...

καὶ θεῖναι εἰς τῶν ι.....
 αὐτοῖς δοκῆ.—

Μίαν μόνον σημείωσιν δὲν θεωρῶ περιττὸν νὰ κάμω εἰς τὸ δεύτερον ψήφισμα. Ἐπειδὴ ἐν τῷ β'. στίχῳ ἐπροφάνη νῦν ἡ λέξις θυγατέ(ρ. .), ἥτις ἐν τῇ α'. ἐκδόσει δὲν εἶχεν ἐπιγνωσθῆ, ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ ιγ'. στίχου τὸ πρῶτον γράμμα φαίνεται ὡς ταῦ κολοβόν, δυνάμενον νὰ ἐνωθῆ μετὰ τῶν δύο ἐπομένων γραμμάτων εἰς ἄρθρον θηλυκὸν δοτικῆς πτώσεως, δὲν ἤθελεν εἶναι ἴσως ἄτοπον νὰ συμπληρώσῃ τις ἐκεῖ τοιαύτην τινὰ φράσιν'

(κύρια εἶ)ναι τὰ ἐψηφισμέ(να τῆι θυγατρὶ) τῆι Θεμιστοκλει ους γινομένης δηλ. χρήσεως τῆς καταλήξεως ελους, ἥτις εἶναι ὄχι σπανία ἐν ἐπιγραφαῖς ἀντὶ τῆς συνήθους ἐν τοῖς βιβλίοις εους. Ἀλλὰ δὲν ἐπιμένω εἰς ταύτην μου τὴν πρότασιν.

Ἐκδίδω καὶ τὴν ἐξῆς ἐκ τῆς νήσου Λήμνου ἐπιγραφὴν, ἧς ἔλαβον χάρτινον ἔκτυπον παρὰ Ἐπαμινώνδα Παντελίδου, μαθητοῦ ἐν τῷ ἐνταῦθα Βαρβακείῳ Λυκείῳ.

(Ὁ δῆμος)

Ἀθηναίων τῶν ἐν Ἡφαιστίαι τὴν βουλὴν τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ εὐεργεσίας τῆς εἰς ἑατὸν ἀνέθηκεν,

- 5 στρατηγούντων ἐμ μὲν ἄστει ἐπὶ τοὺς ὀπλίτας τὸ δεύτερον Ἐπικράτους τοῦ Καλλιμάχου Λευκονοέως, ἐπὶ δὲ Λῆμνον Ἀθηναίου τοῦ Ἡρακλείδου Σ)φητίου, κήρυκος δὲ τῆς βουλῆς
 10 Δημοχάρου τοῦ Μενάνδρου Ἀζηγιέως, στρατηγούντος κατὰ πόλιν Κτησικράτους τοῦ Ποσειδωνίου Προσπαλτίου (Ἄριστος) ὄξενος Εὐθυγέ; νεος Τενέδιος τὸ δεύτερον.

15

ἐπόησε.

Ὁ ἐγχειρίσας μοι τὸ ἔκτυπον νέος εἶπεν, ὅτι ὁ λίθος, ὁ ἔχων τὴν ἐπιγραφὴν, εἶναι σχήματος κυβικοῦ, καὶ εὐρέθη τὸ παρελθὸν θέρος ἐν τῷ ἐπὶ τῆς νήσου χωρίῳ Ῥεπανιδίῳ(*), τῷ κειμένῳ μα-

(*) Τὸ χωρίον τοῦτο γράφεται Ῥεπανίδι ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ ΑΙ. Conze,

κράν τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἰφαιστίας δύο ὥρας, καὶ ὑποτίθεται ὅτι ἐκεῖθεν μετεκομίσθη ποτέ, διότι ἄλλοι παλαιοὶ λίθοι ἐν Ῥεπανιδίῳ δὲν εὐρίσκονται. Ἐγὼ δὲ λέγω, ὅτι κατὰ τὸ ἔκτυπον, τὸ πλάτος τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας εἶναι 79 ἑκατοστῶν τοῦ Γαλ. μέτρου, ὕψος δὲ 38, ἀλλὰ βεβαίως θὰ ἀπομένει ἀκόμη κάτω ἄγραφος ἐπιφάνεια τοῦ λίθου, ὅστις ἔχων σχῆμα βάρου θὰ ἀνεῖχε ποτέ εἰκόνα τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς λιθίνην, ἣν ἀνέθηκεν ὁ δῆμος τῶν ἐν Ἰφαιστία κληρούχων Ἀθηναίων. Τὰ ἀνωτάτω παρ' ἐμοῦ προστεθέντα ὁ δῆμος, ἅπερ ἀπαιτεῖ ὁ ἀναθηματικὸς τῆς ἐπιγραφῆς χαρακτήρ καὶ ἡ γραμματικὴ σύνταξις, θὰ ἦσαν ποτε, ὑποθέτω, κεχαραγμένα ἐπὶ ἄλλου λίθου, ἀποτελοῦντος οἶον ἐπίκρανον τοῦ βάρου, ὅποιοι λίθοι τετράγωνοι, μικροῦ ὕψους, πλείονες τοῦ ἐνὸς ἐσώθησαν ἐδῶ ἐν Ἀθήναις, ἔχοντες μόνον τὰ ἢ πόλις ἢ ὁ δῆμος. Σχῆμα γραμμάτων δεικνύει τὸ ἔκτυπον τὸ τῶν πρώτων Καισαρείων χρόνων, καθὼς αὐτὸ τοῦτο ὑποσημαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐν στίχῳ δ'. γραφῆς ἐατόν, ἀντὶ ἑαυτόν, ἥτις τότε μάλιστα ἐσυνειθίζετο, ὡς πολλοὶ Ἀθηναῖκοι λίθοι μαρτυροῦσι(*)).

Χάριν δὲ τῶν πολλῶν, ὅχι τῶν φιλολόγων, προσθέτομεν καὶ τὰ ἐξῆς διασαφητικά, ὅτι τὸ ἔτος καθ' ὃ ἀνετέθη ἡ εἰκὼν ἐδηλώθη ἐν τῇ ἐπιγραφῇ διὰ τῶν κατὰ γενικὴν ἀπόλυτον πτώσιν στρατηγούτων κτλ. Δὲν ἐμνημονεύθη δὲ ὁ ἐπώνυμος ἀρχὸν ὁ ἐνιαύσιος, ἀλλὰ μόνον ὁ στρατηγῶν ἐπὶ τοὺς ὀπλίτας ἐν ἄστει, δηλ. ὁ ἐν Ἀθήναις, διότι ἄστὺ ἄλλο διὰ τοὺς τὴν Λῆμνον ἀπὸ αἰῶνων κατοικοῦντας Ἀθηναίους δὲν ὑπῆρχε οὐδὲ δημοτικὰ ἄλλα δι' αὐτοὺς ὀνόματα παρὰ τὰ ἐν Ἀττικῇ ὅθεν βλέπομεν ἐδῶ τέσσαρα τοιαῦτα ἀναγεγραμμένα, Λευκονοέα, Σφήτ-

τῶ ἐπιγεγραμμένῳ Reise auf den Inseln des thrakischen Meeres, 1861. Τίς δὲ ἡ ὀρθοτέρα ὀνομασία, ἀγνοῶ. Τὴν δὲ θέσιν, ὅπου τὰ τῆς Ἰφαιστίας ἐρείπια, καλεῖ ὁ Conze Παλαιόπολιν.

(*) Καὶ τὸ ἀτόν εὐρέθη ποὺ ἦδη ἐν ἐπιγραφαῖς. Γνωστὸν δὲ, ὅτι τὰ ἀτόν μου, ἀτόν σου, ἀτόν του, ἀτήτης, ἀτόντους εἶναι ἀπὸ αἰῶνων καὶ τὴν σήμερον πάγκοινα ἐν Ἑλλάδι.

τιον, Ἀζηνιέα, Προσπάλιον. Ὁ στρατηγὸς δὲ Ἐπικράτης ὁ Καλλιμάχου ὁ τὸν δῆμον Λευκονοεὺς δὲν θεωρῶ ἀδύνατον νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς τῶ ἐν Corp. Inscr. Attic. III, 1013 μνημονευμένῳ ὡς κήρυκι τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς Ἐπικράτει Καλλ(λ). . . . τῆς ὁποίας ἐπιγραφῆς τοὺς χρόνους ὁ ἐκδότης ἀφῆκεν ἀπροσδιορίστους. — Ἐπεταὶ ὁ ἐπὶ Λῆμνον στρατηγῶν Ἀθηναῖος κτλ. Μετὰ τοῦτον δὲ ὁ Δημοχάρης κτλ. λέγεται κήρυξ τῆς βουλῆς, πιθανώτατα ὅχι ἄλλης ἢ τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου. Τελευταῖος εἶναι Κτησικράτης κτλ. ὁ στρατηγῶν κατὰ πόλιν, τὴν Ἰφαιστίαν δηλ. Ἦτο δὲ, ὡς γνωστὸν, καὶ ἄλλη πόλις ἐν Λῆμνῳ ἡ Μυρρίνη, κατεχομένη καὶ ἐκείνη ὑπὸ Ἀθηναίων κληρούχων.

Πρέπει δὲ νὰ δηλώσωμεν καὶ τόδε· ὅτι οἱ διὰ μικροτέρων γραμμάτων ἀποδοθέντες δύο στίχοι, ὁ μεταξὺ τοῦ ιβ'. καὶ τοῦ ιγ'. καὶ ὁ ὑπὸ τὸν ιδ'., ἐν οἷς τὸ κολοβὸν περιελθὸν ὄνομα ἐνὸς Τενεδίου γλύπτου, εἶναι ὄντως καὶ ἐπὶ τοῦ χαρτίνου ἐκτύπου τετυπωμένοι μικροτέροις γράμμασι, καὶ ἐπειδὴ τὰ γράμματα ταῦτα συγχέονται ἐν μέρει μετὰ τῶν μειζόνων καὶ καταπατοῦνται ὑπ' αὐτῶν, ἔχουσι δὲ καὶ σχῆμα ἀρχαιοπρεπέστερον, θεωρητέοι οἱ δύο στίχοι ὡς εἰς οὐδεμίαν ὄντες ἐξ ἀρχῆς σχέσιν πρὸς τὴν ἀνωτέρω πολύστιχον ἐπιγραφὴν. Συνέβη δηλ. τοῦτο· θέλοντες οἱ ἐν Ἰφαιστία Ἀθηναῖοι νὰ τιμήσωσιν εὐθηνὰ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν κατεχρήσαντο παλαιότερω βάρῳ ἄλλου ἀγάλματος, ἔχοντι κάτω μόνον ἐν δυοῖς στίχοις τὸ τοῦ ποιήσαντος τεχνίτου ὄνομα, γυμνὴν δὲ γραμμάτων τὴν ἄλλην ἐπιφάνειαν καὶ κατεκάλυψαν αὐτὸ διὰ νεωτέρας μεγαλογραμμάτου ἐπιγραφῆς, χωρὶς πρότερον νὰ ἐξαλείψωσι τὴν ἀβλαβῆ φανεῖσαν εἰς αὐτοὺς παλαιάν. Καὶ τίς οἶδεν, ἂν καὶ αὐτὸ τὸ ἐπὶ τοῦ βάρου ὄν πρότερον ἄγαλμα δὲν ἦτο γυναικεῖον καὶ δὲν ἐκρίθη τότε πρόσφορον νὰ παραστήσῃ καὶ ἄνευ τινὸς μεταβολῆς τὴν γεραρὰν ἀλλὰ καὶ ξεπεσμένην πλέον κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους βουλὴν τοῦ Ἀρείου πάγου. Ὅτι δὲ τοιαῦτα καταχρήσεις κατὰ τοὺς Ῥωμαῖκούς χρόνους συχνὰ ἐγίνοντο, εἶναι γνωστότατον. Ὅχι μόνον ὁ Παυ-

σανίας(*) καὶ ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος(**) μᾶς τὸ λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ μνημεῖα πολλὰ ἐνταῦθά τε καὶ ἀλλαχοῦ σωζόμενα τὸ βεβαιούσι.

Ἐν Ἀθήναις, τῆ 3 Φεβρουαρίου 1881.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

(*) Ἐν Ἀττικοῖς 18, 3: τὰς γὰρ Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους εἰκόνας ἐς Ῥωμαίων τε ἀνδρα καὶ Θραῖκα [βασιλέα τινὰ λ. χ. Ῥασκούποριν ἢ Κότυν] μετέγραψαν.

(**) Ἐν λόγῳ λα'. ὅστις λόγος ὅλος κατὰ τοῦ μοχθηροῦ τούτου ἔθους εἶναι γεγραμμένος πρὸς τοὺς Ῥοδίους. Δὲν εἶναι δὲ περιττόν. μίαν τούλάχιστον αὐτοῦ περικοπήν νὰ παραλέσωμεν ἐνταῦθα, χάριν τῶν μὴ ἔχόντων πρόχειρον τὸν Δίωνα. Ἔχει οὕτως· Ὅταν γὰρ ψηφίσθητε ἀνδριάντα τινί, (βαδῖως δὲ ὑμῖν ἔπεισι τοῦτο νῦν ὡς ἂν ἀφθονον ὑπάρχον) ἐκεῖνο μὲν οὐκ ἂν αἰτιασαίμην, τὸ χρόνον τινὰ καὶ διατριβὴν προσεῖναι· τούναντιον γὰρ εὐθὺς ἔστικεν ὃν ἂν εἴπητε, μᾶλλον δὲ καὶ πρότερον ἢ ψηφισασθαι· συμβαίνει δὲ πρᾶγμα ἀτοπώτατον· ὁ γὰρ στρατηγὸς ὃν ἂν αὐτῷ φανῆ τῶν ἀνακειμένων τούτων ἀνδριάντων ἀποδείκνυσιν· εἴτα τῆς μὲν πρότερον οὔσης ἐπιγραφῆς ἀναιρεθείσης, ἐτέρου δ' ὀνόματος ἐγχαράχθέντος, πέρας ἔχει τὸ τῆς τιμῆς, καὶ λοιπὸν τέτευχε τῆς εἰκόνης ὁ δόξας ὑμῖν ἄξιος, πάνυ βαδῖως οἶμαι καὶ λυσιτελῶς οὕτως σκοποῦμενοις· ὥστε θαυμαστὴν εἶναι τὴν εὐπορίαν καὶ τὸ πρᾶγμα εὐχῆς ἄξιον, εἰ μόνοις ὑμῖν ἔστιν ὃν ἂν βούλησθε ἐστάναι χαλκοῦν δίχα ἀναλώματος καὶ μηδεμίαν δραχμὴν μῆτε ὑμῶν καταβαλόντων μῆτε τῶν τιμωμένων· τίς γὰρ οὐκ ἂν οὕτως ἀγασθείη τῆς σοφίας τὴν πόλιν; ἀλλ' οἶμαι πολλὰ τῶν ἐν τῷ βίῳ γιγνομένων καὶ μετὰ πόνου πλείονος καὶ δαπάνης οὐ μικρᾶς ἔστι προῖκα καὶ πάνυ βαδῖως ποιεῖν, εἴ τις ἀμελεῖ τοῦ προσήκοντος καὶ τοῦ πράττειν ἀληθῶς. κτλ. κτλ.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΙΔΙΠΟΔΑ
ΤΥΡΑΝΝΟΝ ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ.

Μελετῶντες ἐν τῷ δράματι τούτῳ τὸ κήρυγμα τοῦ Οἰδίποδος παρατηροῦμεν ἐν τοῖς στίχοις 223—232 τὰ ἐξῆς· Ὅτι ὁ Οἰδίπους ἐν στίχ. 227—229 λέγει:

Κεῖ μὲν φοβεῖται τούπικλημ' ὑπεξελὼν
αὐτὸς καθ' αὐτοῦ πείσεται γὰρ ἄλλο μὲν
ἀστεργές οὐδὲν, γῆς δ' ἄπεισιν ἀσφαλῆς·

ἃ δὲν ἀρμόζουσιν ἐκεῖ· διότι τὸ μὲν ὅλον τῆς πρὸς τὸν φονέα προκηρύξεως ταύτης παρεμβάλλεται οἶονεὶ ὡς σφὴν ἐν τῷ μέσῳ τῆς πρὸς τοὺς Καδμείους προκηρύξεως, ἢ δὲ ὑπόθεσις περὶ τοῦ φονέως γίνεται ἀποτόμως καὶ παρὰ τὰ ἡγούμενα, διότι ἐν αὐτοῖς δὲν καλεῖ τὸν φονέα πρὸς φανέρωσιν τοῦ ἑαυτοῦ ἐγκλήματος, ὅπως δυνήθῃ νὰ ποιήσῃται ἔπειτα τοιαύτην περὶ αὐτοῦ ὑπόθεσιν, ἀλλὰ τοῖς Καδμείοις ἀποτεινόμενος κελεύει τὸν εἰδότα αὐτῶν νὰ φανέρωσιν τὸν φονέα· Ὅτι ἐν μὲν τῷ 226 στίχῳ κελεύει τὸν εἰδότα τὸν φονέα Καδμείον, ἐν δὲ τοῖς στίχ. 231 καὶ 232 ὑπισχνεῖται αὐτῷ ἀμοιβὴν ὑλικὴν τε καὶ ἠθικὴν. Καὶ ναὶ μὲν ὑπισχνεῖται ἀμοιβὴν, εἴ τις ἄλλον οἶδεν ἐξ ἄλλης χθονὸς τὸν αὐτόχειρα, ἀλλὰ δὲν κελεύει, εἴ τις οἶδεν ἀστὸν τὸν φονέα, οὐδὲ ἤρμοζε νὰ εἴπῃ· Εἰ μὲν τις οἶδεν ἀστὸν τὸν φονέα, κελεύω πάντα σημαίνειν ἐμοί· εἰ δ' αὖ τις ἄλλον οἶδεν ἐξ ἄλλης χθονὸς τὸν αὐτόχειρα, μὴ σιωπάτω· τὸ γὰρ κέρδος τελῶ ἔγω γῆ χάρις προσκείσεται.

Οὗτοι εἰσὶν καθ' ἡμᾶς οἱ λόγοι οἱ μαρτυροῦντες καὶ πείθοντες, ὅτι ἔχει ἀλλοιωθῆ τὸ κείμενον ἐν τῷ μέρει τούτῳ, οἵτινες προσέτι ὑποδείκνυσι, ποῦ ἔγκειται ἡ βλάβη. Ἐὰν δὲ μὴ ἀπατώμεθα, τᾶτοπα ταῦτα προέρχονται ἐκ βλάβης τῶν στίχων 228 καὶ 230 καὶ νομίζομεν, ὅτι οὗτοι πρέπει νὰ γραφῶσιν οὕτως·

ἀστὸς κατ' ἀστοῦ πείσεται γὰρ ἄλλο μὲν⁽¹⁾...

Εἰ δ' αὖ τις ἄλλος οἶδεν ἐξ ἄλλης χθονὸς...

Νῦν ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου τοῦ κηρύγματος τοῦ Οἰδίποδος παρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς· Ὅτι ὁ Οἰδίπους δὲν διακόπτει τὸ πρὸς τοὺς Καδμείους κήρυγμα, ἀλλ' ἐξακολουθῶν αὐτὸ ποιεῖται ὑπόθεσιν, ὅτι φοβεῖται ὁ εἰδῶς, ἦτοι ἐκεῖνος, ὃν ἐν τοῖς ἡγουμένοις κελεύει νὰ φανερώσῃ τὸν φονέα· Ὅτι ἀποταθῆς κατ' ἀρχὰς τοῖς Καδμείοις ἀποτείνεται εἶτα τοῖς ξένοις, ἵνα περιλάβῃ οὕτω πάντα δυνάμενον νὰ γνωρίζῃ, τίς ὁ φονεὺς· Ὅτι τό: Εἰ δ' αὖ τις ἄλλος κτλ. ἀντιτίθεται προσηκόντως τῷ: Ὅστις (μὲν) ὑμῶν (τῶν Καδμείων) κτλ. Ὅτι τὸν μὲν ἀστὸν, ὅστις ὀφείλει ὑποταγῆν τῷ τυράννῳ, κελεύει, τῷ δὲ ξένῳ, ὃν δὲν δύναται νὰ κελεύσῃ, ὑπισχνεῖται ἀμοιβάς· Ὅτι δὲν κελεύει ἀπλῶς καὶ τυραννικῶς τὸν εἰδῶτα ἀστὸν νὰ φανερώσῃ τὸν φονέα, ἀλλ' ὑποτιθεῖς, ὅτι ὀκνεῖ νὰ προδώσῃ συμπολίτης συμπολίτην, ὡς καὶ ἐν στίχ. 233 καὶ 234 ὑποτίθῃσι τὸν εἰδῶτα τὸν φονέα σιωπῶντα δεδιότα φίλου, πειράται νὰ ἐξαγάγῃ αὐτοῦ τὸν φόβον τοῦτον καὶ νὰ προτρέψῃ εἰς τὴν φανέρωσιν λέγων, ὅτι οὐδὲν ἀνυπόφορον θὰ πάθῃ ὁ φονεὺς, ἀλλὰ θ' ἀπέλθῃ τῆς χώρας ἀσφαλῆς.

Ἐκτὸς δὲ τούτων ὑπὲρ τῆς γραφῆς ταύτης τῶν στίχ. 228 καὶ 230 συνηγοροῦσι τὰ ἐξῆς. Ὑπὲρ μὲν τῆς ἐν στίχ. 228 γραφῆς: ἀστὸς κατ' ἀστοῦ συνηγοροῦσι τὰ ἐν στίχ. 233 καὶ 234 καὶ ἰδίως τό: εἴ τις δείσας φίλου ἀπώσῃ τοῦπος τόδε. Κατὰ τοῦτο δὲ τὸ χωρίον καὶ κατὰ τό: πείσεται γὰρ ἄλλο μὲν οὐδέν, γῆς δ' ἄπεισιν ἀσφαλῆς καὶ κατὰ τὸ σχῆμα τῆς ἀποσιωπήσεως, ὅπερ ἀναμφιλέκτως καθ' ἡμᾶς ἔχομεν ἐνταῦθα τό: Κεῖ μὲν φο-

(1) Ἀστὸς κατ' ἀστοῦ εἶκασε καὶ ὁ Nauck· ἀλλ' ἐπειδὴ, ἵνα ἀποδειχθῇ τὸ ὀρθὸν τῆς γραφῆς ταύτης καὶ γένηται ἀποδεκτὴ, ἀπαιτεῖται διάγνωσις καὶ ἀπόδειξις τῆς ἀταξίας, συγχύσεως καὶ ἀνακολουθίας τῆς ἐν τῷ κηρύγματι ἐνυπαρχούσης ἀπὸ τοῦ στίχ. 223—232, ἔτι δὲ ἡ ἀπόδειξις, πῶς θεραπεύονται πάντα ταῦτα ἦτοι διόρθωσις καὶ τοῦ ἐν στίχῳ 230 ἡμαρτημένου: ἄλλον εἰς: ἄλλος, ταῦτα δὲ πάντα δὲν συνοδεύουσι τὴν εἰκασίαν αὐτοῦ, δὲν ἐγένετο, καίτοι ἐπιτυχῆς, ἀποδεκτῆ. Ταῦτα ἀφῆκεν ἡμῖν, οἵτινες φέρομεν προσέτι καὶ δύο χωρία τοῦ δράμα-

βεῖται τοῦπίκλῆμ' ὑπεξελεῖν⁽¹⁾ ἀστὸς κατ' ἀστοῦ, ὀφείλομεν νὰ ἐρμηνεύσωμεν ὧδε· Καὶ ἐὰν μὲν ὀκνῇ ὑπὸ φόβου, μήπως θανατωθῇ ὁ συμπολίτης, νὰποκαλύψῃ τὸ ἔγκλημα συμπολίτης κατὰ συμπολίτου, ἄς μὴ φοβῆται. Ἐπειδὴ δὲ τό: εἰ (δείσας) χαυτοῦ δύναται νὰ παρερμηνευθῇ καὶ ἐπειδὴ παρερμηνευόμενον ὑποστηρίζει τὴν γραφὴν· αὐτὸς καθ' αὐτοῦ, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἡ ὀρθὴ ἐρμηνεία τῶν στίχ. 233—235 εἶνε ἡ ἐξῆς· Ἐὰν δὲ πάλιν ὑμεῖς οἱ εἰδότες τὸν φονέα σιωπήσητε καὶ ὀλιγωρήσητε τοῦ κηρύγματος τούτου εἴτε διότι τυγχάνοντος τοῦ φονέως φίλου ὑμῶν φοβεῖσθε, μήπως θανατωθῇ ὁ φίλος εἴτε διότι φοβεῖσθε καὶ περὶ ὑμῶν αὐτῶν ἀκόμη, μήπως πάθητε ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν⁽²⁾, ἀκούσατε κτλ, καὶ οὐχὶ αὕτη· Ἐὰν ὑμεῖς, ὁ εἰδῶς τὸν φονέα καὶ ὁ φονεὺς αὐτός, σιωπήσητε καὶ ἐὰν τυγχάνοντος τοῦ φονέως φίλου τοῦ εἰδότες φοβηθῆς περὶ τοῦ φίλου ὁ εἰδῶς ἢ καὶ περὶ ἑαυτοῦ ὁ φονεὺς κτλ. Τοῦτο δ' ἀποδείκνυται ἐκ τῆς ἐπίδοσεως· ἐν δὲ τῷ: (εἴ) τις δείσας φίλον ἢ χαυτοῦ ἔχομεν ὁμολογουμένως ἐπίδοσιν ἐκ μείζονος εἰς ἔλασσον. Ἄλλ' ἐπίδοσις ἐκ μείζονος εἰς ἔλασσον ἐνταῦθα γίνεται κατὰ τὴν πρώτην ἐρμηνείαν· διότι, ἐπειδὴ εἶνε πιθανώτερον νὰ τιμωρηθῇ φανερωθεὶς ὁ φονεὺς ἢ νὰ πάθῃ φανερώσας ὁ εἰδῶς ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν, ὁ εἰδῶς ἔχει μείζονα μὲν φόβον περὶ τοῦ φίλου ἢττονα δὲ περὶ ἑαυτοῦ, ἐν ᾧ τούναντίον κατὰ τὴν δευτέραν ἐρμηνείαν γίνεται ἐπίδοσις ἐξ ἐλάσσονος εἰς μείζον· διότι, ἐπειδὴ ὁ μὲν εἰδῶς φοβεῖται μόνον περὶ τοῦ φίλου, ὁ δὲ φονεὺς περὶ ἑαυτοῦ, ὁ εἰδῶς ἔχει ἐλάσσονα φόβον τοῦ φονέως. Ὑπὲρ δὲ τῆς ἐν στίχ. γραφῆς: ἄλλος συνηγοροῦσι τὰ ἐν στίχ. 817 καὶ 818·

τος τούτου συνηγοροῦντα ὑπὲρ τῆς νέας γραφῆς τῶν στίχ. 228 καὶ 230.

(1) Περὶ τῆς διορθώσεως τοῦ: ὑπεξελεῖν εἰς: ὑπεξελεῖν ποιούμεθα λόγον ἐν τοῖς ἐπομένοις.

(2) Ὅτι δὲ ὁ Οἰδίπους τοῦτο ἐννοεῖ διὰ τοῦ: δείσας χαυτοῦ ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ τύραννος ὑπόπτεισεν, ὅτι ὁ Λαῖος ἐγένετο οὐμὰ τῆς φιλοδοξίας τινὸς ἀποπειραθέντος διὰ συνωμοσίας καὶ δολοφονίας νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον (στίχ. 124, 125). Τοῦτο δὲ ὑποπτεύσας ἐκφέρει ἐνταῦθα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

Ὅν μὴ ξένων ἔξεστι μὴδ' ἀστῶν τινα
δόμοις δέχεσθαι μὴδὲ προσφωνεῖν τινα, . . .

Ἄ δὲ δείκνυσιν, ὅτι ὁ Οἰδίπους πρῶτον μὲν προεκήρυξε τοῖς ἀστοῖς καὶ τοῖς ξένοις (ἀπὸ τοῦ στίχ. 223 μέχρι τοῦ 233), ἵνα ὁ εἰδὼς αὐτῶν φανερώσῃ τὸν φονέα, ἔπειτα δὲ ἀπηγόρευσε (236 καὶ ἐπ.) καὶ τοῖς μὲν καὶ τοῖς δέ : δόμοις δέχεσθαι, προσφωνεῖν καὶ κωινωνεῖν αὐτῶ· ἄλλως δὲν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τὰ ἐν τοῖς στίχοις 817 καὶ 818.

Περὶ δὲ τοῦ στίχ. 227 παρατηροῦμεν, ὅτι τηροῦντες τὴν γραφὴν τῶν χειρογράφων εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ συντάξωμεν καὶ συμπληρώσωμεν βεβιασμένως καὶ ἀπιθάνως τὸ χωρίον ὧδε· Κεῖ μὲν φοβεῖται λέγειν τοῦπίκλημα ἀστὸς κατ' ἀστοῦ ὑπεξε-
λῶν τὸν φόβον λεγέτω. Διὸ νομίζομεν, ὅτι πρέπει ἀντὶ τοῦ : ὑπε-
ξελῶν νὰ γράψωμεν : ὑπεξελεῖν⁽¹⁾. Οὕτω δὲ τὸ χωρίον συντάσ-
σεται φυσικῶς καὶ ἀβιάστως καὶ συμπληρουμένης τῆς ἀποσιωπή-
σεως, ἣν ἀναμφίλεκτως ἔχομεν ἐνταῦθα, ἔχει ὧδε· Κεῖ μὲν φοβεῖ-
ται ἀστὸς κατ' ἀστοῦ ὑπεξελεῖν τοῦπίκλημα, μὴ φοβεῖσθω.

Στίχ. 287.

ΑΛΛΟΥΚΕΝΑΡΓΟΙΣΟΥΔΕΤΟΥΤΕΠΡΑΞΑΜΗΝ

Μάτην πονοῦσιν οἱ ἐρμηνευταὶ πειρώμενοι νὰ ἐρμηνεύσωσι τὸν στίχον τοῦτον, ὡς ἔχει, δικαιολογίας ἐπινοοῦντες τοῦ μέσου : ἐπραξάμην, στίζοντες πρὸ αὐτοῦ καὶ χωρίζοντες αὐτὸ τῶν ἡγου-
μένων. Ἐχομεν φθορὰν τῆς γραφῆς, ὡς καὶ ὁ Wolff παραδέχεται, ἣτις ἀποκαθίσταται ὧδε·

ΑΛΛΟΥΚΕΝΑΡΓΟΙΣΟΥΔΕΤΟΔΕΠΟΙΗΣΑΜΗΝ

Ἦτοι· ἀλλὰ δὲν ἐθεώρησα ἀργὸν οὐδὲ τόδε, ἀλλὰ δὲν ἠμέλησα οὐδὲ τούτου.

Εἰκάζομεν δέ, ὅτι ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀλλοίωσιν ταύτην τοῦ στί-
χου ἔδωκεν ἡ σύνταξις τοῦ ἐποισάμην μετὰ τοῦ ἐμπροθέτου :

(1) Καὶ ὁ Bleydes εἵκασεν ὑπεξελεῖν, ἀλλὰ δι' ἄλλον λόγον, οὗ ἕνεκα καὶ τὸ ὀρθῶς ἔχον : Κεῖ μὲν φοβεῖται διορθοῖ εἰς : Καὶ μὴ φοβεῖ-
σθω. Ἔτι δὲ καὶ ὁ Palm.

ἐν ἀργοῖς, ὅτι δηλ. τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ ἐνταῦθα μὴ ἐννοῶν ἀμαθῆς τις Βυζαντῖνος Γραμματικὸς ἐρμηνεύων ἢ μᾶλλον παρερμηνεύων τό : ἐποισάμην παρέγραψεν τῇ ὄφ : ἐπραξάμην, νομίζων αὐτὸ ταυτόσημον μὲν τῷ : ἐποισάμην, σαφεστέραν δὲ δεικνύον τὴν ἔννοιαν τῆς φράσεως, ὕστερον δὲ τὸ πρὸς ἐρμηνείαν παρατεθὲν : ἐπραξάμην παρεισέφρησε καὶ ἔλαβε τὴν θέσιν τοῦ : ἐποισάμην, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τοιαῦτα συνέβησαν, ὡς διδάσκει ἡ Παλαιογρα-
φικὴ.

Στίχ. 328. Πάντες γὰρ οὐ φρονεῖτ' ἐγὼ δ' οὐ μὴ ποτε
τᾶμ' ὡς ἂν εἴπω μὴ τὰ σ' ἐκφήνω κακά.

Ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε ἐφθαρμένον ἀναμφίλεκτον, ὅτι δὲ μείζονα φθορὰν ἐποίησαντο αὐτῷ οἱ Κριτικοὶ διορθοῦντες ἀναμ-
φιλεκτότατον. Ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι αὐτὸ διορθοῦται ἐλαφροτά-
τη μεταβολῇ, ἣτοι ἐὰν ἐν τῷ στίχ. 329 ἀντὶ τοῦ :

ΤΑΜΩΣΑΝΕΙΠΩ

γράφωμεν :

ΙΤΑΜΩΣΤΑΔΕΙΠΩ

Καὶ τὸ μὲν φρονεῖν ἐνταῦθα σημαίνει : γνωρίζειν, ὡς καὶ ἐν στίχ. 326, 316, 317· καὶ ἀλλαχοῦ, τοῦ δὲ ὅλου χωρίου ἡ ἔν-
νοια κατὰ τὴν γραφὴν ταύτην εἶνε ἡ ἐξῆς· Μὲ παρακαλεῖτε πάν-
τες, διότι πάντες δὲν γνωρίζετε· ἀλλ' ἐγὼ ὁ γνωρίζων οὐδέποτε καὶ κατ' οὐδένα λόγον μετὰ παρρησίας (ἀσυστόλως, ἀνυποστό-
λως) θὰ εἴπω ταῦτα (τὰ τοῦ φόνου), ἵνα μὴ φανερώσω τὰς κα-
κὰς πράξεις σου (τὰ ἐγκλήματά σου, τὰς κακουργίας σου). Λέ-
γει δηλ. Ἀλλ' ἐγὼ ὁ γνωρίζων δυσκολεύομαι νὰ ὁμιλήσω μετὰ
παρρησίας, διότι, ἐὰν ὁμιλήσω μετὰ παρρησίας, θὰ φανερώσω
τὰς κακουργίας σου.

Στίχ. 478. . . πέτρας, ὡς ταῦρος,
μέλεος μελέω ποδὶ χηρεῶν.

Ὅτι ὁ στίχος 478 νοσεῖ, παρατηρήθη πρὸ πολλοῦ, ὡς δείκνυ-
σιν ἡ ἐν τοῖς χειρογράφοις ἤδη γενομένη διόρθωσις τοῦ : πέτρας
ὡς ταῦρος εἰς : πετραῖος ὁ ταῦρος.

Ἄλλ' οὔτε ἡ διόρθωσις αὕτη εἶνε ὀρθή· διότι ὁ σχολιαστής, ὅστις, ὡς πεπείσαμεθα, εἶνε ἀρχαῖος καὶ εἶχε τὴν γνησίαν γραφήν παρατηρεῖ· «Οἰκεῖα δὲ ταῦτα τὰ ὀνόματα ἀντρα καὶ πέτραι. . .» διότι τὸ ἄρθρον οὐδαμῶς ἀρμόζει ἐνταῦθα καὶ διότι τὸ μέτρον, οὐ χάριν μᾶλλον ἢ τῆς ἐννοίας γίνεται ἡ διόρθωσις αὕτη, δὲν θεραπεύεται ἐντελῶς, διότι, ἐν ᾧ ἡ τελευταία συλλαβὴ τοῦ ἐν τῇ στροφῇ ἀντιστοίχου στίχου εἶνε μακρὰ (νωμᾶν), ἐν τῷ 478 στίχῳ καὶ μετὰ τὴν διόρθωσιν μένει βραχεῖα· οὔτε ἡ τοῦ Dorville προτείνοντος· ἄτε ἀντὶ τοῦ· ὡς, διότι καὶ οὕτω τὸ μέτρον δὲν θεραπεύεται καὶ διότι, ἂν πιστεύσωμεν τῷ Wolff, τό· ἄτε δὲν εἶνε Ἀττικὸν ἐπὶ τοιαύτης χρήσεως.

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων καὶ ὁ ἐπόμενος στίχος εἶνε βεβλαμμένος, διότι τό· μέλεος μελέω ποδὶ εἶνε ἀνοητότατον. Ἀντὶ δὲ νὰ πονῶμεν ματαίως καταδεικνύντες τὰ ἄτοπα τῆς γραφῆς τοῦ στίχου τούτου παρατίθεμεν τὴν παρατήρησιν τοῦ σχολιαστοῦ, ἣτις ὑποδηλοῖ ἀρκούντως τὴν ὀρθὴν γραφήν τοῦ στίχου τούτου καὶ τοῦ ἡγουμένου καὶ ἣτις δὲν ἐμελετήθη καὶ ἐξετιμῆθη, ὡς φαίνεται, δεόντως ὑπὸ τῶν κριτικῶν. Ὁ σχολιαστής λέγει· α' Ἐκεῖνος ὁ πεφονευκῶς πανταχοῦ κρυπτόμενος οὐ βούλεται ἐαυτὸν ἐμφανίσαι. Τὸ δὲ ἐξιχνεύειν ἐπήγαγε καὶ τὰ ἄλλα ὀνόματα τροπικῶς, ὡς ἐπὶ ἄγρας ταύρων τῶν ὑπὸ πάντων ζητουμένων καὶ ὡσπερ ἐν ὕλῃ κεκρυμμένων. Οἰκεῖα δὲ ταῦτα τὰ ὀνόματα ἀντρα καὶ πέτραι». Ταῦτα δὲ δηλοῦντα, ὅτι ὁ σχολιαστής εἶχε διάφορον τῆς περισωζομένης γραφῆς, καθ' ἣν ὁ χορὸς εἰκάζων, ὅτι ὁ φονεὺς κρύπτεται ἐν δάσεσι καὶ σπηλαίοις, παρέβαλλεν αὐτὸν πρὸς κυνηγὸν φοιτῶντα ὑπ' ἀγρίαν ὕλαν ἀνά τ' ἀντρα καὶ πέτρας πρὸς ἄγραν ταύρων, κατ' ἀκολουθίαν παρέβαλλε τὸν φονεῖα πρὸς θηρευτὴν ταύρων καὶ οὐχὶ πρὸς ταῦρον φοιτῶντα εἰς τοιαῦτα μέρη, ὑποδείκνυσι σύναμα, τίς ἡ ὀρθὴ γραφή τῶν στίχων τούτων.

Ἐπόμενοι λοιπὸν τῷ σχολιαστῇ, τῇ ἀπαιτήσῃ τοῦ μέτρου καὶ τοῖς διδάγμασι τῆς Παλαιογραφικῆς ἀντὶ τοῦ·

ΠΕΤΡΑΣΩΣΤΑΥΡΟΣ
ΜΕΛΕΟΣΜΕΛΕΩΠΟΔΙΧΗΡΕΥΩΝ

γράφομεν· **ΠΕΤΡΑΣΩΣΤΑΥΡΟΥΣ**
ΜΕΛΕΟΣΜΕΛΕΩΠΟΔΙΧΗΡΕΥΩΝ

Ἡ ἐννοια δὲ ἀπὸ τοῦ στίχ. 476 εἶνε ἡ ἐξῆς· διότι συχνάζει εἰς τ' ἄγρια δάση καὶ εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τοὺς βράχους ὁ φονεὺς, ὡς ἄθλιος κυνηγὸς ταύρων κυνηγῶν μὲ ἄθλιον πόδα. Περὶ δὲ τοῦ· ὡς παρατηροῦμεν, ὅτι ἐνταῦθα ἔκειτο ἀναμφιλέκτως ὁμοιωματικὸς σύνδεσμος, ἀφίεται δὲ τῷ δεινοτάτῳ κριτικῷ καὶ γραμματικῷ κ. Κόντῳ ν' ἀποδείξῃ, ἐὰν ὁ ὑπὸ τοῦ Dorville προταθεῖς· ἄτε ἔχη ὀρθῶς ἐνταῦθα κατὰ τὴν χρῆσιν τῶν Ἀττικῶν.

Στίχ. 485. Οὔτε δοκοῦντ' οὔτ' ἀποφάσκονθ' ὅ,τι λέξω δ', ἀπορῶ.

Οὔτε ἡ γραφή αὕτη εἶνε ὀρθή οὔτε ἡ τοῦ Bleydes εἰκασία· ἀπαρέσκονθ' ἀντὶ τοῦ· ἀποφάσκονθ' ἀποδείκνυται.

Περὶ τῆς γραφῆς τῶν χειρογράφων παρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς· «Ὅτι τό· ἀποφάσκονθ' οὐδαμῶς ἀρμόζει ἐνταῦθα, διότι ἀποβαίνει ἐντελῶς ἀνερμήνευτον. Δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἐτέθη ἀντὶ τοῦ· ἀποδοκοῦνθ', ὡς ὁ σχολιαστής ἐρμηνεύων «οὔτε πιστὰ οὔτ' ἄπιστα» πράττει, οὔτε ὅτι τό· δοκοῦντ' ἐτέθη ἀντὶ τοῦ· καταφάσκοντ', ὡς ἐνοινο νομίζουσι, διότι οὐ μόνον ἀπίθανα καὶ ἀναπόδεικτα εἶνε ταῦτα, ἀλλὰ καὶ παρέχουσιν ἐννοίαν ἀσύμφωνον τοῖς ἐπομένοις· διότι καὶ τό· οὔτε δοκοῦντ' οὔτ' ἀποδοκοῦνθ' καὶ τό· οὔτε καταφάσκοντ' οὔτ' ἀποφάσκονθ' = ἀβέβαια, ἀμφίβολα· τοιαύτην δὲ γνώμην δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἐκφράζει ἐνταῦθα ὁ χορὸς, διότι ἀντίκειται τῇ κατωτέρῳ ὑπ' αὐτοῦ ἐκφερομένη ἐν στίχ. 489—495, ἐνθα λέγων· Οὐδεμία ἔρις ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν Λαβδακιδῶν καὶ τοῦ Οἰδίποδος, καθόσον ἐγὼ γνωρίζω, ἢ τεκμηρίῳ χρώμενος νὰ ἐπιδοκιμάσω τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ μάντεως, ὅτι ὁ Οἰδίπους εἶνε ὁ φονεὺς τοῦ Λαίου ἀποφαινόμενος παρὰ τὴν ὑπόληψιν παντὸς τοῦ δήμου, ὅτι ὁ τύραννος εἶνε χρηστός καὶ ἀγαθὸς ἀνὴρ, δείκνυσιν, ὅτι δὲν θεωρεῖ ἀμφιβόλους καὶ ἀβεβαίους τὰς ἀποκαλύψεις τοῦ μάντεως, ἀλλ' ἀπιθάνους καὶ ἀπαραδέκτους. Αὕτη δὲ εἶνε ἡ ὀρθὴ ἐρμηνεία τῶν στίχων τούτων, ὡς καὶ ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ἀρχ. σχολιαστοῦ· «Ἀντὶ τοῦ· τίνας πράγματος κρίσει χρώ-

μενος τοῖς λεγομένοις πιστεύσω κατὰ Οἰδίποδος; »,(1) συνοψίζοντος ἐν ταύτῃ τὴν ἔννοιαν πάντων τῶν στίχων τούτων, ἐξάγεται. Σφάλλεται δὲ ὁ Wolff θεωρῶν τὰ τοῦ σχολιαστοῦ ὡς ἐρμηνείαν μόνον τῶν ἐκπεσουσῶν τοῦ κειμένου λέξεων καὶ συμπληρῶν: *πίστιν παρέχων*.

Περὶ δὲ τῆς διορθώσεως τοῦ Bleydes: *ἀπαρέσχοιθ'* ἀντὶ τοῦ: *ἀποφάσχοιθ'* παρατηροῦμεν, ὅτι καὶ κατὰ τὴν γραφὴν ταύτην προέρχεται ἔννοια ἀσύμφωνος τοῖς ἐπομένοις, ἐν οἷς, ὡς εἶδομεν, ὁ χορὸς δαίκεται θεωρῶν τὰ τοῦ μάντεως *ἀπίθαρα καὶ ἀπαράδεκτα* καὶ οὐχὶ *ἀπίθαρα καὶ ἀρεστά* (ἀσπαστά, ἀποδεκτά).

Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἀντὶ τοῦ:

ΟΥΤΑΠΟΦΑΣΚΟΝΘ

ἦν γεγραμμένον:

ΟΥΤΕΓΑΡΕΣΚΟΝΘ

Διότι κατὰ τὴν γραφὴν ταύτην ὁ χορὸς ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς 6' στροφῆς λέγει: *θαυμάσια* (ἐκπληκτικά, παράδοξα) *τῇ ἀληθείᾳ*, *θαυμάσια ἀνακυκᾶ* (ἐκσφενδονίζει) ὁ σοφὸς μάντις οὔτε πιθανὰ (εὐλογα) οὔτε (κατ' ἀκολουθίαν) βεβαίως ἀρεστά (ἀσπαστά, ἀποδεκτά)· κατ' ἀκολουθίαν λέγει: *δὲν παραδέχομαι ταῦτα*, *διότι εἰσὶν ἀπίθαρα*, ἄρα λέγει τοιαῦτα, οἷα καὶ ἐν τοῖς ἐπομένοις ἐν τρισὶ χωρίοις. Διότι ἐν μὲν τοῖς στίχοις 489—495, ὡς εἴπομεν, λέγει, ὅτι δὲν ἀποδέχεται τὰ τοῦ μάντεως, ἀναφέρων καὶ τὸν λόγον, ἐν δὲ στίχ. 505 λέγει: Ἄλλ' ἐγὼ τοῦλάχιστον οὐδέποτε πρὶν ἰδῶ τοὺς λόγους μεμφομένων ἀποδεικνυομένους ἤθελον συνολογήσει, παραδεχθῆ αὐτοὺς καὶ ἐν στίχ. 510 λέγει: *Τὸ κατ' ἐμὲ οὐδέποτε καταγνώσομαι τοῦ Οἰδίποδος κακίαν* (ἀλλὰ πάντοτε θὰ θεωρῶ αὐτὸν χρηστὸν καὶ ἀγαθόν).

Στίχ. 487. Πέτομαι δ' ἐλπίσιν οὔτ' ἐνθάδ' ὄρων οὔτ' ὀπίσω.

Τὸ χωρίον τοῦτο, ὡς ἔχει, διττῶς δύναται νὰ ἐρμηνευθῆ ἢ οὐ-

(1) Κακῶς γράφεται ἄνευ ἐρωτηματικοῦ ἢ παρατήρησις αὕτη τοῦ σχολιαστοῦ.

τω· Πετῶ δὲ ὑπὸ ἐλπίδων οὐδαμοῦ ἀποβλέπων, οὐδὲν ἐξετάζων ἢ οὔτω· Πετῶ δὲ ὑπὸ ἐλπίδων οὔτε εἰς τὸ παρὸν οὔτε εἰς τὸ παρελθόν¹⁾ (οὔτε εἰς τὸ μέλλον) ῥίπτων βλέμμα καὶ ἐξετάζων περὶ τοῦ φόνου τοῦ Λαίου καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ μάντεως ἀποδόσεως αὐτοῦ τῷ Οἰδίποδι.

Ἄλλὰ κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἐρμηνείαν τὸ χωρίον τοῦτο παρέχει ἔννοιαν ἄτοπον, διότι παρίστανται οἱ *Θηβαῖοι γέροντες ἐλπίζοντες ἀνεξετάστως, ἄνευ λόγου*, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν καὶ ἄτοπον (διὰ τὸν αὐτὸν βεβαίως λόγον) καὶ *ἀντιφατικὴν τῇ ἀμέσως ἐπιφερομένῃ αἰτιολογίᾳ*, καθ' ἣν ὁ χορὸς ἠρεύνησεν ἐν τῇ ἑαυτοῦ μνήμῃ τό τε παρελθόν καὶ παρόν.

Ἐκ τούτων πειθόμεθα, ὅτι ἡ γραφὴ τοῦ στίχου τούτου εἶνε ἠλλοιωμένη. Νομίζομεν δέ, ὅτι τῆς ἀληθοῦς γραφῆς ἐπιτυχᾶνομεν γράφοντες·

ΠΕΤΟΜΑΙ ΔΕΛΠΙΣΙΝ ΟΥΤΕΝΘΑ ΔΟΡΑΝ ΟΥΤΟΠΙΣΩ (τὸν μάντιν)

Ἐνταῦθα τό: *ὄραν* σημ. μαντικῶς ὄραν, μαντεύεσθαι. Καὶ τὸ μὲν: *ἐνθάδε* σημ. ἐν τούτῳ τῷ ἀντικειμένῳ, ἐν τῷ ζητήματι τοῦ φόνου τοῦ Λαίου, περὶ οὗ τανῦν πρόκειται, περὶ οὗ ποιεῖται τὰς ἀποκαλύψεις ὁ μάντις, τὸ δέ: *ὀπίσω* κατὰ τε τὸν σχολιαστὴν καὶ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον σημ. ἐν τῷ παρελθόντι, ἐν τοῖς προηγουμένοις τοῦ φόνου. Κατὰ ταῦτα ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου τούτου εἶνε ἡ ἐξῆς· Πετῶ δ' ὑπὸ ἐλπίδων, ὅτι ὁ μάντις οὔτε τὰ τοῦ φόνου μαντεύεται καλῶς οὔτε τὰ προηγούμενα αὐτοῦ.

Ταύτην δὲ τὴν γραφὴν καὶ ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου τούτου ὑποστηρίζουσι τὰ ἐπόμενα, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς σχετίσεως αὐτοῦ πρὸς αὐτά· διότι ὁ χορὸς λέγει: Ἐπειδὴ οὐδέποτε ἔμαθον, ἐὰν ὑπῆρξεν ἔρις μεταξὺ τῶν Λαβδακιδῶν καὶ τοῦ Οἰδίποδος, ἐλπίζω, ὅτι ὁ μάντις δὲν μαντεύεται καλῶς τὰ παρελθόντα, τὰ προηγούμενα τοῦ φόνου· καί· Ἐπειδὴ ἔρις δὲν ὑπῆρξεν, ὁ δὲ Οἰδίπους

(1) Τὸ: ὀπίσω δὲν ἔχει ἐνταῦθα τὴν σημασίαν: εἰς τὸ μέλλον, ἀλλὰ, ὡς ἀποδειχθήσεται ἀριδίλως ἐν τοῖς ἐπομένοις, σημαίνει: εἰς τὸ παρελθόν, ὡς καὶ ὁ σχολιαστὴς δέχεται. Ἄλλ' ἐνταῦθα, ἐπειδὴ εἶνε ἀδιάφορον, μεταχειριζόμεθα καὶ τὴν σημασίαν ἐκείνην.

εἶνε χρηστός καὶ ἀγαθὸς ἀνὴρ κατὰ τὴν πάνδημον φήμην, ἐλπίζω, ὅτι ὁ μάντις δὲν μαντεύεται καλῶς τὰ τοῦ φόνου.

Ὅτι δὲ ὁ χορὸς μικρὸν σεβασμὸν τρέφει πρὸς τὴν μαντικὴν ἱκανότητα τοῦ Τειρεσίου, ἀποδείκνυται καὶ ἐξ ὧων γενικῶς περὶ πάντων τῶν μάντεων λέγει ἐν τοῖς ἐπομένοις, ἐν ὅλῃ τῇ β' ἀντιστροφῇ τοῦ στασίμου τούτου (στίχ. 498—512)

Στίχ. 543. Οἶσθ' ὡς ποίησον;

Τὸν παρὰ τοῖς δραματικοῖς εὐχρηστον τοῦτον τρόπον ἐκφράσεως προτροπῆς ἢ συμβουλῆς διέσωσεν ἀπαράλλακτον ἢ καθωμιλημένη. Τό: οἶσθ' ὡς ποίησον; ἐν αὐτῇ λέγεται Ἐέρεις πῶς κάμε; τό: παρ' Εὐριπίδῃ ἐν Ἐκάβῃ στίχ. 229. Οἶσθ' οὖν ὁ δρᾶσον; κατ' αὐτὴν λέγεται Ἐέρεις λοιπὸν τί (ἢ ποιό) κάμε; καὶ τὸ τοῦ Σοφ. (Οἶδ. ἐπὶ Κολ. 75). Οἶσθ', ὦ ξένε, ὡς νῦν μὴ σφαλῆς = Ἐέρεις, ξένε, πῶς τώρα νὰ μὴ σφάλῃς; καὶ τᾶλλα ὡσαύτως.

Ταῦτα ἔκρινα δέον νὰ σημειώσω ἐνταῦθα, ἐπειδὴ παρατήρησα, ὅτι καὶ ἐν συντακτικοῖς καὶ ἐν σχολίοις ὑφ' Ἑλλήνων συντεταγμένοις ἐξ ἀγνοίας δὲν μνημονεύεται, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς φράσεως ταύτης τῶν δραματικῶν, ἢ ὁμοιοτάτη χρῆσις αὐτῆς ἐν τῇ καθωμιλημένη, δι' ἧς ἐννοεῖται κάλλιστα καὶ ἐρμηνεύεται ἀκριβέστατα ἢ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Στίχ. 567. Παρέσχομεν, πῶς δ' οὐχί; κοῦκ' ἠκούσαμεν.

Ἀντὶ τοῦ πλημμελοῦς: *παρέσχομεν* νομίζομεν, ὅτι πρέπει νὰ γράψωμεν: *ἄρ' ἔσχομεν* καὶ νὰ θέσωμεν ἐρωτηματικὸν μετ' αὐτὸ ἦτοι:

Ἄρ' ἔσχομεν; πῶς δ' οὐχί; κοῦκ' ἠκούσαμεν.

Παρατηρητέα δ' ἐνταῦθα ἡ ζωνηρὰ ἐκπληξίς τοῦ Κρέοντος ἢ ἐκδηλουμένη διὰ τῆς χρήσεως ἐν τῇ ἀποκρίσει τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ἐρωτῆσει ῥήμαχος καὶ διπλῇ ἐρωτῆσει:

Ἄλλ' οὐκ ἔρευναν τοῦ θανόντος ἔσχετε;

Ἄρ' ἔσχομεν; πῶς δ' οὐχί; κοῦκ' ἠκούσαμεν.

Στίχ. 572. Ὅθούνεκ', εἰ μὴ σοὶ ξυνῆλθε, τὰς ἐμάς οὐκ ἄν ποτ' εἶπεν Λαίου διαφθοράς.

Οἱ στίχοι οὗτοι, ὡς ἔχουσιν, ἐπιδέχονται διττὴν ἐρμηνείαν ἢ ταύτην Ὅτι, ἐὰν δὲν ἐλάμβανε συνέντευξιν μετὰ σοῦ, τὸν ὑπ' ἐμοῦ ἐκτελεσθέντα φόνον τοῦ Λαίου οὐδέποτε θὰ ἐφάνερωνε, συνταττόμενοι δηλ. οὕτω Ὅθούνεκ', εἰ μὴ σοὶ ξυνῆλθε, τὰς ἐμάς διαφθοράς Λαίου οὐκ ἄν ποτ' εἶπεν ἢ ταύτην Ὅτι, ἐὰν μὴ ἐλάμβανε συνέντευξιν μετὰ σοῦ, τὸν ἐμὸν φόνον οὐδέποτε θὰ πέδιδεν εἰς τὸν Λαῖον, συνταττόμενοι δηλ. οὕτω Ὅθούνεκ', εἰ μὴ σοὶ ξυνῆλθε, τὰς ἐμάς διαφθοράς οὐκ ἄν ποτ' εἶπε Λαίου (διαφθοράς). Ἀλλ' ἐπειδὴ τοιαύτη ἔννοια οὐδαμῶς ἀρμόζει ἐνταῦθα καὶ ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐρμηνεύσωμεν Ὅτι, ἐὰν δὲν ἐλάμβανε μετὰ σοῦ συνέντευξιν, οὐδέποτε θὰ πέδιδε τὸν φόνον τοῦ Λαίου εἰς ἐμέ, ὡς ποιοῦσι τινές, συντάττοντες Ὅθούνεκ', εἰ μὴ σοὶ ξυνῆλθε, τὰς Λαίου διαφθοράς οὐκ ἄν ποτ' εἶπεν ἐμάς, διότι τὸ ἐμάς δὲν δύναται νὰ χωρισθῇ τοῦ ἐνάρθρου οὐσιαστικοῦ: τὰς διαφθοράς καὶ ν' ἀποδοθῇ ὡς κατηγορηματικὸς προσδιορισμὸς τοῦ: διαφθοράς, ἐπειδὴ ἡ θέσις αὐτοῦ μεταξὺ τοῦ ἄρθρου: τὰς καὶ τοῦ μετ' αὐτοῦ συναπτομένου οὐσιαστικοῦ: διαφθοράς καὶ μάλιστα ἢ ἀμέσως μετὰ τὸ ἄρθρον: τὰς θέσις αὐτοῦ οὐδαμῶς ἐπιτρέπουσι τοῦτο, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ποδοθῇ ὡς ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς τοῦ: διαφθοράς καὶ νὰ συνταχθῇ: τὰς ἐμάς διαφθοράς, παραδεχόμεθα ὅτι ὁ στίχος 572 ὑπέστη ἀλλοίωσιν καὶ ὅτι ἐν τῇ θέσει τοῦ ἄρθρου: **ΤΑΣ** ὑπῆρχεν ἡ μετοχή: **ΦΘΑΣ**, ἣτις φθορᾶ χειρογράφων καὶ ἀμαθεία καὶ ἀμβλυωπία βιβλιογράφων μετετυπώθη εἰς τὸ ἄρθρον: **ΤΑΣ**. Διὸ γραπτέον

Ὅθούνεκ', εἰ μὴ σοὶ ξυνῆλθε φθᾶς, ἐμάς οὐκ ἄν ποτ' εἶπεν Λαίου διαφθοράς.

καὶ ἐρμηνευτέον Ὅτι, ἐὰν μὴ ἐλάμβανε μετὰ σοῦ συνέντευξιν προηγουμένως, οὐδέποτε θ' ἀπέδιδεν εἰς ἐμέ φόνους Λαίου.

Ὅτι δὲ τό: ἔφθη ξυνελθὼν λέγεται καί: ξυνῆλθε φθᾶς, οὐδαμῶς, νομίζομεν, εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ποδείξωμεν.

Στίχ. 582. Ἐνταῦθα γὰρ δὴ καὶ κακὸς φαίνει φίλος.

Αἱ διδόμεναι τῷ στίχῳ τούτῳ ἐρμηνεῖαι ὑπὸ τοῦ Wunder, Schneidevin καὶ Nauck καὶ ἄλλων εἰσὶ πλημμελέσταται.

Οὐδαμῶς εἶνε ὀρθόν, ὅτι ὁ Οἰδίπους ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ λέγει, ὡς ὁ Wunder ἐρμηνεύει· ἀ'Εξ αὐτοῦ τούτου γίνεται φανερόν, ὅτι εἶσαι ἄπιστος φίλος, ὅτι θέλεις νὰ κοινωνῆς τῆς βασιλείας»· διότι οὐδεμία λογικὴ σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ τούτων καὶ τῆς ἀποκρίσεως τοῦ Κρέοντος· διότι συμπληρουμένου τοῦ: οὐκ τοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀποκρίσεως τοῦ Κρέοντος κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ταύτην καὶ συγκεκριαλιουμένης τῆς ἀποκρίσεως τοῦ Κρέοντος ὁ μὲν Οἰδίπους λέγει· Ἐξ αὐτοῦ τούτου γίνεται φανερόν, ὅτι εἶσαι ἄπιστος φίλος, διότι θέλεις νὰ κοινωνῆς τῆς βασιλείας, ὁ δὲ Κρέων ἀποκρίνεται· Δὲν γίνεται ἐκ τούτου φανερόν κτλ., ἐὰν ἀναλογισθῆς, ὅτι μοὶ εἶνε αἰρετώτερον νὰπολαύω τῶν ἀγαθῶν τῆς βασιλείας ἀμερίμνως καὶ ἀφόβως σοῦ βασιλεύοντος ἢ νὰπολαύω αὐτῶν μετὰ μεριμνῶν καὶ φόβων ἐγὼ βασιλεύων. Ἐπειδὴ ἄρα μοὶ εἶνε αἰρετώτερον κτλ. δὲν γίνεται φανερόν κτλ. Οὐδαμῶς ὀρθότερον ἐρμηνεύουσιν ὁ Schneidevin καὶ Nauck ἐρμηνεύοντες· Ἀκριβῶς διότι εἶσαι ὁμοῖος ἡμῖν τοῖς δύο, εἶσαι ἄξιός μείζονος μομφῆς· διότι συμπληρουμένου τοῦ: οὐκ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ταύτην καὶ συγκεκριαλιουμένης τῆς ἀποκρίσεως τοῦ Κρέοντος ὁ μὲν Οἰδίπους λέγει· Ἀκριβῶς διότι εἶσαι ὁμοῖος ἡμῖν τοῖς δύο, εἶσαι ἄξιός μείζονος μομφῆς, ὁ δὲ Κρέων ἀποκρίνεται· Δὲν εἶμαι κτλ. ἐὰν ἀναλογισθῆς, ὅτι μοὶ εἶνε αἰρετώτερον κτλ. Ἐπειδὴ ἄρα μοὶ εἶνε αἰρετώτερον κτλ. δὲν εἶμαι κτλ. Τοιαῦται εἰσὶν καὶ αἱ ἄλλαι ἐρμηνεῖαι.

Οἱ ἐρμηνευταὶ παρηρμήνευσαν τὸ χωρίον τοῦτο, ἰδίως διότι δὲν ἐνόησαν τὴν σημασίαν τοῦ: ἐνταῦθα καὶ τοῦ: γάρ. Ἐν τῷ στίχ. τούτῳ τὸ μὲν γὰρ κεῖται βεβαιωτικῶς ἔχον εἰρωνικῶς βεβαιωτικὴν σημασίαν. Οὐδαμῶς δὲ δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ λάβωμεν τὸν γὰρ αἰτιολογικῶς, διότι τότε αἰτιολογεῖ παραλειφθεῖσαν πρότασιν ἢ τὴν πρότασιν· Ἐξισοῖ ἢ τὴν: Οὐκ ἐξισοῖ. Ἀλλὰ οὐδαμῶς δυνάμεθα λογικῶς σκεπτόμενοι νὰ λάβωμεν τὰ ἐν τῷ 582 στίχῳ ὡς αἰτίαν, τὴν δὲ πρότασιν· Ἐξισοῖ ἢ· Οὐκ ἐξισοῖ ὡς αἰτιατόν. Ὁ Οἰδίπους δὲν ἀποκρίνεται, τί φρονεῖ περὶ τῆς ἐξισώσεως ταύτης, περὶ ἧς ἐρωτᾷ ὁ Κρέων, ἀλλά, ὡς δειχθήσεται ἀριδῆλως ἐν τοῖς ἐπομένοις, καθάπτεται πικρῶς τῆς ἐξισώσεως ἐκεῖ·

νης, ἦν, ὡς ὑποπτεῦει, ἐπιδιώκει ὁ ἀδελφὸς τῆς Ἰοκάστης. Τὸ δέ: ἐνταῦθα σημ. ἐν τούτῳ τῷ ἐξισοῦσθαι, ἐν τούτῳ τῷ ἀντικειμένῳ, ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἐξισώσεως, περὶ ἧς ὁ λόγος. Ἐκ δὲ τῶν ἐν αὐτῷ μορίων τὸ μὲν: καὶ συναπτόν μετὰ τοῦ ἐνταῦθα, οὗ τὴν ἐννοιαν περιορίζει, τὸ δέ: δὴ μετὰ τοῦ: γάρ, εἰς δὲ παρέχει ἔμφασιν. Κατὰ ταῦτα ὁ Οἰδίπους ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ λέγει· Τῇ ἀληθείᾳ ἐν ταύτῃ ἀκριβῶς τῇ ἐξισώσει ἐμφανίζεσαι ἐπίβουλος συγγενῆς, ἐννοεῖ δὲ ταῦτα· Μὴ ἀρκούμενος ταύτῃ τῇ ἐξισώσει, ἣν ἔχεις, ἤτοι μὴ ἀρκούμενος ἀπολαύων τῶν ἀγαθῶν τῆς βασιλείας, ἀλλὰ θέλων νὰ ἐξισωθῆς, τέλεον αὐτοῖς γινόμενος σὺ αὐτὸς βασιλεύς, οὗ δύνασαι νὰ τύχῃς διὰ τῶν ἐκ τῆς συγγενείας ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιωμάτων σου, ἐπιβουλεύεσαι ἡμᾶς πειρώμενος διὰ συνωμοσιῶν, δολοφονιῶν καὶ τῶν τοιούτων νάρπασης τὸν θρόνον. Τὴν ἐννοιαν δὲ τοῦ λόγου τοῦ Οἰδίπ. δὲν ἐνόησαν μὲν οἱ ἐρμηνευταί, ἀλλ' ὁ Κρέων, ὁ ἀδινὰ ἔπη πεποσμένος κατηγορεῖν αὐτοῦ τὸν Οἰδίποδα» (513, 514), ὁ μαθὼν, ἀ ἐν στίχ. 385—387 καὶ 399—400 εἶπεν ὁ Οἰδίπ., ἐνόησε πολὺ καλῶς καὶ πειρώμενος νὰποκρούσῃ τὴν μομφὴν ταύτην λέγει· Δὲν εἶνε ἀληθὲς τοῦτο, διότι ἐὰν σκεφθῆς, ὡς ἐγὼ, θὰ ἴδῃς, ὅτι μοὶ εἶνε αἰρετώτερον νὰπολαύω τῶν ἀγαθῶν τῆς βασιλείας ἀφόβως καὶ ἀμερίμνως σοῦ βασιλεύοντος ἢ νὰπολαύω αὐτῶν μετὰ μεριμνῶν καὶ φόβων ἐγὼ βασιλεύων. Ὑπομιμνήσκομεν δέ, ὅτι ὅ,τι ὁ Οἰδίπ. ὑπαινίσσεται μόνον ἐνταῦθα περὶ τοῦ Κρέοντος, σαφῶς καὶ διαρρήδη ἐξέφρασε περὶ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἡγουμένοις ἐν στίχ. 385—387 καὶ 399—400. Ὁ Οἰδίπους ὑποπτεῦει, ὅτι ὁ Κρέων ἐπιβουλεύει τῆς ζωῆς τῶν συγγενῶν βασιλέων σκεπτόμενος, ὅτι οὗτος ὡς ἐπίδοξος διάδοχος τοῦ ἄπαιδος Λαίου ἔπεισε τινὰς, ὅπως φονεύσωσιν αὐτὸν καὶ ὅτι διὰ τοῦτο δὲν ἀνεκαλύφθη ὁ φονεὺς καὶ ὅτι οὗτος ὁ προτείνας αὐτῷ νὰ προσκαλέσῃ τὸν μάντιν συνεννοηθεῖς ἔπεισεν αὐτόν, ὅπως ἀποδώτῃ αὐτῷ (τῷ Οἰδίπῳ) τὸν φόνον τοῦ Λαίου, ἵνα ἐκβληθέντος κατὰ τὸν χρησμὸν τῆς χώρας λάβῃ τὸν θρόνον ὡς κηδεμῶν τῶν ἀνηλίκων τέκνων αὐτοῦ.

Ἐν τέλει δὲ παρατηροῦμεν, ὅτι κακῶς μὲν ὁ Heinsoetd ἐν στίχ. 583 διορθοῖ τὸ: ἐγὼ εἰς: ἔγω, πλημμελῶς δὲ ὁ Wolff

ἐκ τοῦ : σαυτῶ συμπληροῖ τό : ὡς ἐγὼ διὰ τοῦ : ὡς ἐγὼ σοι, διότι ὀρθῶς συμπληροῦται : ὡς ἐγὼ ἐμαυτῶ (δίδωμι λόγον).

Στίχ. 639. Ὅμαιμε, δεινά μ' Οἰδίπους, ὁ σὸς πόσις,
δρᾶσαι δικαιοὶ δυοῖν ἀποκρίνας κακοῖν,...

Τὸ ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν στίχων τούτων δυοῖν πρέπει νὰ λάβωμεν ἐν συνιζήσει· ἀλλ' ἐπειδὴ, ὡς παρατηρήθη, ἡ συνιζήσις παρὰ Σοφοκλεῖ δὲν ἀπαντᾷ, διορθοῦσιν ὁ μὲν Dindorf·

δρᾶσαι δικαιοῖ, θᾶτερον δυοῖν κακοῖν,...

ὁ δὲ Bellermann·

δρᾶσαι δικαιοῖ, δέιν', ἀποκρίνας κακοῖν,...

Ἄλλ' ἐκ τῶν διορθώσεων τούτων ἡ μὲν τοῦ Dindorf εἶνε τολμηρά, ἡ δὲ τοῦ Bellermann ἀποκρουστέα διὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ : δεινά, ὅπερ ἠδύνατο μὲν νὰ ἐπαναληφθῆ, ἀλλὰ χάριν ἐμφάσεως· πλὴν ἀλλ' ὅμως δὲν ἐπιτυγχάνεται τοιοῦτόν τι ἐνταῦθα, ἐπειδὴ τό : δεινά ἐπαναλαμβάνεται ἐκτεθλιμμένον ἐν τῷ 640 στίχῳ. Ὡς ἐκτεθλιμμένον δὲ καὶ ἐν μέσῳ κομμάτων κείμενον οὐδεμίαν ἔμφρασιν ἀλλὰ μᾶλλον ἀτονίαν παρέχει.

Εἰκάζομεν, ὅτι ἀντὶ τοῦ : ΔΥΟΙΝ ἦν γεγραμμένον : ΤΟΙΝΔ

ΔΡΑΣΑΙ ΔΙΚΑΙΟΙ ΤΟΙΝΔ ΑΠΟΚΡΙΝΑΣ ΚΑΚΟΙΝ

ἦτοι : Κρίνει δίκαιον νὰ προξενήσῃ εἰς ἐμὲ δεινὰ ἐκλέξας ἐκ τῶν κακῶν τούτων ἢ κτλ.

Ἡ διόρθωσις αὕτη οὔτε τολμηρὰ εἶνε, τοῦναντίον ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς Παλαιογραφικῆς, οὔτε προσκρούει τινί, ὡς νομίζομεν.

Στίχ. 644. Μῆ νῦν ὀναίμην, ἀλλ' ἀραῖος, εἴ σέ τι κλπ.

Οὐδόλως εἶνε ὀρθόν, ὅτι τὸ μακρὸν χρονικόν : νῦν κεῖται ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ βραχέος συλλογιστικοῦ : νυν διὰ τὸ μέτρον, διότι οὐδὲ ἡ ἔννοια τούτου ἀρμόζει ἐνταῦθα. Ἀντὶ τοῦ : ΝΥΝ ἦν γεγραμμένον, νομίζομεν : ΜΗΝ, δι' οὗ καὶ ἔννοιαν ἀρμόζουσαν ἔχομεν ἐνταῦθα καὶ τῷ μέτρῳ δὲν προσκρούομεν. Γνωστὸν δ' εἶνε, ὅτι *συνήθως* τὸ : μῆν τίθεται ἐπὶ εὐχῶν.

Στίχ. 740. Μήπω μ' ἐρώτα· τὸν δὲ Λαῖον φύσιν
τίν' εἶχε, φράζε, τίνα δ' ἀκμὴν ἤσῃς ἔχων;

Ἐκ τῶν πολλῶν εἰκασιῶν, αἱ μέχρι τοῦδε ἐγένοντο πρὸς διόρθωσιν τῆς ἀναμφιλέκτως πλημμυλοῦς γραφῆς τῶν χειρογράφων τοῦ στίχου 741, οὐδεμία εἶνε ἐπιτυχής. Τούτου δ' αἰτία εἶνε, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐπιχειρησάντων νὰ διορθώσῃ τὸ χωρίον τοῦτο κριτικῶν διέγνω, ποῦ ἔγκειται ἡ βλάβη. Τὸ χωρίον διορθοῦται κάλλιστα, ὡς νομίζομεν, ἂν ἀντὶ τοῦ :

ΤΙΝΑ ΔΑΚΜΗΝ ΗΒΗΘΕΧΩΝ

γράφωμεν·

ΤΙΝΑ ΚΟΜΗΝ ΒΕΒΗΚΕΧΩΝ

Μετὰ τὴν διόρθωσιν ταύτην παρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς· Ὅτι ἔχομεν ἐρώτησιν περὶ τῆς κόμης τοῦ Λαίου· ὅθεν ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν περὶ κόμης· Ὅτι ἐρωτᾶται τίνα κόμην εἶχεν ὁ Λαῖος, ὅταν ἔβη εἰς Δελφοὺς. Καὶ ὑπομιμνήσκομεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο ὁ Οἰδίπους νὰ ἐρωτήσῃ οὔτε περὶ τῆς ἡλικίας οὔτε περὶ τῆς κόμης τοῦ Λαίου ἀπλῶς, ἀλλ' ὤφειλε νὰ προσθῆ τοῦτο. Ὅθεν κατὰ μὲν τὴν διόρθωσιν ταύτην ἡ ἐρώτησις γίνεται, ὡς ἀπαιτεῖται, κατὰ δὲ τὴν γραφὴν τῶν χειρογράφων καὶ κατὰ τὰς ἄλλας διορθώσεις καὶ κατὰ τοῦτο ἐλλιπῶς καὶ κατ' ἄλλα, ἃ παραλείπομεν συντομίας χάριν, πλημμυλῶς· καὶ τρίτον· Ὅτι αἱ ἐρωτήσεις τοῦ Οἰδίποδος γίνονται ἀσυνδέτως, ὅπερ δείκνυσι τὴν *ταραχὴν* καὶ τὸ *ἀνυπόμορον* τοῦ τυράννου.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ.

(ἀπόφοιτος τῆς φιλολογίας).

QUAESTIONUM CICERONIANARUM.

PARS III.

De Oratore II § 6

«talem vero existere eloquentiam, qualis fuit in Crasso et Antonio, non cognitis rebus omnibus [, quae ad tantam prudentiam pertinerent], tantamque dicendi copiam, quanta in illis fuit, non potuisse confirmo».

Novissimi editores comma post *pertinerent* omittunt, ut *tantam prudentiam tantamque dicendi copiam* coniungi velle videantur. Quae ratio perversissima est. Quis enim ferret Ciceronem haec balbutientem: «non potuit *talis eloquentia* existere non cognitis omnibus rebus quae ad *talem eloquentiam* (hoc est enim *dicendi copia*) *pertinerent*? Imo nexus orationis hic est: «talem vero existere eloquentiam, qualis fuit in Crasso et Antonio, tantamque dicendi copiam, quanta in illis fuit, non potuisse confirmo». Deinde quae verba uncinis inclusi spuria iudico. Neque enim homo sanus, nedum Cicero, sic loqui potuit. Crassus Antoniusque cognorant omnes res, quae ad tantam prudentiam, h. e. ad tot tantarumque rerum scientiam, quanta in illis fuit, pertinebant; hoc est aliis verbis; cognorant omnes res, quas cognorant. Addidit haec qui nimium putaret omnium rerum cognitionem in Crasso et Antonio fuisse affirmari. At hoc ipsum Ciceronem voluisse ex eis, quae proxime antecedunt, apparet.

§ 9

«*Quod hoc* etiam spe aggredior maiore *ad probandum*, quia non de Ser. Galbae aut C. Carbonis eloquentia

«scribo aliquid, sed edo haec eis cognoscenda, qui eos ipsos, de quibus loquor, saepe audierunt».

Quod referendum est necessario ad ea quae proxime antecesserunt: «ut, cum etiam nunc vivam illorum memoriam teneremus, hanc immortalem redderem, si possem». At hoc non *probandum* erat, sed efficiendum. Quod cum intellexeret Bakius verba *ad probandum* delevit. Pideritius autem, qui haec retinuit, sic enarrat: «Cicero hofft dass man *die Wahrheit* seiner Darstellungum so eher anerkennen werde u. s. w» rectissime, si scriptum exstaret *ad verum probandum*, quod ipsum reponendum censeo. Sed etiam initio huius loci aliquid mutandum puto, ut et sententiae aptius nectantur, et oratio sine ullis salebris fluat. Sic igitur totum locum refinxerim:

Quo etiam spe aggredior maiore *ad verum probandum*.

Quo est = quod etiam nunc vivam illorum memoriam tenemus. Postquam ex *quo* factum est *quod*, addidit aliquis demonstrativi pronominis ablativum (*hoc*), quem in hac orationis forma Latinitatis ratio postulare videbatur.

§ 17

«ex omnibus Latinis verbis huius verbi vim vel maximam esse putavi. [Quem enim nos ineptum vocamus, is mihi videtur ad hoc nomen habere ductum, quod non sit aptus, idque in sermonis nostri consuetudine perlate patet.]»

Haec vocabuli q. e. *ineptus* notatio quid ad illud confirmandum valeat, quod Crassus dixerat, vim huius verbi vel maximam esse, minime video, et verba «idque . . . patet» prorsus idem sonant, quod illa: «huius

verbi vim vel maximam esse putavi». Itaque totum hunc locum a docto lectore, qui se haec alibi legero meminisset, propter similitudinem cum nostris in margine adscriptum a librariis postea in orationis seriem receptum esse suspicor.—Ceterum tota haec de ineptis digressio tam inepta mihi quidem videtur, ut nihil magis. Cicero clavos in Graecorum oculis optime cernebat, trabem in suo non item.

§ 30

«Ut igitur in eiusmodi re, quae mendacio nixa sit, quae ad scientiam non saepe perveniat, quae opiniones hominum et saepe errores aucupetur eqs.»

Mirum sane, ni ad scientiam saepe perveniat ea res, quae mendacio et hominum erroribus nitatur! Tollit has nugas Bakii egregia emendatio, qui pro eo quod in codicibus fertur: «ad scientiam non saepe perveniat» scribi jussit «scientiam saepe pervertat». Quam emendationem cur postea ipse auctor repudiaverit causam quaerens nullam invenio. Sententia est: ars oratoria saepe res certas atque exploratas incertas reddere, rerum notiones claras atque distinctas confundere atque obscurare fallacibus argumentis conatur. Hoc sane modo scientia ex eorum qui audiunt mentibus extorquetur.

§ 42

«Infinitum mihi videbatur (Crassus) id dicere. in quo aliquid generatim quaeretur.....certum autem in quo quid in personis et in constituta re et definita quaeretur».

Nondumne editores vidisse scribendum esse: «quid in personis et temporibus constituta re et definita»! h. e. in re constituta et definita personis et temporibus. Ver-

ba Crassi haec sunt (I § 138): «deinde esse omnem orationem aut de infinitae rei quaestione sine designatione personarum et temporum aut de re certis in personis et temporibus locata».

§ 58

«vehemens fortasse minus, sed aliquanto tamen [est], ut mihi quidem videtur, dulcior». Delendum est, quod »corrumpit orationem.

§ 64

«Verborum autem ratio [et] genus orationis fusum atque tractum et cum lenitate quadam aequabili profluens sineaculeis [persequendum est]».

Difficultates, quibus plurimis hic locus laborat praeclare exposuit Bakius. Cui ut assentior verba et et persequendum est delenda esse, ita postulandi verbum, quod ille ante genus poni iubet, non desidero. Hoc enim facillime ex antecedentibus subauditur. Quod quidem cum non intellexissent horum librorum corruptores inepta illa de suo addiderunt.

§ 67

Delendum puto de hominum moribus, quod quaestionum genus ad ἠθικόν, cuius partes paullo ante commemoratae sunt, pertinet, cum h. l. de civilibus disciplinis agatur.

§ 79

Ser: «quis enim hoc non sua sponte viderEt, neminem posse dicere, nisi et quid diceret, et quibus verbis et quo ordine diceret, haberet?». Imperfecta diceret et haberet ratione carebunt, nisi antecesserit viderEt.

§ 82

«attentum vero *crebro* tota actione [excitandis mentibus iudicum], non prima denuntiatione efficere possumus».

Quae uncinis inclusi verba Bakio Kayseroque delentibus assentior. Sed *crebro* quod ex paucis codd. receptum est, cum maior pars *credo* exhibeant, iniuria factum. Neque enim *crebro*, sed perpetuo (*tota actione*) attentos esse oportet eos, qui audiunt. Reponendum est igitur *credo*, quod si cui forte ideo displiceat, quod plerumque ironice interponitur, non desunt exempla, ubi nullum ironiae vestigium reperias, velut huius ipsius operis I § 101, de Finn. IV § 138 («si igitur illa cultura vitium in vite insit ipsa, cetera, *credo*, velit, quae ad colendam vitem attinebunt, sicut antea»), ad Att. VI, 1, 7. Liv. I, 54, 7 («huic nuntio, quia, *credo*, dubiae fidei videbatur, nihil responsum est»). IV, 17, 7 al. Pl. Pseudol. 415 sqq. Fl.

Si de damnosis aut si de amatoribus
Dictator fiat nunc Athenis Atticis,
Nemo anteveniat filio, *credo*, meo*.

Berolini d. XII m. Martii a. MDCCCLXXXI.

—

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν ἐταιρία ἐνέκρινε ἐν ταῖς τελευταίαις αὐτῆς συνεδριάσεσι τὸν τοῦ ἔτους τούτου προϋπολογισμόν της, καθ' ὃν τὰ μὲν ἔσοδα ἀνέρχονται εἰς δραχμὰς 150,300, τὰ

*) pag. 303 l. 9 pro: § 39 scr: § 37.

δὲ ἔξοδα εἰς δραχ. 165,400. Ἀναλόγως δὲ τῶν ἐσόδων ὥρισε μετὰ τοῦτο τίνα ἔργα μέλλει νὰ ἐκτελέσῃ κατὰ πᾶν τὸ ἔτος τοῦτο. Τούτων πρῶτον ἐθεωρήθη ἡ τῶν ἐν Ἀθήναις συλλογῶν αὐτῆς συγκέντρωσις καὶ διακόσμησις* καὶ εὐθύς ἤδη μετεκομίσθη ἡ ἐν τῷ Βαρβακείῳ εἰς δύο μεγάλας αἰθούσας τοῦ νέου Πολυτεχνείου, ἔνθα θέλουσιν ἐκτεθῆ πάντα εἰς νέας εὐπρεπεῖς θήκας, οἷαι αἰ αὐτόθι τῶν Μυκηναίων ἀρχαίων καὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν.

Εἶτα ἐνέκρινε νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐν Τανάγρα ἀνασκαφὰς τάφων καὶ νὰ οἰκοδομήσῃ εὐρύχωρον ἀπλοῦν οἰκοδόμημα πρὸς τοποθέτησιν τῶν πολλῶν αὐτόθι ἀνευρεθέντων ἔργων τῆς γλυπτικῆς, ἐπιγραφῶν καὶ ἄλλων διαφόρων ἀρχαίων. Ἡδὴ δὲ ἀπεστάλη ἐκεῖ ὁ ἔφορος κ. Π. Σταματάκης πρὸς ἔναρξιν τῶν ἔργων τούτων.

Εἰς τὸ παρά τὴν Ἐπίδαυρον ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οὗ σώζεται σχεδὸν σῶον τὸ κοῖλον τοῦ θεάτρου καὶ μέγα πλῆθος ἐρειπίων κτιρίων καὶ ἄλλων διαφόρων ἀρχαίων, ἐνεκρίθη νὰ καθαρισθῆ ἀμέσως πᾶν τὸ θέατρον ἀπὸ τῶν καλυπτόντων αὐτὸ πολλῶν θάμνων καὶ χωμάτων, ἐφεξῆς δὲ νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ ἱερῷ, οὗ πᾶν τὸ ἐμβαδὸν κατέχοντες οἱ κάτοικοι τοῦ παρακειμένου χωρίου Λιγουρίου, αὐθόρμητοι παρεχώρησαν τῇ ἐταιρίᾳ εἰς ἀνασκαφὴν, οὐδὲν δικαίωμα τηρήσαντες αὐτοῖς ἐπὶ τῶν ἀνευρεθησομένων, καθ' ἃ καὶ ἄλλοτε εἶπομεν ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ. Ἀπεστάλη δὲ ἤδη ἐκεῖσε ὁ ἔφορος κ. Π. Καββαδίας ἵνα καθαρίσῃ ἐμπρώτοις τὸ θέατρον καὶ περιγράψῃ αὐτὸ, καὶ προτείνῃ τῇ ἐταιρίᾳ ὅ,τι δυνατὸν ἀμέσως γενέσθαι πρὸς ἐπιχείρησιν τῆς τοῦ ἱεροῦ ἀνασκαφῆς.

Ἐπειδὴ δὲ ἐξηγοράσθησαν ἤδη παρά τῆς Κυβερνήσεως αἱ πλεῖσται τῶν οἰκιῶν, τῶν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ χώρου τοῦ ἐν Ἐλευσίνι ναοῦ τῆς Δήμητρος, ὑπολείπονται δὲ ὀλίγαι μόνον, ἐνεκρίθη νὰ ἐξαγορασθῶσι καὶ αὗται προσεχῶς καὶ εὐθύς μετὰ τοῦτο νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀνασκαφὰς ἡ ἐταιρία. Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι ταχέως θέλομεν γνωστοποιήσῃ τοῖς φίλοις τῶν ἀρχαίων τὴν ἔναρξιν καὶ τούτου τοῦ ἔργου.

Πρὸ ἔτους ἀνηγγέλθη ὅτι ἡ Κυβέρνησις αἰτήσῃ τῆς ἐταιρίας ἐνέκρινε νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ παρά τὴν ὁδὸν

Πατησίων μεγάλου ἔθνικοῦ Μουσείου. Ἡ οἰκοδομὴ αὕτη ἐξετελέσθη ἤδη καὶ μετ' οὐ πολὺ μεταφέρονται καὶ τοποθετοῦνται ἐκεῖ τὰ πολλαχού τῆς πόλεως ὑπάρχοντα μαρμάρια ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης. Εὐκταῖον ὅμως νὰ συνταχθῇ καὶ κατάλογος αὐτῶν πρὸς ὁδηγίαν τῶν ἐπισκεπτομένων τὸ Μουσεῖον ἐγγυωρίων καὶ ξένων παρ' ἀνδρῶν δυναμένων καὶ θελόντων νὰ ἐκτελέσωσι ταχέως καὶ προσηκόντως τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἔργον· διότι ἀληθῶς ἢ μέχρι τοῦδε ἔλλειψις καταλόγων τῶν ἐν ταῖς συλλογαῖς ἡμῶν κατέστη λίαν ἐπαισθητή.

Ἀποπερατωθεῖσων τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνασκαφῶν τῶν δαπάναις τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ ἐξαετίαν γενομένων, ἐξητήσατο ἢ ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆ πρεσβείᾳ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ 6 ἄρθρου τῆς περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων συμβάσεως τῆς Γερμανικῆς καὶ Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καθ' ἣν δωρηθήσονται τῇ Γερμανικῇ ἐκ τῶν εὐρεθέντων διπλῶν καὶ ὁμοίων ὅσα ἢ Ἑλληνικῆ Κυβέρνησις θελήσῃ. Περὶ ἐκτελέσεως τοῦ ἄρθρου τούτου ὑπεβλήθη κατ' αὐτὰς νομοσχέδιον εἰς τὴν Βουλὴν, καὶ τριμελῆς ἐπιτροπεῖα ἀπεστάλη εἰς Ὀλυμπίαν, ἵνα ἐξετάσῃ πόσα καὶ τίνα διπλᾶ καὶ ὁμοια δύναται ἢ Κυβερνησις ἡμῶν νὰ δωρήσῃ ἄνευ βλάβης τῶν ἡμετέρων ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν. Ἡ ἐπιτροπεῖα ἐπανελθοῦσα ὑπέβαλεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν τῆς.

E. K.

BIBLIA NEOPHANI.

Τὰ κατὰ τὸν μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως Διονύσιον, ἦτοι τηλεγραφήματα, ἐπιστολαί, ἀπαντήσεις, ἀναφοραὶ καὶ διάφορα ἔγγραφα, χρονολογούμενα ἀπὸ τῆς 5 Φεβρουαρίου 1879 μέχρι τῆς 14 Ἰουνίου 1880. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1880. [8ον μέγα, σελ. 65.]

Περὶ χημικῆς συνθέσεως καὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς εἰς τὴν φαρμακευτικὴν, ὑπὸ Γ. Α. Κρίνου. Διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ, 1880. [8ον, σελ. 138.]

Μονογραφία περὶ τῆς πόλεως Μιστρᾶ, ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου Ἀγγέλου

Δ. Καππίου. Ἐν Καλάμαϊς, τύποις Ι. Α. Μιχαλακία, 1880 [8ον, σελ. 84]. Τιμᾶται δραχμῆς.

Ἱερεμίου τοῦ Β' καὶ τῶν διαμαρτυρομένων θεολόγων τῆς Βυρτεμβέργης τὰ γράμματα περὶ τῆς Αὐγουστίας ὁμολογίας (1576—1584), διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ, ὑπὸ Ἰωάννου Ε. Μεσολαρά Δ. Φ. καὶ καθηγητοῦ. Ἀθήνησι, τυπογραφεῖον ὁ Παλαμίδης. 1881. [8ον, σελ. 60.]

Περὶ τῆς ἀληθοῦς πατρίδος τοῦ ἐξόχου καλλιτέχνου Παιωνίου, ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Π. Ἰασσεμίδου, 1881 [8ον, σελ. 24.]

Περὶ ἐπιστημονικοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν φυτῶν διὰ τῶν ὀνομάτων τοῦ λαοῦ κατὰ τόπους καὶ χρόνους καὶ τῆς ἐκ τούτου ὠφελείας εἰς τὴν ὀνοματολογίαν καὶ λεξικογραφίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὑπὸ Σταματίου Δ. Κρίνου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ, 1881. [8ον μέγα, σελ. 29.]

Κῆπος Χαρίτων ὑπὸ Κωνσταντίνου Δαπόντε τοῦ μετονομασθέντος Καισαρίου. Ἐκδίδεται τὸ πρῶτον ὑπὸ Γαβριὴλ Σοφοκλέους μετὰ προλόγου, γλωσσάρου κλπ. Ἀθήνησι, 1880, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ. [8ον μικρὸν, σελ. 16' καὶ 304.] Τιμᾶται δραχ. ν. 3.

Πραγματεῖα, ἀναγνωσθεῖσα εἰς δύο συνεδριάσεις τοῦ ἑλλ. διδ. συλλόγου ὑπὸ Χαρῶν Πουλίου, περὶ τῆς ἐν τοῖς δημοτικῶν σχολείοις διδασκαλίας τῆς ἱερᾶς ἱστορίας. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον Σ. Ἰασσεμίδου, 1880. [12ον, σελ. 106.] Τιμᾶται δραχμῆς.

Δημοτικὴ βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης. Ἀστυγραφία Θεσσαλονίκης, ὑπὸ Μιχαὴλ Χατζῆ Ἰωάννου. Ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «ἢ Μακεδονία» Θάνου καὶ Βασιλειάδου, 1881. [8ον, σελ. 6' καὶ 114.] Τιμᾶται 1/2 μετσῆτιον.

The Journal of Hellenic studies. Text and Plates. Vol. I. Nos 1—2 April and October, 1880. London by Macmillan and Co. 29 Bedford Street. [8ον, p. XXVI, 313 and VIII plates folio.]

Ἀθηνᾶ ἢ παρὰ τὸ Βαρβάκειον εὐρεθεῖσα ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν τοῦ Παρθενῶνος, ὑπὸ Π. Καββαδία Δ. Φ., ὑφηγητοῦ τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ ἔθν. πανεπιστημίῳ καὶ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἑνώσεως, 1881. [μικρ. 8ον, σ. 39, μετὰ εἰκόνας.]

Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας, ἐποποιεῖα Βυζαντινὴ τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος, κατὰ τὸ ἐν Ἄνδρῳ ἀνευρεθὲν χειρόγραφον, ὑπὸ Ἀντωνίου Μηλιαράκη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἑλλήν. Ἀνεξαρτησίας, 1881. [8ον, σ. 15' καὶ 166 μετὰ πανομοιοτύπων δύο σελίδων τοῦ χειρογράφου] τιμᾶται ν. δραχ. 5.

- Paul Franc Στοιχεῖα ῥωμαϊκῆς γραμματολογίας ὑπὸ Ἰακώβου Χ. Δραγάτη, καθηγητοῦ τοῦ ἐν Πειραιεὶ γυμνασίου. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον τοῦ Παλαμίδου, 1881. [μικρὸν 8ον, σ. δ' καὶ 173] Τιμᾶται δραχ. 2.
- Ueber den Aristeas Brief, von Dr. Sp. C. Papageorgios aus Griechenland. München, 1880 [8ον, σ. 58].
- Περὶ ἐπιδράσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὑπὸ Ι. Π. Ῥάγκου, καθηγητοῦ τῆς γαλλικῆς γλώσσης, ὑπὲρ τοῦ ἔθνικοῦ στόλου. Τιμᾶται δραχμῆς νέας. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάοσαρη, 1880. [8ον, σ. 16].
- Μελέτη περὶ καταιγίδων καὶ ὁδηγία πρὸς ἀποφυγὴν αὐτῶν, ὑπὸ Σπ. Ε. Στάη, φοιτητοῦ τῶν μαθηματικῶν. Ἐν Πειραιεὶ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Σφαίρας, 1880. [8ον, σ. 15].
- * Παρνασσὸς, ἦτοι ἀπάνθισμα τῶν ἐκλεκτοτέρων ποιημάτων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ὑπὸ Π. Ματαράγκα. Ἐν Ἀθήναις, 1880. [16ον, σελ. ιδ' καὶ 1040]. Τιμᾶται δρ. 10.
- * Χατζάκος Ματθ. Ἠλ., Νικηφόρος Φωκᾶς, αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, δρᾶμα τρίπρακτον ἔμμετρον. Ἀθήνησιν, 1880.
- * Γαβριηλίδης, Β., Τορπίλαι, κωμῶδια εἰς δύο πράξεις μετὰ προλόγου καὶ ἄσμάτων. Ἐν Ἀθήναις, 1879. [σελ. ἡ καὶ 59]. Τιμᾶται δρ. 2.
- * Ν. Γ. Καμπᾶς, Στίχοι. Ἀθήνησι, 1880. [8ον, σ. 108]. Τιμ. δρ. 1.
- * Κόκκος, Δημήτριος Ι., Γέλωτες. Ἐν Ἀθήναις, 1880. [8ον, σ. ιε' καὶ 68].
- * Φερέοικος Κωνωνίων, Ἀσωτεία καὶ Μετάνοια, κωμῶδια εἰς τρεῖς πράξεις. Ἐν Ἀθήναις, 1880 [8ον, σελ. δ' καὶ 59]. Τιμᾶται νέας δραχμῆς.
- * Σουρῆς Γεώργιος Χ. Ἄλλ' ἀντ' ἄλλων, κωμῶδια μονόπρακτος. Ἐν Ἀθήναις, 1880. [8ον, σελ. 35].
- * Στρατήγης Γεώργιος Κ., Ῥοδοδάφνη, συλλογὴ λυρικῶν ποιήσεων, Ἐν Ἀθήναις, 1880. [8ον, σελ. 79]. Τιμ. δρ. 2.
- * Στρατουδάκης Ἐμμ. Κ., Κρητικαὶ ἐμπνεύσεις. Ἐν Ἀθήναις 1880. [8ον, σελ. 64]. Τιμ. δρ. 2.
- Θρησκευτικὴ τοῦ λαοῦ βιβλιοθήκη. — Βίος τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου [μετὰ διαφόρων βοήθητικῶν σημειώσεων.] ὑπὸ Δημητρίου Εἰρηνίδου. — Φυλλάδιον Ε'. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἐρμοῦ, 1881. [16ον, σελ. 32.]

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

Ἰανουάριος. (Ε. Ν.) 1881.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	750,34	χμ.
Μεγίστη »	764,47	(τὴν 25 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	739,03	(τὴν 14 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	11,71
Μεγίστη »	21, 1 (τὴν 16 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	2, 5 (τὴν 25 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 10 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 90,90),
δρόσου 3 (0,54 χμ.), ἀστραπῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 11
ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 3 ΒΔ, 8 ΒΑ, 1 Α, 1 ΝΑ, 6 Ν.

Φεβρουάριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	750,41
Μεγίστη »	761,53 (τὴν 21 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	735,51 (τὴν 9 ^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	8,50
Μεγίστη »	16, 5 (τὴν 12 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	0, 8 (τὴν 23 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 13 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 93,88
χμ.), ἀστραπῶν 2, βροντῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 3 ἡμέρας
ΝΔ, 3 Δ, 2 ΒΔ, 2 Β, 17 ΒΑ, 1 Ν.

Πλάτος

13,45

65 65

65

65 65

Μήκος
22,55

65

60

85

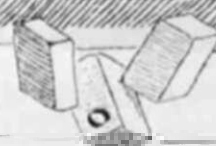
365

375

1,30

1,40

65 65

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΝ ΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ (*).

Ἐνερχόμενος μὲν ἐπὶ τὴν ἔδραν ταύτην πληροῦμαι βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν Σ. Κυβέρνησιν καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸν φιλομουσότατον Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας κ. Ν. Παπαμιχαλόπουλον, ὅστις ἐπεδαφιλεύσατό μοι τὴν τιμὴν ταύτην· διὸ καὶ ἐκφράζω δημοσίᾳ αὐτῷ ταύτην μου τὴν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην ἀποβλέπων δ' ἀτενέστερον εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν αἰτίαν τῆς παρούσης ἐπιστημονικῆς ὀμηγύρεως καὶ ἀκριβέστερον τὴν σημασίαν αὐτῆς ἀναμετρῶν αἰσθάνομαι τὴν προσοχὴν μου ἰσχυρῶς ἀπὸ τοῦ παρόντος ἀφελκομένην καὶ σχεδὸν ἀπερισπάστως συγκεντρουμένην περὶ τὸ παρελθὸν καὶ δὴ τὸ ἡμέτερον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ παρελθόν. Καὶ δὲν εἶνε ἄτοπον, νομίζω, τὸ πάθημά μου τοῦτο. Διότι τὸ φιλοσοφικὸν ἡμῶν παρελθὸν διττῶς ἀποβαίνει τὰ μάλιστα περισπούδαστον εἰς ἡμᾶς· πρῶτον μὲν καὶ καθολικώτερον ὡς ὑπόθεσις ἀπλῶς φιλοσοφική, δεύτερον δὲ καὶ ἰδιαιτέρως, ὡς ἡμέτερον αὐτῶν παρελθόν ἐν τῷ φιλοσοφικῷ τῶν πατέρων ἡμῶν βίῳ. Ἀλλὰ πρὸς τῶν πατέρων καθόλου τὸν βίον πότε ἄλλοτε εἶνε τόσον εὐκαιρὸν ν' ἀποβλέπωσι πατρῶζοντα τὰ τέκνα, ὅσον ὅταν ἐπιχειρῶσι νὰ συνεχίσωσι καὶ προαγάγωσι κατὰ τὸ δυνατόν αὐτῶν τὸ ἔργον; Ἀπασχολοῦντες ἄρα ἤδη ἐν προοιμίῳ τοῦ σήμερον ἐγκαινιζομένου φιλοσοφικοῦ τούτου σταδίου τὴν ἡμετέραν διάνοιαν καὶ προσοχὴν περὶ τὸν φιλοσοφικὸν τῶν πατέρων ἡμῶν βίον ὁμοιάζομεν πρὸς τοὺς σὺφρονας ἐκείνους κληρονόμους, οἵτινες προθυμούμενοι ν' ἀσκήσωσι τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς καὶ νὰ προαγάγωσι μὲν αὐτό, αὐξήσωσι δὲ τὴν πατρικὴν οὐσίαν, σπεύδουσι πρὸ παντὸς νὰ καταμάθωσιν ὅποιά τινα κατώρθωσεν ὁ πατὴρ καὶ τίνα κατέλιπε κληρονομίαν, ἐπίκουρον εἰς τὸ νέον αὐτῶν ἔρ-

(*) Λόγος εἰσιτήριος, ρηθεὶς τῇ 11 Μαρτίου ἐ. ἔ. ὑπὸ Περικλέους Γρηγοριάδου, καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ.

γον, ἵνα οὕτω μάλιστα δυναθῶσι, ρυθμίζοντες καταλληλότερον τὰ τῆς ἰδίας ἐργασίας, νὰ προϊδῶσιν ἅμα πιθανώτερον αὐτῆς τὴν ἔκδοσιν.

Τίς εἶνε λοιπὸν ἡ δύναμις καὶ σημαντικότης τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ;

Πρὸς τὸ ἐρώτημα τοῦτο θὰ σπουδάσω νὰ ἀποκριθῶ ὅσον ἂν δυναθῶ σαφέστατα καὶ βραχυλογώτατα.

Οἱ Ἕλληνες οἰκοῦντες χώραν ἐλευθέραν μὲν τῆς πολλῆς τραχύτητος τῶν ἄνω τόπων, ἀλλοτρίαν δὲ τῆς ἀβραῆς καὶ θηλυούσης μαλθακότητος τῶν ἀνατολικωτέρων καὶ μεσημβρινωτέρων λίκνων τοῦ πρωτογενοῦς πολιτισμοῦ, οἰκοῦντες χώραν ἐναρμονίως συνάπτουσιν εἰς ἓν τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων, διέστησαν πρωϊμώτατα καὶ τῆς θυμώδους ἀγροικίας ἐκείνων καὶ τῆς ἀθύμου καὶ νωχελοῦς εὐφυΐας τούτων καὶ μεσεύσαντες κατὰ τοὺς τόπους ἐμέσευσαν ἅμα κατὰ τε τὸν ἄλλον καθόλου καὶ κατὰ τὸν πνευματικὸν ἰδίᾳ βίον. Εἰ καὶ ἡ χώρα δὲν εἶνε οἶον ἡ μόνη πηγή, ἐξ ἧς ἀπορρέει ὀλόκληρος ἡ φύσις καὶ δύναμις τοῦ οἰκοῦντος αὐτὴν λαοῦ, ἀναντιρρήτως ὅμως φέρει πλείστην εἰς ταύτας ροπὴν ποικίλως καὶ σημαντικῶς μεθαρμόζουσα ἐκάστοτε πρὸς ἑαυτὴν τοὺς οἰκοῦντας καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐκτυποῦσα, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἰδιόρρυθμον σφραγίδα τῆς ἑαυτῆς φύσεως καὶ δυνάμεως. Διὸ καὶ οὐδὲν ἴσως ἄλλο δύναται νὰ λεχθῆ μετὰ μείζονος ἀληθείας, ἢ τὸ πλειστάκις καὶ ἔκπαλαι ρηθέν, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶνε οἰοῦναι λαμπρὸν κάτοπτρον τῆς ἑλληνικῆς χώρας καὶ ὅτι ἄρα ὅπως αὕτη εἶνε ἐξαιρετός τις καὶ ἀρμονικωτάτη ἔνωσις ἀντιθέσεων καὶ σύμμετρος κρᾶσις ἑτερογενῶν κλιματικῶν ἰδιοτήτων, οὕτω καὶ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα καθόλου εἰπεῖν κυριώτατον φέρει χαρακτῆρα τὴν σύμμετρον σχέσιν τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν φύσιν, τὴν ἐμμελῆ σύνθεσιν αἰσθητικότητος καὶ πνευματικότητος, θυμοῦ καὶ διανοίας (Ἀριστοτέλους Πολιτ. Η. 7).

Τοιαύτης λοιπὸν συνδρομῆς κυριωτάτων ἀγαθῶν εὐμοιροῦντες οἱ Ἕλληνες διηγέρθησαν μὲν πνευματικῶς πρωϊαίτερον τῶν βορείων, παραλαβόντες δὲ παρὰ τῶν παλαιωτέρων τῆς Ἀνατολῆς λαῶν οἰοῦναι τὰ σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ ἔσπειραν αὐτὰ ἐν τῇ

εὐφορωτάτῃ χώρᾳ τοῦ ἑαυτῶν πνεύματος, ἧτις προϊόντων τῶν αἰώνων ἀνέδωκεν ἐξ αὐτῶν τὸ καλλίφυλλον ἐκεῖνο καὶ γνησίως ἑλληνικὸν δένδρον, ὅπερ ἀπήνεγκε καρπὸν ὅλως νέον καὶ ἄγνωστον εἰς τὰ τῆς Ἀνατολῆς ἔθνη. Εἶνε δ' ὁ γνησίως ἑλληνικὸς οὗτος καρπὸς ἡ ἐπιστήμη καθόλου λαμβανομένη. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη συνέχεται μὲν ἱστορικῶς πρὸς τὴν ἀξεστοτέραν ἐμπειρίαν τῆς Ἀνατολῆς, διότι προῆλθε πῶς ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ προῆλθεν ἐξ αὐτῆς μόνον ὅπως, φέρ' εἰπεῖν, ἐκ τοῦ ἀτέχνου φορητοῦ τῶν φύρδην πρὸς ἄλληλα συμπεπλεγμένων οἰκοδομικῶν ἰκριωμάτων καὶ περιπηγμάτων προσέκυψε θεῖαν αἴγλην καὶ ἐξάϊσιον κάλλος ἀπαστράπτων ὁ θαυμαστός Παρθενών. Τοῦτ' ἐστὶν ὁ πνευματικὸς βίος τῶν ἀνατολικῶν λαῶν ἦτο μὲν βοηθητικὴ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν καὶ προκαταρκτικὴ ἐργασία, ἐργασία ὅμως οὐσιωδέστατα καθ' ἑαυτὴν καὶ σχεδὸν παντάπασι διάφορος τῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Διότι πρῶτοι πάντων οἱ Ἕλληνες ἐσπούδασαν νὰ νοήσωσι διὰ τοῦ λόγου τὰ πράγματα καὶ τὰς περὶ αὐτῶν γνώσεις νὰ συναρμόσωσι πρὸς ἀλλήλας εὐμεθόδως καὶ συστηματικῶς. Οὕτω δὲ πλάσαντες τὴν ἐπιστήμην ἐστήριξαν δι' αὐτῆς χάσμα τεράστιον, διαχωρίζον τὸν πρότερον πνευματικὸν βίον τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τοῦ τῆς Δύσεως. Ἡ πνευματικὴ ἄρα διαφορὰ τῶν χωρῶν τούτων πρὸς ἀλλήλας δὲν εἶνε βαθμοῦ διαφορά, ὡς λέγουσιν, ἀλλ' εἰδοποικὴ διαφορά καὶ ταύτης πατὴρ καὶ δημιουργὸς ὑπῆρξεν ὁ εὐφυέστατος καὶ ἐπιστημονικώτατος τῶν λαῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, οἱ Ἕλληνες.

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες οὐ μόνον τὴν ἐπιστήμην καθόλου εὗρον, ἀλλ' ἐδημιούργησαν ἅμα καὶ τὴν ἡμετέραν ἰδίᾳ ἐπιστήμην. Διότι πρῶτοι αὐτοὶ ἐπεχείρησαν ἐπιστημονικῶς νὰ καταμάθωσι τὰς πρώτας τῶν ὄντων ἀρχὰς καὶ νὰ νοήσωσι τὸ σύνολον τῶν ὄντων φιλοσοφικῶς· πρῶτοι αὐτοὶ ἐτόλμησαν νὰ εἰσπηδήσωσιν εἰς τὸν ἀχανῆ τῶν αἰωνίων προβλημάτων ὠκεανόν, ὀχούμενοι, ἵνα εἶπω κατὰ Πλάτωνα (Φαίδων. 85. D), ὡς περ ἐπὶ σχεδίας, ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου· πρῶτοι οἱ Ἕλληνες κατῴρθωσαν νὰ περικόψωσι τὰ πτερὰ τῆς κούφως περιπετομένης φαντασίας τῆς Ἀνατολῆς· πρῶτοι αὐτοὶ κατίσχυσαν ἀντὶ τοῦ ἐρεβώδους καὶ ἀκρίτου

καὶ ἀφιλοσόφου χάους τῶν ὑπολήψεων καὶ δογμάτων ἐκείνων νὰ δημιουργήσωσι κόσμον φιλοσοφικῶν γνώσεων καὶ ἀληθειῶν. Τούτου δ' οὕτως ἔχοντας ὅπως δημιουργήσαντες τὴν ἐπιστήμην καθόλου διέστησαν σημαντικώτατα τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς Ἀνατολῆς λαῶν, οὕτω δημιουργήσαντες καὶ πλάσαντες ἰδίᾳ τὴν φιλοσοφίαν ἀπέλαβον σημαντικωτάτην καὶ αἰωνίαν ἐν τῇ καθόλου ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστήμης ταύτης διαφορὰν οὐ μόνον πρὸς τοὺς πρότερον ἀκμάσαντας ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς μετ' αὐτοὺς ἐπελθόντας καὶ ἐπελευσομένους λαοὺς πάντας, ὡς εὔρεται καὶ πατέρες τῆς φιλοσοφίας. Καὶ ταύτης μόνης ἕνεκα τῆς περὶ τὴν ἐπιστήμην ταύτην ὑπηρεσίας τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶνε ἴσως τολμηρὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι οὐδενὸς ἔθνους τὸ ὄνομα συνέχεται πρὸς αὐτὴν ἱστορικῶς τόσον σφιγκτῶς, ὅσον τὸ ἑλληνικόν.

Τῆς φιλοσοφίας ὅμως δὲν εἶνε οἱ Ἕλληνες εὔρεται μόνον καὶ πατέρες, ἀλλ' ἅμα καὶ πρῶτοι διαμορφωταί, καὶ διαμορφωταὶ θαυμάσιοι. Καὶ τίνα ἡμῶν δὲν ἐκπλήττει ἡ ὑγρότης καὶ ἀγχιστροφία καὶ ὀξύτης καὶ βαθύτης τοῦ φιλοσοφικωτάτου πνεύματος τοῦ ἔθνους τούτου καὶ ἐὰν πρὸς μόνον ἐκεῖνα τὰ συστήματα ἀποβλέψωμεν, ἅτινα παρ' ἄλληλα καὶ μετ' ἄλληλα οἰονεὶ ἀνεφύησαν καὶ ἤνθησαν καὶ ἐκαρποφόρησαν ἐντὸς τοῦ παραδόξως γονίμου ἐδάφους τῆς βραχείας ἅμα καὶ πρωτοπεύρου περιόδου, ἣν διῆλθεν ἡ φιλοσοφία πρὸ τοῦ Σωκράτους, ἥτοι περίπου ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἕκτου μέχρι τῶν μέσων τοῦ πέμπτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος; Διότι κατὰ τὸν ἀναλόγως λίαν βραχὺν τοῦτον χρόνον ἐν Μιλήτῳ ἀναλάμψαν πρῶτον τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς φιλοσοφικῆς ζητήσεως τῶν ὄντων, ἀνέδραμε μὲν γοργῶς ὀλόκληρον τὴν πρὸς βορρᾶν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἤψατο δὲ τῆς Θράκης, μετεδόθη δ' εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους, διεφοίτησε δὲ πέραν τοῦ Αἰγαίου καὶ Ἀδριατικοῦ πελάγους καὶ τέλος εἰς τὰς Ἀθήνας ἐμπεσὼν καὶ ὕλης τυχὸν αὐτόθι ἐπιτηδειοτάτης τοσοῦτον διετράφη καὶ ἐπερρώσθη, ὥστε ἀνέλαμψε μὲν πολὺ ζωηρότερον, ἢ πρὶν, ἀπέβη δ' ἐμμονώτερον, διότι αὐτόθεν ὡς ἀπὸ λαμπροτάτης ἐστίας διετέλεσεν ἐπὶ αἰῶνας ὅλους φωτίζον καὶ θερμαῖνον τὴν ἀνθρωπότητα. Μίλητος, Ἐφεσος, Κολοφῶν, Κλαζομεναί, Ἐλέα,

Ἀβδηρα, Σάμος, Κρήτη, Κάτω Ἰταλία, Σικελία καὶ Δυτικὴ Ἑλλάς ἀντέλαμψαν κατὰ διαφόρους ὡς ἕκασται χρόνους καὶ ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ ἀρχαία Ἑλλάς διεφλέγη εὐεργετικῶς ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας, ἧς ὁ πρῶτος σπινθὴρ ἐξετρίβη ἐκ τῆς ἑλληνικῆς διανοίας ἐν Μιλήτῳ. Ἀπασαὶ αἱ πόλεις καὶ νῆσοι καὶ χῶραι αὗται ἀπέβησαν οἷον φάροι τινὲς ἀρίθηλοι, παρηγόρως καὶ ἐνθαρρυντικῶς φαίνοντες εἰς τοὺς τολμηροτάτους ἐκείνους τοῦ πνεύματος ναυτίλους, οἵτινες πρῶτοι ἐτόλμησαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν ὠκεανὸν τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων αὐτοσχέδιοι καὶ κατὰ τὴν ζοφερὰν πέριξ ἐπικειμένην νύκτα τῆς ἐτι ἀνεπισήμονος ἀρχαιότητος. Δὲν εἶνε περιεργότατον τὸ θέαμα τῆς γεωγραφικῆς ταύτης διαδοχῆς καὶ εὐκινήσιος; Ἀλλ' ἡ γεωγραφικὴ αὕτη εὐκινήσια εἶνε οἰονεὶ εἰκὼν τῆς πολλῆς εὐτραπελίας καὶ ἐσωτερικῆς ζωῆς, ἧς θαυμαστῶς εὐμοιρεῖ ἡ πρώτη περίοδος τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Διότι οὐδεὶς περίπου τῶν ἀρτίως μνημονευθέντων τόπων ἀνέπλασε πιστῶς τὸ φιλοσόφημα τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ σχεδὸν ἕκαστος ἔχει ἴδιον σύστημα σημαντικώτατα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς τὰ τῶν ἄλλων διαφέρον. Ὅσαι λοιπὸν πόλεις φιλοσοφικαί, τόσαι περίπου φιλοσοφικαὶ σχολαί· τόσαι περίπου διάφοροι ἀλλήλων ἀπόπειραι πρὸς φιλοσοφικὴν τῶν ὄντων κατανόησιν. Καὶ ἵνα τᾶλλα παραλίπω ἐν Μιλήτῳ μὲν ἐδογματίζετο ὑλοζωϊκὴ φιλοσοφία· ἐν Ἐφέσῳ δ' ἐδιδάσκετο ἡ διηγετικῆς τῶν ὄντων ροὴ καὶ διεφωτίζοντο τὰ παράδοξα τοῦ γίγνεσθαι μυστήρια· ἡ δὲ Κολοφῶν καὶ ἡ Ἐλέα ἐπελαμβάνοντο τῶν αἰνιγμάτων τοῦ εἶναι· αἱ δὲ Κλαζομεναὶ ἐδημιούργουν τὸ πρῶτον τὸν δυαδισμόν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης· τὰ δ' Ἀβδηρα ἀπέβαινον πατρὶς τοῦ ὕλισμοῦ· ἐν Ἰταλίᾳ δ' ἐμορφοῦτο φιλοσοφία τῶν μαθηματικῶν καὶ τοῦ εἶδους τῶν ὄντων καὶ ἐν Ἀθήναις ἐπεγείροντο ἀμφιβολίαι περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου καὶ ἡ φιλοσοφία ἐστρέφετο πρὸς βάσανον ταύτης τῆς δυνάμεως. Ἐὰν καὶ ἄλλως ἐπιθεωρήσωμεν τὰ τῆς πρωτογόνου ταύτης περιόδου συστήματα θὰ κατίδωμεν εὐφροσύνως, ὅτι τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα οἰονεὶ ἰλυσπώμενον κατ' ἀρχὰς ἐντὸς τῆς ὕλης τῶν Ἰώνων φυσιολόγων, ἐξῆλθεν αὐτῆς τάχιστα καὶ γοργῶς διὰ τῶν Πυθαγορείων ἐπαναβαθμῶν

διελθόν υπερήρθη εἰς τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο ὑπὲρ τὴν ὕλην ὕψος τοῦ Ἐναξαγορείου τοῦ καὶ τοῦ Ἐλεατικοῦ ὄντος. Ὑλισμὸς καὶ Ἰδανισμὸς. Ἐνισμὸς, Δυαδισμὸς καὶ Πληθυσμὸς· μηχανικὴ καὶ τελεολογικὴ ἐρμηνεία τοῦ κόσμου· ὕλη καὶ εἶδος· γίγνεσθαι καὶ εἶναι· ἐγκόσμιος καὶ ὑπερκόσμιος αἰτιότης· αἱ ἀντιθέσεις αὗται οὐ μόνον ἐνοήθησαν πᾶσαι, ἀλλὰ καὶ αἱ πλεῖσται ἀνεπτύχθησαν μετὰ πολλῆς δυνάμεως ἐπιστημονικῆς ἐντὸς τῆς ἔτι ἀπασχολούσης ἡμᾶς φιλοσοφικῆς περιόδου. Τούτου δ' ἀπόδειξιν ἀρκοῦμαι φέρων ἐνταῦθα τὸ ὑλίζον σύστημα τοῦ Δημοκρίτου, ὅπερ τοσαύτης εὐμοιρεῖ σαφηνείας, ἀκολουθίας καὶ πλούτου, ὥστε ἀπέβη πρότυπον συμπάσης τῆς μετὰ ταῦτα ὑλιζούσης διδασκαλίας περὶ τοῦ παντός. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ γαῦρος ὕλισμὸς τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων εἶνε οὐσιωδῶς Δημοκρίτειος· διότι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ εὐφροστάτου ἱστορικοῦ καὶ κατακριτοῦ τῶν ὑλιζόντων δογμάτων F. A. Lange ὁ ὕλισμὸς τῶν Ἀεδύρων ἐνός μόνου θεμελιώδους δόγματος ἀμοιρεῖ ἐξ ἐκείνων ἐφ' ὧν θεμελιούται ὁ ὕλισμὸς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἦτοι τῆς διὰ φυσικῆς τινος ἀρχῆς ἀναιρέσεως πάσης τελεολογίας. Διὸ καὶ ὁ μνημονευθεὶς συγγραφεὺς δὲν ὀκνεῖ νὰ κατατάξῃ τὸν Δημοκρίτον «εἰς τοὺς μεγίστους ἐκ τῶν μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος φιλοσόφων» (Geschichte des Materialismus ἐκδ. 2. I, 11). Ἐνῶ δὲ οὕτω ἐπεσκοποῦντο πολλαχόθεν τὰ ὄντα καὶ ἐπεγείροντο τὰ πλεῖστα καὶ δυσχερέστατα τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων καὶ συστημάτων μακραιώνων κατεβάλλοντο οἱ θεμέλιοι λίθοι, οἱ ἀκάματοι φιλόσοφοι τῆς περιόδου ταύτης ἐπελαμβάνοντο καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν, ἐν αἷς πάμπολλα αὐτοὶ πρῶτοι εὔρον, ἢ προεμάντευσαν. Καὶ ἵνα ἐπὶ παραδειγμάτων τινῶν ἀποσαφήσω τὰ λεγόμενα, οἱ μὲν Πυθαγόρειοι προελάμβανον τὸν Κοπέρνικον, ὅστις δὲν ἐδίστασε νὰ ἀναγάγῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἑαυτοῦ θεωρίαν, καὶ ἐθεμελίουν ἐπιστημονικῶς τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην· ὁ δὲ Ἀλκμαίων πρῶτος ἐδίδασκεν ὅτι κέντρον τῆς αἰσθητικότητος εἶνε ὁ ἐγκέφαλος· ὁ δὲ Ἀπολλωνιάτης Διογένης, πρῶτος ἐφίστα τὴν προσοχὴν ἐπὶ τὸ ἀρτηριακὸν σύστημα· οἱ δὲ Ἐλεατικοὶ ἐδημιούργουν τὴν διαλεκτικὴν τέχνην· οἱ δὲ μηχανικοὶ καλούμενοι φιλόσοφοι προδιετύ-

πουν σαφέστατα τὸ θεμελιωδέστατον δόγμα τῶν νεωτέρων φυσικῶν ἐπιστημῶν, σχεδὸν αὐτολεξεῖ προειπόντες τὸ τοῦ Lavoisiere «dans la nature rien ne naît ni ne se perd»· ὁ δὲ Δημόκριτος καὶ αὐτὸν τὸν νόμον τῆς διατηρήσεως τῆς δυνάμεως προέλαβέ πως, τὸ μέγιστον τοῦτο θεωρητικὸν ἐγκαλλώπισμα καὶ πειραματικὸν ἐγκαύχημα τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης. Τὸ δὲ περιεργότατον πάντων εἶνε, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ σήμερον βιαίως μὲν περὶ πάντα σχεδὸν νεωτερίζουσα, εἰς μεγίστην δ' ἐμβάλλουσα κατὰ πληξιν τοὺς ἀρχαιοτροπωτέρους διδασκαλία τοῦ Δαρβίνου ἔχει προδρόμους τρόπον τινὰ καὶ ἀντιπροσώπους ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ περιόδῳ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, τὸν Ἀναξίμανδρον μάλιστα καὶ Ἐμπεδοκλέα. Τούτων ἄρα πάντων ἕνεκα ἀποβαίνει ἡ φιλοσοφία τῶν χρόνων τούτων θέαμα τερπνότατον ἅμα καὶ διδακτικώτατον. Παραβάλλον δὲ τις αὐτὴν πρὸς τὸν χάωδη καὶ ἀσύντακτον ὄγκον τῶν θεοσοφικῶν δογμάτων, τῶν μυθολογικῶν φαντασμάτων καὶ τῆς δισσπασμένης ἐμπειρίας τῆς Ἀνατολῆς εὐρίσκει τοιαύτην αὐτῆς περίπου πρὸς ταῦτα διαφορὰν, οἷαν ἔχουσιν οἱ εὐσταλεῖς καὶ φωτεινοὶ κόσμοι πρὸς τὰς πελωρίας ἀεριώδεις σφαίρας ἐξ ὧν προῆλθον κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Καντίου καὶ Laplace. Τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἐπετέλεσε τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα ἐντὸς ἐνός καὶ ἡμίσεος περιόδου αἰῶνος, ὅτε ἔτι τὸ πρῶτον ἐπελαμβάνετο τοῦ φιλοσοφικοῦ ἔργου.

Καὶ ὅμως τὸ κυριώτατον ἀγλαΐσμα τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας δὲν εἶνε γέννημα τῆς πρώτης ταύτης περιόδου, ἀλλὰ τῆς ἀμέσως μετ' αὐτὴν ἐπελθούσης· διότι ἐν ταύτῃ ἀναφαίνονται οἱ τρεῖς μέγιστοι διδάσκαλοι ἐν τε τῇ ἐλληνικῇ καὶ τῇ καθόλου φιλοσοφίᾳ, Σωκράτης, Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης, οἵτινες εἶνε συγκεφαλαίωσις τρόπον τινὰ καὶ συγκορύφωσις τῆς ἐλληνικῆς μεγαλοφυΐας ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ.

ὑπὸ τοῦ Σωκράτους ἀφέλκεται ἡ φιλοσοφία ἀπὸ τῆς πρῶτης εὐθυγράμμου, οὕτως εἶπεῖν, αὐτῆς πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν ἔξω κόσμον κινήσεως, τρεπομένη πρὸς τὸν ἠθικὸν καὶ τὸν ἔσω κόσμον, ἀπὸ τοῦ μεγακόσμου ἐπὶ τὸν μικρόκοσμον, ἕως οὗ ἐπελθὼν ὁ Πλάτων καὶ προσεπαγαγὼν τὴν διαλεκτικὴν κατέστησεν, ἵνα

εἶπω οὕτω, τὴν τροχίαν αὐτῆς κυκλοτερῆ (Διογ. Λαερτ. Α, 14. Γ, 56.). Πρῶτος δὲ Σωκράτης κατήγαγε κατὰ τὸν Κικέρωνα (Tusc. III, 4. V, 4) τὴν φιλοσοφίαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔτρεψεν αὐτὴν εἰς ζητήματα ἠθικά, περὶ ἃ μόνον κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἐπραγματεύετο, ὅπως ὀλιγωρήσας τῆς περὶ φύσεως ἐρεύνης (Μετὰ τὰ φυσ. Α. στ. 3). Αὕτη εἶνε ἡ περὶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς φιλοσοφίας κυριωτάτη Σωκρατικὴ καινοτομία, εἰς ἣν προσέθηκε καὶ μεθοδολογικὴν, πρῶτος αὐτὸς ἐπιστήσας τὴν διάνοιαν περὶ ὀρισμῶν καὶ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὴν ἐπαγωγικὴν μέθοδον συστηματικώτερον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ (Ἀριστ. Μετὰ τὰ φυσ. Α, δ, 8. καὶ στ. 3). Ἀμφότεραι αἱ καινοτομίαι αὗται ἤσκησαν ἀνυπολόγιστον δύναμιν ἐν συμπάσῃ τῇ μετὰ ταῦτα φιλοσοφίᾳ. Ταύτας δ' ἡμεῖς συνδυάζοντες ἔνθεν μὲν πρὸς τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἔνθεν δὲ πρὸς τὴν ἄλλην διδασκαλίαν καὶ τὸν βίον καὶ χαρακτῆρα τοῦ υἱοῦ τοῦ Σωφρονίσκου, κατανοοῦμεν εὐχερῶς διὰ τί οἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐκηλοῦντο καὶ ἐπλήττοντο καὶ κατείχοντο ὑπὸ τῶν φιλοσοφικῶν ἀλημάτων τοῦ παραδόξου τούτου Μαρσίου (πρβλ. Συμπόσιον Πλάτωνος).

Τί δὲ νὰ εἶπη τις περὶ τῶν δύο ἄλλων ἀνδρῶν τῆς φιλοσοφικῆς ταύτης τριάδος, τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους; Ὁ μὲν Πλάτων εἶνε ὁ πρῶτος μετ' ἀξιολόγων ἐπιστημονικῶν ἐφοδίων εἰσελθὼν εἰς τὴν μεγάλην ὁδὸν τῆς *ιδανιζούσης* διδασκαλίας περὶ τοῦ παντός, εἰς ἣν ἔπειτα εἰσῆλθον καὶ ἐβάδισαν ὁ Ἀριστοτέλης αὐτός, ὁ Λεϊβνίτιος, ὁ Βερκέλεϋς, ὁ Φίχτιος, ὁ Σχελλίγγιος, ὁ Ἐγγελος καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἡ ἀληθὴς αἰτία τῶν ὄντων εἶνε κατὰ τὸν Πλάτωνα ἡ *ιδέα* ἡ ἀληθὴς οὐσία αὐτῶν εἶνε ἡ *ιδέα* ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη εἶνε ἡ ἐπιστήμη τῶν *ιδεῶν* ἡ ἀληθὴς φιλοσοφικὴ μέθοδος εἶνε ἡ διαλεκτικὴ, ἡ τῶν *ιδεῶν* ἀντεχομένη τέλος καὶ κανὼν τοῦ ἀληθῶς ἠθικοῦ ἀνθρωπίνου βίου εἶνε ὁ ἀθάνατος καὶ ἀναλλοίωτος καὶ χωριστὸς κόσμος τῶν *ιδεῶν*. Ταῦτα εἶνε τὰ κυριώτατα τῶν Πλατωνικῶν δογμάτων, ἅτινα ἐξέθηκε μετ' ἀπαραμίλλου τέχνης καὶ δυνάμεως ὁ δαιμόνιος αὐτοῦ κάλαμος, ὅστις θαυμασίως συνῆψεν εἰς τὸ αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἁρμονικώτατα τέχνην καὶ ἐπιστήμην. Εἶδος καὶ ὕλη τῶν συγ-

γραμμάτων τοῦ Πλάτωνος ἔχουσι τὸ ἰδιόρρυθμον τοῦτο γόητρον, ὅτι ἐγείρουσι καὶ συναρπάζουσι τὸν ἀναγνώστην καὶ ἐπαίρουσιν αὐτὸν πρὸς ὑψηλότερόν τινα διανοητικὸν καὶ ἠθικὸν βίον· οὐδὲ δύναται τις ἴσως ἐξ ἀπάντων τῶν φιλοσόφων ν' ἀσκήσῃ τοσαύτην δύναμιν ἐπὶ τοῦ συναισθητικοῦ, τεχνικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου ἡμῶν, ἐξευγενίζων, διαθερμαίνων καὶ ἐπιρρωννύων αὐτόν, ὅσην ὁ μέγιστος τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους.

Ὁ δ' Ἀριστοτέλης βαίνων ἐπὶ τοῦ ἰδανισμοῦ τοῦ Πλάτωνος προάγει καὶ συντελεῖ αὐτοῦ τὰ δόγματα καὶ αὐτὸς καθυπάγει τὴν ὕλην εἰς τὸ εἶδος· ἀλλὰ καθέλκει αὐτὸ ἐκ τοῦ ὑπερβατοῦ καὶ χωριστοῦ ἐκείνου κόσμου εἰς τὰ ἐνταῦθα πράγματα. Περὶ τὰ κυριώτατα ἄρα καὶ οὐσιωδέστατα συγγενεῦει πρὸς τὸ τοῦ διδασκάλου σύστημα. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης ἀσκεῖ πλὴν τῆς διαλεκτικῆς καὶ τὴν ἐμπειρικὴν μέθοδον· ἡ δὲ κρᾶσις αὕτη τῶν δύο μεθόδων ἀποτελεῖ τὸ ἰδιόρρυθμότατον γνώρισμα τῆς Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ παραβαλλομένης. Ἀλλ' ἐκεῖνο ὅπερ μάλιστα ἐξαίρει τὸν Ἀριστοτέλην ἐν τῇ ἱστορίᾳ εἶνε ἡ ὑπ' αὐτοῦ τὸ πρῶτον γενομένη συστηματικὴ καὶ οἶον ὀργανικὴ συνάρθρωσις τῶν πλείστων φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν. Ὁ νοῦς τοῦ Ἀριστοτέλους ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἐπιστημονικός, διὸ καὶ τὸ σύστημα αὐτοῦ ἂν μὴ εἶνε τὸ πάντων τελειότατον, ἀναντιρρήτως ὅμως εἶνε ἐκ τῶν τελειοτάτων παραδειγμάτων σαφούς, ἐμμελοῦς καὶ ἀποτετελεσμένης διδασκαλίας περὶ τοῦ παντός. Πλὴν δ' ὅμως τῶν πολλῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν, ὁ Ἀριστοτέλης εἶνε πρῶτος ὀργανωτὴς καὶ πατὴρ καὶ τινῶν τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημῶν· διότι, ἵνα εἶπω μετὰ τοῦ Ἐγγέλου (Geschichte der Philos. II, 298), ὁ ὀξύτατος νοῦς αὐτοῦ εἰσέδου πανταχόσε εἰς τὸν ὅλον ὄγκον τοῦ κόσμου τῶν ὄντων καὶ ὑπέξευξεν εἰς τὴν ἔννοιαν τὸν διεσπασμένον αὐτοῦ πλοῦτον. Ἐκ ταύτης δὲ μάλιστα τῆς συστηματικότητος ἐκπηγάζει τρόπον τινὰ καὶ ἡ πλείστη δύναμις ἣν ἔσχε κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας ἡ φιλοσοφία τοῦ Σταγειρίτου, ἀμιλλωμένη πρὸς τὸ ἱστορικὸν κράτος τῶν Πλατωνικῶν δογμάτων.

Τούτων ὅμως ἀπάντων οὕτως ἐχόντων ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀρι-

στοτέλης δὲν εἶνε οἰονεὶ ἀντίποδες ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ὡς ἐνόμισάν τινες· διότι ἔχουσιν, ὡς εἶδομεν, στενωτάτην πρὸς ἀλλήλους συγγένειαν καὶ σημαντικωτάτην ὁμοιότητα· ἀλλὰ πάλιν οὔτε ἡ συγγένεια αὕτη καὶ ὁμοιότης εἶνε τόσον μεγάλαι, οὔτε αἱ πρὸς ἀλλήλους τῶν δύο ἀνδρῶν διαφοραὶ τόσον μικραί, ὥστε νὰ ὑπολάβωμεν περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι δὲν εἶνε αὐτοτελής φιλόσοφος, ἀλλὰ μόνον διασκευαστὴς καὶ μεθαρμωστὴς μορφολογικῶς τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας, ὡς ἄλλοι τινὲς διατείνονται. Ἀμφοτέρων ἡ φιλοσοφία εἶνε ἰδανισμός· παρ' ἀμφοτέροις κυριεύει ἡ διαλεκτικὴ τῆς ἐμπειρικῆς μεθόδου· ἀμφοτέροι γεραίρουσι πρὸ παντός τὸ ἠθικὸν ἀξίωμα τοῦ θεωρητικοῦ βίου· οὐδὲν ἦττον ὅμως πάντα ταῦτα συμβαίνουσι διαφῶρως παρ' ἑκατέρῳ. Πλὴν δὲ τούτου ὁ μὲν διδάσκαλος ὑπερίπταται τοῦ μαθητοῦ κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἄνω ἔπαρσιν· ὁ δὲ μαθητὴς εἰσχωρεῖ βαθύτερον τοῦ διδασκάλου εἰς τὰ μυστήρια τοῦ κόσμου τῶν πραγμάτων. Ἐγείρει ἐκεῖνος τὸ αἶσθημα καὶ πληροῖ τὴν ψυχὴν ἡμῶν θείας τινὸς πτοήσεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸ τέλειον; κατακρατεῖ πάλιν οὗτος τῆς διανοίας ἡμῶν. Καὶ ὁ μὲν Πλάτων κατακληεῖ ἡμᾶς διὰ τῆς εὐμουσίας καὶ ποιητικωτέρας χάριτος τοῦ λόγου· ὁ δ' Ἀριστοτέλης ἐκπλήττει τὸν ἀναγνώστην διὰ τῆς συντομίας, λογικῆς ἀκριθείας καὶ πεζολογικῆς στεγανότητος τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ φράσεως. Ἐὰν ζητήσωμεν εἰκόνα τινὰ τῆς ἐφ' ἡμῶν δυνάμεως τῶν δύο ἀνδρῶν δὲν εὐρίσκω ἀνάρμοστον πρὸς τοῦτο τὴν παρὰ τῷ Λογγίνῳ (περὶ Ὑψους 12) σύγκρισιν τοῦ Δημοσθένους καὶ Κικέρωνος· παραλαμβάνων λοιπὸν ταύτην δύναμαι νὰ εἶπω, ὅτι ὁ μὲν Πλάτων εἶνε ὅμοιος πρὸς σκηπτὸν τινα ἢ κεραυνόν, ὅστις «καίει ἅμα καὶ διαρπάζει», ὁ δ' Ἀριστοτέλης πρὸς ἀμφιλαφῆ ἐμπρησμόν» ὅστις «πάντη νέμεται καὶ ἀνειλεῖται, πολὺ καὶ ἐπίμονον αἰεὶ ἔχον τὸ καῖον καὶ διακληρονομούμενον ἄλλοτ' ἄλλοίως ἐν αὐτῷ καὶ κατὰ διαδοχὰς ἀνατρεφόμενον.» Προαγόμεθα φιλοσοφικῶς παρὰ τῷ Πλάτωνι ἀναθεώμενοι ἐν τοῖς διαλόγοις ἑκάστοις τὴν περιέργως καὶ θαυμαστῶς προϊοῦσαν τροφὴν καὶ αὐξήσιν τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ πνεύματος; ἔχομεν παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει ἐξαισίον τι ὅλον, ἀρτιμελὲς καὶ ἀποτετελειωμένον. Ἐκα-

τέρου τὸ μεγαλεῖον ἐκπλήττει· ἑκατέρου ἡ ἰδιορρυθμία γοητεύει. Οἱ δύο ἄρα οὔτοι μέγιστοι τοῦ φιλοσοφικοῦ τῶν Ἑλλήνων πνεύματος ἱεροφάνται ἴστανται πρὸ ἡμῶν ὡς δύο ὀλόκληροι καὶ μεγαλοπρεπεῖς κόσμοι, συγγενέστατοι μὲν πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ καὶ παρ' ἅπασαν τὴν συγγένειαν πολὺ ἔχοντες ἑκάτερος τὸ ἰδιάζον μεγαλεῖον.

Ἐπὶ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν καὶ δι' αὐτῶν ἀνῆλθεν ἡ φιλοσοφία ἐπὶ περιωπὴν, ἥς τὸ ὕψος ἀεὶποτε ἐθαύμασαν οἱ μετὰ ταῦτα αἰῶνες. Πόσα προβλήματα φιλοσοφικὰ ἐπήγειρε τὸ πρῶτον ἡ διάνοια τῆς φιλοσοφικῆς ταύτης συνωρίδος! Πόσας φιλοσοφικὰς ἀληθείας πρῶτα διδάσκουσι τὰ ἀθάνατα αὐτῶν συγγράμματα! Πόσον παιδεύει καὶ τρέφει φιλοσοφικῶς τὸν νοῦν ἡ λιπαρὰ αὐτῶν μελέτη!

Ἀλλὰ τὸ πῦρ τοῦ φιλοσοφικοῦ τῶν Ἑλλήνων πνεύματος ἀφ' οὗ ἀνέδωκε φλόγας εἰς τοσοῦτον ὕψος μετὰ πολλῆς τῆς δυνάμεως ἀναδραμούσας ἤρξατο, μοιραίως συμφθῖνον μετὰ τοῦ ἄλλου ἑλληνικοῦ βίου, ν' ἀπομαραίνεται καὶ αὐτό. Οὐχ ἦττον ὅμως καὶ ἀπομαραίνόμενον ἀνέλαμψε πολλάκις θαυμαστῶς, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐπιμελής ἐξέτασις τοῦ μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην φιλοσοφικοῦ τῶν Ἑλλήνων βίου. Ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία ὑπὸ τῶν ἐξωθεν καὶ ἔσωθεν αὐτῆς ἀνακυπτόντων μεταρρυθμιστικῶν αἰτίων πρὸς τὴν φύσιν τῶν χρόνων τούτων μεθαρμωζομένη ἐτράπη μάλιστα ἐπὶ τὴν ἔρευναν καὶ καλλιέργειαν τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας καὶ ἐδίδαξε μετὰ πολλῆς σαφηνείας καὶ λογικῆς δυνάμεως οὐκ ὀλίγα δόγματα μεγάλην ἀπολαβόντα τιμὴν παρὰ τοῦ ἔπειτα σύμπαντος χρόνου. Εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῶν χρόνων τούτων ὀφείλομεν πλὴν ἄλλων τὸν ἀποσχισμόν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἠθικῆς ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης· ἡ φιλοσοφία τῶν χρόνων τούτων ἐδίδαξε συστηματικῶς τὸ πρῶτον τὴν ἄρσιν τῶν ἐθνικῶν μεσοτοιχῶν· αὐτῆς ἔργον εἶνε ἡ πρώτη ἐπιστημονικὴ διατύπωσις τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου δόγματος τῆς πρὸς ἀλλήλους ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἀνθρώπων. Οὕτω δὲ μεγάλως προπαρσκευάσασε τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῶν νεωτέρων κοινωνιολογικῶν θεωριῶν.

Λόγου ὅμως ἐμπεσόντος περὶ τῆς εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους δυνάμεως τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀποβλέψω ἐνταῦθα πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τῶν δύο ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ἀρτίως ἀπησχόλουν ἡμᾶς, τοῦ Πλάτωνος, λέγω, καὶ Ἀριστοτέλους. Ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας δὲν γνωρίζει μέχρι τοῦδε ἄλλους φιλοσόφους, ὧν τὰ συστήματα ἔσχον τοιαύτην καὶ ἐπὶ τόσους αἰῶνας διαρκέσασαν ροπὴν πρὸς τὸν διανοητικὸν καθόλου καὶ πρὸς τὸν φιλοσοφικὸν ἰδίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος βίον, ὅσῃν ἡ Πλατωνικὴ καὶ Ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία. Δὲν εἶπε δ' ἴσως ὑπερβολὴν ὁ ποιητὴς Göthe ἀντιπαραβαλὼν τὴν σημαντικότητά τῶν δύο Ἑλλήνων φιλοσόφων πρὸς τὴν τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Καὶ ἅγιοι ἐνομίσθησαν οἱ φιλόσοφοι οὗτοι· καὶ τιμαὶ ἁγίων προσεφέροντο πρὸς αὐτούς· καὶ σχίσματα ἐγέννησεν ἡ πρὸς αὐτοὺς τιμὴ, καὶ ἵνα μετὰ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ εἶπω «ὡς οἱ λαοὶ οὕτω καὶ οἱ αἰῶνες διέστησαν πρὸς ἀλλήλους περὶ τὴν λατρείαν τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους νῦν μὲν εἰρηνικώτερον, νῦν δὲ βιαιότερον.» (Geschichte der Farbenlehre. Ueberliefertes).

Διὰ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν διετέλεσε τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος παιδεῦσθαι περὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐπὶ αἰῶνας ὅλους τὴν ἀνθρωπότητα· οὐ μόνον δὲ ἡ τῆς ἐλληνικῆς ἰδίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς ὅλης φιλοσοφίας ἱστορία τοσοῦτον πολλαχοῦ διαπλέκεται καὶ συμφύεται τρόπον τινὰ πρὸς τὰς διδασκαλίας αὐτῶν, ὥστε ἀποβαίνει σχεδὸν ἱστορία τῆς Πλατωνικῆς καὶ Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας. Οὐ μόνον δὲ τὴν φιλοσοφίαν τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων διηνεκῶς ἐνέπνεε καὶ ἐζωογόνει τὸ φιλοσοφικὸν αὐτῶν πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ τὸν Χριστιανισμὸν διέπλασαν εἰδολογικῶς τὰ ἀθάνατα αὐτῶν συγγράμματα. Ἡ ἐπίσκεψις καὶ μελέτη τῆς ἱστορικῆς δυνάμεως τῶν δύο τούτων φιλοσόφων γεννᾷ ἀβιάστως ἐν τῇ διανοίᾳ μου τὴν εἰκόνα δύο πελωρίων ποταμῶν, οἵτινες προχεόμενοι δαψιλέστατοι καὶ διαυγέστατοι εἰς ἀχανῆ πεδιάδα διαρρέουσι δι' αὐτῆς ποικίλως διασχιζόμενοι καὶ σχηματιζόμενοι κατὰ τὴν μακροτάτην αὐτῶν ροήν. Ἡ πεδιάς αὕτη εἶνε διάφορος μὲν πολλαχοῦ κατὰ τε τὴν φύσιν καὶ τὸ σχῆμα, ἄκαρπος ὅμως, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καὶ ἀτερπής, καὶ ἄλλως δὲ καθόλου εἰπεῖν τοιαύτη, ὥστε

τὸ ρεῖθρον τῶν ποταμῶν ὅσω μᾶλλον ἀπομακρύνεται τῶν πηγῶν, τόσω μὲν θολερώτερον καὶ δυσγευστότερον ἀποβαίνει, τόσω δὲ ἀβαθέστερον καὶ ἀδρανέστερον καταφέρεται. Καὶ ἐνιαχοῦ μὲν εἰς ἀγαθὴν πῶς εἰσρέον γῆν γεννᾷ χλοεράν τινα καὶ παρήγορον ὄασιν· ἐνιαχοῦ δ' εἰς κοιλώματα εἰσκυλιόμενον ἀποτελματίζεται καὶ φθείρεται· ποῦ δὲ πάλιν αὖθις εὐθετωτέρας ἐκτάσεως ἐπιτυγχάνον καθίσταται διαυγέστερον καὶ ζωηρότερον καὶ τέλος ἐμπύπτον εἰς τὴν βαθεῖαν κοίτην τῶν νεωτέρων χρόνων αὐξάνει μὲν αὐτῆς καὶ τρέφει τὸ ρεῦμα, ἀνακαθαίρεται δὲ αὐτὸ καὶ ἀποβαίνει πολυτιμότερον καὶ κατὰ πάντα εὐεργετικόν. Τῆς εἰκόνης ταύτης δύναται εὐχερέστατα νὰ εὔρη τις τὰ ἀντίστοιχα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Πλατωνικῆς καὶ Ἀριστοτελικῆς Φιλοσοφίας διὰ τῶν ἑκατονταετηρίδων τοῦ μέσου αἰῶνος. Καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον τοῦτον τὸ ἀξίωμα τοῦ θεοῦ Πλάτωνος, ὡς ὠνόμασεν αὐτὸν ἡ ἀρχαιότης, καὶ τοῦ ἀδιδασκάλου τῶν ἐπαιδόντων», ὡς ἐκάλεσε τὸν Ἀριστοτέλην ὁ Δάντης, ὑπῆρξεν ἑξοχόν τι καὶ καινὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας. Ἡ δόξα ὅμως αὕτη εἰς τίνα προσήκει ἄλλον, ἢ εἰς τὴν ἐλληνικὴν φιλοσοφίαν;

Ἀλλὰ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας τὰ νάματα καὶ εἰς τὸ ρεῦμα τῶν νεωτέρων χρόνων εἰσβαλόντα ἀπεδείχθησαν ζωτικά. Ἴνα δὲ διὰ παραδειγμάτων πιστώσω τὰ λεγόμενα, πάντες μὲν γινώσκουσι τίνα ἤσκησαν δύναμιν τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος ἐπὶ τοῦ Σλειερμαχέρου, Σχιελλιγγίου, Σγχωπεγχαυέρου, Ἐρβάρτου καὶ Ἐγέλου· ἱκανῶς δὲ γνωστὸν εἶνε πόσον ἴσχυσεν ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους φιλοσοφία ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ἐν οἷς ἀρκοῦμαι μνημονεύων τὴν σχολὴν τῶν Νέων Ἀριστοτελικῶν. Τὴν μεγάλην δύναμιν καὶ ὑπόληψιν τοῦ Σταγειρίτου ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις δύναται ἴσως κάλλιστα νὰ δηλώσῃ καὶ ἡ ἐξῆς ὁμολογία τοῦ Kuno Fischer, ἀνδρὸς ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ἱστορικῶν τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης, ὅτι «δύο τινῶν δὲν δύναται τις ἀτιμωρητῆ νὰ ὀλιγορήσῃ, τῆς Ἀριστοτελικῆς, λέγω, λογικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Καντίου» (System der Logik und Metaphysik Heidelberg 1865, σελ. VI). Ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων δύναται τις εὐκόλως νὰ ἀπο-

δείξη τὴν ἀξιόλογον σημαντικότητα ἐν τῇ νεωτέρᾳ φιλοσοφίᾳ ἢ, παραδείγματος χάριν, πρὸς τὸν Ὑλισμὸν τοῦ Δημοκρίτου ἀποβλέπων, ἢ πρὸς τὸν αἰσθητισμὸν τοῦ Πρωταγόρου καὶ τῶν Στωϊκῶν, ἢ πρὸς τὰς διδασκαλίας τῶν Νέων Πλατωνικῶν.

Ἐκ τούτων δ' ἀπάντων ἐξάγεται, ὅτι τὸ φιλοσοφικὸν ἔργον τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶνέ τι διαφερόντως ἕξοχον καὶ σημαντικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας. Οἱ αἰῶνες καὶ αἱ χιλιετηρίδες δὲν κλίνουσιν ὑπὸ σεβασμοῦ τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον τοῦ ταπεινοῦ καὶ μικροχαροῦς· οὐδὲ θὰ ἀνέτρεχεν ἡ φιλοσοφοῦσα ἀνθρωπότης τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν ζητοῦσα ψυχαγωγίαν καὶ ἐπίρρωσιν καὶ ἔμπνευσιν, ἂν τὸ ἔργον ταύτης μὴ εἶχεν ἀνεξάντλητον δύναμιν καὶ ζωὴν. Τῆς δὲ δυνάμεως καὶ ζωῆς ταύτης εὐμοιρεῖ ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία οὐ μόνον ὡς προγενεστέρα, ἀλλὰ καὶ ὡς ἑλληνική. Διότι ἐκβλάστημα τρόπον τινὰ οὔσα τοῦ καλλιγόνου ἐδάφους τῆς ἑλληνικῆς διανοίας φέρει τὸν ἰδιόρρυθμον χαρακτῆρα τῆς φύσεως τούτου. Ὅθεν ὅπως ὁ ὅλος πνευματικὸς τῶν Ἑλλήνων βίος εἶνε πλήρης ζωῆς καὶ δυνάμεως ἀνωλήθρου, οὕτω καὶ ἡ φιλοσοφία αὐτῶν. Ὅπως λοιπὸν ὁ Ὅμηρος δὲν παλαιοῦται ὑπὸ τῶν αἰώνων, οὕτω καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐμπνέουσι ζωὴν καὶ δύναμιν ἀνεξάντλητον εἰς τοὺς ἐπιγενεστέρους.

Τοιαύτη εἶνε, ἡ σημαντικότης τοῦ ἡμετέρου Ἑθνους ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, σημαντικότης θαυμαστή, ἧς λιτὴν μόνον ὑποτύπωσιν παρέχει ὁ παρῶν πρὸς ἡμᾶς λόγος.

Ἐὰν ἤδη ἀναθεωρήσωμεν προσεκτικῶς τὰ εἰρημένα, δυνάμεθα εὐχερῶς νὰ εὐρωμεν, ὅτι κεφαλαιωδέστατα ἱστορικὰ πλεονεκτήματα τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας εἶνε πρῶτον μὲν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐδημιούργησαν τὴν φιλοσοφίαν, δεύτερον δ' ὅτι οὐ μόνον ἐδημιούργησαν, ἀλλὰ καὶ ἐμόρφωσαν πρῶτοι τὴν ἐπιστήμην ταύτην καὶ ἐμόρφωσαν αὐτὴν θαυμασίως· τρίτον δ' ὅτι ἐπὶ δέκα μὲν περίπου αἰῶνας ἦσαν τὸ μόνον σχεδὸν φιλοσοφοῦν ἔθνος, ἐπὶ δέκα δ' ἔπειτα σχεδὸν ἄλλους αἰῶνας ὑπῆρξαν οἱ κράτιστοι καὶ σχεδὸν μόνοι περὶ τὴν φιλοσοφίαν παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς ἀνθρωπότητος· καὶ τέταρτον, ὅτι οἶονεῖ ἕκμαγμα οὔσα ἡ ἑλλη-

νικὴ φιλοσοφία τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καθόλου, εὐμοιρεῖ ἐξαιρετικῶς τοῦ ἰδιάζοντος γοήτρου ἐκείνου, ὅπερ γεννᾷ ὁ ἐναρμόνιος καθόλου εἰπεῖν συνδυασμὸς τοῦ νοεροῦ καὶ αἰσθητικοῦ κόσμου, τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φύσεως καὶ ἡ ἐμμελής καὶ ἀπρόληπτος ἐκείνη νηφαλιότης καὶ ἡρεμία ἅτινα πάντα χαρακτηρίζουσι μὲν καὶ τέχνην καὶ φιλοσοφίαν καὶ καθόλου τὸν πνευματικὸν τῶν Ἑλλήνων βίον, ἐξαίρουσι δὲ σημαντικῶς αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ ἀρετὴν. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων ποῖον ἐκ τῶν ἄλλων ἐθνῶν πάντων ἔτυχε τοσοῦτον ἀγαθοῦ δαίμονος; Τὰ τέσσαρα ταῦτα πλεονεκτήματα κοσμοῦσι καὶ θὰ κοσμῶσιν ἐς αἰεὶ περιφανῶς τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ θὰ ἀποτελῶσιν οἶονεῖ τοὺς κυριωτάτους τίτλους οὐχὶ τῆς ψιλῆς εὐγενείας, ἀλλὰ τῆς ἀθανασίας αὐτῆς.

Ἴδου πόσον μέγα εἶνε τὸ ἡμέτερον παρελθὸν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Ἄλλ' Ἑθνος τοιοῦτο ἔχον παρελθὸν ἀδύνατον εἶνε νὰ μὴ ἔχη καὶ μέλλον μέγα! Καὶ ἂν τὸ ἡμέτερον ἐνεστῶς εἶνε λιτόν, ἔχομεν ἐφόδια πολύτιμα πρὸς γενναῖον μέλλον, ἅτινα παρελάβομεν τιμαλφῇ κληρονομίαν παρὰ τῶν ἡμετέρων πατέρων. Οἰκοῦμεν τὴν αὐτὴν χώραν τὴν εὐκράτως συγκεραννύουσιν τὰς ἀκρότητας τῶν ἄλλων τόπων καὶ τὴν ἠδέως μὲν ἐγείρουσαν πρὸς ἐπιστήμην καὶ φιλοσοφίαν, φλογερὰν δὲ θάλλουσαν τὴν πρὸς αὐτὰς ἀγάπην. ἔχομεν γλῶσσαν, ἣτις θαυμασίως διεπλάσθη καὶ διελεπτύνθη ἐπὶ τοῦ ἄκμονος τοῦ φιλοσοφικωτάτου πνεύματος τῶν ἡμετέρων προγόνων. ἔχομεν τὰ θεσπέσια συγγράμματα τῶν Πλατῶνων καὶ Ἀριστοτελῶν, ἅτινα μετὰ τῶν ἄλλων φιλοσοφικῶν τῆς προγονικῆς ἀρχαιότητος δέλτων εἶνε οἶονεῖ ἄρισται παλαῖστραι, ἐν αἷς δύναται γυμναζόμενον τὸ ἡμέτερον πνεῦμα κάλλιστα νὰ ἀπολάβῃ εὐτονον καὶ ἐμμελῆ διάρθρωσιν καὶ παράστημα φιλοσοφικόν. Καὶ τέλος πάντων ἔχομεν ἡμᾶς αὐτοὺς κληρονομίαν πολύτιμον τῶν μακαρίων ἐκείνων ἀνδρῶν· εἴμεθα υἱοὶ γνήσιοι αὐτῶν, υἱοὶ φέροντες τὴν σφραγίδα τῆς ἡμετέρας καταγωγῆς, υἱοὶ πατρώζοντες καὶ δόξαν θεωροῦντες τὴν μίμησιν ταύτην τῶν πατέρων.

Ὅτι δὲ τῶν πατέρων τὸν χαρακτῆρα σώζομεν ζωηρὸν καὶ βαθὺν ἐν ἡμῖν ἀποτετυπωμένον, περιφανῆς παρέχει ἑαυτὸν μαρ-

τύριον ὁ πολὺς τὴν ἡλικίαν καὶ ἐπιστήμην πέρυσιν ἀφ' ἡμῶν ἐκδημήσας ἀοίδιμος προκάτοχος τῆς ἑδρας ταύτης. Τίς ἐξ ὑμῶν, φίλτατοι ὁμιληταί, δὲν τηρεῖ ζῶσαν ἐν τῇ μνήμῃ τὴν εἰκόνα τοῦ σεβαστοῦ γέροντος καὶ διδασκάλου τοῦ Ἑθνους Φιλίππου Ἰωάννου; Καὶ τίς δύναται νὰ λησμονήσῃ τὸν ἐλληνικώτατον τοῦτον ἄνδρα; Διδαχθεὶς ὑπὸ μὲν τοῦ Πλάτωνος τὴν λεπτοφυᾶ καὶ εὐαίσθητον ἀγάπην πρὸς τὸ καλόν, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους τὴν λογικὴν ἀκολουθίαν καὶ ἐνάργειαν· καὶ παρὰ μὲν τῆς φιλοσοφίας καθόλου παραλαβὼν νοῦν ὀρθόν, ἦθος στεγανόν καὶ ἀγαθωτάτην καρδίαν, παρὰ δὲ τῆς ὅλης ἐλληνικῆς φύσεως συμμετρίαν καὶ ἀρμονίαν ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ, ἀπέβη ἐνδοξὸς ἱεροφάντης τῶν φιλοσοφικῶν διδαγμάτων, ἅτινα ἀκάματος ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη (1839—1880) ἠρμῆνευε πρὸς τὴν ὀργῶσαν πρὸς τὰ καλὰ ἐλληνικὴν νεότητα. Ὁ ὅλος δ' ἄνθρωπος παρὰ τῷ ἀειμνήστῳ τούτῳ διδασκάλῳ τόσον ἐξαισιῶς διεμορφώθη, ὥστε δὲν δύναμαι νὰ νοήσω προςφύεστερον ἐπιτύμβιον αὐτοῦ ἀποιχομένου, ἢ τοὺς στίχους ἐκείνους τοῦ Εὐριπίδου, ἐν οἷς ὁ ποιητὴς μακαρίζει, ὡς νομίζεται, τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον τοῦ ἐλληνικωτάτου τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων φιλοσόφου Ἀναξαγόρου·

Ὀλβιος ὅς τις τῆς ἱστορίας
ἔσχε μάθησιν, μήτε πολιτῶν
ἐπὶ πημοσύνας μήτ' εἰς ἀδίκους
πράξεις ὀρμῶν,
ἀλλ' ἀθανάτου καθορῶν φύσεως
κόσμον ἀγήρω, τίς ποτε συνέστη
καὶ ὄπη καὶ ὄπως
Τοῖς τοιούτοις οὐδέποτ' αἰσχυρῶν
ἔργον μελέτημα προσίξει.

(Κλήμ. Ἀλεξ. Στρωμ. IV, 25, 27).

Ἀλλ' εἰ καὶ τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ ἀγαστὸς οὗτος ἄνθρωπος, τὸ ἔργον ὅμως αὐτοῦ δὲν ἔμελλε νὰ εἶνε ἐξ ἐκείνων, ἅτινα ὑψοῦνται πάντοθεν κάτοπτα καὶ περιφανῆ· διότι οἱ χρόνοι ἐν οἷς ἔζησε καὶ ἔδρασε φύσει κατέστησαν ἀδύνατον τὴν περιφάνειαν ταύτην. Ἐν τῇ ἀνεγέρσει τοῦ ἱεροῦ μεγάρου τῆς νέας ἐθνικῆς ἡμῶν φιλοσο-

φίας ἢ ἱστορία καὶ φύσις τῶν πραγμάτων ἢ διανέμουσα τὰ τοῦ ἔργου ἀνέθηκεν εἰς τὸν πρῶτον τοῦτον ἀξιόλογον ἐργάτην τὴν προκαταρκτικὴν ἐργασίαν τῆς οἰκοδομῆς, τὸν ὀμαλισμὸν τοῦ ἐδάφους, τὴν διαχάραξιν τῶν θεμελίων, τὴν καταβολὴν θεμελίων λίθων. Ταῦτα πάντα εἶνε ἀπαραίτητα! Οἱ θεμέλιοι λίθοι εἶνε μεγάλοι καὶ σημαντικώτατοι, ἀλλ' ἔχουσι φύσιν νὰ κρύπτονται τεθαμμένοι ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, ἀσήμεως φέροντες τὸ ἐφηδρασμένον ἐπ' αὐτῶν οἰκοδόμημα. Οὕτως ἐπέκλωσεν ὁ δαίμων τὰ τῶν πρώτων ἐργατῶν! Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ δεῦτεροι χωροῦντες ἐπὶ τὴν ἐργασίαν ταύτην ταπεινὸν εἶμεθα ἐπιτετραμμένοι ἔργον. Εἶθε μόνον ἢ πρόσγειος καὶ ταπεινὴ ἡμῶν ἐργασία νὰ μὴ φανῆ παντάπασιν ἀναξία τῆς καλλιτεχνικῆς οἰκοδομῆς τῶν ἐπιγόνων! Εἰς ὑμᾶς, προςφιλέστατοι ὁμιληταί, εἰς ὑμᾶς καὶ τοὺς μεθ' ὑμᾶς ἀνέθηκεν ἡ ἐθνικὴ ἱστορία τὸ χαρίεν καὶ ἐπίζηλον ἔργον νὰ προαγάγητε τὰ ὑπερανέχοντα καὶ εὐπρεπῆ τοῦ ἐγειρομένου ἱεροῦ τῆς ἐθνικῆς φιλοσοφίας. Ὑμῶν τῶν ἐπερχομένων θὰ ἀπολάμπῃ σεμνή, ἐξέχουσα καὶ μεγαλοπρεπὴς ἡ ἐργασία· τῶν ἐπερχομένων αἱ χεῖρες θὰ συντελέσωσι τὸ ποθητὸν καὶ μακάριον τοῦτο οἰκοδόμημα, ὅπερ βεβαίως θὰ συντελεσθῇ περιφανές, διότι ἀρχιτέκτων αὐτοῦ θὰ εἶνε ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ ἀριστουργὸς ἐλληνικὴ διάνοια.

Πρὸς τὴν περιφάνειαν τοῦ ἔργου τούτου ἀποβλέποντες χωρεῖτε, φίλτατοι, πρὸς συντέλεσιν αὐτοῦ μετὰ ἐλληνικῆς γενναιότητος καὶ ἀγάπης πρὸς τὰ καλὰ. Ἀποδύθητε μεγαλοφρόνως εἰς τὸν πνευματικὸν τοῦτον ἀγῶνα, οὗ ἄθλον πρόκειται ἡ ἀθανασία. Μακάριοι οἱ μέλλοντες νὰ διαδράμωσι καλλίνικοι τὸ εὐγενέστατον στάδιον τοῦ ἀγῶνος τούτου. Εὐτυχεῖς δὲ καὶ ἡμεῖς, ἐὰν λυσιτελῶς προαλείψωμεν πρὸς αὐτὸν τοὺς εὐδοκίμως ἀγωνισομένους. Καὶ καθῆκον καὶ τιμὴ καὶ τέρψις θὰ ζωογονῶσι πάντοτε τὴν πρὸς τοῦτο ἡμετέραν προθυμίαν καὶ θὰ ἐκκαίωσι τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν *ἵνα ὅσον τάχιστα ἐπαρίδῃ ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς φιλοσοφικὴν εὐκλείαν!*

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΤΩ ΟΙΚΩ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΘΕΩΝ
ΠΑΡ' ΕΛΛΗΣΙ.

1) Διάθεσις τῆς ἑλληνικῆς οἰκίας, 2) γένεσις τῆς ἐν αὐτῇ
λατρείας τῶν θεῶν, 3) τίνες οἱ ἐν αὐτῇ λατρευόμενοι
θεοὶ καὶ τίς ὁ τρόπος τῆς τούτων λατρείας.

Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ περιοδικοῦ τούτου¹⁾ ἐξεφράσα-
μεν τὴν εἰκασίαν περὶ τοῦ ἐσχάτως ἀνευρεθέντος παρὰ τὸ Βαρ-
βάκειον ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς, ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐξ οἰκια-
κῆς τοῦ θείου λατρείας, ὡς εὐρεθὲν ἐν ἐρειπίοις ἀρχαίας ἰδιωτικῆς
οἰκίας, ἧς τὰ διασωθέντα τοιχία ἐμφαίνουσι τοῦτο. Πρὸς βεβαίω-
σιν τῆς εἰκασίας ταύτης δὲν ἔχομεν ἄλλας ἀποδείξεις ἢ τὰ γνω-
στὰ ἐκ τῶν ἀρχαίων περὶ τῆς ἐν οἴκῳ λατρείας τῶν θεῶν, ἀφ' ὧν
νομίζομεν, ὅτι πιθανοποιεῖται αὕτη, ἣν καὶ ὁ ἄγγλος ἀρχαιολό-
γος Newton ἀπεδέχθη. Διὸ κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ περιλάβω-
μεν ἐν τοῖς ἐπομένοις ὅσα περὶ τῆς λατρείας ταύτης εἰσὶ γνωστὰ.

Πᾶσα ἰδιωτικὴ οἰκία, μικρὰ ἢ μεγάλη, ἦτο καὶ αὐτὴ ἱερὸν,
ἐν ἧ ἑλάτρευον οἱ ἐνοικοῦντες πάντας τοὺς τῆς πόλεως θεοὺς,
ἦτοι πολιοῦχους, πατρώους, καὶ οὓς τινὰς ἄλλους εἶχον παρα-
λάβει παρὰ τῶν προγόνων ἢ αὐτοὶ ἀπεδέχθησαν. Τούτων δὲ
πάντων εἶχον τὰ ἀγάλματα ἐξ ἧς ἕκαστος ἠδύνατο τέχνης καὶ
ὑλης, φυλασσόμενα ἐν σηκοῖς ἢ ναῖσκοις (niches) ἢ ἀρμαρίοις ἐν
τοῖς διαφόροις τῆς οἰκίας θαλάμοις, ὅπως μὴ ᾧσιν ἐκτεθειμένα
καὶ προσιτὰ πᾶσι. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτων ἀνάγκη νὰ προτάξω-
μεν ὀλίγα περὶ τῆς οἰκονομίας καὶ διαθέσεως τῆς ἑλληνικῆς οἰ-
κίας²⁾, διαγράφοντες τὸν τύπον ταύτης οἷος εἶναι ἡμῖν γνωστὸς
ἐκ τῶν συγγραφέων καὶ ἐκ μνημείων. Καὶ γενικὸς μὲν τύπος αὐ-

1) Ο', σελ. 324 κ. ἐ.

2) Περιγραφὴν αὐτῆς βλέπε ἐν Becher Charicles 2, 70 κ. ἐ. τῆς
6' ἐκδόσεως.

τῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῇ, διότι αἱ ἀνάγκαι καὶ τὸ πλῆθος
τῶν τῆς οἰκίας ἐνοίκων καὶ ἡ θέσις αὐτῆς καὶ ἡ πρόοδος τοῦ
χρόνου προεκάλουν διάφορον ἕκτασιν καὶ διαθέσιν τῆς οἰκίας καὶ
διακόσμησιν. Οὐχ ἤττον ὅμως δυνάμεθα ν' ἀποδεχθῶμεν ἓνα τινὰ
τύπον ὡς ἐπικρατέστερον, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τῇ ἀνασκαπτο-
μένῃ Πομπηίᾳ ἅπασαι αἱ οἰκίαι ὑπάγονται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ
ἤττον εἰς ἓνα γενικὸν τύπον, εἰ καὶ διαφέρουσιν ἐν πολλοῖς.

Διάθεσις καὶ οἰκονομία τῆς ἑλληνικῆς οἰκίας.

Καὶ ἐν μὲν ἀρχαιότεροις χρόνοις αἱ οἰκίαι ἦσαν μικραὶ καὶ εὐ-
τελεῖς πᾶσαι, ἀν οὐχὶ ἀπὸ πρίονος μόνον καὶ πελέκewς, ὡς αἱ
τῶν Σπαρτιατῶν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Λυκούργου¹⁾, τοιαῦται
ὅμως, οἷας περιγράφει αὐτὰς ὁ Δημοσθένης²⁾, μὴ διακρινόμεναι αἱ
τῶν πλουσίων καὶ ἰσχυρῶν ἀπὸ τῶν ἀπορωτέρων, διότι οἱ ἀρ-
χαιότεροι μόνον ναοὺς πολυταλάντους καὶ μεγαλοπρεπεῖς ὠκο-
δόμουν καὶ ἄλλα δημόσια κτίρια, εἰς ἃ συνήρχετο πολὺ πλῆθος,
οὐχὶ δὲ οἰκίας. Αἱ τῶν Ἀθηναίων οἰκίαι ἦσαν κατὰ Δικαίαρχον³⁾
(γράφοντα περὶ τὰ 300 π. Χ.) πλινθόκτιστοι καὶ μικραὶ, ποιῶ-
σαι μεγίστην ἀντίθεσιν πρὸς τὰ δημόσια οἰκοδομήματα. Ἐντεῦ-
θεν οὐδὲ ἐρείπια οἰκιῶν ἀρχαίας ἐποχῆς διεσώθησαν ἐν Ἀθήναις
καθ' ὅσον μάλιστα οἱ Ἀθηναῖοι μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πο-
λέμου κατώκουν οὐχὶ ἐν ἄστει κατὰ Θουκυδίδην⁴⁾, ἀλλ' εἰς τὰ ἐν
τοῖς δήμοις κτήματά των μᾶλλον, ὅπου συνήθως εἶχον πολυτε-
λεστέρας οἰκίας κατὰ τὸν Ἰσοκράτη⁵⁾. Μόνον ὀλίγων πλουσίων

1) Πλουτ. ἐν βίῳ Λυκ. ιγ'.

2) Κατὰ Ἀριστογ. § 207 καὶ Ὀλυμπ. γ' § 29.

3) Ἐν μικροῖς γεωγρ. τόμ. 4, σελ. 485 τῆς Γαζῆ ἐκδόσεως. «αἱ μὲν
πολλὰ τῶν οἰκιῶν εὐτελεῖς, ὀλίγαι δὲ χρήσιμοι»· πρβλ. Boeckh ἐν τῇ
τῶν Ἀθηναίων πολ. οἰκον. 1, σ. 92. Καὶ αὐτὰ αἱ τιμαὶ τῶν Ἀθήνη-
σιν οἰκιῶν ἐμφαίνουσιν τὴν εὐτέλειαν, ἀνερχόμεναι ἀπὸ 3 μῶν μέχρι
δύο ταλάντων, ἦτοι ἀπὸ 300—12000 περίπου δραχμῶν.

4) 2, 14.

5) Ἐν Ἀρεοπαγ. § 52· πρβλ. καὶ Θουκ. 2, 65. Ὡς κῦτως καὶ οἱ
Ἑλλεῖοι κατὰ Πολυβ. 4, 73.

οικίαι ἐποίουν ἐξαίρεσιν τοῦ γενικοῦ τούτου κανόνος τῆς ἐν τῷ βίῳ εὐτελείας τῶν Ἀθηναίων, ὡς ἡ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅστις διὰ τοῦ ζωγράφου Ἀγαθάρχου ἐκόσμησε γραφαῖς¹⁾ τὴν οἰκίαν του. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦδε φαίνεται ὅτι ἀρχίζει ἡ πρὸς τὴν πολυτέλειαν ῥοπή αὐξάνουσα μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου, ὥστε ἐπὶ Διογένοους τοῦ Σινωπέως κατὰ Γαληνόν²⁾ οὐ μόνον τοὺς τοίχους μὲ ἀξιολόγους γραφάς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔδαφος ἐκόσμου μὲ εἰκόνας θεῶν ἐκ πολυτελῶν ψήφων οἱ πλουσιώτεροι τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ἀρεσκόμενοι ὁμως εἰς τὴν ἀρχαίαν λιτότητα ἀποδοκιμάζουσι τὴν ἐν τούτοις πολυτέλειαν, ὡς ὁ Ξενοφῶν³⁾, λέγων ὅτι «γραφαὶ καὶ ποικιλίαι πλείονας εὐφροσύνας ἀποστεροῦσιν ἢ παρέχουσιν»· ὅθεν δηλοῦται ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἤδη ἡ τῶν οἰκιῶν πολυτελεῖς διακόσμησις δὲν ἦτο ἀσυνήθης⁴⁾).

Πλὴν τῆς ῥηθείσης ἀρχαίας λιτότητος καὶ τῆς ὕστερον πολυτελείας ταύτης αἱ τῶν ἀρχαίων ἐν τῇ πόλει οἰκίαι εἶχον τὰς ἐξῆς διαφορὰς ἀπὸ τῶν οἰκιῶν ἡμῶν· αἱ πλείστα εἶχον σχῆμα τετράγωνον ἢ ἐπίμηκες ὀρθογώνιον καὶ οὐδεμίαν ἄλλην συνήθως κοινωσίαν πρὸς τὰ ἐκτὸς εἰ μὴ τὴν διὰ μιᾶς ἢ δύο θυρῶν, κειμένων τῆς μὲν ἔμπροσθεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τῆς δὲ ὀπισθεν ὡσαύτως ἐπὶ ὁδοῦ, ἂν ὑπῆρχε τοιαύτη. Θυρίδας δὲ ἢ παράθυρα οὐδὲ ἔτι εἶχον ἐπὶ τῶν ὁδῶν ἢ οἰκίαι τινὲς μόνον, κλειόμεναι πανταχόθεν ὑπὸ τῶν τεσσάρων τοίχων. Ὀλίγαι δὲ εἶχον καὶ ὑπερῶα ἢ δευτερον πάτωμα, ἐκτεινόμενον συνήθως ἐπὶ τινος μόνον μέρους τῆς οἰκίας. Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν ἐπουσιῶδες μέρος καὶ προωρισμένα κυρίως πρὸς κατοικίαν δούλων ἢ ξένων καὶ πρὸς ἐργασίας οἰκιακάς καὶ εἰς ἀπόθεσιν πραγμάτων. Διὸ πιθανὸν ὅτι ἡ εἴσοδος εἰς τινων οἰκιῶν ὑπερῶα ἦτο ἀμέσως ἀπὸ τῆς ὁδοῦ διὰ κλίμακος. Τὸ κύριον μέρος τῆς οἰκίας ἐξετείνετο ἐπὶ τοῦ τῆς γῆς ἐδάφους καὶ ἦτο

1) Ἀνδοκ. κατὰ Ἀλκιβ. § 17. Πλουτ. Ἀλκ. 16.

2) Ἐν τῷ προτρεπ. 8· «τοὺς γὰρ τοίχους ἅπαντας ἀξιολόγοις γραφαῖς κεκοσμηθῆσθαι, τὸ δ' ἔδαφος ἐκ ψήφων πολυτελῶν συγκεῖσθαι θεῶν εἰκόνας ἔχον ἐξ αὐτῶν διατετυπωμένας».

3) Ἀπομνημ. 3, 8, 10.

4) Πλείω περὶ τούτου παρὰ Becker ἐν Χαρικλεῖ 2, 106 κ. ε.

ὄλον ἰσόπεδον τετράγωνον, ὡς εἴρηται, ἢ ἐπίμηκες ὀρθογώνιον διαιρούμενον εἰς δύο μέρη, τὸ μὲν ἔμπροσθεν καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ κείμενον ἦτο προωρισμένον διὰ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἐν τῷ οἴκῳ διατριβὴν, τὸ δὲ ὀπισθεν τούτου διὰ τὴν τῶν γυναικῶν καὶ τὰς τούτων ἐν τῷ οἴκῳ ἐργασίας.

Ἀμφότερα τὰ μέρη ταῦτα εἶχον συνήθως σχῆμα τετράγωνον, οὗ ἐν μέσῳ ἔμενεν ἰκανὸν μέρος ὑπαιθρον, αὐλὴ καλούμενον, ὅπως κατέρχεται φῶς καὶ ἥλιος καὶ ἀερίζεται ἡ οἰκία. Καὶ ἐν μέσῳ μὲν τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πλευρᾶς ἦτο ἡ εἴσοδος· ἐκατέρωθεν δὲ ταύτης εἶχον οἰκίαι τινὲς ἀποθήκας πρὸς ἐμπορίαν, ἂν ἡ οἰκία ἔκειτο ἐπὶ ὁδοῦ ἢ ἀγορᾶς. Καὶ ἂν μὲν αὐταὶ ἐδίδοντο ξένοις εἰς ἐνοίκιον, εἶχεν ἐκάστη ἀποθήκη μίαν μόνην ἐπὶ τῆς ὁδοῦ θύραν ἰκανῶς μεγάλην· ἂν ὁμως αὐτὸς ὁ οἰκοδεσπότης μετεχειρίζετο αὐτὰς πρὸς ἰδίαν χρῆσιν ἢ ἐμπορίαν, τότε εἶχον αὐταὶ καὶ πυλίδας μικρὰς ὀπισθεν, δι' ὧν ἐκοινώνουν πρὸς τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ. Ἀμφότερα ταῦτα βλέπομεν ἐν πολλαῖς οἰκίαις τῆς ἀνασκαπτομένης παρὰ τὴν Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας ἀρχαίας πόλεως Πομπηίας, ἧς αἱ οἰκίαι πολὺ πιθανὸν ὅτι εἶχον τύπον ἑλληνικόν, διότι αὕτη κεῖται ἐν χώρᾳ ὅπου αἱ πολλαὶ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, καὶ ἄλλως αἱ ῥωμαϊκαὶ οἰκίαι εἶχον ὕστερον πολλὰ κοινὰ πρὸς τὰς ἑλληνικάς. Διὰ τοῦτο δὲ ἐν τῇ συνοπτικῇ ταύτῃ περιγραφῇ τῆς ἑλληνικῆς οἰκίας ἀποβλέπομεν ἐν ἐλλείψει ἄλλων μαρτυριῶν καὶ εἰς τὰ ἐν τῇ ῥηθείσῃ πόλει σωζόμενα ἐρείπια οἰκιῶν, νομίζοντες ὅτι δὲν ἀπομακρυνόμεθα τῆς ἀληθείας διὰ τὴν καὶ ἐν ῥωμαϊκαῖς πόλεσιν ἐπικράτησιν τῆς τέχνης καὶ τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων, ἧς ἔνεκα ὁ σατυρικὸς Ἰουβενάλιος¹⁾ καὶ αὐτὴν τὴν Ῥώμην καλεῖ ἑλληνικὴν πόλιν.

Ἔτσι οἰκίαι ὁμως δὲν ἔκειντο ἐπὶ ἐμπορικῆς ὁδοῦ εἶχον ἐκατέρωθεν τῆς εἰσόδου ἔνδον δωμάτια πρὸς κατοικίαν θυρωροῦ καὶ ἄλλων δούλων, ἵπποστάσια, ἀποθήκας καὶ ἄλλα τοιαῦτα χρήσιμα εἰς τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Διὰ τῆς θύρας ταύτης εἰσέρχοντο εἰς τὴν ὑπαιθρον αὐλὴν, ἧς

1) Sat. 3, 60. Non possum ferre, Qvirites, Graecam urbem.

καὶ εἰς τὰς τέσσαρας περίξ πλευρὰς ὑπῆρχε περίστυλον ἢ στοαὶ ἐστεγασμένοι, ἵνα ὑπ' αὐτὰς διατριβῶσι καὶ περιπατῶσιν οἱ ἐν τῷ οἴκῳ, προφυλασσόμενοι ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ ἀπὸ ὄμβρων καὶ λοιπῶν τῆς ἀτμοσφαιράς ἐπενεργειῶν. Ὅπισθεν δὲ τοῦ περιστύλου τούτου ἦσαν δωμάτια, οἴκοι, οἰκήματα ἢ θάλαμοι χρήσιμοι πρὸς διατριβὴν καὶ κατοικίαν τῶν τοῦ οἴκου ἀνδρῶν· ὅθεν καὶ τινες τούτων ἀνδρῶνες, ἄλλοι κοιτῶνες, ἄλλοι παστάδες καὶ οἴκοι τρίκλινοι καλούμενοι, πεντάκλινοι, δεκάκλινοι ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν αὐταῖς κλινῶν, ἐφ' αἷς κατακλινόμενοι ἤσθιον. Εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς εἰσόδου πλευρὰν ἢ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς ὑπῆρχε θύρα μέταυλος ἢ μέσαυλος λεγομένη, εἰσάγουσα εἰς αἴθουσαν μεγάλην, ἥ ἐν μέσῳ ὑπῆρχεν ἢ ἐστία¹⁾, οὔσα τὸ ἱερώτερον τῆς οἰκίας μέρος, ἐν ᾧ συνήρχοντο πάντα τὰ μέλη τοῦ οἴκου, καὶ ἐν ᾧ ἐτελοῦντο, ὡς ὕστερον ἐροῦμεν, πᾶσαι αἱ οἰκιακαὶ θρησκευτικαὶ τελεταί, διότι παρὰ τὴν ἐστίαν ἴσταντο πᾶ τῶν ἐφεστίων καὶ οἰκιδίων θεῶν ἀγάλματα, ὧν ὑπὸ τὴν προστασίαν ἔκειτο πᾶς ὁ οἶκος. Διὰ τῆς αἰθούσης ταύτης, καὶ δι' ἐτέρας ἐν αὐτῇ εἰσόδου, εἰσέρχοντο εἰς δευτέραν αὐλὴν, ἔχουσαν περίξ στοὰς καὶ θαλάμους, ὡς καὶ ἡ πρώτη αὐλὴ, πρὸς διατριβὴν τῶν γυναικῶν. Ἐν ταῦθα ἦσαν ἐν ταῖς τῶν πλουσίων οἰκίαις τὰ ὑπὸ Πολυδεύκους²⁾ φερόμενα γυναικωνίτις, ἰστεῶν, ταλασιουργικὸς οἶκος, σιτοποιικὸς, ὀπτανεῖον, μαγειρεῖον, ἀποθήκαι, θησαυροὶ, καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν θάλαμος, ἐν ᾧ ἐκάθευδον οἱ οἰκοδεσπότες.

Πιθανὸν ὅμως ὅτι τινὲς οἰκίαι δὲν εἶχον τὴν δευτέραν ταύτην αὐλὴν, ἀλλὰ κηπάριον καὶ περίξ αὐτοῦ οἰκήματα καὶ ἀποθήκας χάριν τῶν οἰκετῶν καὶ τῆς οἰκιακῆς ἐν γένει ὑπηρεσίας.

Οἱ ὅπισθεν τῶν στοῶν τούτων θάλαμοι εἶχον πάντες θύρας ἱκανῶς μεγάλας καὶ ὑψηλάς, ὅπως οὐ μόνον ἀερίζονται, ἀλλὰ καὶ φωτίζονται· ὁποίας βλέπομεν ὅτι ἔχουσι καὶ οἱ τῶν ἐν Πομπηΐα οἰκιῶν θάλαμοι· διότι οἱ ὑπὸ τὰς στοὰς θάλαμοι ἐφωτίζοντο ἀπὸ τῆς αὐλῆς, τὰ δὲ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ δωμάτια καὶ διὰ θυρίδων

1) Ὅθεν μεσόμφαλος ἐστία παρ' Αἰσχύλῳ Ἄγαμ. 1026 λέγεται αὕτη. 2) Ἐν Ὄνομ. α'. 80.

ἴσως, ὧν ἡ χρῆσις δὲν ἦτο ἄγνωστος τοῖς ἀρχαίοις¹⁾, ἀλλὰ μόνον μετριώτερα ἢ παρ' ἡμῖν διὰ τὸν ἰδιόρρυθμον τρόπον τῆς τῶν ἀρχαίων οἰκοδομίας καὶ τὸν περιορισμένον τῶν γυναικῶν βίον.

Οἰκίαι δὲ τινες, καὶ ἰδίως αἱ μικρᾶς περιοχῆς καὶ ἐκτάσεως, εἶχον, ὡς εἴρηται, ἄνω τῶν θαλάμων καὶ δεύτερον πάτωμα, ὑπερῶν καλούμενον, ἐκτεινόμενον ἐπὶ τινος μόνον μέρους τῆς οἰκίας, συνήθως εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἔχον ἐπ' αὐτῆς καὶ θυρίδας· ἐν δὲ Πομπηΐα καὶ ἐξώστην²⁾ βλέπει τις πρὸ αὐτῶν, καὶ ἄλλας μικρᾶς θυρίδας αὐτόθι κεκλεισμένας μὲ σιδηροῦν πλέγμα, ὁποῖον ἔχουσιν ἐν ταῖς ἡμετέραις οἰκίαις τὰ τοῦ ἰσογείου πατώματος παράθυρα. Ἡ πρόνοια αὕτη ἀναφορὰν εἶχεν εἰς τοὺς δούλους, ἵνα μὴ δραπετεύωσιν ἢ μὴ κοινωνῶσι πρὸς τοὺς ἐκτός· διότι δούλοι συνήθως κατώκουν εἰς ὑπερῶα καὶ εἰργάζοντο ἐν αὐτοῖς, ἀν ἀλλαγῶν ἐν τῷ ἰσογείῳ δὲν ὑπῆρχον θάλαμοι χάριν αὐτῶν.

Ἡ τῶν οἰκιῶν ὀροφή ἦτο ἢ ἐπίπεδος, ὥστε ἐχρησίμευεν ὡς ἡλιαστήριον, ἢ κεκλιμένη καὶ μὲ κεράμους καλυπτομένη, ἵνα εὐκολώτερον καταρρέει τὸ τῆς βροχῆς ὕδωρ, ἢ καὶ ἀμφοτέρα ἐν μέρει κατὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐν τῷ οἴκῳ³⁾, ὅπως καὶ νῦν γίνεται.

Τοιῦτα τὰ κυριώτερα συστατικὰ τῶν ἐν ἄστει οἰκιῶν τῶν εὐπορωτέρων πολιτῶν. Οἱ ἀπορώτεροι ἤρκοῦντο φυσικῶς καὶ εἰς μικροτέρας καὶ εὐτελεστέρας, καθόσον μάλιστα οἱ ἄνδρες ὀλίγον χρόνον διέτριβον ἐν τῷ οἴκῳ, τὸν πλεῖστον δὲ ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἀλλαχοῦ⁴⁾· ὥστε μόνον αἱ γυναῖκες, καὶ μάλιστα αἱ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἰδίως τῶν Ἰώνων, διῆγον τὸν βίον ἐν τῷ οἴκῳ. Αἱ ἐν ἀγροῖς ὅμως καὶ τοῖς δήμοις οἰκίαι ἦσαν βεβαίως μείζονες καὶ ἄλλης ἴσως κατασκευῆς, ἀρμοζούσης μᾶλλον εἰς ἀγροτικὸν βίον.

1) Becker ἔ. ἀ. σελ. 111. καὶ Ἐρμαννον ἐν ἐλλ. ἀρχαιολ. 3. § 19 σημ. 23.

2) Ὁ Πολυδεύκης (1, 81) γεισηποδίσματα καλεῖ τοὺς ἐξώστας· «εἶτα ὑπερῶα οἰκήματα· αἱ δὲ προβολαὶ αὐτῶν, αἱ ὑπὲρ τοὺς κάτω τοίχους προὔχουσαι, γεισηποδίσματα, καὶ τὰ φέροντα αὐτὰς ξύλα γεισηπόδες».

3) Becker ἔ. ἀ. σελ. 105.

4) Τὸν παρ' Ἑλλησι βίον τῶν ἀνδρῶν περιέγραψα ἐν Χρυσωλίῳ τόμῳ Δ', σελ. 525 κ. ἔ.

Γένεσις τῆς ἐν τῷ οἴκῳ λατρείας τοῦ θεοῦ.

Ἐπειδὴ ἡ ἑλληνικὴ θρησκεία προῆλθεν ἐκ τῆς φυσιολατρείας, ὡς καὶ ἡ τῶν συγγενῶν τοῖς Ἑλλήσι λαῶν, πάντα τὰ περισοχοῦντα τὸν ἄνθρωπον φυσικὰ ὄντα ἐξελέφθησαν ὑπ' αὐτοῦ ὡς θεοί, τὰ δὲ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ καὶ τῇ γῆ τακτικῶς ἢ ἐκτάκτως γινόμενα καὶ φαινόμενα ὡς ἐνέργειαι αὐτῶν τῶν θεῶν ἢ τοῦ Ἑλληνος φαντασία προσωποποιήσασα καὶ ὡς ζῶντα καὶ ἐνεργὰ ὑπολαβοῦσα, ἀπέδωκεν αὐτοῖς ὕστερον ἀνθρωπίνην μορφήν, ἣν διὰ τῆς τέχνης πρῶτον μὲν ἀτελέστατα, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ τῆς τέχνης βελτιουμένης ἐντελέστερον, καὶ τελευταῖον τελειότατα ἀπεικόνισεν, ἀποδοῦσα ἰδανικὸν ἀνθρώπινον κάλλος ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν θεῶν, ἐν ἧ ἡλικίᾳ καὶ μορφῇ ὑπελάμβανεν αὐτοὺς, σύμφωνα πρὸς τὴν ἐμφυτον τῷ Ἑλληνι καλλαισθησίαν, δι' ἧς οὗτος ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀκμῆς του ἀπεθέωσεν αὐτὸ τὸ κάλλος.

Ἐπειδὴ δὲ ἑαυτὸν ὁ Ἑλληὴν ἐπίστευε τέκνον τῆς γῆς, ἣτις ἔτρεφε καὶ συνετήρει αὐτὸν, ἐπίστευεν ὅτι καὶ οἱ θεοὶ ἦσαν ὡσαύτως τέκνα τῆς γῆς, τελειότερας ὁμῶς φύσεως καὶ ἀθάνατοι, καθ' ὅ καὶ μόνον διαφέρουσιν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ὅτι τὸ πάλαι συνέζων καὶ συνήκουν μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς κοινωνίαν ἤρχοντο πρὸς ἄνδρας καὶ γυναῖκας, καὶ ὅτι ἐκ τῆς κοινωνίας ταύτης παρήχθησαν οἱ ἄνακτες καὶ βασιλεῖς καὶ πάντα τὰ ἀρχαῖα καὶ ἐξέχοντα γένη τῶν Ἑλλήνων, οἱ Ἑρῶες. Ἡ προβαίνουσα ὁμῶς ἐξαχρείωσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἠνάγκασε τοὺς θεοὺς ν' ἀποχωρήσωσιν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦ λοιποῦ νὰ ἐμφανίζωνται μόνον τοῖς φίλοις αὐτῶν. Ἐντεῦθεν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις οὔτε κοινωνία θεῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε τέκνα θεῶν ἀναφαίνονται. Οἱ θεοί, εἰ καὶ ἀόρατοι, οὐχ ἦττον εἰσὶ πανταχοῦ παρόντες καὶ βοήθειαν καὶ προστασίαν παρέχουσι τοῖς δικαίοις ἐπικαλουμένοις αὐτοὺς, οὐδὲ μακρὰν πολὺ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων οἰκοῦσιν. Οἰκοῦσι δηλαδὴ ὅπου ἐξ ἀρχῆς ἐπιστεύθησαν οἰκοῦντες καὶ ἐνεργοῦντες, καὶ ὅπου ἀλλαγῶν ἠὲ δόκησαν. Τὰ ἐξ ἀρχῆς λοιπὸν ὡς θεοὶ ἐκλήφθησαν ἐν γῆ καὶ ἐν θαλάσῃ καὶ ἐν οὐρανῷ εἰσὶ νῦν κατοικη-

τήρια τῶν θεῶν, ὅρη δηλονότι, ποταμοί, πηγαί, δένδρα, λειμῶνες, δάση, σπήλαια, μάλιστα δὲ τόποι μακρὰν τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχοντες, φάραγγες, χαράδραι, κοιλώματα τῆς γῆς καὶ ἄλλα τοιαῦτα εἰσὶν ἐνδιδαιτήματα τῶν θεῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἱερά, ὧν ἡ ἱερότης ἐδηλώθη ὕστερον διὰ βωμῶν.

Ὁ Ἑλληὴν ὁμῶς, θέλων νὰ ἔχη ὅσον πλησιέστερον τοὺς θεοὺς, ὅπως ἐπικαλῆται αὐτοὺς καὶ ἔχη τὴν ἀπ' αὐτῶν βοήθειαν καὶ προστασίαν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ταχέως, καθιέρωσεν, ἐνθα αὐτὸς κατῴκει, τὸν ἐπιφανέστερον τρόπον εἰς κατοικίαν τῶν θεῶν ἐκείνων, οὗς ἐξέλαβε συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ γενάρχας, ἢ ἐκ παραδόσεως ἐγίνωσκεν ὅτι αὐτοὶ ἐξελέξαντο ὡς ἀρεστὸν αὐτοῖς. Ἐν αὐτῷ ἔστησε βωμὸν καὶ παρὰ τὸν βωμὸν ἔκτισε ναὸν πρὸς κατοικίαν τοῦ θεοῦ, οὗ καὶ τὸ ἄγαλμα ἰδρύσατο ἐν αὐτῷ.

Καὶ ὁ μὲν ναὸς εἶναι οἶκος, ἐν ᾧ ἐνοικεῖ ὁ θεός, τὸ ἄγαλμα ὁμῶς οὐδέποτε ἐξελέφθη παρὰ τῶν Ἑλλήνων ὡς αὐτὸς ὁ θεός, ἀλλ' ὡς πεπληρωμένον ἐκ τῆς χάριτος αὐτοῦ καὶ ὡς ὁμοίωμα ἀπλῶς αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἀγάλλεται οὗτος ὅθεν καὶ ἄγαλμα αὐτοῦ ἐκλήθη, διότι ἀπεδέχθη διὰ τῆς καθοσιώσεως τὸν τε ναὸν καὶ τὸ ἄγαλμα, καὶ ἔκτοτε οἰκεῖ ἐν τῷ ναῷ ἢ διτνεκῶς ἢ ὁσάκις ἐπικαλοῦνται οἱ πιστοὶ προσέρχεται καὶ ἀκούει αὐτοὺς καὶ ἀποδέχεται τὰς εὐχὰς καὶ θυσίας αὐτῶν¹⁾.

Τοιαύτην καταγωγὴν ἔχουσι τὰ ἀρχαιότατα τῶν ἑλληνίδων πόλεων ἱερά, ἃ εἰσὶ καθιδρυμένα ἐν τῷ κέντρῳ καὶ ἐν ἐπιφανεῖ αὐτῶν τόπῳ. Ἀλλὰ καθόσον ἐξετείνοντο αἱ πόλεις καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἐπληθύνοντο εἴτε ἀφ' ἑαυτῶν εἴτε καὶ διὰ προσελεύσεως ἄλλων ἐξωθεν ἐρχομένων, ἠΰξανε καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐταῖς λατρευομένων θεῶν, διότι οἱ τῶν προσελθόντων νέων κατοίκων πατρῷοι θεοὶ προσετίθεντο εἰς τοὺς ἐγγχωρίους καὶ ἐλατρεύοντο ἢ ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ τῶν ἀρχαίων κατοίκων ὡς σύνναοι θεοί, ἢ ἐν ἰδίῳις ναοῖς ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ, ὅπου καὶ οἱ ναοὶ τῶν ἐγγχωρίων θεῶν, ἢ ἀλλαγῶν τῶν πόλεων. Οὕτως ἐπληθύνθησαν κατὰ μικρὸν τὰ ἐν ταῖς πόλεσιν ἱερά ὥστε, διαιρουμένων τῶν κατοίκων ἐκά-

1) Ταῦτα ἐξηγοῦνται διὰ πολλῶν ἐν Ἀθηναίου τόμ. 3, ἀπὸ σελ. 405 κ. ε.

στης ἑλληνίδος πόλεως εἰς φυλάς, φρατρίας, δήμους καὶ γένη, οὐ μόνον ἢ πόλις πᾶσα, ἀλλὰ καὶ ἐκάστη φυλὴ καὶ φρατρία καὶ ἕκαστος δῆμος καὶ πᾶσα ἐν γένει πολιτικὴ ἢ τοπικὴ συνέλευσις εἶχε τὸν ἴδιον προστάτην θεὸν ἢ ἥρωα, ἐν γενάρχην ἢ ἰδρυτὴν αὐτῆς ἐνόμιζε· πᾶσα τέχνη ἢ ἐπιτήδευμα ὑπὸ πολλῶν ἐξασκούμενον εἶχε προστάτην τὸν ἐφευρόντα καὶ ἐπινοήσαντα τὴν τέχνην καὶ τὸ ἐπιτήδευμα θεόν, καὶ εἰς τοῦτον ἀπέδιδε λατρείαν καὶ τιμὰς ἐν ἰδίῳ ἱερῷ, πάντων εἰς αὐτὸ ἐν ῥητῷ χρόνῳ συνερχομένων πρὸς τοῦτο. Διὸ πᾶσα πόλις καὶ κώμη καὶ χωρίον εἶχε πολλὰ ἱερά, βωμοὺς καὶ ναοὺς καὶ ἀγάλματα θεῶν· καὶ ἡ Ἑλλάς πᾶσα διὰ τοῦτο ἕσους εἶχε ζῶντας ἀνθρώπους, τοσαῦτα ἴσως καὶ ἀγάλματα θεῶν, δαιμόνων καὶ ἠρώων, ἀφ' ὧν ἐπληροῦντο τεμένη, ναοὶ, ὁδοὶ, πλατεῖαι, πηγαί, θέατρα, βουλευτήρια, ἀγοραὶ, γυμνάσια, παλαίστραι, οἰκίαι καὶ πᾶς ἄλλος τόπος, εἰς ὃν συνήρχοντο πολλοὶ πρὸς τινα θρησκευτικὸν ἢ πολιτικὸν ἢ κοινωνικὸν σκοπὸν. Καὶ ἐν τῷ οἴκῳ δὲ, ὅστις εἶναι ἐν μικρῷ αὐτῆ ἢ πόλις, ἕκαστος ὤφειλε νὰ λατρεύῃ καὶ τιμᾷ πάντας τοὺς τῆς πόλεως κοινούς θεοὺς, τοὺς τῆς φυλῆς καὶ γένους καὶ τῆς κοινότητος εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ οἰκοδεσπότης, καὶ τοὺς τοῦ ἐπιτηδεύματος καὶ ἄλλους οὐκ ὀλίγους ἔχοντας σχέσιν πρὸς τὸν οἶκον, τὰς κτήσεις, τὰ τέκνα, τὸν βίον καὶ πρὸς ἄλλας αὐτοῦ σχέσεις. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ οἶκος ἐκάστου πολίτου ἦτο ἱερόν καὶ κατοικητήριον ὅσων ἀνθρώπων τοσοῦτων ἢ καὶ πλειόνων θεῶν καὶ δαιμόνων.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν τελευταίων τούτων ἔστωσαν τὰ ἐξῆς¹⁾.

Περὶ τῶν ἐν τῷ οἴκῳ λατρευομένων θεῶν καὶ τοῦ τρόπου τῆς λατρείας αὐτῶν.

Ἐν τοῖς προθύροις τῆς οἰκίας καὶ τῆ παρ' αὐτῆ δημοσίᾳ ὁδῷ ἴσταντο ὡς φύλακες τῶν ὁδῶν τὰ ἀγάλματα καὶ οἱ βωμοὶ τῶν

1) Εἰς σύνταξιν τῆς διατριβῆς ταύτης, πλὴν τῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν, ἃς παραθέτομεν, καὶ πολλῶν μυθολογικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν συγγραμμάτων τῶν νεωτέρων, ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ τελευταία γνωστὴ μοι περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης πραγματεία τοῦ ἄλλοτε ἐν Ἀμβούργῳ

ἐνοδίων θεῶν, ἦτοι Ἐκάτης, ἀγυιέως Ἀπόλλωνος καὶ Ἑρμοῦ, εἰς οὓς οἱ τῶν παρακειμένων οἰκιῶν κάτοικοι ὤφειλον νὰ προσφέρωσι λατρείαν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι· διότι οἱ θεοὶ οὗτοι ἐπιστεύοντο ὅτι ἦσαν φύλακες τῶν ὁδῶν καὶ προστάται τῶν ὁδοιπόρων καὶ τῶν παρακειμένων οἰκιῶν. Ἡ μὲν Ἐκάτη, ταυτίζομένη τῇ Ἀρτέμιδι, ὡς προσωποποίησις τῆς σελήνης φωτιζούσης ἐν καιρῷ νυκτὸς τὰς ὁδοὺς καὶ μάλιστα τὰς τριόδους, ὅπου συνήθως ὡς καὶ πρὸ τῶν οἰκιῶν¹⁾ ἰδρύετο τὸ τρίμορφον, τρισσοκέφαλον καὶ τριπρόσωπον κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν διασταυρουμένων ὁδῶν ἀγάλμα αὐτῆς· ὅθεν καὶ αὐτῆ τριοδίτις λέγεται, εἰς προφύλαξιν ἐν καιρῷ νυκτὸς τῶν διαβατῶν καὶ τῶν πλησίον οἰκούντων, οἵτινες προσέφερον διὰ τοῦτο αὐτῆ εἰς θυσίαν τροφὰς κατὰ μῆνα ἕκαστον ἐν νομηνιαῖς²⁾, καταθέτοντες αὐτὰς πλησίον τοῦ ἀγάλματος τῆς ἐν ταῖς τριοδοῖς· ταύτας δὲ προσερχόμενοι ἦσθιον οἱ πτωχοί³⁾. Ὡς φύλαξ δὲ τούτων ἐν νυκτὶ ἔχει τοὺς κύναις, ἱερά αὐτῆς ζῶα⁴⁾, ὧν αἱ φωναὶ ἀναγγέλλουσι τὴν ἐν νυκτὶ ἐμφάνισιν αὐτῆς καὶ ἀποτρέπουσι τοὺς κλέπτας καὶ κακοποιούς, προφυλάττοντες οὕτω τὰς παρακειμένας οἰκίας.

Παρὰ ταῖς οἰκίαις, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ πρὸ τῶν θυρῶν⁵⁾, ἴστατο

καθηγητοῦ Ch. Petersen, Der Hausgottesdienst der alten Griechen. Cassel 1854, δοκίμου συγγραφέως πολλῶν θρησκευτικῶν καὶ μυθολογικῶν πονημάτων.

1) Ἀριστοφ. Σφηκ. 805.

ἐνοικοδομήσοι πᾶς ἀνὴρ

ὥσπερ Ἐκάτειον πανταχοῦ πρὸ τῶν θυρῶν.

πρβλ. καὶ Εὐρ. Μήδεια 396.

2) Πορφ. περὶ ἀποχῆς 2, 16, 127.

3) Πλουτ. Συμπ. 7, 6. Ἀριστοφ. ἐν Πλούτῳ 596.

4) Πλουτ. κεφ. ῥωμ. 49. Σχολ. Θεοκρ. 2, 12 καὶ Σχολ. Ἀριστοφάνους ἐν Πλούτῳ ἔ. ἀ. α' τὴν Ἐκάτην ἐν ταῖς τριοδοῖς ἐτίμων τὸ παλαιὸν διὰ τὸ τὴν αὐτὴν Σελήνην καὶ Ἀρτεμιν καὶ Ἐκάτην καλεῖσθαι. Κατὰ δὲ νομηνιαὶν οἱ πλούσιοι ἔπεμπον δεῖπνον ἐσπέρας, ὥσπερ θυσίαν τῇ Ἐκάτῃ ἐν ταῖς τριοδοῖς, οἱ δὲ πένητες ἤρχοντο πεινῶντες καὶ ἦσθιον αὐτὰ καὶ ἔλεγον ὅτι ἡ Ἐκάτη ἔφαγεν αὐτὰν.

5) Σχ. Ὀρατίου ἐν ᾠδαῖς 4, 6, 28. Ἀγυιαὶ viae'gracce dicuntur.

τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀγυιέως Ἀπόλλωνος, ὅπερ συνήθως ἐτήρει ἀρχαῖκόν τύπον καὶ ἐργασίαν, ὃν δηλαδὴ κίων εἰς ὄξυ λήγων ὡς ὀβελίσκος, ἢ κωνοειδῆς κίων, ὡσεὶ βωμὸς στρογγύλος ἢ καὶ τετράγωνος. Ἐλατρεύετο δὲ καὶ οὗτος οὐ μόνον ὡς φύλαξ τῶν οἰκιῶν καὶ ὀδῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔφορος τῆς ὑγείας τῶν κατοίκων, ἀφ' ὅτου ἐταύτισθη μὲ τὸν ἥλιον, ὅστις οὐ μόνον φωτίζει τὰς ἀγυιάς καὶ ὀδοὺς, ἀλλὰ καὶ καθαρίζει διὰ τῆς ἐξατμίσεως τὰς ὑγρασίας, καὶ οὕτω παρέχει ὑγίειαν τοῖς παροίκους, οἵτινες διὰ τοῦτο προσφέρουσιν αὐτῷ θυσίας καὶ εὐχάς. Εἰς τὴν ιδιότητα αὐτοῦ ταύτην ἀναφέρεται ἴσως καὶ τὸ κωνοειδὲς καὶ εἰς ὄξυ λήγον ἄγαλμα αὐτοῦ, ὡς ἀπεικόνισμα τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων¹⁾, ὧν ἀποτελεσμα εἶναι ἡ ἀποξήρανσις καὶ ἡ ἐντεῦθεν καθαριότης καὶ ὑγίεια· δι' ἧς καὶ ὁ θεὸς λέγεται ἀλεξίκακος, ἀποτρόπαιος καὶ προστατήριος· ἀπὸ δὲ τῆς πρὸ τῶν θυρῶν θέσεως θυραῖος καὶ θυρωρὸς. Τὴν λατρείαν αὐτοῦ ἐπέβαλε τοῖς Ἀθηναίοις νὰ θύωσι χρησμὸς ἐκ Δωδώνης, λέγων, ἀπὲρ ὑγείας τῷ Διὶ, Ἡρακλεῖ καὶ Ἀπόλλωνι προστατηρίῳ· καὶ περὶ τύχης ἀγαθῆς Ἀπόλλωνι Ἀγυιεῖ, Λητοῖ, Ἀρτέμιδι· καὶ κατ' ἀγυιάς κρατῆρας ἰστάναι· καὶ χοροὺς καὶ στεφάνηφορεῖν κατὰ τὰ πάτρια²⁾». Ἀπαντᾶται ὁμοίως καὶ παρ' ἄλλοις λατρευόμενος ὁ Ἀπόλλων ὡς προστατήριος καὶ ἀγυιεὺς, οἷον ἐν Μεγάρους καὶ ἐν Τεγέᾳ³⁾· ἔτι δὲ καὶ ἐν νομίσμα-

Varro autem κλ. Σχ. Ἀριστοφ. ἐν Σφηξ. 825· ἀπρὸ τῶν θυρῶν ἔθος εἶχον κίονας εἰς ὄξυ λήγοντας ὡς ὀβελίσκους ἰδρύειν εἰς τιμὴν Ἀπόλλωνος Ἀγυιέως». Ταῦτα καὶ Ἀρποκρατῶν ἐν λ. Ἀγυιεὺς.

1) Πλάτ. ἐν Νόμ. 914. «Ἄν τις τῶν αὐτοῦ τι καταλίπη που ἐκὼν εἴτ' ἄκων, ὁ προστυχάνων ἐάτω κεῖσθαι, νομίζων φυλάττειν ἐνοδὸν δαίμονα τὰ τοιαῦτα ὑπὸ τοῦ νόμου τῆ θεῷ καθιερωμένα». Ἐνθα ὁ σχολιαστῆς παρατηρεῖ· «τὴν Ἀρτεμιν, ἥτοι τὴν Σελήνην φησὶν, ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀπόλλων Ἀγυιεὺς· καὶ γὰρ ἄμφω τὰς ὀδοὺς πληροῦσι φωτός... ἀλλὰ καὶ τὸν Ἑρμῆν ἐνόδιον καὶ ἡγεμόνα λέγουσιν, ὡς δέον αὐτῷ πρὸς τὰς πράξεις ἡγεμόνι χρῆσθαι. Καὶ τοῦτον δὲ ἐπὶ τῶν ὀδῶν διὰ τοῦτο ἀνεστήλουν».

2) Δημοσθ. κ. Μηδείου § 14.

3) Πaus. 1, 44, καὶ 8, 53. Ἡσύχ. ἐν λ. προστατήριος.

σιν οὐκ ὀλίγων πόλεων¹⁾ ἀπεικονίζεται ὡς τοιοῦτος· ὥστε οὐδὲ λως ἀπίθανον ὅτι ἡ λατρεία αὐτοῦ ὡς τοιούτου ἦτο γενικὴ παρ' Ἑλλήσι.

Εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τοῦτον ὤμνουν οἱ διαβάται, ἐπιβεβαιούντες τοὺς λόγους των²⁾, πύχοντο οἱ ἐξ ἀποδημίας οἴκαδε ἐπιστρέφοντες, καὶ θυσίας προσέφερον οἱ κακὴν ἢ ἀγαθὴν ἀγγελίαν λαμβάνοντες³⁾.

Τρίτος ἐνόδιος θεὸς ἦτο ὁ Ἑρμῆς, ὡς ἄγγελος τοῦ Διὸς, καὶ διὰ τοῦτο ἐν ὁδοῖς ἀναστρεφόμενος εἶναι ἔφορος αὐτῶν, ὀδηγὸς καὶ προστατῆς τῶν ὁδοιπόρων· ὅθεν καλεῖται ἐνόδιος καὶ ἡγεμόνιος. Τὴν παρουσίαν δ' αὐτοῦ ἐδείκνυον τὸ πάλαι μὲν λίθοι τετράγωνοι, εἰς οὓς προσετέθη ὕστερον κεφαλὴ ἀνδρὸς καὶ ἐπιγράμματα νοθετικὰ τοῖς ὁδοιπόροις ἢ δεικνύοντα τὰς ἀποστάσεις. Ἐπειδὴ δὲ ἀρχὴ τῶν ὀδῶν εἶναι αἱ τῆς πόλεως πύλαι καὶ αἱ τῶν ναῶν καὶ οἰκιῶν θύραι, ἴσταντο παρ' αὐταῖς τὰ τοῦ θεοῦ τούτου ἀγάλματα, Ἑρμαῖ καλούμενα, καὶ ὁ θεὸς προπύλαιος, προθύραιος, πρόναος, οἷον κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀθήνησιν ἀκροπόλεως καὶ ἀλλαχοῦ⁴⁾. Εἰς τὰ ἀγάλματα αὐτοῦ προσέφερον ἀπλῆν λατρείαν οἱ διαβάται, καὶ ἔστεφον τακτικῶς⁵⁾ οἱ ἐν τοῖς οἴκοις καὶ ἐν πάσῃ τιμῇ εἶχον αἱ πόλεις, ὡς μαρτυρεῖ ἡ τῶν Ἑρμοκοπιδῶν δίκη⁶⁾ κατὰ Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, εἰς οὓς ἀπεδόθη ἡ διὰ

1) Σουΐδας ἐν λ. Ναί· Μὰ τὸν Ἀπόλλω τουτονὶ καὶ τὰς θύρας.

2) Müller ἐν Δωριεῦσι 1, 302, 4.

3) Ἀριστοφ. Ἰππ. 1320, ἐνθα ὁ Σχολ. «Ἐθος ἦν τοῖς ἐν ἀγυιαῖς ἰσταμένοις θεοῖς ἐπὶ ταῖς ἐρχομέναις ἀγγελίαις θύειν, ὡς ἂν εἰ ἀγαθαὶ εἶεν ἐπινεύσαιεν ταύταις, εἰ δὲ τούναντίον, ἀποτρέψαιεν». Πρβλ. Ὀρν. 1233, Σοφ. Ἡλεκ. 634.

4) Πaus. 1, 22, 8 ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν· ὁ αὐτὸς 4, 33, 4, ἐν τῇ τῆς Μεγαλοπόλεως.

5) Ἀθην. 10, 437 καὶ Αἰλιαν. ποικ. ἱστ. 2, 41.

6) Θουκ. 6, 27. «Ὅσοι Ἑρμαῖ ἦσαν λίθινοι ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηναίων (εἰοὶ δὲ κατὰ τὸ ἐπιχώριον, ἢ τετράγωνος ἐργασία, πολλοὶ καὶ ἐν ἰδίοις προθύροις καὶ ἱεροῖς.) μιᾶ νυκτὶ οἱ πλείστοι περιεκόπησαν τὰ πρόσωπα».

περικοπῆς τῶν προσώπων βεβήλωσις καὶ ἐξύβρισις τῶν ἀγαλμάτων τοῦ θεοῦ τούτου.

Τὸν θυραῖον τοῦτον Ἑρμῆν ἐπικαλεῖται ἐπίκουρον ὁ Στρεψιάδης παρ' Ἀριστοφάνει¹⁾, ἐξερχόμενος τῆς οἰκίας του καὶ ἀποτείνων τὸν λόγον πρὸς αὐτὸν ἰστάμενον πρὸ τῆς θύρας.

Ἐπὶ τῆς εἰσόδου οἰκιῶν τινων ἢ καὶ παρ' αὐτῇ ἐπεγράφοντο ἀγαθοῦ προδηλωτικαὶ ἢ κακοῦ ἀποκρουστικαὶ, ὡσεὶ προβασκάνια, ἐπιγραφαί, οἷα ἢ παρ' Ἰουλιανῶ²⁾ «Εἴσοδος Κράτητι Ἀγαθῶ Δαίμονι» καὶ ἄλλη παρ' ἄλλοις³⁾, ὡς «Μηδὲν εἰσὶτω κακόν».

Ἐν ἄλλαις ἀπεικονίζοντο πρὸ τῆς εἰσόδου ὄφεις, τρώγοντες ἀπὸ βωμοῦ εἰς δῆλωσιν τῆς ἱερότητος τῆς οἰκίας καὶ πρὸς ἀποτροπὴν ἀκαθαρσιῶν, οἷους ὄφεις βλέπομεν ἔν τισιν οἰκίαις τῆς ἀνασκαπτομένης πόλεως Πομπηίας· ἀλλαχοῦ εἰκόνες θεῶν καὶ δαιμόνων, ἀναφορὰν ἔχόντων πρὸς τοὺς οἰκοῦντας καὶ τὸ ἐπιτήδευμα αὐτῶν· ἐπιγραφαὶ δηλωτικαὶ ἀγαθῆς τύχης καὶ ἄλλα τοιαῦτα⁴⁾. Ὅμοια εἰκάζομεν ὅτι εἶχον καὶ ἐλληνικαὶ οἰκίαι.

Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ φθόνου καὶ παντός ἄλλου κακοῦ ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς θύρας διάφορα σύμβολα, ἀποτρόπαια καλούμενα· οἷα ἢ σκίλλα, περὶ ἧς αὐτὸς ὁ Πυθαγόρας ἐδόξαζεν ὅτι ἀποτρέπει τὴν εἰσοδὸν κακῶν φαρμάκων, ἂν ἀληθῆ λέγει ὁ Πλίνιος⁵⁾. Πρὸς ἀποτροπὴν δὲ κλεπτῶν ἰδίως ἢ καὶ ἄλλου κακοῦ ἵστατο ἔνδον τῆς θύρας, ἢ μᾶλλον παρὰ τὰς στρόφιγγας αὐτῆς, τὸ τοῦ θεοῦ τῆς κλοπῆς, τοῦ Ἑρμοῦ δηλονότι, ὅστις ἐκ τοῦ τόπου *Στροφαῖος* ἐπικαλεῖται, εἴτε τὸ ἀγαλμα ἢ ἡ κεφαλὴ μόνον⁶⁾, εἴτε γεγραμμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου ἢ εἰκὼν αὐτοῦ.

1) Ἐν Νεφέλ. 1480, ἔνθα βλ. καὶ τὸν Σχολιαστήν.

2) Ἐν λόγῳ ς'. σελ. 200· «ἐπὶ τούτου φασὶ τοὺς Ἕλληνας ἐπιγράφειν ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις ἐπὶ τῶν προφυλαίων· Εἴσοδος Κράτητι, Ἀγαθῶ δαίμονι».

3) Βλέπε τοιαύτην παρὰ Διογ. Λαερτ. 6, 39 καὶ 50.

4) Βλ. Overbeck Pompeii 1875 έκδ. γ' σελ. 311 κ. ε.

5) Ἐν Nat. hist. 20, 39.

6) Πολυδ. 8, 72 καὶ Σουίδ. ἐν λ. *στροφαῖος*. «Ἐπωνυμία ἐστὶν Ἑρμοῦ παρὰ τὸ ταῖς θύραις ἰδρῦσθαι ἐπὶ φυλακῇ τῶν ἄλλων κλεπτῶν· οὗτοι γὰρ ὀπίσω τῶν θυρῶν εἰώθασιν καὶ ἀναδύεσθαι καὶ ὄλως πανουργεῦσθαι.»

Ἐν πάσῃ δὲ χαρμοσύνῳ ἡμέρα ἑορτῆς ἢ ἄλλου εὐχαρίστου γεγονότος, οἷον γάμου, γεννήσεως τέκνων καὶ τῶν τοιούτων, ἔστεφον μὲ στεφάνους καὶ ἀνήθη τὴν θύραν τῆς οἰκίας πρὸς δῆλωσιν τῆς χαρᾶς τῶν ἐνοίκων.

Προχωροῦντες διὰ τῆς εἰσόδου εἰς τὰ ἔνδον τῆς οἰκίας, εἰσερχόμεθα εἰς τὴν αὐλήν, ἐν ἣ βλέπομεν ἐν τῷ μέσῳ ὑψούμενον ἐπὶ βαθμίδων τὸν βωμὸν τοῦ Ἑρκείου Διός, καὶ παρ' αὐτῷ ἐν πολλαῖς βεβαίως οἰκίαις τὸ τοῦ θεοῦ τούτου ἀγαλμα. Ἡ ἐν τῷ οἴκῳ λατρεία τοῦ θεοῦ τούτου εἶναι οὐ μόνον κοινὴ πάντων τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ἀρχαιοτάτη, διότι καὶ παρ' Ὀμήρῳ ἀπαντᾶται καὶ ἐν τοῖς μεγάροις τῶν ἀνάκτων¹⁾, καὶ ἐν ταῖς σκηναῖς αὐτῶν ἐν Τροίᾳ, ὡς ἐν τῇ τοῦ Ἀχιλλέως²⁾, σπένδοντος καὶ εὐχομένου τῷ Διὶ τούτῳ. Καλεῖται δὲ οὗτος Ἑρκείος ἀπὸ τῆς θέσεως, ἐν ἣ ὑπάρχει ὁ βωμὸς καὶ τὸ ἀγαλμα του, ὡς προστατεύων καὶ συντηρῶν πάντα τοὺς περὶ τὸ αὐτὸ ἔρκος, ὡς ὁ Εὐστάθιος ἐρμηνεύων τὴν εὐχὴν τοῦ Ἀχιλλέως λέγει³⁾.

Διὰ τὴν ιδιότητα δὲ ταύτην τοῦ θεοῦ ἡ λατρεία αὐτοῦ ἦτο ἀναγκαία ἐν παντὶ οἴκῳ. Ἐν Ἀθήναις μάλιστα ἐπεβάλλετο παντὶ Ἀθηναίῳ πολίτῃ, ὅστις δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναδεχθῆ ἀρχὴν τινα, εἰ μὴ ὄρκῳ ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐτέλει λατρείαν τῷ θεῷ τούτῳ⁴⁾. Λόγος δὲ τούτου εἶναι ὅτι ἡ τῶν οἴκων συντήρησις καὶ σωτηρία, ἢ ἀνατεθειμένη τῷ Διὶ τούτῳ, σώζει καὶ τὴν πολιτείαν αὐτῆν, ὡς καὶ τὰνάπαλιν.

Εἰς τὸν θεὸν τοῦτον προσέφερον θυσίαν, οἷαν ἕκαστος ἐβούλετο καὶ ἠδύνατο· ἡ ἀπλουστάτη καὶ ἀρχαιοτάτη ἦτο βεβαίως ἡ ἐξ ὀσπρίων, ἧτις ὡς λείψανον τοῦ ἀρχαίου λιτοῦ βίου τῶν ἀνθρώ-

1) Ἐν τοῖς τοῦ Ὀδυσσέως, Ὀδ. χ, 335· ποτὶ βωμὸν Ἑρκείου ἵζοιτο.

2) Ἰλ. II, 231· πρβλ. Ἀθην. 5, 189. Virg. Aen. 2, 512.

3) Σουίδας ἐν λ. «Ἑρκείος Ζεὺς· ὧ βωμοὶ ἐντὸς ἔρκους ἐν τῇ αὐλῇ ἵδρυνται· τὸν γὰρ περίβολον ἔρκος ἔλεγον, μετῆν δὲ τῆς πολιτείας, οἷς εἶη Ζεὺς Ἑρκείος».

4) Πολυδ. Ὀνομ. 8, 85. «Εἰ Ἀπόλλων ἐστὶν αὐταῖς πατρῶος καὶ Ζεὺς Ἑρκείος»· πρβλ. Κρατῖνον πρὸ Ἀθηναίων σελ. 460. «Ζεὺς ἔστι μοι Ἑρκείος».

πων φαίνεται ὅτι ἦτο συνήθης καὶ ὕστερον ἔτι, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἰδρύσεσιν ἀγαλμάτων καὶ ναῶν, καθ' ἃ ἀλλαχοῦ εἴπομεν¹⁾), καὶ ἐν ταῖς ἰδρύσεσι τῶν βωμῶν τοῦ θεοῦ τούτου²⁾). Εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν προσφερομένας θυσίας ἐλάμβανον μέρος πάντες οἱ τοῦ οἴκου, καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ δοῦλοι καὶ ἀνήλικες παῖδες, ὡς ὁ Δημοσθένης περὶ αὐτοῦ λέγει³⁾ παιδὸς ἔτι ὄντος, τηροῦντες καὶ ἐνταῦθα τὴν ἐν πάσαις ταῖς θυσίαις συνήθειαν τοῦ φέρειν στεφάνους, ὡς ὁ παρὰ Πλάτωνι⁴⁾ Κέφαλος, φέρων ἔτι τὸν στέφανον μετὰ τὴν ἐν τῇ αὐλῇ τῷ Ἐρκεῖω. Διὲ τελεσθεῖσαν θυσίαν.

Εἰς τὸ βάθος τῆς αὐλῆς ἀπέναντι τῆς εἰσόδου ἦτο ἐν πολλαῖς οἰκίαις ἡ μεγάλη αἶθουσα, ὁ ἀνδρῶν, οὗ ἐν τῷ μέσῳ ἔκειτο ἡ ἐστία, ἐφ' ἧς ἔκαιε τὸ πῦρ ἐπὶ τοῦ στρογγύλου αὐτῆς βωμοῦ⁵⁾, ὑψουμένου ἐν τισιν οἰκίαις ἐπὶ βαθμίδων⁶⁾ καὶ οὕτω χωριζομένου ἀπὸ τοῦ λοιποῦ χώρου.

Ἡ ἐστία ἦτο τὸ ἱερώτατον τῆς οἰκίας μέρος καὶ τὸ ἐπ' αὐτῆς καῖον πῦρ ἡ τῆς θεᾶς Ἐστίας συμβολικὴ ἐμφάνισις· ὅθεν σεβαστὴ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἀπαραβίαστος. Εἰς αὐτὴν κατέφευγον ὡς εἰς ἄσυλον⁷⁾ δοῦλοι τοῦ οἴκου ἀμαρτάνοντες καὶ ξένοι πρὸς τούτοις αἰτοῦντες προστασίαν καὶ βοήθειαν, ἧς καὶ ἐτύγχανον πάντοτε ὡς ἰκέται ὑπὸ τῆς θεᾶς ταύτης προσατευόμενοι⁸⁾).

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμῳ 8, 358 κ. ἐ. ἔνθα ὁ λόγος περὶ ἰδρύσεως ναῶν καὶ ἀγαλμάτων, δι' ἧς ἐδίδετο αὐτοῖς ἡ ἱερότης.

2) Ἀριστοφ. Εἰρήν. 923, ἔνθα ὁ Σχ. «ὅποτε μέλλοιεν βωμοὺς καθιδρύειν ἢ ἀγάλμα θεοῦ, ἔφοντες ὅσπρια ἀπῆρχοντο τούτων, τοῖς ἀφιδρυμένοις χαριστήρια ἀπονέμοντες τῆς πρώτης διαίτης, ὡς Ἀριστοφάνης ἐν Δαναΐσι· «μαρτύρομαι Ζητὸς Ἐρκείου, μεθ' ὧν ὁ βωμὸς οὗτος ἰδρύθη ποτέ»· ἄλλοτε δὲ καὶ πολυτελεστέρω ἱερείῳ ἀφιδρύοντο».

3) Δημ. πρὸς Εὐβουλίδην § 53—54.

4) Ἐν Πολιτείας ἀρχῇ σ. 328.

5) Κορνοῦτος περὶ φύσεως θεῶν 28· «Στρογγύλος δὲ πλάττεται καὶ κατὰ μέσους ἰδρύεται τοὺς οἴκους»· πρβλ. Ἐτυμολ. καὶ Σουΐδαν ἐν λ. Ἐστία.

6) Εὐρ. Ἡρακ. Μαινόμε. στ. 715. «Ἰκέτιν πρὸς ἀγνᾶς ἐστίας θάσσειν βᾶθροις». Θουκ. 1, 135, Ἀπολλ. 1, 1, 5.

7) Διοδ. 5, 68.

8) Ἀριστοφ. Σφηκ. 840, ἔνθα ὁ Σχ. «Τὸν Δία δεξάμενον τὴν βασι-

Ἡ τῆς ἐστίας ἱερότης εἶναι τοσοῦτον ἀρχαία, ὅσον καὶ ἡ οἰκία ὡς μέρος οὐσιῶδες αὐτῆς. Καὶ ὅμως ἡ προσωποποιήσις αὐτῆς ὡς θεᾶς νεωτέρα τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου· διότι παρ' αὐτοῖς δὲν ἀναφέρεται ὡς τοιαύτη¹⁾). Διὰ τοῦτο ἴσως λέγεται πρεσβυτέρα καὶ νεωτέρα θυγάτηρ τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ἐρέας, καταταχθεῖσα ὕστερον μετὰ τῶν δώδεκα οὐρανίων θεῶν. Ὡς θεὰ ἐμφανίζεται κατὰ πρῶτον ἐν τῷ Ὀμηρικῷ ὕμνῳ εἰς Ἀφροδίτην²⁾ καὶ παρὰ τοῖς λυρικοῖς³⁾).

Εἰκονίζεται δὲ ὡς παρθένος στέμματα λευκὰ φέρουσα διὰ τὴν ἀκήρατον καὶ ἀμίαντον φύσιν αὐτῆς καὶ τὸ ἄκαρπον καὶ ἄγονον τῆς παρθενίας⁴⁾). Καί ποτε μὲν κεκαλυμμένη τὸ πρόσωπον καὶ ἰσταμένη καὶ φέρουσα σκῆπτρον⁵⁾ ἢ σπονδεῖον, ἄλλοτε δᾶδα ἢ λύχνον, ὡς σύμβολον τοῦ ἀκοιμήτου φωτός, ἄλλοτε ἐπὶ θρόνου καθημένη⁶⁾).

Οὐ μόνον δ' ἐν τῷ οἴκῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ ναῶ τιμᾶται αὐτῇ, καὶ ἐν παντὶ ἄλλῳ ἱερῷ ἢ δημοσίῳ τόπῳ, ἐν ᾧ συνέρχονται πολλοὶ πρὸς ἐκτέλεσιν θρησκευτικοῦ ἢ κοινωνικοῦ σκοποῦ· διότι ἐν πᾶσι τούτοις ὑπῆρχεν ἐστία, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔκαιε πῦρ, καὶ ἦτις ἐθεωρεῖτο ὡς ἱερὸν κέντρον τῆς ἐνότητος τῶν συνερχομένων. Εἰς τινὰ ἱερὰ μάλιστα, ὡς ἐν τῷ τῆς Πολιάδος Ἀθηναῶν ναῶ τῷ ἐν Ἀκροπόλει καὶ ἐν τῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς, ἔδει νὰ

λείαν, ἐπιτρέπειν Ἐστία λαβεῖν ὅ,τι βούλοιο, τὴν δὲ πρῶτον μὲν παρθενίαν αἰτῆσαι, μετὰ δὲ τὴν παρθενίαν ἀπαρχὰς θυομένων αὐτῇ νέμεσθαι πρώτη παρὰ τῶν ἀνθρώπων»· πρβλ. Εὐσεβ. Εὐαγ. προπαρ. 3, 11, 4.

1) Εἰς τρία χωρία τῆς Ὀδυσσεΐας ξ. 158, ρ. 155, τ. 303, καὶ παρ' Ἡσιόδῳ ἐν Ἔργοις 733 λέγεται ἀπλῶς ἰστία.

2) στίχ. 20 κ. ἐ.

3) Πίνδ. Νεμ. 11 ἐν ἀρχῇ. 4) Πλουτ. Νουμ. 9.

5) Müller Denckm. 1, 12, 44.

6) Ἐτυμ. μέγα ἐν λ. Ἐστία. «Ἐστία, ἡ θεός· παρὰ τὸ ἔσασθαι, ὅ ἐστιν ἰδρύσασθαι· πρώτη γὰρ αὕτη οἶκον συνέστησεν· ἢ ὅτι πανταχοῦ ἰδρύεται καὶ τιμᾶται· καὶ ὅτι τὰ ἀγάλματα αὐτῆς ἰδρύοντο καθήμενα»· Plin. N. H. 30, 5, 7· Ὀμ. ὕμνος εἰς Ἀφροδ. 30·

Καί τε μέσῳ οἴκῳ κατ' ἄρ' ἔζετο.

Πᾶσι δ' ἐν νηοῖσι θεῶν τιμὰς ἔστιν.

καίη ἀκοίμητον τὸ πῦρ· σβεννύμενον δὲ ἐκ τύχης ἢ ἄλλως, προεδήλου μέγα δυστύχημα, καὶ ἔδει ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων νὰ ἀναφθῆ ἐκ νέου, καθ' ὃν τρόπον ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Νουμᾶ λέγει, πραγματευόμενος περὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ ναοῦ τῆς Ἑστίας.

Ἐν τοῖς πρυτανείοις πρὸ πάντων ὑπῆρχεν ἡ γενικὴ τῶν πόλεων ἐστία, ἐφ' ἧς ἔδει νὰ καίη πῦρ ἄσβεστον, ὅπως ἐντεῦθεν λαμβάνωσιν ἐκάστοτε πρὸς χρῆσιν τῶν ναῶν καὶ τῶν οἰκιῶν. Ἐνταῦθα εἶχεν ἡ θεὰ, ὡς πρυτανίτις, ἱερὸν, ἐν ᾧ ἴστατο ὁ βωμὸς καὶ τὸ ἄγαλμα αὐτῆς¹⁾, εἰς ὃ εὕρισκον οἱ ἰκέται ἄσυλον καὶ οἱ πρυτάνεις ἔθουον ἀναλαμβάνοντες τὴν ἀρχὴν, καὶ ἐκάλουν τοὺς ξένους εἰς δεῖπνον καὶ τῶν πολιτῶν ὅσους ἡ πόλις ἐτίμα διὰ τὰς εἰς αὐτὴν εὐεργεσίας των²⁾. Περιεκλείετο δὲ ὁ ἐνταῦθα βωμὸς αὐτῆς διὰ στρογγύλου οἰκοδομήματος, θόλου καλουμένου, συμφωνοῦντος πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ βωμοῦ καὶ ἄνωθεν διὰ ἡμισφαιρικῆς ὀροφῆς στεγαζομένου. Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἐν Ῥώμῃ ναὸς τῆς Ἑστίας, δι' οὗς λόγους φέρει ὁ Πλούταρχος³⁾, καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις Θόλος⁴⁾. Ἐπειδὴ δὲ ἱερὰ αὐτῆς ἦτο πᾶσα ἐν τῷ οἴκῳ ἐστία ὡς ἐν τοῖς ναοῖς καὶ βωμοῖς, δὲν εἶχεν ἰδίους ναοὺς ἐν Ἑλλάδι, εἰ μὴ ἐν Ἑρμιόνη ἄνευ ἀγάλματος⁵⁾.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πυρὸς ἐλάμβανον ἔτι καὶ πᾶσαι αἱ ἐκ τῶν μητροπόλεων πεμπόμεναι ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἀποικίαι⁶⁾, ὅπως ἐλάμβανον μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰ πατρῶα ἱερὰ καὶ ἐθεράπευον καθ' ὃν τρόπον καὶ αἱ μητροπόλεις πρὸς δῆλωσιν τῆς συγγενείας.

Ἐν πάσῃ θυσίᾳ ἤρχοντο καὶ ἔθουον πρῶτον τῆ Ἑστία, ὡσαύτως καὶ ἐν τέλει τῆς θυσίας⁷⁾. διὸ λέγεται ἐν τῷ εἰς Ἀφροδίτην ὁμηρικῷ ὕμνῳ (στίχ. 31)· «Πᾶσιν δ' ἐν νηοῖσι θεῶν τιμᾶοχος ἐστίν»· διότι ἱερὸν καὶ θυσία αὐτῆς ἦτο τὸ πῦρ, οὗ ἡ εὐκολος

1) Παυσ. 1, 18, 3.

2) Διονυσ. β. ἀρχ. 2, 65. Παρθεν. ἐρ. παθημ. 18. Πινδάρου Νεμέ 11 καὶ σχόλ.

3) Ἐν βίῳ Νουμᾶ κεφ. θ'.

4) Τιμαίου λεξ. ἐν λ. θόλος, Πολυδ. ὄνομ. 8, 155 καὶ Bekker ἀνεκδ. 1, 264.

5) Ἡροδ. 1, 146 περὶ τῶν ἀπ' Ἀθηνῶν Ἰώνων.

6) Παυσ. 2, 35, 2.

7) Κορνοῦτος ξ. ἀ. «Καὶ ταῖς θυσίαις οἱ Ἕλληνες ἀπὸ πρώτης τε αὐτῆς ἤρχοντο καὶ εἰς ἐσχάτην αὐτὴν κατέπαυον». Cic. N. D. 2, 27, 67.

ἀνάφλεξις ἦτο αἴσιον τοῖς θύουσι. Προσέφερον δ' αὐτῇ εἰς θυσίαν πέμματα ἐξ ἐλαίου, ἀπαρχὰς καρπῶν, μονοετῆ δάμαλιν καὶ ξηρὰ χόρτα, καὶ ἔσπενδον ὕδωρ, ἔλαιον καὶ οἶνον. Πάντα δὲ τὰ εἰς θυσίαν αὐτῆς προσφερόμενα ἐκαίοντο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ὥστε οὐδεὶς ἀπελάμβανεν ἐξ αὐτῶν. Ὅθεν ἡ παροιμία «Ἑστία θύειν» ἐπὶ τῶν οὐδὲν ἔκ τινος ὠφελουμένων, καὶ ἐπὶ τῶν μηδενὶ μεταδιδόντων τινός¹⁾.

Ἀφορμὰς πρὸς λατρείαν τῆς θεᾶς Ἑστίας καὶ θυσίαν παρεῖχον πολλὰ περιστατικὰ τοῦ βίου· οἷον ἀναχώρησις καὶ ἐπάνοδος μελῶν τοῦ οἴκου, ὅτε ὤφειλεν ὁ ἀναχωρῶν ἢ ἐπανερχόμενος ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς νὰ προσφέρῃ εὐχὰς καὶ θυσίαν ἐξαιτούμενος παρὰ τῆς θεᾶς βοήθειαν καὶ προστασίαν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ὑπολειπομένων ἐν τῷ οἴκῳ, ἢ εὐχαριστῶν διὰ τὴν αἰσίαν ἐπάνοδον εἰς τὸν οἶκον καὶ τὴν πατρίδα.

Ἦσαύτως καὶ ὅτε εἰς τὰ μέλη τοῦ οἴκου προσετίθεντο νέα εἴτε διὰ γεννήσεως εἴτε διὰ γάμου, εἴτε καὶ δι' ὠνήσεως δούλων, διότι καὶ οἱ δούλοι ἦσαν μέλη τοῦ οἴκου²⁾, ὡς ἐκτελοῦντες πολλὰς ἐργασίας χάριν τῶν δεσποτῶν πρὸς συντήρησιν τοῦ οἴκου καὶ αὐξήσιν τῆς κτήσεως ἢ οὐσίας τοῦ δεσπότου· τούτου δ' ἕνεκα ἦσαν καὶ οὗτοι ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἐφεστῶν θεῶν καὶ τοῦ κτησίου Διὸς τοῦ προστάτου τῶν κτημάτων τοῦ δεσπότου.

Ὅτε λοιπὸν προσεκτᾶτο ὅπωςδῆποτε δούλος, ἤγετο πρὸ τῆς ἐστίας, καθωσιούτο εἰς ταύτην δι' εὐχῶν, ἴσως δὲ καὶ δι' ἀπλῆς θυσίας, καὶ ὡς εἰς ἀγαθὸν οἰωνὸν ἔχεον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ διάφορα γλυκύσματα καὶ ἄλλα, καταχύσματα καλούμενα, δηλοῦντες ὅτι ἡ ἐν τῷ οἴκῳ ζωὴ καὶ ὑπερσία αὐτοῦ ἐστὶ ἡδεῖα αὐτῷ καὶ πλούτου πάροχος τοῖς δεσπόταις. Τοῦτο μανθάνομεν ἐκ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους³⁾· «Τῶν γὰρ νεωνήτων δούλων τῶν πρῶτον εἰσιόντων εἰς τὴν οἰκίαν ἢ ἀπλῶς τῶν ἐφ' ὧν

1) Σουΐδας ἐν λ. Ἑστία θύειν.

2) Πλάτ. ἐν Νόμοις 915, Αἰσχ. Ἀγχιμ. 1055· πρβλ. Becker ἐν Χαρικ. 3, 27 κ. ἐ.

3) Ἐν Πλούτῳ 768· πρβλ. Σουΐδαν καὶ Ἀρποκρατίωνα ἐν λ. καταχύσματα καὶ Πολυδ. ὄνομ. 3, 77.

οιωνίσασθαι τι ἀγαθὸν ἐβούλοντο, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ κυμφίου, περὶ τὴν ἐστίαν τὰ τραγήματα κατέχεον εἰς σημεῖον εὐπορίας. . . Σὺγκεινται δὲ τὰ καταχύσματα ἀπὸ φοινίκων, κολλύβων, τρωγαλίων, ἰσχάδων καὶ καρύων, ἅπερ ἤρπαζον οἱ σύνδουλοι· κυρίως δὲ ἐλέγοντο, ὅτε δοῦλον ἠγόραζον· ἔφερον γὰρ αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἐστίαν καὶ καθίζοντες κατὰ τῆς κεφαλῆς κατέχεον κόλλυβα».

Τὸ ἀντίθετον τούτου ἐγένετο, ὅτε συνέβαινε κακὸν τι εἰς τὴν οἰκίαν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ, μάλιστα δὲ σιτοδεία ἢ ἀφορία καὶ ἄλλο τι τοιοῦτο, τότε προσφέροντες θυσίαν ἐξήλαυνον διὰ πληγῶν ἕνα τῶν δούλων, πιστεύοντες, ὅτι δι' αὐτοῦ συνεξελαύνεται καὶ τὸ κακὸν, ὡς μανθάνομεν παρὰ Πλουτάρχου¹⁾· «Θυσία τίς ἐστι πάτριος, ἣν ὁ μὲν ἄρχων ἐπὶ τῆς κοινῆς ἐστίας δρᾷ, τῶν δὲ ἄλλων ἕκαστος ἐπ' οἴκου· καλεῖται δὲ βουλίμου ἐξέλασις· καὶ τῶν οἰκετῶν ἕνα τύπτοντες ἀγνίαις ῥάβδοις διὰ θυρῶν ἐξελαύνουσιν, ἐπιλέγοντες· *Ἐξω βούλιμον, ἔσω δὲ πλοῦτον καὶ ὑγιείαν*».

Παρὰ τὴν ἐστίαν τελουμένων πολλῶν οἰκιακῶν ἐορτῶν καὶ θουσιῶν, εἰς ἃς ἐλάμβανον μέρος οὐ μόνον οἱ ἐν τῷ οἴκῳ ἐλεύθεροι καὶ οἰκέται ἢ δούλοι, ἀλλὰ καὶ συγγενεῖς τοῦ οἰκοδεσπότη, οὐσιώδης εἶναι ἢ μετὰ τὴν γέννησιν παιδὸς τελουμένη περὶ τὴν ἐστίαν²⁾. Ἐτελεῖτο δ' αὕτη τὴν ζ' ἢ μᾶλλον τὴν ι' μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ παιδὸς ἡμέραν³⁾. Πρὸς τοῦτο ἐστέφετο ἡ θύρα στε-

1) Ἐν Συμποσ. 6, 8.

2) Οἱ ἀρχαῖοι λεξικογράφοι Σουΐδας, Ἀρποκρατίων, Ἡσύχιος, Ἐτυμολογικὸν μέγα καὶ ἄλλοι λόγον ποιοῦνται περὶ τριῶν ἐορτῶν, τελουμένων κατὰ τὴν γέννησιν παιδὸς τὴν ε', ζ' καὶ ι' ἡμέραν. Ὁ Ch. Petersen ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ ἀντιλέγων κατὰ τῆς τριπλῆς ταύτης ἐορτῆς (die Geburtstagsfeier der Griechen, Leip. 1858 σελ. 288) ἀποδεικνύει διὰ συγκρίσεως τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων τὸ ἀδύνατον τῆς τριπλῆς ταύτης ἐορτῆς, δεχόμενος ὅτι τὴν ζ' ἢ τὴν ι' μόνον ἡμέραν ἐτελεῖτο ἢ ἐορτῆ αὕτη, ὅτε ἦτο δυνατόν νὰ λάβῃ εἰς αὐτὴν μέρος καὶ ἡ μήτηρ καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ παιδός. Δὲν βλέπω ὅμως τί τὸ κωλύον νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ τινες τῶν πλουσίων ἐώρταζον δις καὶ τρίς μετὰ τὴν γέννησιν παιδός πρὸς δόξωσιν τῆς χαρᾶς των καὶ ἀπόλαυσιν τῶν τοῦ βίου ἀγαθῶν.

3) Εὐρ. Ἡλέκτρ. 652 κ. ἐ. καὶ 1123. Ἡσύχ. ἐν δεκάτῃ θύειν. Ἀριστ. Ὀρν. 922, τὴν δεκάτην θύειν. Εὐρ. Ἴων 651, γενέθλια θύειν.

φάνοις καὶ παρεσκευάζετο ἴδιος ἄρτος, χαρίσιος καλούμενος¹⁾, ζῶον πρὸς θυσίαν καὶ δεῖπνον, εἰς ὃ παρεκάθηντο οἱ συγγενεῖς, καὶ προσεφέροντο δῶρα παρὰ τῶν οἰκείων, τῶν συγγενῶν καὶ φίλων.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐτελεῖτο ἡ θυσία παρὰ τὴν ἐστίαν πρὸς τοὺς γενεθλίους θεοὺς²⁾ ὑπὲρ τοῦ καθαρμοῦ τῆς μητρὸς καὶ μαΐας καὶ ἄλλων συγγενῶν γυναικῶν, ὅσαι παρέστησαν εἰς τὸν τοκετόν· εἶτα συγγενεῖς γυναικῆς ἐλάμβανον τὸ τεχθὲν καὶ περιῆγον περὶ τὴν ἐστίαν, ἣτις πρᾶξις ἀμφιδρόμια ἐκαλεῖτο, καθοσιῶσαι οὕτως ἢ ἀναθέτουσαι αὐτὸ τοῖς θεοῖς· συγχρόνως ἐδίδετο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ παιδός, καὶ μετὰ ταῦτα εἶπετο τὸ δεῖπνον, ἐν ᾧ παρετίθεντο ὅσα ὁ παρ' Ἀθηναίῳ κωμικὸς Ἐφιππος (περὶ τὰ 280 π. Χ. ἀκμάσας), λέγει³⁾.

Εἰς τὸ δεῖπνον τοῦτο παρεκάθηντο καὶ γυναῖκες, αἵτινες καὶ εἰς τὸ ἐν τέλει τοῦ δεῖπνου ἐπόμενον συμπόσιον φαίνεται ὅτι παρέμενον, ἐν ᾧ ἐν ἄλλοις συμποσίοις τοῦτο ἦτο ἀσύνηθες, λαμβάνουσαι μέρος καὶ εἰς τὴν δι' οἴνου παιδιάν, τὸν κότταβον, καθ' ὃν ἐδίδοντο νικητήρια, ταινίαι, μῆλα καὶ φιλήματα⁴⁾. Τελευταῖον δὲ εἶπετο καὶ χορὸς, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ παρ' Ἀθηναίῳ⁵⁾ κωμικοῦ Εὐβούλου·

Εἶεν, γυναῖκες· νῦν ὅπως τὴν νύχθ' ὄλην
ἐν τῇ δεκάτῃ τοῦ παιδίου χορεύετε·
θῆσω δὲ νικητήριον τρεῖς ταινίας,
καὶ μῆλα πέντε καὶ φιλήματα ἐννέα.

Πρὸς τούτοις εὐχαὶ καὶ θυσίαι πρὸς τὴν Ἐστίαν καὶ τοὺς

1) Ἀθην. 14, 646 καὶ 15, 668. Πολυδ. 6, 73. Ἐτυμολ. ἀμφιδρόμια.

2) Μένανδρος ὁ ῥήτωρ· «Τῶν οἰκείων καὶ τῶν φίλων εὐελπὶς ἦν ἕκαστος, ἔθου θεοῖς γενεθλίοις, βωμοὶ δὲ ἡμάσσοντο».

3) Ἐν βιβλ. 9, 370. «Ἐπειτα πῶς; οὐ στέφανος οὐδεὶς ἐστι πρὸς θε τῶν θυρῶν, οὐ κνίσσα κρούει βινὸς ὑπεροχὰς ἄκρας, ἀμφιδρομίων ὄντων; ἐν οἷς νομίζεται ὁπταῖν τε τυροῦ χερβρονησίτου τόμους, ἔψειν τ' ἐλαίῳ ῥάφανον ἠγλαῖσμένην, πνίγειν τε παχέων ἀρνίων στηθύνια, τίλλειν τε φάττας καὶ κίχλας ὁμοῦ σπίνοις, κοινῇ τε χναύειν τευθίσιν σηπίδια, πιλεῖν τε πολλὰς πλεκτάνας ἐπιστρόφως, πίνειν τε πολλὰς κύλικας εὐζωρστέρας.»

4) Ἀθην. 16, 668. 5) Αὐτόθι.

λοιπούς έφεστίους και οικιδίους θεούς έγινοντο και εις τὰς ἐξῆς περιστάσεις.

Ότε έτελεύτα τις έν τῇ οἰκίᾳ, ἐξετελοῦντο θυσίαι ἱλαστήριαι τοῖς θεοῖς τούτοις, και καθαρμοὶ εὐθύς μετὰ τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ διότι ἐνεκα τούτου ἐνομιζετο μεμιασμένη ἢ τε οἰκία και οἱ έν αὐτῇ. Όθεν ἐκτός τῆς θύρας ἴστατο ἀγγεῖον με ὕδωρ, ἐνόσω ἦτο ὁ νεκρὸς έν τῇ οἰκίᾳ, εις ὃ βάπτοντες τὰς χεῖρας οἱ ἐξερχόμενοι, ἐρραίνοντο πρὸς καθαρισμὸν¹⁾ ἀπὸ τοῦ μιάσματος.

Ἄλλὰ χαρμόσυνος και ἐπίσημος ἐορτῇ, τελουμένη τοῖς έν τῷ οἰκῷ λατρευομένοις θεοῖς γαμηλίαις τε και ἄλλοις, ἦτο ἡ τῶν γάμων. Παραλείποντες ὅσα ἄλλοθεν γνωστά²⁾ περὶ τούτων, περιορίζομεν τὸν λόγον εις τὰς έν τῇ οἰκίᾳ θρησκευτικὰς ὑπὲρ τοῦ γάμου τελετάς. Ό γάμος και παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὡς θεσμὸς θεῶν γαμηλίων και ὁμογνίων και γενεθλίων³⁾, ἔδει νὰ καθιερωθῇ ὑπὸ τῆς θρησκείας. Αὐταὶ αἱ πρὸς τοὺς γαμηλίους θεοὺς, περὶ ὧν ὕστερον ὁ λόγος, θυσίαι και εὐχαί, ἡ ἐμφάνις ἱερῶν προσώπων έν τῇ τελετῇ, ἡ ἐπίσημος ἐκτέλεσις γάμου και ἄλλα περιστατικὰ⁴⁾ παρεῖχον αὐτῷ τὸ ἐκ τῆς θρησκείας και τῆς πολιτείας κύρος· ὥστε ὁ τοιοῦτος γάμος ἦτο ἱερὸς και ἀρρήκτος, και τὰ ἐξ αὐτοῦ τέκνα νόμιμοι τῶν γονέων κληρονόμοι⁵⁾. Όπως έν τοῖς μυθικοῖς γάμοις τοῦ Πηλέως και τῆς Θέτιδος προσέρχονται πάντες οἱ θεοὶ και αἱ θεαὶ, ἵνα τελέσωσι ὅσον λαμπρότερον αὐτοὺς, οὕτω προσέρχονται και πάντες οἱ τῶν εις γάμον συνερχομένων συγγενεῖς, ὅπως ἐκτελέσωσι κατὰ τὸν καθιερωμένον τρόπον τὸν γάμον ὑπὸ τὴν ἐφορίαν και προστασίαν τῶν γαμηλίων θεῶν. Πρὸ

1) Πολυδ. 8, 66. «Και οἱ ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ πενθοῦντος ἀφικνούμενοι, ἐξιόντες ἐκαθαίροντο ὕδατι περιβραίνόμενοι· τὸ δὲ προῦκειτο έν ἀγγεῖῳ κεραμέῳ ἐξ ἄλλης οἰκίας κεκομισμένον». πρὸς Εὐρ. Ἄλκιστ. 400. Ἄριστοφ. Ἐκκλ. 1025.

2) Βλ. ταῦτα παρὰ Becker έν Χαρικλεῖ 3, 276. και Hermann ἑλλ. ἀρχ. 3 § 31.

3) Μαξ. Τυρ. λόγ. 26, κφ. 6.

4) Becker ἑ. ἀ. σ. 305.

5) Αὐτόθι ἑ. ἀ. 281.

τοῦ γάμου ἤδη προσεφέροντο τοῖς θεοῖς τούτοις θυσίαι και εὐχαί, προτέλεια¹⁾ καλούμεναι. Οἱ μὲν τοῦ γαμβροῦ γονεῖς ἢ μᾶλλον ὁ πατὴρ αὐτοῦ τῷ Τελείῳ Διὶ²⁾, ὅστις ἄγει τοὺς νέους εις τὸ τέλος, τὸν σκοπὸν δηλαδὴ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνικῆς και νομίμου ζωῆς, εις τὸν γάμον, οὗ σκοπὸς εἶναι ἡ τεκνοποιΐα, οἱ δὲ τῆς νύμφης τῇ τελείᾳ Ἡρᾷ³⁾, ἣτις ὡς σύζυγος τοῦ Διὸς εἶναι ὁ τύπος ἀγαθοῦ συζυγικοῦ βίου και ἔφορος αὐτοῦ⁴⁾, ὅπως χορηγήσῃ τῇ νύμφῃ πάντα τὰ ἀγαθὰ ἡδέος και εὐδαίμονος βίου· τῇ Ἀρτέμιδι, ὅπως ἴλεως ἢ τῇ νύμφῃ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς παρθενίας, και ταῖς Μοίραις, ὅπως κλώσωσι και προμαντεύσωσι καλά τοῖς νεονύμφοις⁵⁾.

Ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν προτελείων ἦγον οἱ γονεῖς τὴν γαμουμένην παρθένον εις τὴν Ἀκρόπολιν πρὸς τὴν Πολιάδα Ἀθηναῖν και ἐτέλουν αὐτῇ θυσίαν⁶⁾. Τοῦτο δὲ βεβαίως ἐγένετο και εις ἄλλας πόλεις πρὸς τοὺς πολιούχους θεοὺς⁷⁾, ὅπως ὧσιν οὗτοι εὐμενεῖς τοῖς νεογάμοις.

Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς τοῦ γάμου τελετῆς ἔστεφον τὰ ἀγάλματα τῶν οικιδίων θεῶν πάντων, ὡς και τὴν θύραν τοῦ γαμβροῦ και τῆς νύμφης, και πάντες οἱ κατάγοντες τὴν νύμφην εις τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ ἔφερον ὡσαύτως στεφάνους εις δῆλωσιν τῆς ἱερότητος⁸⁾· πῦρ δὲ ἔκαιεν έν παντὶ τῆς οἰκίας βωμῷ και ἐπὶ τοῦ τοῦ

1) Ἦσυχ. έν λ. γάμων ἔθη. Becker ἑ. ἀ. 2, σελ. 298.

2) Πλουτ. έν Ῥωμ. κεφ. 2. Διοδ. 5, 73.

3) Πολυδ. 3, 37 κ. ἐ.

4) Σουίδας έν λ. Τελεία. «Ἡρα τελεία και Ζεὺς τέλειος ἐτιμῶντο έν τοῖς γάμοις, ὡς πρυτάνεις ὄντες τῶν γάμων. Τέλος δὲ ὁ γάμος.» Ταῦτα και οἱ Σχ. Ἄριστοφ. έν Θεσμοφ. 982.

5) Catull. 65, 305 και Αἰσχ. Εὐμ. 947 και Πολυδ. 3, 38. «Ταύτη (Ἡρα) τοῖς προτελείαις προτέλουν τὰς κόρας και Ἀρτέμιδι και Μοίραις».

6) Φωτ. λεξ. σ. 464· ἀπροτελείαν ἡμέραν ὀνομάζουσιν, έν ἣ εις τὴν ἀκρόπολιν τὴν γαμουμένην παρθένον ἄγουσιν οἱ γονεῖς ὡς τὴν θεὸν και θυσίαν ἐπιτελοῦσιν».

7) Ὡς έν Τροιζῆνι κατὰ Πaus. 2, 33.

8) Πλουτ. Ἐρωτ. 10 Σχ. Ἄριστοφ. έν Εἰρ. 866 και Ὀρν. 459.

Ἁγυιέως, καὶ θυριάματα διέχαιον ἀνά τὸν οἶκον εὐώδη ὄσμην.

Οἱ δὲ συγγενεῖς καὶ φίλοι κατέχεον ἐπὶ τοὺς νεονύμφους εἰσ-
ερχομένους εἰς τὸν οἶκον τὰ λεγόμενα καταχύσματα εἰς ση-
μεῖον ἡδύτητας καὶ εὐτυχίας ἐν τῷ βίῳ¹⁾, μεθ' ἃ εἶποντο ἄσμα-
τα, χοροὶ καὶ λοιπὰ²⁾, ἅπερ πάντα ἦσαν οὐ μόνον δείγματα χα-
ρᾶς καὶ εὐθυμίας, ἀλλὰ καὶ μαρτύρια τῆς νομιμότητος τοῦ
γάμου³⁾.

Πλὴν τῶν ἤδη ὀνομασθέντων θεῶν, εἰς οὓς ἐν καιρῷ τοῦ γά-
μου προσεφέροντο, ὡς εἶπομεν, θυσίαι, ὅπως ὧσιν εὐμενεῖς τοῖς
νεονύμφους, ὡς γαμήλιοι θεοὶ ἐνομιζόντο ἔτι, καὶ ὡς τοιοῦτοι ἐτι-
μῶντο ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὁ Οὐρανὸς καὶ ἡ Γῆ, τὸ πρῶτον γαμικὸν ζευ-
γος ἐξ οὗ προῆλθον θεοὶ καὶ ἄνθρωποι⁴⁾: οἱ ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ
Ἀνακείῳ λατρευόμενοι Τριτοπάτορες, οἷς προσέφερον λατρείαν οἱ
νεόγαμοι ὑπὲρ γενέσεως παιδῶν⁵⁾: αἱ Νύμφαι, ὧν ἄνευ οὐδεὶς γά-
μος τελεῖται κατὰ τὸν Σχολιαστὴν Πινδάρου⁶⁾, διότι αὗται
απρῶται τιμῶνται μνήμης χάριν ὅτι εὐσεβείας τε καὶ ὁσιότητος
ἀρχηγοὶ ἐγένοντο».

Καὶ ἡ Δημήτηρ δὲ, ὡς θεσμοφόρος καὶ ὀδηγὸς κοινωνικοῦ ἀγα-
θοῦ βίου ἕνεκα τῆς ὑπ' αὐτῆς εἰσαγωγῆς τῆς γεωργίας καὶ ὡς
ἰδρυτῆς τῶν θεσμοφορίων, ἐν οἷς πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐδιδάσκετο
ἀγνότης γάμου καὶ ἐζητεῖτο καρπὸς τέκνων, φαίνεται ὅτι συνέ-
πραπτεν εἰς σύνδεσμον νομίμου γάμου⁷⁾, καὶ παρεῖχε τὴν τελευ-
ταίαν εὐλογίαν καὶ ὀδηγίαν πρὸς σῶφρονα καὶ εὐτυχῆ συζυγικὸν

1) Σχ. Ἀριστοφ. ἐν Πλούτῳ στ. 768.

2) Βλ. Becker ἔ. ἀ. 308.

3) Ἀθην. 5, σ. 185· «ὡς νεόμισται ἄγειν συμπόσια περὶ τοὺς γά-
μους τῶν τε γαμηλίων θεῶν ἕνεκα καὶ τῆς οἰονεῖ μαρτυρίας»· πρβλ.
Πλούτ. ἐν Συμποσ. 4, 3. Ἀθην. 7, σ. 309.

4) Πρόκλος ἐν Τιμαίῳ 5, σελ. 293.

5) Σουΐδας ἐν λ. Τριτοπάτορες.

6) Ἐν Πυθ. 4, 104.

7) Serv. Aen. 4, 58.

«Et leges sanctas invenit at cara jugavit
Corpora connubiis et magnas condidit urbes».

βίον. Τοῦτο ποριζόμεθα ἐκ τῶν λόγων τοῦ Πλουτάρχου¹⁾, λέγον-
τος ὅτι ἡ τῆς Δήμητρος ἱέρεια, προσερχομένη εἰς τοὺς νεονύμ-
φους, ἐγκλειομένους ἤδη εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον, ἐδήλου αὐ-
τοῖς τὸν πάτριον θεσμόν, ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἴσως ἦτο ἢ νοθε-
σῖαι καὶ παραγγέλματα πρὸς τήρησιν ἀγνοῦ καὶ ἀρμονικοῦ γα-
μικοῦ βίου, καὶ εὐχαί πρὸς τεκνοποιίαν. Ἐντεῦθεν ἀφορμὴν λαμ-
βάνων ὁ Λοβέκκιος²⁾, ἀποφαίνεται ὅτι οὐδεμίαν ἄλλην μαρτυ-
ρίαν γινώσκει ὅτι ἐν τοῖς γάμοις τῶν Ἑλλήνων παρενέβαινον οἱ
τῶν θεῶν ἱερεῖς, εἰ μὴ ταύτην τοῦ Πλουτάρχου καὶ τὴν τοῦ Ζω-
ναρά³⁾, ὅτι «ἡ ἱέρεια Ἀθήνησι, τὴν ἱερὰν αἰγίδα φέρουσα,
τοὺς νεογάμους εἰσῆρχετο»· οὐχ ἦττον ὅμως δέχεται ὅτι οἱ
γάμοι ἐξετελοῦντο ἄλλως διὰ μεγάλων θρησκευτικῶν τελετῶν,
ἐπιβεβαιούμενοι δι' ὄρκου ἐπὶ τῶν βωμῶν καὶ τοῖς ἱεροῖς τῶν
θεῶν⁴⁾. Ταῦτα νομίζω ὅτι ἐπιβεβαιοῦνται καὶ ἐκ τῶν ἤδη ῥη-
θέντων περὶ τῆς ἐπισήμου τελετῆς τοῦ γάμου καὶ τῆς λατρείας
τῶν ὀνομασθέντων θεῶν, τῶν ἀναφορὰν ἐχόντων πρὸς τὸν γάμον.

Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ ἡ τῆς Δήμητρος ἱέρεια ἐγνωστοποιεῖ τὸν πά-
τριον θεσμόν τοῖς ἐν τῷ νυμφικῷ θαλάμῳ οὔσι νεονύμφους, οἱ
συγγενεῖς καὶ φίλοι τούτων ἐδείπνουν παρὰ τὴν Ἑστίαν, ἐντεῦθεν
μὲν οἱ ἄνδρες, ἐκείθεν δὲ αἱ γυναῖκες ἐν ἰδίαις τραπέζαις κατακε-
κλιμένοι. Καὶ αὕτη δὲ ἡ περίστασις ἦτο ἐξ ἐκείνων, καθ' ἃς αἱ
γυναῖκες συνήσθιον μετὰ ἀνδρῶν, εἴτε διότι πάντες οἱ σύνδειπνοι
ἦσαν συγγενεῖς, εἴτε διότι τὸ γαμικὸν τοῦτο δεῖπνον εἶχεν ἱερὸν
χαρακτῆρα, τελούμενον μετὰ τὰς ὑπὲρ τῶν νεογάμων θυσίας, εἰς
ὃ ἔδει νὰ μετέχῃσι πάντες οἱ τὰς θυσίας προσενεγκόντες τοῖς

1) Ἐν ἀρχῇ τῶν γαμικῶν παραγγελημάτων· «Μετὰ τὸν πάτριον θε-
σμόν, ὃν ὑμῖν ἡ τῆς Δήμητρος ἱέρεια συνειργνυμένοις ἐφήρμοσεν, οἶμαι
καὶ τὸν λόγον ὑμῶν συνεφαπτόμενον ὑμῖν καὶ συνυμναιοῦντα, χρήσι-
μον ἂν τι ποιῆσαι καὶ τῷ νόμῳ προσωδόν». Πρβλ. Preller Demeter
καὶ Persephone σελ. 352.

2) Ἐν Aglaoph. 1, 630, σημ. π.

3) Ἐν λεξικῷ λ. Αἰγίς σελ. 77.

4) Αἰσχ. Εὐμ. 207· «Ἦρας καὶ Διὸς πιστώματα». Ἀχιλλεύς Τάτ. 5,
14, 115, ὅτι οἱ νεόγαμοι εἰσῆρχοντο εἰς τὸ ἱερὸν πιστωσόμενοι
ἐπὶ μάρτυρι τῷ θεῷ.

θεοῖς ὡς μάρτυρες τοῦ γάμου. Καὶ ἄλλως δὲ ὁ γάμος εἶχε συμβολικὴν καὶ μυστηριώδη ἔννοιαν, ὡς ἀπομίμησις τοῦ ἱεροῦ τῶν θεῶν γάμου, τοῦ Διὸς δηλονότι καὶ τῆς Ἥρας, τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀριάδνης καὶ ἄλλων, τελουμένου πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος¹⁾, μάλιστα δὲ ἐν μυστηρίοις. Ἐντεῦθεν καὶ ἐν τοῖς τῶν θνητῶν γάμοις ἐπανελαμβάνοντό τινα συμβολικὰ καὶ μυστηριώδη, ἃ ἦσαν συνήθη ἐν τοῖς μυστηρίοις τῶν θεῶν. Ἐν Ἀθήναις τοῦλάχιστον, κατὰ Πλούταρχον²⁾, παῖς ἀμφιθαλῆς ἐν καιρῷ γάμων, ἀναλαμβάνων ἀκάνθας μετὰ δρυῖνων καρπῶν καὶ λίκνον ἄρτων πλῆρες, περιεφέρετο λέγων· «ἔφυγον κακὸν, εὔρον ἀμεινον»· δι' οὗ ἐσημαίνετο, ὅτι ἀποφυγόντες οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀγρίαν καὶ παλαιὰν δίκαιαν, εὔρον ἡμέρον βίον. Τὰ αὐτὰ δὲ ἐγίνοντο καὶ ἐν πολλοῖς μυστηρίοις³⁾. Ὅπως δὲ ἐν τούτοις, οὕτω καὶ ἐν τοῖς γάμοις ἦσθιον πέμματα ἐκ σησαμίου, τὰς σησαμίδας, διὰ τὸ πολύγονον τῶν νεονύμφων⁴⁾.

Διαρκοῦντος τοῦ γαμικοῦ αὐτοῦ δείπνου ἦδον, ὡς εἰκός, διάφορα ἄσματα, ἐν οἷς καὶ τὸ εἰς τὸν Ἀγαθοδαίμονα, εἰς δὲ ἐπίνον ἄκρατον οἶνον, εἰς δὲ τὸν Δία σωτῆρα καὶ εἰς τὴν Ὑγιάν συγκερασμένον. Τελευτῶντος δ' αὐτοῦ ἔσπενδον εἰς τὰς Μούσας, τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὴν Ἀμφιτρίτην⁵⁾ καὶ εἰς τὸν Ἑρμῆν τελευταῖον, ὡς ἐποίουν καὶ ἐν παντὶ ἄλλῳ συμποσίῳ.

Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ χορὸς παρθένων εἶχεν ὠδηγήσει τοὺς νεογάμους εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον, οὗ πρὸ τῆς θύρας ἐστεμμένης ἰστάμενος ἦδε τὰ συνήθη ἐπιθαλάμια ἄσματα. Οἱ δὲ νεόνυμφοι εἰσελθόντες προσέφερον εὐχὰς πᾶσι τοῖς θεοῖς τοῖς τε ἐφόροις καὶ προκαλοῦσι τὸν γάμον καὶ τοῖς χορηγοῦσι τὰ ἐξ αὐτοῦ καλά. Τοι-

1) Ὡς ἐν Κρήτῃ ἐν τῇ Κνωσίων χώρᾳ κατὰ Διόδωρ. 5, 72.

2) Ἐν τῷ περὶ παροιμιῶν Ἀλεξ. 16.

3) Δημοσθένους περὶ στεφ. § 259 καὶ πλείω ὁ Lobbeck ἐν Agl. σ. 648.

4) Σχολ. Ἀριστοφ. Εἰρ. 869. «Ἐδόκουν γὰρ ἐν τοῖς γάμοις σήσαμον διδόναι, ὅς ἐστι πλακοῦς γαμικὸς ἀπὸ σησάμου πέποιημένος διὰ τὸ πολύγονον». πρβλ. Becker ἐν. ἀ. 3, 310.

5) Πλούτ. ἐν συμπ. τῶν ἐπτὰ φιλοσόφ. ἐν τέλει κεφ. 21. Ἀθην. σελ. 32. Ὀδυσ. γ, 335.

οὔτοι δ' ἦσαν ἢ τοῦ ἔρωτος θεὰ Ἀφροδίτη¹⁾ μετὰ τῶν ἀκολούθων αὐτῆς, ὁ δὲ διὰ λόγου συντελέσας εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ γάμου Ἑρμῆς²⁾, ὁ δὲ διὰ τῆς ἐνώσεως ἀμφοτέρων τούτων προσωποποιῶν τὴν ἐκτελεσθεῖσαν σύναψιν τοῦ γάμου θεὸς Ἑρμαφρόδιτος. Ἡ μυχία Ἀητῶ, ταῦτιζομένη τῇ γαμηλίᾳ καὶ τελείᾳ Ἥρα³⁾. Ἡ θεὰ Πειθῶ συντελοῦσα διὰ τοῦ λόγου εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ γάμου καὶ τῶν κατ' αὐτόν· οἱ τέσσαρες πτερωτοὶ παῖδες, οἱ ἀοράτως ἐπενεργοῦντες εἰς παρασκευὴν καὶ σύναψιν τοῦ γάμου, Ἑρως, Ἴμερος, Πόθος καὶ Ὑμῆρ ἢ Ὑμέναιος, ὧν ἡ διαστολὴ δὲν εἶναι εὐκολος⁴⁾.

Αἱ Χάριτες, αἱ χάριν καὶ κάλλος παρέχουσαι τοῖς νέοις, αἱ Μοῦσαι, αἱ διὰ τῶν δώρων τῆς διανοίας ἡδὺν καὶ ἐπαγωγὸν καθιστῶσαι τὸν βίον, καὶ αἱ εὐάρεστον καὶ εὐτυχῆ ἀναδεικνύουσαι αὐτὸν Ὡραι, Δίκη Εὐνομία καὶ Εἰρήνη, αἱ Μοῖραι, αἱ χορηγοῦσαι τὰ τοῦ βίου καλὰ ἢ κακὰ κατὰ τὰς πράξεις καὶ διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων. Ἐπὶ τούτοις δὲ ὁ γαμήλιος Ζεὺς καὶ ἡ τελεία Ἥρα⁵⁾ καὶ ἡ Ἀρτεμις⁶⁾, ὅπως ἴλεως ἦ τῇ νύμφῃ διὰ τὴν μὴ τήρησιν τῆς παρθενίας, καὶ τελευταῖος ὁ τῶν νυχίων θεῶν Ἑρμῆς, ὃν πυμάτω σπένδουσιν, ὅτι μνησαίετο κοίτου⁷⁾.

διότι ἐπιστεύετο «ἡγήτωρ ὄνειρων καὶ νυκτὸς ὀπωπτήρ⁸⁾».

1) Μυχία καλουμένη ἀπὸ τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου, ὅστις καὶ μυχὸς καλεῖται καὶ ἢ ἐν αὐτῷ κλίνη λέκτρα μύχια. Πουσ. ἐν λ. μυχὸς, καὶ Αἰλ. ἱστ. ζῶων, 10, 34.

2) Πλουτ. γαμ. παραγγέλιμ. ἐν ἀρχῇ. «Οἱ παλαιοὶ τῇ Ἀφροδίτῃ τὸν Ἑρμῆν συγκαθίδρυσαν, ὡς τοῖς περὶ τὸν γάμον ἡδονῆς μάλιστα λόγου δεομένης, τὴν τε Πειθῶ καὶ τὰς Χάριτας, ἵνα πείθοντες διαπράττωνται παρ' ἀλλήλων ἃ βούλονται, μὴ μαχόμενοι μηδὲ φιλονεικοῦντες.» Ὅθεν καὶ Ἑρμῆς ψιθυριστὴς εἶχεν ἄγαλμα ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰ Ἀνέκδ. Βεκήρου σελ. 317· πρβλ. Σουίδαν ἐν λ. Ψιθυριστὴς Ἑρμῆς καὶ Ἀρποκρατίωνα ἐν λ. ψιθυριστὴς Ἑρμῆς· «ἦν τις Ἀθήνησιν Ἑρμῆς οὕτω καλούμενος· ἐτιμᾶτο δὲ Ἀθήνησι καὶ ψιθυρὸς Ἀφροδίτῃ καὶ Ἑρως ψιθυρὸς».

3) Πλουτ. π. τ. ἐν Πλαταιαῖς Δαιδάλων κεφ. γ' καὶ δ'.

4) Τοὺς περὶ τούτου πραγματευθέντας καὶ τὰς διαφόρους δόξας φέρει ὁ Petersen ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ὀνομασθείσῃ διατριβῇ, σελ. 65 κ. ἐ.

5) Διον. Ἀλικ. βητ. κεφ. 2. 2.

6) Πολυδ. 3, 38.

7) Ὀδυσ. II. 138.

8) Ὑμνος εἰς Ἑρμῆν 14.

Πάντων τῶν ὀνομασθέντων τούτων θεῶν τὰ ἀγάλματα ἀπίθανον εἶναι ὅτι ἦσαν ἐν τῷ νυμφικῷ θαλάμῳ παντὸς νεογάμου, ὅπως οὐδὲ τῶν πολλῶν ἄλλων, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἶναι οὐ μικρὸς, καὶ ἡ λατρεία κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἀπαραίτητος ἐν τῷ οἴκῳ παντὸς εὐσεβοῦς καὶ θεοφιλοῦς οἰκοδεσπότου, θέλοντος νὰ ἔχη εὐμενεῖς πάντα τοὺς ἀναφορὰν πρὸς αὐτὸν ἔχοντας θεοὺς· οἷον τοὺς πολιούχους καὶ ἐφόρους τῆς πόλεως καὶ χώρας ἐνθα κατῴκει, τοὺς γενάρχας ἢ προστάτας τοῦ γένους αὐτοῦ, τοὺς ἐφόρους τοῦ ἐπιτηδεύματος ἢ ἔργου ὃ μετήρχετο, ὧν τὰ μὲν ὀνόματα καὶ ὁ ἀριθμὸς διαφέρουσι κατὰ τὸ γένος καὶ τὸ ἐπιτήδευμα ἐνὸς ἐκάστου, ἡ δὲ ἐν τῷ οἴκῳ λατρεία ἦτο κοινὴ πᾶσι τοῖς Ἑλλησι διὰ τὴν ὁμοιότητα ἢ μᾶλλον ταυτότητα τῆς θρησκείας.

Ὁ Ἀθηναῖος πολίτης λόγου χάριν (τὰ δὲ λεγόμενα περὶ Ἀθηναίων ἰσχύουσι μέ τινας παραλλαγὰς *mutatis mutandis* καὶ περὶ τῶν πολιτῶν ἄλλων ἐλληνίδων πόλεων.) ὤφειλε νὰ λατρεύῃ καὶ ἐπομένως νὰ ἔχη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τὸ τῆς *Πολιούχου Ἀθηναῖς* ἄγαλμα, τὸ τοῦ *Διὸς*, τοῦ *Ἀπόλλωνος Πατρῶου*, ὡς πατὴρ τοῦ Ἴωνος ἀφ' οὗ οἱ Ἴωνες πάντες καὶ ἰδίως οἱ Ἀθηναῖοι, τῆς *Δήμητρος* καὶ *Κόρης*¹⁾ καὶ ὅσων ἄλλων ἐκ τῶν μεγάλων θεῶν ἡ λατρεία ἐπεβάλλετο διὰ τινα θρησκευτικὸν ἢ ἱστορικὸν λόγον τοῖς Ἀθηναίοις πᾶσι. Πλὴν τούτων ὤφειλε νὰ λατρεύῃ τὸν *ἐπώνυμον ἦρωα τῆς φυλῆς, τῆς γρατρίας καὶ τὸν τοῦ δήμου*, καὶ τοὺς ἐφόρους πάσης ἄλλης πολιτικῆς διαιρέσεως εἰς ἣν ἀνήκε· τοὺς *γενάρχας* ἢ ὁμογενίους θεοὺς ἢ ἦρωας, εἰς οὓς ἕκαστον τῶν ἐν Ἀττικῇ 360 ἀρχαίων γενῶν ἀνήγε τὸ ἴδιον γένος, καὶ ὧν τὰ ἱερά ἦσαν ἰδιοκτησίᾳ τρόπον τινὰ τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, οἵτινες εἶχον καὶ τὴν ἱερωσύνην· διότι ἐκ τῶν τοῦ αὐτοῦ γένους ἔδει νὰ λαμβάνωνται οἱ ἱερεῖς τοῦ θεοῦ ἢ ἦρωος²⁾,

1) Τὰς θεὰς ταύτας κυρίως καὶ τὸν Ἰαχχον, ὡς καὶ τὸν μετ' αὐτῶν συνημμένον Πλούτωνα καὶ Διόνυσον, ἔδει νὰ λατρεύωσι πάντες οἱ μνηθέντες ἐν τοῖς μυστηρίοις αὐτῶν. Τοῦτο μαρτυρεῖ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀγαλματίων τῶν θεῶν τούτων, ἃ ἀνευρίσκονται πανταχοῦ ὅπου Ἑλληνες.

2) Ὡς ἀπέδειξεν ὁ Meier ἐν ἰδίᾳ διατριβῇ *de gentilitate Attica* τὸ 1822.

Ἐτι δὲ οὗς οἱ πρόγονοι διὰ τινα θρησκευτικὸν λόγον ἐλάτρευον, καὶ ὧν τὰ ἱερά μετὰ τῆς κληρονομίας μετέβαινον εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτῶν, καὶ ἦσαν οὐκ ὀλίγον ἐπαχθῆ τούτοις¹⁾, τοὺς ἐφόρους τοῦ ἔργου ἢ ἐπιτηδεύματος ὃ ἕκαστος μετήρχετο· οἷον ὁ ἱατρός τὸν Ἀσκληπιόν, οἱ διδάσκαλοι καὶ ποιηταὶ τὰς Μούσας, ὁ χαλκεὺς τὸν Ἡφαιστον²⁾, ὁ κῆρυξ τὸν Ἑρμῆν, οἱ κεραμεῖς τὸν ἦρωα Κέραμον³⁾, καὶ ἄλλος ἄλλον· διότι καὶ οἱ ἀρχαῖοι τεχνῖται καὶ βιομήχανοι πάντες εἶχον προστάτην τὸν καὶ εὐρέτην τῆς τέχνης των θεὸν ἢ ἦρωα, ὃν καὶ ἐν κοινῷ πάντες, ὡς ὀργεῶνες ἢ θιασῶται, ἐλάτρευον ἐν ἰδίῳ ἱερῷ ἢ βωμῷ, καὶ εἰς ἕκαστος ἰδίως ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· ὅπως καὶ σήμερον οἱ ὁμότεχνοι ἐορτάζουσι πάντες τὴν μνήμην τοῦ προστάτου τῆς τέχνης των Ἀγίου, ὃν ὡς τοιοῦτον διὰ τινα θρησκευτικὴν παράδοσιν ἐξελέξαντο, συνερχόμενοι ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ ἢ ἄλλῳ ὕπου κατέθεσαν τὴν διὰ κοινοῦ ἐράνου γραφεῖσαν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ἐνθα τελοῦσι λειτουργίαν, καὶ μετὰ τὴν θρησκευτικὴν ταύτην τελετὴν τρέπονται εἰς δεῖπνον καὶ εὐωχίαν συνήθως, ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐποίουν εἰς ὁμοίας περιστάσεις, ὡς μαρτυροῦσι πολλαὶ σωζόμεναι τοιούτων θιάσων ἐπιγραφαί. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἀλλοδαποὶ καὶ μέτοικοι ἐν Ἀθήναις, ἐλεύθεροι ἄλλως, καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ ἀγνώστου καταγωγῆς καὶ γένους, καὶ μὴ ἔχοντες διὰ τοῦτο πατρῶους καὶ πολιούχους καὶ ὁμογενίους θεοὺς, ἐλάτρευον οὓς προετίμων θεοὺς ὡς προστάτας αὐτῶν, μάλιστα δὲ τοὺς τῆς τέχνης των. Καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ δοῦλοι τὸν Δούλιον Δία⁴⁾, ἐν ἐλλείψει παντὸς ἄλλου, ὡς προστάτην ἑαυτῶν.

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον, ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐλατρεύοντο πάντες σχεδὸν οἱ τῆς πόλεως θεοὶ, ὥστε ἦτο αὕτη ἱερά ἐξ

1) Ὅθεν *hereditas sine sacris* ἐλογίζετο μέγα εὐτύχημα παρ' Ἑλλήσι καὶ Ῥωμαίοις. Τοσοῦτω δὲ ἀπαραίτητος ἦτο ἡ τῶν ἱερῶν τούτων ἐκτέλεσις, ὥστε ἐν ἐλλείψει κληρονόμου ἀνελάμβανον οἱ τοῦ ἀποθανόντος συγγενεῖς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν.

2) Σουίδας καὶ Ἀρποκρατίων ἐν λ. Χαλκεία.

3) Πaus. 1, 31, καὶ Ἀρποκρ. ἐν λ. κεραμεύς.

4) Σχολ. Ἀριστοφ. ἐν Βατράχ. στίχ. 755.

Ἰσου, ὅπως καὶ ἡ πόλις. Ἐν τῇ οἰκίᾳ μάλιστα δυνατὸν νὰ ἐλατρεῦντο καὶ ἄλλοι ἴδιοι τοῖς ἐν αὐτῇ οἰκοῦσι θεοὶ καὶ ἥρωες, οὓς ἡ πόλις δὲν ἀνεγνώριζεν, ἠνείχeto ὅμως τὴν τούτων λατρείαν.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰς θρησκευτικὰς δόξας τῶν Ἑλλήνων, καὶ καθ' ἃ ἀνωτέρω εἶπομεν, ἔδει νὰ ὦσι παρόντες οἱ θεοὶ καὶ σύνοικοι τοῖς ἀνθρώποις, ὧν εἰσι προστάται καὶ ἐπίκουροι ἐν παντὶ καιρῷ, ὅπως ἐπακούωσι τὰς ἰκεσίας καὶ εὐχὰς καὶ δέχωνται τὰς θυσίας καὶ προσφορὰς αὐτῶν, τοῦτο ἐκατορθοῦτο διὰ τῆς παρουσίας τῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν. Ἀφ' οὗ λοιπὸν χρόνου ἐπροσωποποιήθησαν οἱ θεοὶ καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἀνθρωπίνη μορφή, ἕκτοτε, ὡς ἤδη καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν, κατεσκευάσθησαν καὶ ἀγάλματα αὐτῶν, ἃ οὐδέποτε μὲν ἐπιστεύθησαν ἀληθῶς ὅτι ἦσαν αὐτοὶ οἱ θεοὶ, ἐνομιζοντο ὅμως ὅτι ἦσαν πεπληρωμένα ἐκ τῆς χάριτος, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, ἢ τὸ πολὺ ὅτι ἦσαν κατοικητήρια αὐτῶν, ὡς ἐν ἄλλῃ διατριβῇ¹⁾ ἀπεδείξαμεν τοῦτο.

Πᾶσα λοιπὸν οἰκία ἔδει νὰ ἔχη τὰ ἀγάλματα πάντων τῶν θεῶν καὶ ἠρώων, ἀφ' ὧν προσεδόκα βοήθειαν καὶ προστασίαν, καὶ ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ νὰ προσφέρῃ αὐτοῖς θυσίας καὶ εὐχὰς. Οὐ μόνον δ' ἐν τῇ οἰκίᾳ ἔδει νὰ ὑπάρχωσιν αὐτὰ διὰ τὸν ῥηθέντα λόγον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς τάφοις τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκίας νεκρῶν συνεθάπτοντο. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ὅτι πρὸς τοῖς λοιποῖς κτερίσμασιν ἀνευρίσκομεν ἐν τοῖς τάφοις καὶ ἀγάλματα θεῶν. Ὡσαύτως ἐξηγεῖται καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν μικρῶν πηλίνων καὶ χαλκίνων ἀγαλματίων, ἃ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκομεν, καὶ ὧν εἶναι πλήρη τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης καὶ τὰ ἡμέτερα.

Ἐκ τῆς εὐσεβείας δὲ καὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ γένους τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ὠρίζετο βεβαίως τό τε πλῆθος τῶν οἰκιδίων θεῶν, τὸ ποῖόν τῆς ὕλης καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀγαλμάτων καὶ τὸ εἶδος τῶν θυσιῶν. Καὶ ἐν μὲν ταῖς οἰκίαις τῶν πλουσίων ὑπῆρχον μεγάλα τὸ μέγεθος ἀγάλματα ἐκ λίθου ἢ μετάλλου καὶ πολυτελεῆ, ἔργα περιφήμων τεχνιτῶν, ἀνάλογα πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λοιπὴν πολυτέλειαν τῶν οἰκοδε-

1) Ἐν Ἀθην. τόμ. 8, σ. 353 κ. ἑ.

σποτῶν. Τοιοῦτο καθ' ἡμᾶς ἦτο καὶ τὸ ἐσχάτως ἀνευρεθὲν ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ ἐν Ἀθήναις ἀγαλμα τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, μίμημα τῆς τοῦ Φειδίου Παρθένου, ὅπερ νῦν κεῖται ἐν τῷ κεντρικῷ μουσεῖῳ τῷ κατὰ τὴν ὑδὸν Πατησίων. Εἰς ἀπόδειξιν τοῦ λόγου τούτου δὲν ἔχομεν πολλὰς μαρτυρίας, ἀρκεῖ ὅμως ἡ τοῦ Κικέρωνος ἐν τοῖς κατὰ Βέρρου λόγοις αὐτοῦ, ἐνθα ὁ ῥήτωρ οὗτος λέγει¹⁾ ὅτι ἐν τῷ οἴκῳ πλουσίου κατοίκου τῆς ἐν Σικελίᾳ πόλεως Μεσσήνης, τοῦ Γ. Ἡίου, ὑπῆρχεν ἱερὸν (sacrarium), ἔχον πλὴν πολλῶν ἄλλων ἀγαλμάτων καὶ τὸ τοῦ Ἐρωτος ἐκ λευκοῦ λίθου, ἔργον τοῦ Πραξιτέλους, τὸ τοῦ Ἡρακλέους χαλκοῦν, ἔργον τοῦ Μύρωνος· πρὸ τούτων βωμίσκους εἰς δῆλωσιν τῆς θρησκευτικῆς σημασίας τοῦ ἱεροῦ, καὶ δύο ἄλλα μικρὰ μὲν ἀλλ' ἐξαιρέτου χάριτος ἀγαλμάτια παρθένων, φέροντα μὲ ἀνυψωμένας χεῖρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἱερά τινα, ὡς αἱ ἐν Ἀθήναις κανηφόροι παρθένοι. Πάντα ταῦτα ἀρπάσας ὁ Βέρρης μετεκόμισεν εἰς Ῥώμην, ὡς ἐποίουν καὶ ἄλλοι ἄρχοντες Ῥωμαῖοι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, εἰς ἃς διοικηταὶ ἐπέμποντο, ὅπως καὶ αὐτὸς ὁ Κικέρων ὁμολογεῖ, ἀπογυμνοῦντες οὕτω τὴν Ἑλλάδα τῶν ἱερωτάτων κοσμημάτων αὐτῆς.

Ἀλλὰ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἀγάλματα θεῶν μόνον ὀλίγαι οἰκίαι ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν, ἴσως δὲ καὶ οὐχὶ πάντα χάριν λατρείας, ἀλλὰ τινα καὶ χάριν ἐπιδείξεως πλούτου καὶ φιλοκαλίας αἱ πλείεσται· ἐν ἀρχαιοτέροις ὅμως χρόνοις εἶχον μικρὰ καὶ ἐκ πηλοῦ ἢ χαλκοῦ ἀγαλμάτια, ἃ ἴσταντο ἢ παρὰ τὴν ἐστίαν, ὅθεν ἐφέστιοι λέγονται οὗτοι, ἢ ἐν κόγχαις (niches) ἐν τοῖς διαφόροις θαλάμοις τῆς οἰκίας καὶ μάλιστα ἐν τόποις μυχίοις· ὅθεν οἰκίδιοι γενικῶς καὶ μύχιοι (penates) θεοὶ καλοῦνται οὗτοι ἀπὸ τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἦσαν ἰδρυμένα τὰ ἀγαλμάτια αὐτῶν, ἢ καὶ πατρῶοι καὶ πάτριοι καὶ γενέθλιοι ἀπὸ τῆς καταγωγῆς ἢ παραδοχῆς αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πλῆθος τῶν οἰκιδίων τούτων θεῶν δὲν ἦτο μικρὸν, καὶ ἀδύνατον πᾶν ἀγαλμα νὰ ἴσταται ἐν ἰδίᾳ θέσει καὶ κόγχῃ ἢ ναῖσκῳ ἐν τοῖς τοίχοις ἐσχηματισμένῳ ἢ κι-

1) Verr. II, 4, 2.

νητῷ καὶ φορητῷ¹⁾), οὐδὲ ἐν παντὶ χρόνῳ νὰ ἦναι ἐκτεθειμένα ἐν τῷ φανερῷ, πολλὰ τῶν ἀγαλματίων πάντων ἐνεκλείοντο ἐν ἐρμαρίοις, ἢτοι τετραγώνοις ὀρθαῖς θήκαις, ἐχούσαις ἄνω τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἑρμοῦ ἐν εἴδει ἐρμαΐας στηλῆς (ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα Ἑρμαρίον²⁾) ἢ τὴν τοῦ Σειληνοῦ³⁾), ἧς ἐν τῷ ἔνδον κενῷ ἐτίθεντο καὶ ἐφυλάσσοντο τὰ ἀγαλμάτια· ἐξήγοντο δ' ἐντεῦθεν, ὅτε ἐν καιρῷ

1) Περὶ τῶν τοιούτων ναύσκων ἢ ναϊδίων, ἃ καὶ ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐκκλησίαις εἶναι νῦν χρήσιμα ὡς εἰκονοστάσια, κινητὰ ἢ μόνιμα, εἴπομέν τινα καὶ ἐν Ἀθηναίου τόμ. 2, σ. 310, ἐνθα ὁ λόγος περὶ εἰκόνων ἀγίων καθιερωμένων ὑπὸ ὁμοτέχνων, οἵτινες ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς μνήμης αὐτῶν τελοῦσι λειτουργίαν πάντες ὁμοῦ, συνεργόμενοι ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ. Οἱ τοιοῦτοι ναῦσκοι, ἀφ' ὧν παρὰ τοῖς νεωτέροις αἱ ὀνομασίαι niche, niche, niche, κατεσκευάζοντο συνήθως ἐκ ξύλου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξ ἀργύρου, ὅτε ἦσαν μικροί, ὡς οἱ τῆς Ἀρτέμιδος, οὓς κατὰ τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων (19, 24) κατεσκευάζε τις «Δημήτριος ὀνόματι ἀργυροκόπος, ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος», οἵτινες πιθανῶς περιεῖχον καὶ τῆς θεᾶς ὁμοίωμα διὰ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ λατρείαν αὐτῆς. Τούτους καλεῖ ὁ Πλίνιος (15, 2) armaria, ὡς χρησιμεύοντα συνήθως εἰς ἀπόθεσιν καὶ φύλαξιν τῶν ὀπλῶν (arma). Οὐχ ἦττον κατετίθεντο ἐν αὐτοῖς καὶ αἱ τῶν προγόνων ἀπὸ κηροῦ εἰκόνες τῶν Ῥωμαίων εὐγενῶν, περὶ ὧν διὰ μακρῶν πραγματεύεται ὁ Πολύβιος (6, 53 κ. ἐ.). Ἐντεῦθεν καὶ διαφορεῖται ἡ ὀνομασία αὐτῶν ἀρμαρία καὶ ἐρμαρία ἢ ἐρμίδα, καθ' ἃ ἀνωτέρω εἴπομεν.

2) Ἐτυμ. μέγα ἐν λ. «ἀρμαρίον, ὅτι τὰ λεγόμενα παρ' ἡμῖν ἀρμαρία ἐρμαρία ὀφείλουσι λέγεσθαι. . . οἱ γὰρ Ἕλληνες οἶα τινὰς ἀδριάντας ἐποιοῦν μῆτε χεῖρας μῆτε πόδας ἔχοντας. Τούτους Ἑρμᾶς ἐκάλουν, οὗ ὑποκοριστικὸν Ἑρμαρίον. Ἐποιοῦν δὲ αὐτοὺς διακένους θύρας ἔχοντας καθάπερ τοιχοπυργίους· καὶ ἔσωθεν αὐτῶν ἐτίθουν ἀγάλματα ὧν ἔσεβον θεῶν· ἔξωθεν δὲ ἀπέκλειον τοὺς Ἑρμᾶς.». Πρβ. Σουΐδαν ἐν λ. Ἑρμαΐδιον, ἐρμάδιον.

3) Ὁ Πλάτων ἐν Συμποσ. 216 παρομοιάζει τὸν Σωκράτη τοιοῦτῳ Σειληνῷ διὰ τὴν ἐξωτερικὴν δυσμορφίαν του, ἔχοντα ὅμως ἔνδον ἀρετὰς πλείστας καὶ θαυμασίας, ὡς ὁ ἐγκλείων ἐν αὐτῷ ἀγαλμάτια χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ Σειληνός· «Σωκράτης ἔξωθεν περιβέβληται ὡς περὶ ὁ γεγλυμμένος Σειληνός, ἔνδοθεν δ' ἀνοιχθεὶς πάσης γέμει σωφροσύνης. . . σπουδᾶσαντος δὲ καὶ ἀνοιχθέντος οὐκ οἶδα, εἴ τις ἐώρακε τὰ ἐντὸς ἀγάλματα, ἀλλ' ἐγὼ ἤδη ποτ' εἶδον, καὶ μοι ἔδοξε θεῖα καὶ χρυσᾶ εἶναι καὶ πάγκαλα καὶ θαυμαστά.»

φορτῆς καὶ θυσιῶν ἔδει νὰ προσενεχθῆ αὐτοῖς πᾶσιν ἢ ἐνὶ ἐκάστῳ ἰδίως λατρεία. Ἐκτὸς τούτων δὲ ἐφυλάσσοντο καὶ ἐντὸς πηλίνων διώτων ἀγγείων, ἢ καδίσκων¹⁾).

Αἱ δὲ προσφερόμεναι ταῖς οἰκιδίοις θεοῖς θυσίαι ἦσαν ἐν μὲν ἀρχαιοτέροις χρόνοις καὶ ὕστερον ἔτι παρὰ τοῖς ἀπορωτέροις τῶν πολιτῶν λιτόταται· αὐταὶ αἱ τῶν καρπῶν ἀπαρχαί²⁾), θυμίαμα³⁾), καὶ ὄσπρια ἐν χύτραις ἐψημένα ἤρκουν εἰς θυσίαν ἐν ἑορταῖς τελοῦμεναις ἐν τῷ οἴκῳ, εἴτε ἐν καιρῷ τῶν μεγάλων τῆς πόλεως ἑορτῶν πρὸς τοὺς πολιούχους καὶ πατρώους καὶ λοιποὺς θεοὺς, ὧν τὰ ἱερά ἀπεδέχθη καὶ ἐτίμα ἡ πόλις πᾶσα, εἴτε ἐν καιρῷ οἰκιακῶν ἑορτῶν προκαλουμένων ἐκ γάμου, γεννήσεως τέκνων, θανάτου μέλους τοῦ οἴκου, ἢ καὶ ἐξ ἄλλης τινὸς οἰκιακῆς αἰτίας. Ἐν τοῖς χρόνοις ὅμως τοῦ πλούτου καὶ τῆς πολυτελείας καὶ ἡ ἐν οἴκῳ λατρεία τῶν θεῶν ἦτο πολυτελεστέρα· διότι, μὴ ἀρκούμενοι οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν λιτότητα τῶν ἀναιμάτων θυσιῶν, ἔθουον ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἑρκείου Διὸς καὶ ἐπὶ τῆς Ἑστίας ζῶα παντὸς εἴδους, ἃ καὶ ἐν ταῖς κοιναῖς τῆς πόλεως θυσίαις ἦσαν συνήθη.

Τὰς πρὸς τοὺς οἰκιδίους θεοὺς θυσίας ἐξετέλει οὐχὶ ἱερεὺς, διότι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δὲν ὑπῆρχεν ἰδιαιτέρα τάξις ἱερέων πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν τῆς λατρείας, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων θεῶν τινῶν, ὧν ἡ λατρεία ἀνῆκεν ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, διότι ὁ θεὸς ἦτο γενάρχης ἢ εἶχεν ἄλλην τινὰ σχέσιν πρὸς τὸ γένος, καὶ ἤθελε νὰ τελεῖται παρὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ ἢ λατρεία του καθ' ὃν τρόπον αὐτὸς ἐδίδαξεν, ἢ ἠρέσκετο νὰ ἐκτελεῖται αὕτη· ἀλλ' αὐτὸς ὁ οἰκοδεσπότης ἔθυε καὶ ἤρχετο ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἰδίων τέκνων καὶ τοῦ οἴκου, ὅπως καὶ πᾶς ἀρχῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀπάσης. Οὕτω Κέφαλος, ὁ τοῦ ῥήτορος Λυ-

1) Ἡσύχ. ἐν λ. «καδίσκοι σικύας, εἰς ἃς τὰ ἱερά ἐτίθεσαν.»

2) Πορφ. περὶ ἀποχῆς 2, § 16.

3) Εἰς τοῦτο ἐχρησίμειον τὰ καὶ σήμερον ἐν χρήσει θυμιατήρια. Αἰλ. π. ἱστ. 12, 51.

σίου πατῆρ, θύει τοῖς θεοῖς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ κατὰ Πλάτωνα¹⁾ ὡς ἱερεὺς.

Θυσίαι δὲ προσφέροντο τοῖς θεοῖς ἐν τῷ οἴκῳ πλὴν τῶν ἀνωτέρω περιστάσεων καὶ κατὰ πᾶσαν νομηγίαν²⁾ τῆ δ' καὶ ζ' τοῦ μηνός, ὧν ἡ μὲν ἦτο ἱερά τοῦ Ἑρμοῦ, ἡ δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος. Καθ' ἃς δ' ἡμέρας ἐδέοντο πρὸς τοὺς οἰκιδίους θεοὺς, ἔστεφον πάντα τὰ ἱερά τῆς οἰκίας καὶ πῦρ ἔκαιε ἐπὶ τῶν βωμῶν αὐτῆς.

Μετὰ δὲ τὴν θυσίαν εἶπετο ἐν ταῖς σπουδαιοτέραις ἑορταῖς δεῖπνον καὶ εὐωχίαι, εἰς ἃς μέρος ἐλάμβανον, ὡς ἤδη εἶρητο, οὐ μόνον οἱ τῆς οἰκίας ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἄλλοι συγγενεῖς καὶ φίλοι προσκαλούμενοι παρὰ τοῦ οἰκοδεσπότου. Ἐφερον δὲ καὶ τὰ δεῖπνα ταῦτα τὸν αὐτὸν θρησκευτικὸν καὶ κοινωνικὸν τύπον, ὃν γνωρίζομεν ἄλλοθεν.

Μηνὶ ἀπριλίῳ 1881.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

ΜΕΤΑΠΤΩΣΙΣ ΕΠΙΘΕΤΟΥ ΕΙΣ ΟΝΟΜΑ ΚΥΡΙΟΝ.

Παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ Α' 29 φέρεται καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Μεινεκίου ἐκδόσει (1858)· «Ὅτι Θεμιστοκλῆς ὑπὸ βασιλέως ἔλαβε δωρεάν τὴν Λάμψακον εἰς οἶνον, Μαγνησίαν δ' εἰς ἄρτον, Μυσοῦντα δ' εἰς ὄψον, Περκώτην δὲ καὶ τὴν Παλκίσκηψιν εἰς στρωμνὴν καὶ ἱματισμόν. Ἐκέλευσε δὲ τούτῳ στολὴν φορεῖν βαρβαρικὴν, ὡς καὶ Δημαράτῳ, δούς τὰ πρότερον ὑπάρχοντα καὶ στολὴν γάμβρειον προσθείς, ἐφ' ᾧτε μηκέτι

1) Ἐν ἀρχῇ τῆς πολιτ. σελ. 328· «(Κέφαλος) καθῆστο ἑστεφανωμένος ἐπὶ τινος προσκεφαλαίου τε καὶ δίφρου· τεθυκὼς γὰρ ἐτύγχανεν ἐν τῇ αὐλῇ. Ἐκαθεζόμεθα οὖν παρ' αὐτῷ· ἔκειντο γὰρ δίφροι τινὲς αὐτόθι κύκλῳ.» Πρὸς Ξεν. Ἀπομ. 1, 1, 2.

2) Πορφ. περὶ ἀποχῆς ἑ. ἀ. «Ὅτε καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἔθουον τοῖς οἰκιδίοις θεοῖς, τοὺς *Lares* ὠνόμαζον.» Πορ. Od. 3, 23, 2.

ἐλληνικὸν ἱμάτιον περιβάλεται.» Οὐδεὶς τῶν ἐκδοτῶν ἐνεθυμήθη ὅτι ὁ βασιλεὺς προσέθηκε τῷ Θεμιστοκλεῖ *στολήν* (ἢ εἰς *στολήν*) τὴν πόλιν *Γάμβρειον*· ἥτις καὶ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος μνημονεύεται ἐν Ἑλ. Γ', 1, 6, λέγοντος· «προσεχώρησαν δ' αὐτῷ (τῷ Θίβρωνι) καὶ Γοργίων καὶ Γογγύλος, ἀδελφοὶ ὄντες, ἔχοντες ὁ μὲν Γάμβρειον καὶ Παλαιγάμβρειον, ὁ δὲ» κτλ. Ὁ Σουΐδας, καταχωρίσας ἐν τῷ λεξικῷ *γάμβρειος στολή*, φανερὸς εἶνε ὅτι ἐνέτυχε τῇ ὀρθῇ γραφῇ τῇ δι' εἰ τοῦ ὀνόματος *Γάμβρειον*, ἀλλ' ἐξέλαβεν αὐτὸ ὡς ἐπίθετον· καὶ τις τῶν ἐκδοτῶν τοῦ Ἀθηναίου, παραθέτων καὶ τὴν διάφορον ταύτην ἐκ τοῦ Σουΐδου γραφὴν, προτιμᾷ ὁμως τὴν διὰ τοῦ *ι*, ἀναφέρων αὐτὴν εἰς τὸ *γαμβρός* καὶ ἐρμηνεύων τὸ χωρίον οὕτως· «*adjecta insuper stola quali regis generi consueverant uti.*»

Γ. Ν. ΣΩΤΗΡΙΟΥ.

Ο ΠΛΟΥΤΑΡΧΕΙΟΣ ΚΩΔΙΞ ΤΗΣ ΜΑΔΡΙΤΗΣ.

Μηνὶ Ἰουλίῳ τοῦ παρελθόντος ἔτους ὁ κ. Κάρολος Graux, ἀνὴρ τὰ μάλιστα εἰδήμων τῶν κατὰ τὴν Ἰσπανίαν ἐλληνικῶν χειρογράφων, ἐν Μαδρίτῃ ποιούμενος τὰς διατριβὰς πρὸς ἔρευναν τῶν ἐν τῇ αὐτόθι βιβλιοθήκῃ ἀποκειμένων ἐλληνικῶν κωδίκων, ἐνέτυχέ τινα τοῦ Πλουτάρχου ἀντιγράφῳ, ὃχι μὲν πολὺ παλαιῷ, ἀξίας δ' ὁμως οὐ τῆς τυχούσης, ὡς ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφάνη. Διότι ὁ κ. Graux εἶχε παρατηρήσει ἐν δυσὶ τόποις τοῦ κώδικος τούτου ἴχνη στιχομετρικᾶς στιχομετρίας δέ, ὡς εἶναι γνωστόν, μόλις που καὶ ἐν ἀρίστοις χειρογράφοις ὑπάρχουσι παραδείγματα (α). Περὶ τοῦ κώδικος τούτου ὁ κ. Graux ἐξέ-

(α) Περὶ στιχομετρίας ἔγραψεν ὁ αὐτὸς Graux ἐν τῇ *Revue de philologie* κτλ. τμ. 6' σλ. 97 κέξ. καλλίστην πραγματείαν, ἣν μεταφράσας ἐλληνιστὶ ὁ καθ. κ. Δ. Η. Κυριακόπουλος κατεχώρισεν ἐν τῇ Ἐφημ. τῶν Φιλομαθῶν, περ. 6' τόμ. 6'.

δωκεν ἰδίαν πραγματείαν (α), ἣν ὑπέβαλεν ὡς θέσιν τῆ τῶν γραμμάτων Σχολῆ ἐν Παρισίοις, κατεχώρισε δὲ καὶ ἐν τῇ *Revue de Philologie* (τόμ. ἐ. τευχ. α). Ἐκ ταύτης τῆς πραγματείας μεταδίδομεν τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ Ἀθηναίου τὰ ἐξῆς.

Ὁ κῶδιξ οὗτος ἀπόκειται ἐν τῷ ἀναλογεῖῳ N τῆς *Biblioteca nacional*, φέρει τὸν ἀριθ. 55, εἶναι βομβυκηνός, σχήματος 4^{ου}, φύλλων 392 καὶ ἔχει ἀναγραφῆ ὑπὸ τοῦ Ἰριάρτου ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῳ καταλόγῳ (τῷ 1769) τῶν τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μαδρίτης ἐλληνικῶν χειρογράφων. Ἀποτελεῖται δὲ κυρίως ἐκ δύο μερῶν, ἀμφοτέρων μὲν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἀλλὰ τυχαίως πρὸς ἄλληλα προσκολληθέντων· διότι τὸ μὲν πρῶτον μέρος, ὃ κυρίως ὀνομάζει N ὁ κ. Graux εἶναι τὸ περισπούδαστον, τὸ δὲ δεύτερον εἶναι ἀνάξιον λόγου (β). Τοῦτο δὲ τὸ α' μέρος, ὃ κῶδιξ N, εἶναι μὲν κατὰ τὸν κ. Graux, τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἀλλὰ κατὰ γένηται ἐξ ἀρχετύπου μὴ σωζομένου, πολὺ δὲ καλλιτέρου πάντων τῶν νῦν σωζομένων Πλουταρχείων κωδίκων τῶν ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν ληφθέντων πρὸ ὀφθαλμῶν εἰς παρασκευὴν τοῦ νῦν φερομένου Πλουταρχείου κειμένου, ἐν

(α) De Plutarchi Codice manuscripto Madritensi injuria neglecto. Facultati litterarum Parisiensi thesim proponebat Carolus Graux. Paris, Klincksieck. 1881. 57 σλ. εἰς μ. 8ον.

(β) Τὸ δεύτερον μέρος περιέχει τοὺς βίους Δημητρίου καὶ Ἀντωνίου, Πύρρου καὶ Μαρίου, Ἀράτου, Ἀρταξέρξου, Ἀγιδος καὶ Κλεομένους καὶ Γράκχων, Λυκούργου καὶ Νομᾶ, Λυσάνδρου καὶ Σύλλα. Ἐνιαχοῦ ὑπάρχουσι χάσματα. Καὶ ὁ χάρτης τοῦ β' μέρους διαφέρει κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ τοῦ α'. Τὸ α' μέρος περιέχει τὰ ἐξῆς τέσσαρα ζεύγη παραλλήλων βίων.

1. Νικίου καὶ Κράσσου	3. Δημοσθένους καὶ Κικέρωνος
2. Ἀλκιβιάδου καὶ Κοριολανοῦ	4. Ἀγησιλάου καὶ Πομπηίου.

Ὁ N. ὀλιγώτερον θέλει χρησιμεύσει εἰς παρασκευὴν τοῦ κειμένου τῶν δύο τελευταίων βίων, Ἀγησιλάου καὶ Πομπηίου, διότι τοὺς βίους ἐκείνους ἐξέδωκεν ὁ Sintenis τῇ βοήθειᾳ ἀρίστου κώδικος, τοῦ καλουμένου *Sangermanensis*, ὅστις, φαίνεται, εἶναι κατὰ τὴν ἀξίαν πλησιέστατος τῷ N.

ᾧ οὗτος ὁ κῶδιξ, ὃ N, *injuria* ἡμελήθη καὶ οὐδόλως ἐλήφθη πρὸ ὀφθαλμῶν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ *Παρθικά* τοῦ Ἀππιανοῦ ἢ μᾶλλον τοῦ ψευδαππιανοῦ εἶναι εἰλημμένα ἐκ τοῦ βίου τοῦ Κράσσου τοῦ Πλουτάρχου καὶ ὅτι τὸ κείμενον τοῦ Ἀππιανοῦ διέσωσε γραφὰς ἀρχαιοτέρας καὶ καλλιτέρας τῶν ἐν τῷ φερομένῳ κειμένῳ τοῦ Πλουτάρχου. Ὁ κ. Graux ἀντιβαλὼν τὰ κεφ. 21 καὶ 22 τοῦ βίου τοῦ Κράσσου τοῦ κοινοῦ κειμένου πρὸς τὸ τοῦ κώδικος N, ἀποδεικνύει προφανῶς, τὴν ὑπάρχουσαν συμφωνίαν τοῦ κώδικος τούτου πρὸς τὰς γραφὰς τοῦ ψευδαππιανοῦ. Ἡ συζήτησις περὶ τῶν ὁμοιοτήτων καὶ ἀνομοιοτήτων, ἃς εὐρίσκει μεταξὺ τῶν τριῶν κειμένων ὁ κ. Graux, ἄγει αὐτὸν εἰς κατασκευὴν τοῦ γενεαλογικοῦ στέμματος τοῦ κώδικος N, καθ' ὃ ὁ κῶδιξ οὗτος παραβαλλόμενος πρὸς τὸ κείμενον τοῦ ψευδαππιανοῦ, ἀνήκει μὲν εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν, εἰς ἣν καὶ τὸ κοινὸν Πλουτάρχειον κείμενον, ἀλλ' ἐκπροσωπεῖ τὸν πρεσβύτερον οὕτως εἰπεῖν τῆς οἰκογενείας ταύτης κλάδον, ἐν ᾧ τὸ κοινὸν κείμενον ἐκπροσωπεῖ τὸν νεώτερον.

Ἀλλὰ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀξίας τοῦ κώδικος N, ἐπιμελέστατα ἀντέβαλεν ὁ κ. Graux τὰ πέντε μάλιστα πρῶτα κεφάλαια τοῦ βίου τοῦ Δημοσθένους τοῦ κοινοῦ κειμένου πρὸς τὸ τοῦ N (α). Τῷ ὄντι δὲ ἐν τῇ ἀντιβολῇ ταύτῃ (σλ. 3—17 τῆς πραγματείας) βλέπει τις τοῦ κώδικος N τὰς ἀρετάς, ἂν καὶ δὲν πρέπει νὰ παρέλθωμεν ἐν σιγῇ ὅτι πλεῖστα καὶ παρ' αὐτῷ εἶναι τὰ ἄγαν διεφθαρμένα, ἔνεκα μάλιστα τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἀντεγράφη. Ὅπωςδήποτε ὅμως ὁ κῶδιξ οὗτος τῆς Μαδρίτης προώρισται νὰ ἐπιδράσῃ οὐκ ὀλίγον ἐπὶ τὴν κριτικωτέραν παρασκευὴν τοῦ κειμένου τῶν ὀκτῶ βίων τῶν ἐν αὐ-

(α) Ὁ κ. Graux, ἄριστα ποιῶν καὶ θέλων τρόπον τινὰ νὰ δώσῃ ὁ ἴδιος τὸ παράδειγμα τῆς περὶ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ κώδικός του, ἐξέδωκε κατ' αὐτὸν καὶ ὅλον τὸν βίον τοῦ Δημοσθένους: *Plutarque. Vie de Démosthène. Texte grec, revu sur le manuscrit de Madrid, accompagnée de notes en français, κτλ., par Ch. Graux. Paris, Hachette, 1881, XXV, 95 εἰς 16ον.*

τῷ περιλαμβανομένων, ἤδη δὲ πολλὰς ἐξ εἰκασίας γενομένας διορθώσεις τοῦ Reiske, τοῦ Wyttembach, τοῦ Cobet, μάλιστα δὲ τοῦ ἡμετέρου Κοραῆ περιφανῶς ἐπεκύρωσε.

Πλὴν τῆς ἀκριβοῦς ἀντιβολῆς τῶν πέντε πρώτων κεφαλαίων τοῦ βίου Δημοσθένους καὶ δύο κεφαλαίων (21 καὶ 22) τοῦ βίου τοῦ Κράσσου, ὁ κ. Graux σημειοῖ καὶ πάσας τὰς ἄλλας ἀπὸ τοῦ κοινοῦ κειμένου οὐσιώδεις διαφορὰς τοῦ N, διαιρῶν αὐτὰς εἰς γραμματικὰς (σλ. 33—46 τῆς πραγματείας) καὶ ἱστορικὰς (σλ. 47—57), τουτέστιν εἰς διαφορὰς ἀφορώσας εἰς τὸ κείμενον αὐτὸ καὶ εἰς διαφορὰς ἀφορώσας εἰς τὸ πραγματικὸν μέρος εἴτε τὴν ὕλην. Ἐν τούτῳ δὲ μάλιστα τῷ δευτέρῳ μέρει πολλὰ καὶ καλὰ εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ἐκ τοῦ κώδικος N ὁ κ. Graux. Οὕτω λ. χ. ἐν βίῳ Δημοσθ. κφ. 25 ἀντὶ ὡς ἱστορεῖ Θεόπομπος ὁ N ἔχει ὡς ἱστορεῖ Θεόφραστος (πρβλ. β. Ἀγησ. κφ. 2). Ἐν κφ. 14 ἐπίσης ἀντὶ τοῦ Θεόπομπος ἔχει Θεόφραστος ὁ N, ἐνταῦθα δὲ μάλιστα εἶναι προτιμητέα ἡ γραφὴ Θεόφραστος, καθ' ὅσον τοῦ Θεοπόμπου τὸ μῖσος πρὸς τοὺς μὴ μακεδονίζοντας καὶ δὴ πρὸς τὸν Δημοσθένη εἶναι γνωστόν, καὶ ἐφαίνετο παράξενον πῶς ἐκ τῶν τοῦ Θεοπόμπου εἶχεν ἀντλήσει ὁ Πλούταρχος τὸν λόγον ἐκεῖνον τὸν τῷ Δημοσθένει τιμιώτατον, ὃν εἶπεν ὁ ῥήτωρ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι αὐμεῖς ἐμοί, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, συμβούλω μὲν, κὰν μὴ θέλητε, χρήσεσθε, συκοφάντη δὲ, οὐδ' ἐὰν θέλητε.». Ἐν κφ. 18 τὸ κοινὸν κείμενον ἔχει: «Ἐπεμψε δὲ καὶ Φίλιππος, ὡς Μαρσύας φησί, Ἀμύνταν μὲν καὶ Κλέαρχον Μακεδόνας, Δάοχον δὲ Θεσσαλὸν καὶ Θρασυδαῖον ἀντεροῦντας», τὸ δὲ τοῦ N: α . . . Ἀμύνταν μὲν καὶ Κλέανδρον καὶ Κάσανδρον Μακεδόνας, Δάοχον δὲ Θεσσαλὸν καὶ Δικαίαρχον ἀντεροῦντας.» Καὶ εἰς τὸ γνωστὸν δ' ἐπίγραμμα τοῦ Δημοσθένους (κφ. 30) ἔχει διάφορον γραφὴν ὁ N. αἰεπερ ἴσην γνώμη ῥώμην, Δημόσθενες, ἔσχεσ.»

Ἐν κφ. 23 ἀντὶ τῆς κοινῆς γραφῆς αἰκαὶ παρητήσατο τοὺς ἄνδρας ὁ Δημάδης» ὁ N ἔχει αὐ Φωκίων», ὅπερ εἶναι καὶ τὸ ὀρθόν, διότι συμφωνεῖ καὶ πρὸς β. Φωκ. κφ. 17. Εἰς τὸ κοινὸν

κείμενον παρελήφθη ἐκ τῶν ἡγουμένων τὸ Δημάδης, ἴσως δὲ καὶ ἠθέλησέ τις τῶν ἀντιγραφῶν νὰ φέρῃ συμφωνίαν μεταξὺ τοῦ Πλουτάρχου καὶ τοῦ Διοδώρου (17, 15, 5) προφανῶς σφαλλομένου, μὴ συλλογισθεὶς ὅτι ὁμοφωνῶν οὕτως ὁ Πλούταρχος πρὸς τὸν Διόδωρον διαφωνεῖ πρὸς ἑαυτὸν (β. Φωκ. 17). Τὴν γραφὴν τοῦ N δικαιοῖ καὶ ὁ πληθυντικὸς οὔτοι (αμεγάλοι μὲν ἦσαν οὔτοι (Δημάδης καὶ Φωκίων), ταπεινὰ δ' ἔπραττεν ὁ Δημοσθένης»). Ἐν β. Κράσ. 19 ἀντὶ τοῦ κοινοῦ Ἀρταβάζης ὁ N ἔχει Ἀρταουάζης (καὶ κφ. 22 Ἀρταουάζου), ὅπερ ὀρθότερον (ἴδ. Pauly Realencycl. τμ. Α' μέρ. β' σλ. 1781). Ἀλλὰ καὶ τὰ λατινικὰ ὀνόματα πολὺ ὀρθότερον μεταγράφονται ἐλληνιστὶ ἐν τῷ N ἢ ἐν τοῖς ἄλλοις Πλουταρχείοις κώδικιν· οὕτω λ. χ. Κουαδρανταρίαν ἔχει ὁ N ἀντὶ τοῦ κοινοῦ Κουαδραντίαν (β. Κικέρ. 29. Πρβλ. Cic. pro Cael 26 § 62), Καιήτας (= Caietas) ἀντὶ Καπίτας (β. Κικέρ. 47. — Ἀντὶ Καιήτην ἔγραψεν ὁ Πλούταρχος Καιήτας, ἀπατηθεὶς ἐκ τῶν Baiiae, Cumae, ἐν ᾧ λατινιστὶ Caieta ἢ Caiete μόνον λέγεται ἡ πόλις), Γάιος Ἀυρήλιος ἀντὶ Ὀνάτιος Ἀυρήλιος (πρβλ. καὶ β. Πομπ. 23) (α).

Ἀλλ' ἱκανὰ εἶναι, νομίζομεν, ταῦτα. Ἠθελήσαμεν μόνον νὰ δηλώσωμεν τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ Ἀθηναίου τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Graux ἐν Μαδρίτῃ γενομένον φιλολογικὸν εὔρημα, οὔτινος ὀλίγα τῷ ὄντι γίνονται τὰ νῦν ἀντάξια καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κλασικὴν φιλολογίαν. Ἄν τις θέλῃ πλείωτερα, ἄς ἀναγνώσῃ αὐτὴν τὴν πραγματείαν τοῦ εὐτυχοῦς εὐρέτου. Πρὸ πάντων δὲ τολμῶμεν νὰ συστήσωμεν εἰς τοὺς τυχόν διδάσκοντας παρ' ἡμῖν ἀκόμη τὸν Πλούταρχον (διότι δυστυχῶς ὁ Χαιρωνεὺς σχεδὸν ὅλως ἐξωρίσθη ἐκ τῶν ἡμετέρων σχολείων) νὰ ἔχωσι πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἀκριβῆ ἐργασίαν τοῦ κ. Graux καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ φιλοπονηθεῖσαν ἐκδοσιν τοῦ βίου τοῦ Δημοσθένους.

Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ.

(α) Σημειωτέον, ὡς ἄξιον λόγου διὰ τὴν ἡμετέραν προφορὰν, ὅτι γάγιος (= Γάιος) ἔχει ὁ N.

Α'.

Ὁ ἐν Ἀλεξανδρέττᾳ ἀξιότιμος ὁμογενῆς κ. Π. Ἀρτίκης ἐδωρήσατο τῷ ἐν Σμύρνῃ Μουσείῳ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς σταθμὸν τῶν βυζαντινῶν χρόνων, ἔχοντα σχῆμα κανονικοῦ τετραγώνου πλευρᾶς 0,034 γ. μ.¹⁾ Συνίσταται ἐκ χαλκοῦ, ἐκ δὲ τῆς τέχνης καὶ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ἀνάγεται πιθανῶς εἰς τὸν 1 μ. Χ. αἰῶνα. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ τεχνίτης ἐχάραξε κυκλικὸν ἔδαφος ὕψους 0,001 γ. μ. καὶ διαμέτρου 0,032. Ἐν δὲ ταῖς τέσσαρσι γωνίαις ἐνεχαράχθησαν τὰ ἐξῆς γράμματα. ΘΕ-ΧΧ-ΑΡ-ΙC, συναποτελοῦντα τὴν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους τυπικὴν ἐπὶ διαφορῶν ἀντικειμένων φράσιν Θεοῦ χάρις. Ἐπὶ τοῦ ὑψομένου κυκλικοῦ ἐδάφους ἐγκεχάρακται κύκλος, καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἕτερος ἔχων διάμετρον 0,02 γ. μ. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων κύκλων ἐγκεχάρακται ἡ ἐπιγραφὴ ΜΓΙΑΜΑΡΙΑ ΒΟΗΘΙCΟΝ = Ἁγία Μαρία βοήθ(η)σον. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ δευτέρου κύκλου ὑπάρχουσι μεταξὺ δύο μικρῶν σταυρῶν τὰ στοιχεῖα Ν|Η, ἐπὶ τοῦ Ν μάλιστα ἐγκεχάρακται καὶ μία στιγμὴ σημαίνουσα ἐν μικρὸν Ὢ. Ἄπαντα τὰ ἐγχαράγματα τῶν κύκλων, τῶν σταυρῶν καὶ τῶν γραμμάτων εἰσὶ πεπληρωμένα διὰ ταινιῶν ἀργύρου. Ἐπὶ τῆς ὅλης ταύτης ἐπιφανείας τοῦ σταθμίου ὑπῆρχεν ἐπίχρισμα ἐκ ριτινώδους ὕλης, οὗ πλεῖστον μέρος διεσώθη. Τὸ μέλαν δὲ τοῦτο στρῶμα ἢ ἐπίχρισμα δὲν πρέπει νὰ ἐκληθῆ ὡς ὀξύδωσις, διότι οὐδεμίαν ὁμοιότητα ἔχει πρὸς τὰς γνωστὰς ὀξύδωσεις τῶν ἀρχαίων χαλκίνων ἀντικειμένων. Εἰς ἐπιβεβαίωσιν δὲ τούτου ἀναφέρομεν πρὸς σύγκρισιν καὶ ἕτερον σταθμὸν εὑρεθέν-

1) Τὸ σταθμίου τοῦτο ἀναγέγραπται συντόμως ἐν τῷ ἡμετέρῳ Catalogue descriptif des poids antiques du Musée de l'École Evangelique à Smyrne, accompagné de sept planches. — Smyrne, 1880, σ. 26, ἀρ. 1. Χίρην τῆς ἰδιαζούσης σπουδαιότητός του, περιγράφομεν αὐτὸ ἐνταῦθα ἐκ νέου μετὰ τινων διασαφητικῶν παρατηρήσεων.

τα, ὡς καὶ ὁ ἡμέτερος, ἐν Συρίᾳ. Ὁ ἐκδότης αὐτοῦ, ὁ κ. Albert Dumont, παρατήρησεν ὁμοίον ἐπίχρισμα, ὅπερ καθυπέβαλεν εἰς μελέτην ἐνὶ τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Γαλλίας χημικῶν· οὗτος δὲ μετ' ἀκριβῆ τοῦ πράγματος ἔρευναν ἠδυνήθη ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι τὸ ἐν λόγῳ βερενίκειον εἶναι ἀναμφιλέκτως μίγμα ἐκ τῆς γνωστῆς ἐν τῇ ἀρχαιότητι τερεβινθίνης καὶ ἐξ ἀσφάλτου τῆς Ἰουδαίας¹⁾.

Τὸ ἡμέτερον στάθμιον ἔλκει γραμμάρια γαλλικὰ 79 καὶ 680χιμ²⁾. Τίς δ' ἦτο ἡ ἀρχικὴ σταθμικὴ αὐτοῦ χρῆσις; Τὴν ἐρώτησιν ἐπιλύουσι τὰ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σταθμοῦ, ὡς προανεφέραμεν, τρία στοιχεῖα Ν|Η, ἄτινα, ὡς ἐγένετο γνωστὸν καὶ ἐν ἑτέρῳ ἄρθρῳ τοῦ «Ἀθηναίου», σημαίνουσι νομίσματα ἠθ. Ὄθεν, καὶ τὸ στάθμιον τοῦτο κατατάσσεται εἰς τὴν σειρὰν τῶν σταθμῶν ἐκείνων, δι' ὧν ἐξηλέγχετο ἡ ὀλκὴ τῶν χρυσῶν νομισμάτων τῆς πρώτης βυζαντινῆς περιόδου, καθ' ἣν ὡς νομισματικὸν μετρικὸν σύστημα ἦτο παραδεδεγμένον ἢ εἰς 72 μέρη διαίρεσις τῆς ῥωμαϊκῆς λίτρας. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαίρεσεως ταύτης ἐκόπησαν νομίσματα ἐκ χρυσοῦ, ἐξ ὧν 72 τοιαῦτα εἶλκον μίαν ἀκριβῶς ῥωμαϊκὴν λίτραν. Συγχρόνως δὲ τὸ αὐτοκρατορικὸν νομισματοκοπεῖον τοῦ Βυζαντίου ἐξέδωκε πρὸς χρῆσιν καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τραπεζιτῶν καὶ τῶν ἐμπόρων ἴδια βάρη, κατὰ τὸ αὐτὸ μετρολογικὸν σύστημα, ἄτινα ἐχρησίμευον πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς κιβδηλείας καὶ πρὸς ἐξέλεγχιν τῆς βαρύτητος τῶν τότε κυκλοφορούντων χρυσῶν νομισμάτων τοῦ κράτους.

Καὶ ἐκ τῶν ἀριθμητικῶν σημείων καὶ ἐκ τοῦ σημερινοῦ βάρους τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος σταθμίου ἀποδεικνύεται, ὅτι τοῦτο ἦν ἐν quadrans, ἦτοι τεταρτημόριον τῆς λίτρας, ἐχρησίμευσε δὲ εἰς ὀλικὴν 18 μόνον χρυσῶν νομισμάτων. Ἐὰν ἦδη

1) A. Dumont, Sur un poids byzantin du cabinet de M. Verdot. Paris, 1870, σ. 7.

2) Ἐκ τυπογραφικοῦ σφάλματος γέγραπται ἐν τῷ ἡμετέρῳ Catalogue γρ. 79,960. Τὸ ἀπεικόνισμα δὲ τοῦ σταθμοῦ εὔρηται ἐπὶ τοῦ pl. VII, N° 1.

πολλαπλασιάσωμεν τὴν νῦν αὐτοῦ ὀγκὴν εἰς γραμ. 79.680 × 4, εὐρίσκομεν ὅτι ἡ νομισματικὴ λίτρα εἴλκε γραμμ. 318.720· ἐὰν δὲ διαιρέσωμεν τὸ γινόμενον τοῦτο διὰ τοῦ 72, θὰ ἔχωμεν πηλίκον 4.426..., δηλαδὴ ὅτι ἕκαστον καλῶς διατετηρημένον βυζαντινὸν χρυσοῦν νόμισμα ἔδει νὰ ἔλκη τοσαῦτα γαλλικὰ γραμμάρια.

B'.

Ὁ ἀξιότιμος φίλος κ. A. Martin, ἀξιωματικὸς τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ διατρίβων ἐν Σμύρῃ, εὐηρεστήθη νὰ μοι ὑποβάλλῃ πρὸς μελέτην ἀνέκδοτά τινα σταθμά, εὐρεθέντα παρ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐν Ἀνατολῇ διαμονὴν του. Ἄπαντα διατηροῦνται καλῶς, εἰσὶ σχήματος κανονικοῦ τετραγώνου καὶ συνίστανται ἐκ μολύβδου, πλὴν δύο (ἀριθ. 2 καὶ 12).

Ἐκ τῆς σημερινῆς δὲ ὀγκῆς αὐτῶν νομίζω, ὅτι δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι ὡς ἀκολούθως:

- 1) Δραχμὴ τοῦ ἀττικοῦ συστήματος. Ἐλκει γραμ. 8.78.
- 2) Τετράδραχμον, ἐκ χαλκοῦ· ἀφ' ἑνὸς ἔχει ἐν Δ ἐστιγμένον. Ζυγ. γραμ. 14.037.
- 3) Πεντάδραχμον, ἔλκον γραμ. 16.974.
- 4) Ἡμιλιτρον, ἔλκον γραμ. 164. Τὸ κανονικὸν βάρος ὧφειλε νὰ ᾔῃαι ἐκ γραμ. 163.73.
- 5) Ἡμιλιτρον, ἐλλιπές. Ἐλκει γραμ. 152.
- 6) Διούγγιον (sextans). Ζυγ. γραμ. 55.310. Φέρει ἀφ' ἑνὸς δύο τύπους κυκλικούς μετὰ κεφαλῆς.
- 7) Διούγγιον, φέρον ἀφ' ἑνὸς δύο τύπους. Ἐλκει γραμ. 54.850.
- 8) Διούγγιον, ἔλκον γραμ. 52.04.
- 9) Διούγγιον, ἐλλιπές (faible), ἔλκον γραμ. 46.618.
- 10) Οὐγγία ἔλκουσα γραμ. 27.56.
- 11) Οὐγγία ἔλκουσα γραμ. 27.268.
- 12) Ἡμιούγγιον ἔλκον γραμ. 12.812. Χάλκινον.

Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐκδίδωμι νῦν τὸ πρῶτον καὶ τὰ ἐξῆς μικρὰ σταθμά:

1) Τριούγγιον (quadrans) χάλκινον, σχήματος κανονικοῦ τετραγώνου· ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ὑπάρχει κεχαραγμένον κυκλικὸν ἔδαφος ὕψ. 0,001 γ. μ. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ αὐτοῦ ἐγκεχάρακται σταυρὸς ἔχων ἀμφοτέρωθεν τὰ στοιχεῖα Γ Γ = οὐγγίαι γ. Ἐλκει γραμ. 76.88. (εὐρίσκεται ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Εὐαγγελικῆς σχολῆς.)

2) Ἀσσάριον χάλκινον, σχήματος κυκλικοῦ, εὐρεθὲν ἐν Οὐσακίῳ τῆς Φρυγίας καὶ δωρηθὲν τῷ αὐτῷ Μουσείῳ ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ διαμένοντος κ. Ἀθανασίου Κυριακίδου. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἔχει τύπον σχήματος τετραγώνου παραλληλογράμμου φέροντα ἐν ἐκτύπῳ τὰ στοιχεῖα ΑΓ· ἀνωθεν δὲ αὐτοῦ ἕτερος τύπος μετὰ τοῦ γράμματος Ι. Ἐλκει γραμ. 4.46. Τὸ στάθμιον τοῦτο εἶναι πρωτοφανές. Πιστεύομεν δὲ ὅτι τὰ δύο στοιχεῖα ΑΓ σημαίνουσιν ἀσσάριον, τὸ δὲ Ι = ζ' δηλοῖ τὸν ἀριθ. 7, δηλαδὴ ὅτι τὸ ἀσσάριον ἔλκει λεπτὰ ζ'. Τὴν ἡμετέραν πιθανὴν ταύτην ἐξήγησιν δικαιολογεῖ τὸ ἐπόμενον χωρίον ἀρχαίου λεξικογράφου. «Ἀσσάριον τοῦ χαλκοῦ φύλλεως τὸ τέταρτον· ἀσσάριον ἐξ ἀργύρου λεπτῶν ἑπτὰ.» Βλ. Fr. Hultsch, Metrologic. script. reliquiae I, σ. 305, 6.

3) Dragma, χαλκοῦν, ἔχον ἀφ' ἑνὸς τύπον κυκλικὸν μέ τι κόσμημα, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ στοιχεῖον Η, ὅπερ δηλοῖ ὅτι τὸ στάθμιον τοῦτο εἶναι τὸ ἡ τῆς οὐγγίας. Ἐλκει γραμ. 3.32· εὐρίσκεται δ' ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ κ. Π. Λάμπρου. Βλ. Fr. Hultsch, Metr. Scr. Rel. I, σ. 265, 17· ατῆς γὰρ οὐγγίας ἡ ᾔῃαι ἡ δραγμῆ. Πρὸβλ. σ. 266, 12· 278, 20· 316, 22. II, σ. 31. Πέντε ἕτερα dragma ἐδημοσίευσαν καὶ ἐν τῷ ἐμῷ Catalogue descriptif, σ. 20 καὶ 25.

4) Dimidium solidi· χαλκοῦν, ἀφ' ἑνὸς τὰ στοιχεῖα ΙΒ δηλοῦντα κατὰ τινὰς κώδικας τῶν μετρολογικῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Ἰσιδώρου «ΙΒ iota adiuncta beta significat dimidium solidum» (βλ. Fr. Hultsch, ἐνθ. ἀνωτ. II, σ. 122, σημ. 4.). Ἐλκει γραμ. 2. 2· εὐρίσκεται δὲ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ κ. Π. Λάμπρου. Τρία ὅμοια σταθμά ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Catalogue descriptif, σ. 29—30. Τὰ στοιχεῖα

ταῦτα (IB) δηλοῦσι καὶ τὴν *semunciam*, ὡς ἀποδεικνύεται ἐξ ἑτέρου σταθμοῦ τοῦ ἡμ. Catalogue, σ. 24 ἀριθ. 20.

5) *Tremissis*. (Τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο στάθμια ἐχρησίμευον εἰς τὴν ἐξέλεγχιν τῆς ὀλκῆς τῶν μικρῶν χρυσῶν νομισμάτων τῆς πρώτης βυζαντινῆς περιόδου, ἅτινα εἶχον ὀλκὴν $\frac{1}{3}$ τοῦ *solidum*.) Ἔστι χαλκοῦν, διατηρεῖται καλῶς καὶ ἔλκει 1 γραμμάριον· ἔχει δὲ ἀφ' ἑνὸς Η, διπλοῦν ὅτι ζυγίζει *σκρίπου.λα* ἢ. (βλ. Isidori, de *notis ponderarum* ἐν *Metrolog. script. Rel.* II, σ. 122, 1 καὶ σ. 134, 1. «*H littera significat siliquas octo, id est tremissem.*»). Εὐρίσκεται ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρίας Ἀθηνῶν.

Ἐκ Σμύρνης.

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΕΡΑΜΕΥΣ.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΤΑΝΑΓΡΑ ΚΑΙ ΕΠΙΔΑΥΡΩ.

Ἐν τῷ τελευταίῳ τοῦ περιοδικοῦ τούτου τεύχει ἐγνωστοποιήθη, ὅτι ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν ἐταιρία ἀπέστειλεν εἰς μὲν Τάναγραν τὸν ἔφορον τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Σταματάκη, ὅπως ἐκτελέσῃ ἀνασκαφὰς τάφων, εἰς δὲ Λιγουρίον (δῆμον Λήσσης παρὰ τὴν Ἐπίδαυρον) τὸν ἕτερον ἔφορον τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Καββαδῖαν, ὅπως καθάρισῃ τὸ ἐκεῖ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ θέατρον ἀπὸ τῶν ἐπ' αὐτοῦ πολλῶν δένδρων καὶ χωμάτων. Ἀμφότεροι μεταβάντες ἐκεῖ καὶ ἀρξάμενοι τῶν ἐργασιῶν ἐπιστέλλουσι εἰς τὸ προεδρεῖον τὰς ἐξῆς ἐκθέσεις.

*Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τῆς ἐν Ἀθήναις
ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.*

Τὴν 25 παρελθόντος μηνὸς ἔφθασα ἐνταῦθα καὶ τὴν 26 ἤρχισα ἀνασκαφὰς τῶν τάφων ἔξω τῆς μεγάλης πύλης τοῦ τείχους τῶν ἐρειπίων Τανάγρας, μακρὰν αὐτῆς περὶ τὰ 150 μέτρα γαλλικά. Ἡ πύλη κεῖται πρὸς τὸ ἀρκτικὸν μέρος τοῦ τείχους καὶ ἐξ αὐτῆς ἐλάμβανεν ἀρχὴν ἢ ἀμαξιτὴ ὁδὸς, ἢ πρὸς

τὰς Θήβας, καὶ τὴν Χαλκίδα φέρουσα. Ἐνταῦθα δὲ εἰς βάθος περὶ τὸ γαλλικὸν μέτρον ὑπὸ τὴν νῦν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους εὐρέθη ἡ ἐπιχαλίωσις τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ καὶ κατὰ τὸ ἕτερον πλάγιον ἄκρον αὐτῆς ἀνεκαλύφθησαν τάφοι μέχρι τῆς χθῆς περὶ τοὺς 15 εἰς βάθος 2—3 μ. γ. Ἐν τοῖς ἄνω δὲ στρώμασι τῶν τάφων εὐρέθησαν θεμέλια μεταγενεστέρων οἰκοδομῶν· ὑπὸ δὲ τὰ θεμέλια οἱ τάφοι, ἀρχαῖοι καὶ ἀσύλητοι, ἐν αὐτοῖς δὲ οὐδεὶς μεταγενέστερος τάφος ἐπαρουσιάσθη, ὡς ἐν ἄλλοις τάφοις ἐν ἄλλαις θέσεσι τῆς περιοχῆς Τανάγρας. Τὰ δὲ ἐν τοῖς τάφοις κτερίσματα μέχρι τῆς χθῆς εἰσι τὰ ἀκόλουθα·

Α') πῆλινα εἰδώλια εὐρέθησαν περὶ τὰ 60, ὧν τὰ πλεῖστα σῶα· εἰσι δὲ ἅπαντα κεχρωματισμένα. Τὰ εἰδώλια ταῦτα παριστῶσι α) Ἑρμᾶς διαφόρων μεγεθῶν καὶ σχημάτων, ὡς τοὺς συνήθως ἐν ἀρχαῖοις τάφοις εὐρισκόμενους (ὁ ἐλάχιστος τούτων ἔχει ὕψος 0,10, ὁ δὲ μείζων 0,35)· β) γυναικείας μορφᾶς καθημέναις καὶ ἐπὶ τῶν γονάτων ἐχούσαις τὰς χεῖρας· γ) σατύρους καθημένους καὶ ἐστυκότητας. Ἐν τῶν εἰδωλίων τούτων παριστᾷ κλίνην· παρὰ δὲ τὴν κλίνην ἴσταται τράπεζα, ἐφ' ἧς φαγητά(;)· ἐπὶ δὲ τῆς κλίνης συνευρίσκεται μετὰ γυναικὸς ἀνὴρ. Τὸ εἰδῶλιον τοῦτο εἶναι μικροῦ μεγέθους καὶ σῶον.

Β') πῆλινα ἀγγεῖα· α) 20 λήκυθοι, ὧν αἱ πλεῖστα σῶαι, φέρουσαι γραφὰς ἀρχαῖκας, αἵτινες παριστῶσι τινὲς μὲν σκηναὶς ἐκ τοῦ Διονυσιακοῦ κύκλου, τινὲς δὲ ἄνδρας μαχομένους, τινὲς δὲ ὀδηγοῦντας τέθριππον, καὶ τινες παριστῶσι γυναῖκας κατοπτριζόμενας ἢ κρατούσας θύρσον ἐν χερσίν· β) πλῆθος κανθάρων (ἀγγείων), διαφόρων μεγεθῶν καὶ σχημάτων, ἀπλῶν ἄνευ γραφῶν ἢ κοσμημάτων. Ὀλίγιστοι δὲ τούτων ἐξήχθησαν τοῦ τάφου σῶοι. Εἷς δὲ τῶν κανθάρων τούτων σῶος, εὐρεθεὶς ἐντὸς πωρίνης λάρνακος, φέρει ἐγκεχαραγμένην ἐπὶ τῆς κοιλίας τίνδε τὴν ἐπιγραφὴν

ΤΕΙΣΙΑΣΕΠΟΙΕΣΕΝ

Τοιαύτη δὲ ἐπιγραφὴ εὐρέθη ἄλλοτε καὶ ἐπὶ τεμαχίων ὁμοίου κανθάρου, εὐρεθέντων ἐν τοῖς χώμασι τάφου συληθέντος ὑπὸ

τυμβωρύχων. Τὰ τεμάχια ταῦτα μετὰ τὴν εὐρεσιν ἀπεστέ-
λησαν ὑπ' ἐμοῦ ἔκτοτε εἰς τὸ μουσεῖον τῆς ἐταιρίας. Ἐχει δὲ
ὁ ἐνεπίγραφος κάρναρος ὕψος 0,18. Ἐντὸς τῆς λάρνακος, ἐν ἧ
εὐρέθη ὁ κάρναρος οὗτος, εὐρέθη καὶ ἀργυροῦς δακτύλιος, ἀ-
πλοῦς, ἐκ τῶν μὴ ἐχόντων λίθους· γ') πλῆθος κυλίκων ἐκ τῶν
συνήθων. Τούτων τινὲς μὲν φέρουσιν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπι-
φανείας γραφὰς, παριστῶσας σκηνὰς ἐκ τοῦ Διονυσιακοῦ κύ-
κλου, τινὲς δὲ ἄνθη καὶ τινες ἀπλᾶς ταινίας· ἐκ τῶν κυλί-
κων δὲ τούτων ὀλίγιστα ἐξήχθησαν σῶαι· δ') εἰς κρατὴρ δίω-
τος σῶος, ὕψους 0,22, φέρων γραφὰς βεβλαμμένας ὑπὸ τῆς ὑ-
γρασίας.

Γ') στλεγγίδες σιδηραῖ 14. Εἰς δὲ τῶν τάφων ἐμπεριεῖχεν
8 στλεγγίδας, ἕτερος δὲ 4. Οἱ πλεῖστοι τῶν τάφων στλεγγί-
δας δὲν ἐμπεριεῖχον.

Εἰς δύο δὲ τάφους μετὰ τῶν ἄλλων κτερισμάτων εὐρέ-
θησαν καὶ περὶ τὰ 50 μικρὰ ἐξ ὀπτῆς γῆς κοσμήματα, δια-
φόρων σχημάτων καὶ κεχρωματισμένα. Τούτων τινὰ μὲν εἰσιν
ὁμοια κατὰ τε τὸ μέγεθος καὶ σχῆμα πρὸς τὰ πολλὰ ἐκ μά-
ζης ὑελώδους, τὰ εὐρεθέντα ἐν τοῖς προϊστορικοῖς ταφείοις
Σπάττα καὶ Μενιδίου· τινὰ δὲ παρεμφερῆ κατὰ τὸ σχῆμα
πρὸς ἐκεῖνα. Δύο δὲ τούτων, σφαιρικοῦ σχήματος, εἰσὶ περικε-
καλυμμένα ὑπὸ φύλλου χρυσοῦ, οἷά εἰσι καὶ τινὰ τῶν ἐν τοῖς
ταφείοις ἐκεῖνοις εὐρεθέντων.

Ἐν τοῖς ἀνοιχθεῖσι μέχρι τῆς χθῆς τάφοις οὔτε λύχνος εὐ-
ρέθη, οὔτε ὑάλινον κόσμημα ἢ ἀγγεῖον, οὔτε σωληνοειδῆ ἐπι-
μήκη πήλινα σκεύη μικρὰ, οἷα ἐν πληθύνει εὐρίσκονται ἐν τά-
φοις μεταγενεστέροις. Ἐπιγραφή δὲ οὐδεμία εὐρέθη. Ἐπὶ τινῶν
τάφων εὐρέθη καὶ κρηπίδωμα ἐκ πωρίνων πλίνθων, ἐφ' οὗ
ἴστατό ποτε στήλη γλυπτῆ ἢ γραπτῆ. Τινὲς δὲ τῶν τάφων
εἶχον ὡς τοιχώματα καὶ καλύμματα πλίνθους ὀπτὰς, τινὲς
δὲ πωρίνας καὶ ἄλλοι λάρνακας πωρίνας ἀπλᾶς. Ἄπαντα δὲ
ταῦτα συλλέγονται καὶ τοποθετοῦνται παρὰ τὰς ἀνασκαφὰς,
ἵνα κατόπιν μετακομισθέντα χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν οἰκοδομὴν
τοῦ μουσείου. Ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν τάφων, ἐὰν ἐξακολου-

θῆσωσι, δύναται νὰ συναχθῆ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν λίθων καὶ
τῶν ὀπτῶν πλίνθων διὰ τὴν οἰκοδομὴν. Τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ
ἀπὸ τῆς μεγάλης πύλης μέχρι τοῦ σημείου, ἀφ' οὗ ἀρχονται
οἱ σεσυλημένοι τάφοι, ἐστὶ περὶ τὰ 300 μ. γ. Ἄπαν δὲ τὸ
μῆκος τοῦτο, ὡς δεικνύουσιν αἱ ἀρξάμεναι ἐργασίαι, θὰ περιέ-
χη ἑκατέρωθεν τάφους. Καὶ ἂν οὕτως ἔχη, δύναται νὰ ἐνερ-
γῶνται ἐκεῖ ἀνασκαφαὶ ἐπὶ πολλοὺς μῆνας.

Ἐν Σχιματάρι Τανάγρας τῆ 1 ἀπριλίου 1881.

Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τῆς ἐν Ἀθήναις
ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας.

Τὰ μέχρι τῆς χθῆς εὐρεθέντα ἐν τοῖς τάφοις κτερίσματα εἰσι
ποικίλα καὶ ὑπερβαίνουσι τὰ 300. Ἐν τούτοις δὲ τινὰ εἰσι
σπουδαῖα καὶ σπάνια εὐρήματα.

Χθῆς ἠνοιχθῆ τάφος βάθους ὑπὲρ τὰ 2 γαλ. μέτ. ἔχων ἐν
αὐτῷ λάρνακα πωρίνην ἀπλῆν· ἐπὶ τοῦ καλύμματος τῆς λάρ-
νακος καὶ ἐπὶ τῶν ἄκρων αὐτῆς ἦσαν σωρηδὸν ἐρριμμένα ἅπαν-
τα τὰ κτερίσματα τοῦ νεκροῦ. Ἐντὸς δὲ ἡ λάρναξ πλὴν τοῦ
σκελετοῦ, διαλελυμένου ὄντος, οὐδὲν ἕτερον ἐμπεριεῖχεν. Ἐκ
τῶν κτερισμάτων ἐξήχθησαν· α) περὶ τὰ 20 πήλινα ἀγγεῖα,
σῶα καὶ τεθλασμένα, διαφόρων σχημάτων καὶ μεγεθῶν. Ἐκ
τῶν ἀγγείων τὰ μὲν 10 φέρουσι γραφὰς καὶ κοσμήματα, ἐξ
ῶν διακρίνονται δύο μεγάλα ἀγγεῖα, φέροντα ὠραιότατας γρα-
φὰς καὶ κοσμήματα, τῆς καλῆς ἐποχῆς· ἀμφοτέρω τὰ ἀγγεῖα
εὐρέθησαν τεθλασμένα· τῶν δὲ ἐτέρων δέκα τὰ μὲν φέρουσι
κοσμήματα, τὰ δὲ εἰσιν ἀπλᾶ. β) Πήλινα εἰδώλια ὑπῆρχον
πλεῖστα, ἀλλὰ σχεδὸν διαλελυμένα καὶ συντετριμμένα. Ἐκ
τούτων ἐξήχθησαν 8, ἐξ ὧν τὰ μὲν 6 τεθλασμένα καὶ κολο-
βά, τὰ δὲ δύο σῶα.

Τούτων τὸ μὲν εἶναι σύμπλεγμα. Σχῆμα δὲ ἔχει τοιόνδε·
τὸ μὲν ὀπισθεν μέρος ἔχει μορφήν ἀγγείου μετὰ στομίου καὶ
λαβῆς, τὸ δὲ ἔμπροσθεν μέρος παριστᾷ νεανίαν πτερωτὸν (Ἐρ-

μῆν;), ἔχοντα τὰς πτέρυγας ἀναπεπταμένας καὶ στάσιν ἐτοίμην πρὸς πτήσιν. Ἐμπροσθεν τοῦ νεανίου, ἐφαπτομένη αὐτοῦ, ἴσταται σχεδὸν ἐπὶ τῶν γονάτων νεᾶνις (ψυχή;), ἣν ὁ νεανίας ὑποβοηθεῖ μετ' εὐλαβείας νὰ ἐγερθῆ καὶ λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ κατὰ τὴν πτήσιν. Λαμβάνει δὲ μετὰ τρυφερότητος αὐτὴν διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ ἐκ τοῦ δεξιοῦ ἀγκῶνος ἐκείνης, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ἐκ τῶν κάτωθεν. Ἡ ἔκφρασις τῆς νεάνιδός ἐστι σχεδὸν λειπόθυμος κατὰ τε τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ὄλον σῶμα. Ἡ δὲ ἔκφρασις τοῦ νεανίου φαίνεται σεμνὴ καὶ συμπάσχουσα πρὸς τὴν θέσιν τῆς νεάνιδος. Ἡ νεᾶνις ἐστὶ γυμνὴ, κρατοῦσα διὰ τῆς ἀνυψουμένης ἀριστερᾶς χειρὸς αὐτῆς τὸν ὀπισθεν (μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ νεανίου) ἀνεμούμενον πέπλον. Τὰ πέλδιλα αὐτῆς εἶναι κυανοῦ ζωηροτάτου χρώματος. Ἐπὶ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς σώζονται ἴχνη ἐπιχρυσώσεως ἐπὶ δὲ τοῦ λαιμοῦ περιδέραιον χρυσοῦν. Ἡ κεφαλὴ τῆς νεάνιδος εὐρέθη ἀπεσπασμένη, ἀλλ' οὐδεμίαν βλάβην φέρουσα· μικρὰ μόνον ἐκδορὰ ἐγένετο κατὰ τοὺς ὤμους, ἀλλὰ καὶ ταύτης εὐρέθησαν δύο λεπτότατα τεμάχια. Ὁ νεανίας φορεῖ ἱμάτιον καὶ ἐπ' αὐτοῦ χλαμύδα, κεχρωματισμένα ἐκάτερον δι' ἰδίου χρώματος. Τὰ πέλδιλα αὐτοῦ, κυανοῦ ζωηροτάτου χρώματος, ἀνέρχονται μέχρι τῶν γονάτων· ἐπὶ τῶν πεδίλων διακρίνονται ζωηρότατα οἱ ἱμάντες φέροντες ἐρυθρὸν χρῶμα. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ νεανίου ὑπάρχουσι δύο προεξοχαὶ ἐν εἴδει κεράτων. Ἐπὶ τῆς κόμης σώζονται ἴχνη ἐπιχρυσώσεως. Τῶν πτερύγων τοῦ νεανίου τεμάχιά τινα εὐρέθησαν ἀποκεκομμένα, ἀλλὰ μὴ φέροντα βλάβην οὐδεμίαν. Ἀμφοτέρων δὲ τῶν μορφῶν ὁ ποικίλος χρωματισμὸς εἶναι ζωηρότατος. Εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῆς βάσεως, ἐφ' ἧς ἴστατο τὸ σύμπλεγμα, εἰς τὰ δύο ἄκρα αὐτῆς, ὑπῆρχον δύο ῥόδα ἐπίχρυσα, ὧν τὸ ἐν μένει κατὰ χώραν, τὸ δὲ ἕτερον δὲν εὐρέθη. Ἐρευνῶνται δὲ τὰ χῶματα τοῦ τάφου πρὸς εὔρεσιν τούτου. Ἐχει δὲ ὕψος τὸ σύμπλεγμα 0,22, συμπεριλαμβανομένης τῆς βάσεως καὶ τοῦ ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ νεανίου ἀνερχομένου στομίου τοῦ ἀγγείου.

Τὸ δὲ ἕτερον παριστᾷ τὴν Ἀφροδίτην ἀναδυομένην ἐκ τῶν

κυμάτων τῆς θαλάσσης διὰ μέσου ὀστράκου ἠνεωγμένου. Σχῆμα δὲ ἔχει καὶ τοῦτο τοιόνδε· Τὸ μὲν ὀπισθεν μέρος ἔχει σχῆμα ἀγγείου μετὰ στομίου καὶ λαβῆς πρὸς τὰ ἄνω· τὸ δὲ ἔμπροσθεν μέρος παριστᾷ τὴν Ἀφροδίτην ἄνω τῆς ὀσφύος γυμνὴν· ἐκατέρωθεν δὲ αὐτῆς ἐξέχουσι τὰ πτερύγια τοῦ ὀστράκου. Ἐπὶ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς τῆς Ἀφροδίτης σώζεται ἐπιχρυσώσις· ἐνώτια δὲ καὶ περιδέραια φέρει χρυσᾶ. Ἐπίσης κόσμημα χρυσοῦν φέρει ὑπὸ καὶ μεταξὺ τῶν μαστῶν. Ἡ δὲ βάσις, ἐφ' ἧς ἴσταται παριστᾷ κύματα θαλάσσης, ἔχοντα ζωηρότατον κυανοῦν χρωματισμόν. Τὰ πτερύγια τοῦ ὀστράκου εὐρέθησαν ἀπεσπασμένα, ἀλλὰ μὴ παθόντα οὐδεμίαν βλάβην. Ὁ ποικίλος χρωματισμὸς καὶ τούτου εἶναι ζωηρότατος. Ἡ δὲ ἔκφρασις τῆς Ἀφροδίτης ἐμπνέει μεγίστην θυμηδίαν καὶ ἴμερον. Ἐχει δὲ καὶ τὸ σύμπλεγμα τοῦτο ὕψος 0,15, συμπεριλαμβανομένης τῆς βάσεως, καὶ τοῦ ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τῆς Ἀφροδίτης ἀνερχομένου στομίου τοῦ ἀγγείου. Ἀμφοτέρα δὲ τὰ συμπλέγματα εἰσι κατὰ τε τὴν τέχνην, ἔκφρασιν καὶ ποικίλον χρωματισμόν τὰ ἄριστα ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε (ἀπὸ τοῦ 1872) ἐν τοῖς τάφοις Τανάγρας εὐρεθέντων. Εἰσὶ δὲ γνήσια καὶ ἀπηλλαγμένα πάσης νοθείας. Καὶ ἐκ τούτων δύνανται νὰ κρίνωσιν ἀσφαλῶς οἱ ἐπιστήμονες μέχρι τίνος βαθμοῦ τελειότητος ἔφθασεν ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς τῶν πηλίνων εἰδωλίων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν. Αἱ μορφαὶ τῶν συμπλεγμάτων δὲν εἶναι εἰκόνες, ὡς ἐπὶ τῶν ἀγγείων, ἀλλ' ἀνάγλυπτοι, λίαν προεξέχουσαι.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ τε συμπλέγματα ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα τὰ μετ' αὐτῶν εὐρεθέντα κτερίστατά εἰσιν εἰσέτι ὑγρὰ καὶ δύνανται κατὰ τὴν μετακόμισιν νὰ ὑποστῶσι βλάβας, θέλουσιν ἀποσταλῆ αὐτόσε (ἢ καὶ συνοδευθῶσιν ὑπ' ἐμοῦ) τὴν ἐρχομένην πέμπτην ἢ παρασκευὴν τῆς ἐρχομένης ἐβδομάδος.

Ἐν Σχιματάρῳ Τανάγρας τῆ 8 Ἀπριλίου 1881.

Ὁ Ἐφορος τῶν ἀρχαιοτήτων

Π. ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ.

Πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Τῆ 16 Μαρτίου ἠρξάμην τῶν ἐνταῦθα ἐργασιῶν πρὸς ἐκκαθάρισιν τοῦ θεάτρου. Ἡ ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ φυέντων ἀγρίων δένδρων ἐκκαθάρσις διήρκεσεν ἕξ ἡμέρας. Ἐκλιπόντων ὁμῶς τῶν δένδρων τούτων, ἐξεπλάγην ἰδὼν αἴφνης ὅτι ἐλάχιστον μέρος τῆς ὅλης πρὸς τὴν ἐκκαθάρισιν ἐργασίας εἶχε γείνει. Ἐξ ὧν εἶχον πληροφοριῶν καὶ ἐξ ὧν εἶχον ἀναγνώσει ἐν βιβλίῳ, ἐγνώριζον μόνον ὅτι τὸ κοῖλον τοῦ θεάτρου εἶχε μεταβληθῆ εἰς δάσος. Τοῦτο ὁμῶς ἐλάχιστον ἦτο σχετικῶς πρὸς τὰ ἐπικαλύπτοντα αὐτὸ χώματα, ἅτινα ἀπὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων καταρρεύσαντα ἐκ τοῦ Κυνορτίου ὄρους ἕνεκα ἀποκοπῆς ξυλείας καὶ ὑετῶν, καθὰ φαίνεται, πολλὰ ἐδώλια ἀφανῆ ἐποίησαν, ἐπὶ τῶν ἀνωτάτων δὲ μάλιστα εἰς ὕψος ἐνὸς μέχρι δύο μέτρων ἐπεκάθησαν. Μόνον κατὰ τὰ ἄκρα δὲν κατέπεσε χῶμα· ἐνταῦθα ὁμῶς ἐφύησαν ὑπὸ τὰ ἐδώλια δένδρα, ἅτινα διελθόντα διὰ τῶν ἀρμογῶν τῶν λίθων οὐ μόνον ἐξετόπισαν, ἀλλὰ καὶ συνέτριψαν πολλοὺς αὐτῶν. Ἐκ τούτου δὲ καὶ κατέπεσαν ἀμφοτέρω τὰ κέρατα σὺν τῷ συγκρατοῦντι αὐτὰ τοίχῳ, ὧν οἱ λίθοι τῆδε κάκεισε διεσκορπισμένοι κεῖνται. Τὰ λοιπὰ δὲ δένδρα τὰ ἐν τῷ κοίλῳ δὲν ἐβλάψαν καθόλου τὰ ἐδώλια, διότι εἶχον φυῆ οὐχὶ ἐν τῷ ὑπ' αὐτὰ ἐδάφει, ἀλλ' ἐν τῷ καταρρεύσαντι καὶ ἐπικαθημένῳ χῶματι· οὕτω δὲ καὶ ἐξερριζώθησαν ἐντελῶς ἄνευ φόβου μήπως ἀναβλαστήσωσι. Διτηρήθησαν δὲ ἐνταῦθα τὰ ἐδώλια ἐν καλλίστῃ καταστάσει, ἅτε ὑπὸ τὰς ρίζας τῶν δένδρων κείμενα. Οὕτω τὰ καταρρεύσαντα χώματα μεγάλως ὠφέλησαν ἃ κατεπλάκωσαν ἐδώλια· διεφύλαξαν δ' αὐτὰ καὶ ἐξ ἑτέρας φθορᾶς. Οἱ ποιμένες δηλ. ἔθετον κατὰ καιροὺς πῦρ εἰς τὰ ἐν τῷ κοίλῳ δένδρα, καὶ ἐκ τούτου πολλὰ ἀσκεπῆ ἐδώλια ἐβλάβησαν, τινὰ μὲν συντριβέντα, τινὰ δὲ ἀπολέσαντα τὸ τοῦ λίθου χρῶμα καὶ μέλανα γενόμενα· τοιαύτην ὁμῶς βλάβην, ἐννοεῖται, ὅτι δὲν ὑπέστησαν τὰ ὑπὸ τῶν χωμάτων κεκαλυμμένα.

Οὕτως εἶχε τὸ κοῖλον μετὰ τὴν ἐκρίζωσιν καὶ ἀποκοπὴν

τῶν δένδρων. Ὑπελείπετο ἄρα ἡ κυρία καὶ μεγάλη ἐργασία, ἡ ἀπὸ τῶν χωμάτων ἐκκαθάρσις αὐτοῦ, ἧς καὶ ἠρξάμην παρευθὺς· ἐκκαθάρσις δὲ μέχρι χθὲς τὰς ὀκτῶ ἀνωτάτας σειρὰς ἐδώλιων. Ἡ περαιτέρω ἐργασία θὰ προβαίνει ταχύτερον, διότι ἐν τοῖς κατωτέροις ἐδώλοις τὰ χώματα εἶνε πολὺ ὀλιγώτερα.

Ἐν Λιγουριῶ, τῆ 9 Ἀπριλίου 1881.

Πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Τῆ τετάρτῃ τοῦ Πάσχα (15 ἰσταμένου) ἐπανέλαβον τὰς ἕνεκα τῶν ἑορτῶν διακοπεύσας ἐργασίας, ἐξακολουθήσας τὴν ἐκχωσιν καὶ ἐκκαθάρσιν τοῦ κοίλου. Προέβη δὲ ἡ ἐργασία αὕτη μέχρι τῆς 20^{ης} σειρᾶς ἐδώλιων. Συγχρόνως ὁμῶς ἀπεκάλυψα διὰ τάφρου ὑπεράνω τῆς ἄκρας δυτικῆς κερκίδος τὰ θεμέλια τείχους, ὅπερ θὰ περιέβαλλεν ὀλόκληρον τὸ κοῖλον. Τὸ θεάτρον ἄρα εἶχεν ἐνταῦθα δρόμον, ὃ ἐστὶ διάζωμα. Τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην μετὰ χαρᾶς ἀναγγέλλω ὑμῖν, διότι δι' αὐτῆς συλλαμβάνομεν πληρεστάτην ἔννοιαν τῆς τοῦ θεάτρου μορφῆς καὶ διατάξεως· τοῦτο δὲ μέγα κέρδος, καθότι τὸ θεάτρον τῆς Ἐπιδαύρου. τὸ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχαιότητι ἐπιφανές, ὡς ἔργον τῶν καλλίστων τῆς ἑλληνικῆς τέχνης χρόνων, καὶ δὴ ἐπισήμου τεχνίτου, θέλει ἀποτελεῖ ἀπὸ τοῦδε τὸ ἀσφαλέστατον ὀρητήριον πρὸς ἀναπαράστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου καὶ τὴν πρωτίστην πηγὴν τῶν περὶ αὐτοῦ γνώσεων ἡμῶν.

Ἐχει δὲ τὸ θεάτρον μετὰ τὴν 20^{ην} σειρὰν ἐδώλιων καὶ ἕτερον διάζωμα, διαιροῦν τὸ κοῖλον εἰς ἀνώτερον καὶ κατώτερον τμήμα, καὶ ὃν ἐντελῶς κατακεχωσμένον. Ἀφ' οὗ δὲ ἐξεχώθησαν καὶ ἐκκαθαρίσθησαν ἤδη ἐντελῶς, καθ' ἃ ἀνωτέρω εἶπον, αἱ εἴκοσι πρῶται σειραὶ ἐδώλιων, ἧτοι τὸ ἀνώτερον τοῦ κοίλου τμήμα, ἄρχομαι ἀπὸ τῆς αὔριον τῆς ἐκχώσεως καὶ ἐκκαθάρσεως τοῦ διαζώματος τούτου.

Τελευταῖον δὲ ἀναφέρω ὑμῖν, κ. Πρόεδρε, τὴν εὐχάριστον

ἐπίσης εἶδῃσιν, ὅτι σώζεται καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ θεάτρου, ἧς ἀπε-
κάλυψα διὰ τάφρου μέρος τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου. Τὴν τάφρον
ταύτην ἤνοιξα τὸ μὲν ἵνα μάθω ἂν σώζεται ἡ σκηνή, τὸ δὲ ἵνα
ἐξερευνήσω τὸν πρὸ τῆς ὀρχήστρας χῶρον, καὶ οὕτω ρίψω τὰ
ἐκ ταύτης χῶματα, ὅπου δεῖ.

Ἐν Λιγουριῶ, τῆ 26 Ἀπριλίου 1881.

Ὁ Ἔφορος τῶν κατὰ τὰς νήσους ἀρχαιοτήτων

Π. ΚΑΒΑΔΙΑΣ.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΟΡΧΟΜΕΝΩ ΤΗΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ.

Ὁ διδάκτωρ κ. Ἐ. Σχλίεμαν, λαβὼν κατὰ τὸν παρελθόντα
νοέμβριον τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως νὰ ἐνεργήσῃ ἐν
Ὁρχομενῶ τῆς Βοιωτίας ἀνασκαφὰς, ἐπεχείρησεν ἀμέσως τότε
τοιαύτας εἰς διάφορα μέρη ἐξορύξας πολλὰ φρέατα πρὸς ἀνα-
ζήτησιν τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους· ἀλλ' ἔνεκα τοῦ χειμῶνος δια-
κόψας τὰς ἐργασίας, ἀπῆλθε πάλιν περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελ-
θόντος μαρτίου εἰς Ὁρχομενὸν μετὰ τοῦ κ. Π. Εὐστρατιάδου,
γενικοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων, καὶ ἀπεπεράτωσε τὴν ἀνα-
σκαφὴν καὶ ἔρευναν τοῦ ἐκεῖ γνωστοῦ παναρχαίου τάφου, τοῦ
τε ἔξω μείζονος καὶ τοῦ ἐσωτέρου ἐλάσσονος. Ἐκ τῆς ἐρέυνης
ταύτης ἐγένετο γνωστὸν, ὅτι ὁ τάφος οὗτος ἦτο ἤδη πρὸ
πολλῶν αἰῶνων σεσυλημένος· διὸ οὐδὲν μὲν λόγου ἄξιον κτέ-
ρισμα εὐρέθη ἐν αὐτῷ, πολλαὶ δὲ ἐξ ἐγχωρίου λευκοῦ λίθου
πλάκες (4 μ. μήκους, 0,80 πλάτους καὶ 0,30—40 πάχους),
καλύπτουσαι τὰς πλευρὰς καὶ τὴν ὀροφὴν τοῦ ἐσωτέρου μι-
κροῦ τάφου· πᾶσαι κεκοσμημέναι δι' ἐξεχόντων ἀναγλύφων
τῆς προϊστορικῆς τέχνης. Τούτων ἕκτυπα λαβὼν ὁ κ. Σχλίεμαν
μελετᾷ νὰ ἐκδώσῃ προσεχῶς μετὰ περιγραφῆς ἀκριβοῦς τοῦ
τάφου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὐρεθέντων.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΑΔΙΚΩΝ ΜΟΜΦΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ,

ὡς κωλυούσης ἀλλοφύλους ν' ἀνασκάπτωσι πρὸς ἀνεύ-
ρεσιν ἀρχαίων καὶ νὰ μεταφέρωσιν αὐτὰ εἰς
τὰ τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης μουσεῖα.

Πολλάκις ἐν ἐπιστημονικοῖς καὶ πολιτικοῖς περιοδικοῖς καὶ
ἐν τισι συγγράμμασι περιηγητῶν Εὐρωπαίων¹⁾ ἀνέγνωμεν μομ-
φὰς καθ' ἡμῶν, ὡς μὴ συγχωρούντων παντὶ ν' ἀνασκάπτῃ ὅπου
τῆς Ἑλλάδος βούλεται πρὸς ἀνεύρεσιν ἀρχαιοτήτων, νὰ ἐξάγῃ
αὐτὰς κατ' ἀρέσκειαν ὅπου θέλει, καὶ νὰ ἐμπορευῆται ἐλευθέ-
ρως ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τῆς ποθητῆς ταύτης ἐλευθε-
ρίας πρόσκομμα εὐρίσκοντες οἱ ἡμᾶς μεμφόμενοι τὸν ἀρχαιολο-
γικὸν ἡμῶν νόμον, ὃν σοφοὶ καὶ φίλοι τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Ἑλ-
λάδος ἀλλοδαποὶ ἄνδρες συνέταξαν, καὶ ἡμεῖς ὡς πολῦτιμον
φρουρὸν τῶν κειμηλίων τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἐν ἰσχύϊ τηροῦ-
μεν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἡμετέρας αὐτονομίας, καὶ θέλομεν τη-
ρεῖ διὰ παντός, ἐν ὅσῳ εὖ φρονοῦμεν, καταφέρονται σφοδρῶς
κατ' αὐτοῦ καὶ ἀντικρυς βάρβαρον νομοθέτημα ἀποκαλοῦσι.

Οἱ τοιαῦτα καθ' ἡμῶν λέγοντες ποθοῦσιν, ὡς εἰκὸς, νὰ θέ-
σωσι καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὴν γείτονα Τουρ-
κίαν, ὅπου δεσπόζει ἡ ποθητὴ αὕτη ἐλευθερία, λαμβάνοντος
ἐκάστοτε παντὸς ἰσχυροῦ διπλωμάτου ἢ καὶ ἰδιώτου πλουσίου,
δυναμένου νὰ φιλοδωρῇ τοὺς Τούρκους ἀφειδῶς, τὴν ἄδειαν νὰ
ἀνασκάπτῃ ὅπου τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους θέλει, καὶ νὰ μετα-
φέρῃ ἀκωλύτως τὰ ἀνευρεθέντα ὅπου ἀρέσκειται, διαχειριζό-
μενος ταῦτα ὡς ἴδιον αὐτοῦ κτῆμα. Τοιαύτη ἀδεία ἀφηρπάγη-
σαν ἐξ Ἑλλάδος πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς βανδαλικῶ
μάλιστα τῷ τρόπῳ τὰ πολῦτιμα τοῦ Παρθενῶνος ἀγάλματα
καὶ ἀνάγλυφα, τὰ ἐξ Αἰγίνης καὶ Φιγαλείας, καὶ ἄλλα ἄλλο-

1) Τούτων τελευταῖος εἶναι ὁ κ. Gabriel Charmes, ὅστις ἐπισκε-
φθεὶς τὴν Ὀλυμπίαν ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Συζητήσεων
πρὸ μηνὸς πικρὰς μομφὰς κατὰ τῶν ἀποδοκιμασάντων κατ' αὐτὸν τὴν
περὶ ἀνασκαφῆς τῆς Ὀλυμπίας συνθήκην Γερμανίας καὶ Ἑλλάδος.

θεν, ἃ κερδοσκόποι διπλωμάται καὶ λόγιοι ἀπεμπόλησαν εἰς Κυβερνήσεις. Καὶ σήμερον δὲ ἔτι ἀκρούμεν ὅτι τοιαύτη ἀδεία καὶ ὁμοίῳ περίπτῳ τρόπῳ ἀνασκάπτονται πολλαχοῦ τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους ἀρχαιότητες, καὶ ἀποσπώμεναι τοῦ οἰκείου αὐτῶν χώρου μεταφέρονται εἰς τὰ τῆς Εὐρώπης μουσεῖα πρὸς κόσμον βεβαίως τούτων καὶ πρὸς γνῶσιν καὶ ἐκτίμησιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας. Τοιαύτη ἦτο ἡ τύχη ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἐκ Σαμοθράκης εἰς Βιέννην ἀποκομισθεισῶν ἀρχαιοτήτων, τοιαύτη ἡ τῶν ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Παρισίους¹⁾, καὶ τελευταῖον ἡ τῶν ἐκ Περγᾶμου εἰς Βερολῖνον. Παραλείπομεν ἄλλας ἀρχαιότερας ὁμοίας φύσεως ἐπιχειρήσεις· διότι οὐδὲν ἄλλως προτιθέμεθα νὰ συγγράψωμεν πλήρη ἱστορίαν νέων διαρπαγῶν, οἷας οἱ ἰσχυροὶ Ῥωμαῖοι ἐξετέλουν ἐν Ἑλλάδι, ἀφ' ὅτου ἐγένοντο κύριοι αὐτῆς, μεταφέροντες πρὸς κόσμον τῆς πόλεως καὶ τῶν οἰκιῶν καὶ ἐπαύλεων αὐτῶν ὅσα ἐδύναντο νὰ μετακομίσωσιν. Δὲ σήμερον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐκτελούμεναι διαρπαγαὶ ἔχουσι τοῦτο τοῦλάχιστον παρήγορον, ὅτι οἱ διενεργοῦντες αὐτὰς ἐκτιμῶσι προσηκόντως τὴν ἀξίαν τῶν ἔργων τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, καὶ μεταφέροντες τὰ ἀνευρισκόμενα κα-

1) Ὅτι τοιαῦται πράξεις ἀποδοκιμάζονται ὑπὸ τῶν εὖ φρονούντων ἀπόδειξις αἱ δύο ἐπόμεναι ἐπιστολαὶ ἀρχιτεκτόνων Γάλλων, σταλεῖσαι πρὸς τὸν ἡμέτερον ἀρχιτέκτονα κ. Λ. Καυτανζόγλου καθ' ὃν χρόνον κατεστράφη ἡ ἐν Θεσσαλονίκη στοὰ καὶ τὰ μέλη αὐτῆς μετεκομίσθησαν εἰς Παρισίους πρὸς αἰώνιον τιμὴν τῶν ἐκτελεσάντων τοιαύτην βανδαλικὴν πρᾶξιν Γάλλων ἀρχαιολόγων. Ἐχει καὶ ἡ ἐπιστήμη Ἑριννῆς!

«Paris, 12 Janvier 1865.

«Mon cher Lysandre Castangiogle.

«... Tu as bien raison a propos du portique de Salonique. Il devait être admirable sur le sol du royaume d'Alexandre; là les défauts n'en étaient pas; à Paris s'il y en a, ils seront immenses, et le monument aura peu d'intérêt. J'admets ton idée d'acquisition et de conservation sur le sol par le gouvernement Français, et un moulage pour nos musées. Nous sommes en cela plus barbares que les Anglais. Ils pouvaient penser sauver des ravages du temps et de la barbarie de

θιστῶσιν αὐτὰ προσιτὰ τοῖς ἀρχαιολόγοις καὶ παντὶ φιλοκάλῳ ὥστε ἐντεῦθεν κερδαίνει ἡ ἐπιστήμη.

Οἱ θέλοντες ὅμως νὰ νομίζωσι διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὴν Ἑλλάδα *Μυσῶν Λείαν*, ὡς τὴν Τουρκίαν, ἀδικοῦσι καὶ αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς. Ἡ Τουρκία οὐδὲν κοινὸν ἔχει οὐδὲ δύναται νὰ ἔχη ἐν τούτῳ μὲ τὴν Ἑλλάδα, οὐδὲ ἀνάγκη εἶναι νὰ δείξωμεν τὰς διαφορὰς· ἀρκεῖ ἡμῖν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ Ἑλλάς οὐ μόνον σώζει καὶ ἐκτιμᾷ προσηκόντως τὰ ἐν αὐτῇ ἀρχαῖα μνημεῖα, οὐ μόνον σέβεται καὶ συντηρεῖ αὐτὰ κατὰ τὸ δυνατόν, καὶ ἀναζητεῖ ὅθεν δύναται, ἀλλὰ καὶ συλλέγει εἰς μουσεῖα καὶ εἰς τὴν μελέτην τῶν σοφῶν ἔχει ἐκτεθειμένα, καὶ ὅλαις δυνάμεσι προσπαθεῖ νὰ καταστήσῃ αὐτὰ προσιτὰ παντὶ ἐπιστήμονι. Δὲν δύναται μὲν νὰ ἐκτελέσῃ ταχέως καὶ δεόντως πάνθ' ὅσα βούλεται πρὸς σωτηρίαν καὶ συντήρησιν καὶ χρησιμότητα τῶν ἀρχαίων, ἐξετέλεσεν ὅμως ἀπὸ τινος χρόνου πολλὰ ἀναλόγως τῶν μέσων αὐτῆς καὶ τῶν γνώσεων τῶν εἰς αὐτὰ ἀσχολουμένων Ἑλλήνων λογίων, ἃ ὁμολογοῦσιν οἱ ἀμερολήπτως κρινόντες τὰ ἡμέτερα. Ἡ Ἑλλάς εἶναι ἐν τούτοις τοσοῦτον ἀνεκτικὴ, ὥστε οὐδένα οὐδέποτε ἐκώλυσε νὰ ποιήσῃ ἐρεῦνας καὶ

Turcs et des touristes d'admirables chefs-d'œuvre de la statuaire grecque. Nons, nous n'avons pas d'excuses.

Un temps viendra peut être où l'on restituera ces objets aux pays qui comme Athènes auront été rendus à la civilisation.»

«12 Janvier 1865.

«Mon cher Monsieur Lysandre Castangiogle.

«Je vous envoie un article des Débats qui a trait à l'affaire du portique de Salonique. Vous y verrez que l'Empereur n'y est pour rien et que l'affaire est toute privée, pour ainsi dire, et je puis vous l'assurer. Votre lettre a reveillé mes douleurs causées par l'effet de cet enlèvement. J'en ai été malade. Il serait trop long de vous expliquer comme toute cette affaire s'est enchainée, mais soyez certain que l'Empereur n'y est pour rien. Au reste la France n'a pas l'habitude de depouiller les pays étrangers. Et les monuments transportés à Paris sous le

ἀνασκαφὰς κατὰ βούλησιν. Πολλοὶς μάλιστα ιδιώταις ἀλλοφύλοις, μὴ ἔχουσιν ἄθρονα τὰ πρὸς ἀνασκαφὰς μέσα, ἐχορήγησεν αὐτοῖς οὐκ ὀλίγα χρήματα. Καὶ κατ' ἐνιαυτὸν δαπανᾷ ἤδη εἰς συλλογὴν ἀρχαίων, εἰς ἀνασκαφὰς καὶ εἰς οἰκοδομὴν μουσείων καὶ συντήρησιν αὐτῶν μυριάδας καὶ ἑκατοντάδας χιλιάδων οὐκ ὀλίγας· πλειοτέρας βεβαίως ἢ ὅσα συγχωροῦσι τὰ χρηματικά αὐτῆς μέσα, ἐν ᾧ χρόνῳ μάλιστα ὀφείλει τὰ πάντα νὰ παρασκευάσῃ πρὸς συγκρότησιν πολιτείας εὐκόσμου καὶ καλῶς συντεταγμένης.

Ἡ Ἑλλάς ἔχει καὶ τοῦτο, *ιδιόζον* ἴσως αὐτῇ μόνῃ, ὅτι χάριν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐλευθέρας ἀσκήσεως αὐτῆς οὐδὲν δικαίωμα προτεραιότητος τηρεῖ ἑαυτῇ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν παντὸς ἀρχαίου μνημείου· διότι, ὅτι καὶ ἂν εὖρη, ἐκθέτει εὐθὺς τοῦτο εἰς τὴν μελέτην παντὸς λογίου ἀλλογενοῦς καὶ ἰθαγενοῦς ἀδιακρίτως· ἐν ᾧ χρόνῳ βλέπομεν ὅτι καὶ Κυβερνήσεις σοφαὶ περιορίζουσιν ἐπὶ τινὰ χρόνον τὴν ἐλευθέραν μελέτην τῶν ἀνευρισκῶν ἢ ὅπωςδήποτε ἀποκτωμένων ὑπ' αὐτῶν ἀρχαίων, διότι θέλουσι νὰ ἔχωσιν αὐταὶ πρῶται ἐφ' ὅσον χρόνον ἀρέσκει αὐταῖς τὴν τιμὴν τῆς εὐρέσεως καὶ πρώτης δημοσιεύσεως.

Ἐν ᾧ δὲ αὕτη οὐδὲν ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τηρεῖ ἑαυτῇ ἐπὶ τῶν ἀνευρισκομένων ἀρχαίων, συγχωροῦσα ἐνίοτε παντὶ ἀλλοφύλῳ πρῶτῳ τὴν μελέτην καὶ δημοσίευσιν αὐτῶν, δεσμεύει μάλιστα αὐτῇ ἑαυτὴν καὶ τὴν τῆς ἀνευρέσεως τιμὴν ἀνέχεται νὰ στερηθῇ, ὅταν ἀλλόφυλός τις αἰτήσῃ νὰ ἀνασκάψῃ

premier Empire, direz vous. C'est vrai, mais c'était alors de conquête. L'Empereur actuel qui a acheté le Palatin de Rome veut qu'on y laisse presque tout ce qu'on y trouve. Ceci est l'antithese de son oncle.

Ne reparlons plus des pauvres Incantados, tout cela m'a fait et me fait une grand peine et surtout ne croyez pas et ne dites pas que nous sommes des Vandales. La Grèce, et parlà j'entends toute la Grèce, n'a pas de meilleure amie que la France..... Je crois que la sympathie de la France n'a pas été deracinée. Ainsi donc il ne s'agit pas d'exercer du Vandalisme; croyez le bien».

που τῆς χώρας αὐτῆς ἰδίαις δαπάναις, παραχωρῶν αὐτῇ τὰ ἀνευρισκόμενα. Ἀπόδειξις τοῦ λόγου ἡ ἐν Ἀθήναις γερμανικὴ σχολή, ἣτις αἰτήσασα πρὸς διετίαν νὰ ἀνασκάψῃ τὸν παρὰ τὸ Μενίδιον (Ἀχαρνὰς) ἀρχαῖον τάφον, ἀνέσκαψε τοῦτον ἀδεία τῆς Κυβερνήσεως, προτιμηθεῖσα καὶ αὐτῆς τῆς ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν ἐταιρίας, ἣτις εἶχεν αἰτήσῃ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀνασκαφὴν αὐτοῦ ἰδίαις δαπάναις. Καὶ Κυβερνήσεις καὶ ἐταιρία ἐπροτίμησαν νὰ παραχωρήσωσιν αὐτῇ τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην, ὅπως δεῖξωσιν ὅτι ἐν ἀρμονίᾳ καὶ φιλίᾳ συνεργάζονται Γερμανοὶ καὶ Ἕλληνες ἐν Ἑλλάδι ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης. Ὅθεν οἱ μὲν Γερμανοὶ κατέβαλον τὴν τῆς ἀνασκαφῆς δαπάνην καὶ τὴν τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς τοῦ τάφου τούτου περιγραφῆς καὶ ἀπεικονίσεως, ἡ δὲ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐδαπάνησεν ἔτι πλείονα πρὸς ἀγορὰν τοῦ ἀγροῦ ἐνθα ὁ τάφος, καὶ πρὸς ἐπισκευὴν καὶ συντήρησιν καὶ φρούρησιν αὐτοῦ. Τὰ δὲ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης προελθόντα ἔργα τῆς παναρχαίας τέχνης ἐξέθηκε πρὸς μελέτην παντὸς ἐν τῷ Μυκηναίῳ μουσεῖῳ.

Ἄλλη ἀπόδειξις τῆς ἐλευθεριότητος τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ ἀκωλύτῳ ἀναζητήσῃ ἀρχαίων ὑπὸ ἀλλοφύλων εἶναι ὁ διδάκτωρ κ. Σχλίεμαν, εἰς ὃν συνεχωρήθη δικαίωμα ἀνασκαφῆς ὅπου ἠθέλησε καὶ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς πρώτης ἐκδόσεως παντὸς ὑπ' αὐτοῦ εὐρεθέντος ἀρχαίου, οὐδὲν ὅμως δικαίωμα ἰδιοκτησίας ἐπ' αὐτοῦ. Πᾶς δὲ γινώσκει, ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀνευρεθέντα ἐν Μυκῆναις καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐξετέλεσεν οὗτος ἀνασκαφὰς, κατετέθησαν προσηκόντως ἐν συλλογῇ καὶ εἰςὶ προσιτὰ παντὶ λογίῳ ξένῳ καὶ ἐγγχωρίῳ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνευρόντος καὶ ὠφέλειαν τῆς ἐπιστήμης.

Οἱ μεμφόμενοι φέρουσι καθ' ἡμῶν τὴν μετὰ τῆς Γερμανίας σύμβασιν καὶ τὸν ἀρχαιολογικὸν πρὸ πάντων νόμον. Ἰδῶμεν κατὰ πόσον ἔχουσι δίκαιον καὶ ἐν τούτοις.

Ἡ Ἑλλάς ἐδέχθη ὅπωςδήποτε τὴν ῥηθεῖσαν συνθήκην καὶ ἐξετέλεσεν αὐτὴν εἰλικρινῶς, ὑποβληθεῖσα μάλιστα εἰς δαπάνας ἕνεκα ταύτης οὐ μικρὰς, διότι καὶ ὁδὸν πρὸς τὴν Ὀλυμ-

πλαν άμαξιτήν έστρωσε και προσωπικόν ούκ ολίγον μισθοδοτεῖ πρὸς φύλαξιν και συντήρησιν τῶν αρχαιοτήτων, και μουσεῖον αξιοπρεπές έτοιμάζεται νά κτίσῃ. Όμολογοῦμεν ὅτι αἱ δαπάναι αὐται ἔδει μὲν νά γένωσι ποτε χάριν ἡμῶν αὐτῶν, ἐγένοντο ὅμως νῦν χάριν τῶν ανασκαφῶν τούτων και ἐν καιροῖς, καθ' οὓς τὰ οικονομικά ἡμῶν ουδεμίαν τοιαύτην πρόωρον δαπάνην συγχωροῦσιν ἡμῖν, στερουμένοις ἔτι ὁδῶν πρωτίστης ἀνάγκης και χρησιμότητος. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις δὲν ἀπέκρουσε λοιπὸν τὴν σύμβασιν αὐτήν, ἀλλ' ἐδέχθη δι' οὓς λόγους αὐτὴ οἶδε και ἐξετέλεσεν αὐτήν. Ἀντέστησαν δὲ κατὰ τῆς παραδοχῆς ὄρων τινῶν αὐτῆς ιδιωται, ἡ αρχαιολογική ἡμῶν εταιρία, οὐχι διότι δὲν ἤθελον νά ἐκτελεσθῇ ἡ τῆς Ὀλυμπίας ανασκαφῆ δαπάναις τῆς γερμανικῆς Κυβερνήσεως και πρὸς ὠφέλειαν τῆς ἐπιστήμης— τοσοῦτον μωρὸς οὐδεὶς ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχει, ἵνα ἀποκρούσῃ τοιαύτας αἰτήσεις— ἀλλὰ διότι ἐζητεῖτο δεκαετὲς ἀποκλειστικόν προνόμιον ὑπὲρ τῆς Γερμανίας, ὅπερ αὐτὴ ἡ Ἑλλάς δὲν τηρεῖ ἑαυτῇ ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς ανευρισκομένων αρχαιοτήτων· δι' οὗ προνομίου μόνη ἡ Γερμανία ἐλάμβανε τὸ δικαίωμα οὐ μόνον νά μελετᾷ, νά περιγράψῃ και ἐκδίδῃ τὰς ανευρεθησομένας αρχαιότητας ἐπὶ δεκαετίαν, ἀλλὰ και νά λαμβάνῃ μῆτρας και ἐκμαγεῖα ἐξ αὐτῶν και ἐκ παντὸς πρὸς τούτοις ἄλλου, ὃ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἤθελεν ανακαλυφθῇ ἐν Ἑλλάδι παρ' οἰουδήποτε και ὅπουδήποτε. Ἡ αρχαιολογική ἡμῶν εταιρία ὑπέδειξεν, ὅτι διὰ τοῦ προνομίου τούτου δυνατὸν νά προέλθωσιν εἰς τὸ δεκαετὲς τοῦτο χρονικόν διάστημα δυσχέρειαι, ἂν και ἄλλη τις Κυβέρνησις πλὴν τῆς γερμανικῆς αἰτήσῃ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὄροις νά ἐνεργῆσῃ ανασκαφὰς εἰς ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος· διότι τότε ὄφειλεν αὕτη σύμφωνα τῇ συνθήκῃ νά συγχωρήσῃ τοῖς Γερμανοῖς νά ἀπεικονίσωσι, περιγράψωσι και ἐκδώσωσι πᾶν ὅ,τι εὔρη ἐν τῷ χρονικῷ τούτῳ διαστήματι ἄλλη τις Κυβέρνησις ἢ και ιδιωτῆς. Εὐτυχῶς δὲν ἐπαρουσιάσθη ἡ περίστασις αὕτη· ἀλλ' ἂν ἐπαρουσιάζετο; Ἄν και ἄλλη Κυβέρνησις φίλη τῆς Ἑλλάδος ἐζήτει τὸ αὐτὸ προνόμιον, ἠδύνατο ἡ Ἑλλάς ν' ἀρνηθῇ αὐτό;

ἠδύνατο νά μεροληπτῇ μόνον ὑπὲρ τῆς Γερμανίας; Μὴ ἀρνούμενη δὲ δὲν θά περιεπλέκετο εἰς δεινὰς συνεπείας; Οἱ ἀποκρούσαντες τὸ προνόμιον τοῦτο Ἑλληνες ἔλεγον ὅτι διὰ τοῦ ὑπάρχοντος αρχαιολογικοῦ νόμου δύνανται οἱ Γερμανοὶ νά ἐπιχειρήσωσιν ανασκαφὰς ὅπου τῆς Ἑλλάδος βούλονται, ὅπως και Γάλλοι ἐξετέλεσαν τοιαύτας πρότερον ἐν Ἐλευσίῃ και Δελφοῖς και τελευταῖον ἐν Δήλῳ, ὅπως και πᾶς ἄλλος Ἕλλην και ἀλλόφυλος ἐξετέλεσε τοιαύτας τηρῶν τὰ τοῦ νόμου. Πρὸς τί λοιπὸν ἡ ἀνάγκη προνομίων, ἀφοῦ ὁ βουλούμενος δύναται ν' ἀναζητῇ ἀρχαῖα ὅπου τῆς Ἑλλάδος θέλει πρὸς ὄφελος τῆς ἐπιστήμης; Ἀλλὰ δυνατὸν νά ἀντιτάξωσιν οἱ ἀντιλέγοντες, ὅτι οὐδεὶς δαπανᾷ ἄνευ ἰδίας ὠφελείας, οὐδεὶς θέλει ν' ανευρίσκῃ και νά δωρῆται τὰ ανευρεθέντα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ἂς εἴπωσιν ἡμῖν οἱ ταῦτα διῆσχυριζόμενοι, ποῦ τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης συγχωρεῖται ἀλλοδαποῖς νά ἀναζητῶσιν οἰαδήποτε ἐγχώρια ἀρχαῖα και νά μεταφέρωσιν ὅπου βούλονται τὰ ανευρεθέντα;

Πᾶσα Κυβέρνησις θέλει βεβαίως νά πλουτίζη ὅπως δύναται τὰ ἴδια μουσεῖα πρὸς τιμὴν ἑαυτῆς και ὠφέλειαν τῆς ἐπιστήμης. Ἀλλὰ διὰ τί ἀρνοῦνται τοῦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα, μέμφονται δὲ αὐτὴν μὴ συγχωροῦσαν τὰ ἐν τῇ χώρα αὐτῆς ανευρισκόμενα νά ἐξέρχωνται εἰς τὴν ἀλλοδαπήν; Δὲν δικαιούται και αὕτη νά πλουτίζη τὰ ἴδια μουσεῖα πρὸς τιμὴν ἑαυτῆς και ὠφέλειαν τῆς ἐπιστήμης; Ἀλλὰ, λέγουσιν, ἡ Ἑλλάς δὲν ἔχει χρήματα νά δαπανήσῃ ἀμέσως πρὸς ανεύρεσιν τῶν ἔργων τῆς τέχνης· ἡ ἐπιστήμη ὅμως θέλει ἀμέσως νά ανεύρῃ και μελετήσῃ αὐτά. Ἐν τοῖς εἰρημένοις, νομίζομεν, εὔρηται ἡ ἀναίρεσις και ταύτης τῆς ἐνστάσεως. Ἡ Ἑλλάς οὐδέποτε ἠρνήθη εἰς τοὺς σπεύδοντας νά ἀναζητήσωσιν ἀρχαῖα και ἀπεικονίσωσι και ἐκδώσωσι και ἐκμαγεῖα λάβωσιν ἀπ' αὐτῶν ὅσα βούλονται. Αὕτη κωλύει μόνον τὴν ἐκ τῆς χώρας τῆς ἐξαγωγὴν αὐτῶν, διότι ταῦτά εἰσι κτήματα αὐτῆς, και θέλει αὕτη νά τὰ ἔχῃ ἐν τοῖς μουσεῖοις τῆς, δι' ὃν λόγον και οἱ ἄλλοι θέλουσι νά ἔχωσιν αὐτά ἐν τοῖς ἰδίοις μουσεῖοις. Τίς δὲ δύναται δικαίως νά μεμφθῇ διὰ τοῦτο τὴν Ἑλλάδα;

Ἡ Ἑλλάς λέγει εἰς πάντα ἀλλόφυλον ἔλθε, ἀνάσκαψον ὅσον τάχιον δύνασαι, γνωστοποίησον διὰ τοῦ τύπου καὶ ὅπως ἄλλως θέλεις τὰ ἀνακαλύφθη, ἔχε τὴν ἐκ τούτου τιμὴν σὺ, ἀλλὰ δὲν συγχωρῶ νὰ παραλάβῃς καὶ μεταβιβάσῃς ἀλλαχοῦ. Θέλω ἐγὼ νὰ ἔχω αὐτὰ, διότι εἶναι κτῆμά μου. Εἰς πάντα ὅμως συγχωρῶ νὰ μελετᾷ καὶ ἐξετάζῃ αὐτὰ ἐν τοῖς μουσείοις μου ἃ ἔχω παντὶ προσιτά. Ἀλλ' ἕκαστος τῶν ἀλλοφύλων, ἀντιτάσσοις, θέλει νὰ ἔχη αὐτὰ πλησίον του νὰ τὰ ἐξετάζῃ ἐν ἀνέσει καὶ ἀνεξόδως, ὁ Γάλλος ἐν Παρισίοις, ὁ Γερμανὸς ἐν Βερολίῳ, ὁ Ἄγγλος ἐν Λονδίῳ. Τότε ὅμως εἰς τίνα τούτων νὰ τὰ πρωτοδώσῃ ἡ Ἑλλάς; Καὶ ἂν εἰς τούτων τὰ λάβῃ, δὲν θὰ ἀπέρχωνται οἱ ἄλλοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν τούτου νὰ τὰ μελετῶσι;

Τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ ἐξ ἴσου ἄδικοί εἰσι καὶ αἱ κατὰ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἡμῶν νόμου ἐκφερόμεναι μομφαὶ ὡς ἀδίκου ἢ ὑπὲρ τὸ δέον ἀυστηροῦ, διότι δὲν συγχωρεῖ τὴν ἐλευθέραν ἐξαγωγὴν τῶν ἀρχαίων ἐξ Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐξεναντίας ὑπὸ θάλλει ἕνεκα τούτου τὴν λαθραίαν ἀναζήτησιν καὶ ἐξαγωγὴν αὐτῶν. Τοῦτο εἶναι δυστυχῶς ἀληθές. Ἀλλὰ τὸ κακὸν καθ' ἡμᾶς πηγάζει οὐχὶ ἐκ τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐκ τῆς φιλοκτημοσύνης τῶν ἀλλοδαπῶν ἐκείνων, οἵτινες ὅπωςδήποτε θέλουσι νὰ σφετερίζωνται τὰ ἀλλότρια, δελεάζοντες τοὺς ἡμετέρους ἀρχαιοκαπήλους νὰ παρέχωσιν αὐτοῖς λάθρα ἀντὶ χρημάτων ὅσα ἂν ἔχωσιν οὗτοι ἀρχαῖα· αὐτοὶ δὲ νὰ ἐξάγωσιν ἐκ τῆς Ἑλλάδος, παραβιάζοντες τὸν ἡμέτερον νόμον διὰ τρόπου μάλις σκανδαλώδους, ἵνα μὴ τι τραχύτερον εἴπωμεν.

Πόσον δὲ τὸ λαθραῖον καὶ ἄτιμον τοῦτο ἐμπόριον βλάπτει καὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ τοὺς ἀγοραστὰς, γίνεται ἐντεῦθεν δῆλον. Οἱ ἡμέτεροι ἀρχαιοκάπηλοι, ὧν ὁ ἀριθμὸς ὁσημέραι δυστυχῶς αὐξάνει ἀναλόγως τῆς φιλοκτημοσύνης τῶν ξένων, ἀναζητοῦντες κρύφα ὅπου δύνανται ἀρχαῖα, καὶ μάλιστα ἐν βία καὶ σκότει πολλὰκις, συντρίβουσιν ἐκ τούτου τὰ ἀνευρισκόμενα, ἀποκρύπτουσι τὸν τόπον ὅπου εὕρισκουσιν αὐτά. — ὁ τῆς ἀνευρέσεως ὅμως τόπος ἔχει, ὡς γνωστὸν, οὐ μικρὰν ἀξίαν

ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. — Καὶ ὅπως πλείονα ὠφεληθῶσι, κατασκευάζουσιν αὐτοὶ κατὰ μίμησιν τῶν γνησίων κίβδηλα ἀγγεῖα καὶ ἀγαλμάτια, καὶ κρύφα πωλοῦσι τοῖς φιλαρχαίοις ξένοις ὡς γνήσια, ἐξαπατῶντες αὐτούς. Οὕτω δὲ μεταφέρονται καθ' ἑκάστην εἰς τὰ μουσεῖα τῆς ἐσπερίας καὶ βορείου Εὐρώπης πλείστα κίβδηλα ἀντὶ γνησίων ἀρχαίων. Τοιαῦτά εἰσι καθ' ἡμᾶς πολλὰ ὡς Ταναγραῖα δῆθεν πωληθέντα καὶ πληροῦντα τὰ τῆς Εὐρώπης μουσεῖα¹⁾, ἐφ' οἷς ἀγάλλονται οἱ ἄδρα τιμῇ ἀγοράσαντες αὐτά. Οὕτω λοιπὸν βλάπτει ἡ ἄκαιρος αὕτη φιλοκτημοσύνη τῶν ξένων ἀρχαιοφίλων καὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸ βαλάντιον αὐτῶν, τρέφει τὴν ἐν Ἑλλάδι κίβδηλῶν καὶ αἰτία γίνεται καταστροφῆς τῶν ὀλίγων γνησίων ἀρχαίων, καὶ ἐπεκτείνει ὁσημέραι τὸ τῆς ἀρχαιοκαπηλίας ἐμπόριον, μολύνουσα δυστυχῶς οὐκ ὀλίγους τῶν ἡμετέρων, οἵτινες τὴν πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν φιλοχρηματίαν ῥοπὴν τῶν ἡδύναντο νὰ κορέσωσι μετερχόμενοι ἐντιμότερον καὶ ἄνευ βλάβης τῆς πατρίδος αὐτῶν ἐπιτήδευμα.

Ἡ τοιαύτη τῶν ἀλλοφύλων φιλοκτημοσύνη ἢ μᾶλλον ἀρπακτικότης πολλάκις καταφεύγει πρὸς κορεσμόν τῆς καὶ εἰς βίαια καὶ ὄλως βανδαλικά ἔργα. Οὐχὶ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐμάθομεν ὅτι ἀξιωματικοὶ καὶ ναῦται πολεμικῶν πλοίων φίλης δυνάμεως ἐξελθόντες ἀφῆρπασαν ἐκ Δήλου ὅσα ἀρχαῖα ἡδυνή-

1) Καθ' ὃν χρόνον ἐκτυποῦνται ταῦτα, φίλος ἀρχαιολόγος, ἱκανῶς ἔμπειρος νὰ διαστέλλῃ γνήσια ἀπὸ κίβδηλων ἀγαλμάτια, γράφει ἡμῖν ἐκ Βιέννης ἀπὸ 26 ἀπριλίου τάδε· «Τὸ ἐξῆς γεγονὸς μ' ἔπεισε νὰ δυσπιστῶ περὶ τῶν ἐνταῦθα φημιζομένων εἰδωλίων τῆς Τανάγρας. Ἐρρέθη μοι ὅτι τὸ Münz-und Antiken Cabinet τῆς Βιέννης ἐκτήσατο νέαν συλλογὴν εἰδωλίων τῆς Τανάγρας. Ἐπορεύθην καὶ εἶδον μετὰ προσοχῆς τὴν ἐκ 14 εἰδωλίων συλλογὴν· ἐπέισθην δ' ἐκ τῆς θέας, ὅτι πολλὰ τούτων εἶναι νέα καὶ κίβδηλα, ἐξελθόντα τῶν ἐργαστασίων Ἀθηναίων. Πιστεύω δὲ ὅτι ταχέως θὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀπάτης τῶν οἱ ἐνταῦθα ἀρχαιολόγοι, καὶ οὐχὶ μετὰ πολὺ θὰ θεωρῆται ὑπὸ τούτων ὡς ὑπόδειγμα ἀληθοῦς Ταναγραίας τέχνης μόνον ἢ ἐν Ἀθήναις συλλογῇ, ἣν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρεία συνήγαγεν, αὐτὴ ἀνασκάπτουσα τάφους ἐν Τανάγρα.»

θησαν και ήθελον, περιφρονοῦντες τοὺς ὀλίγους ἀσθενεῖς ἡμῶν ἀρχαιοφύλακας, και ἀπήγαγον αὐτὰ ὅπου ἐβούλοντο, μάτην καταγγειλάσης τῆς ἡμετέρας Κυβερνήσεως ὅπου ἔδει τὴν τοιαύτην ἀσέβειαν και ἀναιδῆ περιφρῆνησιν τοῦ δημοσίου δικαίου. Ἄλλοι ἄλλοτε ἀρπάσαντες ὄσα ἠδύνατο, ἀπεπειράθησαν τελευταῖον και διὰ πρίονος ν' ἀποκόψωσιν ἐκ δυσκινήτου μεγάλου μαρμάρου ὃ ἤθελον νὰ λάβωσι μεθ' ἑαυτῶν μέρος αὐτοῦ!

Ἄλλοι πάλιν χρήμασι δελεάζοντες τοὺς ἀπλουστέρους ἐκ τῶν ἡμετέρων, πείθουσιν αὐτοὺς νὰ καταβιβάζωσιν εἰς παραλίαν ἀρχαῖα μάρμαρα, ἃ ἀναβιβάζουσιν αὐτοὶ κρύφα και ἐν σκότει τῆς νυκτός εἰς πολεμικὰ πλοῖα· ἡμεῖς δὲ μετ' ὀλίγον ἐκπληκτοὶ μαυθάνομεν ὅτι γνωστόν τι ἀρχαῖον ἐκομίσθη εἰς τὸ μουσεῖον πρωτεύουσας μεγάλου Κράτους. Οὕτως ἀναιδῶς ἀποσπῶνται ἐνίοτε ἀρχαῖα οὐχὶ ἀπὸ τῆς θέσεώς των, ἀλλὰ και ἀπὸ τοῦ μνημείου οὗ ἀποτελοῦσι μέρος, και ἄγνωστα πόθεν προέρχονται και συντετμημένα και ἀτελῆ μεταφέρονται εἰς εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα, οἱ δὲ περιγράφοντες και δημοσιεύοντες αὐτὰ αἰσχύνονται ἢ φοβοῦνται νὰ εἴπωσι πῶς και πόθεν προῆλθον αὐτά!

Πολλὰς ἄλλας τοιαύτας ἀθεμιτουργίας και ἱεροσυλίας ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ὡς και τοὺς ἐκτελεστάς αὐτῶν· ἀλλὰ τίς ἢ ἐντεῦθεν ὠφέλεια; Προθέτομεν τοῦτο μόνον πρὸς τιμὴν τῶν ἀλλοφύλων ἐκείνων, οἵτινες λαβόντες τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς ἡμετέρας Κυβερνήσεως νὰ ἐκτελέσωσιν ἀνασκαφὴν τινὰ ἐν ἀρχαῖα πόλει και ἐν γνωστοῖς μνημείοις σύμφωνα τῷ ἀρχαιολογικῷ ἡμῶν νόμῳ, παραβαίνοντες ὅμως τοῦτον και τὸν λόγον τῆς τιμῆς των εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι, ὑπεξαιροῦσιν ὄσα δυνηθῶσιν ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ἀρχαίων, και εἶτα ἔχουσι τὸ θάρρος, ἵνα μὴ τι ἄλλο εἴπωμεν, και νὰ δημοσιεύωσι πόθεν ἔκλεψαν αὐτὰ, διότι οὔτε αἰδῶ οὔτε φόβον ὡς εἰκὸς αἰσθάνονται, ὡς ἀνήκοντες εἰς ἔθνη μεγάλα και ἰσχυρά, και οὐδὲν ἔχοντες νὰ φοβηθῶσιν ἐκ τῶν οὕτως ἀδικουμένων ἀσθενῶν ἡμῶν.

Ἡ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἡμῶν νόμου ἀυστηρότης οὐδαμῶς βλάπτει καθ' ἡμᾶς τὴν ἐπιστήμην, σκοπεῖ δὲ μόνον νὰ τηρή-

ση ἐν Ἑλλάδι πᾶν ὅ,τι ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ὑπάρχει ἢ και ἐγκρύπτεται ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς, νὰ καταστήσῃ τὴν Ἑλλάδα μουσεῖον τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης και κέντρον τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης. Νομίζομεν δὲ ὅτι και πᾶν ἄλλο ἔθνος θὰ ὠρέγετο νὰ καταστήσῃ ἑαυτὸ κέντρον τῆς ἰδίας ἐγχωρίου τέχνης, ἂν ἠδύνατο. Διὸ οὐδόλως θέλομεν νὰ ἀκούωμεν ἂν ἀμαθεῖς και βάρβαροι γείτονες λαοὶ ἀδιαφοροῦσι περὶ τῶν παρ' αὐτοῖς μνημείων τῆς ἐλληνικῆς τέχνης, διότι οὐδεμίαν ἔννοιαν καλοῦ και τέχνης ἔχουσιν οὗτοι. Οὐδόλως μέλει ἡμῖν ἂν ἄλλοι λαοὶ ἀφίνουσιν ἐλεύθερον τὸ τῶν ἀρχαιοτήτων ἐμπόριον· διότι, και ἂν ὑποθέσωμεν τοῦτο ἀληθές περὶ οὗ ὅμως ἀμφιβάλλομεν, ἐνδέχεται οἱ λαοὶ οὗτοι ἄλλως νὰ σκέπτωνται περὶ τῶν παρ' αὐτοῖς μνημείων τῆς ἐλληνικῆς τέχνης· ἐνδέχεται νὰ ἔχωσιν οὗτοι τὰ ἴδια μουσεῖα πλήρη ἀρχαιοτήτων, και νὰ μὴ θέλωσι νὰ δαπανῶσι πρὸς ἀπόκτησιν ἄλλων. Ταῦτα οὐδόλως δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὑφ' ἡμῶν εἰς μίμησιν διὰ τοὺς ἤδη ῥηθέντας λόγους. Θέλομεν δὲ μόνον νὰ μάθωμεν παρὰ τῶν μεμφομένων ἡμᾶς ἂν ἔθνος τι σοφὸν και πεπολιτισμένον συγχωρῆ ἄλλοδαποῖς ν' ἀνασκάπτωσι κατ' ἰδίαν βούλησιν και ἐλευθέρως ἐν τῇ ἑαυτοῦ χώρᾳ και, ἀνευρίσκοντες οὗτοι τῆς ἐγχωρίου ἀρχαίας τέχνης ἔργα σπάνια και μοναδικὰ, νὰ ἀποκομίζωσιν ἀλλαχοῦ ὡς ἐμπόρευμα, ἀπογυμνοῦντες οὕτω τῶν κειμηλίων τῆς ἀρχαίας ἐγχωρίου τέχνης χώραν, ἔννοιαν ἔχουσαν καλλιτεχνίας, ἀρχαιολογίας και τιμῶσαν τὰ παρ' αὐτῇ ἔργα τῶν προγόνων αὐτῆς, οἰαδήποτε και ἂν ᾧσι ταῦτα; Ὅταν οἱ μεμφόμενοι ἡμᾶς δείξωσι τοιαῦτα παραδείγματα ἐλευθεριότητος και ἀδιαφορίας περὶ τῆς ἰδίας πατρίδος των, τότε συγχωροῦμεν αὐτοῖς νὰ ἀποδοκιμάζωσι τὸν ἡμέτερον ὑπὲρ τῶν ἐλληνικῶν ἀρχαιοτήτων ζῆλον.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

Μάρτιος. (E. N.) 1881.

		Βαρόμετρον.	
Μέση θλίψις	752,38	χμ.	
Μεγίστη »	760,39	(τὴν 24 ^{ην})	
Ἐλαχίστη »	745,63	(τὴν 22 ^{ην})	

Θερμόμετρον ἐλ.

Μέση θερμοκρασία	12,82		
Μεγίστη »	20, 2	(τὴν 12 ^{ην})	
Ἐλαχίστη »	0, 6	(τὴν 18 ^{ην})	

Ἡμέραι βροχῆς 7 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 41,18 χμ.),
ἀστραπῶν 1, βροντῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 13 ἡμέρας ΝΔ,
6 ΒΔ, 7 ΒΑ, 5 Ν.

Ἀπριλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	750,75		
Μεγίστη »	757,16	(τὴν 18 ^{ην})	
Ἐλαχίστη »	744,32	(τὴν 21 ^{ην})	

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	16,93		
Μεγίστη »	26, 3	(τὴν 8 ^{ην})	
Ἐλαχίστη »	5, 8	(τὴν 16 ^{ην})	

Ἡμέραι βροχῆς 8 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 3,84 χμ.).
Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 18 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 8 ΒΑ, 3 ΝΑ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΤΟΜ. Θ', ΤΕΥΧ. Δ'.

Σελ.	στίχ.	Ἀντὶ στίχ.	Ἀνάγν. στίχ.
290	8.	» πείσαι	» σεῖσαι
» 295	» 8.	» βρέξει	» βρέξοι
» 296	» 6.	» τοὺς ἄλλους	» ὑπὲρ τοὺς ἄλλους
» »	» 18.	» σ', 4.	» σ'—η'.
» »	» 27.	» γένος	» γένους
» 297	» 11.	» καταβαίνουσα	» καταβαίνουσαν
» 298	» 12.	» ἔθνη	» ἔθνη δὲ
» 299	» 22.	» γάρ που	» γάρ σου
» 300	» 5—6.	» ᾧ μέχρι	» ᾧ μέλει
» »	» 12.	» ᾧ μέχρι	» ᾧ μέλει

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ Τῷ Θ' ΤΟΜῳ ΤΟΥ
ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

	σελ.
Νομισματικὰ σύμβολα, ὑπὸ Ἀχιλλέως Ποστολάκα, νομισματογνώμονος ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ.	3
Προσθήκη εἰς τὸ περιέχον τὰ Νομισματικὰ σύμβολα ὡς ἀνωτέρω ἁ. τεύχος, περὶ ἀρχαϊκῆς τινος ἐπιγραφῆς Ἀττικοῦ ἀγγείου, ὑπὸ Στεφ. Α. Κουμανούδη, ἐν ἰδιαιτέρᾳ σελιδώσει ἐκ σελίδων 4 (1—4).	
Περὶ γενέσεως τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ὑπὸ Περικλέους Γρηγοριάδου (συνέχεια καὶ τέλος).	51
Περὶ τῆς τραγωδίας τοῦ Σαικσπείρου «Μάκβεθ» ἐκ τῶν τοῦ Paul Stapfer, ὑπὸ Δ. Βικέλα.	69
Περὶ τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου (μετὰ τριῶν πινάκων), ὑπὸ Ἰωάννου Πανταζίδου.	114
Ὀπτικὴ ἀνωτέρα.—διπλῆ διάθλασις, ὑπὸ Δ. Στρούμπου,	130
Περὶ ἐπιστημονικῶν ὄρων, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ,	139
Βιβλιογραφία. — Α'. Περὶ τῆς Collection de romans grecs en langue vulgaire et en vers, par Spyridion P. Lampros. Β'. Περὶ τῶν ἐλληνικῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἰω. Β. Τέλφου, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς κλασικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Βουδαπεσταίῳ Πανεπιστημίῳ. Γ'. Περὶ τῶν τοῦ Ἀντωνίου Μηλιαράκη περιγραφικῶν ὑπομνημάτων τῶν Κυκλάδων νήσων.—ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη	142
Quæstionum Ciceronianarum, ὑπὸ Σπυριδῶνος Βάση	155
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις. — 1) Μεγάλῃ δωρεᾷ αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων εἰς τὸ ἐθνικὸν μουσεῖον· 2) περὶ τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ ἀνασκαφῶν τοῦ πολυανδρίου· 3) ἀνασκαφὴ τοῦ ἐν Πειραιεῖ ἀρχαίου θεάτρου· 4) ἀνεύρεσις ἀρχαίου ἐλληνικοῦ ναοῦ παρὰ τὸν Σκιλλοῦντα.—ὑπὸ Εὐθυμίου Καστόρχη,	157
Χρυσοκόλλητον Μυκηναῖον ξιφίδιον, ὑπὸ Ἀθανασίου Α. Κουμανούδη,	162

	σελ.
Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη, . . .	170
Βιβλία νεοφανῆ	σελ. 173, 322, 395
Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις	σελ. 176, 253, 325, 397, 476
Κριτικαὶ διορθώσεις εἰς ἀποσπάσματα τοῦ Στράβωνος· μέ- ρος δεύτερον, ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα,	175
Ἀνέκδοτον τεμάχιον Εὐριπιδείου δράματος, ὑπὸ Στεφά- νου Α. Κουμανούδη,	197
Βιβλιοκρισία, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη. — Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα, τόμος β', ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου,	201
Ἡμαρτημένης ἐρμηνείας ἐπανόρθωσις, ὑπὸ Σπυρ. Βάσση, .	207
Περὶ τριῶν στίχων τοῦ Δάντου, ὑπὸ Στ. Α. Βάλβη,	209
Ἐπιγραφαὶ Ἀττικῆς ἀνέκδοτοι, ὑπὸ Στ. Α. Κουμανούδη	232
Πρόγραμμα τῶν ἐπὶ τὸ Ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1880 — 81 διδασκησομένων ἐν τῷ ἐθν. πανεπιστημίῳ μαθημάτων	242
Ἀλέξιος Α'. ὁ Κομνηνός, Εὐθύμιος ὁ Ζιγαβηνός καὶ οἱ αἰ- ρετικοὶ Βογομίλοι, ὑπὸ Ν. Καλογερά,	255
Ἐνίων τῶν Φωτίου τοῦ πατριάρχου ἐπιστολῶν διαφέρον- τα ἀναγνώσματα καὶ Γνωστικοῦ τινος ἐπιστολαὶ ἐξ πρὸς τὸν μάγιστρον Ἀντιοχείας Νικηφόρον τὸν Οὐρα- νὸν, ὑπὸ Ι. Σακκελίωνος,	285
Quæstionum Ciceronianarum, Pars II, ὑπὸ Σπυρί- δωνος Βάση,	301
Ἐπιγραφὴ ἐκ Φαρῶν, ὑπὸ Π. Α. Κομνηνοῦ,	306
Ἐπιγραφὴ ἐκ Θήρας ἀνέκδοτος, ὑπὸ Ἐμμ. Ἰωαννίδου, Ἀμοργίνου,	308
Ἐπιγραφὴ Λαμψάκου ἀνέκδοτος, ὑπὸ Στ. Α. Κουμανούδη,	312
Ἐπιγραφαὶ Βοιωτίας ἀνέκδοτοι, Α'. Χαιρωνείας, ὑπὸ Π. Σταματάκη,	319
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη	σελ. 321, 392
Περὶ τῶν ἐν τῇ συνηθείᾳ παρατακτικῶν συνθέτων τῶν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς γραμματικοῖς dvandva καλουμένων, ὑπὸ Νικολάου Δοσίου, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας, . .	327
Διορθώσεις εἰς Σοφοκλέα καὶ εἰς τὰ ἀποσπάσματα τῶν	

	σελ.
τραγικῶν ποιητῶν, ὑπὸ Πέτρου Ν. Παππαγεωργίου, .	333
Ἐρευναὶ ἐν τῷ πολυανδρίῳ Χαιρωνείας, ὑπὸ Λαζάρου Φυ- τάλη, ἀγαλματοποιοῦ,	347
Ἐπιγραφαὶ Βοιωτίας ἀνέκδοτοι, ὑπὸ Π. Σταματάκη, . . .	353
Δεύτερα ἔκδοσις τῶν ἐκ Λαμψάκου ἐγγραμμάτων λίθων καὶ ἐπιγραφῆ Λήμνου, ὑπὸ Στ. Α. Κουμανούδη,	364
Ἑρμηνευτικὰ καὶ κριτικὰ εἰς τὸν Οἰδίποδα τύραννον τοῦ Σοφοκλέους, ὑπὸ Σπυρίδωνος Γ. Παναγιωτοπούλου, ἀποφοίτου τῆς φιλολογίας,	373
Quæstionum Ciceronianarum, Pars III, ὑπὸ Σπυρί- δωνος Βάση,	388
Οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ὑπὸ Περικλέους Γρηγοριάδου,	399
Περὶ τῆς ἐν τῷ οἴκῳ λατρείας τῶν θεῶν παρ' Ἕλλησι, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη,	416
Μετάπτωσις ἐπιθέτου εἰς ὄνομα κύριον, ὑπὸ Γ. Ν. Σωτηρίου,	448
Ὁ Πλουτάρχειος κώδιξ τῆς Μαδρίτης, ὑπὸ Σ. Κ. Σακελ- λαριάδου, καθηγητοῦ,	449
Σταθμολογικαὶ σημειώσεις, ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κερα- μέως,	454
Ἀνασκαφαὶ ἐν Τανάγρα καὶ Ἐπιδαύρῳ, ὑπὸ Π. Σταμα- τάκη καὶ Π. Καβαδία,	458
Ἀνασκαφαὶ ἐν Ὀρχομενῷ τῆς Βοιωτίας, ὑπὸ Ε. Κ., . . .	466
Ἐλεγχος ἀδίκων μομφῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ Εὐθυ- μίου Καστόρχη,	467

